

Sven Winnell 23 mars 2021:

**Utrikes och inrikes artiklar 13 -23 mars
2021**

<http://winnell.com/om36-39zzzzzy19.pdf>

Sven Winnell 23 mars 2021:

Utrikes och inrikes artiklar 13 -23 mars 2021

<http://winnell.com/om36-39zzzzzy19.pdf>

Sida **Innehåll:**

3	<u>Utrikes och inrikes artiklar 13 -23 mars 2021</u>
4	<u>Utrikes DN-artiklar om USA 13 - 23 mars 2021</u>
51	<u>Utrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021 utom USA</u>

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

180	Riksdagen och politiska partier
225	Statsrådsberedningen och statsministern
233	Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
275	Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
340	Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
406	Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
690	Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
816	Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
849	Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
867	De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Utrikes och inrikes
artiklar 13 - 23 mars
mars 2021

Utrikes DN-artiklar
om USA 13 - 23 mars
2021

13 Martin Gelin: Bidens barnbidrag kan förändra livet för miljontals familjer

Drygt tusen miljarder dollar i Joe Bidens krispaket går direkt till amerikanska hushåll.

Det är de största krisåtgärderna till låginkomsttagare i USA sedan Franklin Roosevelts krisåtgärder under 1930-talets depression. Ett nytt barnbidrag

kan halvera landets barnfattigdom, enligt ekonomer.

NEW YORK. Redan i helgen kommer miljontals barnfamiljer i USA att få tusentals dollar till sina bankkonton.

Det löftet kom Joe Bidens administration med efter att presidenten signerade det lagförslag som innebär 1 900 miljarder dollar i nya stödåtgärder.

I ett tal till nationen natten till fredagen beskrev president Biden krispaketet som en "historisk lag som handlar om att återuppbygga det här landets ryggrad".

Under Bidens valkampanj förra året talade han ofta om ambitionen att bli en Franklin Roosevelts för 2000-talet. Roosevelt var känd för sina påkostade bidrag och välfärdsprogram under den ekonomiska depressionen i USA på 1930-talet, då stora delar av landets sociala skyddsnät skapades.

Biden ser nu framgången med krispaketet som en chans att lansera sig som en president i Roosevelts fotspår. Det var nio decennier sedan, just under Roosevelts tid som president, som USA senast finansierade så omfattande stödåtgärder.

Joe Biden och Demokraterna motiverar det enorma krispaketet med pandemins konsekvenser för ekonomin. Men det är tydligt att krispaketet även blivit en chans för dem att bocka av en långvarig önskelista på inrikespolitiska reformer.

Den mest betydelsefulla nyheten i krispaketet är ett nytt barnbidrag. USA har tidigare haft ett skatteavdrag för alla familjer som har barn, men med det nya stödpaketet förvandlas avdraget till en direkt utbetalning för låginkomsttagare, där familjer kan få upp till 8 000 dollar om året i direkta utbetalningar. Det kan drastiskt förändra den ekonomiska vardagen för miljontals amerikaner.

Enligt en studie av ekonomer på Columbia University kan bidraget halvera barnfattigdomen i USA.

Till skillnad från de flesta andra OECD-länder har USA varken haft ett barnbidrag eller betald föräldraledighet tidigare. Barnomsorg är dessutom dyrt i de flesta delstater. Det har gjort amerikanska barnfamiljer, särskilt låginkomsttagare, särskilt utsatta när ekonomin sviktar.

Ambitionen med vårens krispaket är att åtgärda detta.

– Det här krispaketet är sannolikt det mest effektiva lagändringen för att minska barnfattigdom vi någonsin sett, framför allt för svarta och latinamerikaner, säger Indivar Dutta-Gupta, forskare i ekonomisk ojämlikhet på Georgetown University, i en intervju med Washington Post.

Barnbidraget är ingen permanent lagändring, utan ett tillfälligt stöd för de kommande åren. Men USA:s politiska historia visar att det brukar vara svårt att stoppa bidrag när folket väl vant sig vid att få dem.

Det nya barnbidraget har dessutom stöd av ett fåtal republikaner, som förespråkar det av familjepolitiska skäl. Där har det skett ett litet men markant skifte bland en minoritet av moderata republikaner. Mitt Romney, som ägnade sin presidentkampanj 2012 åt hård kritik mot bidrag och välfärdsprogram, har under vintern drivit kampanj för barnbidraget och skrev även själv ett lagförslag för ett liknande bidrag.

Även Marco Rubio, republikansk senator från Florida, har förespråkat ett liknande barnbidrag (Rubio röstade dock inte för krispaketet). Det innebär att Demokraternas stöd för omfördelning av resurser till låginkomsttagare får sällskap av en ideologi som känns igen från exempelvis tyska kristdemokrater, som ser

staten som en nödvändig stöttepelare för starka familjer.

Under George W Bushs tid som president expanderade Republikanerna vissa välfärdsprogram under parollen ”medkännande konservatism”. Denna ideologiska tradition har marginaliserats i partiet på senare år, men verkar nu få visst nytt stöd bland en mindre grupp republikaner.

Krispaketet är Bidens första sak-politiska seger som president. Frustrerade demokrater har under vintern klagat otåligt på Biden för att utbetalningarna i krispaketet dröjde. Många amerikaner hoppades på 2 000 dollar redan i vintras. Med utbetalningarna som börjar gå ut redan denna lördag hoppas Demokraterna ge en ordentlig skjuts till den amerikanska ekonomin.

Överlag speglar krispaketet ett skifte i prioriteringar jämfört med de två paket som Trump-administrationen och den republikanska senaten genomförde förra året.

I Trumps sista krispaket, i december 2020, gick 37 procent av bidragen till amerikanska företag, med en lika stor andel till individer och familjer, samt 9 procent till städer och delstater.

I Bidens krispaket går däremot en majoritet av bidragen, 54 procent, direkt till individer och familjer, i synnerhet låginkomsttagare. 27 procent går till städer och delstater, medan bara 4 procent går till företag.

Krispaketet innehåller även, lite i smyg, en rejäl expansion av Barack Obamas sjukvårdsreform, med kraftigt utökade statliga subventioner för sjukförsäkringar och Medicaid, ett statligt sjukvårdsprogram för låginkomsttagare.

Mer än 100 miljarder dollar ska även gå till vaccindistribution och förebyggande åtgärder för pandemin.

200 miljarder går till skolor och barnomsorg, fem miljarder till hemlösa och 29 miljarder

dollar till restaurangindustrin, som drabbats särskilt hårt av pandemin.

Krispaketet markerar en förändring i synen på statens roll i USA sedan den senaste finanskrisen 2008.

Då väckte Barack Obamas stödåtgärder landsomfattande protester från höger, där den så kallade Teaparty-rörelsen demonstrerade mot det de såg som statligt slöseri.

Nu ger 70 procent av det amerikanska folket däremot sitt stöd för Bidens enorma krispaket.

”Pandemin dödade gospeln om en begränsad statsapparat” skriver ekonomijournalisten Zachary Carter i New York Times . I flera decennier har ekonomer och experter på tankesmedjor varnat för att statliga utgifter under goda tider innebär att det inte finns utrymme att bemöta oväntade kriser, men pandemin motbevisade detta, menar Carter.

Martin Gelin

14 Expert: Därför vill Joe Biden inte släppa Astra Zenecas vaccin till EU

Tiotal miljoner av Astra Zenecas doser samlar damm i USA, medan resten av världen ropar efter mer vaccin.

Men president Joe Biden håller på doserna, trots att vaccinet inte ens är godkänt i USA.

I West Chester i Ohio ligger omkring 30 miljoner doser av Astra Zenecas vaccin outnyttjade. I USA är det andra vaccin som används, eftersom det svenskbrittiska ännu inte är godkänt av amerikanska myndigheter.

Det pågår en diskussion i Vita huset och på federala myndigheter om det inte vore bättre om vaccinet fick komma till användning i andra länder, skrev New York Times i veckan. Men efter att ha fått stora summor i finansiering till utveckling av vaccinet är Astra Zeneca bundet att leverera 300 miljoner doser till USA. Så doserna ligger där de ligger, om inte nya politiska beslut tas.

– Vi känner till att andra regeringar har pratat med den amerikanska om att släppa på Astra Zeneca-doserna, och vi har bett USA:s regering att titta noggrant på dessa förfrågningar, säger Gonzalo Viña, talesperson för Astra Zeneca, till NYT.

USA:s ovilja att släppa ifrån sig vaccinet är också en anledning till att Astra Zeneca i torsdags meddelade EU att de 150 miljoner doserna som skulle ha levererats fram till halvårsskiftet nu bara blir 70 miljoner, ett hårt slag mot ett Europa som är svårt drabbat av coronapandemin.

Enligt Dag Blanck, professor i Nordamerikastudier vid Uppsala universitet, bottnar det här i att det är en mycket avgörande fråga för Biden att få kontroll över pandemin.

– Han ska ingjuta mod i befolkningen, och då är naturligtvis vaccineringen av enormt stor betydelse. Hans tal till nationen nyligen handlade till stor del om pandemin.

Blanck tillägger att den stora satsningen på vaccin var ett initiativ från den förre presidenten Donald Trump och att Biden fortsätter på den linjen. USA har lyckats säkra stora mängder doser till sin befolkning och kom även snabbt i gång med vaccineringen.

– Biden måste se till att det vänder och att USA kommer tillbaka till ett normalläge. Därför har han nog en stor försiktighetsmarginal. Även om inte det här vaccinet är godkänt nu kan det kanske komma att behövas och spela stor roll, säger Blanck.

– Som president måste han sätta USA:s intressen först och då vill han nog ha både livrem och hängslen på. Biden är visserligen mycket mer en samarbetsman än Trump, men i det här fallet är det "America first" som gäller även för Biden.

Under fredagens dagliga pressträff konstaterade EU-kommissionens talesperson Eric Mamer att det är Astra Zenecas ansvar att se till att EU får det antal vaccindoser som avtalen anger. Samtidigt bekräftade han att samtal pågår mellan EU och amerikanska myndigheter.

– Vi hoppas hamna i ett läge där vi kan säkerställa att det finns tillräckligt med vaccin på båda sidorna av Atlanten, sade Eric Mamer,

som meddelade att kommissionens ordförande Ursula von der Leyen och USA:s president Joe Biden hittills inte har varit i direktkontakt om de amerikanska Astra Zeneca-doserna.

Det var också den enda detaljen om samtalen med USA som kommissionen bjöd på under pressträffen.

– Vi kommer inte att gå in på diskussionerna som pågår med amerikanska myndigheter, sade Eric Mamer.

Sofia Tanaka

sofia.tanaka@dn.se

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

18 Marianne Björklund: USA:s tuffa Kinapolitik ligger fast

Den frostiga relationen mellan Kina och USA biter sig fast under Biden-administrationen. Inför den amerikanska utrikesministern Antony Blinkens första möte med sin kinesiska kollega på torsdag satte USA tonen och införde sanktioner mot 24 högt uppsatta kinesiska politiker. Reaktionen från Peking var inte oväntat upprörd.

KOMMENTAR Det var hårda ord från Antony Blinken när han på sin första utlandsresa sedan han blev utrikesminister höll en presskonferens i Tokyo. Tydligt är att han vill signalera att USA:s nya administration inte har några planer på att överge den tuffa Kinapolitik som fördes under Donald Trump.

– Kina agerar aggressivt i Hongkong, underminerar demokratin i Taiwan, begår brott mot mänskliga rättigheter i Xinjiang och Tibet och bryter mot internationell lag genom att hävda sina rättigheter i Sydkinesiska sjön, sade Blinken innan han begav sig till Sydkorea som är andra destinationen på hans resa.

Syftet med resan till Asien är uppenbart. USA vill bygga en front med allierade i regionen mot Kina. Borta är den tid när USA hoppades att ökad interaktion med ett allt rikare Kina skulle leda till att landet också utvecklades i demokratisk riktning. Men till skillnad från Trumpadministrationen betonar den nya amerikanska regeringen samarbete med andra länder.

Något besök i Kina gör inte Blinken den här gången. Men på hemvägen ska utrikesministern för första gången möta sin kinesiska kollega Wang Yi i Alaska. Mötet ses mest som ett tillfälle att känna på varandra och väntas inte leda till några stora programförklaringar. Frågan är om det ens blir av. Spekulationer om att kineserna ställer in har uppstått

efter att USA på tisdagen förargat den kinesiska - regimen genom att införa sanktioner mot 24 kinesiska toppolitiker som varit delaktiga i det nya valsystem i Hongkong som klubbades av Kinas folkkongress i förra veckan.

Enligt de nya reglerna tillåts bara ”patrioter” ställa upp i val i Hongkong. Dessutom får de Pekingvänliga intresseorganisationer som tillsätter en stor del av parlamentarikerna större inflytande. Förändringen underminerar Hongkongs relativa självstyre, skriver Bidenadministrationen om sanktionerna.

Därmed är en upptining i relationen långt borta. Reaktionen från Peking var väntad: USA lägger sig på ett ”grymt” sätt i Kinas interna affärer.

Marianne Björklund

18 Michael Winiarski: Ny bottennivå i de rysk-amerikanska relationerna

Ryssland har kallat hem sin ambassadör från USA sedan president Joe Biden kallat sin ryske kollega Vladimir Putin för ”mördare” och sagt att Moskva kommer att få ”betala ett pris” för försöken att påverka det amerikanska presidentvalet. Därmed har de rysk-amerikanska relationerna nått en ny bottennivå.

KOMMENTAR.

DN:S UTRIKESKOMMENTATOR Det var i en intervju för tv-bolaget ABC som Biden uttryckte sig så drastiskt om Putin. Det är oklart om en amerikansk president någonsin har uttryckt sig i liknande ordalag om en rysk statsledare. Kontrasten mot Bidens

företrädare kunde inte vara större: Under sina fyra år i Vita huset yppade Donald Trump aldrig ett kritiskt ord om Putin. Tvärtom strödde han ideligen beröm över den ryske presidenten.

Det är inte förvånande att uttalandet fick ett prompt svar i form av en rysk diplomatisk markering. Reaktionen kan ändå sägas vara relativt dämpad, med tanke på innebörden i Bidens ord.

Utspelet från Biden kom efter att USA:s underrättelsetjänster gått ut med en rapport som slog fast att Ryssland sannolikt iscensatte en påverkansoperation till förmån för Donald Trump – och mot Joe Biden – under presidentvalskampanjen 2020. Det ska dessutom ha varit Putin personligen som gav order om denna operation.

Redan under valrörelsen 2016 utpekades Ryssland av såväl USA:s samlade säkerhetstjänster som den särskilde utredaren Robert Mueller för att ha genomfört en påverkansoperation för att hjälpa Trump mot Hillary Clinton.

Fyra år senare hjälpte det inte Trump, som förlorade mot Biden. I dag kan man se att Putin hade goda skäl att vilja slippa se Biden i Vita huset. Det har bara gått två månader sedan Biden tillträdde som president – och den första allvarliga krisen mellan de två kärnvapensupermakterna är ett faktum.

Bidens ord må ha varit osedvanligt bryska, men själva innebörden kan inte ha kommit som en överraskning för Kreml. I tv-intervjun sade Biden att han under sitt telefonsamtal med Putin i januari varnat denne för följderna av ryska försök att blanda sig i USA-valet:

– Vi hade ett långt samtal, och jag sade ”vi känner varandra väl. Om jag kan säkerställa att denna inblandning inträffade, var då beredd”.

Biden svarade inte på frågan vilket ”pris” som Ryssland kommer att få betala. Enligt tjänstemän i Vita huset, som Reuters och CNN hänvisar till, kommer USA att i nästa vecka kungöra nya sanktioner mot Ryssland. De kommer i så fall ovanpå en ny dos av sanktioner som USA inför redan denna vecka som straff för

förgiftningen av den ryske oppositionsledaren Aleksej Navalnyj.

Det är inte en total brytning med Ryssland som Biden är ute efter. Han framhöll att det trots den frostiga relationen fortfarande finns områden där Washington och Moskva kan bli ense. Ett exempel är att de två presidenterna i februari förlängde Start-avtalet om strategiska kärnvapen.

Även från rysk sida uttrycktes vilja att hålla dörren öppen för fortsatt samarbete. Utrikesministeriet i Moskva betonade att man vill förhindra en ”oåterkallelig försämring” av förbindelserna. Ryska UD:s talesperson Maria Zacharova förklarade att ambassadör Anatolij Antonov har ”inbjudits” att bege sig till Moskva för konsultationer som syftar till att analysera vad som kan göras med relationerna med USA.

Det viktigaste, sade Zacharova, är att avgöra hur de rysk-amerikanska förbindelserna kan repareras –

förbindelser som ”Washington under de senaste åren i grunden har drivit in i en återvändsgränd”.

Michael Winiarski

19 Asiatiska kvinnor värst drabbade av den nya våldsvågen i USA

New York. Massakern i Atlanta har väckt en landsomfattande debatt om våldet mot asiater i USA.

Under förra året har våldsbrott och trakasserier mot asiater mer än fördubblats i amerikanska städer. Kvinnor har varit offer för 68 procent av dessa brott.

KOMMENTAR

Vi vet aldrig omedelbart vad som gömmer sig i en massmördares huvud. Men vi vet redan nu vilka det var som drabbades. Åtta personer mördades i Atlanta. Sex av dem var asiatiska kvinnor.

Efter massakern uppstod en omedelbar debatt om huruvida brottet bör betraktas som rasistiskt eller sexistiskt. Men det ena utesluter inte det andra.

Våldsbrott mot asiater har ökat explosionsartat i USA det senaste året. Kvinnor utgör en klart större del av offren än män. 68 procent av brotten mot asiater förra året riktades mot kvinnor, enligt en ny rapport av Stop AAPI Hate, en människorättsgrupp i San Francisco.

Det är unikt. När det gäller hatbrott mot judar, svarta och latinamerikaner finns det ingen liknande överrepresentation av kvinnor.

– Tragedin i Atlanta ägde rum i skärningspunkten mellan ras, kön och klass, i arvet av den amerikanska historiens kolonisering och våld i Asien, sade Elise Hu, programledare på amerikanska radiokanalen NPR.

Kamala Harris, den första svarta och asiatisk-amerikanska vicepresidenten i USA:s historia, kommenterade också hatbrotten mot asiater efter massakern:

– Vi står vid er sida och förstår hur det här har oroat, chockat och upprört alla människor, med tanke på ökningen av hatbrott mot våra asiatisk-amerikanska bröder och systrar. Vi höjer rösten i solidaritet med er, sade Harris.

Gärningsmannen i Atlanta sade att mordet inte var motiverat av rasism, men det förklarar inte varför han enbart riktade sig mot asiatiska kvinnor. Polisen i Atlanta fick kritik för att ha dragit förhastade slutsatser om att gärningsmannen inte var motiverad av rasistiskt hat, vilket de baserade på gärningsmannens egna kommentarer efter gripandet. Men det ligger i gärningsmannens intresse att tona ner möjliga rasistiska motiv, då straffen för hatbrott är hårdare i USA.

Attentatet var även den värsta masskjutningen riktad specifikt mot kvinnor sedan en vit man i Tallahassee, Florida, sköt sex kvinnor på en yogastudio 2018.

Enligt rapporten från människorättsgruppen Stop AAPI Hate har det begåtts mer än 3 000 rasistiska

hatbrott mot amerikaner med asiatiskt ursprung det senaste året. Det överskrider antalet hatbrott mot alla andra grupper i USA.

Experter tror att våldsvågen främst beror på missriktad vrede över coronapandemin, men även på Donald Trumpadministrationen som beskyllts för främlingsfientlig retorik mot i synnerhet kineser. Trump och flera republikaner i Washington insisterade på att kalla coronapandemin för "Kinaviruset".

I många av våldsbrotten har gärningsmännen specifikt beskyllt offren för att ha orsakat virusets spridning i USA.

En av fyra amerikaner med asiatiskt ursprung har utsatts för verbala trakasserier sedan pandemin började, enligt rapporten. Många av de mest våldsamma attackerna har riktats mot äldre.

– Jag tror att Trump skapade en kultur som fick många att tro att det är okej att rikta vardagsrasism mot folk

med asiatiskt ursprung, sade Eric Liu, forskare på Aspen Institute, till radiokanalerna NPR i veckan.

Martin Gelin

20 Ledare: Biden väljer en smartare Kinaväg än Trump

För inte så många år sedan var möten på hög nivå mellan USA och Kina åtminstone på ytan ganska vänskapliga tillställningar. Kommunikéerna kungjorde samarbete och avspänning.

Inte längre. Tonen är minst sagt tvär i Alaska, där den nye amerikanske utrikesministern Antony Blinken nu premiärträffar sin kinesiska kollega Yang Jiechi. De färska sanktionerna mot

24 kinesiska pampar gjorde det inte mer kärvänligt.

Men öppenhet är bättre än hyckleri. Blinken påtalar att det härskande Kommunistpartiet i Kina har krossat friheten i Hongkong och satt muslimska uigurer i massinterneringsläger. Yang svarar med att anklaga USA för kallakrigsmentalitet och grälsjuka. Och det går inte att blunda för att det finns en grundläggande systemkonflikt mellan demokrati och diktatur.

Barack Obama försökte under sin tid i Vita huset, då Joe Biden var vicepresident, att flytta USA:s utrikespolitiska fokus från Mellanöstern till Asien. Där fanns den kommande strategiska utmaningen. Men talet om Kinas fredliga uppsving dröjde sig kvar, liksom hoppet om en demokratisering.

President Xi Jinping har under sina tio år vid makten gjort slut på de drömmarna och

förvandlat Kina till en alltmer totalitär förtryckarstat med växande militära ambitioner.

Donald Trump beundrade det auktoritära hos Xi Jinping, och hade inget till övers för mänskliga rättigheter. Däremot satte Trump i gång ett handelskrig mot Kina. Men vad han tillförde var ingen plan, utan en befängd betoning av bilaterala underskott. Hans universallösning, tullar, skapade framför allt högre priser för amerikanska konsumenter.

Traditionellt har Demokraterna varit mer protektionistiskt lagda än Republikanerna. Trumps tilltag såg ut att förena både opinionen och partierna i USA, men det var mer en tidsmässig slump än något han initierade.

Obama hade uppfattat hotet från Kina. Hans tänkta motdrag byggde i första hand på att samla USA:s allierade, både ekonomiskt och politiskt. Handelsavtalet TPP, med ett dussintal länder runt Stilla havet, skulle bli medlet för att

få kineserna att följa vissa spelregler för till exempel patentskydd och rättssäkerhet.

Det första Trump gjorde som president var att lämna TPP. Därtill ägnade han sig åt utpressning för att få Japan och Sydkorea att betala mer för de amerikanska baserna på plats.

I fallet Huawei kan Trump sägas ha varit på rätt spår, att stänga ute den kinesiska telekomjätten från känsliga 5G-nät i väst. Men metoden gick även där ut på att vrida om armar, inte en gemensam front.

Biden och Blinken kör ingalunda bara vidare, utan understryker i stället den avgörande betydelse USA:s bundsförvanter har i drabbningen med Kina. De lutar sig mot ett antal pelare, som en regelbaserad ekonomisk världsordning. Dessutom ställs kommunist-regimens brutala övergrepp mot demokratiernas frihet. Amerikanerna måste också entydigt bekräfta att säkerhetsgarantier

gäller inte bara Japan och Sydkorea, utan även Taiwan.

Men det handlar inte bara om att kontra Kinas expansiva mål. USA behöver också, tillsammans med vännerna, bygga upp sin egen styrka. Teknologi och infrastruktur måste ligga i täten, vilket kommer att kräva stora privata såväl som offentliga investeringar. Finness torde spela en minst lika stor roll som militära muskler.

Ett nytt kallt krig är ingen betjänt av. Kina står för en avsevärd del av världsekonomin, till skillnad från Stalins Sovjet. Men varken USA:s president eller Europas exportindustri har heller råd att bortse från det globala hot en hänsynslös kommunistdiktatur utgör.

DN 20/3 2021

20 Migrantkrisen vid gränsen blir Bidens första stora prövning

Larmen från lägren med ensamkommande barn och unga vid gränsen mot Mexiko blir Joe Bidens första stora prövning som president.

Mitt i misären tar spelet om makten fart. Republikanerna vill göra migration till en politisk stridsfråga samtidigt som många demokrater fruktar hårdare tag.

WASHINGTON. De är ensamma, rädda och ledsna. De får ingen kontakt med föräldrar och syskon. De sover under foliefiltar på tunna gym-mattor. De har inte kunnat duscha på flera dagar. De ser bara solen och dagsljuset under korta stunder, om alls.

Rapporterna från lägren vid gränsen till Mexiko ger en skakande bild av situationen för de tusentals ensamkommande barn och unga som under de senaste veckorna tagits om hand av myndigheterna i USA. Än så länge har inga journalister fått lov att komma in i lägren. Vittnesmålen kommer i stället från människorättsorganisationer som intervjuat några barn och tonåringar.

Advokater från National Center for Youth slår larm, efter den senaste veckans samtal med ett dussin barn i ett tältläger i Texas, Donna. Barnrättsadvokaten Leccia Welch säger till CNN att det rör sig om en humanitär kris.

Vita huset undviker gärna sådana begrepp.

Visserligen uppger Bidenadministrationen att USA står inför den största vågen av migranter på 20 år. Enbart i februari greps närmare 100 000 personer när de försökte korsa gränsen – en ökning med nästan 30 procent på en månad. Särskilt oroväckande är larmen om den växande strömmen av ensamkommande barn och ungdomar.

Men Bidens pressekreterare Jen Psaki talar helst om ”en stor utmaning”.

Det är formuleringar som väcker minnen från flyktingkrisen i Sverige 2015, med alla dess konvulsioner i svensk politik. Mittenpolitikern Joe Biden borde kunna undvika att tvingas göra lika tvära kast som kollegorna i Europa.

Han var vicepresident när Obama-administrationen genomförde deportationer och placerade migranter i förvar vid gränsen. Hans vallöften har framför allt handlat om hur han vill ge papperslösa en möjlighet att bli medborgare i USA. I en karaktäristisk

kompromiss beslöt han att varken riva eller bygga vidare på Trumps mur mot Mexiko. Han har gång på gång gjort klart att gränsövergångar måste hållas säkra. Men han har också lovat att införa en mer human migrationspolitik, återföreina splittrade familjer och säkerställa att det går att söka asyl i USA.

Möjligen är det just omsorgen om barn och unga som skapat problemen vid gränsen. I inledningen av pandemin fattade den dåvarande presidenten Donald Trump beslut om att alla migranter skulle avvisas direkt av folkhälsoskäl. Bidenadministrationen har i princip hållit fast vid det regelverket – men med undantag för just minderåriga som korsar gränsen utan sina föräldrar.

Nu ökar antalet ensamkommande barn och unga dramatiskt. Uppgifterna i amerikanska medier varierar, men enligt CBS News befinner sig uppemot 13 000 ensamkommande i förvar hos myndigheterna i USA. Tanken är att barnen snabbt ska flyttas från tältläger till bättre

bostäder, men platsbristen är skriande och katastrofmyndigheten Fema har kallats in för att hjälpa till med transporter och logi.

Mitt i misären tar spelet om makten fart. Republikanerna, som har siktet inställt på att återta majoriteten i kongressen i mellanårsvalet 2022, kommer att utnyttja alla möjligheter att göra invandring till en stridsfråga i amerikansk politik. Hårdare tag i migrationspolitiken förenar falangerna i det annars splittrade partiet. Högern vill också flytta fokus från pandemin, där Bidenadministrationen precis har sjösatt ett populärt stödpaket och fått fart på vaccineringarna.

Representanhusets minoritetsledare Kevin McCarthy talade om en hjärtskärande kris, när han i början på veckan besökte den mexikanska gränsen med en delegation republikaner. ”Det sorgliga med allt detta är att det inte hade behövt hända”, hävdade han. Och expresident Donald Trump försöker måla upp en situation

där migranter från hela världen just nu väller in i USA.

– De kommer att förstöra vårt land om vi inte gör något åt det, sa Trump i en intervju på Fox News Primetime i veckan.

USA i mars 2021 är inte ett land med öppna gränser. Överdrifterna från Trumplägret blir en repris av valrörelsen 2016, när hårdare tag mot ökad invandring uppfattades som en vinnarfråga. Trumps nolltolerans ledde till de kontroversiella familjeseparationerna. Ändå ökade trycket vid gränsen under hans tid vid makten. Kanske försökte människor ta sista chansen att ge sig ut på den farliga resan till USA, innan muren kom på plats.

Nu är frågan i stället om Joe Biden har bidragit till falska förhoppningar. Presidenten och hans medarbetare pekar hellre på underliggande drivkrafter för strömmarna till USA: fattigdomen, våldet, korrruptionen och förtrycket i länder som Honduras, Nicaragua, El

Salvador och Guatemala, och nu också förödelsen efter flera orkaner och umbäranden under pandemin.

– Jag hörde häromdagen att de kommer eftersom de vet att jag är en trevlig kille. Grejen är, det gör de inte, sa Biden i ABC News i tisdags kväll.

Han riktade också ett kärvt budskap direkt till migranterna: Kom inte hit.

Presidenten vill att människor ska vänta och ha tålamod, medan Vita huset försöker sjösätta en ny invandringspolitik. Men hans budskap tycks inte ha nått fram. Kanske har han helt enkelt överröstats av cyniska flyktingsmugglare i Centralamerika.

I New York Times vittnar förtvivlade migranter om hur de hade lurats att tro att gränserna öppnats efter maktskiftet.

– Joe Biden lovade oss, hävdar en gråtande kvinna i reportaget.

Biden riskerar anklagelser om svek från fler håll. Medan högern vill utmåla den nyttillträdde presidenten som vek, fruktar vänstern hårdare tag. Progressiva demokrater som Alexandria Ocasio-Cortez har riktat skarp kritik mot hanteringen av barnen i lägret.

Läget vid gränsen kan också göra det svårare för presidenten att infria sina vallöften om migrationen. I veckan har Representanthuset i kongressen sagt ja att stärka skyddet för lantarbetare som vistas tillfälligt i USA samt skapa vägar till medborgarskap för papperslösa som kom till landet som barn. Det är lagförslag som kan möta hårt motstånd i senaten.

CNN:s analytiker Stephen Collinson summerar tillståndet: Vita huset må vara ovilligt att tala om kris vid den sydvästra gränsen, men för den nye presidenten har situationen snabbt blivit ”ett politiskt nödläge”.

För alla barn och unga som nu får trängas i läger vid gränsen – under svåra förhållanden,

utan sina föräldrar, i ett nytt land i en pandemi – kanske vi också kan använda ordet ”katastrof”.

Ensamkommande barn i ett läger i Tijuana. Det finns cirka 13 000 ensamkommande i förvar hos myndigheterna.

Karin Eriksson

20 Marianne Björklund: Iskylan i relationen mellan Kina och USA här för att stanna

Den bottenfrusna relationen mellan USA och Kina under Donald Trump är här för att stanna, även under Biden-administrationen. Anklagelserna haglade över mötesbordet när ländernas

utrikesministrar träffades för första gången.

Men en total brytning är inte trolig. De båda stormakterna är för beroende av varandra.

KOMMENTAR. DN:S KORRESPONDENT

Inlindade diplomatiska formuleringar var som bortblåsta när USA:s och Kinas utrikesministrar träffades för första gången i Anchorage, Alaska. I över en timme svingade ministrarna inför öppen ridå hårda ord mot respektive lands system och handlingar.

USA:s utrikesminister Antony Blinken och säkerhetsrådgivaren Jake Sullivan drog sig inte för att kritisera Kina på något område. Xinjiang, Hongkong, Taiwan, cybersäkerhet, intellektuella rättigheter. Allt togs upp som oroande händelseutvecklingar där Kina struntar i lagar och människor.

Det här är inte interna angelägenheter, som Kina brukar hävda, menade Blinken. De är alla händelser som bryter mot ett gemensamt internationellt regelverk och som hotar den globala stabiliteten, enligt den amerikanska utrikesministern.

Kinas utrikesminister Wang Yi och toppdiplomaten Yang Jiehi å sin sida attackerade USA som de menar har en svag demokrati där mänskliga rättigheter står under hot. USA har under lång tid förtryckt minoriteter, särskilt den svarta befolkningen, hävdade Wang Yi. Med sedvanlig kinesisk retorik anklagade han USA för en ”kalla kriget”-mentalitet och för att med militära medel förtrycka andra länder med den nationella säkerheten som förevändning.

Helt överraskande var inte den hårda ordväxlingen. Dagarna före mötet visade Biden-administrationen att den inte kommer att övergå till en mjukare linje mot Kina, genom att införa sanktioner mot 24 kinesiska toppolitiker

involverade i beslutet om nya vallagar i Hongkong. Biden-administrationen har dessutom ställt sig bakom den tidigare administrationens benämning på behandlingen av uigurerna i Xinjiang som folkmord.

Kinas förhoppningar om en nystart efter den alltmer ansträngda relationen till Trump, som inledde ett handelskrig mot Kina, ser därmed ut att grusas.

I stället understryker mötet i Anchorage hur långt ifrån varandra världens största ekonomier står och att USA inte är på väg tillbaka till den Kina-politik som rådde före Trump.

Ända sedan islossningen mellan länderna inleddes under Nixon var strategin att samarbeta och inkludera Kina i det internationella samfundet. En milstolpe i den politiken var när Kina 2001 välkomnades in i Världshandelsorganisationen WTO. Ett rikare Kina som har mer kontakter med omvärlden

kommer att utvecklas till ett friare och mer demokratiskt land, var den rådande teorin.

Nu har de tankebanorna kastats i papperskorgen. Under Trump påbörjades en ny taktik. Tullar, sanktioner och hot användes för att försöka pressa Kina till eftergifter på såväl det ekonomiska området som i efterlevnaden av mänskliga rättigheter.

Men inte heller den politiken har lett till något resultat än så länge. Kina fortsätter att gå hårt fram i Hongkong, förtrycket av uigurer i Xinjiang pågår och kinesiska företag har fortsatt mycket lättare att göra affärer i väst än tvärtom. Stärkta av sin lyckade bekämpning av covid-19 och en ekonomi som var den enda större som växte förra året slår Kina ifrån sig kritiken med allt större självsäkerhet. Förra årets kaos i USA med stormningen av Kapitolium bara ökade den känslan.

Och Kinas ekonomi är viktig för resten av världen. Kina är den största handelspartnern för

64 länder, vilket är fler än de länder som är mest beroende av USA. Landet väger tyngre i den globala ekonomin än vad Sovjetunionen någonsin gjorde. Dess export har pressat priserna för konsumenter i hela världen och levererar viktiga insatsvaror till tillverkningsindustrin globalt. Många multinationella företag är beroende av framgångar på Kinas jättelika marknad.

Troligast är därför att konflikten fortsätter, men att banden består. Utmaningen för USA och andra demokratiska länder blir att stå upp för sina värderingar, men fortsätta ha en någorlunda fungerande relation och kunna samarbeta på områden där båda parter trots allt ser gemensamma intressen, som klimatet och global hälsa.

Marianne Björklund

20 Erik Prince. Det är han som har privatiserat USA:s krig

Erik Prince har blivit multimiljardär på att leverera soldater till krig världen över. När hans underordnade dödar civila benådas de av Donald Trump. DN:s Mellanösternkorrespondent Erik Ohlsson berättar historien om hur en högerkristen pappas gosse, Erik Prince, blev kung över världens legoknektar.

Med sin skarpskurna profil, gråsprängda mustasch och rikt dekorerade fältuniform ser

Khalifa Haftar ut som karikatyren av en general i en utbrytararmé, vilket råkar vara precis vad han är. Med hög och skarp röst talar Haftar rätt in i kameran:

”Ingen får retirera. Den som slår till reträtt blir skjuten i huvudet”.

Filmklippet som numera har försvunnit från Youtube är daterat april 2019. Vid den tiden har inbördeskriget i Libyen pågått i åtta år. Trots att Libyen är Afrikas oljerikaste nation, med lång kust mot Medelhavet, beläget bara 30 landmil från EU:s yttre gräns, är det här en konflikt som pågår i skymundan. Det är som om västvärldens samarbetsorgan, politiker och massmedier inte orkar med mer elände.

General Haftar för befälet i LNA, Libyens nationella armé. Det filmade inslaget är en order till trupperna att inleda Operation befria Tripoli. Ett fälttåg som, om det lyckas, ska störta den internationellt erkända regering som sitter i

Libyens huvudstad Tripoli och i stället placera Khalifa Haftar på tronen.

En undersökningskommission från FN har helt nyligen hittat ett samband mellan den blodtörstige krigsherren Khalifa Haftar och amerikanen Erik Prince, grundaren av legosoldatföretaget Blackwater, beryktat för övergrepp under Irakkriget.

Erik Prince, som är personlig vän med Donald Trump, ska ha erbjudit Khalifa Haftar tillgång till tungt beväpnade legosoldater. Den inhyrda styrkan skulle placeras bakom fiendens linjer och mörda militära och politiska ledare som är motståndare till Haftar.

Hur det gick med Erik Princes påstådda inblandning i Libyenkriget ska vi återkomma till. Men vem är han, mannen som blivit multimiljardär på att blanda sig i krig världen över, och som ständigt verkar nästla in sig i skumma maktkonspirationer?

Erik Princes bakgrund och uppväxt kan sammanfattas i fyra ord: vit, rik, kristen, stockkonservativ.

Familjen Prince härstammar i rakt nedstigande led från anhängare till den nederländska reformerta kyrkan, med en strängt fundamentalistisk syn på den kristna läran. På 1840-talet såg sig församlingsmedlemmarna förföljda i Nederländerna och flydde därför till USA.

Erik Princes förfäder grundade samhället Holland i Michigan och etablerade sig som småföretagare. Edgar Prince, Eriks far, startade en fabrik som gjorde tillbehör till de bilar som tillverkades i närbelägna Detroit. Pappa Prince blev en av delstatens rikaste män.

En god del av förmögenheten kom USA:s kristna höger till del. Exempelvis var det med stöd från familjen Prince som Family Research Council kunde bildas, en stridbar påtryckargrupp som kräver förbud mot aborter,

homosexuella familjebildningar och stamcellsforskning.

Erik Prince kom till världen i juni 1969, den sommaren då de amerikanska astronauterna Armstrong och Aldrin landade på månen. Unge Prince och hans två systrar gick i skolor med kristen inriktning. Skoltiden avslutades vid Hillsdale College, en läroanstalt som brukar rankas bland de mest konservativa högskolorna i USA.

Erik Prince ville inte omedelbart gå in i familjeföretaget. I stället nosade han på en politisk karriär. Ett kort tag i början av 1990-talet var han praktikant hos den dåvarande republikanske presidenten George Bush den äldre.

Men miljön i Washington tilltalade inte Erik Prince. I en intervju med lokaltidningen The Grand Rapids Press berättar Prince om hur han i Vita huset ”sett saker han inte ställde upp på, som att homosexuella grupper bjöds in”.

Erik Prince bröt med Bush och sökte sig till den amerikanska flottans elitförband Navy Seals. Han underkastade sig den extremt hårda utbildningen och skickades under 1990-talets första år ut på hemliga uppdrag i varierande miljöer: Haiti, Bosnien, Rwanda.

Kanske gjorde det äventyrliga livet som elitsoldat det mindre lockande för Erik Prince att sätta sig som pappas arvtagare i en bildelsfabrik i Michigan. När Edgar Prince år 1995 hastigt avled i hjärtattack, 63 år gammal, beslöt sig Erik Prince och hans syskon att sälja familjeföretaget. Köparen, den multinationella byggjätten Johnson Controls, lade upp 1,35 miljarder dollar kontant (11,5 miljarder kronor i dagens penningvärde).

Erik Prince använde sin del av arvet till att bygga upp Blackwater. Han köpte ett nästan 3 000 hektar stort landområde i Great Dismal Swamp, ett ogästvänligt träskområde på gränsen mellan sydstaterna Virginia och North

Carolina, där det bland annat finns 27 olika sorters ormar.

”Blackwater” syftar på träskets mörka myrvatten. I träskmarkerna anlades ett tekniskt avancerat övningsområde som bland annat hyrdes ut till federala militärförband och nationalgarden. Det erbjöds också träning för skolpersonal hur de ska hantera masskjutningar på skolor.

Men det var först efter 11 september-attackerna år 2001 och det efterföljande ”kriget mot terrorismen” som Blackwaters verksamhet tog ordentlig fart. Nu hade företaget breddat verksamheten från utbildning till bemanning. Erik Prince lockade soldater från elitförband världen över – Navy Seal, brittiska SAS, tyska GSG 9 – med höga löner och goda förmåner.

Det var Blackwaters män som fick vakta det högkvarter CIA inrättade i Kabul, sedan amerikanska trupper erövrat Afghanistans huvudstad Kabul i november 2001.

Talibanregimen som skyddat al-Qaidas ledare Usama bin Ladin drevs på flykten.

Ett och ett halvt år senare, den 28 mars år 2003 klockan 03.38 svensk tid, fällde amerikanska plan de första bomberna över Iraks huvudstad Bagdad, som intogs mindre än tre veckor senare. Motivet för invasionen var enligt den amerikanske presidenten George W Bush att spåra upp den irakiske diktatorn Saddam Husseins massförstörelsevapen.

Några massförstörelsevapen hittades inte. Och med facit i hand fick terrorismen snarast en knuff framåt efter den amerikanska invasionen. Men USA störtade Saddam Hussein och trädde in som ockupationsmakt i Irak. När Saddam var undanröjd skulle nyliberalismen spira i Irak. Det var tanken från Vita husets strateger och ideologer.

Men irakierna var ovilliga att dikteras av USA. Invasionen följdes av ett blodigt inbördeskrig. Frihetsförsöket floppade med andra ord, men

för Erik Prince blev Irakinvasionen en aldrig sinande guldgruva. Det var nämligen Blackwater som fick det mycket lukrativa kontraktet att svara för säkerhet och skydd åt amerikanska civilanställda och diplomater i Irak.

Enligt journalisten Jeremy Scahill, som skrivit boken "Blackwater" (Norstedts, 2008) och borrat djupt i den här perioden av Erik Princes liv, var kontraktet värt en miljard dollar. Men trots den ekonomiska succén blev Blackwaters närvaro i Irak ingen framgång. Tvärtom.

I stället blev Erik Prince något av en symbol för USA:s alla missgrepp i Irak efter invasionen – arrogansen, oviljan att anpassa sig, tron att våld och dollar löser alla problem. Blackwaters inhyrda knektar hamnade ofta i konflikter.

Söndagen den 16 september 2007, vid middagstid, närmade sig en konvoj med fyra pansarbilar från Blackwater en livligt trafikerad korsväg i centrala Bagdad kallad Nisourtorget. Fordonen hamnade fel i en enkelriktad körbana

och en irakisk trafikpolis försökte med gester att dirigera dem rätt.

Då öppnade legosoldaterna eld med sina automatkarbiner. Kvinnor och barn hamnade i vägen för kulregnet. Nioårige Ali Kinani, som satt intill sin far i familjens bil, blev träffad i huvudet och dog omedelbart. När vapnen tystnade hade 17 civila irakier dödats och ett tjugotal skadats.

Legosoldaterna hävdade att de blivit beskjutna. Men varken den irakiska polisen eller den amerikanska federala polisen FBI som utredde massakern kunde finna några tecken på det. - Däremot var det uppenbart att Blackwater försökt mörklägga händelsen.

Erik Prince kallades till utskottsförhör i kongressen i Washington. En utredning som reform- och översiktsutskottet gjort visade att Blackwater varit inblandat i 195 skottlossningar i Irak under en tvåårsperiod. I 163 av fallen hade Blackwaters vakter skjutit först.

Tre av de säkerhetsvakter som deltagit i massakern vid Nisourtorget dömdes efter en utdragen rättsprocess år 2014 till trettioåriga fängelsestraff för dråp. En fjärde fick livstids fängelse för mord.

Dock behövde kvartetten bara avtjäna en bråkdel av sina straff. I december förra året benådades de av Donald Trump, för övrigt ett av Trumps sista beslut som president.

Erik Prince sålde sitt vid det här laget skandalomsusade bolag år 2010. Han flyttade till Förenade Arabemiraten (UAE) och fortsatte på nya spår i den globala säkerhetsbranschen. Mohammed bin Zayed, kronprins i Abu Dhabi och Förenade Arabemiratens verkliga härskare, gav Erik Prince i uppdrag att bilda ett slags främlingslegion inom UAE:s försvarsmakt.

Prince satte ihop en styrka på 800 man som bland annat bestod av yrkesmilitärer från Colombia och Sydafrika. De skulle sättas in på ställen där Förenade Arabemiraten ville

expandera eller skapa oro: i Djibouti och Somaliland på Afrikas horn, i det oroliga Jemen, i Somalia.

Men projektet kom inte att fullföljas som tänkt. Enligt vissa uppgifter gav Hillary Clinton bestämda instruktioner till kronprinsen att avsluta samarbetet med Erik Prince. Clinton, som vid den tiden var utrikesminister i Barack Obamas administration, var politisk motståndare till den svurne republikanen Prince.

Samtidigt var det uppenbart att Erik Prince hade högre ambitioner än att driva ett bemanningsföretag för legosoldater. Han ville till den internationella politikens ... om inte finrum så till dess skymningszon. Stället där strategiska beslut fattas och inte alltid så rumsrena överenskommelser träffas. Inte för inte hade ju Prince, enligt tidskriften Vanity Fair, under hela 2000-talet arbetat åt underrättelsetjänsten CIA parallellt med sina kommersiella säkerhetsuppdrag.

När Donald Trump överraskande valdes till USA:s president i november 2016 såg Erik Prince sin chans att bli en aktör på storpolitikens scen. Prince hade stött Trumps kandidatur med generösa kampanjbidrag och hade blodsband till en av den nye presidentens närmsta medarbetare.

Erik Princes storasyster Betsy DeVos var nämligen utbildningsminister hos Donald Trump och en av de politiker som bäst handskades med den lynnige före detta fastighetshajen. DeVos tjänstgjorde under nästan hela Trumps mandatperiod, men avgick i protest den 7 januari i år, efter stormningen av Kapitolium.

Våren 2017 skrev Erik Prince en opinionstext i konservativa Wall Street Journal där han efterlyste en ”ny strategi” för USA:s kostsamma närvaro i Afghanistan. Senare lade han fram ett konkret förslag till det amerikanska försvarsdepartementet Pentagon: ”Låt mig sköta kriget i Afghanistan – på entreprenad”.

– Med 3 600 man i vapen och en budget som är en fjärdedel av den nuvarande kan jag vända kriget till USA:s fördel, hävdade Erik Prince i en intervju med den afghanska nyhetskanalen Tolo News i augusti 2018.

Förslaget byggde på att de afghanska säkerhetsstyrkorna skulle integreras med Erik Princes legosoldater, som förväntades bidra med ”ledarskap, underrättelseexpertis och logistik”.

Men kanske fanns de skjutglada gossar som härjat i Irak ett decennium tidigare, under Blackwaters flagg, i alltför färskt minne hos de afghanska och amerikanska beslutsfattarna. I vilket fall som helst nappade inte ens den impulsive och oberäknelige Donald Trump på idén.

Erik Prince vände sig då till en annan hopplöst långvarig krishärd, nämligen Libyen. Hur gick det med hans planer att stötta krigsherren Khalifa Haftar?

Den granskande webbtidningen The Intercept har kartlagt Projekt Opus, som operationen kom att kallas. Tidningens grävare har haft tillgång till den FN-rapport som binder Erik Prince vid den djärva – vissa skulle säga dåraktiga – operationen.

Erik Prince bemödade sig att övertyga Trumps administration att det var en bra idé att stötta krigsherren Khalifa Haftar. Officiellt stod USA på den av FN godkända och internationellt erkända libyska regeringens sida. Ryssland däremot, gav diskret uppbackning till Khalifa Haftar genom det privata men Kremlkontrollerade legosoldatföretaget Wagner – ett slags rysk variant av Blackwater.

Genom underhandskontakter med president Trumps nationella säkerhetsråd försökte Erik Prince visa att en hemlig operation i Libyen kunde gynna amerikanska intressen. Men enligt The Intercepts källor blev hans konspirerande resultatlöst. De personer han sökte upp i Washington drog öronen åt sig.

Prince gick inte desto mindre vidare med sin plan, som kunde vara hämtad ur en spionthriller. Khalifa Haftar, som då var mitt uppe i offensiven mot Tripoli, mötte i april 2019 Erik Prince på ett anspråkslöst kafé i Egyptens huvudstad Kairo och presenterades för ett hisnande scenario.

Två tungt bestyckade Cobrahelikoptrar med Erik Princes elitsoldater ombord skulle spåra upp och eliminera elva nyckelpersoner ur den internationellt erkända regeringen i Tripoli. Helikoptrarna ingick i en flotta om sammanlagt sju stycken som Prince tänkte köpa av den jordanska armén. 80 miljoner dollar hade avsatts för projektet. Två spaningsplan och militära drönare ingick i dealen.

Men även om Erik Prince hade goda kontakter i Jordaniens kungahus gick affären i stöpet, rapporterar The Intercept. De presumtiva säljarna krävde bevis på att köpet var officiellt sanktionerat, av CIA eller någon annan amerikansk myndighet. Och några sådana

dokument kunde ju inte Erik Prince få fram, av det enkla skälet att USA ställt sig bakom det vapenembargo som FN beslutat om i Libyen.

Erik Princes män lyckades i stället hitta sex begagnade arméhelikoptrar i Sydafrika. Ett team på 20 legosoldater flög helikoptrarna till Khalifa Haftars högkvarter i Benghazi i Libyen.

Men de sydafrikanska helikoptrarna var gamla och illa utrustade. När Khalifa Haftar inspekterade dem blev han rasande. Detta var ju inte alls vad som utlovats. Den hetlevrade generalen for ut mot legosoldaterna, som helt enkelt inte vågade vara kvar i Libyen. De lämnade hamnen i Benghazi i två förstärkta gummibåtar och satte kurs mot Malta, en färd över Medelhavet som tog 36 timmar.

Med facit i hand hade Khalifa Haftar och hans utbrytararmé kanske behövt stödet från Erik Prince, och mer därtill. För offensiven körde fast när Turkiet gick in i kriget på Tripoliregeringens sida. I maj 2020 tvingades

Haftars trupper retirera österut, undan turkiska attackdrönare.

Konflikten i Libyen som nu går in på sitt tionde år har fastnat i ett blodigt och förvirrat status quo.

FN:s utredare anklagar Erik Prince för att ha brutit mot vapenembargot för Libyen i och med införseln av de sydafrikanska helikoptrarna. Fyra länder har inlett brottsutredningar i spåren av helikopteraffären. Om Prince fälls kan han beläggas med reseförbud och få sina bankkonton frysta. Men själv förnekar han, via sin advokat, all kännedom om händelserna.

Nu fokuserar Erik Prince i stället på en ny världsdel, nämligen Asien. Via det Hongkongbaserade företaget Frontier Services Group, där en av Kinas största statliga investeringsbanker är storägare, tänker Prince satsa på säkerhetslösningar för byggandet av den nya Sidenvägen, historiens största

infrastrukturprojekt som ska förena Kina med Europa.

Var så säkra på att vi inte hört det sista från Erik Prince än.

Erik Ohlsson

21 Peter Wolodarski: Hur många timmar håller iPhone om krisen kommer?

Under lång tid rustade Sveriges nationella beredskap ned på en rad områden. Under pandemin har vi påmints om hur riskabelt det är.

Året är 2007. I Kalifornien hade geniet Steve Jobs lanserat Apples första iPhone, en telefon som skulle revolutionera vårt sätt att kommunicera.

iPhonen var en symbol för den globaliserade och digitaliserade eran, en produkt som designats i USA men som byggde på produktion i Kina.

Här hemma i Sverige hette statsministern vid samma tid Fredrik Reinfeldt. Han hade med buller och bång

förlorat sin försvarsminister, moderaten Mikael Odenberg.

Fredrik Reinfeldt presenterade den nye ministern Sten Tolgfors, som strax före utnämningen befunnit sig i Bombay, med ett par tidstypiska formuleringar:

”Tolgfors har rest över vår värld för att ta in impulser om globalisering”, sade statsministern.

Mikael Odenberg hade protesterat mot att ytterligare skära på det nationella svenska försvaret och vår egna produktion av materiel. Det avfärdade Fredrik Reinfeldt med lätt hand:

”Nu är det en ny tid. Vi kan mer köpa över hylla till lägre pris”.

Man skulle kunna kalla det för Applefilosofin: idén att världen ligger för våra fötter, att vi kan få allt vi vill för pengar, när som helst och till lägsta pris.

Gå in i valfri app så kommer produkten till din bostad nästa dag!

Närbesläktad med tanken på det globala hyllköpet, var också tron att vi lämnat bakom oss en stor del av den gamla tidens kriser, konflikter och problem på 1900-talet.

Vad ska man med ett stort och kostsamt nationellt försvar när allt ändå globaliseras och liberaliseras? Med en iPhone kan vi bättre än någonsin hålla koll på omvärlden.

Sten Tolgfors var mannen för den nya tiden, den eviga fredens tid, även om det inte dröjde länge innan fler och fler såg sprickorna i muren. Den nye försvarsministern fick öknamnet ”tomhylsan”.

Men kanske var det orättvist att ge Sten Tolgfors skulden för tidens illusioner. Han var en produkt av ett kollektivt feltänkande, en stämning som var större än en tomhylsa. Han spelade en biroll i ett mycket större skifte i samhället.

Den förändringen har även blottat sig under det senaste årets pandemi.

Ett år efter att coronakrisen slog till, kan ingen i Sverige säga att vi stod väl rustade med nödvändig materiel, skyddsutrustning och sammanhållen katastrofplanering. Sverige hade som nationell strategi att skydda de äldre. Men som coronakommissionen konstaterat lämnades de anställda i äldreomsorgen ”i stor utsträckning ensamma att hantera krissituationen”. Det tog månader att komma ikapp, samtidigt som smittan angrep samhällets mest utsatta. Improvisation blev ledordet.

Det är som om Försvarsmakten hade lämnat soldaterna på slagfältet utan nödvändig utrustning och underrättelser för att vinna striden mot en anfallande fiende.

Resultatet? Månader av förlorad tid och kraft, med dödliga konsekvenser. En orimlig belastning på dem som stod i frontlinjen.

När det väl gällde gick det inte att få fram vad som krävdes från andra sidan jordklotet med ”just in time”-leverans. Beslutsfattarna på olika nivåer i samhället

överbaskades av kraften i utmaningen. Sverige var inte ensamt om denna problematik. Och ansvaret för att den uppstod bärs inte av en enda regering. Det här är problem som växt fram under lång tid.

Allt kokar ner till frågan: vad gör vi när krisen kommer? Men att för kunna ge ett bra svar måste man börja ställa just frågan, och inse att det värsta faktiskt kan hända.

På det ekonomiska området har Sverige i närtid dyrköpt erfarenhet av sådan turbulens. Därför har olika regeringar vidtagit mängder av försiktighetsåtgärder och etablerat rejäla skyddssystem. 1990-talskrisen satte djupa spår i vårt medvetande.

Statsskulden har betalats av, myndigheterna har ställt krav på buffertar i banksystemet, finansiella aktörer övervakas mer.

Men så har det fram till alldeles nyligen inte sett ut vad gäller vare sig försvaret, den civila beredskapen eller hälsofrågorna.

Den aktuella diskussionen om behovet av en inhemsk vaccinfabrik tangerar just detta: vilken produktionskapacitet ska Sverige ha för att hantera epidemier? Vad för slags nationella förråd bör byggas upp? Hur beroende ska vi vara av internationella flöden om det blir rejäl brist på något vitalt?

Det finns en risk här att måla upp en falsk motsättning mellan internationellt samarbete – som är kritiskt under de flesta kriser – och nationella lösningar.

Det ena utesluter inte det andra. Såväl Finland som Schweiz visar att det går utmärkt att ha bättre nationell beredskap än Sverige och samtidigt delta med full kraft i globaliseringen.

Idealism förutsätter realism. Det krävs ett starkt nationellt försvar, även om vi samarbetar nära med andra länder. Ett robust försvar kan till och med vara

en förutsättning för att andra ska vilja samverka med oss.

Så förhåller det sig även med hälsofrågorna: ju bättre vi är förberedda här hemma, desto större är förmodligen chansen att kunna bidra internationellt och samtidigt få hjälp utifrån.

Exakt hur denna beredskap bör se ut blir en viktig fråga att utreda och debattera politiskt de kommande åren. På samma sätt som 90-talskrisen skapade en bred politisk förståelse för behovet av ekonomiska reformer måste pandemin leda till gemensamma insikter om vikten av att stärka vår trygghet.

Men en sak är säker: det kommer inte att vara gratis.

Det kostar mer att inte förlita sig på köp från hyllan, på att varor ska levereras från alla delar av världen med kort varsel, på att organisationer ska vara slimmade till max.

Det är helt enkelt dyrare att ha reserver och lite luft i systemen.

Det är talande att Apple inte längre lutar sig mot att deras iPhone bara ska produceras i Kina, utan har byggt upp produktionskapacitet i en rad andra länder så där för säkerhets skull.

Globalisering och beredskap kan kombineras, även om det för med sig en viss kostnad.

Ett år in i pandemin är det nog en försäkring de flesta är beredda att betala för.

Peter Wolodarski

peter.wolodarski@dn.se

21Vaccinjätte får inte köpa råvaror från USA

Världens största vaccintillverkare, Serum Institute of India, larmar om att USA har stoppat exporten av viktiga komponenter som behövs i tillverkningen av Astra Zenecas coronavaccin. Företaget har nu tvingats skjuta upp två ordrar till Storbritannien och Nepal.

Förra veckan kom beskedet att Astra Zeneca skär ned sina leveranser till EU med mer än 75 miljoner doser. För Sveriges del innebär det 3,3 miljoner färre doser än beräknat. Orsaken är att Storbritannien, USA och Indien stoppat export för att försäkra sig om att hemmamarknaderna får vaccin i första hand. I USA är Astra Zenecas vaccin ännu inte godkänt, men tiotals miljoner doser sparas ändå i kylskåp.

Sveriges vaccinsamordnare Richard Bergström varnade för att vaccinprotektionismen också kan

innebära att det blir svårt att få tag på komponenter och reservdelar som produktionen är beroende av.

Från Indien, som stoppat export till EU och Sverige, kommer nu signaler om att USA vägrar att exportera filter, engångsslangar, kemikalier, råvaror och specialförpackningar som är nödvändiga för Astra Zenecas vaccin. Serum Institute i Pune, världens största vaccinfabrik som producerar 60–70 miljoner doser coronavaccin i månaden, har tvingats stoppa två stora ordrar till Storbritannien och Nepal på grund av materielbrist.

– Fördelningen av dessa viktiga råvaror kommer att bli en kritiskt begränsande faktor, och ingen har lyckats ta itu med den hittills, säger Adar Poonawalla, ägare till Serum Institute, till BBC.

Vaccintillverkaren har nu skrivit till premiärminister Narendra Modi och bett om ett ingripande.

En annan indisk tillverkare, Biological E, som producerar Johnson & Johnson-vaccinet Janssen, har

också uttryckt oro över att materielbrister ska påverka produktionen.

I USA har president Joe Biden signalerat att han sätter ”America first” när det gäller tillgång till medicin och materiel som behövs för vaccintillverkningen. Han har valt att inte återkalla ett enda av Donald Trumps dekret om att hamstra doser.

Serum Institute är en nyckelspelare när det gäller både leveranser till Indien, till grannländer – som i vissa fall får vaccin till skänks för att stärka Indiens ställning i regionen – och till länder som Storbritannien, Kanada, Saudiarabien, Brasilien och Sydafrika.

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

21 Lång historia av systematiskt våld mot asiater i USA

New York. Massmordet i Atlanta i USA i veckan har väckt en landsomfattande debatt om hatbrotten mot asiater.

Dödligt våld mot etniska minoriteter är en uråldrig amerikansk tradition. Något nytt med denna tragedi är det breda stöd som riktas till offrens anhöriga.

KOMMENTAR

I förhastade kommentarer efter massmordet i Atlanta avfärdade polischefen Jay Baker att gärningsmannen haft rasistiska motiv. Strax därpå avslöjades det att polischefen själv spridit rasistiska inlägg om Kina på Facebook.

Enligt koreanska medier i Atlanta ska gärningsmannen ha skrikit att han ville ”döda alla asiater”.

Det verkar inte ha varit någon slump att den första massskjutningen i USA under pandemin riktade sig mot asiatiska kvinnor. Att skylla USA:s problem på etniska minoriteter är en uråldrig amerikansk tradition. Så länge det har funnits asiatisk invandring till USA har det också funnits systematiskt våld mot asiater här.

I juni 1982 mördades 27-årige Vincent Chin brutalt av två vita män i Detroit. Mordet ägde rum under en period då Japan beskrevs som ett existentiellt hot mot USA. Amerikanska fabriker lades ner, i synnerhet inom bilindustrin i Detroit, och miljontals jobb försvann samtidigt som Japans ekonomi blomstrade. I Hollywoodfilmer från början av 1980-talet utmålades Japan som ett hotfullt, konspiratoriskt land, som var ute efter att skada USA.

Vincent Chin var amerikansk medborgare, född i Kina. Han hade ingenting med Japan att göra. Gärningsmännen som pekade ut honom som

syndabock för den amerikanska bilindustrins kollaps var förblindade av rasism.

Det var ett av tusentals fall av våld och trakasserier mot amerikaner med asiatiskt ursprung under 1980-talet. Våld som ofta ackompanjerades av skällsord om japaner, trots att offren sällan var japanska.

I dag tycks Kina ha ersatt Japan som det land som får många amerikaner att känna rasistiskt hat mot asiater. Kina beskylls för att ha orsakat pandemin men betraktas även som ett generellt hot mot USA:s globala maktställning.

Måltavlorna har sällan något med Kina att göra. En av fyra amerikaner med asiatiskt ursprung har utsatts för trakasserier under pandemin. Tre nya undersökningar, av University of Michigan, California State University och människorättsgruppen Stop AAPI Hate, har bekräftat att hatbrotten mot asiater mer än fördubblats i USA under det senaste året.

Historien av massmord och diskriminering mot asiater i USA går långt tillbaka. Redan 1877 utsattes Chinatown i centrala San Francisco för en brutal massaker, där fyra personer dödades och hundratal butiker och restauranger förstördes. 1882 genomfördes Chinese Exclusion Act, som innebar ett totalförbud för invandring från Kina. Tre år senare utfördes en massaker på kinesisk-amerikanska gruvarbetare i Rock Springs, Wyoming. 28 dog, 15 skadades och 78 hem brändes ner.

Efter den japanska militärens attack mot Pearl Harbor 1941 upprättades koncentrationsläger för mer än 120 000 amerikaner med japanskt ursprung. Tre år senare, medan USA tog emot hundratusentals flyktingar från krigets Europa, försvarade Högsta domstolen koncentrationslägren i det kontroversiella domslutet Korematsu v. United States. Det var sanktionerad rasism mot asiater på högsta nivå i Washington.

USA:s brutala krig i Korea och Vietnam möjliggjordes likaså av en människosyn där civilbefolkningen framställdes som försumbar.

Under 2000-talet har hatbrott och trakasserier mot asiater minskat. Men utvecklingen vände drastiskt förra våren. Experter på hatbrott och rasistiskt våld pekar på Donald Trumps rasistiska uttalanden om Kina som en klar drivkraft bakom våldsvågen.

Kongressledamoten Judy Chu från Kalifornien höll redan förra året ett tal där hon varnade för att Trumps retorik kan få våldsamma konsekvenser. Strax efter talet knivhögs tre asiatiska amerikaner av en vit man i Texas.

– Ökningen av våldet mot asiater som ledde fram till mordet i Atlanta är inget undantag, utan snarare kulmen av systematiska och kulturella orättvisor som förvärrats av pandemin. Det är en global kris där asiater över hela världen har blivit utpekade som syndabockar, skriver Jiayang Fan i The New Yorker.

Det dödliga våldet mot etniska minoriteter är lika gammalt som USA. Om något är nytt med just denna tragedi är det den landsomfattande debatten om

rasistiskt våld och det breda stöd som nu riktas till offrens anhöriga.

De två sönerna till Hyun Jung Grant, en av kvinnorna som mördades, startade i torsdags en insamling för att kunna livnära sig efter att deras mamma dött. De väddade om bidrag till hyra, mat, räkningar och mammans begravning. På två dygn har mer än 48 000 personer donerat nästan två miljoner dollar.

Martin Gelin

FAKTA. ÅTTA DÖDA I TRE ATTACKER

Åtta personer dödades och en person skadades på tre olika spa- och massagesalonger i Atlanta när en skytt öppnade eld inne på salongerna i tisdags. De flesta dödsoffren var kvinnor med asiatiskt ursprung. Det har lett till oro över att amerikansk-asiatiska verksamheter hade valts ut som måltavlor avsiktligt.

En 21-årig man har formellt anklagats för mordet. Mannen har erkänt, men förnekar ett rasistiskt motiv.

Enligt polisen uppges mannen ha ”ett problem med sexuellt missbruk”.

Attackerna mot kvinnor i massageinrättningar var ett sätt för honom att ta itu med ”en lockelse som han ville bli av med”, enligt polisbefälet Jay Baker.

TT-DN

22 Michael Winiarski: Närmande mellan stormakterna en utmaning för USA

Efter en stormig vecka, då president Joe Biden gick till frontalangrepp mot såväl den ryska som kinesiska ledningen, får Kina på måndagen besök av Rysslands utrikesminister Sergej Lavrov. Det är ett stormaktsspel som kan få de två auktoritära staterna att på allvar gå ihop i en USA-fientlig allians.

Vladimir Putin använde bakgårdsjargong från sin barndoms Leningrad när han med orden ”den som sa det, han var det” kommenterade Joe Bidens jakande svar på frågan om han anser att den ryske presidenten är en mördare.

Putin menade att USA:s förbrytelser – slaveriet och utrotningen av Nordamerikas ursprungsbefolkning –

väl täcker in begreppet ”mördare”. Han kallade också hem den ryske ambassadören i Washington för ”konsultationer”.

Något dygn senare kom turen till USA:s utrikesminister Antony Blinken att vid ett möte i Anchorage i Alaska drabba samman med Kinas utrikesminister Wang Yi i vad som närmast såg ut som ett öppet gräl.

Blinken anklagade Kina för brott mot mänskliga rättigheter i Hongkong och Xinjiang.

Wang svarade med att fördöma USA:s imperialism och översitteri mot andra länder.

Det ser ut som en rivstart för Biden när han redan två månader efter att han svors in som president går till offensiv mot USA:s två främsta geopolitiska rivaler.

Bidens Vita hus har infört sanktioner mot Ryssland för förgiftningen av oppositionsledaren Aleksej Navalnyj och mot Kina för undertryckandet av de demokratiska friheterna i Hongkong. Ett så infekterat tonläge mellan

USA och Ryssland har världen inte sett på årtionden. Det gäller också relationen mellan USA och Kina.

Samtidigt har stämningen mellan Moskva och Peking blivit allt varmare. Det har fått många att ställa frågan: Vad händer om Ryssland och Kina går ihop mot USA?

Ett svar är att en geopolitisk och militär allians mellan Kina och Ryssland redan är på god väg att uppstå. Bidens ökade press ger oss inget val, heter det från Peking och Moskva. Därmed kan ett annat begrepp från barndomens skoningslösa värld – ”två mot en” – börja tillämpas på stormaktskonkurrensen i triangeln USA-Kina-Ryssland.

I varje fall på de områden där Moskva och Peking har gemensamma intressen. Inte minst gäller det deras aversion mot de värderingar som Biden, till skillnad från företrädaren Donald Trump, har betonat som grundstenar i den amerikanska utrikespolitiken: demokrati och mänskliga rättigheter.

I Washington är man förstas medveten om riskerna med att Kina och Ryssland går ihop. Men för Biden är det viktigt att sända signalen att hans slagord "America is back" ska tolkas som att USA inte accepterar att bli betraktad som en stormakt på dekis. Han uttryckte denna tanke i sitt utrikespolitiska linjetal på utrikesdepartementet i början av februari: "De dagar då USA lade sig på rygg för Rysslands aggressiva handlingar – inblandning i våra val, cyberattacker, förgiftning av deras medborgare – är över". Det var en klar markering mot Trumps svärmeri för Putin och andra auktoritära ledare och diktatorer.

Det är två olika typer av utmaningar för USA som Kina och Ryssland står för.

Kina är det ojämförligt största strategiska hotet och är på väg att inhämta USA:s teknologiska, ekonomiska och militära försprång och har globala maktambitioner. Redan före sin rundresa i Östasien och mötet med sin kollega i Alaska fastslog Antony Blinken att Kina är "2000-talets största geopolitiska utmaning".

Ryssland är ekonomiskt relativt obetydligt, sett till landets geografiska storlek. Men Moskva har med militära och diplomatiska medel lyckats utvidga sitt inflytande i Europa och Mellanöstern.

Att den ryske utrikesministern i detta läge reser till Kina är logiskt. Det kinesiska partiorganet Global Times noterade att tidpunkten för Lavrovs besök i Peking är värd uppmärksamhet, eftersom "den visar att Kina och Ryssland har ett djupgående strategiskt förtroende och stödjer varandra när det gäller grundläggande intressen".

Peking och Moskva samarbetar sedan länge, trots en historia av ömsesidig misstro mellan de två kärnvapenmakterna. Bland annat har de genomfört flera gemensamma militära manövrer, den senaste stora i Sibirien 2018, en övning som betecknas som den största i Ryssland sedan det kalla krigets slut. De två har också i ökad grad samordnat sig politiskt, till exempel i FN:s säkerhetsråd.

Det stora hotet för USA vore en starkare rysk-kinesisk axel, skriver Thomas Graham vid Council on Foreign Relations och professor Robert Legvold i Politico:

”Utgångspunkten måste vara det som varit grundpelaren i USA:s strategi sedan mitten av 1900-talet, nämligen att hindra att en motståndare eller koalition av motståndare dominerar den eurasiatiska superkontinenten eller dess strategiskt kritiska underregioner som Europa, Mellanöstern och Östasien. I dag innebär det att förhindra en fast rysk-kinesisk allians, som skulle förena Kinas dynamism med Rysslands naturresurser till ett kraftigt hot att dominera Eurasien”.

Biden försöker motverka tandemparet Peking-Moskva genom att återupprätta de under Trumps ”America First”-politik illa tilltygade relationerna med USA:s allierade. Det gäller inte bara EU-länderna, utan framför allt Asien och Stillahavsområdet – där Indien, Japan, Sydkorea och Australien är särskilt bekymrade för Kinas ökade inflytande.

Michael Winiar

23 Gränslös välvilja räcker inte långt för Joe Biden

Donald Trump ägnade fyra år åt att försöka stänga landet. Han pekade ut papperslösa och flyktingar som grovt kriminella. Han försökte med blandat resultat bygga en mur längs USA:s södra gräns mot Mexiko, och införde hundratals drakoniska regler för att försvåra invandring och sökande av asyl.

Bara att Trump försvann från Vita huset skapade förhoppningar i Centralamerika om att USA skulle öppna famnen. Och den nye presidenten Joe Biden förklarade redan från början att en mänsklig attityd numera var inne, och att en av hans första prioriteringar var en modern invandringsreform.

Fast nu sitter Biden med ett problem han inte ville ha och uppenbarligen underskattade. Antalet människor som försöker ta sig in i landet har ökat mycket kraftigt,

ännu fler väntar vid gränsen. Bland de nyanlända finns tusentals ensamkommande barn. Det råder stor brist på förläggningar och en del blir kvar länge i fängelselika villkor. Personalbrist och stor eftersläpning i domstolar som hanterar asylfall bidrar till en humanitär kris.

Biden ber om tid som inte finns och tålamod som ingen har. Det dröjde, men så småningom ändrades budskapet från ”kom inte nu” till ”kom inte alls”. Viljan att balansera mänsklighet och principer blir lätt motsägelsefull, och presidenten trängs från två håll.

Republikanerna följer i Trumps spår, anar en vinnarfråga i kongressvalet 2022 och anklagar Biden för att släppa in horder av illegala invandrare – till råga på allt mitt i en pandemi. Vänstern i hans eget demokratiska parti låter som om alla bommar borde rivas. Ingetdera lägret blir någonsin nöjt.

Välståndet och friheten i USA har sedan länge en stark dragningskraft. Därtill finns faktorer på senare tid som har drivit fler på flykt, som naturkatastrofer och

våldsbrottslighet. Men något måste Biden göra, trots den politiska polarisering som fanns redan före Trump och har lamslagit vettiga reformer i ett par decennier.

USA behöver invandrare, både vanlig och högt kvalificerad arbetskraft. Trumps idiotstopp skadade ekonomin.

Kortsiktigt måste ändå ordning och något slags drägliga förhållanden skapas vid gränsen, vilket kräver dollar och manskaper. Laglig och olaglig invandring måste skiljas åt, vilket innebär att det måste klargöras vem som har en chans att få stanna.

Dessvärre kommer nödvändiga lagar och reformer att ta tid. Republikanerna blundar exempelvis för det faktum att inte ens en polisstat skulle klara att - deportera de 11 miljoner papperslösa som redan finns i USA. Invandringen måste regleras. Men humanism och pragmatism måste få plats i de praktiska lösningarna.

Gunnar Jonsson gunnar.jonsson@dn.se

Utrikes DN-artiklar 13
- 23 mars 2021, utom
USA

14 Peking: Utländska medier lägger ett grått filter över Kina

Den kinesiska regimen och utländsk press är inne i en alltmer infekterad konflikt. Den förra anklagar vissa medier för att svärta ner bilden av landet genom att lägga ett grått filter över bilder och rapportera falska nyheter.

I veckan blev den brittiska ambassadören i Peking uppkallad till utrikesministeriet efter att ha tagit pressfriheten i försvar.

PEKING. För några dagar sedan twittrade en reporter från den statliga kinesiska nyhetsbyrån Xinhua ut en bild på västerländska fotografer som står i grupp på Himmelska fridens torg och riktar kameran mot en vakt. Luften är grådisig och torget ligger ödsligt i bakgrunden.

”Om ni undrar var alla dessa kinesiska polisbilder kommer ifrån”, skriver journalisten i sin tweet. I tråden som följer anklagas västerländska medier för att fokusera på att ta bilder på uniformerade vakter och poliser.

”Hur man tar ett ’standard’-foto av Kina med västerländsk standard? Måste inkludera: kinesiska flaggor, polis, trafikkameror, långt fokus, låg vinkel och suddigt filter. Måste inte inkludera: blå himmel, leende förbipasserande och en objektiv bild av Kina”, skriver Hua Chunying, utrikespolitisk talesperson som brukar hålla i de dagliga presskonferenserna.

Till saken hör att fotograferna var begränsade i sin rörlighet och under strikt uppsyn.

Himmelska fridens torg var tomt på folk eftersom det stängts av för allmänheten under årets viktigaste politiska möte, Folkkongressen.

Och vad gäller det grå filtret så fanns det där helt naturligt de flesta dagarna i veckan som gick. Den som sökte på luftkvalitet i Peking i sin mobiltelefon eller på datorn fick meddelandet: ohälsosamt. Ja, egentligen räckte det med att titta ut genom fönstret för att uppfatta läget.

Ordkriget på Twitter ska ses i perspektivet av en växande konflikt mellan västerländska medier och regimen. I synnerhet det brittiska public servicebolaget BBC står i skottlinjen för allt skarpare kritik. BBC skildrar medvetet Kina i ett negativt grått ljus och tullar på objektiviteten, enligt regimen.

En orsak till den kinesiska regimens allt skarpare attacker är sannolikt att den brittiska tv-myndigheten Ofcom dragit in den engelskspråkiga, kinesiska, statliga tv-kanalen

CGTN:s licens. Motiveringen var att kanalen saknar ett utgivarsansvar för sitt material.

Ofcom anklagade också CGTN för att vara kontrollerad av det kinesiska kommunistpartiet och bötfällde tv-bolaget för att ha sänt ett offentligt erkännande av den brittiska medborgaren Peter Humphrey, ett erkännande som han efter att han blev frigiven hävdade att han tvingades till.

I vad som av de flesta tolkas som ett svar stängdes snart BBC World ner i Kina. Dess sändningar var redan begränsade till vissa hotell och andra ställen med mycket utlänningar. Kina motiverade nedstängningen med att BBC:s rapporter om Kina "kränker principerna om sanningsenlighet och oberoende i journalistiken".

Då hade omfattande kritik redan tidigare riktats mot BBC:s rapportering om hur muslimer behandlas i Xinjiang och utvecklingen i Hongkong.

Enligt tankesmedjan Australian Strategy Policy Institute pågår en koordinerad informationsoperation där statliga kinesiska medier, kommunistiska influerare och patriotiska troll går till attack mot BBC på Youtube, Facebook och Twitter.

Ironiskt nog är det plattformar som alla är blockerade i Kina av den kinesiska brandväggen, men som statliga aktörer använder för att nå en utländsk publik.

Konflikten trappades upp ytterligare när den brittiska ambassadören i Peking, Caroline Wilson, skrev ett inlägg på Wechat, det mest populära sociala mediet i Kina, om pressfrihet. Caroline Wilson framhöll att utländska journalister i Kina blir feltolkade.

”Utländska mediers kritik av kinesiska myndigheter innebär inte att de ogillar Kina. Tvärtom, jag anser att de agerar med gott uppsåt och spelar en aktiv roll som granskare av regeringens handlingar, försäkrar att människor

har tillgång till korrekt information och skyddar de som inte har någon röst.”

Det dröjde inte länge förrän hon kallades upp på det kinesiska utrikesdepartementet som anklagade henne för att ha en arrogant ton och vara ideologiskt fördomsfull. I ett uttalande skriver avdelningen för europeiska affärer på det kinesiska utrikesdepartementet att Wilson agerar på individuella utländska mediers uppdrag, medier som rapporterar falskt och oriktigt.

Under mötet ska Wilson ha fått veta att Kinas regering och folk aldrig är emot utländska medier, utom de som levererar ”fake news” och elakt attackerar Kina och det kinesiska kommunistpartiet och det kinesiska systemet under flaggen ”pressfrihet” och ”yttrandefrihet”.

Men den brittiska ambassadören står på sig. På Twitter skriver hon att hon står bakom sin artikel och tillägger ”utan tvekan står Kinas ambassadör i Storbritannien bakom de 170+ artiklar som han har varit fri att placera i brittisk press”. **www.gov.uk**

14 Runt 150 oppositionella gripna vid möte i Moskva

Ryssland. Polisen har gripit omkring 150 oppositionspolitiker och aktivister vid ett möte i Moskva, enligt arrangörerna. Mötet, ett forum som går under namnet "Förenade demokrater", samlade enligt ryska medier 150 personer från hela landet.

"Här grips deltagarna vid forumet för fristående ledamöter", skriver organisationen i sin kanal på chattappen Telegram, tillsammans med ett filmklipp som visar hur de föses in i polisbilar. Observatörsgruppen OVD-info har publiceraten lista med över de som ska ha gripits. **TT-AFP**

14 Än krävs årtionden av sanering efter olyckan i Fukushima

Ingen dog av strålskador och cancerfallen verkar inte ha ökat. Men kärnkraftsolyckan i Fukushima efter jordbävningen och tsunamin den 11 mars 2011 fick andra svåra konsekvenser, och det krävs många decenniers sanering för att få bort radioaktiva ämnen från området.

I torsdags var det tio år sedan jordbävningen utanför Japans östkust, då en tsunami slog in över kärnkraftverket i Fukushima, med härdsmltor, gasexplosioner och spridning av stora mängder radioaktiva ämnen som följd.

– Olyckan i Fukushima har verkligen visat att vi alltid måste vara beredda på det oförutsedda och oväntade. Men också att vi aldrig får slå oss till ro och tänka att nu är vi klara, sa Nina Cromnier, generaldirektör vid Strålsäkerhetsmyndigheten, vid myndighetens nationella strålsäkerhetsdag i februari.

Den 11 mars 2011 är tre reaktorer i drift vid kärnkraftverket Dai-ichi i Fukushima. Klockan 14.46 inträffar jordbävningen, en av de kraftigaste som någonsin har uppmätts, med epicentrum 15 mil därifrån. Elnätet slås ut, men kärnkraftverket är konstruerat för att klara jordbävningar, och kyl- och säkerhetssystem kan fortsätta att drivas med dieselaggregat och batterier.

Ungefär 50 minuter efter jordbävningen kommer tsunamin. Vallarna som skulle skydda kärnkraftverket är sex meter, och har inte en chans mot den 14 meter höga flodvågen. Vattnet dränker allt och slår ut batterier, pumpar och reservaggregat.

Ett dygn efter tsunamin förstör en gasexplosion byggnaden runt reaktor 1. Efter ytterligare två dagar sker en explosion i reaktor 3.

Reaktorbyggnaden förstörs, liksom ett reservsystem som fram tills dess har klarat av att fortsätta att kyla ner reaktor 2. Gas läcker dessutom in och orsakar ännu en explosion i en reaktor som inte är i drift.

– Förlopp med totalt bortfall av den yttre elförsörjningen har vi simulerat i Sverige sedan 80-talet. Men skillnaden här var att även batteriförsörjningen slogs ut. Det förvärrar situationen rejält. Batterier behövs till exempel till kontrollrum och för styrning av ventiler. När man har simulerat haverier har man räknat med att kunna göra åtminstone vissa manövrar. Men

det gick inte här, säger Patrick Isaksson, utredare på Strålsäkerhetsmyndigheten.

Människorna som bodde i området har drabbats hårt på många olika sätt.

Jordbävningen och tsunamin dödade nästan 16 000 personer, och 160 000 förlorade sina hem.

Stora områden runt kärnkraftverket evakuerades och stängdes av. Kärnkraftsolyckan gjorde också att efterfrågan på mat och andra jordbruksprodukter från regionen försvann, så att många förlorade sin försörjning.

Evakueringen av större delen av området är hävd sedan flera år, men i början av förra året hade bara runt en tredjedel av de evakuerade återvänt. Det kan finnas många anledningar till det, som brist på arbete, att man redan har etablerat sig på andra håll eller att man är orolig för strålning och radioaktiva ämnen.

Fukushimaolyckan och haveriet i Tjernobyl 1986 är de två värsta kärnkraftsolyckorna som världen har upplevt. De klassas båda som

högsta nivån 7, stor olycka, på den så kallade Ines-skalan. Men konsekvenserna i antal döda, stråldoser och utsläpp av radioaktiva ämnen skiljer sig mycket. I Tjernobyl dog 30 personer av strålskador inom ett par veckor, och flera tusen människor har fått högre risk att drabbas av cancer. I Fukushima drunknade två personer när de skulle inspektera skadorna, men inga akuta strålskador har upptäckts hos någon som arbetade på kärnkraftverket eller befann sig i närheten.

FN-organet UNSCEAR, United Nations Scientific Committee on the Effects of Atomic Radiation, har inte heller kunnat se några hälsoeffekter av strålning från kärnkraftsolyckan hos befolkningen i regionen, enligt en ny rapport. Cancerfallen har inte ökat, och inte heller fosterskador, missfall eller låg födelsevikt som kan kopplas till strålning. Japanska myndigheter var oroliga för en ökning av sköldkörtelcancer hos barn eftersom det var en av de tydligaste konsekvenserna av

Tjernobylolyckan, där runt 6 000 barn drabbades. De fann 200 barn nära Fukushima med misstänkta förändringar i sköldkörteln efter olyckan, men enligt UNSCEAR beror det på noggrannare undersökningar och inte på strålskador. Fallen nära Fukushima upptäcktes under de tre första åren, medan ökningen nära Tjernobyl började först fem år efter olyckan.

Men olyckan ledde till många andra hälsoeffekter, som fler fall av hjärt-kärlsjukdom och ökad psykisk ohälsa hos de evakuerade, - enligt UNSCEAR:s rapport.

Japan arbetar hårt för att ta hand om de förstörda reaktorerna, och återställa området runt kärnkraftverket. Bland annat har jordlager som innehåller för höga halter av radioaktiva ämnen skrapats bort.

– Det är ett enormt arbete att röja upp, och de har väldigt höga ambitioner. Det kommer att ta många decennier, säger Patrick Isaksson.

Om en liknande olycka hade inträffat på ett svenskt kärnkraftverk hade det troligen inte läckt ut lika mycket radioaktivitet på grund av våra höga krav på säkerhet i reaktorernas konstruktion. Härdsmältan i kärnkraftverket Three Mile Island utanför Harrisburg i Pennsylvania i mars 1979 fick större konsekvenser för kärnkraftssäkerhet i Sverige än i de flesta andra länder.

– Innan den olyckan fanns svåra haverier inte ens på tapeten. De stackars operatörerna hade inga förutsättningar att kunna hantera vad som hände, och gjorde fel och skapade olyckan själva, säger Patrick Isaksson.

Följderna för människor och natur var nästan obefintliga, eftersom allt radioaktivt material hölls kvar inuti reaktorinneslutningen, och ingen utsattes för stråldoser med någon mätbar hälsoeffekt. Men debatten som följde efter olyckan utanför Harrisburg ledde till att Sverige skaffade beredskap för mycket allvarliga händelser, med utrymningsplaner, larmsystem,

jodtabletter till boende nära kärnkraftverk och krav på filter som fångar upp i stort sett alla radioaktiva ämnen vid ett eventuellt haveri.

– Ett krav Sverige har på filtren är att det inte ska bli några dödsfall. Det blev det ju inte i Fukushima, men det är dessutom krav på att det inte heller ska bli någon långvarig förorening av marken. Utmaningen som jag ser som mitt jobb är att säkerställa att om det blir ett svårt haveri ska utsläppen gå genom filtret. Och det finns det goda förutsättningar för att de gör, säger Patrick Isaksson.

Sannolikheten för tsunamis i Sverige är mycket liten, men våra kärnkraftverk kan drabbas av andra naturfenomen, som isstormar eller stigande havsnivåer.

– Den viktigaste lärdomen från Fukushima är att inte ta något för givet. Att vara ständigt ifrågasättande och omvärderande, och inte bli självgod och tro att vi har klarat av detta med säkerheten, säger Patrick Isaksson.

Maria Gunther maria.gunther@dn.se

14 Karin Bojs: Dödandet av ”de andra” har pågått i tusentals år

Sex tusen år senare syns fortfarande hålen som uppstod när påkarna träffade skallbenen. Massakern i Balkans berg - drabbade byborna urskillningslöst.

En pojke i treårsåldern. En flicka omkring sju år. Fyra tonåringar, varav tre pojkar och en flicka. Fyra unga kvinnor och en ung man. Två medelålders män ...

Totalt ligger benrester av ett fyrtiotal människor i massgraven i Potočani i nuvarande Kroatien. Nu har forskare använt naturvetenskapliga metoder, bland annat dna, för att utröna vilka som dog och vad som kan ha varit orsaken till denna massaker.

Resultaten publicerades i veckan i Plos One och huvudförfattare är dna-forskaren David Reich i Boston och arkeologen Ron Pinhasi i Wien.

Att en individ slår ihjäl en annan i uppblossande vredesmod är en sak. Att en grupp människor organiserat och planerat dödar en annan grupp är något annat.

Det finns en del hypoteser om hur länge sådana organiserade massmord har förekommit, och vilka faktorer som kan trigga igång dem. Till exempel har det hetat att det ”det första kriget” inträffade i samband med jordbruket, eller åtminstone i samband med att människor blev bofasta.

Men det där med jordbruket stämmer inte. I Jebel Sahaba i nuvarande Sudan dödades åtminstone ett sextiotal individer i en massaker för över 12 000 år sedan. De levde som jägare och samlare och utövade inte jordbruk. Dock verkar de ha varit rätt så bofasta, så långt stämmer de gamla hypoteserna.

I Nataruk, väster om Turkana sjön i nuvarande Kenya dödades ett trettiotal personer, inklusive åtminstone sex barn, för uppåt 10 000 år sedan och de var definitivt jägare/samlare med en nomadisk livsstil.

Från bondestenålder och tidig indoeuropeisk tid i Europa finns flera exempel på massakrer där alla undersökta dödsoffren var män och troligen hade dött i fältslag. Det finns massakrer som pekar mot en fejd mot en särskild familj i en by. Och det finns exempel på att bybor massakrerades just i brytningstiden när indoeuropeiska grupper rörde sig från stäpperna i öster mot Centraleuropa. Till exempel

massgraven från Eulau, utställd på Muséet för fornhistoria i Halle.

Massgraven i Eulau är ett av de första exemplen på att forskare kunde använda dna-teknik för att se vilka som dödades och hur de var släkt med varandra. Resultaten tyder på att de dödade byborna hörde till den nyligen invandrade indoeuropeiska herdekulturen, medan de som höll i klubbor och pilar tillhörde den tidigare bondebefolkningen i området.

Tretton år har gått sedan den studien, och nu har dna-tekniken kommit mycket längre.

David Reich, Ron Pinhasi och deras medförfattare har lyckats dna-analysera 38 av de 41 individer som påträffades i massgraven i Potočani.

Därmed kan de konstatera att de döda verkar vara ett tvärsnitt av den bondebefolkning som levde i området, av arkeologer kallade för lengyelkulturen. Det var kvinnor och män,

flickor och pojkar. Inget, varken dna eller andra arkeologiska belägg, tyder på att det skedde någon invandring till trakten under tiden för massakern. Alltså inte alls som i fallet Eulau och flera andra ställen där stridigheter verkar ha uppstått när indoeuropeerna anlände.

Massakern i Potočani inträffade i en tid när nötboskap hade blivit vanligare i trakten, vilket ökar påfrestningen på markerna och kan ha bidragit till konkurrens mellan grannar. Även kopparhantering hade blivit mer utbredd, vilken troligen ledde till ökat handelsutbyte och kanske också till friktion.

Klimatförändringar och kraftigt ökad befolkning kan ha varit väl så viktiga orsaker i sammanhanget.

Och framför allt är det viktigt att förstå, skriver Reich, Pinhasi och deras medförfattare, de - mentala mekanismer som leder fram till massakrer: att ledare pekar ut en viss grupp, "de andra" som ansvariga för alla möjliga problem i

samhället, att hatet byggs upp, och att det till slut framstår som enda framkomliga vägen att dessa ”de andra” måste dö.

Karin Bojs

vetenskap@dn.se

15 Ledare: Blodbad och ruiner blev al- Assads gåva till sitt land

Allt började när ungdomar i staden Daraa greps och torterades för att ha klottrat slagord mot Bashar al-Assad. Protester utbröt på ”vredens dag” den 15 mars 2011, och spred sig snart över Syrien.

Diktatorn svarade med besinningslöst våld mot de fredliga demonstranterna. Så småningom tog en del av dem till vapen, desertörer anslöt sig, liksom islamister. Armén svarade med artilleri,

attackhelikoptrar, bombflyg och kemiska stridsmedel mot civila mål.

Runt 500 000 människor tros ha dödats under tio års inbördeskrig. Halva Syriens befolkning är på flykt, inom eller utom landet. al-Assads skräckvälde har segrat, men bytet är en ruinhög.

Tragedin har väckt många frågor. Det påstås ibland att revolten var dödsdömd från början, att tyranniets krafter och skoningslöshet underskattades. Ur det perspektivet skulle syriernas mod och uppoffringar ha varit meningslösa, inte värda priset.

Men ingen bestämmer när ett folk har fått nog, och en resnings tidpunkt och öde låter sig inte fastställas i förväg. Upprorets väsen är hoppet om något bättre. Och även om den arabiska våren har frusit till is finns erfarenheterna och drömmarna kvar.

Betraktare har under decenniet också hävdats att om al-Assad mot alla odds hade kunnat störtas,

skulle resultatet ha varit oundvikligt: ett land styrt av extrema jihadister. I grunden vilar detta postulat på en föreställning om islam som oförenligt med frihet.

Arabvärldens bristande förmåga att skapa demokrati är ett sorgligt faktum. Idén att Koranen ska styra lagen och staten har missbrukats av både despoter och terrorister. I ett stort muslimskt land som Indonesien fungerar dock folkstyret tämligen väl. Att muslimer skulle hysa något slags inneboende motvilja mot demokrati är struntprat.

Ytterligare ett diskussionsämne är om utomstående aktörer hade kunnat hejda blodbadet i Syrien. Dessvärre visade al-Assad från dag ett att han vägrade att frivilligt släppa eller ens dela makten. Putins Ryssland och Irans ayatollor har hängivet investerat militärt i diktaturens fortbestånd. Västvärlden, i praktiken USA eftersom ingen annan har resurserna, saknade motsvarande drivkrafter för ett ingripande.

Det långa kriget i Afghanistan och den ödesdigra invasionen i Irak satte de amerikanska gränserna. Barack Obama vann presidentvalet 2008 bland annat på löftet att avsluta de konflikterna, inte att starta nya. Kritiken, inte minst i Europa, mot USA:s äventyr i Mellanöstern fanns i färskt minne. Hade en intervention i Syrien slagit fel skulle belackarna inte ha varit nådiga. Med facit i hand kan detta också sägas ha hänt i det kaotiska Libyen.

En möjlighet som dryftades var flygförbudszoner. Men sådana kräver större militära resurser än ordet antyder, och säkra områden på marken behöver försvaras. Att leverera vapen till rebellerna var heller inte okomplicerat, för att skilja onda från goda var en grannliga uppgift. Bärbara luftvärnsmissiler kan en dag riktas mot civila flygplan.

USA:s invasion i Irak ledde i förlängningen till terrorrörelsen IS dödsrike. Exporten av illdåd till bland annat Europa tvingade i sin tur fram

en amerikansk motreaktion, stödd av syrienkurdiska trupper. Flyktingströmmarna från Syrien visade likaså att omvärlden inte kom undan inbördeskriget.

Hur det hade sett ut efter ett militärt ingripande mot al-Assad går inte att veta. Men Afghanistan, Irak eller Syrien kan inte tas som bevis för att sådana insatser alltid är fel. Lägen kommer att uppstå i framtiden där våld är enda sättet att oskadliggöra en omänsklig regim.

Att Ryssland och Kina blockerar varje seriös internationell aktion i FN är förutsägbart. Historien i övrigt låter sig inte skrivas på förhand.

DN 15/3 2021

15 Vi ser slutet på både den moderna antirasismen och upplysningsepoken

I progressiv förklädnad har idéerna om ras gjort sin återkomst. Det borde skrämman livet ur oss.

Häromdagen fick jag i min brevlåda en förbluffande artikel, ett utskick från ett ansett universitet. Enligt författaren, Edwin Black, var det amerikanska datorföretaget IBM aktiv partner till Adolf Hitler i planeringen och utförandet av Förintelsen. Var det möjligt att jag aldrig hört talas om något så sensationellt? Jag skrev till Yehuda Bauer, nestorn bland Förintelseforskare. Han svarade prompt: ”Detta

är ett praktexempel på vetenskaplig humbug. Alltihopa är ett rent påhitt!”

Att försöka koppla USA till Förintelsen är ett gammalt knep – från nazister och USA-hatare. Tanken att nazisterna hämtade sina idéer från rasismen i USA:s sydstater har fått en renässans på senare år, och dyker upp allt oftare i etablerade medier. För Critical Race Theory, den högljudda och alltmer fruktade riktning som sätter ras och rasrelationer i centrum för all samhällsanalys, är länken USA–Hitler fundamental.

Nazisterna, det är sant, älskade att framställa sig som en gren på ett större träd. De åberopade Darwin, rasideologer som Gobineau och Lombroso, tsarens antijudiska lagar och svenska växtfysiologers rasrenhets-delirier – och segregationen i USA.

Kampen mot slaveriet förändrade USA:s politik i grunden, då slaverimotståndare upprättade det republikanska partiet 1854. Segregationen

efter inbördeskriget var illa sedd av de flesta amerikaner, och motarbetades av domstolar, politiker, medier och en stor del av befolkningen. Hitlers projekt hade däremot politiker, domstolar, pressen och hela staten unisont bakom sig. Nazisterna behövde ingen påverkan utifrån för att hamna där de hamnade. I fråga om extremism och utspekulerad grymhet låg de hästlängder före alla tidigare rasister.

Det går inte att bevisa – för det är osant – att nazisterna hämtade sina rasidéer från USA. I stället postuleras ett samband. ”Samband” är det bekvämaste av alla debattknep, ideligen anlitat av senator Joe McCarthy under hetsjakten på kommunister 1950–54. Om en rasist läst något du skrivit, eller om ni har en gemensam bekant, så finns ett samband mellan er – som inget bevisar om dina åsikter.

Mycket ofog har begåtts med sådana baklängesresonemang. Nietzsche tog avstånd från antisemitismen, men nazisterna anammade hans slagord – och så blev han

postumt nedsolkad. Den franska folkfronten under Leon Blum införde betald semester, påverkad av en liknande reform i Hitlers Tyskland. Vad betyder det? Ingenting. Alla länder har i dag motorvägar av den typ Hitler lät bygga. Vad betyder det? Ingenting. Bismarck var först med modern sociallagstiftning. Är svenska socialdemokrater därmed den preussiska militarismens arvtagare?

USA uppfann inte slaveriet. Men USA gick i krig mot sig självt för att sätta stopp för det. Västerlandet uppfann inte rasismen. Men det uppfann antirasismen, en politisk teori som spritts till alla kontinenter – men inte slagit rot överallt. Under en tid var en tredjedel av den brittiska flottan upptagen med att stoppa slavhandeln. Miljoner européer stred mot gisslet – som ansetts normalt och legitimt i de flesta kulturer: från azteker till osmaner; från de gamla grekerna till Gulfemiraten.

Men den västerländska kulturen är inte längre antirasistisk. Ny-segregationismen, med dess

blodisande ”studier” av vithet och icke-vithet, är inte längre en kuriositet. Den har sitt upphov i USA men är nu solitt etablerad i de flesta västländer. De nya raslärorna kränger rasperspektivet på saker som inte har det bittersta med ras att göra. När Joe Biden svors in talade den unga poeten Amanda Gorman. Bokförlaget Meulenhoff i Amsterdam skrev genast kontrakt med henne om utgivning av hennes dikter. Gorman själv valde översättaren, Marieke Rijneveld, transperson och ung lovande poet.

Det låter mycket oskyldigt. Men segregationisterna, ständigt på jakt, slog larm. Hur vågade förlaget låta en vit person översätta en svart poets dikter! Förlaget, föga överraskande, backade utan strid och meddelade att Rijneveld frångått uppdraget. Ännu mer avslöjande för vår mörka tid var den arma översättarens ”självkritik”: ”Jag förstår dem som känner sig kränkta av Meulenhoffs val av mig som översättare.”

Det var tomma ord. Inga holländare, utom möjligtvis raskommissarierna själva, kände sig ett spår kränkta av att en ljusare person översatte en mörkare. Men Rijnevelds reaktion är begriplig. När rykte och levebröd står på spel får kulturarbetare allt oftare, liksom djur i underläge, blotta halsen till kapitulation.

Upplysningen sökte det gemensamma för alla människor. Förnuftet och vetenskapen var dess verktyg; demokratin och medborgartanken dess ideal. Upplysningens fiender sökte hela tiden efter det som skilde människor åt – blod, ras, nation, tradition, tro, makt. Upplysningens nyckelbegrepp är friheten; motståndarnas nyckelbegrepp är identiteten. Upplysningen, och med den demokratin och toleransen, har allt färre förkämpar. Dess fiender är inte längre obskyra sekter, och de blir fler.

Nazisterna hade varit lika rasistiska utan USA, men utan USA hade nazisterna fortsatt härska. Att deras idéer och deras praktik, i progressiv

förklädnad, blivit ren vardag borde skrämma livet ur oss.

Nathan Shachar är DN:s korrespondent i Jerusalem, författare och fristående kolumnist på ledarsidan.

Nathan Shachar

naranjal@gmail.com

15 Britterna rasar mot Meghan- karikatur

I en ny teckning från satirtidningen Charlie Hebdo sitter en ondsint drottning Elizabeth med knäet på Meghan Markles hals, en anspelning på fallet George Floyd, som kvävdes till döds av polis och ledde till massiva protester mot rasismen i USA.

Satirteckningen väcker ont blod i Storbritannien.

”Varför Meghan Markle var tvungen att lämna Buckingham Palace: Hon kunde inte längre - andas.”

Den förklaringen lämnar satirtidningen Charlie Hebdo, som på sin förstasida kopplar ihop anklagelserna om rasism i det brittiska kungahuset med mordet på George Floyd – och med drottning Elizabeth i rollen som mördare.

”I can’t breathe” (jag kan inte andas) var George Floyds sista ord.

Frågan om rasism har blossat upp i Storbritannien efter den uppmärksammade Oprah Winfrey-intervjun med Meghan Markle och prins Harry. Där kom det bland annat fram att någon av kungligheterna ”oroat sig för hudfärg på parets barn”, eftersom Meghan Markles mor är mörkhyad. Kritiken gällde dock inte drottningen, som paret hyllade och tyckte var förträfflig.

Intervjun föranledde ett uttalande från kungahuset där man ansåg att uppgifterna från paret var ”oroande” och skulle utredas ”inom familjen.”

Charlie Hebdos satir faller hur som helst inte alls brittena i smaken, inte heller organisationer som arbetar mot rasism.

”Det här flyttar inte gränser, får folk att skratta eller utmanar rasism. Det förringar frågorna och förolämpar”, skriver Halima Begun, chef på tankesmedjan Runnymede Trust, på Twitter.

Att drottningen framställs rödögd, mordisk och med håriga ben förargar också många briter som gillar henne, skriver The Guardian.

Brittisk press skriver genomgående om hur karikatyren ”fördöms”, ”kritiseras”, ”väcker upprördhet”, och att Charlie Hebdo klandras för tilltaget.

Tidningen själv har inte kommenterat stormen.

Satirtidningen väckte internationellt engagemang efter att den utsatts för ett islamistiskt terrorattentat 2015, då tolv personer dödades och elva skadades. Gärningsmännens motiv var att de ansåg att tidningen hädat islam, bland annat genom satirteckningar av profeten Muhammed.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

15 Solklart folkmord i Xinjiang. Ny rapport pekar ut Kinas våldsamma aktioner mot uigurer, skriver Lars Ellström

Pekings brutala kampanj mot de muslimska folken i provinsen Xinjiang bör klassas som folkmord, konstaterar en internationell expertgrupp. Sinologen Lars Ellström har läst den nya rapporten. Den borde få betydande konsekvenser för svensk utrikespolitik och världens förhållande till den kinesiska diktaturen.

”Visa ingen som helst barmhärtighet”, instruerade Kinas högste ledare Xi Jinping när han 2014 i interna tal lade grunden för en kampanj mot uigurer och andra muslimska folk i Kinas nordvästra region Xinjiang.

Till namnet skulle man bekämpa ”terrorism, infiltration och separatism” men i praktiken är det ett frontalangrepp mot dessa folks kultur, traditioner, religion och till och med språk. Islam beskrev Xi som ett virus som alstrar extremism. De som smittas ”förlorar sin omdömesförmåga och mänsklighet och mördar utan att blinka”. Botemedlet är att använda

”vapnen som folkets demokratiska diktatur förfogar över utan att tveka och vackla”.

Dessa och andra dokument blev kända 2019 genom en läcka till New York Times (”The Xinjiang Papers”, NYT 2019-11-16). De förmedlar också en bild av det mest påtagliga resultatet av Xi Jinpings instruktioner: ett nätverk av läger i vilka många uigurer och andra muslimer i Xinjiang har internerats för att ”botas”.

Interneringslägren var då i och för sig redan kända. Forskare och aktivister hade med hjälp av anbudshandlingar och andra kinesiska dokument samt satellitbilder kommit fram till att det fanns mer än 1 000 läger med 1–2 miljoner interner.

Vittnesmål från tidigare lägerfångar och andra målade en bild av terror, dokumenterat av exempelvis Human Rights Watch. Uttryck för muslimsk trostillhörighet, inklusive skägg och huvuddukar, har förbjudits. Moskéer rivs eller

används för annat. Uiguriska och muslimska gravplatser demoleras.

Dessutom har ett omfattande system för övervakning och kontroll byggts upp. Mängder av nya polisstationer och kontrollplatser med utrustning för ansiktsidentifiering har inrättats. Övervakningskameror har satts upp överallt där människor samlas. Detta kompletteras med insamling av biometrisk information i form av dna, fingeravtryck, iris-skanning och blodgruppsbestämning. Varje form av utländska kontakter är skäl för ingripande.

Senare har emellertid mer information framkommit om det som sker i Xinjiang. Fördömandena har därmed blivit allt fler och skarpare. I USA har både den förra och den nya presidentadministrationen tillkännaggett att man bedömer att uigurerna utsätts för folkmord. Nyligen antog de kanadensiska och nederländska parlamenten enhälligt motioner med samma budskap.

Den 8 mars i år offentliggjordes så en rapport, ”The Uyghur genocide: An examination of China’s breaches of the 1948 genocide convention”, av den amerikanska tankesmedjan Newlines institute for strategy and policy i samarbete med kanadensiska Raoul Wallenberg centre for human rights.

Det är den mest omfattande analysen av all tillgänglig dokumentation om repressionen i Xinjiang genomförd av trettiotre namngivna experter på Xinjiang, kinesisk etnisk politik, folkrätt och folkmordsstudier tillsammans med flera som av säkerhetsskäl är anonyma.

Syftet har varit att klargöra om den kinesiska staten i enlighet med internationell lag gör sig skyldig till folkmord. Folkrättskonventionen uppställer i Artikel II fem kriterier som var för sig räcker för att klassificera handlingar som folkmord:

- att döda medlemmar av gruppen

- tillfoga dem svår kroppslig eller psykisk skada
- påtvinga gruppen livsvillkor i syfte att helt eller delvis utplåna den
- förhindra födslar inom gruppen
- med tvång överföra barn från gruppen till annan grupp.

Expertgruppen konstaterar att repressionen i Xinjiang uppfyller samtliga dessa kriterier och att den kinesiska staten därför utan tvivel är skyldig till folkmord.

Rapporten framlägger inga rekommendationer om åtgärder från det internationella samfundet men understryker samtidigt att det är den kinesiska staten och dess högste ledare som bär det yttersta ansvaret och att alla i den repressiva hierarkin ned till lägervakter och annat fotfolk är medskyldiga.

Det är svårt att inte tro att den här rapporten kommer att få betydande konsekvenser. Varje

stat och institution som anser sig stå på en grund av respekt för mänskliga rättigheter måste förhålla sig till dess slutsatser.

Den problematiserar den svenska regeringens hållning gentemot Kina, så som den nyligen uttrycktes i Utrikesdeklarationen. Där nämns överhuvudtaget inte Xinjiang och inte heller andra kinesiska brott mot mänskliga rättigheter eller internationella lagar, exempelvis fängslandet av den svenske medborgaren Gui Minhai. I stället "bejakar" man "ett utökat handelssamarbete med Kina och välkomnar överenskommelsen mellan EU och Kina om ett investeringsavtal".

Lars Ellström

Sinolog och författare, under många år bosatt i Kina. Han har skrivit boken "Vägen till Kashgar".

16 Kära pessimister: jorden går nog inte under den här gången heller

De som påstår att jordens undergång är nära är ofta antingen knäppskallar eller tråkmånsar. Till den första kategorin hör domedagsprofeter, gärna religiösa, som hittar ett datum, samlar sin sekt – ett av budorden brukar vara att ha mycket sex med ledaren – och ställer timern. När klockan slår noll hittar de först en fantasifull förklaring till varför solen gick upp igen, därefter ett nytt datum.

Filosofen Bertrand Russell var definitivt ingen knäppskalle – han kallas ibland världens intelligentaste man – men jag låter det vara osagt hur rolig han var på fester. År 1950 skrev han uppsatsen ”Mänsklighetens framtid” som handlade om att före år 2000 var vi alla körda.

Antingen skulle allt liv på jorden upphöra, mänskligheten nedfalla i barbari eller en världsregering med monopol på ”krigsvapen” ta över showen.

Med facit i hand fick Russells teori sälla sig till en lång rad domedagsprofetior som slagit fel. De tidigaste romarna gav sin egen civilisation 120 år eftersom 12 örnar flugit över stadsgrundaren Romulus huvud. Den helige Martin av Tours (för övrigt inspiratör till Mårten gås, en tung merit) trodde på jordens undergång före år 400.

Såväl år 1000 som 2000 sågs av många som ett jämnt och fint datum för mänskligheten att avgå och en assyrisk lertavla slog redan 2800 f Kr fast att det fanns tecken på att jorden raskt skyndade mot sin död.

Men på vad beror denna pessimism? Den amerikanska neurobiologen Shmuel Lissek menar att rädslan för undergången är djupt präntad hos de flesta däggdjur och att den har en evolutionär funktion: Ju räddare, desto större chans att du överlever.

Vi finner dessutom tröst i att omge oss med likasinnade pessimister, vilket förklarar populariteten hos sajter som deklarerar den svenska systemkollapsen.

Min egen teori, säkert föga originell, är att många människor dessutom är så narcissistiska att de inte står ut med tanken att världen fortsätter när de själva inte gör det. ”Efter mig syndafloden” ger paradoxalt nog någon sorts tröst.

Ingen har väl direkt påstått att coronapandemin skulle innebära jordens undergång. Desto fler sjunger med i den gamla R.E.M-refrängen: ”It’s the end of the world as we know it”. Covid kommer att leda till att vi slutar resa, slutar handhälsa, slutar krama okända. Ledsen, men jag tror inte på det. Om det är en sak man kan säga om oss människor är det att vi har en förmåga att studsa tillbaka.

”Så blev det åter fart och ras, och buller och affärer” skrev redan Nils Ferlin i sin dikt ”Den stora kometen”.

Den handlar om att jorden inte gick under – den går heller.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

16 De svenska "IS-barnen" kommer hit – frågan är när och hur

I vissa fall är det bäst att vänta och se. I andra är det lika bra att dra av plåstret eftersom ingenting blir bättre av att tiden går. Så är det med svenskarna som befinner sig i IS-lägren, där Sverige har sagt sig vilja hjälpa de minderåriga, men trots det enbart har lyckats få hem de så kallade Skråmo-barnen.

Nu ökar dock det internationella trycket på att omvärlden ska avlasta kurderna, som har svårt att ta hand om tusentals utländska IS-jihadister, och vars myndigheter bönfaller Europa att agera. FN:s särskilda sändebud, Fionnuala Ni Aolain, går så långt att hon hävdar att de som struntar i att hämta sina medborgare inte följer internationell lag om att värna mänskliga rättigheter. Det gäller inte minst hanteringen av barnen, där hon menar att länder som

väljer att lämna dem i sticket "kommer att dömas av historien".

För medan barnen framför allt ska hämtas för sin egen skull, gäller inte samma sak för vuxna terrorister. Om Sverige bestämmer sig för att ingripa är det i så fall främst för att hjälpa kurderna samt för att flera av IS-jihadisterna i slutändan ändå riskerar att bli Sveriges problem.

Det senare är även ett mindre ädelt motiv för att inte skjuta de så kallade "IS-barnen" på framtiden, vilket exempelvis Finland har insett. Som grannlandets särskilda sändebud, Jussi Tanner, förklarar i DN:s reportage är det ingen långsiktig lösning att de sitter inhägnade i öknen, eftersom lägren inte kommer att finnas för alltid, vilket betyder att "de här barnen kommer att återvända. Det enda vi kan påverka är tajmingen, och på vilket sätt". Vidare: "Jag kan säga med stort självförtroende att det värsta tänkbara alternativet för oss är att lämna dem där".

Även om han är noga med att poängtera att han bara uttalar sig om de finska barnen, gäller samma sak för de svenska, som förr eller senare kommer att landa på svensk mark. Därmed står alternativen mellan att få hem dem så fort som möjligt eller att de först radikaliserar i det som Säpos chefsanalytiker Ahn-Za Hagström kallar för ”nya kalifatet”, för att därefter resa hit, varpå problemet har växt. ”Ju längre de blir kvar i detta islamistiska matriarkat, desto svårare blir det att integrera dem i hemländer de aldrig har sett”, som journalisten Åsne Seierstad skrev i helgen.

Den här frågan kommer alltså inte att lösas av sig själv. Och ingenting blir bättre av att Sverige väntar och ser.

Susanne Nyström

susanne.nystrom@dn.se

15 Lovisa Herold: När Merkel går kan partiet tvingas lämna makten

Det tyska supervalåret har inletts med bottenrekord för kristdemokratiska CDU i två delstater. Det väcker frågan om partiet kommer att klara att behålla makten när Angela Merkel lämnar politiken vid valet i september. Nu ökar pressen på Kristdemokraterna att utse hennes möjliga efterträdare.

BERLIN. Vi klarade det, vi klarade det!”, sa Malu Dreyer, socialdemokratisk regeringschef i Rheinland-Pfalz, under söndagskvällen, efter att en tidig prognos pekat på att hennes parti återigen blev delstatens största.

Den populära regeringschefen klarade inte bara att få fortsatt stöd för sin röd-grön-gula koalition. Hon

lyckades även få hela landets politiska samtal att kretsa kring det så kallade trafikljussamarbetet i sydvästra delen av Tyskland. En koalition där kristdemokratiska CDU lyser med sin frånvaro.

I både Rheinland-Pfalz och granndelstaten Baden-Württemberg har CDU fått rekordsvagt väljarstöd. Det har lett till spekulationer om att regeringschefen i Baden-Württemberg, De grönas Winfried Kretschmann, skulle vilja följa granndelstatens exempel. Sedan 2016 regerar han tillsammans med CDU, men valresultatet gör det möjligt för honom att byta ut dem mot socialdemokratiska SPD och marknadsliberala FDP. Trafikljuskoalitionen är inte helt olik Sveriges nuvarande regeringssamarbete, där Socialdemokraterna regerar tillsammans med Miljöpartiet, med stöd av Liberalerna och Centerpartiet.

I den tyska delstaten Rheinland-Pfalz, som har drygt fyra miljoner invånare, vill alla tre partier fortsätta samarbetet. Enligt den tyska tidningen Der Spiegel är Malu Dreyers framgångsrecept att hon låtit sina

regeringspartner få inflytande över sina hjärtefrågor. Marknadsliberala FDP har fokuserat på näringslivspolitik, De gröna på klimat- och migrationsfrågor. Sociala frågor, utbildning och inre säkerhet har varit SPD:s områden.

Delstatens ställföreträdande regeringschef, FDP:s Volker Wissing, säger till tidningen Der Spiegel att Dreyer och Merkel har helt olika syn på regeringssamarbete.

– Malu Dreyer förstår att en koalition kan fungera som ett team. Angela Merkel ser koalitioner endast som ett verktyg för att uppnå sina mål.

Det är inte givet att ett samarbete som fungerar i delstaten i sydväst kan exporteras till förbundsdagen i Berlin, eller ens till granndelstaten Baden-Württemberg, med sina drygt 11 miljoner invånare. SPD och FDP står långt ifrån varandra i frågor som rör välfärd och näringslivspolitik. I Baden-Württemberg säger regeringschef Winfried Kretschmann att han pratar med olika partier om möjliga samarbeten.

Men efter två bottenrekord, sex månader före valet till förbundsdagen, är stämningen i CDU och systerpartiet CSU inte på topp.

– Senare, sa partiledaren Armin Laschet när han under måndagsförmiddagen skyndade förbi journalisterna utanför partiets högkvarter i Berlin.

Trebarnspappan valdes till partiordförande i januari, efter ett tal där han ursäktade sig för att han knappast är känd för stora shower.

– Men jag är Armin Laschet. Det kan ni lita på, försäkrade han då, med ett brett leende.

De två bottenresultaten i sydvästra Tyskland tyder dock på att det inte räcker för väljarna. Delstatsvalen fungerar som en temperaturmätning inför valet till förbundsdagen i september. Armin Laschet vill efterträda Angela Merkel på förbundskanslerposten, men flera politiska bedömare tvivlar på att han har det som krävs.

”Armin Laschet delar framför allt Angela Merkels svagheter – inte hennes styrkor”, skrev tidningen Zeits ställföreträdande chefredaktör i en skoningslös analys i januari. Skribenten menade att Laschet valts i tron på att han skulle kunna fortsätta på Angela Merkels linje, men att partiledaren saknade den intelligens, förhandlingsförmåga och känslomässiga stabilitet som varit Merkels framgångsrecept.

Nu väntar en intensiv tid för CDU och systerpartiet CSU. Än har de inte utsett sin kandidat till förbundskanslerposten, och det börjar bli bråttom.

De båda delstatsvalen präglades av de två populära regeringscheferna – Malu Dreyer och Winfried Kretschmann – och utan en övertygande kandidat till förbundskanslerposten kan CDU/CSU knappast mobilisera väljare den 26 september.

Armin Laschet skulle gärna kandidera. Ledaren för systerpartiet CSU, den karismatiska Markus Söder, lyfts ofta fram som ett möjligt alternativ. Ett besked väntas under de närmaste två månaderna.

Framtiden för Tyskland och Europa utan Angela Merkel närmar sig. Den är ännu oviss.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

FAKTA. DELSTATSVÄL INLEDDE TYSKLANDS SUPERVÄLÅR

Delstatsvalen i Rheinland-Pfalz och Baden-Württemberg, samt kommunalvalet i Hessen, inledde Tysklands supervalår under söndagen.

I Rheinland-Pfalz blev socialdemokratiska SPD under ledning av den populära regeringschefen Malu Dreyer största parti, med 35,7 procent av rösterna. Den så kallade trafikljuskoalitionen bestående av SPD, De gröna och marknadsliberala FDP väntas fortsätta regera i delstaten under ännu en mandatperiod.

I grannlandet Baden-Württemberg rönt en annan populär regeringschef framgångar. Med 32,6 procent av väljarstödet slog Winfried Kretschmanns De gröna sitt tidigare rekord. Om regeringschefen kommer att fortsätta regera med kristdemokratiska CDU, eller

bilda en trafikljuskoalition lik den i grannlandet, är ännu oklart.

RESULTAT I DELSTATSVÄLEN.

Baden-Württemberg

De gröna: 32,6

CDU: 24,1

SPD: 11,0

FDP: 10,5

AfD: 9,7

Linke: 3,6

Freie Wähler: 3,0

Övriga: 5,5

Rheinland-Pfalz

SPD: 35,7

CDU: 27,7

De gröna: 9,3

AfD: 8,3

FDP: 5,5

Freie Wähler: 5,4

Linke: 2,5

Övriga: 5,7

16 Podemos- ledaren lämnar regeringen

Pablo Iglesias, vice premiärminister och ledare för vänsterradikala Podemos, lämnar den spanska regeringen för att kandidera till posten som Madridregionens regeringschef.

Isabel Díaz Ayuso från högerpartiet PP, som styr regionen sedan 2019, utlyste nyval häromdagen för att blockera en manöver från Ciudadanos, ett mittparti som hittills stött henne. När Díaz Ayuso fick veta att Ciudadanos gjort upp i hemlighet med socialistiska PSOE att fälla hennes regering och bilda en ny koalition sköt hon planerna i sank genom att utlysa val i maj.

Iglesias ger sig i leken dels därför att socialistpartiet nominerat en färglös och sårbar kandidat, som han hoppas kunna plocka väljare från, dels därför att Madridvalet börjar likna en generalrepetition inför 2023 års spanska val.

Nathan Shachar naranjal@gmail.com

16 Planer på att inskränka demonstrationsfriheten väcker protester

Den brittiska regeringen vill driva igenom en ny lag som ska göra det möjligt att begränsa demonstrationsfriheten mer än i dag – och helt utan coronarestriktioner.

Efter Londonpolisens hårdhänta insats vid en minnesstund för mördade Sarah Everard i helgen växer dock kritiken mot lagförslaget.

Försvinnandet och det misstänkta mordet på 33-åriga Sarah Everard har satt strålkastarljuset på kvinnors utsatta situation på kvällar och nätter i Storbritannien.

Nu kan fallet också få politiska konsekvenser.

Sarah Everard skulle promenera hem vid 21-tiden den 3 mars, efter att ha besökt en vän i området kring

parken Clapham Common i London. Men hon kom aldrig hem.

En vecka senare, den 10 mars, hittades hennes kvarlevor i ett skogsområde i Kent. Då hade en man i 40-årsåldern gripits misstänkt för kidnappning och mord. Mannen arbetar som polis i London, och ska inte ha känt Everard sedan tidigare.

Exakt vad som hänt är oklart, men händelsen har rört upp starka känslor i landet.

– Alltför många av oss har gått hem sent från skolan eller jobbet, och hört fotsteg komma lite för nära. Alltför många av oss har då knutit våra nävar, utifall vi måste försvara oss, sade inrikesminister Priti Patel i brittiska underhuset på måndagen, i samband med att debatten inleddes om ett nytt lagpaket som Patel hävdar bland annat kommer göra det svårare för dömda våldtäktsmän att få strafförkortning.

Men inrikesministern och den övriga regeringen har de senaste dagarna tvingats krishantera, snarare än fokusera på åtgärder för att skydda kvinnor.

Kort efter Sarah Everards försvinnande i början av mars gick Londonpolisen ut med en uppmaning till kvinnor att inte promenera ensamma om kvällen i området kring Clapham Common. I kvinnorörelsen tolkades det som ett skuldbeläggande av offren, vilket bidrog till att stämningen vid lördagens minnesstunder var spänd.

Flera tusen människor kom till Clapham Common, bland dem flera kända personligheter, som hertiginnan av Cambridge, Kate Middleton. När polisen beslutade upplösa folksamlingen – med hänvisning till gällande coronarestriktioner – reagerade många med bestörtning.

Bilder och videoklipp på unga kvinnor som brottats ned och försätts med handfängsel har cirkulerat på sociala medier och hamnat på förstasidor i landets

tidningar – och det börjar nu få politiska konsekvenser.

Premiärminister Boris Johnson sade på måndagen sig vara starkt berörd av bilderna, men att han ändå har fortsatt förtroende för polischefen Cressida Dick. Två internutredningar har också inletts. Men bland andra Liberaldemokraternas ledare Ed Davey kräver polischefens avgång.

Från Labours sida riktas kritiken i första hand mot det nya lagpaketet med säkerhetslagar.

– Ordet ”kvinnor” nämns inte en enda gång i det här 296 sidor tjocka lagförslaget! sa Labours talesperson i inrikesfrågor Nick Thomas-Symonds när debatten inleddes i parlamentet.

Mest omdiskuterat är de nya befogenheter för att förebygga, stoppa och upplösa manifestationer som polisen får genom lagändringarna. Om demonstranterna ”stör grannar i området” eller är alltför ”högljudda” kan det vara nog för att stoppa

demonstrationen, med risk för höga böter för organisatörerna.

Efter helgens händelser har Labour beslutat att man ska rösta emot dessa delar i lagpaketet, och bland annat Amnesty International har påpekat att poängen med demonstrationer ofta är just att ”störa” – eftersom man protesterar för eller emot något.

Andra har varnat för att civila olydnadsaktioner som de som Greenpeace eller Extinction Rebellion gjort sig kända för kan bli i praktiken omöjliga att genomföra om lagförslaget går igenom.

Erik de la Reguera

erik@delareguera.se

FAKTA. NYA BEFOGENHETER FÖR BRITTISK POLIS

Brittisk polis har i dag rätt att neka tillstånd till demonstrationer, men det lagpaket som regeringen vill att parlamentet ska rösta ja utökar befogenheterna.

Förslaget ger polisen rätt att sätta en start- och stopptid, sätta begränsningar av ljudnivån och även införa detta för enbart en person.

Teoretiskt sett skulle en ensam person med megafon kunna dömas till 2 500 pund i böter för att ha brutit mot bestämmelserna. Den nya lagen gör det också till ett brott att inte följa polisrestriktioner som demonstranter ”borde ha vetat om”.

16 Sandstorm sveper in Peking i gult damm

Ett tjockt lager gult damm har lagt sig över Kinas huvudstad Peking. Det är sand från Gobiöknen som har svept in och luftföroreningarna har nått alarmerande nivåer.

På måndagsmorgonen, lokal tid, uppmättes ett PM10-värde på 8 000 mikrogram per kubikmeter i vissa distrikt. PM10 anger halten luftföroreningar i form av mycket små partiklar som vid inandning är hälsovådliga. Världshälsoorganisationen WHO rekommenderar att den genomsnittliga dagliga PM10-halten är på högst 50 mikrogram per kubikmeter.

Halten av PM 2,5, den partikelstorlek som bedöms som mest hälsovådlig, var på måndagsmorgonen över 300 mikrogram per kubikmeter. Kinas snitt är i vanliga fall 35 mikrogram per kubikmeter.

Enligt landets meteorologiska myndighet är det den kraftigaste sandstormen på flera årtionden och varningar har utlysts från provinserna Gansu, Shanxi och Hebei, som omger Peking. Flera flyg har behövt ställas in. Även Mongoliet har drabbats av sandstormen och minst 341 personer har rapporterats saknade, enligt den statliga nyhetsbyrån Nya Kina.

Sandstormarna väntas vända söderut senare i veckan. Peking drabbas ofta av sandstormar från Gobiöknen i mars och april och man har planterat skog i ett försök att begränsa påverkan i huvudstaden.

TT-Reuters

16 Kommuner dömer ut SJ:s besked om stopp för regionaltåg

För kommunpolitikerna i Mälardalen kom SJ:s plötsliga besked om att sluta köra regionaltåg i området som en chock. Nu riktar flera kommuntoppar kritik mot bolaget.

– Jag blev jätteförvånad att man bara lämnar förhandlingsbordet. Så kan man inte bära sig åt när man är ett statligt ägt bolag, säger Göran Dahlström (S), kommunstyrelsens ordförande i Katrineholm.

I fredags kom det plötsliga beskedet från SJ: det statligt ägda bolaget säger upp avtalet om att trafikera regionaltågen i Mälardalen i förtid. Enligt den ursprungliga planen skulle MTR ta över trafiken från och med december, men om SJ:s besked blir verklighet

kommer de sluta trafikera sträckorna redan i september.

För politikerna i de kommuner som berörs av beskedet kommer SJ:s agerande som en ren överraskning.

– Jag visste faktiskt inte att det var en fråga förrän jag såg det häromdagen, säger Jan Zetterqvist (S), ordförande för kommunfullmäktige i Örebro kommun.

En vanlig arbetsdag reser 750 000 pendlare över kommungränserna i Stockholm och Mälardalen, enligt statistik från Mälardalsrådet. Men under coronapandemin har antalet minskat, vilket är en av förklaringarna till att SJ vill säga upp avtalet i förtid. De uteblivna biljettintäkterna innebär stora förluster, enligt SJ, som pekar på att de inte har fått någon kompensation från regionerna för att hålla trafiken i gång.

Göran Dahlström (S), kommunstyrelsens ordförande i Katrineholms kommun, beskriver regionaltågen som regionens ”blodomlopp”. Pendlingen har ökat kraftigt

de senaste åren, både till och från kommunen, och Göran Dahlström är mycket kritisk till SJ:s besked.

– Jag blev jätteförvånad över att man bara lämnar förhandlingsbordet. Så kan man inte bära sig åt när man är ett statligt ägt bolag, då hanterar man inte frågor på det viset. Då får man försöka växa upp lite grann och förstå vad man håller på med. Det här är ingen privat verksamhet som man kan hantera hur som helst, säger han och tillägger att han förutsätter att man kommer fram till en lösning.

– Jag har mycket svårt att föreställa mig att tågen kommer att stå stilla här i Mälardalen under hösten, då förutsätter jag att regeringen har satt ner foten i sitt bolag och sett till att det inte blir på det här viset.

Staffan Jansson (S), kommunstyrelsens ordförande i Västerås, hade fått information om att det pågick förhandlingar mellan SJ och regionen, men fick läsa om SJ:s besked i tidningen. Han är kritisk till att SJ skapar oro för något som han bara uppfattar som ett utspel.

– Som jag förstår det är det ett förhandlingsutspel där man håller på att förhandla med regionen. Jag tycker det är olyckligt att man har en sådan diskussion öppet i medierna och oroar i onödan, säger Staffan Jansson.

Ann-Sofie Wågström (S), ordförande i kommunfullmäktige i Eskilstuna, säger att hon tycker att SJ:s utspel är märkligt och att det skulle få stora konsekvenser om de gjorde verklighet av beskedet.

– Jag hoppas att man kommer till någon förlikning eller någonting, för det är massor av Eskilstunabor som pendlar. Och inte bara till Stockholm, utan till Västerås och Katrineholm och det är många som pendlar in till Eskilstuna. Vi har ju två stora myndigheter här, Energimarknadsinspektionen och Energimyndigheten. Så nej, det vore katastrof om de skulle sluta köra i september, säger hon.

Det här var inget du hade hört talas om sedan tidigare?

– Absolut inte. Det kom verkligen som en blixtnad i örat.

Lovisa Ternby lovisa.ternby@dn.se

16 Rysk sökmotor ska finnas på alla nya mobiler

Från och med den 1 juli måste alla nya mobiltelefoner, surfplattor, datorer och smart tv-apparater ha en rysk sökmotor förinstallerad om de ska säljas i Ryssland.

Det meddelar ministeriet för digital utveckling.

”Det är en del av strategin att ersätta importen av mjukvaruprogram med inhemska alternativ”, skriver myndigheten i ett uttalande.

Redan första april kommer ett antal ryska program finnas förinstallerade på alla Android- och IOS-ryklar som säljs på den ryska marknaden. Programmen är bland annat ryska sociala medier-appar som VK, en rysk karttjänst ”Yandex kartor” och en egen röststyrningstjänst som heter Marusja.

Nu meddelar ministeriet för digital utveckling att också en egen, rysk sökmotor kommer att finnas på alla nya teknikprylar med start första juli. De har ännu inte velat specificera vilken sökmotor men beskriver draget som en del i en strategi.

”Lagändringen kommer att sätta villkoren för konkurrensen mellan inhemska mjukvaruprogram och de utländska mer balanserad”, skriver institutet i sitt uttalande.

Det kommer att ligga på tillverkaren att se till att alla programmen finns förinstallerade, annars får de inte säljas på den ryska marknaden.

Ett lagförslag om böter om 200 000 rubel, drygt 23 000 kronor, för försäljning av telefoner och datorer utan de ryska programmen ligger just nu på Kremls bord.

Alexandra Carlsson Tenitskaja

alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se

17 Mycket att välja på – men inget skäl att byta

Det är svårt att hålla politiska möten när bara maximalt två personer får samlas. Stora delar av Nederländerna har stängts igen på grund av coronapandemin, och kampanjen inför denna veckas val har således fått föras på tv och på nätet.

Nederländerna har knappast gjort strålande ifrån sig mot viruset, även om dödstalen är lägre än Sveriges. Det har också gått trögt att få i gång vaccinationerna. Populister och konspirationsteoretiker protesterar på gatorna mot restriktionerna. Men även om den vanlige medborgaren knorrar en del, tycks förtroendet för stat och myndigheter hittills obrutet.

Premiärminister Mark Rutte från det liberala VVD går också mot en promenadseger och en fjärde mandatperiod vid makten. Med tanke på hur rörigt det

nederländska parlamentet framstår är det en prestation. Eftersom det saknas spärr räcker det i praktiken med 0,67 procent av rösterna för att ta sig in. Brokiga koalitioner blir alltid resultatet.

Utomstående betraktare stirrar sig ofta blinda på populister som Geert Wilders, men det är inte han som definierar landets politiska scen. Financial Times kolumnist Simon Kuper, själv uppväxt i landet, förklarar Ruttés framgång så här: ”eftersom han saknar ideologi kan han jobba med vem som helst”. Premiärministern tänker inte föra nederländarna till något särskilt ställe, och de vill inte heller bli ledda någon annanstans.

Detta kan förstås låta som en osedvanligt princip- och färglös pragmatism. Men grannen Angela Merkel har bevarat sin popularitet länge med ungefär samma koncept. Samarbeta kan man göra med socialdemokrater eller andra lämpliga. Och när arbetslösheten i Nederländerna ligger under 4 procent och väljarna är hyfsat nöjda, måste ganska mycket ändå fungera i landet. Den barnbidragsskandal som

fällde regeringen i januari verkar inte ha gjort något bestående intryck.

För Sverige passar det fint med Nederländerna utan större experiment. Landet är det minsta av EU:s stora, men efter Storbritanniens utträde vår viktigaste allierade i kampen för fria marknader och mot protektionism.

Federalister brukar beskylla Mark Rutte för att flirta med EU-skepsis. Före brexit fanns det ett korn av sanning i det, men det är inte längre särskilt rättvist. Han ledde visserligen kampen i somras för en återhämtningsfond som inte byggde på bidrag och för en mer sparsam långtidsbudget, men det var även den nordiska hållningen. Nederländerna och Sverige stred också tillsammans, på rätt sida, för en hårdare linje mot den odemokratiska utvecklingen i Polen och Ungern.

Sju av tio nederländare vill stanna i EU, få vill ha en politisk union. Ungefär som Mark Rutte.

Gunnar Jonsson gunnar.jonsson@dn.se

17 Hårt drabbade Iran satsar på ett inhemskt vaccin

Iran, det land i Mellanöstern som drabbats hårdast av covid-19-pandemin, satsar stort på att ta fram ett inhemskt vaccin. En fjärde våg av smittspridning hotar landet, som nyligen - skaffade 4,2 miljoner doser av Astra Zenecas vaccin.

Redan i början av januari i år fastslog Irans högste ledare ayatolla Ali Khamenei att hans svårt sjukdomsdrabbade land inte tänkte skaffa vaccin från USA, Storbritannien eller Frankrike. Dessa länder är ”opålitliga” enligt ayatollan, som anklagade dem för att sprida sjukdomen till omisstänkamma iranier.

Inte desto mindre införskaffade Iran för några veckor sedan 4,2 miljoner doser vaccin från svensk-brittiska Astra Zeneca genom det FN-stödda Covax-projektet,

vars syfte är att människor i fattigare länder inte ska lämnas utan vaccin.

Enligt regimvänliga iranska medier är detta vaccin tillverkat av Astra Zenecas fabrik i Sydkorea och skulle därmed inte gå emot ayatollans bannbulla. Vaccinet har dock inte levererats än.

Iran påbörjade sin vaccinationskampanj för fem veckor sedan men starten har varit trög och landet har än så länge tillgång till få doser: knappt 900 000 för en befolkning på över 80 miljoner. Ungefär hälften av doserna består av det ryska Sputnik V-vaccinet och de övriga kommer från Kina, Indien och Kuba, rapporterar den oberoende nyhetsbyrån Iran International.

Även om ytterligare doser är på väg att levereras innebär den relativt sett knappa tillgången att Iran knappast kan nå det mål som hälsomyndigheterna satt upp: att 1,3 miljoner av de mest behövande medborgarna ska ha fått en första vaccindos före den 21 mars.

Samtidigt ligger smittspridningen och sjukdomsfallen på en alarmerande hög nivå. Enligt Irans hälsoministerium har hittills mer än 1,7 miljoner iranier insjuknat varav 61 000 har avlidit. Samtidigt finns det en utbredd skepsis mot den officiella statistiken.

I den bekymmersamma situation som råder lägger Iran ned stor möda på att snabbt få fram ett eget vaccin. Ett inhemskt producerat vaccin, kallat Coviran Barakat (barakat betyder ”välsignelse”) är enligt nyhetssajten al-Monitor inne i andra testningsfasen och snart redo för den slutgiltiga fas 3-testningen.

Den första testfasen omfattade en referensgrupp på 56 personer och var ”hundraprocentigt effektiv”, enligt Mohammed Mokhber, chef för Setad, ett företagskonglomerat som lyder direkt under den religiöse ledaren Ali Khamenei och som ansvarar för vaccinframställningen.

I den andra fasen ska vaccinet testas på 300 frivilliga och den tredje fasen omfattar 20 000 personer. När

den andra testningsfasen är slutförd kommer vaccinet att börja tillverkas i stor skala, uppger Mohammed Mokhber.

Enligt Mokhber kommer Setad att kunna tillverka 12–15 miljoner doser i månaden och så småningom även framställa vaccin för export.

Iran är också inblandat i ett vaccinprojekt tillsammans med Kuba. Enligt nyhetsbyrån Fars kommer detta vaccin att vara färdigutvecklat i slutet av april.

Erik Ohlsson

FAKTA. STOPP FÖR TURISTVISUM

Iran var ett av de första länderna i världen där coronapandemin fick fäste. Ett år senare har 61 000 människor har dött efter att ha bekräftats smittade med det nya coronaviruset.

Totalt har över 1,7 miljoner fall av covid-19 bekräftats i landet. Iran har drygt 80 miljoner invånare.

För att minska risken för smittspridning måste alla som reser in i landet sitta 14 dagar i karantän. Sedan i augusti förra året beviljas inga turistvisum.

17 Många länder har stoppat vaccinet

En rad länder som Tyskland, Frankrike och Italien pausar Astra Zenecas covid-19-vaccin.

BERLIN. Tyska regeringens beslut fattas efter en rekommendation från Paul-Ehrlich-institutet, landets institut för vaccin och biomedicin. Även Nederländerna, Italien, Spanien, Frankrike, Portugal, Luxemburg och Slovenien har pausat vaccinet. Totalt har omkring 17 miljoner människor i Europa fått Astra Zeneca-vaccinet. Den europeiska läkemedelmyndigheten EMA genomför en granskning av biverkningar i samband med vaccinering med Astra Zenecas vaccin.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

FAKTA. LÄNDER SOM HAR VALT ATT PAUSA VACCINET

Sverige, Norge, Danmark, Island, Tyskland, Italien
Spanien, Frankrike, Estland, Lettland, Litauen,
Luxemburg, Portugal, Cypern, Slovenien, Irland,
Österrike, Nederländerna, Rumänien, Bulgarien,
Thailand, Indonesien, Kongo-Kinshasa, Venezuela.

17 Brittiska regeringen vill ha fler kärnvapen

Storbritanniens regering meddelar att landet ska utöka sitt lager av kärnvapen. Beslutet innebär ett avsteg från den nedrustning som inleddes efter kalla krigets slut.

Regeringens granskning av försvars-, säkerhets- och utrikespolitiken har kommit till slutsatsen att ökade hotbilder inte längre motiverar en minskning av antalet stridspetsar.

”Storbritannien kommer att sikta på ett lager av kärnvapen som inte överstiger 260 stridspetsar” skriver regeringen i slutsatsen.

Enligt forskningsinstitutet Sipri har Storbritannien omkring 120 operativa kärnvapenstridspetsar, och sammanlagt 215 kärnvapenstridspetsar i januari 2020.

TT-AFP

17 ”Putin ledde försök att svartmåla Joe Biden”

President Putin styrde sannolikt Rysslands försök att påverka presidentvalet i USA 2020 genom vilseledande anklagelser mot Joe Biden. Det uppger amerikansk underrättelsetjänst i en rapport.

Den 15-sidiga rapporten har publicerats av underrättelseorganet Office of the director of national intelligence (ODNI), som hävdar att ryska regeringen försökte påverka valet genom ”vilseledande eller ogrundade” anklagelser mot Demokraternas kandidat Joe Biden. President Putin ska både ha känt till och sannolikt själv styrt operationen, som även gick ut på att underminera väljarnas förtroende för valet, skriver Reuters.

Enligt ODNI ska även Kuba, Venezuela och den libanesiska milisgruppen Hizbollah ha försökt påverka valet. Däremot ska Kina, tvärt emot vad Trump-anhängare hävdat, inte ha lagt sig i processen.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

17 Debatten om våld mot kvinnor har blossat upp igen efter mordet

33-åriga Sarah Everard var på väg hem från en vän i södra London när hon kidnappades. En vecka senare hittades hon död. Mordet har på nytt skapat het debatt i Storbritannien om mäns våld mot kvinnor.

Klockan 21 onsdagen den 3 mars lämnade 33-åriga Sarah Everard en väns lägenhet i södra London. Promenaden hem skulle ta 50 minuter. Men hon kom aldrig hem. Två dagar efter att hon försvann gick polisen i London ut på Twitter och beskrev ”en ökande oro” över försvinnandet. Man besökte 750 hem i området, och varnade kvinnor för vad som hänt.

Efter att polisen uppmanat allmänheten att titta igenom privata övervakningsbilder från området,

hittade man en bild på Sarah Everard där hon gick ensam på gatan iklädd en grön regnjacka, marinblå byxor och orange sneakers strax efter det att hon lämnat sin väns bostad.

En vecka efter försvinnandet greps en man som bodde i närheten misstänkt för att ha kidnappat henne. Till vardags arbetade han som polis och har patrullerat ambassader och regeringsbyggnader.

– Faktumet att den gripne mannen är polis är både chockerande och djupt skakande, sade assisterande poliskommissionär Nick Ephgrave i ett uttalande om gripandet.

En dag efter gripandet offentliggjorde polisen att man hittat en kropp i ett skogsparti i Ashford i grevskapet Kent nära London. Det visade sig vara Sarah Everards kropp. På lördagen hölls häktningförhandlingar med polisen, som nu misstänks för kidnappning och mord.

Men samtidigt skulle mordet skapa svallvågor och rikta strålkastarljuset mot mäns våld mot kvinnor i Storbritannien.

○ ○ ○

– Tack och lov är det extremt ovanligt att kvinnor kidnappas från våra gator. Jag förstår att kvinnor i London och den större allmänheten – framför allt i det område där Sarah försvann – trots detta kommer att vara oroliga och rädda.

Så sade Cressida Dick, Londons polischef, till reportrar strax efter att Sarah Everard kidnappats. Då hade redan hashtaggar som #shewasonlywalkinghome och #reclaimthenight ("hon promenerade bara hem" och "ta tillbaka natten") spridits i sociala medier. Kvinnor berättade där om hur de alltid håller nycklarna i handen på vägen hem, hur de alltid sms:ar en kompis för att berätta att de kommit fram och hur de utsatts för sexuella trakasserier i det offentliga rummet.

En vecka efter försvinnandet släppte FN-organisationen UN Women i Storbritannien en rapport där en enkätundersökning visade att 97 procent av landets 18–24-åriga kvinnor upplevt sexuella trakasserier på offentliga platser. 80 procent av kvinnor i alla åldersgrupper hade enligt rapporten upplevt sexuella trakasserier.

Laura Bates är kvinnorättsaktivist och startade 2012 webbsidan Everyday Sexism Project där kvinnor kan vittna om sexuella trakasserier de upplevt. Hon har fått in över 100 000 vittnesmål och menar att Sarah Everards försvinnande inte är första gången frågan om kvinnors säkerhet får ny uppmärksamhet.

– Exakt samma sak har hänt många gånger tidigare: ett fruktansvärt våldsdåd händer, kvinnor berättar sina historier och berättar om övergrepp trots att det kostar på. Män hävdar att de är chockade, polisen hävdar att kvinnor är säkra, medierna demoniserar oss, och några månader senare börjar samma cykel igen, säger Laura Bates till DN.

Precis som många andra kvinnor har hon reagerat på att polisen efter försvinnandet uppmanade kvinnor att vara försiktiga.

– Man talar om våld mot kvinnor, inte om manligt våld. Man föreslår att om kvinnor bara vidtog de rätta försiktighetsåtgärderna så skulle problemet lösas, trots att statistiken visar att det är nonsens. Man är mycket mindre benägen att tala om att män som grupp utför våldet, och mycket mer bekväm med att begränsa och skylla på kvinnor som grupp, säger hon.

Förutom att kvinnor i sociala medier berättat sina personliga historier sedan försvinnandet, har män frågat sig vad de kan göra för att förbättra situationen och hur de kan bete sig för att kvinnor ska kunna känna sig tryggare. Men rörelsen har också mötts av en motrörelse.

Under några dagar trendade hashtaggen #notallmen ("inte alla män") på Twitter där män protesterade mot att som grupp målas upp som gärningsmän.

○ ○ ○

Lördagen den 13 mars hade minnesstunder för Sarah Everard planerats runt om i Storbritannien. Den största, i området där hon försvann, hade ställts in av organisatörerna efter långa diskussioner med polisen, som menade att coronarestriktionerna gjorde det omöjligt att ge tillstånd för en minnesstund.

Men det faktum att den officiella minnesstunden avblåsts hindrade inte ett stort antal personer från att ta sig till platsen för att lägga ner blommor och minnas Sarah Everard.

Tusentals personer kom under lördagen till Clapham Commons. Men när människor började hålla tal, och fler och fler försökte få möjlighet att lyssna beslutade sig polisen för att skingra gruppen. Bilder som spreds i medierna visade hur Londonpolisen brottade ner kvinnor på marken, satte handbojor på dem och avvisade dem från platsen.

Ingripandet fick stor uppmärksamhet, både bland allmänheten och bland politiker i Storbritannien. Flera begärde Londonpolischefen Cressida Dicks avgång. Själv menar hon att minnesstunden till en början var så lugn att hon själv hade kunnat delta, men att stämningen senare blev så hotfull att polisen tvingades ingripa.

Borgmästaren Sadiq Khan har krävt en förklaring från polisen när det gäller deras agerande.

”I förra veckan försäkrades jag av Londonpolisen att övervakningen av minnesstunden skulle ske på ett vördnadsfullt sätt. Min åsikt är att detta inte skedde”, sade han i ett uttalande efter kritiken.

På söndagen hölls ytterligare demonstrationer i London, bland annat utanför parlamentet. Då protesterade man mot polisens hantering av manifestationen och mot det förslag på ny lagstiftning som ska göra det enklare för polisen att avbryta ”störande demonstrationer”.

Även premiärminister Boris Johnson har reagerat på scenerna från minnesstunden, och sagt att han blivit ”djupt bekymrad” över vad han såg. En utredning har startats kring hur polisen hanterade situationen.

– Sarah Everards död måste ena oss i vår strävan att få bort våld mot kvinnor och flickor, och få varje del av rättssystemet att arbeta för att skydda och försvara dem, sade han på måndagen enligt BBC.

○ ○ ○

Samtidigt som mordet på Sarah Everard har skapat ilska och lett till krav på förändring fortsätter polisen att utreda hennes död. På lördagen hölls häktningsförhandlingen mot den misstänkte polisen. I en by i Kent hade polisen på måndagen spärrat av en stig i centrum för att undersöka den i anknytning till mordet.

Sarah Everards familj har tackat polisen för det arbete de gjort för att utreda försvinnandet.

– Vi är väldigt stolta över henne och hon väckte så mycket glädje i våra liv, sade de i ett uttalande om 33-åringen när hon hittats död.

Efter minnesstunden på lördagen tackade Sarah Everards familj dem som samlats för att manifesteras för henne. Hennes faster sade till tidningen The Sun att hon ”hoppas att Sarahs död kan leda till en positiv förändring”.

Men aktivisten Laura Bates tror att det krävs mycket mer än demonstrationer och enskilda berättelser för att en förändring ska ske.

– Kvinnor är extremt modiga som träder fram och berättar, men vi har gjort det många gånger och det räcker inte att förvänta sig att överlevare ska skapa förändring. Just nu är jag precis som många andra kvinnor väldigt trött, väldigt ledsen och inte särskilt hoppfull, säger hon.

Evelyn Jones

evelyn.jones@dn.se

17 Ryssland hotar att stänga Twitter

Konflikten mellan det sociala nätverket Twitter och Ryssland eskalerar. Ryssland hotar nu att blockera det sociala nätverket under en månads tid om Twitter inte följer instruktioner om att ta bort förbjudet innehåll, rapporterar ryska nyhetsbyråer med hänvisning till Vadim Subbotin, högt uppsatt chef på den ryska kommunikationsmyndigheten Roskomnadzor.

TT-Reuters

17 Mycket att välja på – men inget skäl att byta

Det är svårt att hålla politiska möten när bara maximalt två personer får samlas. Stora delar av Nederländerna har stängts igen på grund av coronapandemin, och kampanjen inför denna veckas val har således fått föras på tv och på nätet.

Nederländerna har knappast gjort strålande ifrån sig mot viruset, även om dödstalen är lägre än Sveriges. Det har också gått trögt att få i gång vaccinationerna. Populister och konspirationsteoretiker protesterar på gatorna mot restriktionerna. Men även om den vanlige medborgaren knorrar en del, tycks förtroendet för stat och myndigheter hittills obrutet.

Premiärminister Mark Rutte från det liberala VVD går också mot en promenadseger och en fjärde mandatperiod vid makten. Med tanke på hur rörigt det

nederländska parlamentet framstår är det en prestation. Eftersom det saknas spärr räcker det i praktiken med 0,67 procent av rösterna för att ta sig in. Brokiga koalitioner blir alltid resultatet.

Utomstående betraktare stirrar sig ofta blinda på populister som Geert Wilders, men det är inte han som definierar landets politiska scen. Financial Times kolumnist Simon Kuper, själv uppväxt i landet, förklarar Ruttas framgång så här: ”eftersom han saknar ideologi kan han jobba med vem som helst”. Premiärministern tänker inte föra nederländarna till något särskilt ställe, och de vill inte heller bli ledda någon annanstans.

Detta kan förstås låta som en osedvanligt princip- och färglös pragmatism. Men grannen Angela Merkel har bevarat sin popularitet länge med ungefär samma koncept. Samarbeta kan man göra med socialdemokrater eller andra lämpliga. Och när arbetslösheten i Nederländerna ligger under 4 procent och väljarna är hyfsat nöjda, måste ganska mycket ändå fungera i landet. Den barnbidragsskandal som

fällde regeringen i januari verkar inte ha gjort något bestående intryck.

För Sverige passar det fint med Nederländerna utan större experiment. Landet är det minsta av EU:s stora, men efter Storbritanniens utträde vår viktigaste allierade i kampen för fria marknader och mot protektionism.

Federalister brukar beskylla Mark Rutte för att flirta med EU-skepsis. Före brexit fanns det ett korn av sanning i det, men det är inte längre särskilt rättvist. Han ledde visserligen kampen i somras för en återhämtningsfond som inte byggde på bidrag och för en mer sparsam långtidsbudget, men det var även den nordiska hållningen. Nederländerna och Sverige stred också tillsammans, på rätt sida, för en hårdare linje mot den odemokratiska utvecklingen i Polen och Ungern.

Sju av tio nederländare vill stanna i EU, få vill ha en politisk union. Ungefär som Mark Rutte.

Gunnar Jonsson gunnar.jonsson@dn.se

18 Vaccinpass ska inte överskattas

Digitalt grönt certifikat, fick det heta, för EU-kommissionen vill inte använda orden vaccin eller pass. Ambitionen är i alla fall att starta om den fria rörligheten inom unionen, för både turister och arbetskraft. Det nya intyget ska därför innehålla bevis på vaccination, genomgången sjukdom (antikroppar) eller negativt coronatest.

Syftet är lovvärt. Grekland och Spanien, ekonomiskt så beroende av sommargäster, får ingen fart utan resande. Frankrike och Tyskland är däremot skeptiska på grund av hot mot rättvisa och personlig integritet. EU-kommissionen försöker sig på en kompromiss som ska se enkel ut och tillfredsställa alla.

Men den första frågan borde vara om systemet kan ge ett säkert resande. Varken sprutor eller antikroppar är en garanti för att man inte smittas, och hur länge de skyddar mot sjukdom är oklart. Meningen är att alla

länder ska acceptera vaccin som fått ja av EU:s läkemedelsmyndighet, medan medlemmarna får göra som de vill när det gäller till exempel det ryska som inte godkänts. Fast hur ska vaccin med tvivelaktig effekt mot vissa varianter hanteras?

Gravida och allergiker kanske inte kan eller vill vaccineras. Den som verkligen önskar sig ett stick är beroende av könummer, och sannolikt av hemland. Ett provresultat ska då kunna ge rätt till biljett. Men att standardisera testsvar som alla litar på, och som inte kan förfälskas, kommer att bli knepigt.

Rimligen är poängen med certifikatet störst i början av ett vaccinationsprojekt, trots att färre har nytta av det. Ju snabbare ett land lyckas vaccinera, desto mindre behövs passet.

Ifall arbetsgivare och krogägare börjar kräva dokumentation uppstår nya moraliska frågor. Om kommissionen klarar att få igenom rekordsnabb lagstiftning, kan certifikatet fylla en funktion som

nödlösning för resandet inom EU. Men vaccinet i sig är vassare än passet.

Gunnar Jonsson

gunnar.jonsson@dn.se

18 EU-kommissionen enig om att införa vaccinationsbevis

Efter lång tids diskussioner presenterar nu EU-kommissionen sitt lagförslag till vaccinationsbevis. Den tekniska lösningen ska ge EU-medborgare möjlighet att resa inom unionen med ett intyg på att de antingen har vaccinerats mot covid-19, tillfrisknat, har antikroppar eller är infektionsfria.

– Detta ”digital green certificate” visar eller anger om man är vaccinerad, har ett färskt negativt test resultat eller om man har återhämtat sig och har antikroppar. Det kommer att innehålla ett minimum av den uppsättning data som alla EU-länder enats om och är en del i ambitionen att successivt, hållbart och säkert återöppna samhället, säger kommissionens ordförande Ursula von der Leyen på onsdagen.

Pressen har varit hård från mer turismberoende medlemsländer, inte minst Grekland, att införa någon sorts intyg på att man är frisk och kan resa utan att behöva sätta sig i karantän – det gäller alla gränsöverskridande resenärer, även exempelvis yrkesförare. Hoppet bland dessa länder är att få ett slutgiltigt klartecken före juni och sommarturismens högsäsong.

Andra länder, med Frankrike i spetsen, har argumenterat för att ”vaccinpass” skulle vara diskriminerande mot personer som står sist i kön för att få bli vaccinerade. Fler skeptiska länder som Tyskland och Belgien varnar också för att gå för ivrigt fram i en tid då färre än 10 procent är vaccinerade, även om alla även fortsatt måste följa enskilda länders regler mot smittspridning.

EU-kommissionen har under pandemin aviserat flera rekommendationer som inte är rättsligt bindande, men detta är ett lagförslag. Därför finns en risk att frågan fastnar i utdragna och försenande debatter mellan olika länders representanter i EU-parlamentet.

Tills vidare gäller att vaccinationsbeviset bara omfattar de preparat som godkänts av unionens läkemedelsmyndighet EMA: Pfizer/Biontech, Moderna, Astra Zeneca och Johnson & Johnson.

EU-kommissionär Ylva Johansson (S) tror att dessa särskilda covidintyg ska kunna användas redan i sommar.

– Ja, det tror jag. Det här covidintyget är ett intyg på att man antingen är vaccinerad eller har gått igenom och haft sjukdomen eller har ett negativt test. Därmed behöver man inte vänta på att alla blir vaccinerade innan intygen blir användbara, säger hon.

EU-kommissionen presenterar ett lagförslag, inte en rekommendation. Hur ska det gå att snabbbehandla i Europaparlamentet och bland medlemsstaterna?

– Det verkar finnas en stor aptit både i parlamentet och bland medlemsstaterna för att göra detta ganska snabbt. Jag är inte så orolig för lagförslaget. Det innebär att om du har ett intyg som gäller i Sverige

måste alla andra medlemsstater acceptera det, ett ömsesidigt erkännande. Alla som bor i ett medlemsland har rätt att få ett sådant intyg utan kostnad.

– Det som däremot kan ta tid är att varje land måste ha ett system för att samla in uppgifterna som ska ingå i intyget. Det kan bli olika besvärligt i medlemsländerna att samla in uppgifter om de som varit sjuka och har antikroppar, de som är testade och de som är vaccinerade. Kommissionen kommer att ge stöd, men det är ändå upp till varje land att göra det.

Vissa medlemsstater, som Belgien, anser att intygen är etiskt tveksamma och skapar en gräddfil för en del invånare. Hur ser du på det?

– Det undviker vi med förslaget. Alla har rätt att få ett intyg. Alla har rätt att testa sig, vilket gäller redan i dag för många resor. Har du varit sjuk eller är vaccinerad behöver du inte testa dig, vilket är ganska skönt. Intyget är för att ta bort restriktioner, inte för att införa nya.

Hur ska invånare som inte vill vaccinera sig, eller som inte kan av medicinska skäl, agera?

– De kan testa sig och få ett negativt resultat.

Att registrera i intyget att man haft covid-19, är inte det integritetskränkande?

– Du får själv ange om du haft det eller inte. Det är inget tvång. Det är heller inget tvång att ha ett intyg eller vaccinera sig, men det är en rättighet. Du har rätt att få ett intyg.

Den resenär som har intyg ska behandlas som invånarna i ankomstlandet. Det innebär till exempel att slippa karantän om ankomstlandet har olika karantänsregler för egna invånare och för resenärer. Bland annat Belgien och Frankrike har skilda bestämmelser för resenärer som är skrivna i landet och dem som inte är det.

När det gäller diskussionen om ett covidintyg skulle öppna för konserter, restaurangbesök, fotbollsmatcher

och annat hänvisar Ylva Johansson till medlemsländerna.

– Det är inte EU-kommissionens sak. Precis som i dag, om man ska ha öppna eller stängda restauranger eller hur tätt man får sitta, är det helt och hållet medlemsländernas sak.

I Sverige har Myndigheten för digital förvaltning (Digg) fått regeringens uppdrag att utveckla det digitala vaccinbevis som ska finnas tillgängligt från den 1 juni. Mats Snäll är projektledare och ansvarar för att få den digitala infrastrukturen på plats. En rad lagändringsförslag har redan skickats in till regeringen.

Hur systemet ska användas är dock upp till politikerna och Mats Snäll understryker att Sverige just nu riktat in sig på endast delen om vaccinationsintyg. I EU är tanken att också antikroppstest och huruvida man är infektionsfri eller inte ska finnas med i passet.

– Det är sällan så att det går att kopiera in EU-rättsliga direktiv i nationell lagstiftning. Så alla länder har nog en hel del att göra på hemmaplan för att få det att funka, säger Mats Snäll.

E-hälsomyndigheten och Folkhälsomyndigheten samordnar Sveriges arbete med EU respektive Världshälsoorganisationen WHO.

Pia Gripenberg

Ossi Carp

ossi.carp@dn.se

Sebastian Orre

sebastian.orre@dn.se

Alexandra Carlsson Tenitskaja

alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se

FAKTA. DET GRÖNA CERTIFIKATET

EU-kommissionen föreslår införandet av ett digitalt grönt certifikat för resande inom EU med uppgifter om vaccinering, tester och tidigare covidsjukdom.

Certifikatet ska gälla i alla EU-länder och även vara möjligt att införa för Norge, Island, Schweiz och Liechtenstein. Det ska vara gratis, finnas både i digital form och på papper, och kunna utfärdas på alla officiella EU-språk.

Den som inte vaccinerats ska också kunna använda certifikatet för att bevisa att man nyligen blivit testad eller haft covid-19.

Uppgifterna om vaccination ska främst gälla för de vaccin som blivit allmänt godkända av EU:s läkemedelsmyndighet EMA.

Förslaget ska nu behandlas av EU-parlamentet och EU:s medlemsländer i ministerrådet.

TT

18 Pia Gripenberg: Tveksamt om passen kommer att finnas redan i sommar

Vaccinationspass redan i sommar? Ja, kanske. Men då ska allt gå EU-kommissionens väg.

Det mest explosiva beskedet på onsdagen var att EU hotar med exportförbud till Storbritannien.

KOMMENTAR 1 EU-kommissionen föreslår ett digitalt vaccinpass som ska underlätta resandet. Förhoppningen är att det ska fungera redan i sommar. Blir det så?

Det är tveksamt. Lagförslaget ska behandlas i Europaparlamentet och av medlemsländerna i ministerrådet. Bland de sistnämnda finns några som är emot en sorts gräddfil för vissa EU-invånare. Även om

kommissionen konstruerat förslaget så att vaccinpasset också omfattar till exempel ett negativt covidtest är det osäkert om medlemsstaterna nöjer sig med det.

När det gäller tidsaspekten ska kommissionens lag, enligt planen, vara klar att gälla i juni. Men den praktiska biten, själva passet, ska skötas av respektive medlemsstat. För svensk del handlar det om att centralt samordna information från regionerna.

Det har inte varit helt enkelt hittills och då är Sverige ändå betydligt mer digitaliserat än exempelvis Tyskland. EU-kommissionen ska alltså ha riktigt flyt för att tidsplanen ska hålla.

2 Vilka andra frågetecken finns runt vaccinpassen?

I passen ska man även kunna registrera om man varit sjuk och därmed har antikroppar. Men hur länge finns antikroppar kvar? Och hur mycket smitta kan en vaccinerad person föra med sig? Svenska Folkhälsomyndigheten anser att alla bör fortsätta följa de allmänna råden oavsett om man är vaccinerad eller

inte. När besluten om vaccinpassen ska fattas framöver blir det därför en hel del svåra avvägningar för politikerna.

3 För första gången på länge deltog EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen på en presskonferens. Vad sade hon?

Mest spektakulärt, för att inte säga explosivt, är hennes hot om att EU kan stoppa export till länder som själva tillverkar vaccin, som Storbritannien.

Kommissionen överväger ”alla åtgärder”, enligt henne. De senaste sex veckorna har EU exporterat 41 miljoner doser till 33 länder, bland annat Storbritannien. Bara en av drygt 300 leveranser har stoppats, från Astra Zeneca till Australien.

Pfizer/Biontech och Moderna sköter sina leveranser till EU. Skulle de företagen dras in i bråket som EU har om Astra Zenecas vaccin, som inte levererats i den omfattning som utlovats, blir det riktigt smutsigt. Det

finns stor risk att Storbritannien eller andra länder svarar med egna förbud.

Och vaccinkedjan är komplicerad. Substanser och utrustning kommer från många olika länder. Den logistiken måste fungera för att EU:s invånare ska få sina injektioner.

Pia Gripenberg

18 Katrine Marçal: Stämningen i landet har förändrats av den snabba vaccinationstakten

**London. Det var ett sms som bara dök upp.
”Kära Mrs Marcal, du är nu välkommen att
boka din covid-19- vaccination”. Jag klickade
på länken och vips var jag inbokad.**

Det kändes lite som att ha vunnit på lotto.

Jag förstod först inte varför jag hade blivit kallad. Där jag bor, en bit utanför London, vaccinerar de just nu folk som är mellan 50 och 59. Jag är 37 år gammal. Fast tydligen räknades jag till någon form av riskgrupp. Det handlar om en sak som hände vid mina förlossningar.

– Vi jobbar oss igenom hela befolkningen i tur och ordning, sa sjuksköterskan med en väl inövad diplomatisk fras.

Budskapet var tydligt: ställ inga fler frågor.

Vaccinationscentralen var inhyt på den lokala fotbollsklubben. Min man insisterade på att köra mig. Det var ju spännande! Bara att lämna huset är just nu - spännande, England är fortfarande i "lockdown".

Stora gula skyltar i rondellen markerade vägen till sprutorna. Snart dirigerades vi in på en parkering av volontärer i gula västar och det var nästan lite feststämning – det är i alla fall sällan man ser leende parkeringsvakter i den typen av vårregn.

Själva vaccinationen – jag fick Astra Zenecas vaccin – gick oerhört fort. In genom ena dörren och in i bås nummer fyra där en kvinna vid namn Lorraine i ohygglig fart läste upp de potentiella biverkningarna för mig: "ont i armen och feber, och om febern håller i sig måste du ta ett covidtest för då kan du ha fått covid

innan du kom hit". Det var ungefär allt jag hann uppfatta. Sedan frågade hon mig om jag var höger eller vänsterhänt, jag svarade högerhänt och hon stack mig resolut i vänstra armen.

Samma kväll när febern satte igång med någon form av lättare frossa läste jag att Storbritannien hade vaccinerat en halv miljon personer den dagen.

Hela stämningen i landet har förändrats. De där digitala räkneverken som fanns på olika nyhetssajter och som brukade visa antalet döda har nu gjorts om till att räkna antalet vaccinerade. De tickar på.

De nästan rusar fram.

Över 25 miljoner briter har fått en dos och förhoppningen är att alla över 40 kommer att ha fått sin första spruta innan påsk.

Den brittiska regeringen har valt en strategi som går ut på att de har förlängt perioden mellan att du får din första och din andra spruta till uppemot tolv veckor. Tanken är att detta gör det möjligt att ge många fler en

första dos snabbare. Eftersom även en dos ger skydd innebär det att du stoppar smittan snabbare. Det var i alla fall tanken. Än så länge ser det ut att ha gått bra.

Men det var förstås en kalkylerad risk.

Storbritannien håller nu långsamt på att öppna upp. Alla elever är tillbaka i klassrummen även om samtliga elever över tolv år tar två covidtester varje vecka. I april kommer affärerna att öppna och inte minst kommer det att bli möjligt att gå och klippa sig igen.

I direktreklam för ett klädföretag som landade hos mig i morse dånar vaccinoptimismen fram: ”nu när inbjudningarna till alla sommarens bröllop och fester börja rulla in presenterar vi våra nya klänningar...” och detta är ett företag som det senaste året mest har försökt sälja mig mönstrade ansiktsmasker.

Den snabba vaccinationstakten ser inte bara ut att ha räddat modeindustrin utan även Boris Johnson. Den brittiske premiärministern har fått stenhård kritik för nästan varje steg i sin pandemipolitik.

Dödstalen har varit fruktansvärda, regeringen misslyckades med att skydda äldreboendena och det har varit flera skandaler runt inköpen av skyddsutrustning.

Å ena sidan har Boris Johnson lyssnat på regeringens tillsatta experter som sagt åt honom att stänga ner, å andra sidan har han lyssnat på högerfalangen i sitt eget konservativa parti som inte har velat stänga ner lika mycket. Resultatet blev ett ganska kaotiskt vinglande under stora delar av 2020.

Vaccinframgången förändrade allt. Hela den jättelika operationen utförs förstås av det statliga sjukvårdssystemet NHS och det var en särskild vaccingrupp som skrev kontrakten med läkemedelsbolagen. Men det spelar ingen roll och det är väl få regeringar som inte hade försökt mjölka varje politisk droppe ur en sån här sak.

Den brittiska regeringen har till exempel lagt skattepengar på att producera en dokumentär som ska visas längre fram i veckan. Den heter ”En fyrbåk av

hopp: den brittiska vaccinhistorien” och innehåller av sin trailer att döma stora mängder sentimental musik och dramatiska närbilder.

Oppositionen kritiserar förstås tilltaget: vad är detta för propagandafilm? Alltihopa samtidigt som de verkliga hjältarna i sjukvården bara får en enprocentig lönehöjning i regeringens senaste budget?

Fast inget av detta biter riktigt på Boris Johnson. För just nu får hundratusentals briter sina sprutor och köper klänningar till sommarens bröllop och fester.

Vem har sagt att politik är rättvist.

Katrine Marçal

katrine.marcal@dn.se

FAKTA. FÖRSTA VACCINDOSEN

Cirka 25 miljoner personer i Storbritannien hade i mitten av mars fått åtminstone en dos coronavaccin.

Storbritannien har hittills haft 4 276 840 fall av bekräftad coronasmitta och 125 817 covidrelaterade dödsfall, enligt statistik från Johns Hopkins-universitetet på tisdagen.

18 Här väcks de obehagliga frågorna till liv

Washington. Attacken mot kvinnorna på - massagesalongerna i Atlanta väcker obehagliga frågor om spänningarna i USA under pandemin. Nedstängningarna, protesterna mot rasism och polariseringen i politiken har fått allt fler att beväpna sig. Och dådet i Georgia drabbar en särskilt utsatt grupp.

Kommentar. karin eriksson, DN:s korrespondent

Den 21-årige man som misstänks ha skjutit ihjäl åtta personer natten till onsdagen beskrivs i amerikanska medier som en tillbakadragen man med en kristen tro och ett intresse för vapen. Sex av dödsoffren har asiatiskt ursprung. Sju av åtta är kvinnor. Enligt polisen kan sexmissbruk vara ett motiv för dåden. I de första förhören har mannen berättat att han betraktade

massagesalongerna som en svår frestelse som han ville få bort.

Tragedin väcker frågor om de växande motsättningarna i USA under pandemin.

Vapenförsäljningen ökade kraftigt under 2020 och uppgången har fortsatt i år, med en särskild topp i januari efter stormningen av Kapitolium och maktskiftet i Vita huset. Det finns ingen exakt statistik men enligt beräkningar från Washington Post såldes 23 miljoner vapen under förra året och två miljoner vapen i januari i år.

Många händelser och fenomen har bidragit till den sociala oron i USA under de senaste tolv månaderna: Nedstängningen under pandemin som slagit hårt mot ekonomiskt utsatta grupper. Svarta medborgare som fått plikta med sina liv i konfrontationen med diskriminering och polisbrutalitet. Vandaliseringen i storstäderna under protesterna mot rasismen. Hoten från militanta grupper på högerkanten. Polariseringen inför presidentvalet som fick debattörer att frukta ett inbördeskrig. Den avgående presidenten Donald

Trump's lögner om det stulna valet. Stormningen av kongressen. Och naturligtvis också förväntningarna eller farhågorna inför maktskiftet, eftersom den nyttillträdde presidenten Joe Biden har lovat att försöka införa strängare vapenregler.

Splittringen i opinionen finns i dag i allra högsta grad i synen på vapen. Enligt en mätning från Gallup som publicerades i samband med valet i november är stödet för fler kontroller och restriktioner starkt bland amerikaner som betraktar sig som demokrater eller oberoende. Men endast 22 procent av de republikanska väljarna säger ja till att skärpa vapenlagarna, och det är den lägsta siffran på två decennier.

Det är dåliga nyheter för Bidenadministrationen och Demokraterna i kongressen, som är i färd med ännu ett försök att skärpa bakgrundskontrollerna och förbjuda försäljningen av vissa militära automatvapen. Mycket talar för att förslagen blockeras av Republikanerna i senaten.

Kan ännu en massskjutning spela roll? Förmodligen inte, att döma av efterspelet till de senaste årens tragedier i Las Vegas, Orlando och Parkland.

Samtidigt har pandemin och polariseringen skapat nya måltavlor i USA. Enligt en rapport från människorättsgruppen Stop AAPI Hate utsattes amerikaner med asiatiskt ursprung för mer än 3 000 våldshandlingar med rasistiska motiv under förra året. Experterna pekar på vreden över coronapandemin och den tidigare Trumpadministrationens hårdföra retorik mot Kina som förklaringar till våldsvågen. Det var ingen slump att Trump använde uttryck som "Kinaviruset" och "Kung Flu" i retoriken om covid-19.

Enligt New York Times uppger gärningsmannen i Atlanta att han inte haft några rasistiska motiv utan styrts av sin attraktion till kvinnorna på massagesalongerna. Men som polisen påpekar har utredningen bara börjat.

Det går inte heller att utesluta att fördomar om kvinnor med asiatiskt påbrå har spelat en särskild roll. Bland amerikaner med rötter i Asien är smärtan och rädslan efter attacken påtaglig.

Karin Eriksson

18 Japan öppnar för - gayäktenskap

Japan. En japansk domstol har slagit fast att det strider mot landets konstitution att inte erkänna samkönade äktenskap. Domen är den första i sitt slag och förutom att den blir prejudicerande så har den stort symbolvärde. I dagsläget kan samkönade par i Japan exempelvis inte ärva varandra.

TT-Reuters

18 ”Krismöte behövs för att rädda nordiska samarbetet”

Den 23 mars fyller Nordiska ministerrådet 50 år. Inför den jämna årsdagen gav häromdagen Sveriges Nordenminister Anna Hallberg (S) en intervju i Finlands motsvarighet till Dagens Nyheter, Helsingin Sanomat, med synpunkter om hur samarbetet hade fungerat – det vill säga inte fungerat – under coronapandemin.

Hennes önskemål är att man innan gränser stängs informerar sina nordiska grannar och gärna också samarbetar om det. Hallberg kritiserade i intervjun särskilt Norges agerande som hon menar kan få allvarliga, långvariga konsekvenser för det nordiska samarbetet. Enligt artikeln var inte hon lika kritisk mot Finland, fast vi vet utifrån nyhetsrapporteringen i både i svenska Yle och SVT vilka övergrepp som de svenska

gränsboende har utsattes för i början av pandemin när de skulle till jobbet till andra sidan gränsen.

Jag hade här på insändarsidan en artikel den 25 augusti i fjol om att jag nog inte ville resa till mitt gamla hemland Finland längre på grund den hatiska, hånfulla attityden som finska tidningar och allmänhet på kommentarsfält visade där mot oss i Sverige på grund av vår coronasituation.

Insändaren fick ett helt otroligt genomslag i Finland. Till min förvåning figurerade den översatt till finska på hemsidan för Yle (motsvarande SVT) liksom Iltasanomat (motsvarighet till Aftonbladet). Den diskuterades akademiskt i Huvudstadsbladet och har också översatts till engelska på olika internationella nyhetssidor.

Ämnet hade uppenbarligen sprängkraft. De allra konstigaste internetsidorna tog det som ett stort diskussionsämne. Alltifrån sidor som handlade om försvar till sidor om att bli förälder. Finländarna

reagerade med kraft, många var förbannade och en del höll med.

Jag fick också ett officiellt svar från vd:n för Kulturcentrum för Sverige och Finland som trots stängd gräns hävdade att det finsk-svenskt samarbete ”står på stabil grund”. Min motfråga är: Står samarbetet i Norden över huvud taget på någon grund längre?

Vi har den officiella versionen som Nordiska ministerrådet och olika institut står för och vi har det vi får höra från folket. Dessa två bilder om samarbetet är helt åtskilda. Det måste vi börja inse och acceptera.

Det är allvarligt hur den norska regeringen och deras stadsepidemiolog gång på gång hånat Sveriges strategi i svenska medier. Det är riktigt allvarligt när man bara stänger gränserna utan att pratat med varandra ungefär som om vi var i krig med varandra.

Det har nog varit tur att svenska läsare inte förstår finska och kan läsa vad som står om oss i till exempel

Helsingin Sanomats kommentarsfält. Men det förvånar mig att tidningarna aktivt har velat ha den här tonen. Det sägs vara ännu värre i sociala medier.

Detta får långtgående konsekvenser och borde tas upp i Nordiska ministerrådet. Ställ in nästa veckas firande och håll ett krismöte!

Päivi Rissanen, Södertälje

19Astra Zenecas vaccin får grönt ljus av EU:s läkemedelsmyndighet

Astra Zenecas vaccin mot covid-19 är säkert och effektivt, slår EU:s läkemedelsmyndighet EMA fast. Det går inte att utesluta att vaccinet orsakat det allvarliga tillstånd som rapporterats i ett 20-tal fall inom EU, men EMA menar att nyttan överstiger riskerna.

– Om det var jag skulle jag ta vaccinet i dag, säger Emer Cooke, chef över EMA:s säkerhetskommitté.

Svenska Folkhälsomyndighetens besked om vaccinet dröjer till nästa vecka.

EMA:s säkerhetskommitté PRAC har undersökt rapporterna om misstänkta allvarliga biverkningar från Astra Zenecas vaccin.

– Vi har kommit fram till en tydlig slutsats: Detta är ett säkert och effektivt vaccin, säger Emer Cooke på en presskonferens på torsdagen.

Inledningsvis kom rapporter om blodproppar hos vissa personer som vaccinerats. EMA:s slutsats är att dessa inte är orsakade av Astra Zenecas vaccin.

EMA har även studerat den andra misstänkta biverkningen, där vaccinerade fått allvarliga rubbningar av blodets koaguleringsförmåga och drabbats av blodproppar och blödningar. EMA menar att det varken går att bekräfta eller utesluta att detta har en koppling till vaccinet och föreslår därför att produktinformationen uppdateras. Astra Zeneca åläggs även att skicka ut ett informationsbrev till vårdgivare.

– PRAC rekommenderar att lägga till en varning så att informationen om möjliga risker finns tillgänglig för sjukvårdspersonal och för allmänheten, säger Sabine Straus, som sitter i säkerhetskommittén.

Sverige är ett av flera länder som pausat användningen av Astra Zenecas vaccin på grund av rapporterna. Efter EMA:s besked beslutade bland andra Frankrike, Italien och Spanien att återuppta vaccineringen. Svenska Folkhälsomyndigheten behöver däremot några dagar på sig att utvärdera utredningen innan den fattar beslut.

– Stoppet ligger kvar, vi behöver några dagar på oss för att fatta beslut om hur vi ska göra med Astra Zenecas vaccin. Besked kommer nästa vecka, säger generaldirektör Johan Carlson på en pressträff.

Läkemedelsverket utreder nu ett fall i Sverige, där en kvinna som vaccinerats med Astra Zenecas vaccin en dryg vecka senare avled på grund av rubbningar i blodets koaguleringsförmåga.

– Det är det första fastställda fallet av allvarlig koagulationsrubbning, säger Veronica Arthurson, enhetschef för läkemedelssäkerhet.

Ytterligare ett misstänkt fall i Sverige undersöks.

Statsepidemiolog Anders Tegnell säger att Folkhälsomyndigheten ska undersöka om det går att skilja ut vilka som har störst risk att drabbas av den misstänkta biverkningen.

– På så sätt kan vi fortsätta ge vaccinet på ett bra och säkert sätt till övriga. För det är som sagt ett jättebra vaccin och en ganska stor del av det vaccin som vi har tillgängligt just nu, säger han.

Sett till hela befolkningen är förekomsten av koagulationsrubbningarna inte större bland de vaccinerade än bland de ovaccinerade. Hittills har omkring 20 miljoner personer fått Astra Zenecas vaccin och omkring 20 fall av det svåra tillståndet har rapporterats. Tre av dem har hittats hos sjukvårdspersonal i Norge, varav en person avled.

– Jag vill betona att den här situationen inte är oväntad. Det är oundvikligt att ovanliga tillstånd uppstår när man vaccinerar brett. Vårt uppdrag är att undersöka om dessa tillstånd är kopplade till vaccinen eller om det sker av en slump, säger Emer Cooke.

I dag finns för lite underlag för att dra några säkra slutsatser om kopplingen mellan vaccinet och koagulationsrubbningar och vad som gör att vissa personer drabbas av det.

Enligt EMA:s säkerhetsmyndighet är kvinnor under 55 år överrepresenterade bland de drabbade. Det skulle kunna handla om att unga kvinnor är vaccinerade i högre utsträckning, bland annat för att många unga kvinnor jobbar inom vård och omsorg.

I Storbritannien, där Astra Zenecas använts i stor utsträckning, är förekomsten av den misstänkta biverkningen mindre än inom EU även om den finns.

Peter Arlett, chef för EMA:s avdelning för läkemedelsövervakning och epidemiologi, säger att skillnaden troligen beror på att Storbritannien främst gett vaccinet till äldre, medan EU vaccinerat yngre med Astra Zeneca.

EMA kommer att fortsätta undersöka förekomsten av misstänkta biverkningar och utredningen om koagulationsrubbningarna.

Amanda Dahl

amanda.dahl@dn.se

Alexandra Carlsson Tenitskaja

alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se

19 Kinesiskt vaccin krav när landet öppnar för utlänningar

Det ska bli lättare för utlänningar att komma in i Kina – men bara om de är vaccinerade med ett kinesiskt vaccin.

Strategin väcker misstankar om att Kina försöker pressa flera länder att godkänna de kinesiska vaccinen, och i förlängningen öka sitt globala inflytande.

Sedan covid-19 bröt ut har Kinas gräns i stort sett varit stängd för utlänningar. Endast ett fåtal har släppts in och väl på plats tvingats underkasta sig strikt karantän.

Nu gläntar Kina på dörren och meddelar att en del grupper som tagit vaccin kan släppas in i landet. Erbjudandet gäller utlänningar och deras familjemedlemmar som vill åka till Kina för att arbeta.

Också de som har humanitära skäl för att besöka Kina, som att gå på en begravning, ska omfattas.

Men här finns en hake, resenärerna måste ha fått ett vaccin som har tillverkats i Kina.

Hittills gäller de nya reglerna för medborgare från tolv länder: USA, Storbritannien, Indien, Australien, Italien, Tyskland Irak, Thailand, Kroatien, Israel, Pakistan och Filippinerna.

De flesta länder i väst, ett undantag är Ungern, har inte godkänt de kinesiska vaccinen. Myndigheterna hänvisar till bristfällig testdata. Dessutom visar de undersökningar som har offentliggjorts att de kinesiska vaccinen är mindre effektiva än de vaccin som har tagits fram i väst.

Samtidigt har inte Kina godkänt några vaccin tillverkade i väst. Statliga medier har tvärtom ifrågasatt säkerheten med vaccin utvecklade i väst och framhållit de kinesiska som bättre alternativ.

Att Kina inte inkluderar vaccin godkända av Världshälsoorganisationen WHO i de nya reglerna väcker misstankar om att Kina försöker pressa flera länder att ge grönt ljus åt de kinesiska vaccinen. Något som förnekas från kinesiskt håll. Reglerna baseras på ”säkerhet och effektivitet”, sade utrike talespersonen Zhao Lijan vid en presskonferens i veckan.

Samtidigt råder det ingen tvekan om att Kina gärna vill exportera sina vaccin till så många länder som möjligt. Landet har utvecklat fyra vaccin, varav tre exporteras. Enligt uppgifter från statliga medier har regeringen sänt vaccin till 69 länder. I de flesta fall rör det sig om utvecklingsländer i Asien, Afrika och Sydamerika.

Marianne Björklund

19 Putin till Biden: Den som sa det – han var det

Rysslands president Vladimir Putin slår tillbaka mot USA:s president Joe Biden som sagt att han saknar själ – och som svarat ja på - frågan om han anser att den ryske presidenten är en mördare.

– Den som sa det – han var det, säger Putin skämtsamt i ett tv-framträdande.

Det var i en intervju med ABC News som Biden tidigare i veckan svarade ”det gör jag” på frågan om han höll med om att Putin är en mördare.

I intervjun med Tass påminner sig Putin ett talesätt från barndomen:

– Den som sa det, han var det, brukade vi säga. Det är faktiskt inte bara en barnslig fras, det finns en väldigt

djup och psykologisk mening. Vi tittar alltid på en person och ser oss själva och utifrån det bedömer vi personen, säger Putin.

Bidens uttalande ledde till att Ryssland kallade hem sin ambassadör från Washington DC.

Under torsdagen kommenterade Putins talesperson Dmitrij Peskov konflikten och kallade dem amerikanske presidentens uttalanden för ”våldigt dåliga”.

– Med sina uttalanden visar Biden att han inte på något sätt är intresserad av att reparera relationerna mellan Ryssland och USA, sade Peskov.

Det var i tisdags som USA:s samlade underrättelsetjänst ODNI (Office of the Director of National Intelligence) uppgav att Ryssland försökt påverka utgången i det amerikanska presidentvalet förra året. President Putin ska både ha känt till och sannolikt själv styrt operationen, enligt rapporten.

Biden kommenterade uppgifterna med att Ryssland kommer att få ”betala ett pris” för sin inblandning.

Ryssland har avfärdat anklagelserna om valpåverkan som grundlösa.

Putin säger i Tass-intervjun att han har uppfattningen att det i USA finns ”massor med hederliga medborgare som vill samarbeta med Ryssland”. Han skyller den dåliga relationen mellan de två staterna på ”det politiska etablissemangen”.

USA har utvidgat sina sanktioner mot Ryssland. Bakgrunden är Rysslands hantering och förgiftning av oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj men också tidigare användning av nervgiftet novitjok.

Enligt Reuters föreslår Putin ett möte med den amerikanske presidenten som borde kunna hållas i senare i veckan eller i början på nästa vecka.

Senare under torsdagen meddelade Vita huset att Joe Biden ”ångrar ingenting” i sitt agerande och viftade också bort Putins mötesinbjudan.

Alexandra Carlsson Tenitskaja

alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se

19 EU-vänligt parti skrällde i valet – blev näst störst

Valresultatet i Nederländerna visar att såväl EU-vänner som EU-skeptiker går framåt. Detta i ett val som inte alls handlat om EU, utan om pandemin.

Premiärminister Mark Rutte får fortsätta en fjärde mandatperiod och blir ålderman i EU när Angela Merkel avgår i höst.

Skrällen i Nederländska valet är D66, ett liberalt parti som är mer EU-vänligt, pro migration och grönare än premiärminister Mark Ruttes likaledes liberala VVD. D66 blir med 15 procent näst största parti efter VVD, som fick 22 procent av rösterna. Högerpopulisten Geert Wilders PVV tappade något och blir tredje störst med 11 procent.

D66 sitter redan i regeringen, men tack vare framgången kan partiledaren Sigrid Kaag göra anspråk på en tung post, förmodligen finansminister eller utrikesminister.

I parlamentet får D66 sällskap av ett nytt EU-federalistiskt parti, Volt. Det fick drygt 2 procent, och klarar då de 0,67 procent som krävs för att ta sig in. Volt lär inte ha något att göra med regeringsbildningen, som kan bli besvärlig för Rutte. Parlamentet har rekordmånga partier och även om högerkrafterna är splittrade har de sammantaget stärkts.

Tre högerpopulistiska partier är större än vänstern och de gröna.

Socialdemokraternas nyblivna partiledare Lilianne Ploumen förklarade valbesvikelsen bland annat med att hennes parti missgynnas när pandemin gjort att de inte gått att kampanja bland folk. Det är vid torgmöten och andra sammankomster som vänstern och de gröna når sina väljare.

Den enda som varit ute på gator och torg är högerpopulisten Thierry Baudet. Den uppmärksamheten, som främst handlade om att ta bort alla restriktioner, har lönat sig. Hans parti FVD har ökat från de låga opinionssiffror man hade vid årsskiftet, men är långt från toppnoteringarna i lokalvalen 2019.

Det kommer nu att finnas fler parlamentsledamöter som är klart för EU liksom fler som är EU-kritiker. Sigrid Kaag lär använda sin valvinst till att driva regeringen till att bli mer EU-vänlig. En väg som kanske premiärminister Rutte uppskattar. När Tysklands Angela Merkel avgår i höst är det Mark Rutte som tillsammans med Ungerns Viktor Orbán suttit längst vid regeringsmakten. Det ger en viss tyngd. Rutte vill nog gärna styra och ställa mer även i Bryssel.

Pia Gripenberg

Fakta. Valresultat

Parti 2021 2017

VVD (liberalt) 22,1 21,3

D66 (liberalt) 14,8 12,2

PVV (högerpop.) 10,9 13,1

CDA (kristdem.) 9,8 12,4

Socialistpartiet 6,0 9,1

Socialdemokraterna 5,7 5,7

FVD (högerpop.) 5,1 1,8

Gröna 5,0 9,1

Övriga partier 20,6 15,3

Resultat när 346 av 356 valkretsar är räknade.

19 Spanska parlamentet godkänner dödshjälp

Spanien. Spaniens parlament har röstat för att legalisera assisterat självmord för obotligt sjuka patienter. Beslutet, som godkändes med 202 ja-röster mot 141 nej-röster, gör Spanien till det fjärde landet i Europa att avkriminalisera dödshjälp.

”I dag har vi blivit ett humanare, rättvisare och friare land”, twittrar premiärminister Pedro Sánchez.

TT-AFP

20 Inte ens Saudiarabiens bensåg kan hindra en ny vår

Kan man stycka en dissident med bensåg och fortfarande få tillgång till våra vapen?”

Frågan ställdes av den Republikanska senatoren Rand Paul efter Saudiarabiens mord på journalisten Jamal Khashoggi. Den kunde ha riktats direkt till presidenterna Trump och Biden. Trots överväldigande bevis vägrade de peka ut Saudiarabiens starke man, kronprins Mohammed bin Salman, som ansvarig för

mordet. Khashoggi gick in på landets konsulat i Istanbul den 2 oktober 2018. Vad som hände därefter skulle ingen få veta, men turkisk polis har bland annat med hjälp av ljudinspelningar lyckats rekonstruera hela skeendet. Det tog 7,5 minuter för Khashoggi att kvävas till döds. Därefter styckades han. Kroppen har inte återfunnits.

I dokumentären "The Dissident", som hade svensk biopremiär i går, den 19 mars, ser vi varför även det kraftigaste träd har skäl att frukta en liten gnista. Mordet på Khashoggi skulle ge intrycket av en stark regim, förmögen att slå till mot sina motståndare var som helst. I stället framstår kungahuset och den mäktige Mohammed bin Salman, "MBS" som svaga och skräckslagna. En regim som vacklar. Om de är så rädda för det fria ordet, för enskilda journalister – var finns då styrkan?

"Vad arabvärlden mest behöver är yttrandefrihet." Så lyder rubriken över Jamal Khashoggis sista artikel i Washington Post. I

diktaturen Saudiarabien fick Twitter ta över fria massmediers roll. 80 procent av sauderna fanns på plattformen, att jämföra med två av tio amerikaner.

Regimens svar blev att anställa en armé av tusentals Twitter troll, eller "flugor" som de kallades för sin förmåga att svärma och göra livet till ett elände för sina offer. Flugorna tog med sina bluffkonton heder och ära av alla som kritiserade regimen.

Men motståndarna svarade med samma vapen: de kallade sig "bin" och bemötte flugornas svärmar genom att berätta hur verkligheten i landet såg ut.

Det hela påminner inte så lite om den svenska gruppen #jagärhär som bildades för några år sedan och som fortsätter att stötta offer för trollattacker och bemöta hat, rasism och sexism i sociala medier.

Joe Biden vågade trots stora ord under presidentkampanjen inte fördöma MBS för mordet på Khashoggi. Men Twitter stängde till slut 88 000 saudiska flugkonton. Ett internationellt toppmöte i landet som skulle bli kronprinsens triumf vändes i investerarflykt efter att detaljerna kring mordet började klarna.

Det saudiska kungahuset kom billigt undan den arabiska våren för tio år sedan. Men saken med vårar är att det alltid kommer en ny.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

20Tre tyskar startade protestvågen

Berlin. En tvåbarnspappa, en evenemangsarrangör och en industriarbetare. Så presenterar sig de tre tyskar som säger sig vara initiativtagare till demonstrationerna i Sverige och flera andra länder i helgen.

Trion från staden Kassel kallar sig fredlig och politiskt oberoende. Men i sociala medier sprider de helt andra budskap.

Kvinnan och de två männen sitter sida vid sida framför kameran. De skrattar ofta, lämnar gärna över ordet till varandra. Alla presenterar sig med förnamn, berättar att de är i 30-årsåldern och att de är föräldrar.

– Barnen är den främsta anledningen till att vi går ut på gatorna. De ska kunna leva i frihet igen, säger kvinnan.

Videoklipppet har lagts upp på en hemsida som listar planerade demonstrationer mot coronarestriktionerna i ett 40-tal länder under lördagen. Här beskrivs klippet som den första officiella intervjun med initiativtagarna. Trion säger att de tillhör en politiskt oberoende grupp som kallas ”Freie Bürger Kassel” – fria medborgare i Kassel – och att de protesterat mot coronarestriktionerna sedan i april förra året.

– Det var då allt började, säger en av männen i videon.

Våren 2020 vidtog den tyska regeringen restriktioner för att minska risken för spridning av det nya coronaviruset. Skolor och förskolor stängdes, liksom butiker, restauranger och kaféer. Målet var, meddelade förbundskansler Angela Merkel, att rädda liv.

Sedan dess har restriktionerna lättats upp, för att skärpas igen när smittspridningen ökat. En klar majoritet av den tyska befolkningen har antingen stått bakom restriktionerna, eller velat skärpa dem, under året som gått. Det visar regelbundna mätningar som forskningsinstitutet Forschungsgruppe Wahlen gjort.

Men alla är inte nöjda. Vid flera tillfällen har tiotusentals personer samlats i tyska städer för att protestera mot coronarestriktionerna. Demonstrationerna har samlat människor med vitt skilda världsbilder, från missnöjda företagare till högerextremister och konspirationsteoretiker. Vid flera protester har journalister och poliser attackerats.

Freie Bürger Kassel säger att de är en fredlig, politiskt obunden organisation, som har ”starkt stöd” bakom sig. Några namn eller organisationer nämns inte, men via meddelandetjänsten Telegram sprider initiativtagarna videoklipp på kända

vaccinationsmotståndare och konspirationsteoretiker som stöttar demonstrationerna. Vissa talar om en ”coronadiktatur”. I ett klipp hörs Robert F Kennedy Jr, brorson till John F Kennedy, påstå att medier och läkemedelsbolagen samarbetar för att förvandla demokratier till totalitära stater. Kennedy Jr stängdes nyligen av från Instagram, efter att ha spridit falska uppgifter om covid-19 och vaccin.

Journalisten Thomas Laschyk, som granskat proteströrelser mot coronarestriktionerna, säger att grupperna har helt andra mål än vad de påstår i officiella uttalanden.

– De talar om fred och yttrandefrihet, men det är viktigt att veta att rörelserna står för något helt annat. Ledande personer har nära kontakt med högerextremister. Vid tidigare protester har de krävt att Tysklands grundlag skrivs om, säger han.

Skarpa coronarestriktioner innebär inte att människors grundläggande rättigheter är i fara, säger Thomas Laschyk.

– Begränsningar av människors fri- och rättigheter görs för att skydda andra fri- och rättigheter. I det här fallet handlar det om rätten till hälsa – restriktionerna är strängt kopplade till pandemiläget.

En sådan avvägning har gjorts inför helgens två anmälda demonstrationer i Kassel. Enligt domstolsbeslutet ska de tillåtas, eftersom ”det inte råder någon akut fara för överbelastning av sjukvårdssystemet”.

Polisen räknar med att omkring 10 000 personer kan komma att delta vid demonstrationerna.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

20 Amat Levin: Han tog striden mot rasismen – innan han sköts av polisen

Premiäraktuella "Judas and the Black Messiah" visar hur rasismen i det amerikanska rättsväsendet lever kvar.

Händelsen kan verka extrem. Natten till den 4 december 1969 stormar Chicagopolisen en lägenhet tillhörande Fred Hampton, en Svarta pantrarna-ikon ansvarig för rörelsens framväxt i staden. Förutom Hampton och hans fästmo, gravid i nionde månaden, tillbringar flera Svarta

pantrarna-medlemmar traditionsenligt natten där.

Så fort dörren forceras öppnar poliserna eld. När magasinen är tömda är flera av Svarta pantrarna utspridda över golvet, kraftigt blödande. En av dem, Mark Clark, är död. Och i sovrummet ligger den 21-årige Fred Hampton, ihjälskjuten i sin säng.

Händelsen kan verka extrem, men var del av en medveten strategi utformad för att tillintetgöra Svarta pantrarna. Avslöjandet kom 1971 när aktivistgruppen Citizens' commission to investigate the FBI bröt sig in på underrättelsetjänstens kontor i Media, Pennsylvania.

Bland de stulna handlingarna fanns dokument som pekade på existerandet av COINTELPRO, ett olagligt FBI-projekt som gick ut på att övervaka och sabotera nationella politiska organisationer som ansågs vara samhällsfientliga. I projektets inledning, 1956,

var USA:s kommunistiska parti fienden, men med tiden gjordes även feministiska organisationer, miljöföreningar, anti-Vietnamkrigsaktivister och medborgarrättsrörelser till mål.

Metoderna sträckte sig från illegala avlyssningar, husrannsakingar utan tillstånd och upprepade granskningar från skatteverket, till ryktesspridning för att så osämja mellan individer och organisationer, förfalskning av bilder och framställandet av dokumentärer med syfte att vanära politiska ledare. Exempelvis utmålades Martin Luther King Jr som kommunist och han mottog även ett anonymt brev, skrivet av FBI, som uppmanade honom att ta självmord.

Drygt tre år före mordet på Hampton hade FBI arresterat den småkriminelle 17-åringen William O'Neal som, i utbyte mot att hans åtal skulle läggas ned, fick i uppdrag att infiltrera Svarta pantrarna. Det var O'Neal som kartlade lägenheten och smuglade ned sekobarbital i

Hamptons drink, ett sömnmedel som säkerställde att han inte skulle vakna upp under polistillslaget.

I flerfaldigt Oscarsnominerade "Judas and the Black Messiah" – Sverigepremiär i helgen – visas hur snaran dras åt kring Svarta pantrarna. Messias titeln är passande men uppmanar inte, tvärtemot vad man kan tro, till religiös vördnad av Fred Hamptons bedrifter. Visserligen nämns gratis frukost-programmen han drog i gång för Chicagos unga fattiga och den vårdklinik han var i färd med att bygga, men titeln refererar i stället till FBI-chefen J. Edgar Hoovers stora skräck – att en messiasliknande figur skulle framträda, med förmågan att ena den svarta frihetsrörelsen.

Hampton var på god väg att lyckas med något ännu farligare. Hans så kallade regnbågskoalition sträckte sig över etnicitet och enade politiska grupper bakom en klasskamp – från latinorörelsen Young lords till den fattiga

vita arbetarklassen i norra Chicagos, Young patriots.

I medierna hävdade poliserna att de blivit beskjutna under lägenhetsräden, och 1970 beslutades att det varit befogat att döda Hampton och Clark. Men bara veckor senare släpptes en rapport som visade att poliserna avlossat över 90 skott i lägenheten. Den enda Svarta pantern som skjutit var dörrvakten Mark Clark, som avlossade ett skott i taket samtidigt som en kula borrade sig igenom hans egen kropp.

”Judas and the Black Messiah” är en sevärd ögonblicksbild från en av USA:s mest explosiva perioder. Men i tider där poliserna som tog Breonna Taylors liv slipper åtal och det fortfarande finns en risk att Derek Chauvin inte döms för mordet på George Floyd är den mest av allt en påminnelse om hur lite som har förändrats.

Amat Levin

20 Han utmanar president Putin

Ryssland. Den ryska politikern Aleksej Navalnyj blev förgiftad och vårdades utomlands. När han återvände till Ryssland dömdes han till fängelse. Vad händer nu?

Aleksej Navalnyj har varit på bild i tidningar och tv nästan varje dag de senaste månaderna. Vem är han och varför sitter han i ryskt fängelse? KP talade med Carolina Vendil Pallin, expert på Ryssland vid FOI*.

Vem är Aleksej Navalnyj?

– Han är 44 år och jurist till yrket. Det började med att han bekämpade korruptionen i Ryssland, att företag som ägs av staten inte sköter pengar som de borde. Det gjorde att han

blev ledare för dem som är i oppositionen. De som är ett alternativ till den sittande presidenten Vladimir Putin.

Blev han förgiftad?

– Navalnyj blev sjuk när han satt på ett inrikesflyg på väg till Moskva i augusti förra året. Troligen hade någon lagt nervgiftet novitjok i hans kalsonger. Tyskland erbjöd honom vård och han fraktades till ett sjukhus i Berlin. Journalistgruppen Bellingcat har undersökt saken. De har kommit fram till att det är mycket troligt att det var den ryska säkerhetstjänsten, som är underställd president Putin, som förgiftade honom.

Varför återvände han till Ryssland?

– Han tänker att om man ska vara rysk politiker så måste man befinna sig i sitt hemland.

Vad har han gjort för att dömas till fängelse?

– Man har anklagat honom för att ha brutit mot reglerna i ett tidigare straff som han fick för flera år sedan. Det handlade om ett ekonomiskt brott. Men båda rättegångarna har kritiserats av Europadomstolen. De ryska domstolarna är inte oberoende utan är politiskt styrda.

Varför känner sig president Putin så hotad?

– De som styr i Ryssland vill inte att det ska finnas andra starka partier över huvud taget. Endast partier som inte ifrågasätter Putin och det politiska systemet accepteras. I år är det extra känsligt, eftersom det är val till duman (riksdagen) i september. Navalnyj är också ett hot för att han är så mycket yngre. Många unga, som ska rösta i höst, börjar tycka att den 68-åriga Putin och den politiska ledningen är gammal. Putin har varit vid makten i mer än 20 år.

Men Navalnyj får inte ställa upp i valet?

– Nej, han får inte registrera sitt parti. Navalnyj och hans anhängare har en annan strategi, som kallas för ”smart röstning”. De uppmanar människor att rösta på de småpartier som är tillåtna. Det är ett sätt att försöka få bort Putin och hans parti, ”Enade Ryssland”, från makten.

* FOI är en förkortning för Totalförsvarets forskningsinstitut.

Katarina Schück

katarina.schuck@dn.se

20 Så blev idrott politik

På senare år har idrottare inte bara börjat uttala sig politiskt allt oftare, de har varit ledande i politiska och sociala rörelser i samhället.

Idrottsaktivismen består av allt från oppositionella belarusier som fängslas, till multinationella företag som profilerar sina varumärken.

Går det att inte vara politisk i sportvärlden just nu?

Den 13 januari tackade Storbritanniens premiärminister Boris Johnson fotbollsspelaren Marcus Rashford, anfallare i Manchester United, i en debatt i parlamentet. Rashford

hade ställt regeringen till svars mer effektivt än oppositionsledaren Keir Starmer, som han debatterade med, tyckte Johnson.

Vid det laget hade Rashford på några månader fått regeringen att göra två kovändningar.

I somras kampanjade han för att barn i fattiga familjer fortsatt skulle få gratis skolmåltider även under sommarlovet under pandemin, något som annars skulle dras in när terminen slutade.

Efter att den 22-årige spelaren skrivit ett brev till alla parlamentsledamöter där han berättade om hur han själv växt upp med en ensamstående mamma och varit beroende av bland annat skolmåltiderna för att bli mätt, ringde Boris Johnson upp honom, regeringen ändrade sig och satsade 120 miljoner pund på att erbjuda 1,3 miljoner elever kuponger att köpa mat för över sommaren.

I november röstades ett Labour-förslag om att betala för fria skolmåltider ända fram till påsk ner i parlamentet, men Rashford lyckades återigen samla opinionen, Boris Johnson ringde ett nytt samtal till spelaren och meddelade att de hade ändrat sig igen.

Att en fotbollsspelare var en av de personer som dominerade den politiska debatten i sitt land 2020 var knappast förvånande. På senare år har idrotten allt oftare blivit en arena för politisk - aktivism.

När quarterbacken Colin Kaepernick 2016 började knäböja i protest mot polisvåld och rasism under den amerikanska nationalsången inför matcher i NFL, proffsligan i amerikansk fotboll, ledde det till att han blev utan kontrakt, och måltavla för den dåvarande presidenten Donald Trump.

Fyra år senare var det snarare kontroversiellt att inte knäböja.

Fotbollsspelaren Rachel Hill, numera i Linköping, valde till exempel i juni förra året att stå upp under nationalsången inför en match med Chicago Red Stars. Efteråt var det hon som fick förklara sig.

Medan lagkamraterna hade knäböjt stod den blonda Rachel Hill med nedböjt huvud och handen på sin svarta lagkamrat Casey Shorts axel. Några dagar senare kände hon sig nödgad att bemöta den kritik hon fått. I ett uttalande förklarade hon att beslutet att stå upp men ändå symboliskt röra vid sin lagkamrat i solidaritet var noga genomtänkt, och en avvägning mellan att visa stöd för de militärer som hon såg flaggan som en symbol för, och den antirasistiska kampen.

Idrotten var en stor del av den uppblossade Black lives matter-rörelsen efter att George Floyd dödades av en polis. Men redan innan dess hade det blivit allt vanligare för idrottare att stå för saker, inte bara i USA. Ofta är det kvinnorna som har gått före.

För kvinnor har det alltid varit en del av idrottandet att kämpa för sina egna villkor i en ojämlik bransch. En skillnad på senare år är att allt fler företag ser möjligheter i den kampen. Om det tidigare kunde vara en belastning att sticka ut hakan politiskt, är det nu många som vill profilera sitt varumärke genom värderingar och socialt engagemang.

Det har mycket att göra med ”millennials”, de som är födda på 80- och 90-talen, och deras inställning till varumärken, lag och sporter, tror Frans Fransson som jobbar med att ge råd till förbund och klubbar i sponsorfrågor.

– Särskilt nu när vi har en global kris är det ännu viktigare att gå före, våga driva på, våga säga vad man tycker. Och de ligor, klubbar och företag som gör det kommer att supportas av framför allt millennials när den här krisen är över, så det handlar lite om att ta position i samhället, säger han.

Ett exempel är hur den svenska landslagströjan i fotboll använts. 2017 lanserade Svenska fotbollförbundet och sponsorn Adidas en tröja för damlandslaget, som användes på träning och i kampanjer, med citat från kvinnor som Zara Larsson, Gina Dirawi och Gudrun Schyman som skulle inspirera andra kvinnor att ta plats. Till en specialversion av VM-tröjan 2019 hade spelarna valt ut 48 kvinnliga förebilder, vars foton dekorerade siffrorna på ryggen.

– Om man tittar på det affärsmässigt, vilka som handlar sportprylar, så är kvinnor överrepresenterade. Men så är det inte hos oss som varumärke. Så det finns både ett samhälleligt ansvar och ett affärsmässigt perspektiv på det, säger My Back som är marknadsdirektör för Adidas i Norden.

Det är inte nytt att sportmärken tar ställning i olika frågor, säger hon, men utvecklingen har blivit starkare de senaste åren.

– Adidas har en vision om att vi kan förändra världen genom sport, vilket är väldigt stort som begrepp. Men vi tror verkligen att vi kan förändra strukturer och individer genom sporten, för den förenar så många och det är så många som är intresserade, säger My Back.

När herrarnas EM-tröja lanserades för ett år sedan kom den med buskapet om att den inte var för alla. Ville man sätta på sig den var man tvungen att skriva under på ett antal villkor, om att visa respekt för motståndare och domare, aldrig sprida hat och hot och välkomna alla ”oavsett kön, ålder, etnicitet, religion eller sexuell läggning”.

Tröjan var inspirerad av händelsen under VM 2018, då mittfältaren Jimmy Durmaz efter en match fick ta emot rasistiskt hat i sociala medier. Dagen efter manifesterade hela laget mot rasism, när de ställde upp sig bakom Durmaz som läste upp ett uttalande.

My Back trycker på att det är förbundets, spelarnas och företagets gemensamma värderingar som uttrycks. Ingen spelare var obekväm med att ställa upp på EM-tröjans budskap.

– Nej, snarare tvärtom, de vill vara med och påverka. Sedan måste det ju komma från dem också, det ska inte vara påtvingat. Är det någon som inte skulle stå för det skulle vi aldrig kunna presentera det på det viset, säger hon.

Inom herrfotbollen är det ofta just rasism som berör många spelare personligen, och som de agerar mot.

I England har Manchester City-spelaren - Raheem Sterling kritiserat hur medierna beskriver unga svarta spelare, bland annat genom att visa hur tabloiden Daily Mail beskrev det som suspekt att han köpte ett dyrt hus till sin mamma, medan nyheten att hans vita lagkamrat Phil Foden skaffat ett hus för nästan

precis lika mycket pengar till sin mor rapporterades som någonting gulligt.

Från att för några år sedan ha betraktats som världsfrånvända med sina enorma löner har unga Premier League-spelare blivit röster som man lyssnar på.

Men alla är inte med på tåget. Den politiska vågen bland idrottare har också lett till spänningar inför sommarens OS i Japan.

Trots att de olympiska spelen i praktiken ofta använts i propagandasyfte av olika regimer genom åren, har det funnits en stark idé om att spelen ska vara politiskt neutrala. Den principen har sällan varit så ifrågasatt som nu.

Den kanske mest kända politiska idrottsmanifestationen är från ett OS, när de amerikanska guld- och bronsmedaljörerna Tommie Smith och John Carlos höjde sina nävar på prispallen efter 200 meters-loppet i Mexiko 1968, till stöd för svarta amerikaners

kamp för sina rättigheter. De kastades ut från OS.

Inför Tokyo-OS uppdaterade IOK sina regler för hur idrottare får uttrycka sig under spelen. Politiska manifestationer på prispallen, under tävling, i OS-byn eller i samband med invignings- och avslutningsceremonierna är förbjudna, men man får uttrycka åsikter under presskonferenser och i sociala medier.

– Om den politiska neutraliteten inte respekteras så kommer de olympiska spelen snarare att splittra världen i stället för att förena den, sade ordföranden Thomas Bach.

Men när manifestationerna för Black lives matter startade fick de nya OS-reglerna så mycket kritik att IOK agerade genom att sätta igång en stor undersökning av vad OS-idrottarna världen över tycker i frågan. Resultatet ska redovisas i vår.

En organisation som varit kritisk är Global Athlete, som företräder idrottare i olika frågor.

– Idrottens regler borde inte tillåtas åsidosätta grundläggande mänskliga rättigheter. Och en grundläggande mänsklig rättighet är yttrandefrihet. Det är ett av problemen med idrottsorganisationer, de verkar tycka att de har rätt att sätta sig över lagen, säger organisationens vd Rob Koehler.

Därför tycker han också att det är fel att IOK gör en enkätundersökning om reglerna, eftersom man inte kan rösta bort mänskliga rättigheter.

– Det är en minoritet som vill ha den yttrandefrihet som alltid har tryckts ner. Om du är en vit privilegierad kvinna eller man, så kommer du känna annorlunda kring att stå upp för mänskliga rättigheter än en svart man eller kvinna som kanske har levt ett helt liv av att ha blivit dömd på grund av sin hudfärg, säger han.

Det är fortfarande oklart hur striden om politiska aktioner under OS kommer att sluta, men trenden med politiskt engagerade idrottare tycks inte avta.

My Back på Adidas tror att det från företagets sida bara kommer att bli viktigare.

– Det är det vi ser i konsumentundersökningar, att människor som är ute och handlar vill vara med varumärken som står för någonting. Framförallt syns det jättetydligt hos den yngre generationen.

I frågan om sommarens ishockey-VM, som skulle ha arrangerats i Belarus, förenades protester mot en odemokratisk regim med sponsorintressen på ett hittills väldigt ovanligt sätt.

Under höstens protester mot den valfusksanklagade presidenten Aleksandr Lukasjenko i Belarus var kända idrottare en del av rörelsen. Bland annat fängslades

basketspelaren Jelena Leuchanka i 15 dagar efter att ha deltagit i protester, andra idrottare blev uppsagda från sina jobb.

Idrottarna bildade en fond för att hjälpa de utövare som drabbats av repressalier för att de deltagit i protesterna.

Samtidigt växte den internationella kritiken mot att VM skulle arrangeras i landet.

Det var först efter att storsponsorn, det tjeckiska bilföretaget Skoda, gick ut och sade att de skulle dra tillbaka sitt sponsorskap om Belarus stod kvar som värd, som förbundet ändrade sig och flyttade på mästerskapet.

– På många sätt är det unikt att man som sponsor så tydligt kommunicerar ett ställningstagande. Det har varit mästerskap som har lagts i Ryssland och Qatar och Kina och så vidare, och man har på något sätt hela tiden accepterat att det är så, säger Frans Fransson.

– Jag tror att många sponsorer har tänkt att - underhållningen är det viktiga, vi är en del av upplevelseindustrin, och man har försökt tala bort det politiska. Men när idrotten blir en arena för den här typen av kommunikation, protester där spelarna aktivt tar avstånd i vissa fall, då blir det en signal som man inte kan bortse från.

Men hur trovärdigt kan ett företag vara i politiska frågor?

Samtidigt som Svenska fotbollförbundet och Adidas vill lyfta damfotbollen så får förbundet återkommande kritik för att ersättningar och bonusar till dam- och herrspelare inte är lika. Hur pengarna fördelas är en komplex fråga som också beror på hur pengar fördelas centralt från de internationella förbunden Fifa och Uefa, men My Back kan inte heller uttala sig om hur fördelningen av huvudsponsorn Adidas bidrag till landslagen ser ut.

– Vi räknar inte riktigt på det så, säger hon.

– Vi har inget uttalat statement om vad vi tycker om det här. Vi förstår var det kommersiella kommer ifrån, vi tycker att det är positivt att frågan kommer upp på agendan och vi är också helt eniga i att det behövs. Sedan är det inte perfekt på något sätt än, inte från förbundets sida och inte från vår sida heller. Men vi jobbar på att ta oss framåt, säger My Back.

Malena Johansson

malena.johansson@dn.se

20 Rekordhöga dödssiffror dag efter dag i Ungern

Ungern är ett av de länder som drabbas hårdast av pandemins tredje våg. Antalet döda och smittade har slagit rekord flera dagar i rad.

Samtidigt är vårdssystemet nära kollaps sedan 4 000 läkare och sjuksköterskor har lämnat sina jobb.

På fredagen kom nya dystra rekordsiffror från de ungerska myndigheterna: 213 döda i covid-19 och 10 759 smittade under ett dygn.

Det var, för tredje dagen i rad, de högsta siffror som uppmätts under pandemin. Ungern har gått förbi Italien i antal döda per 100 000

invånare och närmar sig Storbritannien och toppen på den listan.

Precis som flera av sina grannländer i de före detta östblocksländerna klarade sig Ungern relativt bra våren 2020, när coronapandemin slog till mot Europa.

Anledningen ansågs vara att länderna var tidigt ute med nedstängningar – vilket i sin tur var en följd av att hälsovården i Öst- och

Centraleuropa är mindre utvecklad än i väst.

Regeringarna vågade helt enkelt inte riskera ett läge som deras sjukhus inte skulle kunna hantera.

Ett år senare verkar denna desperata situation ändå vara här, åtminstone i Ungern. I flera veckor har det kommit rapporter om att vården är på gränsen till kollaps.

I en intervju med sajten HVG varnade intensivvårdsspecialisten Tamas Svéd för en vecka sedan för att den ungerska vården inte klarar att behandla mer än 1 000 patienter i respirator. På fredagen nådde den siffran 1 147.

Problemen har inte främst att göra med utrustning, utan med brist på personal.

– Vi kan inte öka antalet intensivvårdsplatser hela tiden om vi inte har mer personal, inklusive sjuksköterskor med rätt utbildning. Jag kan ha apparater och syrgas, men om jag inte har kompetent personal så är det i praktiken inte intensivvård, säger Svéd.

Situationen har förvärrats av att regeringen under vintern har krävt att vårdanställda skriver på ett nytt kontrakt, som innebär nya plikter under pandemin. För läkare ger detta i de flesta fall en kraftig löneökning – men det gäller inte sjuksköterskor och ambulanspersonal.

Resultatet är att 4 000 vårdanställda som vägrade skriva på före den 1 mars nu inte längre kan arbeta i vården.

Det förvärrade den personalbrist som har funnits i flera år, och som beror på att ungerska läkare och sjuksköterskor har sökt sig utomlands, lockade av välbetalda jobb i andra europeiska länder.

– Regeringen säger att situationen är under kontroll, men det är inte vad jag hör när jag talar med folk ute på fältet, säger Viktória Serdült, en reporter på HVG som har bevakat pandemin det senaste året.

Hon påpekar att medierna har svårt att rapportera, eftersom de inte får intervjua vårdpersonal. Bara högt uppsatta läkare och chefer får uttala sig.

När det gäller vaccinering har Ungern som enda land i EU börjat använda det ryska Sputnik V, som ännu inte har godkänts av den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA. Liksom även kinesiska Sinopharm – som premiärminister Viktor Orbán själv har låtit vaccinera sig med inför tv-kameror.

Men trots detta går vaccineringen relativt långsamt i Ungern, med drygt 4 procent som har tagit två doser, ungefär i nivå med Sverige. Samtidigt har kampanjen varit kaotisk: det rapporteras att många äldre inte har fått vaccinet, medan stora grupper yngre och mindre sårbara har fått det. **Ingmar Nevéus**

20 Finland stoppar Astra Zeneca-vaccin

Finland. Landet följer nu de övriga nordiska länderna och avbryter användningen av Astra Zenecas coronavaccin tillfälligt, efter att läkemedelsmyndigheten Fimea fått in två rapporter om misstänkta blodproppar i samband med vaccineringsar.

Enligt Finlands institut för hälsa och välfärd, THL, kan vaccinet tas i bruk igen tidigast den 29 mars. Finland har hittills gett Astra Zenecas vaccin till 140 000 finländare. Liknande misstänkta biverkningar har påträffats i Danmark, Tyskland och Norge, men det europeiska läkemedelsverket EMA gav så sent som i torsdags kväll grönt ljus för fortsatt användning av vaccinet. Finland har tidigare följt EMA:s linje.

Philip Teir
philip.teir@gmail.com

20 ”Grekland kastade migranter i havet”

Turkiet. Greklands kustbevakning anklagas av Turkiet för att ha kastat migranter i havet och orsakat att tre personer drunknade.

”Grekiska kustbevakningen misshandlade sju migranter, tog deras ägodelar, band deras händer och kastade dem i sjön utan flytvästar”, skriver den turkiske inrikesministern Suleyman Soyluhan på Twitter.

Turket säger sig ha räddat tre personer och hittat två döda kroppar i vattnet. En tredje uppges ha avlidit på sjukhus, medan den sista saknade fortfarande eftersöks.

TT-AFP

20 Grupp vill att ICC granskar juntan

Myanmar. En grupp borttvingade myanmariska politiker vill att Internationella brottmålsdomstolen (ICC) utreder om brott mot mänskligheten har begåtts i landet sedan - militärkuppen den 1 februari. Totalt har minst 224 personer dödats i oroligheterna sedan kuppen, uppger organisationen Assistance association for political prisoners.

FN-experty har fördömt juntans agerande och säger att man bör överväga att ställa ansvariga inför rätta för brott mot mänskliga rättigheter.

TT-Reuters

20 Erna Solbergs middagar utreds av polis

Norsk polis har inlett en utredning efter det att statsminister Erna Solberg och hennes familj träffats i sällskap på fler än tio personer.

Det kan ha brutit mot landets coronarestriktioner, enligt polisen.

Det är rapporteringen i norska medier och Solbergs egna uttalanden som har gjort att en utredning inreds.

– Vi ska utreda om det har skett ett brott mot antingen lokala eller nationella smittskyddsföreskrifter, säger Øyvind Aas, chef i Sør-Øst polisdistrikt, till DN.

Det finns ingen utpekad person som är misstänkt för att brutit mot reglerna, utan det är hela händelseförloppet som utreds, enligt Aas. Åklagare kommer sedan att titta på utredningen för ett beslut om ett eventuellt straff.

– Jag borde ha vetat bättre, sade Solberg i veckan till NRK.

Det var i samband med firande av Solbergs 60-årsdag i februari som hon hennes familj reste till vintersportorten Geilo i södra Norge.

Under vistelsen i Geilo gick sällskapet ut på restaurang, då med 13 personer. Solberg skulle ha varit med men fick ställa in i sista stund på grund av ett läkarbesök efter ögonproblem. En annan kväll samlades sällskapet på nytt för middag i en lägenhet, totalt 14 personer, och då var Solberg med, har bland andra NRK tidigare rapporterat.

Solberg har i ett Facebook-inlägg berättat om middagarna.

”Jag beklagar att min familj och jag har brutit mot coronaregelverket, det skulle aldrig ha skett. Vi borde självklart också ha följt alla

rekommendationer, precis som jag har bett er om att göra”, skriver hon.

På en presskonferens om Norges nya transportplan på fredagen fick Solberg frågor kring händelserna vid 60-årsfirandet. Hon sade att planen var att träffa familjen ute för en middag, och att hon inte förstod att de då bröt mot restriktionerna.

– Att det handlade om ett arrangemang när tre familjer var ute och åt på samma restaurang, det hade gått mig förbi. Jag visste att det fanns en gräns för tio personer för ett arrangemang, sade hon.

Om middagen i lägenheten, med 14 personer totalt, sade hon:

– Det var inte planerat, och där borde jag ha gjort annorlunda.

Till VG säger Erna Solberg att polisen ännu inte har tagit kontakt. Men hon är beredd att ta sitt straff om hon har brutit mot smittskyddslagen.

– Ja, om vi har brutit mot reglerna på ett sätt som innebär att vi måste betala böter, då ska vi naturligtvis göra det, säger Erna Solberg till VG.

Till NRK säger statsministern att hon och hennes familj inte ska särbehandlas på något sätt. Ingen av deltagarna under de två kvällarna uppges ha blivit smittade av coronaviruset.

Sofia Tanaka

sofia.tanaka@dn.se

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

20 Första kvinnliga presidenten på plats

Tanzania. Vicepresident Samia Suluhu Hassan har svurits in som landets nya ledare, efter president John Magufulis bortgång. Hassan blir därmed det östafrikanska landets första kvinnliga stats- och regeringschef.

Beskedet om att Magufuli, som hade styrt landet sedan 2015, avlidit av en längre tids hjärtproblem kom i onsdags. Då hade 61-åringen inte setts till offentligt på över två veckor. Tystnaden gav upphov till rykten om att han insjuknat i covid-19, vilket dock förnekats av regeringen. I enlighet med konstitutionen tar

Hassan över styret under resten av Magufulis mandatperiod, som sträcker sig fram till 2025.
TT-Reuters

20 Rök från skogsbrand jämförs med vulkanutbrott

Skogsbränderna som härjade i Australien 2019–2020 var så omfattande att det spreds lika mycket rök upp i stratosfären som vid ett stort vulkanutbrott, enligt en studie som har publicerats i tidningen Science.

– Jag har aldrig sett en sådan mängd (rök) i stratosfären, säger en av studiens medförfattare.

Mängden rök som släpptes ut i atmosfären på grund av bränderna är jämförbar med den som orsakades av vulkanen Pinatubos utbrott i

Filippinerna 1991 – det näst största vulkan-utbrottet under 1900-talet.

Forskarna observerade att röken drev bort från Australien åt öster, för att efter två veckor komma tillbaka västerifrån.

– Vi kunde se röken slutföra ett helt varv på två veckor, säger Ilan Koren, professor vid Weizmann Institute of Science i Israel, som har deltagit i studien.

Fenomenet kan förklaras av tre faktorer, enligt studien.

Först och främst var själva bränderna intensiva. För det andra inträffade de i ett område i södra Australien där avståndet mellan troposfären och stratosfären är mindre än någon annanstans.

Och slutligen, bränderna inträffade nära kraftiga stormar, vilket hjälpte till att dra röken högre upp i atmosfären.

Stratosfären är det andra lagret i atmosfären, precis ovanför troposfären, som är lagret närmast jorden.

Det faktum att röken från bränderna kunde ta sig så högt upp är avgörande för att förstå dess

miljöpåverkan – vanligtvis blir sådan rök bara kvar i några dagar eller veckor, i den nedre delen av atmosfären.

– Men när den väl har kommit till stratosfären stannar den mellan månader och år, säger Koren.

Vindarna är starkare där uppe, vilket gör att röken sprids längre och snabbare än vad som annars skulle vara möjligt.

– I grund och botten får vi ett mycket tunt röktäcke som täcker hela halvklotet under många månader.

Huvudeffekten av att röken stannar så länge i atmosfären är att den kan reflektera strålning från solen. Enligt Koren har det ”definitivt en avsvalnande effekt totalt sett”, särskilt på havet, vilket potentiellt kan störa algers fotosyntes på södra halvklotet.

Röken kan också absorbera solstrålning, vilket kan ha en lokal uppvärmningseffekt.

– Konsekvenserna av uppvärmningen av röken i stratosfären är ännu inte tydliga, säger Koren.

TT AFP

20 Trots dystert coronaår – Finland lyckligast igen

Finland är världens lyckligaste land för fjärde året i rad, visar årets internationella lycklighetsrapport. Det dystra coronaåret 2020 lyckades inte ta ner landet från tronen. Tvärtom: poängen steg.

Det är nu nionde gången som World Happiness Report publicerar sina siffror, och för fjärde gången ligger Finland i topp. I undersökningen får människor från hela världen göra en uppskattning om sin egen lycka, bland annat genom att svara på frågor som "Skrattade du

eller kände njutning i går?", eller tvärtom

"Kände du negativa känslor?"

Rapporten väger också in faktorer som hälsa, korruption, frihet, sociala skyddsnät och BNP.

Överlag är det marginella skillnader från tidigare år. Finland ligger etta på 7 889 poäng.

Island är tvåa, medan Danmark är trea. Sverige hittas på sjätte plats, Norge på åttonde.

Finlands poäng steg dessutom en aning från den senaste mätningen.

I år fokuserar undersökningen helt och hållet på hur pandemin påverkade människor under 2020. Rapporten är intressant läsning eftersom den samtidigt är ett försök att värdera olika länders pandemihantering ur ett större befolkningsperspektiv. Författarna bakom rapporten slår fast att det finns en rad faktorer som bidragit till en lyckad strategi, oavsett vad grundförutsättningarna är i olika länder.

En avgörande faktor är tilliten till myndigheter: om man jämför det hårt drabbade Brasilien med det lindrigare drabbade Singapore, menar författarna, kan en tredjedel av skillnaden i

dödsfall förklaras med den allmänna känslan av tillit hos befolkningen.

Andra viktiga faktorer: inkomstskillnaderna i landet (vilket i sin tur påverkar känslan av tillit), tidigare erfarenheter från pandemier, och – intressant nog – huruvida landets regeringschef är en kvinna.

I länder med kvinnliga regeringschefer, menar forskarna, fokuserade man under våren på restriktioner som kväste pandemin, vilket också gav ett lägre utfall av smitta under höstens andra våg. Detta i sin tur påverkade känslan av välmående. Det förklarar också varför Nya Zeeland i år, som enda land utanför Europa, befinner sig i topp tio bland de lyckligaste länderna under 2020.

Dessutom hävdar rapporten att en lyckad coronahantering inte kommit på bekostnad av ekonomiska förluster. Tvärtom, länder med höga dödstal hade också större fall i BNP. ”Med andra ord handlade 2020 inte om att välja mellan hälsa och en framgångsrik ekonomi”, skriver författarna.

Ungefär 1 000 personer per land svarar på enkäten varje år. På grund av de praktiska svårigheterna att utföra rapporten ifjol är det flera länder som inte är med i år.

Philip Teir

philip.teir@gmail.com

Topp 10. Lyckligaste länderna

- 1. Finland**
- 2. Island**
- 3. Danmark**
- 4. Schweiz**
- 5. Nederländerna**
- 6. Sverige**
- 7. Tyskland**
- 8. Norge**
- 9. Nya Zeeland**
- 10. Österrike**

Källa: World Happiness Report

21Karin Bojs: Sämsta och bästa nyheten om mutationerna

Veckan har bjudit på två nedslående nyheter om muterade coronavirus. Men det finns ljus i mörkret: den nya vaccintekniken och dess förmåga att möta mutationerna.

KRÖNIKA När livet ger dig citroner...”, inleds det engelska talesättet.

Ja, det har varit gott om sura citroner de senaste dagarna. Tredje vågen av pandemin är ett faktum. Antalet inlagda på intensivvården i Stockholm är nu nästan lika högt som vid toppen i december. Den variant av viruset som kallas den brittiska mutationen dominerar alltmer i landet.

I måndags kom en studie i Nature. Brittiska forskare har sammanställt statistik från över två miljoner personer som testats positivt för coronavirus. För över

hälften av dem gick att få fram huruvida de hade smittats av varianten B.1.1.7, vilket är vetenskapliga namnet för brittiska mutationen.

Det är sedan tidigare känt att denna mutation är mer smittsam, det är därför den breder ut sig så fort. Men nu bekräftar studien i Nature också misstankar om att den leder till värre sjukdom och högre risk att dö. Omkring 61 procents ökad dödsrisk (felmarginal 42–82 procent) jämfört med tidigare varianter. Det innebär till exempel att män i åldersgruppen 55–69 år med konstaterad smitta ökar sin risk att dö från 0,6 procent till 0,9 procent.

Som om inte dessa nyheter vore illa nog kom en studie från Sydafrika i tisdags, publicerad i New England Journal of Medicine, om varianten som dominerar där. Även den studien bekräftar tidigare farhågor, i detta fall att Astra Zenecas vaccin inte biter på ”sydafrikanska mutationen”.

Det är minst lika nedslående nyheter som de sällsynta men allvarliga biverkningar med Astra Zenecas vaccin som också har uppmärksammats i veckan.

Lyckligtvis, som DN:s Fredrik Hedlund rapporterade i onsdags, har europeiska myndigheter i flera veckor varit medvetna om problematiken med den sydafrikanska varianten och Astra Zenecas vaccin.

Följaktligen har EU-kommissionen skrivit nya jättekontrakt med företagen Pfizer och Moderna om totalt 600 miljoner doser, plus ett kontrakt med företaget Curevac.

Gemensamt för företagens vacciner är att de utgår från så kallat budbärar-RNA. På engelska ”messenger-RNA” och i allmänhet förkortat mRNA.

Det är en alldeles ny teknik för att tillverka vaccin, som har kommit att användas kommersiellt för första gången i världshistorien i samband med coronapandemin.

Så låt mig göra en travesti på det brittiska talesättet ”*When life gives you lemons, make lemonade*”.

När livet ger dig en coronapandemi, gör mRNA-vaccin.

Jag hoppas verkligen att människor inser vilket stort vetenskapligt framsteg denna nya teknik innebär.

Enligt kunskapsläget när denna text skrivs, har Pfizers och Modernas mRNA-vaccin något bättre profil än Astra Zenecas vaccin när det gäller både effektivitet och biverkningar. Men den verkligt stora fördelen är att mRNA-vaccin är mycket lättare att ändra. I takt med att nya mutationer av viruset dyker upp, kan vaccinföretagen uppdatera RNA-sekvensen en aning och på så sätt möta viruset.

Det ger hopp inför framtiden om pandemin ska rulla på med ständigt nya mutationer.

Vi ska vara väldigt tacksamma för att vi har fått mRNA-vaccin. Men vi ska också vara glada för att vi har vaccin över huvud taget.

Astra Zenecas vaccin må ha sina brister. Kunskap om biverkningarna har uppenbarats mycket snabbt, tack vare sjukvårdens noggranna uppföljning.

Informationen sprider sig med blixstens hastighet i befolkningen eftersom vi – lyckligtvis – lever i ett land med fria medier. Dessutom spär påverkansoperationer på rädsla och misstro.

Myndigheterna har en grannlaga uppgift att väga risken för svår sjukdom och död med själva coronan mot vaccinetts nytta och biverkningar. Den balansen ser troligen helt olika ut beroende på ålder och kön. Vilket lär påverka det svenska beslutet om Astra Zenecas vaccin, som väntas i början av den kommande veckan.

Karin Bojs

vetenskap@dn.se

21 Så försöker Kina söndra och härska för att påverka den svenska opinionen

Kommunistpartiet i Kina försöker knyta kontakter med nyckelpersoner från forskar- och företagsvärlden i Sverige för att skapa större inflytande. Taktiken har trappats upp under senare år, men kampanjerna har hittills fungerat dåligt, enligt en aktuell rapport. Göran Leijonhufvud förklarar den kinesiska taktiken – och vad som står på spel.

På bred front försöker Kina påverka opinionen i Sverige och knyta kontakter med nyckelpersoner från civilsamhället, forskarvärlden, medier, företag och utlandskineser. Taktiken är inte ny, men har trappats upp på senare år. Bakom kampanjerna står den så

kallade Enhetsfronten, ett organ som är allt närmare knutet till det kinesiska Kommunistpartiet.

”Enhetsfronten är ett magiskt vapen”, säger kinesiske presidenten Xi Jinping med ett citat från revolutionsledaren Mao Zedong. Nu vidgar han det. Sedan 2015 har Enhetsfronten växt till en global spelare i jakt på inflytande och mjuk makt. Syftet är att påverka folkopinionen i respektive land med Kommunistpartiets berättelse om att enpartistaten är klart mer effektiv än ”kaotiska” demokratier i väst.

Offensiven är mycket varierad. Ofta kontaktas nyckelpersoner via ”icke-statliga” eller ”privata” organisationer med ord som vänskap, fred, mellanfolkligt eller ekonomiskt utbyte i namnet. Men bakom står alltid Kommunistpartiet – inte så lätt att veta när resor och arvoden lockar.

Den bilden förmedlar etikprofessorn Clive Hamilton och kinaforskaren Mareike Ohlberg övertygande och detaljrikt i boken ”Den dolda handen. Hur Kinas kommunistiska parti underminerar västliga

demokratier och omformar världen” (Daidalos). Den som vill förstå Kommunistpartiets maktspel i världen bör läsa den.

Ett bra komplement är en rapport av Pär Nyrén på tankesmedjan Frivärld: ”Kinesiska Kommunistpartiets enhetsfront – och dess verksamhet i Sverige”. Jag går här vidare från den basen.

Enhetsfronten fokuserar numera allt starkare på utlandskineserna som är cirka 60 miljoner över hela världen. Kommunistpartiet anser sig ha rätt att vägleda dem, även om de saknar kinesiskt medborgarskap. De som stöder Kommunistpartiet räknas som ”patrioter” och partiet försöker använda dem för påtryckningar i respektive land.

En organisation som varit särskilt aktiv i Sverige är Förbundet för främjandet av en fredlig kinesisk återförening (CCPPNR efter förbundets engelska namn). Huvudsyftet är att främja Taiwans återförening med fastlandet på Kommunistpartiets villkor.

Svenska CCPPNR har särskilt stark kontroll över Sveriges Kinesiska Riksförbundet, den största organisationen för kineser i vårt land. Kinas ambassadör Gui Congyou kallar riksförbundet för CCPPNR:s svenska ”rygggradskraft”.

Båda grupperna samlas ibland för att studera linjetal av Xi Jinping. De har organiserat möten för Kinas rätt till nästan hela Sydkinesiska sjön och protesterat vid Japans ambassad i tvisten om en ögrupp. De har fördömt humorprogrammet ”Svenska Nyheter” och brännmärkt demokrati rörelsen i Hongkong.

Båda kontrolleras sedan länge av familjen Ye med företagaren Ye Peiquan som verkställande ordförande i Kinesiska Riksförbundet. Han sitter dessutom i CCPPNR:s centralråd i Kina.

Kinesiska Riksförbundets stadgar tillåter bidrag även från statliga myndigheter. På hemsidan för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ser jag att förbundet sedan 2011 fått över 4,4 miljoner kronor. Merparten är ”bidrag för etniska

organisationer” som även andra etniska föreningar får. Men pengarna till Kinesiska Riksförbundet har börjat ifrågasättas med tanke på förbindelserna med Enhetsfronten i Kina.

Samtidigt samlade 43 medlemmar av förbundet ihop 40 000 kronor till ansiktsmasker för intensivvården på Karolinska institutet i början av pandemin i mars 2020.

Ye Peiquan har också varit aktiv i Nordic Zhigong Association som bildades 2017. Zhigong betyder ”främja rättvisa”. Föreningen vänder sig främst till kinesiska forskare i Norden och säger sig ha drygt 60 medlemmar.

Föreningen står nära Zhigongpartiet i Peking som har en akademisk bas. När kommunisterna tog makten i Kina 1949 drog de snabbt in partiet under Enhetsfrontens paraply som en maktlös stödtrupp. Dock var partiets ordförande Wan Gang vetenskapsminister 2007–2018. När han besökte

Norden sade han att den nordiska föreningen var ”oskiljaktig från centralorganisationen”.

Föreningen har blivit mindre aktiv under 2020. Men ordföranden Cao Yihai, cancerforskare på Karolinska institutet, organiserade medlemmarna att ta fram behandlingar mot covid i Kina. Han blev själv hjälte i kinesisk press för en behandlingsmetod.

Ett påverkansförsök som mer eller mindre havererat är China-Sweden Business Council (CSBC) som plötsligt dök upp inför sin första konferens i Stockholm 2017. Namnet fick flera att tro att det var väletablerade Sweden-China Trade Council (SCTC) som stod bakom. SCTC är en fristående förening med 40 år på nacken och cirka 200 svenska medlemsföretag som tillverkar eller gör affärer i Kina, däribland flera börsjättar.

Drivande i nya CSBC var Lydia Liu, ledamot i kommunfullmäktige i Nacka för Kristdemokraterna. Hon fick kinesiska ambassadens välsignelse. I augusti 2019 kom det ut att hon var en av grundarna av Belt and Road Institute Executive Group in Sweden (BRIX)

som står nära Enhetsfronten i Peking. Då blev hon utesluten ur Kristdemokraterna och sedan har CSBC gått på sparlåga.

Det så kallade Bälte och Väg-initiativet är Xi Jinpings högprioriterade projekt för att bygga kinesisk infrastruktur längs moderna sidenvägar som strålar ut i hela världen. Bakom BRIX står Schillerinstitutet, startat av Europeiska Arbetarpartiet (EAP), en svensk ytterkantgrupp, numera till höger.

Kinesiske ambassadören kallar BRIX ”mina svenska vänner” och ger dem bidrag till event. En av grundarna är Lydia Liu. Gruppen vill ansluta Sverige till den ”gemensamma framtid” som Xi Jinping talar om. Ordförande i BRIX och Schillerinstitutet är civilekonomen Ulf Sandmark.

Att kinesiska ambassaden väljer att omfamna Schillerinstitutet tyder på en brist på bättre ”vänner”.

Svenska folkets misstro mot Kina har på senare år växt till att bli störst i Europa, enligt amerikanska Pew

Research som mäter globala attityder. Enhetsfrontens aktörer har haft svårt att etablera Pekings narrativ hos svensk allmänhet, enligt Pär Nyrén.

Till misslyckade påverkansinitiativ måste vi också räkna förra svenska ambassadören Anna Lindstedts försök att med hjälp av affärsmannen Kevin Liu övertala Angela Gui, dotter till fängslade svenske medborgaren Gui Minhai, att lägga ned sin öppna kamp för fadern. Agerandet från Kevin Liu bär Enhetsfrontens prägel.

Mönstret är att närma sig nyckelpersoner med förslag som ger vederbörande tillgång till personer eller miljöer i Kina. En ambassadör i Peking är mycket kringskuren, men Anna Lindstedt fick plötsligt kontakter på vardaglig nivå genom Kevin Liu. Hon var till och med bjuden på bröllopet för Lius son.

Däremot har regimen i Peking hittills lyckats bättre i kontakterna med svenska akademiker. Våra ledande universitet har flera samarbeten med kinesiska motparter. Nu leder det skärpta akademiska klimatet i

Kina till känsliga gränsdragningar med risk för självcensur.

Niklas Swanström är chef på fristående tankesmedjan Institute for Security & Development Policy (ISDP) som är baserad i Stockholm. Han berättar att institutet har avslutat alla samarbeten i Kina:

”Vi känner att den politiska situationen inte är acceptabel. Problemet för mig är inte det kinesiska folket eller Kina, utan politiken. Vi hoppas kunna samarbeta med kinesiska universitet och tankesmedjor i framtiden, dock utan påtryckningar från offentliga Kina.”

För två år sedan visade en kartläggning från Australian Strategic and Policy Institute (ASPI) att Kinas militär skickar forskare med dold agenda till utländska universitet. Sverige är överrepresenterat vad gäller att ta emot sådana forskare. Samtidigt värvar Kina också forskare via hemliga kontor i Sverige och andra länder, enligt ASPI.

Ett viktigt område där Kina faktiskt verkar äga frågorna är det ekonomiska utbytet. Ett exempel är Volvo Cars som har kinesiska ägare. Cirka 40 000 är anställda i Sverige plus alla som är sysselsatta hos underleverantörer. Handeln med Kina ökar stadigt och landet är vår största handelspartner i Asien.

Ambassadör Gui Congyou hotar ofta med ekonomiska konsekvenser i skarpa lägen. Det gjorde han när vår kulturminister var med på en prisceremoni för Gui Minhai. Det gjorde han när vänortsutbytet mellan Göteborg och Shanghai var uppe till prövning för ett år sedan. Och det gjorde han när Post- och telestyrelsen på Säpos inrådan beslöt att av säkerhetsskäl stoppa kinesiska telekombolag i svenska 5G-nät.

Ambassadörens utfall fick Ericssons vd Börje Ekholm att dra en lans för konkurrenten Huawei och hänvisa till principen om frihandel. I sms till handelsminister Anna Hallberg antydde han att Ericsson skulle kunna lämna Sverige. Koncernen har en position att försvara i Kina.

Hoten från ambassadören kombineras med en mediekampanj från Peking där Sverige är särskilt utvalt som måltavla. Vi kan ha blivit ett testfall för Peking sedan konflikten kring Gui Minhai blossade upp. Hur mycket tål ett litet handelsberoende land som vårt av hotelser och anspänning?

Kinesiska Kommunistpartiet är för sin del berett att kortsiktigt förlora nationell goodwill och förlora i ekonomisk krigföring. Siktet är inställt på år 2050 då landet ska vara den ledande världsmakten enligt Xi Jinping.

Orkar vi stå emot, orkar vi vara vaksamma när kinesiska Kommunistpartiet försöker söndra och härska bland Europas länder?

Göran Leijonhufvud

15921 Vulkan vaknade efter 900 år

På fredagskvällen inträffade ett utbrott i vulkansystemet Krysuvik på Reykjaneshalvön, omkring fyra mil sydväst om huvudstaden Reykjavik och i

närheten av den berömda Blå Lagunen. Bubblande lava välldde fram ur en spricka i marken vid Fagradalsfjall och den fortsatte att flöda under lördagen.

22 Vi får inte släppa ned vår gard

Sedan 2017 är Sverige en av staterna som står bakom Stratcom i Riga – Natos center för forskning om informationskrigföring och utvecklingen vad gäller påverkansoperationer i sociala medier. Nu har Stratcom tittat närmare på Finland i rapporten ”Maktkränkning – Samordnade onlinetrakasserier av finska ministrar”.

Finland blev intressant för Stratcom eftersom landet införde undantagstillstånd för att stoppa smittspridningen och att fem partiledare och ministrar är kvinnor. En tes om att dessa var särskilt utsatta för sexualiserade kränkningar visade sig stämma.

IS, Kina och Ryssland hör till de stora aktörerna som arbetar aktivt med att destabilisera Väst. Rysslands nätkamp för Donald Trump i de båda senaste presidentvalen är väl dokumenterad.

Fejk- och robotkonton användes på brexitsidan i folkomröstningen och Twitter stängde av tusentals användare under protesterna i Hongkong 2019, eftersom bolaget ansåg att de var del av ”en tydlig statsunderstödd informations- operation” av Kommunistpartiet.

Ryssland var inte särskilt aktivt mot den finska statsledningen denna gång, men kartläggningen visar att cirka 30 procent av toppolitikernas följare är fejk. Epitet som Läppstiftsflickorna och Team Tampax om regeringen, ledd av statsminister Sanna Marin, har i hög grad kommit från twittrare som sympatiserar med högerpopulistiska Sannfinländarna. Inkompetens och att vara kvinna kopplas samman. Det här är ett problem för att det motverkar unga kvinnors medverkan i politiken, skriver Stratcom i sin rapport.

Det är av synnerlig vikt för totalförsvaret att Sverige förstår och kan hantera påverkansoperationer. Sveriges intressen av att kartlägga hur Ryssland arbetar med att stödja ytterkantshögern och orsaka

splittring och polarisering sammanfaller med Natoländernas.

Jens Runnberg

jens.runnberg@dn.se

22 Inget stöd för att hämta hem IS-svenskar

De vuxna svenskar som sitter i fångenskap i IS-läger i Syrien ska inte få hjälp hem till Sverige. Den linjen ställer sig en majoritet i riksdagen bakom, skriver Sydsvenskan som gjort en enkät bland riksdagspartierna.

I lägren al-Hol och Roj i de nordöstra delarna av landet sitter omkring 25 kvinnor och 30 barn, men siffrorna är osäkra och UD vet inte exakt hur många det rör sig om. Därtill sitter ett tiotal män i fängelser i al-Hasakah.

Regeringen säger att barnen är prioriterade och ska få komma hem till Sverige. Men man har inget intresse av att hjälpa kvinnorna och männen. Det är en linje som M, KD, SD, C och L ställer sig bakom. SD:s Adam Marttinen tycker inte heller att barnen ska få hjälp.

”Om SD hade fått bestämma hade de inte varit våra medborgare”, skriver han i sitt svar till Sydsvenskan.

Vänsterpartiet är det enda parti som står bakom FN:s kritik om att Sverige bryter mot internationella konventioner genom att lämna sina medborgare vind för våg.

TT

22 Merkel vill förlänga nedstängning

Tyskland. Smittspridningen i Tyskland har nått nivåer som enligt myndigheterna innebär en överbelastning av sjukvården. Enligt ett regeringsdokument som läcktes på söndagen vill förbundskansler Angela Merkel att restriktionerna ska förlängas till den 18 april. Det nyligen slojade kravet på karantän för hemvändare från några populära turistmål kan också återinföras.

Det nya karantänskravet verkar riktat direkt mot alla de som överväger semester på platser som Mallorca – där smittriskens anses låg och därför inte kräver karantän vid hemresa.

TT-DN

22 ”Hettan var som att stå nära en stor brasa”

Det är en upplevelse som man får en gång i livet, tycker Jon Fridgeir Thorisson efter att ha tagit sig ut till den lilla vulkanen vid Fagradalsfjall på Island, som det bubblar lava ur sedan i fredags.

– Ingen vet hur länge utbrottet kommer att pågå. Men det skulle vara bra för turismen om det fortsatte länge, säger han till DN.

Strängt taget är det hans andra upplevelse av en vulkan, den första var 2010, strax före det stora utbrottet vid Eyjafjallajökull.

Då uppstod en liknande ”turistvulkan”. Den var dock inte lika lättåtkomlig som den nya vid Fagradalsfjall, som ligger sydost om Reykjavik.

– Men det är ändå en rejäl strapats att ta sig ut till vulkanen. Eftersom många vägar var blockerade tog

jag min el-mountainbike så långt det gick, och sedan var det två kilometers vandring, förklarar han.

Jon Fridgeir Thorisson är turistguide, och har lagt upp flera bilder på sitt Instagramkonto från utflykten. Att närma sig lavan är som att gå nära en stor brasa, förklarar han. Man känner hettan, och den svarta, stelnade lavan är också varm.

Den kalla lavan håller inte att gå på, utan är skör och spricker.

– Men alla som var där visade respekt för naturen och höll sig borta från lavan. Det är inte så mycket turister på Island just nu på grund av pandemin, så det var mest lokalbefolkning på plats, fortsätter han.

Även om myndigheterna varnar folk för att ta sig till vulkanen tycker Jon Fridgeir Thorisson att det kändes helt säkert på platsen. Räddningstjänsten fanns också på plats med olika team som bar på gasmätare. Gasen som samlas runt vulkanen kan vara förrädisk.

Genom bland annat satellitmätningar försöker forskarna nu utröna hur länge fredagens vulkanutbrott kommer att fortsätta. Än så länge verkar den så kallade magmakammaren fyllas på kontinuerligt, och på söndagen var det också en mer kännbar jordbävning med magnituden 3,2, vilket indikerar fortsatt aktivitet.

Det är den första större jordbävningen i Fagradalsfjall sedan utbrottet. Mindre skalv sker kontinuerligt och väntas göra det så länge utbrottet fortsätter.

– Det blir spännande att se om magmaflödet minskar eller om flödet fortfarande är stabilt, säger Bjarki Kaldalón Friis, på den isländska meteorologiska myndigheten till Morgunbladid.

– Så länge magma fortsätter att ackumuleras kommer utbrott att komma.

Utbrottet från fredagen, där lavan samlas i en sluten dal, Geldingadalur, har lockat hundratals besökare, särskilt natten mot söndagen uppges många ha rest ut för att se fenomenet.

Man räknade till omkring 300 parkerade bilar i området, och polisen antog att det kunde finnas ungefär 1 000 människor ”ute på torvmyren, i mörkret”.

Polisen varnade på nytt för att det kan vara farligare än många inser.

– Det flyter lava över våtmarker på många ställen. Det kan inträffa ångexplosioner som blåser lava i alla riktningar, sade Rögnvaldur Ólafsson, biträdande chef för polisens civilskyddsavdelning, till Morgunbladid.

De strukturer som bildas av den stelnande lavan kan också vara svaga och kollapsa utan förvarning.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

23 Johnsons kamp för att stoppa EU:s vaccinhot

Premiärminister Boris Johnson arbetar intensivt för att rädda Storbritanniens vaccinimport från EU. Stoppas den försenas regeringens plan för när restriktionerna kan tas bort. Johnson försöker nu påverka EU:s stats- och regeringschefer inför kommande toppmöte.

EU:s hot att införa exportförbud på vaccin oroar Storbritannien. Boris Johnson har de senaste dagarna ringt regeringscheferna i Belgien och Nederländerna, där två fabriker finns som tillverkar vaccin åt Storbritannien, liksom Emmanuel Macron och Angela Merkel.

Frankrike och Tyskland anser, enligt EU-källor, att EU ska införa något slags exportförbud till länder som

själva tillverkar vaccin. Andra länder, som Irland, är emot. De senaste sex veckorna har 41 miljoner vaccindoser exporterats till 33 olika länder från EU. 10 miljoner av dessa har gått till Storbritannien, vilket är extra känsligt eftersom EU har en konflikt med svensk-brittiska Astra Zeneca.

Twisten handlar främst om att EU-kommissionen tolkar avtalet som att anläggningar i Storbritannien ska leverera till kontinenten, vilket företaget inte gör i dag. I vågskålen ligger även en fabrik i Leiden i Nederländerna, som börjat tillverka substanser till Astra Zeneca. Substanserna skickas till Tyskland och Italien för att sättas samman i färdiga doser.

Enligt brittiska The Times finns ett lager i Leiden på fem–tio miljoner doser tänkta för Storbritannien. EU-kommissionen gör också anspråk på dem. Hittills har inget kunnat levereras eftersom produktionen ännu inte är godkänd av Europeiska läkemedelsmyndigheten. Ett godkännande väntas inom kort.

När kommissionens ordförande Ursula von der Leyen i förra veckan föreslog exportstopp för vaccin sade hon att ”alla åtgärder” övervägs. Det kan inkludera export av Pfizer/Biontechs vaccin, som tillverkas i Belgien. Det är Pfizer/Biontech som levererat de tio miljoner doserna som hittills gått till Storbritannien från EU.

Ett totalstopp från EU blir ett hårt slag för Storbritannien. Det berör också framtida leveranser från Moderna och Johnson & Johnson och tvingar regeringen att tänka om kring när restriktionerna i landet kan trappas ned.

Enligt Rasmus Bech Hansen, vd för analysföretaget Airfinity som bland annat kartlägger vaccinhandel och -produktion, är prognosen nu att Storbritannien till slutet av juni ska ha vaccinerat hela sin vuxna befolkning med minst en dos. Förbjuder EU all export dröjer det till slutet av augusti.

Den brittiska regeringens mål är att alla vuxna ska ha fått en första dos senast den 31 juli.

För EU:s del, med sin större befolkning, skulle ett vaccinstopp få mindre effekt. Om det vaccin som ska gå till Storbritannien stannar i EU tidigare läggs målet att 75 procent av alla vuxna ska vara fullt vaccinerade med drygt en vecka, till den 19 augusti.

– Ett exportförbud är en mycket dålig idé. Det skulle kraftigt skada Storbritannien, inte hjälpa EU särskilt mycket men riskera att sätta i gång följd effekter där EU hindras från att få insatsvaror så att det kan uppstå flaskhalsar i produktionen, säger Rasmus Bech Hansen.

Pia Gripenberg

FAKTA. EU-TOPPMÖTET

På torsdag och fredag möts EU:s stats- och regeringschefer i ett toppmöte på videolänk.

Den viktigaste frågan är om EU ska införa exportförbud av vaccin till länder som själva tillverkar vaccin.

Det handlar bland annat om Indien, USA och Storbritannien.

Just Storbritannien är i skottgluggen eftersom EU-kommissionen anser att svensk-brittiska Astra Zeneca inte har levt upp till det avtal bolaget tecknat med EU.

23 Linde kritisk till Kinas sanktioner

EU fattade i går beslut om sanktioner mot fyra ledande kineser för brott mot mänskliga rättigheter gällande folkgruppen uigurer i Xinjiang. Kina slog omedelbart tillbaka med en egen lista med tio personer, bland dem en svensk.

– Det är naturligtvis helt oacceptabelt, säger utrikesminister Ann Linde till TT.

Det var på EU:s utrikesministermöte på måndagen som man för första gången sedan 1989 införde sanktioner för brott mot mänskliga rättigheter i Kina.

Det som beläggs med sanktioner är personer som kan kopplas till förtrycket av folkgruppen uigurer, bland andra Chen Mingguo, chefen för den lokala underrättelsetjänsten i Xinjiang och flera högt uppsatta tjänstemän.

Sanktionerna innebär att tillgångar i utlandet fryses och att de förbjuds att resa in i EU.

Nästan omgående kom ett skarpt fördömande från Kina som anser att beslutet ”grundade sig på inget annat än lögnar och desinformation” och ”skulle allvarligt skada relationerna mellan EU och Kina”.

Kina inför i sin tur sanktioner mot tio personer och fyra organisationer, som anses ”allvarligt skada den kinesiska suveräniteten och intressen, och sprider ondsinta lögnar och desinformation”. Bland de tio finns fem EU-parlamentariker samt svensken Björn Jerdén, som leder kunskapscentret om Kina på Utrikespolitiska institutet. De utpekade personerna och deras familjer får inte resa till Hongkong, Macao eller fastlands-Kina.

– Det är fullständigt oacceptabelt att Kina riktar sanktioner mot den fria forskningens företrädare, säger Marie Söderberg, ordförande för UI:s styrelse.

Även utrikesminister Ann Linde (S) är kritisk mot Kinas svar.

– Det är naturligtvis helt oacceptabelt och vi kommer naturligtvis att direkt ta upp med kinesiska ambassaden i Stockholm om vad som är grunden för att den svenska medborgaren är listad, säger hon till TT.

Ann Linde menar att landet agerat mer godtyckligt än EU i sina sanktioner:

– Vi har ju inte sanktioner för att straffa utan för att ändra ett beteende. Om man bryter mot mänskliga rättigheter så vill vi ju att man ska sluta göra det. Så som den kinesiska listan ser ut så verkar det bara vara en allmän svepning över alla som man tycker allmänt har uttalat sig.

Även Storbritannien, USA och Kanada införde på måndagen sanktioner mot myndighetspersoner i Kina.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

23 Anna-Lena Laurén: Ny video ska än en gång skildra Putin som karlaktör

Sankt Petersburg. Putin vandrar över tajgan. Putin kör bandvagn. Putin tittar på Sibiriens djur. Än en gång har Rysslands president släppt en video där syftet verkar vara att skildra honom som en karlaktör. Den här gången med hjälp av svensktillverkade Hägglunds bandvagn.

Videon som Kreml har släppt är fyra och en halv minut lång och består av hopklippta scener utan minsta förklaring till vad som pågår. Man får heller inte veta var herrarna är – mer än att de befinner sig i Sibirien.

Klädda i identiska jaktdräkter vandrar Vladimir Putin och hans försvarsminister Sergej Sjojgu över tajgan. De pulsar fram i snön och tittar på hjortar i kikare, medan

de småpratar utan att det går att höra vad som sägs. I en scen kör Putin en bandvagn, som enligt den oberoende tv-kanalen Dozjds efterforskningar är svensktillverkade Hägglunds BV206.

Att Putin gärna semesterar med Sjojgu har vi sett i många tidigare i videor från Sjojgus hemtrakter i sibiriska Tuva. Nu har Kreml valt att helt och hållet utelämna inte bara Ortsnamnet, utan även all annan tänkbar information.

Videon släpptes dagen efter att USA:s president Joe Biden flera gånger snavade i trappan då han var på väg att äntra Air Force One.

I Ryssland spekulerar man nu i att Putins viga hopp då han tar sig ut från bandvagnen är ett sätt att förödmjuka den tio år äldre Joe Biden. Det står dock klart att videon har producerats tidigare. Budskapet är detsamma som i tidigare motsvarande videor: Putin är i god fysisk form, njuter av naturen och semesterar i sitt eget hemland där han gillar att dricka te sittande på djurfällar.

Målet är att framställa Putin som cool och handlingskraftig, men samtidigt visa att han är en vanlig rysk människa. Problemet är att få vanliga ryska människor gör utflykter på tajgan klädda i skräddarsydda jaktkostymer för motsvarande 8 000 kronor.

Kreml vägrar avslöja varifrån Putins kläder kommer, men enligt Dozjds efterforskningar tillverkar företaget ”Masterskaja kozji” i Sankt Petersburg jaktkostymer som på pricken liknar Putins. De är gjorda i skinn och päls och måste måttbeställas.

Det är hela tiden Putin som går i täten. Försvarsminister Sergej Sjojgu håller sig bakom honom, trots att mycket tyder på att det är Sjojgus hemtrakter man besöker.

Videon är symbolisk när det gäller Putinregimens sätt att kommunicera med folket. Man ger ingen konkret information. Man bjuder inte in till dialog. Man förmedlar bara exakt den självbild man föredrar, och avslöjar samtidigt med sina skräddarsydda

jaktkostymer hur avskärmad man är från vanliga människors vardag.

Anna-Lena Laurén

23 Tjuvknepen tilltar i valspurten

Den israeliska valkampanjens final är som vanligt ett tilltagande larm av smädelser, beskyllningar och tjuvknep, numera förstärkta och spridda av sociala medier. HD-domaren Uzi Vogelman, valmyndighetens ordförande, har fullt upp med att hålla partierna inom lagens rāmärken.

Valmyndigheten ingriper flitigt men blir inte alltid åttlydd. Häromdagen förbjöd Vogelman premiärminister Benjamin Netanyahus Likud att använda parollen ”Tillbaka till livet!” i sin valpropaganda. Orden valdes häromveckan av hälsodepartementet som motto för normaliseringen av vardag och ekonomi.

Öppningen av samhället har avlöppt över förväntan och orden fått en positiv klang – men får inte kapas av

politiker. Parollen dyker dock ofta upp i gråzonen mellan det officiella Likud och dess nätlojalister.

I samma gråzon märks vissa tecken på att Likud i händelse av ett bakslag kommer att ifrågasätta valresultatet, efter mönster av Donald Trumps kampanj efter USA-valet i november. Valmyndigheten och dess ansvariga utpekas av Likuds aktivister som ”vänstervridna” och suspekta på olika vis. Netanyahu har förnekat att han förbereder en sådan kampanj.

Netanyahus kampanj har de senaste dagarna siktat in sig på ”Den nya högerens” partiledare Naftali Bennett. Han har krävt att Bennett offentligen lovar att inte gå i koalition med oppositionsledaren Yair Lapid, ledare för liberala Yesh Atid, efter valet. Gör Bennett det, har Netanyahu envisats, så är det ett svek mot Bennetts egna högerväljare. På söndagskvällen kapitulerade Bennett och lovade detta.

Så snart han gjort det attackerades han av sin främste konkurrent bland de Netanyahufientliga höger-nationalisterna, Likuds förre utbildningsminister

Gideon Saar, som leder det nya högerpartiet Tikva Hadasha (Det nya hoppet). Bennett, förklarade Saar, har alltid varit Netanyahu lakej, att rösta på honom är detsamma som att rösta på Likud.

I spektrumets andra ände är verksamheten lika febril. Vänsterliberala Meretz, som är i verklig fara att missa 3,25 procent-spärren, sms-ade på måndagen ett dokument till hundratusentals mobilabonnenter. Det var ett internt budskap från Netanyahu till Likuds valarbetare att attackera Meretz utan pardon så att det hamnar utanför knesset.

Utan Meretz i knesset är det näst intill givet att Netanyahu bildar regering. Netanyahus uträkning, hoppas Meretz strateger, ska fylla potentiella sympatisörer med harm och driva dem att rösta.

Det är inte helt säkert att Netanyahu, fast han har vinden i ryggen, lyckas bilda regering. Men det är ännu mindre troligt att hans motståndare lyckas pussla ihop en livsduglig koalition. För att det ska ske måste högernationalistiska partier som Det nya hoppet och

de ryska invandrarnas Israel vårt hem regera samman med vänsterradikala fredspartier och med de bägge arabiska listorna – lika sannolikt som en union mellan SD och MP i Sverige.

Majoriteten israeler, visar mätningar, vill bli av med Netanyahu. Ännu fler vill se en regering utan de ultraortodoxa partier som är Netanyahus trognaste stöd. Av allt att döma går denna majoritet mot en besvikelse.

Nathan Shachar

naranjal@gmail.com

23 Fyra val på två år – ändå riskerar oredan att fortsätta

Varför går israelerna ständigt till val? DN:s Mellanösternkorrespondent Erik Ohlsson besvarar fem frågor om tisdagens parlamentsval i Israel.

1 Detta är Israels fjärde parlamentsval på två år. Varför är det val hela tiden?

Benjamin Netanyahu, som är premiärminister och leder Israels största parti, det konservativa Likud, har inte kunnat vinna tillräckligt många platser i parlamentet för att forma en hållbar koalition. I stället har Netanyahu fått söka breda blocköverskridande lösningar – ungefär som Stefan Löfven i Sverige. I Israel har koalitionerna visat sig vara väldigt bräckliga.

2 Vad står på spel?

Parlamentet, knesset på hebreiska, har 120 platser. Ett parti måste få minst 3,25 procent av rösterna för att få mandat i knesset. Systemet innebär i praktiken att inget parti kan vinna egen majoritet. I stället får små partier ofta oproportionerligt stort inflytande i regeringsbildningen. Detta försvårar också skapandet av stabila regeringskoalitioner.

3 Det talas mycket om att Benjamin Netanyahu är åtalad för korruption. Hur påverkar det valrörelsen?

Mycket. Den här frågan har hängt över Netanyahu – och Israels inrikespolitik – i över två år. I februari 2019 öppnade Israels riksåklagare för att Benjamin Netanyahu kunde åtalas för korruption och i november samma år kom beslutet om åtal.

Åtalet handlar bland annat om att han och hustrun Sara ska ha tagit emot gåvor för miljontals kronor från enskilda i utbyte mot politiska tjänster. En annan åtalspunkt är att Netanyahu ska ha betalat medieägare för att publicera positiva nyheter om honom.

Netanyahu anklagas av sina motståndare för att provocera fram nya val som ska ge honom en starkare majoritet i parlamentet, och därmed öka hans möjligheter att få till stånd lagändringar som kan ge honom åtalsimmunitet. Rättegången börjar den 5 april. Om Benjamin Netanyahu fälls riskerar han över tio års fängelse.

4 Vad tycker Israels väljare om situationen?

Valdeltagandet har stadigt ökat i de tre senaste valen: Valet i april 2019 lockade 68,4 procent av väljarna, valet i september 2019 hade 69,8 procents deltagande och i valet i mars 2020 röstade 71,5 procent.

I det senaste svenska valet röstade 87,2 procent av valmanskåren. I det amerikanska presidentvalet i november förra året röstade 66,7 procent.

5 Vem vinner?

Valet är i mångt och mycket en förtroendeomröstning om Benjamin Netanyahu. Den 71-årige

veteranpolitikern har fått rejäl medvind av Israels framgångsrika vaccinationskampanj mot covid-19.

Å andra sidan lockar gatuprotesterna som kräver hans avgång rekordstora skaror.

Mycket tyder på att Netanyahus Likudparti kommer att gå framåt, och att flera religiösa och radikala småpartier kommer att ha svårt att klara spärren.

Samtidigt visar en opinionsundersökning som tv-kanalen Reshet 13 presenterade på söndagen att en tredjedel av väljarkåren inte har bestämt sig.

Erik Ohlsson

23 Dan Lucas: Risk för dubbelbeskattning när avtal med Portugal sägs upp

Regeringen vill säga upp skatteavtalen med Portugal och Grekland. DN:s Dan Lucas svarar på några frågor om varför regeringen vill detta – och vad det innebär.

KOMMENTAR 1 Svenska tjänstepensioner är, under vissa omständigheter, skattefria i Portugal. Är det ett problem för Sverige?

Det beror på hur man ser på det. Sett ur svensk ekonomi är det kanske inte hela världen att några hundra svenskar väljer att bosätta sig i Portugal för att slippa en stor del av den skatt de annars måste betala.

Men sett ur legitimiteten för det svenska skattesystemet är det ett större problem. För det är

klart att om tidigare toppdirektörer kan flytta till Portugal med tiotals miljoner kronor i tjänstepension och falskärmar utan att skatta för dem, blir det ett problem – i Sverige.

Nu gäller bestämmelserna alla som uppfyller villkoren, inte bara de rikaste, men det är på denna elit som strålkastarljuset har fallit.

2 Varför har Portugal en sådan skattelagstiftning?

Den kom till 2009, under finanskrisen. Portugal var ett hårt drabbat land och lagändringen var ett sätt att locka till sig kapital. Även om de utländska pensionärerna inte betalar skatt på sina tjänstepensioner använder de dock pengarna i Portugal, till både konsumtion och investeringar och hjälper därmed till att stärka landets ekonomi.

3 Är Portugal ett undantag när det gäller att locka till sig vissa grupper av människor genom skattelagstiftningen?

Absolut inte. Det är tvärtom ganska vanligt. Grekland genomförde en förändring i fjol som syftar till samma sak – vilket också har lett till att Sverige sagt upp även detta avtal.

Andra länder lockar till sig företag med förmånlig låg bolagsbeskattning, som Irland och Nederländerna.

Ytterligare andra länder försöker locka till sig högkvalificerad arbetskraft genom förmånliga skattevillkor. Det gör till exempel Sverige med den så kallade expertskatten.

Portugal hör möjligen till de länder som gått längst – ”våldigt aggressivt” som finansminister Magdalena Andersson säger – när det gäller att locka till sig kapitalstarka individer, men det är inte ensamt.

4 Vad händer nu?

Två propositioner läggs på riksdagens bord där avtalet med Portugal och Grekland sägs upp.

Fast riktigt säkert är det inte, För två år sedan kom Sverige och Portugal överens om ett nytt skatteavtal, men det portugisiska parlamentet har inte godkänt avtalet. Det är det som har gjort att den svenska regeringen har tröttnat och vill säga upp avtalet till årsskiftet.

Magdalena Andersson har dock gjort klart att om parlamentet snabbt godkänner avtalet, så drar den svenska regeringen tillbaka sin proposition om att häva avtalet.

Frågan är om portugiserna backar inför det hotet. De flesta länder värnar om sin rätt att själva få utforma sin skattepolitik. Grundtipset är därför att avtalen sägs upp och slutar att gälla från den 1 januari 2022.

5 Vad betyder det för svenskar som vill flytta till dessa länder med sina tjänstepensioner?

Att de blir beskattade i Sverige för dessa inkomster. Därmed finns det en risk att de råkar ut för dubbel-

beskattning, det vill säga de får skatta två gånger för samma inkomst; en risk finansministern medger finns.

Risken är inte jättestor, det finns en lag om avräkning, alltså att man får räkna av den skatt man har betalat. Men det är krångligare och betydligt mindre säkert än ett avtal som förhindrar dubbelbeskattning.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Inrikes DN-artiklar

13- 23 mars 2021

Riksdagen och de politiska partierna. Och övergripande delar av kulturministrarnas demokrati och kultur

www.riksdagen.se

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infrastruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Från <http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq14-15.pdf>

Sveriges Riksdag och dess utskott, partier och ledamöter

Revidering har skett 19 februari 2021 bara beträffande utskottens arbetsuppgifter. Enligt brev från riksdagen:

" I bilagan i riksdagsordningen hittar du utskottens ansvarsområden,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/riksdagsordning-2014801_sfs-2014-801

Vänliga hälsningar
Marianne Moström
Riksdagsinformation
Kommunikationsavdelningen
Riksdagsförvaltningen

020-349 000

riksdagsinformation@riksdagen.se
www.riksdagen.se "

Sveriges riksdag

<https://www.riksdagen.se>

[Start](#)

[Ledamöter & partier](#)

[Utskotten & EU-nämnden](#)

[Debatter & beslut](#)

[Dokument & lagar](#)

[Så funkar riksdagen](#)

[Webb-tv](#)

Riksdagens utskott (14 feb 2019 Från omr40zp)

Klicka på länkarna

Alla utskott och EU-nämnden

<http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/#alla-utskott--eu-namnden>

Arbetsmarknadsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/arbetsmarknadsutskottet/>

Civilutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/civilutskottet/>

Finansutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/finansutskottet/>

Försvarsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/forsvarsutskottet/>

Justitieutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/justitieutskottet/>

Konstitutionsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/konstitutionsutskottet/>

Kulturutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/kulturutskottet/>

Miljö- och jordbruksutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/miljo--och-jordbruksutskottet/>

Näringsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/naringsutskottet/>

Skatteutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/skatteutskottet/>

Socialförsäkringsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialforsakringsutskottet/>

Socialutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialutskottet/>

Trafikutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/trafikutskottet/>

Utbildningsutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utbildningsutskottet/>

Utrikesutskottet <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utrikesutskottet/>

EU-nämnden <http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/eu-namnden/>

Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet
<http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/sammansatta-utrikes--och-forsvarsutskottet/>

1. Konstitutionsutskottet ska bereda

ärenden om

- a) lagstiftning i konstitutionella och allmänt förvaltningsrättsliga ämnen,
- b) lagstiftning om radio, television och film,
- c) yttrandefrihet, opinionsbildning och religionsfrihet,
- d) press- och partistöd,
- e) Riksrevisionen, såvitt avser val av riksrevisorn och riksrevisionsdirektören, skiljande av riksrevisorn respektive riksrevisionsdirektören från uppdraget, åtal mot riksrevisorn och riksrevisionsdirektören, Riksrevisionens årsredovisning och revision av Riksrevisionen,
- f) riksdagen och riksdagens myndigheter i övrigt utom Riksbanken,
- g) länsförvaltningen och rikets administrativa indelning,
- h) den kommunala självstyrelsen,
- i) medgivande från riksdagen att väcka talan mot en riksdagsledamot eller att ingripa i en ledamots personliga frihet, samt
- j) anslag inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/konstitutionsutskottet/>

2. Finansutskottet ska bereda ärenden om

- a) penning-, kredit-, valuta- och statsskuldspolitiken,
- b) kredit- och fondväsendet,
- c) det affärsmässiga försäkringsväsendet,
- d) Riksrevisionen i den mån ärendena inte tillhör konstitutionsutskottets beredning,
- e) den kommunala ekonomin,
- f) statliga arbetsgivarfrågor, statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering,
- g) statens egendom och upphandling i allmänhet,
- h) förvaltningsekonomiska frågor i övrigt som inte rör enbart ett visst ämnesområde,
- i) budgettekniska frågor, samt
- j) anslag inom utgiftsområdena 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, 25 Allmänna bidrag till kommuner, 26 Statsskuldräntor m.m. samt 27 Avgiften till Europeiska unionen.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/finansutskottet/>

3. Skatteutskottet ska bereda ärenden om

- a) skatteförfarandet,
- b) folkbokföring,
- c) exekutionsväsendet, samt
- d) anslag inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/skatteutskottet/>

4. Justitieutskottet ska bereda ärenden om

- a) domstolarna,
- b) arrendenämnderna och hyresnämnderna,
- c) åklagarväsendet,
- d) polisväsendet,
- e) rättsmedicinen,
- f) kriminalvården,
- g) brottsbalken, rättegångsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar, samt h) anslag inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/justitieutskottet/>

5. Civilutskottet ska bereda ärenden om

- a) äktenskaps-, föräldra-, ärvda-, jorda-, handels- och utskönningsbalkarna och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- b) försäkringsavtalsrätt,
- c) associationsrätt,
- d) skadeståndsrätt,
- e) transporträtt,
- f) konkursrätt,
- g) konsumentpolitik,
- h) internationell privaträtt,
- i) lagstiftning av annat allmänt civilrättsligt slag,
- j) bostadsförsörjning och annan bostadspolitik,
- k) plan- och bygglagstiftningen samt andra frågor som har nära samband med denna,
- l) vattenrätt,
- m) expropriation, fastighetsbildning och lantmäteriväsendet, samt
- n) anslag inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/civilutskottet/>

6. Utrikesutskottet ska bereda ärenden om

- a) rikets förhållande till och överenskommelser med andra stater och mellanfolkliga organisationer,
- b) internationellt utvecklingssamarbete,
- c) utrikeshandel i övrigt och internationellt ekonomiskt samarbete, allt i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- d) anslag inom utgiftsområdena 5 Internationell samverkan och 7 Internationellt bistånd.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utrikesutskottet/>

7. Försvarsutskottet ska bereda ärenden

om

- a) totalförsvar,
- b) samhällets räddningstjänst,
- c) åtgärder för att minska samhällets sårbarhet,
- d) kärnteknisk säkerhet och strålskydd,
- e) sjö- och kustövervakning, allt i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- f) anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/forsvarsutskottet/>

8. Socialförsäkringsutskottet ska bereda ärenden om

- a) socialförsäkringsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i denna, i den mån ärendena inte hör till ett annat utskotts beredningsområde,
- b) familjeförmåner,
- c) förmåner vid sjukdom och arbetsskada,
- d) förmåner vid ålderdom,
- e) förmåner till efterlevande,
- f) bostadsstöd,
- g) sjuklön,
- h) socialavgifter,
- i) migration,
- j) svenskt medborgarskap, samt
- k) anslag inom utgiftsområdena 8 Migration, 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom och 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialforsakringsutskottet/>

9. Socialutskottet ska bereda ärenden om

- a) omsorger om barn och ungdom i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- b) omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättning,
- c) åtgärder mot missbruk och andra socialtjänstfrågor,
- d) alkoholpolitiska åtgärder,
- e) hälso- och sjukvård,
- f) sociala ärenden i övrigt, samt
- g) anslag inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialutskottet/>

10. Kulturutskottet ska bereda ärenden om

- a) allmänna kultur- och bildningsändamål,
- b) kulturarv,
- c) folkbildning,
- d) ungdomsverksamhet,
- e) internationellt kulturellt samarbete,
- f) idrotts- och friluftsverksamhet,
- g) tillsyn och reglering av spelmarknaden,
- h) trossamfunden i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning,
- i) radio och television i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning, samt
- j) anslag inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/kulturutskottet/>

11. Utbildningsutskottet ska bereda ärenden om

- a) skolväsendet, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet,
- b) högre utbildning, forskning och rymdfrågor,
- c) studiestöd, samt
- d) anslag inom utgiftsområdena 15 Studiestöd och 16 Utbildning och universitetsforskning.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utbildningsutskottet/>

12. Trafikutskottet ska bereda ärenden om

- a) vägar och vägtrafik,
- b) järnvägar och järnvägstrafik,
- c) hamnar och sjöfart,
- d) flygplatser och luftfart,
- e) post,
- f) elektroniska kommunikationer,
- g) it-politik, samt
- h) anslag inom utgiftsområde 22 Kommunikationer.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/trafikutskottet/>

13. Miljö- och jordbruksutskottet ska bereda ärenden om

- a) jordbruk, skogsbruk, trädgårdsnäring, jakt och fiske,
- b) vädertjänst,
- c) naturvård,
- d) miljövård i övrigt som inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- e) anslag inom utgiftsområdena 20 Allmän miljö- och naturvård samt 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/miljo--och-jordbruksutskottet/>

14. Näringsutskottet ska bereda ärenden om

- a) allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor,
- b) industri och hantverk,
- c) handel,
- d) immaterialrätt,
- e) energipolitik,
- f) regional utvecklingspolitik,
- g) statlig företagsamhet,
- h) pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, samt
- i) anslag inom utgiftsområdena 19 Regional utveckling, 21 Energi och 24 Näringsliv.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/naringsutskottet/>

15. Arbetsmarknadsutskottet ska bereda ärenden om

- a) arbetsmarknadspolitik med arbetslöshetsförsäkring,
- b) arbetslivspolitik med arbetsrätt, arbetsmiljö och frågor som rör lönebildning,
- c) integration,
- d) åtgärder mot diskriminering i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- e) jämställdhet mellan kvinnor och män i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- f) anslag inom utgiftsområdena 13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.
Lag (2020:608).

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/arbetsmarknadsutskottet/>

Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet

Ett utskott kan komma överens med ett eller flera andra utskott om att arbeta med en fråga tillsammans. Då bildas ett tillfälligt, så kallat sammansatt utskott. Ett exempel på ett sådant utskott som har bildats vid flera olika tillfällen är sammansatta utrikes- och försvarsutskottet.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/sammansatta-utrikes--och-forsvarsutskottet/>

EU-nämnden

Vilken linje ska ministrarna i regeringen driva i EU? I riksdagens EU-nämnd förankrar regeringen sin EU-politik. Det gör statsministern och övriga ministrar inför möten och beslut i olika sammansättningar av EU:s råd. EU-nämnden arbetar med alla EU:s samarbetsområden som till exempel utrikespolitik, jordbrukspolitik och polissamarbete.

<https://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/eu-namnden/>

EU-nämnden (Ej reviderad)

EU-nämnden

9 § För samråd enligt 10 kap. 10 § regeringsformen ska riksdagen för varje valperiod inom sig tillsätta en nämnd för Europeiska unionen (EU-nämnden).

EU-nämnden ska bestå av ett udda antal ledamöter, lägst femton. Vid nämndens sammanträden har varje partigrupp som är representerad i nämnden rätt att ersätta en ledamot i nämnden med en ledamot av det utskott vars område berörs av de frågor som nämndens överläggningar med regeringen rör. Denna rätt har dock inte en partigrupp som redan har en ledamot eller suppleant i nämnden som samtidigt är ledamot av det berörda utskottet. *Lag (2010:1411).*

Tilläggsbestämmelse

10.9.1

Antalet ledamöter i EU-nämnden fastställs av riksdagen på förslag av valberedningen. *Lag (2009:1332).*

Regeringens skyldighet att underrätta och rådgöra med EU-nämnden

10 § Regeringen skall underrätta EU-nämnden om frågor som skall beslutas i Europeiska unionens råd. Regeringen skall också rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet skall föras inför besluten i rådet.

Regeringen skall överlägga med EU-nämnden i andra frågor rörande arbetet i Europeiska unionen när nämnden på grund av särskilda skäl påkallar sådan överläggning.

Regeringen skall rådgöra med nämnden inför möten i Europeiska rådet. *Lag (2009:1332).*

13 De ser inte att SD bara utnyttjar dem

Sverigedemokraternas senaste rasistskandal följer samma gamla mönster som vanligt. Nu gäller det partisekreteraren Richard Jomshof, som sagt att islam är ”en avskyvärd religion” (SVT 9/3). Varpå partikamraten Björn Söder på Twitter hyllade hans ”klarspråk”, och upprepade hans ord: ”islam är en avskyvärd religion”. Vilket sedan spreds vidare från partiets officiella konto.

Det kom protester, bland annat från tilltänkta samarbetspartnern Moderaterna. Partiledare Ulf Kristersson var bestört. Bestört! Och se, då backade Richard Jomshof. Inte genom att be om ursäkt, utan genom att hävda att folk

missförstår med flit. Han menade minsann inte alls att islam är en avskyvärd religion!

Många är övertygade om att dessa shower i själva verket är noga orkestrerade. Själv tror jag att det finns all anledning att vara skeptisk mot idén att Sverigedemokraterna skulle besitta en sådan fantastisk strategisk förmåga.

Förakt mot muslimer har de gett uttryck för många gånger. Det är ju så de påminner sin allra brunaste mylla om vilka de är. Att de inte alls har förändrats, det är bara som Richard Jomshof tidigare förklarat: eftersom de ”inte sitter i regeringsställning (än)” måste de ”anpassa retoriken efter det rådande läget”. Blir rasismen för tydlig utåt, tar de därför ett steg tillbaka.

Så nu står de i finsalongen och flinar upp sig, vattenkammade och i bästa gåbortkostymen. Men de är inte ett parti som alla andra. De vet det, deras väljare vet det, motståndarna vet det.

Och de borgerliga partier som öppnat dörren för dem, vet också. De vill inte samarbeta med Sverigedemokraterna för att de tror att de fått så oerhört mycket gemensamt på sistone, utan för att de hoppas kunna använda sig av partiet för att få mer makt. Men det är de själva som blir utnyttjade här. Jag begriper inte att de inte vill se det.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

13 ”S+M bör regera ihop för att städa upp Sverige”

I dag är det väldigt mycket tomta utspel utan reella politiska förslag. Väljarna ser igenom det. Genom att i stället samarbeta skulle mer kunna bli verkstad. Sådant uppskattar medborgare. Ett samarbete mellan S och M kan föra oss tillbaka till medelvägen, skriver kommunalråden Jari Puustinen (M) och Jimmy Jansson (S).

DN. DEBATT 210313

Socialdemokraterna och Moderaterna är vad man brukar kalla statsbärande partier. Ankare i fungerande regeringar. Erfarenhet och förmåga. Men låt oss vara ärliga med att delar av de bekymmer som Sverige brottas med är orsakade av, inte alltid M och S själva, men av regeringar de ingått i. Att styra med många och mindre för att inte säga mycket små partier kostar på. Risken för spretighet, ideologi före förnuft och behov av att nå riksdagsspärrar snarare än Sveriges bästa är påtaglig. Medborgarna upplever det som odemokratiskt när mindre partier får orimligt genomslag. Tilliten till demokratin urholkas.

Det tycks som att det inte finns många alternativ som kan ge kraftfulla majoritetsregeringar eller regeringar. Valet 2022 kommer inte att ändra på det. Inte heller tycks isolering eller frontalattacker på politiska motståndare ändra förutsättningarna. Att smeta potentiella samarbetspartiers politik på varandra är inte fruktbart. Moderaterna är inte

ett hot mot aborträtten. Socialdemokratin monterar inte ner den liberala demokratin. Nivån i svensk politik är pinsam. Men det finns en annan väg om man vågar se den.

Sverige lider av fokus på spelet om vem som ska samarbeta med vem. Samtidigt eroderar medborgarnas förtroende. Det mesta pekar på att båda våra partier tvingas fortsätta att hamna i sällskap där vi inte kan vara tillräckligt av oss själva. S eller M kommer oavsett att få kompromissa sig sönder och samman där vi tvingas till eftergifter som gör ont för våra partier och vårt land. Inte heller kan M och S utan att förgöra sin egen trovärdighet samarbeta med partier som spelar på helt andra premisser. Att regera med dem som har sedelpressar i källaren eller inte behöver förhålla sig till lagar och förordningar är helt enkelt jäkligt svårt.

Om man på allvar vill göra konkurrerande partier mindre meningsfulla och få färre att rösta på dem då finns två saker att göra. Göra

sig själv mer relevant och meningsfull. Men också se till att de frågor som andra partier lever på blir mer oviktiga. Oftast genom att leverera rimliga svar på dem. Det är svårt om man samarbetar med partierna som behöver frågan för att klara riksdagsspärren eller att ens existera.

Vi lever på ett sluttande plan. Vittnesmål om att politiska motståndare inte ens kan hälsa på varandra eller ta en kaffe i riksdagen ger ingen känsla av seriositet eller ansvarstagande. De medvetna missförståndens doktrin där övertolkningar och höga tonfall tagit över oroar. Viljan att se de goda intentionerna hos sin motståndare och att förstå och mötas. Var är den? Vill vi att folk utanför riksdagens kammare ska bete sig så mot varandra?

Låt oss vara ärliga. Det finns stora ideologiska skillnader mellan S och M. Men sanningen är att det även finns mycket som förenar de båda industrialistpartierna. Våra partier känner varandra väl som forna fiender och

samarbetspartners. Vet var gränserna går. När S och M krokat arm har det gagnat vårt land. Gett stabilitet och trygghet. Och i ärlighetens namn är det rätt rimligt att man själv städar upp de saker man också varit med och ställt till med. Oavsett om man tvingats eller ej.

Vi är inte övertygade om att ytterlighetspartier och enfrågepartier på båda sidor med automatik skulle växa om S och M tog gemensamt ansvar. Ytterligheterna har däremot uppenbart vuxit i avsaknaden av detta. Missnöje växer i en känsla av oförmåga att ta tag i för väljarna relevanta frågor och en känsla av fel fokus. Missnöje är ingen väg fram. Ett land, eller kommun, ska byggas på framtidstro och realistiska lösningar på uppenbara problem. På att ärligt, utan att överdriva, se problem men på samma vis se möjligheter.

Hur förvånande är det att medborgarna glider isär och blir alltmer avståndstagande till varandra när de varje dag ser sina partiers företrädare skita ner sig med att gräva

skyttegravar djupare än de sjunkande förtroendesiffrorna för det politiska systemet. I dag är det väldigt mycket tomma utspel utan reella politiska förslag. Fördummande. Väljarna ser igenom det. Genom att samarbeta skulle mer kunna bli verkstad. Sådant uppskattar medborgare.

Ta sikte på minst två mandatperioder och städa. Svenska folket ropar inte på vare sig en kraftig vänster- eller högervridning av Sverige. De vill känna tillit till att skola, äldreomsorg och sjukvård håller hög kvalitet. De vill att människor ska utbilda sig, jobba och göra rätt för sig. LO-medlemmen och småföretagaren ska känna trygghet vid sjukdom, tappad inkomst och mot brott. Svensk industri och storföretag ska kunna ägas och vara konkurrenskraftiga i Sverige. Gör skattesystemet förståeligt, uthålligt och robust med sänkta skatter på arbete och stabila skattebaser som inte är konkurrensutsatta som grund. Sträva mot att såväl låg- som höginkomsttagaren med trygghet kan känna

”att man fan får något för pengarna”. Rättsväsendet ska fungera och straff för brott ska ligga nära medborgarnas allmänna rättsuppfattning. Försvaret ska stärkas såväl som att gängkriminaliteten ska tryckas tillbaka med kraft.

Ingen vill ha avgrundsdjupa sociala klyftor eller att människor ska lämnas åt sitt öde. Folk ser både behov av eget ansvar och att vi hjälps åt. En migration som inte är större än att människor kommer i arbete, hittar bostad på samma villkor som andra och som bidrar till samhällsbygget och delar våra gemensamma värderingar. Där vi kan göra upp med otyg som hedersförtryck och ökad ojämställdhet med kraft. En klimat- och miljöpolitik som bygger på engagemang och delaktighet, inte skuldbeläggande och bestraffningar. Och en energipolitik som är långsiktig och skapar jobb. Rusta också de demokratiska institutionerna.

Titta på de nordiska länderna. Medan vi tjafsar i Sverige råder i regel bred samsyn i många

frågor i våra grannländer. Skolan, bostadspolitiken eller migrationen exempelvis. Sverige har tappat kompassen och det har gjort oss extrema i vissa fall. S och M kan föra oss tillbaka till medelvägen.

Listan på gemensamma problem kan göras längre men det är egentligen inte orimligt det medborgarna begär. Lite hårda nypor, ordning och reda, fokus på det viktiga, framtidstro och stabilitet. Att de stora och små frågorna i vardagen blir synliga och får sina realistiska lösningar. Det är inget av detta som ligger i konflikt med vad våra partier egentligen tycker.

Leta gemensamma vägar i stället för konflikter.

Let's make Sverige lagom again!

Jari Puustinen (M) och Jimmy Jansson (S), kommunalråd och majoritetskollegor i Eskilstuna Kommun

14 Löfven riktar hård kritik mot Kristersson

Att M-ledaren Ulf Kristersson fortfarande vill samarbeta med SD efter partisekreteraren Richard Jomshofs uttalande om att "islam är en avskyvärd religion" har fått statsminister Stefan Löfven att gå i taket. På Facebook anklagar han Kristerssons avståndstagande från islamofobi för "läpparnas beklännelse".

Stefan Löfven (S) lade på lördagsförmiddagen ut ett långt inlägg på Facebook där han går till storms mot Moderatledaren Ulf Kristersson. Bakgrunden är SD:s partisekreterares uttalande i tv nyligen om att "islam är en avskyvärd

religion”. Stefan Löfven tycker inte att det räcker att KristerSSon tagit avstånd från uttalandet och kallat det ”direkt stötande och avskyvärt”.

”Det verkligt iögonfallande är att moderatledaren Ulf KristerSSon alldeles nyss motiverade ett samarbete med Sverigedemokraterna med att deras retorik förändrats. Det har den alltså inte,” skriver Stefan Löfven i inlägget.

Han pekar på att KristerSSon i en intervju i G-P säger att han är fortsatt villig att samarbeta med SD och att han ansett att SD:s inflytande över ”de stora frågorna” är en ”självklarhet”. KristerSSon håller också dörren öppen för att SD ska få ha politiska tjänstemän i Regeringskansliet.

”Så öppnas vägen till SD-inflytande över löntagarnas rättigheter, stödet till fria medier, kulturpolitiken, försvars- och säkerhetspolitiken och rättsväsendet,” skriver Löfven, och menar

att detta är ”helt nya och avgörande besked” från M.

”Det är något helt annat än de bara tre år gamla löftena från Moderaterna om att aldrig samarbeta, samtala, samverka eller samregera med Sverigedemokraterna”, fortsätter han och anser att en ”så snabb förflyttning saknar motstycke i svensk politik”.

Senare på lördagen gav M-ledaren svar på tal – även han via Facebook. Han reste skarp kritik mot statsministerns pandemihantering, men även mot regeringens arbete mot brottslighet, utanförskap och arbetslöshet.

”Löfven leder en inkompetent och handlingsförlamad regering – ta ansvar för vaccinet, brottsligheten och jobben,” inleder han för att senare fortsätta: ”Han och hans ministrar duckar för intervjuer och debatter. Det som återstår är hätska utfall mot andra i sociala medier. Det är beklämmande.”

DN har sökt Ulf Kristersson för en kommentar.

Jenny Nyman

jenny.nyman@dn.se

Juan Flores

juan.flores@dn.se

18 ”Busch borde backa och be 81-åringen om ursäkt”

Husaffär. De många försöken att lura äldre på pengar genom att skapa förtroende och utge sig för att komma från myndigheter, social- eller sjukvård fördöms med rätta.

När ledaren för ett riksdagsparti, som säger sig måna särskilt om äldre, tycks ägna sig åt snarlik metod för att komma åt ett hus, visserligen något medfaret, men som den gamle ägaren mig veterligt inte har lagt ut till försäljning, kallar samma partiledare detta för ett ”juste” avtal mellan två likvärdiga parter. Mannen har av läkare dessutom bedömts ha en kognitiv nedsättning.

Den gamle mannen har tydligen blivit uppringd eller fått besök av kvinnan ensam i sin bostad. Utan en tanke på att sälja från början har han ändå på något

sätt blivit övertalad att avyttra fastigheten, dessutom till ett tveksamt lågt pris. I det ljuset verkar ju hennes besök gränsa till ovan nämnda tveksamma metoder.

Ebba Buschs eget kända uttryck ”med berått mod” är måhända för starkt i sammanhanget, men kanske man kan benämna det ”slugt uttänkt”.

Ett gott råd till den ”äldremånande” KD-ledaren: Tänk om, gör rätt och be den gamle mannen om ursäkt!

Hasse Johansson, Landvetter

19 Ledare: Det här är frågorna som Löfven måste svara på

Med gäster som Nyamko Sabuni (L), Ebba Busch (KD) och Mikael Damberg (S) har SVT:s ”30 minuter” snabbt utvecklats till programmet där politik händer i realtid. När det den här veckan till slut var statsministerns tur att sätta sig i stolen mittemot utfrågaren Anders Holmberg stod två ämnen i fokus.

Först handlade det om vaccineringen . Där gjorde Stefan Löfven (S) rätt som stod upp för Sveriges vägval. Det vill säga att göra gemensam sak med EU och inte köra sitt eget race. Även om leveranserna varit långsammare än vad vi hoppats på har Sverige fått tillgång till en större portfölj av vacciner och fler doser än vad vi sannolikt skulle ha haft om vi gjort allt på egen hand.

Det var dock först i andra halvlek det brände till. Då handlade det om ett eventuellt regeringssamarbete mellan Moderaterna och Sverigedemokraterna.

Reaktionerna från M-håll efter intervjun var högljudda. Stefan Löfven slår fast att ett maktskifte innebär slutet på demokratin, hävdade ledande företrädare. Så är det så klart inte. Det påstod heller inte statsministern.

Däremot var Stefan Löfven tydlig på två punkter. För det första: Sverigedemokraterna skiljer sig från riksdagens andra partier. SD har sina rötter i vitmaktrörelsen – det nuvarande ledarskapet engagerade sig dessutom i partiet innan dessa var helt avsågade – och ser de auktoritära regeringarna i Polen och Ungern som föredömen. För det andra: SD kommer inte att lägga sig platt i ett samarbete med M. Jimmie Åkesson kommer inte att nöja sig med politik som Ulf Kristersson gillar. Moderatledaren kommer att tvingas svälja sådant han absolut inte vill ha, om han vill ha och behålla makten.

I den analysen har Stefan Löfven rätt. Därför är det olyckligt att Moderaterna den senaste tiden bundit sig allt hårdare till ett samarbete med SD.

30 minuter är inte lång tid. Mer än två frågor hanns inte med. Men inför valet nästa år – i vilket han försäkrade att han vill leda sitt parti – kommer S-ledaren att behöva svara på betydligt fler.

Det gäller inte minst vad han är beredd att göra för att SD inte ska ges ett avgörande inflytande över politiken. För insikten om att det ska undvikas förpliktigar. Och det kommer att kräva svåra uppgörelser över de gamla blockgränserna.

Kan Löfven till exempel tänka sig att släppa fram Ulf Kristersson till statsministerposten, om de borgerliga - partierna får fler mandat än de rödgröna, i utbyte mot sakpolitik och löfte om att den inte stöder sig på SD?

Kan han tänka sig att vara med och bilda en regering bestående av S och M, vilket föreslogs i helgen av lokalpolitiker från de två största partierna (DN Debatt

13/3)? Kanske kräver en sådan även stöd av exempelvis Centerpartiet, och kanske är det i så fall inte S-ledaren som blir statsminister, eftersom budet till både Annie Lööf (C) och Ulf Kristersson kan behöva sockras. Är det ett alternativ?

Dessutom måste Stefan Löfven svara på en klassisk fråga: Vad vill Socialdemokraterna? I förra valet var den så kallade familjeveckan signaturförslaget. Visst har väl S mer än så att komma med? Den här gången fick Stefan Löfven statsministerposten, C och L stora bitar sakpolitik. Om Socialdemokraterna tvingas släppa fram M- eller C-ledaren måste han kunna kräva något i utbyte att visa upp – då måste partiet veta vad det vill.

Tydliga sakpolitiska förslag måste komma före valet. Inriktningen på dem blir även ett budskap till Ulf Kristersson. Se det som första budet i en -regeringsförhandling.

DN 19/3 2021

19 Det är en farlig väg, det skadar sammanhållningen i vårt land.

Moderatledaren Ulf Kristersson varnade statsminister Stefan Löfven (S) för att anklaga oppositionen för att vara odemokratisk under en frågestund i riksdagen. Löfven förnekar att han kallat oppositionen för odemokratisk och säger att kritiken mot M handlar om att Kristersson gärna vill ”kroka arm” med SD. TT

20 Jimmie Åkesson: Sverige bör uppmåna syrier att återvända

Jimmie Åkesson vill få i gång samtal med Moderaterna om de frågor som en eventuell ny regering ska driva. Att få invandrare att återvända till sina hemländer står högt på SD:s lista.

– Jag har inget problem med om det uppstår ett tryck på människor som inte är en del av Sverige, säger Jimmie Åkesson.

Regeringsalternativen inför nästa val klarnar steg för steg. Liberalernas ledning vill öppna för att delta i en borgerlig regering som även söker stöd hos Sverigedemokraterna. Ulf Kristersson (M) och Ebba Busch (KD) ser framför sig ett budgetsamarbete med Jimmie Åkessons parti och de har i olika intervjuer på sistone utvecklat sin syn på hur det ska gå till.

Inför de förhandlingar som i så fall stundar är SD-ledarens prioriteringar tydliga.

– Vi vill ha genomslag i sakpolitiken på de områden som är viktiga för våra väljare. Särskilt inom migration, integration, rättspolitik och energipolitiken vill vi ha så stort inflytande som möjligt, säger Jimmie Åkesson.

Kan ni få det inflytandet utan ett budgetsamarbete?

– Det allra mesta är kostnadsdrivande och budgetpåverkande. Jag ser framför mig att vi påverkar budgeten på de områden som är

viktiga för oss men formerna för det är för tidigt att diskutera.

– Men det finns även mycket som ligger utanför budgeten som är viktigt för oss. Vill vi låsa in fler brottslingar så måste det till lagstiftning. Migrationspolitiken handlar i grunden också om lagstiftning.

Vill du ha någon form av uppgörelse eller avtal för att stödja en borgerlig statsminister?

– Jag tror att det vore väldigt bra. Ju mer man är överens om, desto lättare blir det för mig och mina ledamöter att släppa fram en statsminister. Framför allt vi och Moderaterna behöver hitta frågorna där vi sannolikt kan komma överens men också frågor där det är svårare att komma överens, för att se om det finns möjlighet att kompromissa. Det är bra om vi diskuterar det så tidigt som möjligt, säger Åkesson.

Hur ser du på möjligheterna att samarbeta med en regering där Liberalerna ingår?

– Jag tycker att det är positivt att de också har förstått att det finns ett åttonde parti i riksdagen som är stort och som man bör prata med. Problemet är de här ultimativa kraven som jag hör att Nyamko Sabuni ställer om hur en regering ska se ut. Man borde inte börja där, man borde börja med sakpolitiken. Vad kan vi komma överens om?

Nyamko Sabuni vill inte ha ett fullskaligt budgetsamarbete med er. Hur ser du på det?

– Vad man vill är inte så intressant. Vi har en parlamentarisk verklighet att förhålla oss till.

Migrationspolitiken är alltså nyckeln för er i ett regeringssamarbete. Du har pekat ut ökad återvandring som en avgörande målsättning. Hur ska det förverkligas om ni får inflytande efter nästa val?

– Det är inte bara invandringsvolymerna som är avgörande utan det är nettot. Vi vill ha i princip noll asylrelaterad invandring, inkluderat anhöriginvandring. Det kommer vi kanske inte att nå till hundra procent men då måste vi jobba också i andra änden, det vill säga återvandring. Vi behöver höja återvandringsbidraget rejält så att vi stimulerar frivillig återvandring. Om det samtidigt blir svårare att få tillgång till socialförsäkringssystemen i Sverige, då är jag övertygad om att människor i högre grad kommer att vilja återvända.

– Titta på Danmark som nu uppmanar syrier att återvända eftersom man uppfattar delar av Syrien som helt säkra att återvända till. Det borde vi göra också, säger Jimmie Åkesson.

– Vi behöver också ha fler inre utlänningskontroller så att människor som befinner sig här illegalt identifieras och sedan avvisas.

Finns det inte en risk att det inte blir särskilt frivilligt om de här människorna upplever ett tryck på att de borde lämna Sverige?

– Jag har inget problem med om det uppstår ett tryck på människor som inte har etablerat sig här, som inte är en del av Sverige, som lever segregerat i en förort. Det är fullt rimligt att man i så fall återvänder. Det borde vara flyktingpolitikens utgångspunkt att man får tillfälligt skydd och när det inte behövs så återvänder man.

Ska det även gälla människor med permanent uppehållstillstånd?

– Väldigt många av de som vi har gett permanenta uppehållstillstånd har inte etablerat sig i Sverige. Jag tror att det vore väldigt bra om människor i den situationen återvänder i stället för att leva på svenska skattebetalare. Men det måste bygga på frivillighet och på att vi ger morötter. Det finns

inga lagmässiga möjligheter att tvinga och vi har inga ambitioner att göra det.

Ni kräver att asylinvandringen minskar till noll. Menar du att det är möjligt utan att bryta mot de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till?

– Det beror på vilka skäl man har för att söka asyl i Sverige. Söker man asyl för att det är krig i Syrien, ja det kan man stoppa. Sverige är inte första säkra land. Men är det så att gamla internationella avtal innebär att vi får gigantiska problem i vårt land, ja då måste de omförhandlas. Jag är öppen för det.

Om man kommer till den svenska gränsen som flykting från Syrien, då anser du inte att man ska släppas in?

– Nej, vi borde ha direktavvisning av människor som inte har rätt att söka asyl i Sverige.

Kulturpolitiken är ett annat område där SD har en särskild profil, med betoning på kulturens

roll för nationell sammanhållning. Vilka ambitioner kommer du att ha på det området om du samarbetar med en borgerlig regering?

– Jag tror att ska vi få människor som inte naturligt tillhör majoritetsbefolkningen att göra det så får kulturpolitiken en stor betydelse. Men för mig är det inte en viktig fråga i valet.

– Vi kommer inte att komma till Ulf Kristersson och säga att kulturpolitiken är så viktig för oss att vi kommer att fälla en regering. Vi har riktiga problem. Människor skjuts på gatorna. Människor dör i vårdköerna. Det är riktiga problem för riktiga människor. Det är de vi måste lösa här och nu.

Till kulturpolitiken räknas också mediepolitiken och inte minst public service, där ni och M och KD har delvis likartade idéer om att smalna av uppdraget för Sveriges Television och Sveriges Radio. Vad vill du åstadkomma där?

– Jag tror inte att den frågan kommer att stå högst på dagordningen i ett samarbete. Det vi vill lösa är som sagt riktiga problem och det är de som står på agendan. Public service kommer längre ner.

Era motståndare har varnat för att Sverige kan få en likartad utveckling som i Polen och Ungern där medierna och inte minst public service fått sin frihet kraftigt begränsad. Hur ser du på det?

– För mig är det helt ointressant. Jag är svensk politiker, det intressanta är hur vi formar vår public service i Sverige. Är det så att det går i den riktningen i de länderna så är det tråkigt. Jag tycker att ska man ha allmänt finansierade medier så bör de inte vara en megafon för makten. Det bör de varken vara i Ungern, Polen eller Sverige.

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

FAKTA. REGERINGSFRÅGAN

Moderaterna och Kristdemokraterna har deklarerat att de är beredda att inkludera Sverigedemokraterna i ett regeringsunderlag och ett budgetsamarbete om det krävs för ett maktskifte efter nästa val. Det har välkomnats av SD.

Liberalerna ska på ett partiråd den 28 mars fatta beslut om sitt vägval. Partiledningen vill öppna för att delta i en borgerlig regering även om SD ingår i regeringsunderlaget. En betydande opinion inom partiet motsätter sig det.

Centern säger nej till samarbete med SD och därmed även till att ingå i en borgerlig regering som stödjer sig på SD.

I senaste DN/Ipsos var det sammanlagda väljarstödet för M, KD och SD 47 procent. Inkluderas även L var stödet nästan 50 procent, men L låg i mätningen under riksdagsspärren.

Det avgörande i en statsministeromröstning är att kandidaten inte har en majoritet emot sig. När riksdagen röstar om budgetförslag vinner det alternativ som får flest ja-röster.

20 Liberalernas partiledning öppnar för budgetsamtal med SD

Liberalernas partiledning kan i framtiden tänka sig att samtala med Sverigedemokraterna om budgetfrågor. Samtidigt vill man inte kalla det för förhandlingar.

– Det innebär att man går till finansutskottet och pratar med Sverigedemokraterna vilket jag har gjort

sen de kom in i riksdagen, säger gruppledaren Johan Pehrson (L).

Liberalerna står inför ett vägval som blir avgörande för partiets framtid. Söndagen den 28 mars samlas ett partiråd för att ta ställning till hur L ska agera i regeringsfrågan efter nästa val.

Partistyrelsens förslag till beslut splittrar partiet. Den springande punkten är var man ska dra gränsen för samverkan med Sverigedemokraterna, i synnerhet när det gäller statsbudgeten.

L-ledaren Nyamko Sabuni har sagt att det inte är aktuellt med något budgetsamarbete liknande det som sker i dag genom januariavtalet. Men det finns ändå ett utbrett missnöje med vad många uppfattar som otydlighet i partistyrelsens förslag. Det framkommer i samtal som DN har haft med ett stort antal L-källor i såväl länsförbunden som partistyrelse och riksdagsgrupp.

Anders Rickman är ordförande i Jönköpings länsförbund och en av många som hoppas på någon slags kompromiss och anser att partistyrelsens förslag inte rätar ut frågetecknen när det gäller budgetsamarbeten.

– Det är problemet med partistyrelsens förslag, att man kan tolka in väldigt mycket. Det är väldigt oklart, säger Anders Rickman.

Gruppledaren Johan Pehrson utvecklar nu partiledningens syn på saken. Han menar att det i framtiden måste bli så att alla partier pratar med alla, även i budgetfrågor.

– Det innebär att Liberalerna måste föra samtal med Vänsterpartiet – vad tycker ni? Vad tycker ni i Sverigedemokraterna? Och det kommer alla andra partier också att göra, säger Johan Pehrson.

Om ni för samtal med V eller SD i budgetfrågor – är inte det en budgetförhandling?

– Nja, förhandling ... Jag tycker att det är en väldigt stor skillnad om man sätter sig ner eller om man går fram fyra partier på en pressträff och säger att det här är vår budget. Så har januariavtalet fungerat nu. Men det har blivit lite obsolet.

Enligt Johan Pehrson kan L samtala med SD inom ramen för finansutskottet så länge det inte handlar om frågor ”som säljer ut demokratin”. Något fullskaligt budgetsamarbete är inte aktuellt.

– Poängen är att det handlar om något som är mindre än det vi har i dag. Jag har som finanspolitisk talesperson alltid frågat Vänsterpartiet vad som är viktigt för dem. Om de säger något extremt om att man ska höja elskatten eller andra skatter så säger jag emot. Om SD säger att vi ska satsa allt på folkmuseer och inget på pensionärerna så säger jag också emot.

DN erfar att frågan åter har varit uppe i partistyrelsen efter omröstningen där Nyamko Sabunis linje vann. Motståndarnas vädjanden om en kompromiss som tydligt utesluter budgetsamarbete med SD har bestämt avvisats av ledningen, enligt DN:s källor.

I partistyrelsens förslag finns inget uttalat ställningstagande för eller emot några budgetsamarbeten. Däremot står det att för att en borgerlig regering ”ska kunna tillträda och styra landet kan Liberalerna i sakfrågor söka samsyn med riksdagens alla partier”.

Det finns enligt DN:s källor en oro inom partiet om att L riskerar att bidra till att budgetprocessens ramverk luckras upp, om man ska söka majoriteter utan att ha ett tydligt budgetsamarbete. Detta uppfattas som särskilt allvarligt med tanke på att finanspolitiken står inför uppgiften att återstarta Sveriges ekonomi efter pandemin.

Johan Pehrson menar att den parlamentariska situationen innebär att fler saker kommer att avgöras i riksdagen, och att nuvarande budgetregler visat sig vara mindre robusta än tänkt för att skydda minoritetsregeringars budgetar.

– Sossarna började 2010 att upplösa budgetordningen, påhejade av borgarna sedan 2014–2018. Och nu sitter V och SD och håller varandra i hand. De har i och för sig M och KD som mellanlägg för att inte smutsa ner varandra. Det är bara att gilla det läget. Och vad innebär det för Liberalerna? Jo, när vi får våra 5, 6, 7, 8, 9 procent i valet så kommer vi också att behöva delta i det. I politik får man ibland smutsiga händer.

Diskussioner fortsätter i flera länsförbund om möjligheterna att inför partirådet lägga fram ett nytt förslag som tydliggör gränserna för budgetsamarbeten. Det handlar bland annat om Uppsala och Västsverige.

– Vi har haft frågan om en kompromiss uppe på våra möten och vi kommer att ha fler möten framåt där detta diskuteras, säger Pär Gustafsson, L-ordförande i Västsverige.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

FAKTA. FINANSPOLITISKA RAMVERKET

Reglerna för hur beslut ska fattas om statsbudgeten togs fram under 1990-talet, för att göra finanserna mer robusta och mindre sårbara för ekonomiska kriser.

En bärande del i regelverket är att budgetens ramar ska antas eller förkastas i sin helhet. Detta för att undvika att kostnaderna skenar genom att olika partier pressar in sina favoritförslag under processens gång.

Riksdagen fattar beslut om budgeten i två steg. Först klubbas utgiftsramar för helheten och de enskilda utgiftsområdena, samt intäkter. Där efter bestäms fördelningen inom de olika utgiftsområdena. Det förslag som får störst stöd i riksdagen vinner.

Ramverket har utmanats av ett antal budgetstrider under senare år. Bland annat stoppade oppositionen en skattesänkning som alliansregeringen ville göra 2013.

20 Ewa Stenberg: Förhållandet till SD hotar att spräcka L

Liberalerna hotar att spricka när partiet är på väg att ändra sitt förhållande till SD. En del av L vill uttryckligen utesluta ett framtida budgetsamarbete med SD. Men utan ett sådant blir det svårt att regera – såvida man inte luckrar upp budgetreglerna.

KOMMENTAR Sedan mitten av 1990-talet är budgetsamarbete som en graviditet. Det går inte

att vara delvis gravid. På samma sätt går det inte heller att göra upp om en halv budget. Eller för den delen med olika partier om olika delar av budgeten. Fram till och med den djupa 1990-talskrisen var det annorlunda. Då kunde medarbetare till statsminister Carl Bildt (M) i hemlighet förankra delar av sin budget med det högerpopulistiska partiet Ny demokrati, utan att liberalerna i Folkpartiet behövde veta något.

År 1994 uppgick den svenska statsskulden till 78 procent av bnp. En gigantisk skuld med dagens mått mätt. Då beslutade en bred riksdagsmajoritet att sanera statsfinanserna.

Det infördes ett stramt regelverk som bland annat innebär att statsbudgeten klubbas i riksdagen som en helhet.

Det gjorde att statsminister Stefan Löfven (S) var tvungen att göra upp om januariavtalet och budgetsamarbetet med C och L för att kunna regera. Och det gör att en regering med M, KD

och eventuellt L skulle behöva ett budgetsamarbete med SD.

Det vet både M och KD, som öppnat för detta. Ulf Kristersson (M) har inte uteslutit sverigedemokratiska tjänstemän i regeringskansliet, på samma sätt som L har i dag.

Detta är väldigt kontroversiellt i det krisande Liberalerna, som ju håller på att byta sida i svensk politik. Partiledaren Nyamko Sabuni har lagt fram ett förslag till partirådet den 28 mars som inte uttryckligen förbjuder ett budgetsamarbete med SD. Hennes interna kritiker vill att partirådet nu lägger till ett sådant förbud. Det finns ett underförstått hot om att flera av dem kan komma att lämna partiet annars.

Liberalernas gruppleadare i riksdagen, Johan Pehrson, säger till DN att de nuvarande budgetreglerna behöver ändras. Han vill se

uppgörelser i riksdagens finansutskott i stället för ett regelrätt budgetsamarbete med SD.

De strama budgetreglerna har redan börjat luckras upp. Pandemin har sprängt utgiftstaken och en riksdagsmajoritet med V, KD, M och SD har i flera fall gjort om januaripartiernas budget.

När pandemin är över kommer Sverige att ha betydligt sämre statsfinanser. Det är mycket tveksamt om Moderaterna och Kristdemokraterna då vill luckra upp budgetreglerna ännu mer, om de får bilda regering efter valet. För Moderaterna har ordning och stramhet i hanteringen av skattebetalarnas pengar varit en honnörsfråga. Risken att få vilda västern i statsfinanserna upplevs troligen som ett större hot för Ulf Kristersson än risken att Liberalerna spricker och/eller åker ur riksdagen.

Ewa Stenberg ewa.stenberg@dn.se

20 Löfven ser över sina placeringar

Samtliga ministrar i DN:s genomgång uppger att de inte kände till uppgifterna som presenterats för dem. Flera av dem ska nu se över sina placeringar.

Statsminister Stefan Löfven (S) vill inte ställa upp på någon intervju om sitt innehav i fonden som placerar i friskolekoncernen Academedia. I en skriftlig kommentar säger hans pressekreterare Mikael Lindström att uppgifterna är nya för Löfven.

”Med den här informationen kommer statsministern att göra förändringar i sitt fondinnehav”, skriver han.

DN har sökt alla statsråd som nämns i granskningen, de flesta i flera dagar, men det är bara Märta Stenevi (MP) som ställer upp på en intervju.

– Jag har inte haft koll på detta och det är naturligtvis mitt ansvar. Jag har haft mina pengar hos min bank och bett om råd där. Sedan kan man konstatera att jag borde ha ställt andra frågor än vad jag gjorde, men jag ska inte skylla ifrån mig, säger Märta Stenevi.

Hon efterfrågar mer tydlighet kring vad fonder innehåller.

– Om jag går till affären och ska köpa mat vet jag vad jag får om jag väljer Kravmärkt. Den gemensamma förståelsen finns inte på finansmarknaden i dag, säger Stenevi.

Tomas Eneroth (S), som bara sparar i hållbarhetsfonder, säger i en skriftlig kommentar att han inte kände till att hans

pengar placerades i ett oljebolag och att han därför kommer att omplacera pengarna.

Även Per Bolund (MP) ska nu se över sitt innehav, uppger han.

Ardalan Shekarabi (S) säger att han inte kände till placeringen som DN uppmärksammat och påpekar att det inte finns något generellt hinder mot att statsråd äger värdepapper.

”Jag har inte någon möjlighet att påverka förvaltningen av värdepappersfonder, t.ex. i fråga om vilka aktier som innehas”, tillägger han.

Åsa Lindhagen (MP) säger i en kommentar att det är ”snudd på orimligt” att alltid ha koll på exakt vad som ingår i en fond.

”Jag vill inte heller uppmana människor att helt sluta fondspara för att undvika att något som helst tveksamt företag vid något tillfälle ska råka hamna i fonden”, skriver hon.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

22 Liberala kvinnor går emot Sabuni

Liberalernas kvinnoförbund motsäger sig alla former av budgetsamarbete med Sverigedemokraterna i riksdagen. Därmed går man emot partiledaren Nyamko Sabuni inför det avgörande partirådet till helgen.

Kvinnoförbundet var inte enigt, röstsiffrorna blev 6–2 till förmån för den reservation som Jan Jönsson, L-ordförande i Stockholm, och Christer Nylander, partiets andre vice ordförande, tidigare har gjort. Partiledningen kan i framtiden tänka sig att samtala med SD om budgetfrågor.

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

23 Finansministern: ”Sabunis besked är bottenlöst naivt”

Nyamko Sabuni (L) försöker övertyga sitt parti om att en borgerlig minoritetsregering kan klara sig utan regelrätt budgetsamarbete med SD. Naivt och skadligt för statsfinanserna, enligt Magdalena Andersson (S).

– Ska plus och minus gå ihop så måste du ha ett fullskaligt budgetsamarbete, säger finansministern.

På söndag samlas Liberalerna till partiråd för att besluta om strategiska vägval inför valet 2022.

Partiledaren Nyamko Sabuni vill att Liberalerna ska verka för en borgerlig statsminister, även om det kräver Sverigedemokraternas stöd.

En betydande opinion inom partiet vill säga helt nej till budgetsamarbete med SD. Något fullskaligt

budgetsamarbete med SD är inte aktuellt enligt Sabuni, men det beskedet har internt anklagats för att var otydligt.

I söndags såg sig Nyamko Sabuni tvungen att gå ut till partimedlemmarna med vad hon kallar ett förtydligande. Där sägs det att en minoritetsregering ska ”utforma politiken efter de majoritetsförhållanden som inom olika områden råder i riksdagen”. Nyamko Sabuni ser framför sig en budgetprocess där mer avgörs genom förhandlingar i finansutskottet.

Det här får finansminister Magdalena Andersson att reagera.

– Det är väldigt lätt att i riksdagen hitta majoriteter för att öka utgifter eller sänka skatter. Det är inte det som är svårt med en budget. Det svåra är att få plus och minus att gå ihop. Ska man lyckas med det så måste du ha ett fullskaligt budgetsamarbete om helheten. Därför är Nyamko Sabunis besked bottenlöst naivt. Det är inte så ett budgetarbete fungerar, säger finansministern.

Nuvarande budgetregler tillkom efter den djupa ekonomiska krisen på 1990-talet för att göra statsfinanserna mer robusta. De går bland annat ut på att beslut ska tas om budgeten som helhet, med utgiftsramar och intäkter, i ett klubbslag.

– För mig låter det som att Liberalerna drömmer sig tillbaka till 90-talskrisen. För mig är den krisen inte en förebild utan ett avskräckande exempel. Då hade vi totalt kaos i statsfinanserna. Vi fick låna till lönen för var tredje undersköterska.

– Det vi lärde oss från den tiden, det var att budgeten måste bestämmas med ett sammanhållet beslut. Man kan inte ha en budgetprocess som adderar enskilda önskelistor på varandra, säger Magdalena Andersson.

På senare år har det tummats på budgetreglerna vid flera tillfällen och alla partier har varit inblandade på ett eller annat sätt. Vad är skillnaden mot det Nyamko Sabuni säger?

– Vi socialdemokrater har aldrig stått bakom något där riksdagen har försvagat statens finanser. Det är en väldigt stor skillnad på om man förstärker statsfinanserna eller försvagar dem. Att hitta majoriteter i enskilda frågor för att spara eller höja skatten, det händer nästan aldrig. Det är min erfarenhet från sex och ett halvt år som finansminister.

Visar inte den senaste tiden, inte minst under pandemin, att budgetarbetet redan har förändrats, med en tätare dialog mellan regering och riksdag?

– Jag har uppskattat den dialog som vi har haft med riksdagen men det är ändå regeringen som har ansvaret för att plus och minus går ihop. Det förmår inte finansutskottet, säger Magdalena Andersson.

Liberalernas ekonomisk-politiska talesperson Mats Persson är förvånad över det höga tonläget från finansministern och menar att Liberalerna följer den budgetpraxis som finns i dag.

– Det är anmärkningsvärt att Sveriges finansminister försöker påverka Liberalernas process, i stället för att

hantera de samhällsproblem hennes regering inte förmår att lösa, säger han och fortsätter:

– Vi ser nästan varje vecka i finansutskottet hur en majoritet kör över den rödgröna minoritetsregeringen. Oavsett färg på regering efter nästa val kommer man i högre grad behöva anpassa sin politik efter majoriteten i finansutskottet.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

19 V vill skärpa reglerna för bonusar

Vänsterpartiet vill skärpa reglerna så att företag som fått krisstöd inte kort därefter kan dela ut frikostiga bonusar till chefer.

– Jag tycker att vi är skyldiga skattebetalarna det, säger V:s ekonomisk-politiska talesperson Ulla Andersson.

På torsdagen tog hon ett initiativ i riksdagens finansutskott för att uppmana regeringen att skärpa lagstiftningen för korttidspermitteringarna och omsättningsstödet. Frågan fick förnyad aktualitet för ett par veckor sedan när det visade sig att flera svenska storföretag delat ut bonusar samtidigt som de tagit emot skattefinansierade krisstöd under pandemin.

Särskilt mycket uppmärksamhet blev det kring Volvokoncernen, som i fjol fick 1,2 miljarder i permitteringsstöd av svenska staten. Samtidigt delade

bolaget ut nästan 118 miljoner kronor i bonusar till de högsta cheferna, trots att styrelseordförande Carl-Henric Svanberg lovat att det inte skulle bli några bonusar 2020 när pandemin bröt ut och stödprogrammen lanserades.

– Skattebetalarna har ställt upp med väldigt mycket pengar för att hjälpa bolagen i krisen och för att rädda jobb. Då måste vi säkerställa att det går till bolag som verkligen behöver det, säger Ulla Andersson.

– Det kan man verkligen undra när vissa bolag har enorma vinstutdelningar och bonuskalas alldeles efter att de har fått stöden.

Vänsterpartiet föreslår att utdelningsförbud och bonusstopp ska förlängas och gälla i ett år efter att stödmånaderna löpt ut.

Partiet vill också att det ska införas en anmälningssplikt för företag som gör vinstutdelningar. Dessutom bör efterkontrollerna skärpas. **TT**

– Det har varit enormt tryck på handläggarna, så det vore bra att ha extra kontroller och göra det systematiskt, säger Ulla Andersson.

– Jag vet att flera var upprörda över bonusarna, så jag hoppas att det finns stöd.

Finansminister Magdalena Andersson (S) har redan öppnat för att införa karenstider för bonusar och utdelningar i stödlagstiftningen. Men hon vill först avvakta hur Tillväxtverket tillämpar det nu gällande regelverket.

– De här stöden är till för att rädda svenska jobb och svenska företag, inte för betala ut bonusar. Därför står det också i lagstiftningen att företagen ska minska sina lönekostnader för att kunna ta del av de här stöden – och det inkluderar naturligtvis bonusar, sade Magdalena Andersson till TT i början av mars.

22 ”Ny ekonomisk politik krävs för Vänsterpartiet”

Vårt parti strävar mot ett mer jämlikt samhälle, men det kräver också ett trovärdigt svar på hur Sverige kan nå full sysselsättning och ekonomisk utveckling. Där har vi inte varit tillräckliga. Nu tar vi fram ett nytt ekonomiskt-politiskt program efter tre bärande principer, skriver företrädare för Vänsterpartiet.DN.

DEBATT 210322

Vänsterpartiet har kritiserats för att engagera sig mer i hur samhällets resurser ska fördelas och mindre hur de ska skapas. Det är delvis en befogad kritik.

Vänsterpartiet har därför beslutat att ta fram ett nytt omfattande ekonomiskt-politiskt program efter tre bärande principer som kommer att leda till betydande

förändringar i förslag till statsbudget. Förslag för jobb och långsiktigt hållbar tillväxt kommer med den nya inriktningen att ta ett större utrymme i vår politik.

Vänsterpartiets själ ligger i strävan mot ett mer jämlikt samhälle, men det kräver också ett trovärdigt och sammanhängande svar på hur vi kan nå full sysselsättning och ekonomisk utveckling. Där har vi inte varit tillräckliga.

Sedan början av 80-talet har det dock funnits ett tydligt marknadsliberalt svar, eller det nyliberala paradigmet. I spåren av detta har vi sett en internationell trend av fallande ersättningsnivåer i socialförsäkringssystemen, sänkta skatter på kapital, aktier, fastigheter och på höga inkomster samt avregleringar. Sverige är inget undantag.

Mycket förenklat kan det sägas att politiken har styrts, och fortfarande styrs, av i grunden tre föreställningar. För det första att när ersättningen i arbetslöshets- och sjukförsäkringen faller så ska viljan att arbeta öka, vilket ska leda till att arbetslösheten minskar. För det

andra att när de med högst inkomster får en större del av kakan genom skattesänkningar så ska det leda till innovationer, ökade investeringar och hög produktivitet. För det tredje att staten bör agera och reglera så lite som möjligt på olika marknader.

London school of economics konstaterade dock i en nyligen publicerad studie att de stora skattesänkningarna för rika, som drivit på ojämlikheten, misslyckats i att skapa mer jobb och investeringar. Den så kallade nedsippringsteorin fungerar inte.

Forskare från Harvard, Princeton och Chicago, konstaterar också att det är just den ökade ojämlikheten, alltså den förda politiken, som är motorn i hushållens ökade skuldsättning. Det har i sin tur lett till en ohållbart skulddriven tillväxt och skenande fastighetspriser. Det förklarar i hög utsträckning de 151 bankkriser Internationella valutafonden (IMF) har identifierat mellan åren 1970 och 2017. Bankkriser som varje gång kostar skattebetalarna stora pengar.

IMF, en av de tidigare förkämparna för de nyliberala principerna, tar nu tydligt avstånd från den förda politiken. IMF-chefen konstaterar att pandemin har gjort att vi alla vill gå tillbaka till hur ekonomin fungerade före pandemin, men "... vi kan inte – vi borde inte – gå tillbaka till gårdagens ekonomi med långsam produktivitetstillväxt, stor ojämlikhet och en förvärrad klimatkris".

Även OECD:s generalsekreterare efterfrågar en ny ekonomisk berättelse: "Denna nya berättelse kräver en tillväxtmodell som bygger på rättvisa löner, anständiga arbeten och en förbättrad social dialog." Enligt OECD måste målet vara en inkluderande tillväxt som gynnar alla och som är miljömässigt hållbar. Det anser också Vänsterpartiet.

I spåren av de överväldigande bevisen för att de nyliberala teorierna inte tålde närkontakt med verkligheten har också de stora internationella forskningsorganisationerna blivit alltmer kritiska. Sverige fortsätter dock att styras av gårdagens ekonomi och förlegade teorier. Det är dags för en nystart av

Sverige och nya principer för att styra den ekonomiska politiken.

Vänsterpartiet kommer att i god tid före valet ta fram ett skarpt ekonomiskt-politiskt program baserat på solid forskning och med betydande förändringar i förslag till statsbudgeten, men redan nu är de bärande principerna för programmet beslutade:

1 En hållbar ekonomi förutsätter att staten kraftfullt agerar och reglerar

Social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet har av gårdagens ekonomi behandlats som ett besvärande särintresse, det måste i stället bli hjärtat i framtidens ekonomi. Den enorma utmaning klimatkrisen utgör förutsätter att statens roll att agera och reglera, och inte minst investera, ökar dramatiskt. Massiva investeringar krävs på en rad områden för att höja produktiviteten och göra ekonomin klimatsmart, det vill säga att ”göra det lätt att göra rätt” för medborgarna.

2 Kunskapslyft för höjd produktivitet och jämlikhet

Enligt modern nationalekonomi är det ökad kunskap och inte ökad ojämlikhet som skapar ekonomisk utveckling. Sverige behöver ett betydande kunskapslyft i alla delar, från förskola till forskning och över hela livet. Kunskapstrappan måste vara öppen för alla. Att som i dag låta många falla bort redan på de första stapplande stegen är ett resursslöseri med vår viktigaste tillgång, människors lust och vilja att lära. Det är både bredd och spets som kunskapsnation som i längden skapar ett konkurrenskraftigt näringsliv.

3 Starka och trygga löntagare leder till rättvisa löner och anständiga jobb

Det finns betydande forskning som visar på att löntagarnas förhandlingsposition konsekvent och medvetet försvagats de senaste trettio åren och att detta lett till ökad ojämlikhet och framväxt av otrygga jobb. Politiska beslut som minskat statens omfördelning, förändrad reglering av arbetsmarknaden som gynnat arbetsgivarna och en

nedmonterad arbetsmarknadspolitik har drivit på ojämlikheten och ojämställdheten. Att stärka löntagarna är nödvändigt för att gå ifrån en ohållbar skulddriven tillväxt till en hållbart lönedriven tillväxt.

De senaste decenniernas ekonomiska politik har på sakliga grunder misslyckats. Resultatet har blivit svag tillväxt, hög arbetslöshet, en rovdrift på våra gemensamma naturresurser, ohållbar skuldexplosion och kraftigt ökad ojämlikhet. Nyliberalismen har nått vägs ände. Ingen tror på den längre, ändå fortsätter den att styra den ekonomiska politiken med skattesänkningar för rika och ökad otrygghet för löntagare. Att klä ut den förda politiken i en konservativ och nationalistisk högtidsdräkt förändrar inte innehållet, det gör bara att den löntagarfientliga kärnan blir svårare att se.

Sverige behöver en nystart. Målet för Vänsterpartiet är tydligt: Full sysselsättning och jämlikhet ska nås med en lönedriven och långsiktigt hållbar tillväxt. Den kommer från starka och trygga löntagare samt ett samhälle som är villigt att göra betydande och

nödvändiga investeringar. Det är hög tid att lämna gårdagens ekonomi bakom oss.

Nooshi Dadgostar (V), partiledare

Ulla Andersson (V), ekonomisk-politisk talesperson

Sandro Scocco, chefsekonom Vänsterpartiet

Statsrådsberedningen och statsministern

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Sverige styrs av regeringen

Regeringen styr med hundratals myndigheter, med 290 självständiga kommuner och 21 självständiga regioner.

Regeringens politik bestäms av socialdemokrater, miljöpartister, centerpartister och liberaler.

Regeringen har en opposition av vänsterpartister, moderater, kristdemokrater och sverigedemokrater, som kan påverka regeringen med hjälp av riksdagens utskott,

Regeringen den 30 oktober 2020 har beskrivits i Sven Wimmell 2 november 2020: <http://wimmell.com/omr36-39zzzzzt.pdf>

Regeringens verksamheter enligt dess hemsida 30 oktober 2020:

Statsrådsberedningen

Arbetsmarknadsdepartementet

Finansdepartementet

Försvarsdepartementet

Infrastrukturdepartementet

Justitiedepartementet

Kulturdepartementet

Miljödepartementet

Näringsdepartementet

Socialdepartementet

Utbildningsdepartementet

Utrikesdepartementet

Länsstyrelserna

Statsministern styr regeringen

Politikområden för politiken 5 februari 2021

Regeringens ministerområden. <http://www.regeringen.se>

*** Partiledaren/statsministern Stefan Löfven.**

*** Allmänt om regeringens politik.**

Statsminister [Stefan Löfven](#)

statsradsberedningen.registrator@regeringskansliet.se

*** Europapolitik.**

Politik för EU

EU-minister Statsrådsberedningen [Hans Dahlgren](#)

sb.registrator@regeringskansliet.se

*** Utrikespolitik.**

Politik för en utrikesminister. 17 dec 2020 + bistånd o d

Utrikesminister [Ann Linde](#)

utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Handel.**

Politik för en handelsminister.

Utrikeshandelsminister och minister med ansvar för nordiska frågor [Anna Hallberg](#)

utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Internationellt utvecklingssamarbete. Bistånd. Minister för internationellt utvecklingssamarbete. [Per Olsson Fridh](#)**

utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Försvar.**

Politik för en försvarsminister.

Försvarsminister [Peter Hultqvist](#)

forsvarsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Miljö och klimat.**

Politik för fysiska och sociala miljöer. Politik för klimat.

Miljö- och klimatminister samt vice statsminister [Per Bolund](#)
m.registrator@regeringskansliet.se [Miljödepartementet](#)

*** Politik för juridik och migration.**

Politik för en justitie-och migrationsminister.

Justitie- och migrationsminister [Morgan Johansson](#)

justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Polisen. Brott. Kriminalvård.**

Politik för en inrikesminister för brott och polis o d

Inrikesminister [Mikael Damberg](#)

justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Transporter och infrastruktur.**

Politik för en infrastrukturminister.

Infrastrukturminister [Tomas Eneroth](#)

i.registrator@regeringskansliet.se

*** Energi- och digitalisering.**

Politik för energi och digitalisering

Energi- och digitaliseringsminister [Anders Ygeman](#)

i.registrator@regeringskansliet.se

*** Sjuk- och hälsovård o d.**

Politik för en socialminister med hälso- och sjukvård.

Socialminister [Lena Hallengren](#)

socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Hushållet. Mat, boende, konsumtion, hushållsekonomi o d**

Politik för en socialförsäkringsminister.

Socialförsäkringsminister [Ardalan Shekarabi](#)

socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Utbildning.**

Politik för utbildning i skolor. Ungdomspolitik

Utbildningsminister Anna Ekström

utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Högre utbildning och forskning.**

Minister för högre utbildning och forskning Matilda Ernkrans

utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Information, konst, kultur o d. Demokrati. Idrott.**

Politik för en kultursminister. Med demokrati och idrott

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna Amanda Lind

kulturdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Jobb.**

Politik för en arbetsmarknadsminister.

Arbetsmarknadsminister Eva Nordmark

arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Jämställdhet. Diskriminering. Segregation**

Politik för jämställdhet, diskriminering och segregation

Jämställdhetsminister samt minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation Märta Stenevi

arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Näringar.**

Politik för en näringsminister.

Näringsminister Ibrahim Baylan

naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Landsbygdspolitik.**

Politik för en landsbygdsminister.

Landsbygdsminister Jennie Nilsson

naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Politik för statens finanser och statens stöd till regioner och kommuner o d.**

Politik för finans- finansmarknads- och civilministrar.

Finansminister Magdalena Andersson

finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Finansmarknads- och bostadsminister, biträdande finansminister

Åsa Lindhagen

finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Civilminister Lena Micko

finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Andra aktörer**

Partisekreterare (S) Lena Rådström Baastad

Socialdemokraterna Partiet info@socialdemokraterna.se

Gruppledare för S i riksdagen. annelie.karlsson@riksdagen.se

Karl-Petter Thorwaldsson. F d ordförande i LO

karl-petter.thorwaldsson@lo.se

Ny ordförande [Susanna Gideonsson@lo.se](mailto:Susanna.Gideonsson@lo.se)

Vänsterpartiledare Nooshi Dadgostar

nooshi.dadgostar@riksdagen.se

F d Sjöstedt Jonas <jonas.sjostedt@riksdagen.se>

Ulla Andersson, vänsterpartiet. <ulla.andersson@riksdagen.se>

Ordf. Annie Lööf. Centerpartiet.se, info@centerpartiet.se

Ordf. Nyamko Sabuni. Liberalerna.se, info@Liberalerna.se

Med på listan finns inte moderater, krisdemokr. Sverigedemokrater som inte hyllar demokratin, motarbetar regeringen och vill störta den

Statsrådsberedningen

Statsrådsberedningen har ansvar för att leda och samordna arbetet i Regeringskansliet.

[Om Statsrådsberedningen](#)

Relaterad navigering

- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Stefan Löfven](#)

Statsminister

[Hans Dahlgren](#)

EU-minister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Globala målen och Agenda 2030](#)
- [Innovationsrådet](#)
-

Aktuellt från Statsrådsberedningen

Under regeringen lyder Myndigheter

Här från Sven Winnell 1 maj 2019:

**Människornas verksamheter och grunderna för planering av
framtiden för världen och Sverige.**

<http://winnell.com/omr40zp.pdf>

Genom att klicka får man veta vad de gör. De sysslar med
gemensamma problem och privata problem.

Myndigheterna ändras. För att få det senaste, aktuella, använd
adresserna till regeringen.

Statsrådsberedningen

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/statsradsberedningen/>

Myndigheter

- **[Svenska institutet för europapolitiska studier \(Sieps\)](#)**
18 december 2014 från [Statsrådsberedningen](#)
- **[Harpsundsnämnden](#)**
18 december 2014 från [Statsrådsberedningen](#)

Stefan Löfven

Statsminister

Statsrådsberedningen

”Vårt land ska vara en ledande och inspirerande kraft i världen. Där vi sluter klyftor och förverkligar de löften om frihet vi ställt ut till våra barn. Där vi investerar gemensamt i människor och miljö, i kunskap och konkurrenskraft, i trygghet i nuet och hopp inför framtiden.”

SW 10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar

SW 11/19 Individernas inre verkligheter.

SW 2 Religiösa verksamheter o d.

SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.

SW 31 Statistik och demografi.

SW 32 Statsvetenskap.

SW 33 Nationalekonomi, internationell ekonomi.

SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.

SW 35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.

SW . 351 Sveriges riksdag (och motsvarande utomlands)

SW . 352 Kommun- och landstingsfullmäktige (och mots.)

SW . 353 Sveriges regering (och motsvarande utomlands)

SW . 354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d).

SW 36/39 Politiska krav och politiska planeringar:

SW 4 Sambandsforskningsverksamheter.

SW 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.

SW 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

SW 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.

Hans Dahlgren

EU-minister

[Statsrådsberedningen](#)

"Sverige ska ha en aktiv roll i den Europeiska unionen. I en tid då vi har många gemensamma utmaningar och när ett land till och med väljer att lämna EU, så vill vi se mer gränsöverskridande samarbete. För fler och bättre jobb, för en ambitiös klimatpolitik och för trygghet och säkerhet för alla som bor här.

[SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.](#)

[SW 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.](#)

Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikes- departementet, för- svarsdeprtementet och miljödepartementet.

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Utrikesdepartementet

UD ansvarar för Sveriges förbindelser med andra länder och internationella organisationer och för bistånds- och internationell handelspolitik. UD utgör tillsammans med cirka 100 utlandsmyndigheter utrikesförvaltningen.

[Områden](#)

Områden

- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Handelspolitik och främjande](#)
- [Internationellt utvecklingssamarbete](#)
- [Utrikes- och säkerhetspolitik](#)

[Om Utrikesdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Utrikesdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

- [UD:s reseinformation](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Ann Linde](#)

Utrikesminister

[Anna Hallberg](#)

Utrikeshandelsminister och minister med ansvar för nordiska frågor

[Per Olsson Fridh](#). Minister för internationellt utvecklingssamarbete

[Genvägar](#)

Genvägar

[Sveriges ordförandeskap i OSSE](#)

- [Sveriges diplomatiska förbindelser](#)
- [Swedish Foreign Policy Stories](#)
- [Sweden Abroad](#)
- [UD: presstjänst](#)
- [UD:s internationella presscenter](#)
- [UD Legaliseringar](#)
- [Misstanke om brott eller oegentligheter](#)
- [Klagomål mot utrikesförvaltningen](#)
- [UD:s rapporter om mänskliga rättigheter](#)
- [Informationsmaterial: Utrikesdepartementet – en kort presentation](#)

Aktuellt från Utrikesdepartementet

Utrikesdepartementet 6 februari 2021

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/>

Myndigheter

- **Business Sweden**
02 september 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Sweden House**
10 augusti 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, SWEDAC**
26 maj 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Nordiska Afrikainstitutet**
09 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Svenska institutet, SI**
06 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida**
06 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Kommerskollegium**
06 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- [Inspektionen för strategiska produkter, ISP](#)
[Utrikesdepartementet](#)
- **Exportkreditnämnden (EKN)**
06 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)
- **Folke Bernadotteakademin**
06 februari 2015 från [Utrikesdepartementet](#)

Ann Linde

Utrikesminister

[Utrikesdepartementet](#)

”När allt fler demokratier utmanas världen över måste Sverige fortsatt vara en stark och respekterad röst för fred, frihet och mänskliga rättigheter. Vår utrikespolitik ska bidra till att i samarbete med andra stärka tryggheten och säkerheten, i vårt närområde och globalt. Det är så vi värnar grundläggande demokratiska rättigheter och gemensam säkerhet världen över.”

Ann Lindes områden

- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Folkrätt](#)
- [Utrikes- och säkerhetspolitik](#)

[SW 35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.](#)

[SW . 351 Sveriges riksdag \(och motsvarande utomlands\)](#)

[SW . 352 Kommun- och landstingsfullmäktige \(och mots.\)](#)

[SW . 353 Sveriges regering \(och motsvarande utomlands\)](#)

[SW . 354 Mellanfolkliga centrala organ \(FN, EU o d\).](#)

[SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.](#)

[SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.](#)

[SW 93 Allmänt om allm. historia. Världs- och forntidshistoria.](#)

Anna Hallberg

Utrikeshandelsminister och minister med ansvar för nordiska frågor

[Utrikesdepartementet](#)

"När exporten ökar och jobben blir fler kan hela Sverige växa och utvecklas. Därför står vi upp för frihandeln och möjliggör för fler svenska företag att ta sig ut i världen. Genom utrikeshandeln kan vi främja hållbara lösningar och svenska värderingar."

Anna Hallbergs områden

- [Handelspolitik och främjande](#)
- [Nordiska frågor](#)

[SW . 653 Handelsverksamheter.](#)

[SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.](#)

[SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.](#)

Per Olsson Fridh

Minister för internationellt
utvecklingssamarbete

[Utrikesdepartementet](#)

"Världen står inför stora utmaningar. Vi ser en försvagad demokrati globalt sett, samtidigt som klimatförändringarna blir alltmer akuta och fattigdomen tycks bita sig fast i delar av Afrika. Sveriges bistånd ska stärka demokratin och bidra till att utveckla en mer hållbar och fredlig värld."
(Peter Erikssons förklaring)

Relaterad navigering

- [Presskontakter](#)
- [Pressbilder](#)
- [E-post till registrator](#)
- [Kontakt](#)

[SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.](#)

[SW . 354 Mellanfolkliga centrala organ \(FN, EU o d\).](#)

[SW 36/39 Politiska krav och politiska planeringar:](#)

[SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.](#)

[SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.](#)

Försvars- departementet

Försvarsdepartementet ansvarar för Sveriges militära försvar och dess stödmyndigheter. Departementet planerar på strategisk nivå internationella insatser och säkerhetsfrämjande verksamhet och ger uppdrag till myndigheterna att genomföra samt följa upp dessa insatser.

[Områden](#)

Områden

- [Försvar](#)
- [Militärt försvar](#)

[Om Försvarsdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Försvarsdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)

- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)
- [Genomförandet av försvarsbeslutet - regeringens åtgärder på försvarsområdet](#)

[Ansvarigt statsråd](#)

Ansvarigt statsråd

[Peter Hultqvist](#)
Försvarsminister

Aktuellt från Försvarsdepartementet

Försvarsdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/forsvarsdepartementet/>

Myndigheter

- **Myndigheten för digital förvaltning**
07 september 2018 från [Finansdepartementet](#)
- **Totalförsvarets rekryteringsmyndighet**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (Siun)**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Försvarsunderrättelsedomstolen**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Försvarsmakten**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Försvarets radioanstalt (FRA)**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)
- **Försvarets materielverk (FMV)**
05 februari 2015 från [Försvarsdepartementet](#)

Peter Hultqvist

Försvarsminister

[Försvarsdepartementet](#)

"Försvarspolitiken måste ha sin utgångspunkt i ansvaret för Sverige. Det handlar om att hävda vår suveränitet, vår demokratiska samhällsordning och rätten att själva bestämma över vår framtid."

Peter Hultqvists områden

- [Försvar](#)
- [Militärt försvar](#)

[SW . 6525-6529 Militära verksamheter.](#)

Miljödepartementet

Miljödepartementet arbetar med frågor som rör minskade klimatutsläpp, en giftfri vardag och att stärka den biologiska mångfalden på land och i vatten. Departementet ansvarar också för frågor som rör kretslopp och avfall, strålsäkerhet, skydd och skötsel av värdefull natur, friluftsliv samt internationellt miljösamarbete. De 16 miljökvalitetsmålen är grunden för regeringens miljöpolitik och miljömålssystemet är den centrala, gemensamma plattformen för aktörer i det svenska miljöarbetet.

[Områden](#)

Områden

- [Miljö och klimat](#)

[Om Miljödepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Miljödepartementets delar i statens budget](#)

- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvarigt statsråd](#)

Ansvarigt statsråd

[Per Bolund](#)

Miljö- och klimatminister samt vice statsminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Aktuella regeländringar](#)

Aktuellt från Miljödepartementet

Miljödepartementet 6 februari 2021

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/miljodepartementet/>

Myndigheter

- **Stiftelsen Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, SIVL**
28 april 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, Mistra**
28 april 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet**
28 april 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **De lokala säkerhetsnämnderna vid kärntekniska anläggningar**
28 april 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Svenska Miljöinstitutet AB, IVL**
28 april 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI**
02 februari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Kemikalieinspektionen, KemI**
27 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Statens geotekniska institut (SGI)**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Strålsäkerhetsmyndigheten**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Naturvårdsverket**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Kärnavfallsfonden**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Havs- och vattenmyndigheten, HaV**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)
- **Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas**
26 januari 2015 från [Miljö- och energidepartementet](#)

Per Bolund

Miljö- och klimatminister samt vice statsminister

[Miljödepartementet](#)

Per Bolunds områden

[Miljö och klimat](#)

- [Presskontakter](#)
- [Pressbilder](#)
- [E-post till registrator](#)
- [Kontakt](#)

Genvägar

- [Per Bolund på Twitter](#)
- [Per Bolund på Instagram](#)

Aktuellt från Per Bolund

14 Därför kan skog utan kalhyggen gynna både miljö och ekonomi

Flera forskare menar att skogsbruk utan kalhyggen är bäst både för miljön och för klimatet. Dessutom kan det ge mer pengar åt privata skogsägare. Ändå ratas hyggesfria metoder av de stora svenska skogsbolagen, visar DN:s granskning.

– Skogsnäringen lurar de mindre skogsägarna, säger skogsägaren Leif Öster, expert i statliga skogsutredningen.

Höga gamla tallar reser sig ur mossan. Marken tycks orörd, med undantag för stubbar här och var. I skogen som Leif Öster äger kring hemmet utanför Avesta i Dalarna har han genomfört försök med hyggesfritt skogsbruk. Och han ser många fördelar:

– Här trivs ju alla. Träden, markväxterna, djuren och människorna. Och det blir billigare för mig som skogsägare – det behövs ingen markberedning. Timret härifrån blir dessutom finare och mer värt.

Men de stora svenska skogsbolagen delar inte Leif Östers syn. DN:s granskning visar att de fortsatt satsar på traditionellt trakthyggesbruk, det som vardagligt brukar benämnas som kalhyggen. Hur kommer det sig?

Enligt Skogsstyrelsen växer intresset bland mindre skogsägare för hyggesfritt skogsbruk, som också kallas kontinuitetsskogsbruk – olika metoder för att låta större delen av skogen stå kvar. Att avverka skog utan att kalhugga gynnar biologisk mångfald och enligt flera forskare även klimatet – dessutom kan ekonomin förbättras för privata skogsägare.

Men större skogsbolag, som i flera fall äger hela kedjan från skog till sågverk, massaindustri och biobränsletillverkning, har andra ekonomiska incitament.

Leif Öster har i decennier arbetat med storskaligt skogsbruk inom skogsnäringen, bland annat har han varit kommunikationschef på Sveaskog. Han var en av experterna i statliga skogsutredningen som kom i december, och beskriver sig som en av de omvända – som plötsligt börjat se och ifrågasätta det som är ”business as usual” inom skogsbruket. Enligt honom bygger inte de stora skogsbolagens metoder på vetenskap.

– Skogsnäringen försöker lura privata skogsägare och alla att tro att det man gör – kalhyggen – är det enda rätta.

Statliga Sveaskog sköter 99 procent av sina skogar med kalhyggen. SCA: 97 procent. Skogsbolaget Holmen uppger ingen siffra men förklarar i ett mejl till DN att ”hyggesfritt skogsbruk innebär sämre tillväxt och en lägre kolbindning”.

SCA:s kommunikationsdirektör Björn Lyngfelt skriver i en kommentar: ”Det sänker tillväxten, sänker flödet av förnybar råvara och ökar avverkningskostnaden”.

Bolagen lutar sig mot viss forskning som talar för stora hyggen, främst ur ett makroekonomiskt perspektiv.

En rapport från 2017 från forskningsinstitutet Skogforsk, som finansieras av staten och skogsnäringen, uppger att hyggesfritt skogsbruk minskar produktionen med en femtedel.

Johan Sonesson, docent vid Skogforsk, uppger att även om hyggesfritt ger ökad biologisk mångfald och i vissa fall kan ge mer pengar åt enskilda skogsägare genom minskade kostnader för plantering och markberedning så är trakthyggesbruk generellt mer effektivt – det ger högre tillväxt, producerar mycket virke och ger billigare avverkning per kubikmeter.

– För skogsindustrin är det viktigt att man får råvara till den industri man har. Det är en viktig del av svenskt näringsliv som i sin tur genererar skatteintäkter, säger Sonesson.

Tomas Lundmark, professor i skoglig skötsel vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, lyfter att hyggesfria skogar blir fina – men även han menar att det storskaligt inte lönar sig.

– Det funkar ju inte om man är ett investmentbolag, som köpt på sig 200 000 hektar skog som ses som en del i kapitalförvaltningen – det är inte det mest effektiva sättet att sköta skog på.

Att hyggesfritt är bäst för den biologiska mångfalden är de flesta överens om. Analyser efter stormen Gudrun 2005 visar att blandskogar, obrukad skog och nyckelbiotoper skadades i mindre utsträckning – flerskiktad skog kan stå emot skador bättre. Monokulturer som de svenska produktionsskogarna är också känsliga för angrepp från skadeinsekter och rötsvampar.

Mycket pekar också på att det är positivt ur ett klimatperspektiv. I FN:s klimatpanel IPCC:s 1,5-gradersrapport tydliggörs det akuta behovet av kolsänkor. Om utsläppen av växthusgaser fortsätter i nuvarande takt är koldioxidbudgeten för att klara målet om max 1,5 grads uppvärmning slut om mindre än sju år.

Achim Grelle är forskare på SLU och mäter koldioxidflödet i skogar på olika platser i landet. Marken i de svenska skogarna innehåller stora mängder lagrat kol – kol som till stor del släpps ut från kalhyggen då hela ekosystem drastiskt förändras, jämfört med i brukade skogar där

marken i större utsträckning är orörd, berättar han.

Kalhyggen ger stora nettoutsläpp under 10–15 år, och det kan ta lika lång tid innan nya plantor kompenserat för utsläppen, visar hans mätningar. Några långtidsmätningar på marker som skötts hyggesfritt har inte varit möjliga att göra – områdena är fortfarande för få.

– Så vi har bara gjort modellberäkningar och enligt dessa ser det ut som om ett hyggesfritt skogsbruk är bättre för kolbalansen. Att slippa hyggesfaserna gör att man på 300 års sikt får högre kolinlagring i marken än vid trakthyggesbruk.

Kanske ger trakthyggesbruket mer biomassa i den primära skogsprodukten – träden.

– Men om man främst tänker på kolbalansen kan hyggesfritt vara det bättre alternativet.

Och för den enskilda skogsägaren är det alltså ofta även mest ekonomiskt att inte kalhugga. En

ny finsk-rysk studie visar att det kan vara lönsammare med hyggesfritt än med hyggesbruk.

Olli Tahvonen, professor vid skogsvetenskapliga institutionen, Helsingfors universitet, har forskat om hyggesfritt skogsbruk i 20 år. Han menar att uppfattningen att det traditionella skogsbruket är det enda lönsamma bör ses över.

– Jag noterade för runt 20 år sedan att inga studier baserade på avancerad multidisciplinär ekonomisk-ekologisk forskning som uppbackar det traditionella skogsbruket existerar.

Efter att ha publicerat 25 vetenskapliga internationella studier i ämnet tillsammans med ekologer, matematiker, ekonomer och skogsvetare konstaterar Olli Tahvonen:

– Ett modernt hyggesfritt skogsbruk är ofta mer lönsamt än kalhyggesmetoden.

Det han förespråkar vänder upp och ned på dagens metoder: gallra var 20:e eller 30:e år, och ta extra hänsyn till att kvarvarande träd är av god kvalitet så att de bästa träden fröar av sig.

Att hyggesfritt vinner i längden beror främst på att träd tillåts fröa av sig och plantor växer upp spontant – utan dyra markberedningar och industriella planteringar.

– Om man dessutom räknar in kollager och biodiversitet tycks hyggesfria metoder blir än mer lönsamma.

Tillbaka till Leif Öster och hans ägor som DN besöker. Han lyfter att det från och med i höst kommer krävas att större områden än i dag sköts med miljöhänsyn, som med hyggesfria metoder, för att fortsätta vara certifierade med den höga standarden FSC – den standard som alla större bolag är anslutna till. Han tror att det hyggesfria kontinuitetsskogsbruket är framtiden, även storskaligt, och önskar att de

sista skogarna som ännu inte utsatts för att kalhuggas ska skyddas.

– Personligen tycker jag att det är heltokigt att vi fortsätter att avverka våra få sista äldre kontinuitetsskogar. Det borde politikerna omedelbart stoppa.

Leif Öster genomför försök med så kallat kontinuitetsskogsbruk – där man avverkar skog utan att kalhugga. Många träd sparas och marken förstörs inte lika mycket.

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

Alexandra Urisman Otto

SKOGBOLAGEN SVARAR. DÄRFÖR ANVÄNDER
DE INTE HYGGEFRI METOD

Ingen av de stora skogsbolagen driver sina skogsbruk med hyggesfria metoder, förutom på mindre provytor.

Så här svarar bolagen om varför:

Svenska Cellulosa Aktiebolaget, SCA

Andel skog som sköts hyggesfritt: 3 procent

Björn Lyngfelt, kommunikationsdirektör:

"SCA har under ganska lång tid, sedan slutet av 1990-talet testat olika former av alternativ till trakthyggesbruk.

Vår nu ganska omfattande erfarenhet av olika former av kontinuitetsskogsbruk visar att det sänker tillväxten, sänker flödet av förnybar råvara och ökar avverkningskostnaden. Olika former av kontinuitetsskogsbruk kan emellertid vara ett utmärkt sätt att bevara eller gynna utvecklingen av olika naturvärden".

Sveaskog

Andel skog som sköts hyggesfritt: 1 procent

Olof Johansson, skogspolitisk chef:

"Vi har fyra fältområden i olika geografier där vi utför skogsbruk med hyggesfria metoder för att skapa kunskap och erfarenhet om dess effekter för skogen, skogsbruk och den biologiska mångfalden. Inom framtagandet av bolagets nya långsiktiga inriktning kommer vi även att se över olika skogsbruksmetoder. Hyggesfria metoder är en del av detta så klart."

Holmen

Andel skog som sköts hyggesfritt: Inget svar.

Stina Sandell, hållbarhets- och kommunikationsdirektör, skriver i ett mejl:

"I Holmen har vi valt att bruka våra skogar i huvudsak med trakthyggesbruk.

Hyggesfritt skogsbruk har sin plats där särskild hänsyn behöver tas. Det kan till exempel handla om att bibehålla eller förstärka upplevelsevärden i tätortsnära områden, bevara och gynna hänglavsskogar viktiga för renskötseln eller för att undvika

kontinuitetsbrott för marklevande svampar. Det finns ännu så länge relativt lite forskning på området och den samlade bilden är att hyggesfritt skogsbruk innebär sämre tillväxt och en lägre kolbindning. Men vi är nyfikna och positiva och vill gärna fördjupa vår kunskap”.

14 Liten blåklocka blev nationalblomma

Omröstningen är klar: Liten blåklocka är Sveriges nationalblomma, meddelar Svenska botaniska föreningen som ordnat tävlingen på sin hemsida. Totalt fick vinnaren nästan 14 000 röster och slog därmed linnean på upploppet. Totalt deltog över 81 000 personer i två omröstningar, varav mer än 58 000 röster lades i finalen. Det fanns 30 kandidater med i tävlingen.

TT TT

15 Marinchefen: ”Vi ser allvarligt på att man ljuger om positioner”

På nätet redovisas falska uppgifter om att utländska krigsfartyg gått in i svenska hamnar. Nu varnar Sveriges marinchef Ewa Skoog Haslum för att uppgifterna kan vara del av en långsiktig operation för att skapa osäkerhet och misstro.

– Vi ser allvarligt på detta eftersom man kan ljuga om positioner för att tjäna någon annans syften. Det är svårt för oss att dementera den

här typen av falsk information i efterhand, säger konteramiral Ewa Skoog Haslum, Sveriges marinchef.

Hon kommenterar för första gången DN:s rapportering om att osanna uppgifter om den svenska marinens fartyg redovisas på kommersiella nättjänster. Nu visar det sig dessutom att falska data också spridits om andra länders örlogsfartyg inne på svenskt territorium.

På nättjänster med kartor över fartygstrafiken har utländska örlogsfartyg presenterats som om de gått in på svenskt territorium och ligger vid kaj i svenska hamnar – men uppgifterna är falska, enligt marinen.

– Det är samma systematik som när man positionerar våra enheter på felaktiga platser, bekräftar Ewa Skoog Haslum för DN.

– Vi övar tillsammans med andra nationer, och om vi har utländska örlogsfartyg i våra hamnar

är det i sig inget konstigt. Det sker öppet och det krävs dessutom offentliga tillstånd från regeringen för att komma in i svenska hamnar, säger marinchefen.

Därför blir det förvirrande när främmande örlogsfartyg oväntat ligger i svensk hamn enligt nättjänsternas kartor – trots att besöken inte existerar i verkligheten. De falska utländska fartygen har det gemensamt att de kommer från västländer som marinen normalt sett övar med.

Vad kan man vilja uppnå med att lägga ut falska besökare?

– Jag vet inte, men jag tror att det är för att skapa osäkerhet. Man kan till exempel påverka en opinion genom att hävda att vi gör saker som vi inte gör, svarar Ewa Skoog Haslum.

De falska fartygsuppgifterna har förekommit sedan någon månad tillbaka, enligt Försvarmakten. Genom att klicka på kartornas fartygssymboler presenteras data och bild på

fartygen. Myndigheten reagerade då den började få frågor från allmänheten.

– För gemene man såg det där spännande ut, berättar marinchefen.

För fackfolk har det däremot varit uppenbart att informationen på karttjänsterna inte kunde vara korrekt. Till exempel när nio fartyg i februari löpte ut från Karlskrona eller när korvetten HMS Gävle som ligger på varv plötsligt var till sjöss.

– Att upptäcka något som är uppenbart fel är inte speciellt svårt för oss. Varför gör man det, är det för att skapa osäkerhet ”titta jag, eller vi, kan”? frågar sig marinchefen.

Enligt DN:s uppgifter finns det ett mönster av att de falska positionerna ligger längre österut än var marinen normalt kör sina fartyg.

– Man kan placera våra fartyg lite varstans – i områden där vi absolut varken ska, eller vill, vara. Och på det sättet skapa desinformation.

Det har funnits felaktiga positioneringar som ligger väldigt långt hemifrån – mer österut.

Närmare Ryssland?

– Ja, svarar marinchefen och påpekar att falska uppgifter kan användas för att hävda att svenska fartyg ”exempelvis kränkt någon annan stat”. Detta har dock inte inträffat.

Kan syftet vara att skapa misstro?

– Ja. Information är makt. Kan man samla in och bearbeta data är det ju bra. Men så finns det ju också de som manipulerar data. Då kan man skapa misstro eller få nationer att fatta felaktiga beslut, svarar marinchefen som tidigare var vicerektor på Förvarshögskolan:

– Påverkansoperationer sker inte över en vecka eller en månad. Utan de sker över lång, lång tid på ett lågintensivt sätt, så att vi inte ens märker att de sker. Det är det som är det farliga.

Försvarmakten uppger för DN att den inte vet vem som ligger bakom de falska fartygen.

Myndigheten anser att ansvaret för att reda ut detta ligger på de kommersiella företagen. Ett av dem, MarineTraffic, har till DN sagt att de gärna vill diskutera felaktigheterna med svensk militär.

De falska positionerna har enbart funnits på de kommersiella webb-baserade tjänsterna.

Felaktigheterna har inte dykt upp på de system som fartygen använder till sjöss. Försvaret har dessutom egna system, som radar, för att övervaka vad som sker i Sveriges närområde.

– Vi i Försvarmakten är inte beroende av de där nättjänsterna, ett enda dugg.

Varför går ni då ut med den här informationen?

– Anledningen till att vi går ut och informerar om detta är att skapa medvetenhet inom vår egen personal men också hos allmänheten om att det är frågan om potentiell desinformation.

Det här är bara ett exempel. Det är bra att bli uppmärksam på att man inte kan lita på allting, utan ska vara källkritisk, svarar Ewa Skoog Haslum.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

FAKTA. AIS VISAR VAR FARTYGEN FINNS

Grunden för de nättjänster där de falska uppgifterna presenterats är AIS, Automatic Identification System. Det fungerar så att fartyg har en radiosändare som meddelar dess identitet, position, fart med mera. Syftet är att öka säkerheten till sjöss så att kollisioner ska kunna undvikas.

Dessa AIS-data publicerar kommersiella företag som MarineTraffic i realtid på sina webbsidor. Kunderna kan beställa ”spår” som visar hur ett fartyg kört tidigare.

AIS-systemet är öppet utan inloggning vilket gör det sårbart för den som vill ange en falsk fartygsidentitet. Det har inte funnits några fartyg i verkligheten på de platser där de falska örlogsfartygen pekats ut, vilket tyder på att presentationen av systemet hackats av utomstående.

DN

15 Försvaret måste åtgärda föroreningar på Frösön

Försvarsinspektören för hälsa och miljö kräver nu att Försvarmakten gör en bedömning av eventuella risker med PFAS-föroreningar vid den nedlagda flygflottiljen F4 på Frösön, rapporterar P4 Jämtland.

– Vi vill att Försvarmakten sammanställer proverna och följer Naturvårdsverkets modell för att hantera sådan här föroreningsproblematik så det kommer förslag till åtgärder så vi kan minska spridningar av föroreningar till Storsjön, säger Robert

Öjermark, sektionschef vid Försvarsinspektören för hälsa och miljö, till radion. TT

17 ”Skogsbruket är hållbart – trots att vi inte når miljömålen”

Landsbygdsminister Jennie Nilsson (S) tycker att skogsbruket är hållbart – trots att Sverige inte når miljömålen om levande skogar.

– Skälet att vi inte når målen är att vi varit enormt ambitiösa i Sverige, säger hon.

Jennie Nilsson hänvisar till definitioner från Europe forest institute och slår fast att svenskt skogsbruk är hållbart.

– Jag tycker att vi alldeles uppenbart med stolthet kan säga att svenskt skogsbruk är hållbart. Men det betyder inte att vi inte behöver utveckla oss.

DN träffar landsbygdsministern efter att ha publicerat 15 artiklar i en serie om skogsindustrin, och bland annat berättat om att samer, miljörörelsen och turismnäring protesterar mot statliga Sveaskogs avverkningar. Och att Sverige varken klarar miljömålet levande skogar eller målet om ett rikt växt- och djurliv. Ändå anser hon att man kan säga att skogsbruket är hållbart.

– Jag tycker det. Skälet att vi inte når målen är att vi har varit enormt ambitiösa i Sverige. Jag skulle tro att vi har de mest ambitiösa målen på det här området för att vi vill driva utveckling åt det här hållet.

Enligt Nilsson är utvecklingen totalt sett positiv, även om hon menar att utmaningar finns. Sverige har 62 000 arter varav drygt 4 700 är rödlistade, enligt SLU:s Artdatabank.

– Det är i ett internationellt perspektiv väldigt lite – men det betyder fortfarande att vi har 4 700 arter som vi behöver vidta åtgärder för att skydda mer.

– Vi har positiva trender för däggdjur och groddjur, men de senaste rapporterna om vissa fågelarter och vissa mossor visar en negativ trend. Vi ser att det spelar roll vad vi gör och att det finns en poäng med ambitiösa mål – men vi kommer aldrig att få ett läge som är optimalt.

Vad säger du om att 29 samebyar gått ut och protesterat mot Sveaskogs avverkningar?

– Jag har naturligtvis stor respekt för att man agerar utifrån hur man upplever sin situation och att protestera och för den delen att ha rättsprocesser. Det är en viktig del i en demokrati. Utifrån mitt perspektiv förutsätter jag att Sveaskog agerar som ett föredöme, att man följer de lagar, regler och ägardirektiv som finns och att man är transparent, har dialog med civilsamhället där man verkar.

Forskare är inte ense om vad som är bäst för klimatet – ökat skogsbruk eller att bevara mer skog. Jennie Nilsson understryker att frågan är polariserad.

– Men tvingar du mig till ett ja- eller nej-svar så är mitt svar: Ja, jag anser att vi behöver bruka skogen. Det är en del i att skapa klimatnytta – men det är inte den enda delen och kan inte vara på bekostnad av allting annat.

Enligt FN:s klimatpanel har vi sju år på oss för att minska utsläppen och kunna nå 1,5-gradersmålet. Skogsavverkning leder till nettoutsläpp under decennier.

Har vi tid att hugga ned skog?

– Jag tror att vi måste ha ett långsiktigt perspektiv. Men givet klimatutmaningen behöver vi än mer göra rätt saker – skydda den skyddsvärda skogen – använda allt vi tar ut maximalt effektivt.

– Ibland säger man att vi inte ska hugga ned skogen för att elda upp den – det gör vi inte i Sverige utan vi plockar ut virke som man exempelvis kan bygga i trä med så att du har ett långsiktigt bindande av koldioxid – det är viktigt. Restprodukterna blir till bioenergi.

Men största delen av det som kommer av skogen i dag blir ju kortlivade produkter som släpper ut koldioxid snabbt?

– Fast jag håller inte riktigt med om den beskrivningen faktiskt. Mesta delen av det som kommer ur skogen i dag är virke – det är ingen kortsiktig produkt.

Här har landsbygdsministern dock fel. Enligt färsk statistik från Naturvårdsverket som DN begärt ut leder avverkning av svensk skog i dag till följande fördelning av produkter:

Virke – cirka 22 procent

Bioenergi – cirka 50 procent

Papper och pappersmassa – cirka 25 procent

Efter att ha konfronterats med siffrorna återkommer hennes politiskt sakkunniga med att Nilsson i själva verket svarat på vad som är *syftet* med skogsproduktion – och det, ville hon ha sagt, är att få

virke. Resterna blir pappersmassa, biobränsle och andra produkter.

Merparten av skogsbruket i Sverige i dag är så kallat trakthyggesbruk – i folkmun, kalhyggen. DN har beskrivit att forskning visar att alternativa metoder, kontinuitetsskogsbruk, kan gynna biologisk mångfald, klimat och även ekonomin för enskilda skogsägare.

Ministern lyfter att Skogsstyrelsen har fått ett uppdrag att sprida kunskap om kontinuitetsskogsbruk och att utmaningen är att göra det storskaligt.

– Brukandet ska utvecklas och jag vill se mer utav och framför allt uppskalning av hållbart brukande.

Trakthyggesbruk är alltså inte hållbart som du ser det?

– Trakthyggesbruk har sina utmaningar om du tittar på biologisk mångfald, om du jämför de här två metoderna. Men trakthyggesbruket har ju utvecklats väldigt mycket för att ta mer biologisk hänsyn och även den formen behöver utvecklas. Man talar om mångbruk med olika bruksformer. Det gäller att

hitta en balans som gör att det blir så hållbart som möjligt på totalen.

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

FAKTA. SÅ DEFINIERAS HÅLLBART SKOGSBRUK

Definitionen av ett hållbart skogsbruk har satts i Helsingforsdeklarationen 1993 och antagits i regeringens nationella skogsprogram:

Det hållbara skogsbruket handlar om förvaltning och nyttjande av skog och skogsmark på ett sådant sätt och i en sådan takt som upprätthåller dess biologiska mångfald, produktivitet, föryngringskapacitet, vitalitet och dess förmåga att nu och i framtiden fylla relevanta ekologiska, ekonomiska och sociala funktioner på lokal, nationell och global nivå, och som inte skadar andra ekosystem.”

18 Kontroversiell kontroll. Är vi beredda att offra himlen för klimatets skull?

Elizabeth Kolbert

”Under a white sky. The nature of the future”

Bodley Head, 256 sidor.

Rachel Carsons ”Tyst vår” från 1962 markerade miljörörelsens födelse. ”Under a white sky” vittnar om ett slags slut. Inte för att problemen försvunnit. Tvärtom. Men om biologen Carsons mål var att rädda naturen från mänsklig kontroll, har naturvetarna i Elizabeth Kolberts nya bok något mindre idealistiskt i sikte. Det handlar, skriver Kolbert, inte längre om att kontrollera naturen, utan att kontrollera kontrollen av den.

Kolbert, Pulitzerprisbelönad författare till ”Det sjätte utdöendet”, skildrar en störd natur och mer eller mindre märkliga idéer för att hantera dessa ingrepp. Som Chicago-floden, som i en häpnadsväckande kedja av mänskliga omdragningar, invasiva djur och elektrifierade fiskbarriärer visar hur människan alltid ligger steget efter sina ”lösningar”.

Kolbert träffar forskarna som vill genmodifiera fram värmetåliga korallrev och nya, mindre giftiga paddvarianter. Titeln ”Under a white sky” refererar till en särskild form av geoengineering: att spruta ut partiklar i atmosfären, reflektera bort en del av solljuset och därmed minska den globala uppvärmningen. Klimatförändringarnas storskaliga experiment ska alltså mötas med ett nytt, storskaligt experiment. Biverkningarna hos denna så kallade stratosfäriska aerosolinjektion är många och svåröverskådliga. Ett exempel är störda monsuner. Ett annat att den blå himlen blir mjölkvit.

Som skribent är Kolbert ointresserad av sina egna åsikter. Hon är journalist på fältet – reser mellan

smältande Grönlandsis och blekta koraller på Hawaii och växthusgasinfångare i Schweiz. Hon tittar, förvånas, förundras och träffar folk, oftast forskare men också människor som drabbats av industrisamhällets framfart.

Ärendet är inte att visa vilka galenpannor som står redo med sina gensaxar och stratosfäriska partiklar. Snarare ställer Kolbert samma fråga som Andreas Malm och Holly Jean Buck i en ny antologi om geoengineering: "Has it come to this?"

Varken Kolbert, Malm eller Buck påstår att mixtrandet med stratosfären är en rimlig väg att gå. Men de använder inte heller sin ryggmärgsreflex och avfärdar det hela som megalomana pojkdirömmar.

Att släppa ut partiklar i stratosfären är minst sagt kontroversiellt. Miljörörelser, urfolk och vissa klimatforskare varnar för oförutsedda konsekvenser och motsätter sig att forskning över huvud taget sker på området. Faran med ökad kunskap, menar de, är ett sluttande plan där desperata världsledare till slut

griper till handling. Några svenska klimatforskare (som jag intervjuat för en kommande bok) kallar solljusmanipulering "värre än kärnvapen" och "som att ta värktabletter mot en hjärntumör."

Att de ledande innovatörerna på området, Harvards Bill Gates-finansierade forskargrupp, valde just Sverige för sommarens planerade och hårt kritiserade experiment, var kanske oväntat. Men att debatten om idéer som denna kommer nu, är logiskt. Kinas satsningar på kolkraft, fossilbolagens planer på fortsatt massiv utvinning av olja, gas och kol och många länders låga klimatambitioner, ger kalla kårar inför detta 2020-tal där utsläppskurvorna måste börja rita en brant nedförslöpa.

Elizabeth Kolberts argument är inte att möta ingenjörernas idéer med öppna armar. Snarare att inleda ett samtal. Rädslan för det onaturliga är stor. Men vad händer när det gör nytta? Cellgifter, till exempel, är knappast naturmedicin.

Rachel Carsons arbetstitel för ”Tyst vår” var ”The control of nature”. Att inordna naturen som vi vill ha den, menade hon, är en arrogant och farlig idé. Men samtidigt förespråkade Carson att föra in karpfiskar för att bekämpa sjögräs i USA. Det slutade med en ekologisk katastrof, där karpn tagit över hela floder.

Poängen är att vi inte alltid vet vad som blir det minst dåliga i en förvriden värld.

Det globala klimatet och artutrotningen i antropocen är inte enbart natur, de skapas av mänskliga samhällen. Elizabeth Kolbert visar att diskussionen om olustiga strategier för att hantera den människohärjade och oförutsägbara naturen bara har börjat.

Läs Bill McKibbens artikel om geoengineering på dn.se/kultur.

Jonas Gren

18 Här är ”tredje ståndpunkten” i den svenska skogsdebatten

Är det älgarna som är boven i dramat i debatten om den svenska skogen? Vad skogen och människorna behöver är ett skogsbruk där både naturen och produktionen får rum, skriver författaren och historikern Gunnar Wetterberg.

I måndags kom revisorerna till Killhult. Vi försöker bruka vår skog på Stefan Edmans vis (DN 8/3), och för några vintrar sedan stämplade jag ut alla grova granar. I deras ställe satte vi tusen lindar, lönnar och avenbogar våren 2018. Den heta sommaren tog de flesta, men jag har petat ned hundratals ekollon och flyttat små askar från gårdsplanen sedan dess. Och nu kom certifierarna för att granska om resultatet var grönt nog.

Jodå, plantorna var på väg – men de var illa betade av älg och rådjur. Jag suckade. Vad kan man göra? Att hägna vore orimligt tungt och dyrt. ”Bara bly”, skrattade inspektorn. Som dålig skytt jagar jag inte, men hoppas vår granne snickaren kan stå mig bi. Till dess fortsätter sonsonen Ludde och jag att samla ollon varje höst.

Om jag brukat skogen för produktionens skull hade granarna fått stå kvar, och kvävt de stora ekarna och asparna som växte bland dem. Om jag skulle plantera rationellt skulle jag sätta ännu mer gran, för de är än så länge fredade från betning. (Kommer hjortarna över från Listerlandet går inte ens de säkra.)

Sådan ser vardagen ut för den hyggesfrie skogsbonden. Det är inte alldeles enkelt, det kommer att ta många år plantorna är stora nog att röja – men under tiden gläder jag mig åt de vackra, raka unga ekarna i den igenvuxna betesmarken bredvid, med grova, hundraåriga tallar som tvingar upp dem mot ljuset.

I debatten om skogen är detta en pusselbit. I flera viktiga reportage har DN:s Lisa Röstlund skildrat konflikten mellan storskogsbruket och dem som vill skydda den biologiska mångfalden, men för åtskilliga av de 300 000 enskilda skogsägarna är sälgen ögonfröjd om bara några veckor, samtidigt som pollinerarna hittar vårens första föda på kissarna.

Om något skulle skogsdebatten behöva sin ”tredje ståndpunkt”. Den är inte alldeles enkel att karva ut. Längre var motsättningarna enkla: industrin ville få ut så mycket timmer som möjligt, naturvården ville skydda all gammelskog och lite till.

Men klimatfrågan tvingar fram nya avvägningar. Å ena sidan är de stora träden, deras rötter och bärriset omkring dem våra viktigaste kolsänkor. Å andra sidan förlänger det sågade virket kolsänkorna med ytterligare 100 à 200 år, samtidigt som massa och spill kan ersätta olja och plast. Ska vi hugga mer, eller låta stå?

För den trädkramande lekmannen är det inte lätt att hitta rätt. Skogsforskningen ger skärvor och fragment, men problemet är att tolka vad man ser. Ett tag trodde man att skogen borde gödslas, men sedan upptäckte man att det tar nedfallet hand om. De långa omloppstiderna gör att det kan dröja årtionden innan försöken ger säker kunskap. Det tar sju skördar att utvärdera en ny vetesort, lärde mig en växtförädlare. Med sju avverkningar är skogen tillbaka hos Gustav Vasa.

Vad skogen och människorna behöver är ett skogsbruk där både naturen och produktionen får rum.

Jag blev lycklig som ett barn när Annika Kvint skrev om trähusprojekten runt om i landet (DN 3/3). Skithuslukten från bruket i Mönsterås försvinner, när Södra renar utsläppen för att få fram metanol till drivmedel. Det är sorgligt att pappersmaskinerna stänger ned, men i stället för tidningar satsar Stora Enso på förpackningar vid bruket i Uleåborg. Sommaren 2019, när Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien firade 100-

årsjubileum, fick storögda internationella gäster beundra 20 projekt för att manipulera trä på KTH. Papper som batterier, bilkarosser av trä, skruvade kolkedjor som gör träet genomskinligt – det var bara några av alla framtidens möjligheter som utställningen visade upp.

Det är bara en del av stockarna som blir korslimmade bjälkar att lagra kol med. Mer blir massa, mycket blir spill, och kommer snabbare tillbaka till atmosfären. Men även med korta omloppstider hjälper biobränsle och kartonger till att ersätta olja och kol, vilket rimligen pressar priset på det fossila och hjälper till att bevara ändliga resurser. Skogsindustrins fenomenala förmåga att ta vara på allting, ända ner till skitlukten, borde medvetet ställas i klimatpolitikens tjänst. Varför utnyttjar inte fler kommuner sitt planmonopol till att kräva trähusbyggande?

Samtidigt är frågan hur bolagen hanterar sin skog. I detta spelar tekniken en viktig roll. Ända fram till andra världskriget var skogsbruket manuellt: det sköttes med yxa, såg och häst av flera hundra tusen

skogsarbetare varje vinter. Men när rekordårens verkstadsindustrier tömde Norrlands inland fick mekaniseringen en väldig fart. Först kom motorsågarna på 1950-talet, men sedan – och viktigare – barkare, skotare och skördare. De första maskinerna var stora och klumpiga, och därför fick mellankrigstidens blädning ge vika för mekaniseringens kalhyggen, som växte sig större och större.

Men nu kan det vända. Stora kalhyggen måste planteras manuellt, och det är dyrt och ont om planterare. Därför är det rationellt att minska hyggena stå att träden intill kan stå för självföryngring av skogen. Samtidigt har maskiner blivit mindre och nimmare, så att de kunde gå in i Killhult och fälla granarna utan att skada ekarna och tallarna runt omkring. Därmed skulle också gallringar och avverkningar i det hyggesfria skogsbruket kunna mekaniseras, till glädje för många skogsbönder som ändå har skogen lite *til lyst*. Om certifierarna ålägger de stora bolagen att bruka en del av sina skogar

hyggesfritt, så skulle det säkert skynda på teknikutvecklingen. Det vore inte fel att spänna bjässarna för den skonsamma utvecklingen!

Om större delar av skogsmarken brukas med plockhuggning kan det betyda att uttaget minskar under en övergångstid. Ur klimatsynpunkt vore det en dubbelt välkommen effekt. Dels kommer en del träd att bli grövre och binda mer kol, dels kommer betalningen för det som avverkas att stiga. Om skogsbruket blir mer lönsamt kommer fler att vilja plantera mer, inte bara i Sverige – här har vi nog beskogat nästan så mycket vi kan – utan ännu mer på andra håll i Europa, där mer skog är en nåd att stilla bedja om. För något år sedan spekulerade The Economist i att det uteblivna EU-stödet skulle leda till att mer brittisk jordbruksmark lades om till skog – det vore i så fall en av Brexits få välsignelser. För att suga upp koldioxiden i atmosfären behöver jorden miljarders miljarder träd. Det är svårt att subventionera fram dem om de bara ska stå där, men om trä får en växande betydelse som råvara på många

fler områden kommer marknaderna att ge överlevnaden draghjälp.

Ur den biologiska mångfaldens synvinkel är det förstas inte tillräckligt. Det är viktigt att dessutom freda den gamla skogen. Men det borde vara en överkomlig insats. Sammanlagt upptar skogen mer än två tredjedelar av Sveriges yta, 28 miljoner hektar. Av dem räknas 22,5 miljoner hektar som produktiv skogsmark. Naturskogen, sådan skog som inte brukats de senaste 25 åren och där det finns grova, döda träd, uppgår till knappt 400 000 hektar. Den senaste skogsutredningen borde leda till att staten åtar sig att betala för långa skötselavtal med naturskogens ägare.

Det är inte bara gammelskogen som är skyddsvärd. Det är det som kartläggningen av nyckelbiotoper velat komma åt. Problemet har varit att certifierarna är strängare än statens myndigheter i synen på nyckelbiotoperna. Även om en skog blivit klassad som nyckelbiotop kan ägaren få tillstånd att avverka – men trots det vägrar de certifierade bolagen att ta emot det avvergade timret och säljaren får inte den premie som

annars läggs på priset. Certifieringen tillkom ursprungligen när miljöaktivister på kontinenten hotade att bojkotta tidningspapper som inte var grönt nog – därför är bolagen angelägna om kraven på brukarna.

Detta är en av de effekter som bidragit till debatten om äganderätten. Men i det här fallet är det svårt att hävda att staten borde kompensera ägarna – det är visserligen staten som stått för klassningen, men det är skogsindustrin som vägrat köpa och därmed åsamkat ägarna skada. En lösning skulle kunna vara att de bolag som anslutit sig till certifieringen betalar en naturvårdspremie på allt virke de förbrukar. Den premien skulle kunna användas till en fond för att betala skötselavtal med de skogsägare som inte får sälja sitt virke som grönt. Certifieringen är ett led i industrins marknadsföring – då är det rimligt att den också betalar för följderna för de enskilda brukarna.

Men det är också viktigt att måna om den skog som växer upp. Där är betestrycket det största bekymret. Min mest älskade skogsklassiker är poeten och

växtforskaren Sten Selanders magnifika ”Det levande landskapet i Sverige”. Redan då – i mitten av 1950-talet – hade älgen kommit tillbaka. Han varnade för att det i Uppland och Västmanland fanns över sju älgar per 1 000 hektar skogsmark. Då uppgick stammen till 60 000 djur i hela landet – de senaste 20 åren har den beräknats till mellan 240 000 och 400 000 älgar, 10–15 djur per 1 000 hektar.

Det är i dag det största hotet mot skogens återväxt. Ju mer skogen betas, desto fler granar planteras det – även på torra marker, där tallen egentligen skulle må bättre. Under heta somrar – och de ser ut att bli fler – tar granen mycket stryk. Det är skogsbrändernas moder, men ger också granbarkborrarna mycket att frossa på. Med färre älgar och rådjur skulle fler skogsägare våga satsa på blandskog. Det skulle i sin tur kunna minska betestrycket, om det i blandskogen också växte rönn och sälg, de vackra djurens favoritfoder.

Kanske ligger den tredje ståndpunkten någonstans i det här häradet. Det skulle produktionen, klimatet och

den biologiska mångfalden behöva – och då skulle vi få mycket skönhet och glädje på köpet.

Gunnar Wetterberg

Historiker och författare, bland annat till "Träd – En vandring i den svenska skogen" (2018).

18 Främlingen som invaderade Gotland

Det ordas allt mer om hotet från öster och det spända läget över Östersjön. Ett nytt regemente har sett dagens ljus på Gotland. Ändå var det få som uppmärksammade invasionen österifrån på Gotlands södra stränder den 28 september 2020.

Det var en svärm av en gräshoppa som aldrig tidigare setts i Norden, som över 170 kilometer öppet hav korsade Östersjöns ostliga vindar och dök upp i hundratal på Sudret. Skvalpviks och Norebods stränder var fullständigt invaderade!

Volantgräshoppa är ett föreslaget svenskt namn på denna långvingade gräshoppa. Volant är ett gammalt adjektiv i svenskan som använts för just arméer i betydelsen rörlig – en volant armé kunde minsann förflytta sig snabbt!

Denna gräshoppa är också känd för sin mycket goda flygförmåga och att dyka upp långt från sin utvecklingsplats. Arten uppvisar en del likheter med vandringsgräshoppor, som senaste året haft förödande massutbrott i bland annat Östafrika.

Så varför dök den upp på Gotland? Ett förstärkt högtryck i öster tillsammans med ostliga vindar satte igång sträckrörelser för både rariteter på fågelfronten och sexbenta varelser. Troligen hade reproduktionen varit gynnsam, men svärmens exakta ursprung är än så länge okänt.

Med i ekvationen finns också klimatförändringarna. Volantgräshoppan är bara en av flera gräshoppor som är temperaturbegränsade, och som särskilt på 2000-talet expanderat sin utbredning norrut till följd av det varmare klimatet.

Den uppmärksamma natursnokaren har på senare år allt oftare kunnat notera ett cikadalikt, högfrekvent läte från ängar och vägkanter framåt sensommaren. Det är cikadavårtbitaren som blivit allt vanligare i

framför allt östra Svealand. Sedan 2014 har vi också fått tillskott av långvingad lövvårtbitare, först till Skåne men arten håller på att sprida sig norrut.

Det gemensamma är att arter med långa vingar och bra flygförmåga är de som snabbast kan anpassa sin utbredning efter klimatförändringarna.

Johannes Bergsten, förste intendent, Naturhistoriska riksmuseet

19 Karlstad blir säte för ny myndighet

Sveriges nya myndighet för psykologiskt försvar får sitt säte i Karlstad, samtidigt som en del av myndigheten placeras i Solna, skriver Regeringskansliet i ett pressmeddelande.

Inrättandet är en del i överenskommelsen mellan regeringen och januaripartierna. Anledningen till att myndigheten införs är enligt regeringen ett försämrat säkerhetsläge, och då ses det psykologiska försvaret som en viktig del i uppbyggnaden av ett modernt totalförsvar.

TT

19 ”Rädda strömmingen – förbjud storskaligt trålfiske i Östersjön”

Vi vill härmed uttrycka en kraftfull protest mot det storskaliga industriella fisket av strömming som bedrevs av trålfiskefartyg i Östersjön i fjol. Sådana enorma fångster av strömming befarar vi allvarligt kan skada andra fiskbestånd i skärgården.

Fångsten av strömming för Stockholms läns yrkesfiskare (1 januari–6 april 2020) var 4,4 ton, medan trålfiskefartygens fångst för denna period var drygt 3 160 ton. Yrkesfiskare i Gävlebukten och Stockholms skärgård vittnar om en minskad strömmingsfångst med 90 procent. Fritidsfiskare kommer hem med tomma hinkar. Det fanns ingen strömming.

Följden av överfiske kan också bli en obalans mellan de olika fiskpopulationerna med ekosystemrubbningar av ytterst allvarlig natur, vilket också länsstyrelsen varnar för. Strömming är nämligen basföda för fiskarter som torsk, lax, gädda och gös.

Fram till den 16 februari i år hade ett ton strömming fiskats med passiva redskap som garn samtidigt som 4 000 ton fångats av trålare i delområde 29, där området utanför Stockholms län ingår.

Sportfiske är en viktig sysselsättning för många och ett sätt att komma ut i skärgårdsnaturen. I somras var det dock en meningslös aktivitet.

Strömmingsfiske är också en viktig resurs för många hushåll i Stockholms läns kustområden. De få kvarvarande yrkesfiskarna i skärgården finner i eskalerande takt sina fångster reducerade till nivåer under dem där fiske överhuvud snart helt saknar motiv.

En beslutad minskning av fiskekvoten i centrala Östersjön för i år med 36 procent välkomnas, men problemet med oerhört stora uttag i lokalt anpassade bestånd i kustnära områden finns kvar. Utöver detta tillkommer flera andra problemen för strömmingen; skarpsillens och storspiggens expansion (födokonkurrenter), spiggen äter strömmingens rom, predation av säl, stora förändringar i Östersjöns ekosystem, strömmingens storleksminskning och allt tidigare könsmognad.

Därför invänder vi starkt mot ett fortsatt överdimensionerat industriellt trålfiske för innevarande och kommande säsonger.

Vi kräver ett långsiktigt hållbart fiske satt utifrån ekosystemets ramar och ett förbud för det storskaliga trålfisket. Om ett förbud mot detta inte kommer till stånd ser vi det som nödvändigt att gränsen för trålning flyttas längre ut från kusten.

**Joakim Jonsson, Österåkers
Sportfiskeklubb, Maria Olausson,**

**Naturskyddsföreningen i Österåker,
Kristoffer Stighäll, Roslagens
ornitologiska förening, Ola
Nordstrand, Naturskyddsföreningen
Roslagen, Patrik Bergqvist, Skeboåns
Sportfiskeförening, Kennet Jonsson,
Norrtälje Sportfiskare, Scott
Danielsson, Naturskyddsföreningen i
Värmdö, Ulf Zetterstedt,
Naturskyddsföreningen i Haninge,
Jan Holmbäck, Naturskyddsföre-
ningen i Vaxholm, Lars Lindqvist,
Vaxholms
fiskevårdsområdesförening, Solveig
Dahl, Naturskyddsföreningen i
Tyresö, och Rolf Stohr, Tyresö
fiskevårdsförening**

23 Det nya politiska landskapet ger en frihetlig borgerlighet en historisk uppgift

Var befinner sig Sverige i det konstitutionella försvaret för rättsstaten och den liberala demokratin? Jo, mer kan göras. En offensiv måste till. Det är beskedet från Moderaternas partisekreterare Gunnar Strömmer som nyligen (DI 4/3) förklarade att borgerligheten ”måste göra jobbet”.

Han tecknar i debattartikeln en fullt relevant historisk bild och skissar en inspirerande väg framåt. Han har rätt i att det är för lätt att ändra grundlagen i Sverige och att Lagrådets roll som granskare behöver stärkas.

Det är korrekt av Strömmer att lyfta fram att S har en sorglig tradition av att vara emot förstärkningar av den liberala demokratin – i synnerhet när det gäller maktindelning och skyddet av individuella rättigheter.

Givet partisekreterarens historieskrivning och teckning av nuläget är det direkt anmärkningsvärt att han inte med ett ord nämner M:s blivande politiska samarbetspartners syn på rättsstaten och den liberala demokratin.

När SD vägrar släppa igenom statsbudgeten om M inte går med på förslagen om angiveriplikt, utvisning till dödsstraff och statlig politik för återvandring till länder där individer med uppehållstillstånd ”bör bo” på den grund att de ”saknar tillhörighet” till det svenska – vad är M:s strategi då?

I SD:s ideologis själva grundpremiss står partiet som uttolkare av den sanna folkviljan, som eliten tappat kontakten med. Högerpopulismen vill kämpa mot vad den menar är en maktutövning utan folkligt mandat – i kultursfären, i rättssystemet, på universiteten och i offentliga förvaltningar.

Lägg därtill ledande SD-företrädare (bland dem en rättspolitisk talesperson) uttryck för att alla polischefer ska bytas ut, att public service-journalister ska kallas in

till riksdagen och ställas till svars och att SD i sinom tid ska stoppa medier och det står klart vilka tankar för Sveriges framtid detta parti umgås med.

Det här är inget ideologiskt torrsim, utan en konkret verklighet. Det har fått konsekvenser i praktiken där SD ingår i majoriteten.

M i Skurup och Staffanstorp gick armkrok med SD och fattade 2019 beslut, med udden riktad mot muslimska skolbarn, som upphävdes av förvaltningsrätten för att de bröt mot skollagen och Europakonventionen.

SD:s föreställning om verkligt medborgarinflytande ska få komma till uttryck på ett allomfattande sätt. När partiideologen Mattias Karlsson lade ut texten om SD:s långsiktiga strategi beskrev han ”en socialliberal överideologi’ i Sverige, med tonvikt på mångkultur, mångfald, globalisering och feminism. (...) Den är otroligt stark bland de som undervisar ungdomar på universiteten och en stor del av lärarkåren. Den är otroligt stark bland kulturutövare” (DN 1/1 2020).

M:s ideologiske riktkarl, sociologiprofessor Hans L Zetterberg, brukade på sin tid framhålla att samhället är större än staten. Liberalismen, liberalkonservatismen och konservatismen har verkat för att institutioner och civilsamhälle ska stärkas, gärna på statens bekostnad. Det är en hållning som ideologiskt bekämpas av Åkessons parti.

SD:s recept för att nå sitt drömsamhälle är inte frihetligt. SD vill enligt chefsideolog Karlsson ”forma människor på alla plan man kan”. Armlängds avstånd till kultur och media? Glöm det.

Det är ett ideal inte så långt från socialdemokratis när den var som sämst och som mest radikal. Gunnar Nilsson, som skulle bli LO-ordförande två år senare, lade ut texten i ett tal till Unga örnars kongress 1971:

”Om vi vill att samhället ska förändras från att vara baserat på konkurrens och ett kapitalistiskt synsätt, då måste vi börja med att skapa samhällsmedborgare som aktivt verkar för dessa uppfattningar, och då måste vi

ägna all uppmärksamhet åt de yngsta, även om vi riskerar att det kallas indoktrinering.”

”Skapa samhällsmedborgare” och ”forma människor”, alltså. Partier som ser så på sin samhällsroll är svurna fiender till en frihetlig borgerlighet. Tack och lov har S sedan länge skalat ner sina ideologiska ambitioner.

Eftersom SD däremot ser sin politiks utbredning överallt – i akademi, civilsamhälle och förvaltning – som naturlig och självklar har borgerligheten en historisk uppgift. Den ska försvara individernas integritet gentemot staten, och i skarp kontrast stå upp för maktdelning, lagprövning och skydd för medborgerliga rättigheter.

Det är ingen slump att Jimmie Åkesson vill bli justitieminister.

Jens Runnberg

jens.runnberg@dn.se

Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratraktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Justitiedepartementet

ansvarar för rättsväsendets myndigheter, bland annat polisen, åklagarväsendet, domstolarna, kriminalvården samt för migrations- och asylfrågor och krisberedskap.

Justitiedepartementet ansvarar för lagstiftningen inom områdena statsrätt och allmän förvaltningsrätt, civilrätt, processrätt, straffrätt samt migrations- och asylrätt.

[Områden](#)

Områden

- [Bekämpning av terrorism](#)
- [Civilt försvar](#)
- [Familjerätt](#)
- [Grundlagar och integritet](#)
- [Krisberedskap](#)
- [Migration och asyl](#)
- [Rättsväsendet](#)

[Om Justitiedepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Justitiedepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)
- [Internationellt rättsligt samarbete](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Morgan Johansson](#)

Justitie- och migrationsminister

[Mikael Damberg](#)

Inrikesminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Justitiedepartementets propositioner](#)
- [34-punktsprogrammet mot gängkriminalitet](#)
- [Ett tryggare Sverige](#)
- [Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism](#)
- [Information om viseringar \(visum\)](#)
- [Europeisk e-juridikportal](#)
- [Frågor och svar – inreseförbud till EU via Sverige](#)
- [Till dig som är student](#)

Aktuellt från Justitiedepartementet

Justitiedepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/>

Myndigheter

- **Revisorsinspektionen (RI)**
19 april 2017 från [Justitiedepartementet](#)
- **Polismyndigheten**
11 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Inspektionen för strategiska produkter, ISP**
06 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Stiftelsen Gällöfsta utbildningscentrum**
05 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Justitiekanslern (JK)**
05 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Statens haverikommission (SHK)**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Sveriges Domstolar**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Rättshjälpsmyndigheten**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Migrationsverket**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Kriminalvården**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Ekobrottsmyndigheten (EBM)**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Domarnämnden**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Brottsoffermyndigheten (BrOM)**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Brottsförebyggande rådet (Brå)**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Åklagarmyndigheten**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Kustbevakningen (KBV)**
04 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)**
02 februari 2015 från [Justitiedepartementet](#)

- **Säkerhetspolisen**
05 januari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Rättsmedicinalverket (RMV)**
05 januari 2015 från [Justitiedepartementet](#)Morgan Johansson
-
- **Gentekniknämnden**
05 januari 2015 från [Justitiedepartementet](#)
- **Datainspektionen**
05 januari 2015 från [Justitiedepartementet](#)

Morgan Johansson

- [Migration och asyl](#)
- [Rättsväsendet](#)

Justitie- och migrationsminister

[Justitiedepartementet](#)

"Som justitie- och migrationsminister vill jag arbeta för att knäcka den organiserade kriminaliteten och förstärka kampen mot terrorismen. Vår migrationspolitik ska vara långsiktigt hållbar och brett förankrad. Jag tror på den välfärdsmodell som vi har i Sverige och på ett samhälle som håller ihop."

[SW 32 Statsvetenskap.](#)

[SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.](#)

[SW .7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.](#)

[SW .7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.](#)

Morgan Johanssons områden

- [Bekämpning av terrorism](#)
 - [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Familjerätt](#)
- [Grundlagar och integritet](#)

Mikael Damberg

Inrikesminister

[Justitiedepartementet](#)

Mikael Dambergs områden

- [Bekämpning av terrorism](#)
- [Civilt försvar](#)
- [Försvar](#)
- [Krisberedskap](#)
- [Rättsväsendet](#)

[SW . 7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.](#)

[SW . 6525-6529 Militära verksamheter.](#) (Civilt)

13 Få minns hur det startade – ändå fortsätter gängkriget

Hur stoppar man en dödlig konflikt mellan människor som själva inte vet hur den startade? Gängkriget i Biskopsgården har kallats det längsta och blodigaste i Sverige. Det senaste året har ett 50-tal personer frihetsberövats – ändå fortsätter skjutningarna.

Här går gränsen. Från spårvagnshållplatsen utanför daghemmet, upp längs slänten nedanför nybygget, genom bostadsområdet och bort mot skogen runt Svartemosse.

Norra och Södra sidan.

En grov förenkling ska vi se, men begrepp som har satt sig djupt i lokalsamhället och som många, inte minst barn och unga, dagligen förhåller sig till.

Jörgen Thorén, lokalpolisområdeschef på Hisingen sedan 2015, lutar sig över sin tjänstedator. På skärmen har han 14 ärenden vilkas innehåll står i bjärt kontrast till den lätt nedtrampade air av offentlig förvaltning som präglar konferensrummet på polisstationen vid Vågmästareplatsen.

– Det är den 5 juli 2012, mordet på Önskevädsgatan. Sedan har vi ju 4 september 2013 och skjutningen på Väderilsgatan.

Det fortsätter:

– Sedan är det ju skjutningen på Vår krog & bar på Vårväderstorget 2015. Sedan har vi ju bilsprängningen i Torslanda där den lilla flickan

dog. Och mordet på Sjumilaskolan 2015, med den oskyldige mannen.

– Sedan, 2016, hade vi handgranaten som kastades in i lägenheten på Dimvädersgatan, där 8-åringen dog.

Och det fortsätter:

Det senaste i raden av gängrelaterade mord skedde i maj förra året. En man i 30-årsåldern med starka kopplingar till ett kriminellt nätverk från den södra delen av Biskopsgården sköts till döds utanför ett bostadshus i Gamlestaden. Sammanlagt sitter nu 16 personer från ett rivaliserande gäng häktade för inblandning i mordet.

DN har varit i kontakt med såväl flera av de huvudmisstänkta advokater som företrädare för offrets anhöriga, men ingen av dem vill kommentera konflikten i Biskopsgården.

Gängkriget har kallats det blodigaste i svensk historia. Beroende på hur man räknar kan

antalet mord räknas till mellan 17 och 19. Därtill kommer minst lika många mordförsök.

Förhandlingar i rättegången kring mordet i Gamlestaden inleds i mitten av mars, men Jörgen Thorén betraktar redan utredningen av mordet som en framgång.

– Vi bedriver ett mycket offensivt polisarbete mot de som skjuter eller står bakom skjutningarna och det har fått effekt. Det är svårt att prata om framgångar när så många har mördats och skadats, men jag tycker det är viktigt att lyfta fram att vårt arbete har lyckats trycka ner antalet skjutningar markant jämfört med när det var som värst 2013 och 2014, säger han.

Paradoxalt nog har polisens framgångar lett till nya problem. Att många tongivande brottslingar nu är frihetsberövade har skapat ett maktvakuum i Biskopsgårdens kriminella värld och under hösten och vintern har det genomförts

flera mordförsök med skottlossning på öppen gata.

Det senaste inträffade vid femtiden på eftermiddagen den 13 januari i år, mitt i ett bostadsområde.

– Jag bara kände att vad gör vi nu? Vad säger man? Jag vet att vi kände så 2015 också, efter Vår krog & bar. Nu när det var någon som sköt klockan fem på eftermiddagen så blev jag uppgiven – nu flyttar vi – så kände jag, säger Petra Wallén.

Hon har bott länge i Biskopsgården och trots stadsdelens dåliga rykte har hon alltid känt att det här är hennes plats. Våldet var på något sätt inte en del av hennes värld. Den bestod av en sällsynt sammanhållning grannar emellan och en känsla av lugn och frihet – mitt i en storstad.

– Alla vi som bor här vill att barnen, allas barn, ska få lov att bemästra sitt universum, nära till skolan, nära till vänner, kunna gå ute och leka.

Men vad ska man säga efter något sånt här, ”inte just i dag”? säger Petra Wallén.

Tillsammans med andra oroade föräldrar bildade Petra Wallén ett eget nätverk, ett föräldranätverk, för att diskutera vad de som boende i Biskopsgården kunde göra åt våldet.

Nätverket har skrivit ett manifest där de kräver insatser från samhället för att stärka skolan, motverka trångboddhet och ge ungdomar från socioekonomiskt svaga familjer en chans till en meningsfull fritid. Och att vapnen försvinner från gatorna i Biskopsgården.

– Jag tillhör en vit medelklass här i Biskopsgården och min situation kan inte jämföras med de som bor kanske 12 personer i en trea, säger Mia Sundkvist, som också var med och startade föräldranätverket.

Poängen hon vill göra är att begreppen Norra och Södra inte bara beskriver en konfliktlinje mellan olika kriminella nätverk. Fattigdomen

och trångboddheten är större i norr. Det finns en hierarki grundad i klass mellan olika kvarter i stadsdelen.

Nu är vi vid en av de platser där konflikten har satt avtryck under vintern. Det var utanför pizzerian där vi träffar Petra Wallén och Mia Sundkvist som mordförsöket skedde den där eftermiddagen i mitten av januari.

Föräldrarna vill se ett slut på våldet, men en avgörande fråga blir hängande i luften: Varför har konflikten i Biskopsgården blivit så långdragen och så blodig?

– Den som har svar på den frågan har ju liksom lösningen, säger Mia Sundkvist.

– Delvis är det tillgång till vapen, delvis är det det här med Norra och Södra, fortsätter hon.

Efter det uppmärksammade dubbelmordet på Vår krog & bar på Vårväderstorget 2015 har södra sidan, eller Vårvädersligan som gänget också kallas, dominerat stadsdelen. Personer

från nätverket i norra Biskopsgården låg bakom attacken mot krogen på Vårväderstorget, men när flera av dem dömdes till långa straff kunde gänget från södra sidan, lett av Eddie Jobe, ta över.

Sedan Jobe och en rad av nätverkets tongivande personer dömts eller häktas som misstänkta för allvarliga brott har nätverket i norra Biskopsgården vuxit sig starkare. Nu pågår flera samtidiga maktkamper. Dels om kontroll i den södra delen av Biskopsgården, dels om balansen mellan nätverken i norr och söder.

Enligt polischefen Jörgen Thorén drivs konflikten till stor del av avundsjuka och en kamp om marknadsandelar av försäljning av narkotika i stadsdelen.

– Vår målsättning är att det inte skall finnas någon narkotikaförsäljning på våra torg. Jag säger inte att det inte finns narkotika i området, för det gör det, men det säljs inte lika öppet som tidigare, säger han och fortsätter:

– Torgen är väldigt, väldigt viktiga för de här nätverken, säger han.

Det kan Eva-Britt Luvö skriva under på. Hon är hela Biskopsgårdens mamma och har nattvandrat i området i 22 år. Tillsammans med Reine Emanuelsson, nattvandrare sedan 30 år, har hon helg efter helg traskat mellan torgen.

– Hela klimatet har blivit tuffare och råare, säger Eva-Britt Luvö.

Hon och Reine har från gatan upplevt uppdelningen av Biskopsgården i norra och södra.

– Det har börjat växa och det pratas väldigt mycket om vi och dom. Det är det värsta i samhället när man börjar dela upp folk, för då har man en anledning att tycka illa om varandra, säger han.

Varför konflikten i Biskopsgården blivit så utstuderat blodig kan varken Reine eller Eva-Britt svara på, men de är säkra på en sak –

klimatet i stadsdelen har långsamt blivit allt hårdare.

Den bilden delas av Abdiaziz Abdikadir från Neutrala Ungdomsföreningen, en idrottsförening i Biskopsgården som även ägnar sig åt socialt arbete på ideell basis.

– När det gäller att hamna på fel sida, den åldersgränsen har gått ner. Förut var det kanske 16–17 år, men nu ser man att det är 13–14-åringar. Klimatet har hårdnat. Det är grövre handlingar. Man kastar handgranater mot lägenheter, det är bomber och annat, säger han.

Tillbaka till Vågmästareplatsen och mötesrummet på polisstationen. Vi vet att det senaste mordförsöket kopplat till konflikten i Biskopsgården inträffade den 13 januari i år, men inte hur konflikten startade.

Ofta nämns mordet på Önskevädersgatan 2012 som upprinnelsen till gängkriget. Men Jörgen Torén är inte så säker på att det stämmer. Eller

på att någon annan enskild händelse kan tillskrivas den betydelsen.

– Jag tror att väldigt många av de individer som är involverade i dag, de har ingen aning om vad konflikten en gång i tiden handlade om, säger Jörgen Thorén.

– Det som är unikt för den här konflikten är att den har varit så långvarig och att den har eskalerat över tid.

Daniel Neck har en modell som beskriver det: Våldstrappan. Som polisman på Hisingen under mer än tio år har han kunnat studera hur den ser ut i verkligheten.

– Om det tidigare var så att ett bråk resulterade i att någon fick en smäll på käften så eskalerade det till knivar. Sedan skjutvapen. Sedan blir det mord, som leder till ytterligare mord. Varje gång man tar ett steg upp på trappan blir våldet grövre. Och det finns inget sätt att backa, säger han.

Sedan 2019 är Daniel Neck brottsförebyggande samordnare i polisområde Storgöteborg. Han säger att läget i Biskopsgården nu är så spänt att gängkriminella begår våldshandlingar för att föregripa attacker mot sig själv.

– Man misstänker kanske att någon är ute efter en och så tänker man att då är det bättre att jag skjuter först.

Vi är på DN:s redaktion i Göteborg nu, och Daniel Neck försöker bena ut anledningarna till att konflikten i Biskopsgården bara fortsätter. Stående framför en vit tavla ritar han skisser som bygger på ytterligare två modeller.

Han liknar gängmiljön vid en pyramid, men en pyramid fylld av mindre pyramider. Alla vill till toppen. Det är ett minfält där minsta snedsteg kan leda till en våldshandling, som i sin tur leder till ytterligare en. Landskapet är svårt att överblicka.

Enligt polisens sista modell kan gängmedlemmarna delas upp i strategiskt viktiga personer, utförare som säljer narkotika eller är de som håller i vapnen, yngre personer som agerar springpojkar och till sist de som finns i utkanterna, men riskerar att bli rekryterade.

Polisen räknar med att runt 175 personer är involverade i vad man kallar nätverkskriminalitet i Biskopsgården. Av dem sitter nu ett 50-tal frihetsberövade. Hela 16 personer kommer att åtalas för inblandning i det senaste mordet.

Ändå fortsätter skjutningarna.

Jörgen Thorén menar att det krävs långsiktigt arbete från hela samhället för att bryta våldsspiralen. Han lyfter polisens nära samarbete med socialförvaltningen och Göteborgs stora fastighetsägare.

– Det tillsammans med vårt hårda arbete med att knäcka gängkriminaliteten med så många frihetsberövade tror jag gör att det finns stora möjligheter till att vända utvecklingen på allvar nu, säger han.

Carl Cato

carl.cato@dn.se

FAKTA. BISKOPSGÅRDEN

Delad stadsdel

Uppdelningen av Biskopsgården får i vissa sammanhang stora konsekvenser. I Länsmansgården, som angränsar till Biskopsgården i norr, ligger Vårvindens fritidsgård, den enda i de två stadsdelarna. Dit vågar inte alla ungdomar från södra Biskopsgården ta sig.

På samma sätt måste de som bor i de norra delarna av stadsdelen ta sig till den södra ändan för att kunna besöka socialkontoret och annan

samhällsservice i Förvaltningshuset på Höstvädersgatan, ett stenkast från Vårväderstorget.

Polisen bytte strategi 2015

Sedan 2015 har polisen på Hisingen bytt strategi och hittat nya sätt att arbeta riktat mot gängrelaterad brottslighet.

Genom hög närvaro på så kallade hot spots, exempelvis torgen i Biskopsgården, försöker polisen pressa tillbaka gängen och få bort den öppna narkotikahandeln.

Enligt lokalpolisområdeschefen Jörgen Thorén har polisen god koll på gängkriminella i stadsdelen och arbetar aktivt för att få bort tongivande individer i de kriminella nätverken. Han lyfter också betydelsen av samverkan mellan polisen och andra myndigheter.

15 Tävlingen behöver få fler grenar

En liten flicka dog i en bilsprängning. Ett dubbelmord ägde rum på en restaurang. En handgranat kastades in i en lägenhet och dödade en åttaårig pojke.

Polisen ser exemplen som inslag i en väpnad konflikt mellan två kriminella nätverk i Biskopsgården, stadsdelen i Göteborg som klassats som *särskilt utsatt* ända sedan Nationella operativa avdelningen (Noa) började publicera sin viktiga lista.

Det lågintensiva kriget ska ha börjat för nio år sedan. Det har lett till 17–19 mord och lika många mordförsök. 175 personer är involverade. Just nu är 50 häktade eller

fängslade. Läget beskrivs som fronter som -
böljar (DN 13/3). En tid har den norra
grupperingen intagit ett torg, sedan återtas det
av den södra.

Biskopsgården och andra utsatta områden har
fått ”lag och ordning” att öka i väljarintresse.
Regeringarna Löfven har de gångna sju åren
förknippats med att de ”inte såg det komma”
och har varit dåliga på att agera kraftfullt.

Det är inte en slump att justitieminister Morgan
Johansson (S) i Novus januarimätning ligger på
platsen närmast över de notoriskt lågrankade
språkrörsministrarna från MP. Endast 14
procent av väljarna har högt förtroende för
Johansson.

Utöver de akuta polisinsatserna behöver också
annat hända i områdena på Noas lista. De
behöver förebilder som parkerar fina bilar vid
dessa torg, efter att ha tjänat ihop till dem med
hederligt arbete.

Sedan 2015 har M och S växlat som det parti
som väljarna litar mest på när det gäller jobb
och sysselsättning, med S i topp sedan juni
2020. När det gäller ”lag och ordning” håller
väljarna M högst.

Det tävlas om flest nya poliser. Det vore
välgörande med en ädel tävlan mellan de två
partierna som gör anspråk på
statsministerposten om vem som bäst kan lyfta
utsatta statsdelar. Då krävs både politik för
vassare rättskipning och fler nya jobb.

Jens Runnberg

jens.runnberg@dn.se

16 ”Tidsgräns för häktade unga gör mer skada än nytta”

Regeringen vill göra det svårare att häkta ungdomar som misstänks för allvarlig brottslighet. Men att begränsa häktningstiden till tre månader riskerar att få motsatt effekt, med längre genomsnittliga häktningstider för unga och ett svårare utredningsläge, skriver nio åklagare och poliser.

DN. DEBATT 210316

Att Sverige de senaste åren har fått större och större problem med grov brottslighet kan knappast ha undgått någon. I augusti 2020 gjordes en ovanlig publicering på polisens hemsida med rubriken ”Våldsutvecklingen är synnerligen allvarlig”. I texten förklarar rikspolischefen Anders Thornberg att polisen

”jobbar intensivt, dygnet runt, trots det fortsätter det grova våldet”.

Vi som arbetar med dessa brott har även noterat en annan trend, nämligen att en stor del av denna grova brottslighet begås av väldigt unga personer. Inte sällan är det äldre gängkriminella som uppdrar åt de yngre att begå mord, vapenbrott eller andra grova brott åt dem. I andra sammanhang handlar det om ungdomsgång som exempelvis systematiskt rånar andra ungdomar i deras omgivning – då och då med förnedrande inslag.

Att det är ungdomar som i stor utsträckning begår dessa brott gör dem extra svåra att utreda. För att kunna nå framgång i brottsutredningarna krävs det ofta att de inblandade inte ges möjlighet att prata ihop sig eller påverka vittnen och brottsoffer i deras utsagor. För personer under 18 år krävs det dock ”synnerliga skäl” för att de ska kunna häktas och åläggas restriktioner, det vill säga begränsas i sin kontakt med omvärlden. Detta innebär i praktiken att häktning endast blir aktuellt i de mål som rör oerhört allvarlig

brottslighet och där det också finns en mycket stor risk för att den misstänkte på fri fot påverkar brottsutredningen. I de fall en ungdom faktiskt häktas görs också löpande prövningar av om det är proportionerligt att häktningen fortsätter. I många fall innebär detta att ungdomar – trots att de är misstänkta för mycket allvarlig brottslighet – släpps på fri fot, vilket i sig inte sällan leder till att förundersökningarna måste läggas ner eller åtal ogillas.

Från politikerhåll pratas det ofta om att man ska ta ”krafttag” mot gängkriminaliteten och att man ser den skenande brottsutvecklingen som ”oacceptabel”. Trots detta planerar regeringen att driva igenom en reform som innebär att man ytterligare höjer ribban för frihetsberövande av ungdomar – genom att införa en maxgräns på tre månaders häktningstid.

Även om det enligt förslaget ska finnas en ventil att förlänga tiden vid ”synnerliga skäl”, kan detta lagförslag inte tolkas på något annat sätt än som att det ska bli ännu svårare att ha ungdomar häktade. När man läser förslaget kan man inte låta bli att undra om

politikerna som vill driva igenom detta är medvetna om hur högt ribban faktiskt ligger i dag. För att tydliggöra detta kommer här lite hårdfakta: Under 2020 var det totalt tolv ungdomar under 18 år som satt häktade mer än tre månader. Hälften av dessa – sex stycken – satt häktade för mord. Övriga sex satt häktade för försök till mord, synnerligen grovt narkotikabrott, olaga frihetsberövande (två stycken) och grovt narkotikabrott (två stycken). Båda de grova narkotikabrotten avsåg brott som för en person över 21 år hade haft ett straffvärde på över fem års fängelse. Om man nu anser att färre häktningar av ungdomar ska överskrida tre månader – i vilka av dessa fall hade det varit värt att riskera hela utredningen genom att häva häktningen?

Förutom att det kommer att bli ännu svårare att utreda grova brott riskerar förslaget om tidsgränser för häktning ironiskt nog att leda till att häktningstiderna för ungdomar generellt kommer att bli längre än de är i dag. Om en brottsmisstänkt person vet att det finns en tremånaders deadline för häktningen kan han eller hon

enkelt fördröja utredningen genom att själv påkalla extra utredningsåtgärder i form av exempelvis tekniska analyser som utan undantag tar lång tid att få svar på. På detta sätt kan den misstänkte se till att häktningen drar ut så mycket på tiden att han eller hon till slut måste släppas ut, och på detta sätt få möjlighet att påverka utredningen inför rättegången.

En annan möjlig konsekvens av förslaget är att ungdomar i ännu större utsträckning än i dag kommer att utnyttjas av äldre kriminella för att begå brott. Detta är också något Åklagarmyndigheten varnat för i sitt remissvar till lagförslaget. Många av dem som verkar i gängmiljön har mycket god kännedom om lagens positiva särbehandling av ungdomar och har blivit experter på att utnyttja detta till sin fördel.

Ungdomar mår givetvis inte bra av att sitta häktade och det är absolut rimligt att vidta åtgärder för att korta ner deras häktningstider, och framför allt minska isoleringen. Att göra det genom införande av en tidsgräns blir dock bara plakatpolitik som kommer att göra mer skada än nytta. Om man på riktigt har en

ambition att korta ner häktningstiderna bör man i stället effektivisera brottsutredningarna genom att exempelvis tillföra resurser till Nationellt forensiskt centrum (i dag är deras handläggningstider längre än tre månader även i förtursmål). En annan åtgärd som skulle göra verklig skillnad skulle vara att reformera omedelbarhetsprincipen så att muntlig bevisning kan säkras redan under förundersökningen. Regeringen har tidigare utfäst att det kommer att läggas fram ett förslag om detta under våren.

Det enda rimliga är att i vart fall avvakta denna reform innan andra drastiska åtgärder vidtas som kommer att lämna ännu mer spelrum till de grovt kriminella krafter som redan vinner större och större mark i vårt land.

Emma Berge, senior åklagare vid Åklagarkammaren i Växjö

Paulina Brandberg, senior åklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet

Thomas Bälter, senior åklagare vid Åklagarkammaren i Uppsala

Krister Petersson, chefsåklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet

Gunnar Appelgren, kriminalkommissarie, Polisregion Mitt

Martin Arkdal, gruppchef områdespolisen, Hisingen

Jonas Forslund, kriminalinspektör, Stockholm

Peppe Larsson, ingripandepolis Göteborg

Niklas Lindroth, områdespolis, Polisområde Älvsborg

17 Deltagande i terrororganisation förbjuds

Riksdagspartierna vill göra ändringar i den grundlagsfästa föreningsfriheten för att - förbjuda deltagande i terrororganisationer.

Förslaget innebär att man ändrar i grundlagen så att det blir möjligt att med en vanlig lag kriminalisera deltagande i terrororganisation.

I dag är det bara en militär eller rasistiskt motiverad organisation som kan undantas från föreningsfriheten, enligt grundlagskommitténs ordförande Anders Eka.

– En mycket bred majoritet står bakom förslaget, säger Eka, som även är ordförande för Högsta domstolen.

Förslaget skulle kunna träda i kraft 1 januari 2023. Vänsterpartiet reserverar sig mot att införa ett förbud.

– Vi tycker att vi ska införa åtgärder som fungerar och inte försvårar föreningsfriheten om inte det hjälper och

vi kan inte se att det gör det i det här fallet, säger
Vänsterpartiets ledamot Mia Sydow Mölleby.

TT

18 Rättsväsendet brister när det gäller barnets bästa

I domstolsmål ska man alltid beakta barnets bästa. Men en granskning av FN-organisationen Unicef visar att rättsväsendet brister när det gäller att tillämpa barnkonventionen. I fall som handlade om vräkningar gjordes inga utredningar alls.

Från och med 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Det innebär att alla mål som på något sätt berör ett barn, ska ta hänsyn till barnets bästa.

Trots att det inte per automatik gör att alla domstolsbeslut ska avgöras utifrån hur barn påverkas, innebär lagen att barns intressen ska belysas och utredas.

Unicef har granskat 462 mål där barnkonventionen nämns, i olika typer av domstolar under 2020. Enligt

granskningen utreds inte alltid barnets intressen, och i vissa beslut används i stället slentrianmässiga formuleringar, menar Pernilla Baralt, generalsekreterare för Unicef.

– Det har tydligt framgått att det är ett enormt spektrum hur domstolar har beaktat barnens bästa, säger Pernilla Baralt.

Ett av de områden som sticker ut handlar om vräkningar. I de domstolsbesluten gjordes det aldrig någon utredning om hur barnet påverkades, iallafall inte på ett sätt som går att se, enligt Unicef.

– Det handlar ju inte om barns rättigheter generellt utan om det berörda barnets specifika omständigheter. Det räcker inte med att referera till barnkonventionen, man ska tillämpa den också.

Ett annat område, som enligt Unicef har brister, handlar om vårdnadstvister och var barnet ska bo. Något är förvånande enligt Pernilla Baralt.

– Där ser vi att barnen väldigt sällan har hörts. Man har inte utrett barnens bästa, vilket är avgörande för att kunna göra en intresseavvägning.

De domstolsfall som tillämpade barnkonventionen allra mest rör tvångsvård enligt LVU, lagen om vård av unga. Inom den lagen finns det bestämmelser sedan tidigare om att barnets bästa till och med ska vara avgörande.

Enligt Pernilla Baralt går det att se ett mönster. Inom de områden som har lagbestämmelser som motsvarar barnkonventionen innan den blev lag är domstolarna generellt bättre på att utreda och redovisa hur de avvägt olika intressen.

– Det är en kompetensfråga där vi ser att man har kommit olika långt inom olika rättsområden. Men det är också en fråga om resurser, säger hon.

Kajsa Sjödin

kajsa.sjodin@dn.se

18 Åsa Erlandsson: Därför kan mördare gå fria genom att skylla på varandra

Två män går in i ett hus. När de kommer ut ligger två döda kvar. Mördare kan gå fria genom att skylla på varandra – men inte alltid.

Två kompisar, 26 och 28 år, fick veta att ett stillsamt par i Vallentuna sålt en släktgård och fått en förmögenhet. I långa chattkonversationer planerade de att råna paret i deras villa och var så hånfulla att polisens utredningsledare sade till mig att ”Om man verkligen vill få oss att känna oss taggade, ska man uttrycka sig så här”.

Rånet gick dock i stöpet när det visade sig att pengarna inte fanns i huset och situationen urartade i ett tortyrliknande dubbelmord. Mannen hittades

knivskuren i halsen i köket, och kvinnan kvävd med plastfolie i sovrummet.

Under rättegången skyllde männen på varandra och fallet utvecklades till en juridisk thriller där domstolarna drog helt olika slutsats. Tingsrätten dömde båda för att ha mördat kvinnan, men inte mannen. I förra veckan fick 28-åringen ensam livstid för båda mordet, 26-åringen friades.

Hur kan det bli så olika?

Svaret är att juridik inte är någon exakt vetenskap utan består av människor som värderar bevis och gör olika bedömningar. Till exempel tog tingsrätten fasta på att 26-åringens skoavtryck fanns på den mördade kvinnans rygg, medan hovrätten inte ville avfärda hans egen förklaring att han råkade trampa på henne. Beviskraven i brottmål är högt ställda och åklagaren måste bevisa utom rimligt tvivel, som det heter, att någon är skyldig. Det betyder inte att den misstänkte kan hitta på vilken osannolik historia som helst, den alternativa förklaringen måste vara rimlig.

Det betyder inte heller att det räcker att skylla på varandra för att gå fri, vilket det ibland påstås.

Ibland funkar taktiken – ibland inte.

Lilla Lindome ligger två mil söder om Göteborg. Längre förknippades orten med möbeltillverkning och Lindomestolen tillverkad i mahogny, om man ens var känd för något. Men 1990 inträffade mordet som gjorde Lindome rikskänt, och ökänt. Två män trängde in hos en 89-årig man och någon av dem slog ihjäl honom med en stekpanna. Ingen dömdes och Lindome blev ett begrepp för den juridiska mardröm som uppstår när mördare kommer undan genom att skylla på varandra.

Men Lindomefallet har förenklats. Det fanns stora brister i brottsplatsundersökningen som annars är central för att avgöra vem som gjort vad. Det fanns heller ingen planering som vittnade om vad de båda männen hade tänkt göra den där dagen. Dessutom pekade åklagaren bara ut den ena mannen som mördare och den andre som medhjälpare. När

domstolen inte ansåg det bevisat vem som utdelade de dödande slagen, föll alltihop.

Nio år senare användes en helt annan taktik när två poliser mördades i Malexander. Begreppet ”tillsammans och i samförstånd” blev allmänt känt när Tony Olsson, Andreas Axelsson och Jackie Arklöv fälldes för mord trots att det inte gick att slå fast vem som gjort vad. Till skillnad från i Lindome kunde åklagaren peka på hur trion agerat tidigare under dagen då de sköt mot en annan polis som jagade dem och som överlevde av ren tur. Det visade att alla tre var införstådda och beredda att döda. Domstolen tyckte också att det var osannolikt att en enda person skjutit ihjäl de båda poliserna ur olika skottvinklar och på olika avstånd.

Ett annat uppmärksammat fall är den så kallade diskoteksbranden i Göteborg. Fyra ungdomar försökte ta sig in på diskot utan att betala, men stoppades. De hämnades genom att anlägga en brand som tog 63 liv. Det gick inte att klarlägga vem som satte eld på lokalen, ändå dömdes alla fyra för grov mordbrand.

Men ifjol slog pendeln åt andra hållet. Pensionären Gert-Inge i Markaryd rånmördades under utdragna former och två ukrainska bärplockare dömdes tillsammans och i samförstånd. Några månader senare rev hovrätten upp domen och friade männen. Tingsrätten ansåg att en gärningsman inte kunde ha utfört det brutala mordet ensam. Hovrätten menade dock att åklagaren inte kunnat bevisa att brottet måste ha utförts gemensamt.

Det kan verka stötande att gärningsmän som bevisligen var på plats kan gå fria. Men om man stannar upp en stund och gör ett tankeexperiment, blir det mer komplicerat. Tänk dig att du och din kompis bestämmer er för att råna någon. Plötsligt drar din kompis fram en pistol och börjar skjuta utan att du ens visste om att vapnet var med. Själv står du helt handfallen. Ska då även du dömas för mord?

Ja, svarar de som anser att har man gett sig in i leken får man leken tåla. Även du har ett ansvar eftersom du planerade ett brott med din kompis trots att det kunde gå överstyr. Nej, menar svensk lagstiftning och

domstolspraxis. Det blir orimligt att döma även dig för ett mord du faktiskt inte har begått.

Åklagaren i Vallentunafallet ville få båda männen fällda för mord och lade mycket kraft på att visa hur de bägge männen agerat tillsammans. I chattarna framgick hur de planerade att tränga in i huset och var inställda på våld genom att ta med sig plastfolie och handbojor. Dessutom återvände de flera gånger för att leta efter parets förmögenhet. Medan 28-åringen flydde till Spanien försökte 26-åringen undanröja bevis, bland annat genom att elda en kniv som annars hade kunnat visa vem av dem som mördade mannen.

I brist på teknisk bevisning tog hovrätten fasta på att det var 28-åringen som var pådrivande och ”i viss utsträckning styrt och manipulerat” 26-åringen. De hade nämligen en särpräglad relation som får fallet att framstå som en sämre Netflixserie. I flera år hade 28-åringen sagt att han backades upp av ett mäktigt nätverk bestående av åtta personer: torpeder, maffialedare och en korrumberad polis.

26-åringen trodde på allt och polisen fick lägga ner mycket tid på att utreda Mållganspåret, som det kallas, och bevisa för honom att ingen av figurerna fanns på riktigt. 26-åringen hävdade att han känt sig hotad av nätverket och agerat under press.

Hovrätten konstaterar också att 28-åringen var bekant med mannen i huset och hyste ett personligt agg mot honom, medan 26-åringen saknade sådana motiv. Dessutom var 28-åringens berättelse fattig på detaljer och mindre trovärdig än 26-åringens.

Nu friades 26-åringen med minsta möjliga marginal, av domstolens fem ledamöter ville två hovrättsråd fälla honom för mordet på kvinnan. I stället fick han fyra år för rån. 28-åringen fick livstid som ensam dubbelmördare.

Domen är ett juridiskt avslut men samtidigt ett exempel på när de hårt drabbade anhöriga inte fått några svar.

Sanningen om vad som hände i huset vet bara de två männen själva.

Åsa Erlandsson

DETTA HAR HÄNT. DUBBELMORDET I VALLENTUNA

Den 11 januari 2020 mördas ett par, 52 och 61 år, i sitt hus utanför Vallentuna. Båda anmäls försvunna och kropparna hittas fyra dagar senare när polis tar sig in i bostaden.

Den 4 februari grips två misstänkta män, 26 och 28 år. Utredningen leds av polisregion Stockholm. Sammanlagt är 150 olika medarbetare är vid olika tillfällen inblandade.

Den 4 november åtalades 28-åringen för mord på mannen och för att tillsammans och i samförstånd med 26-åringen ha mördat kvinnan. 26-åringen åtalades för mordet på kvinnan. Dessutom var båda åtalade för grovt rån, narkotikabrott och brott mot vapenlagen. 28-åringen erkände grovt rån och 26-åringen erkände rån. Båda nekade till mord.

Den 7 januari 2021 meddelade Attunda tingsrätt domen. Båda männen dömdes till livstids fängelse för att ha mördat kvinnan, ingen dömdes dock för mordet på mannen.

Den 12 mars 2021 ändrade Svea hovrätt domen. 28-åringen dömdes ensam för mordet på mannen och kvinnan. 26-åringen friades för mord och fick fängelse för rån.

19 Minns ni gnället när polisen bestämde sig för klarspråk?

Man ska ”kalla en spade för en spade”. Det säger kommunstyrelseordföranden i Växjö, Anna Tenje (M), om Araby – som finns på polisens nu fem år gamla lista (Dagens Samhälle, 16/3).

Men denna till synes självklara hållning slöt inte alla upp bakom när uppräknningen presenterades. Godtyckligt, utpekande och stigmatiserande, var invändningarna som restes mot att polisen började klassa stadsdelar i kategorierna utsatt, riskområde och särskilt utsatt.

Bland dem som inte tyckte den där listan var särskilt lyckad fanns Uppsalas högste politiker, Erik Pelling (S). Att kämpa för att privata företag skulle bygga bostadsrätter och öppna butiker i Gottsunda när

namnen på dessa stadsdelar publicerades var då ”som att dra ned rullgardinen”.

Nu har Pelling förnuftigt nog tänkt om och säger: ”Jag skulle inte vilja vara utan listan. Den är väldigt effektiv, ger argument och har fört oss närmare polisen.

Kamerorna är en formidabel succé. Bevakningen har gjort att allvarliga brott kunnat klaras upp, men även irriterande småbrott. Om inget händer när någon begår brott sprider sig normlösheten och invånarna får en känsla av att ha lämnats vind för våg.”

Och vem tror att de som överväger att investera i fastigheter och affärer i ett område inte skaffar sig information om läget oavsett om polisen går ut publikt med hur myndigheten beskriver nuläge och prioriteringar?

För att ett problem ska kunna tacklas måste det för det första beskrivas öppet. När justitieminister Morgan Johansson (S) och inrikesminister Mikael Damberg (S) flera gånger om året träffar toppolitikerna från de 15 kommuner som har stadsdelar som klassas som

riskområden och särskilt utsatta, har man till exempel kunnat komma överens om att i regleringsbrevet skriva in att polisen ska redovisa hur stora resurser som avsätts.

Man har även inlett samarbeten som rör folkbokföringsbrott kopplade till organiserad brottslighet och konstaterat att det finns ett stort intresse från kommunerna att samarbeta med polisen mot assistansbedrägerier.

Hade åtgärderna som vidtagits i Göteborgsstadsdelen Gårdsten, och som fick bort området från kategorin särskilt utsatt, blivit av utan det som beskrevs som ett utpekande?

Kommunstyrelsens ordförande Axel Josefson (M), som klubbat två budgetar med målet att inga särskilt utsatta områden ska finnas i Göteborg 2025, samt hela 11 miljarder kronor i bostadssatsningar till 2030, tycker att listan har bidragit till att skapa ett politiskt tryck lokalt och nationellt.

Klarspråk är oftast rätt. Staten och kommunerna ska tillsammans bocka av den där listan. Stadsdel för stadsdel.

Jens Runnberg

jens.runnberg@dn.se

19 ”Pandemin utnyttjas av spioner och extremister”

Att många under pandemin arbetar hemifrån skapar gyllene tillfällen för spioner från främmande makt. Polariseringen kring covidrestriktionerna gör det också lättare för terrorister att rekrytera nya sympatisörer. Varningarna kommer från Säkerhetspolisen, Säpo, som hanterar ett terrorhot varannan dag.

Covid-pandemin har lett till att stora delar av svenska folket sedan ett år arbetar hemifrån vid sina datorer. Distansarbetet innebär att företag, myndigheter och forskningsinstitutioner lätt kan bli måltavlor för dataintrång, enligt Säpo.

– Det är tydligt att den rådande situationen med pandemin ses av underrättelsetjänster som ett gyllene

tillfälle att flytta fram sina positioner. Pandemin visar att säkerhetsskyddet är en fråga här och nu – det kan inte vänta, säger Kennet Alexandersson, senior analytiker vid Säpo.

På torsdagen lade Säpo fram sin årsbok för 2020 och gav sin bild av läget just nu. Återigen pekas Ryssland, följt av Kina och därefter Iran ut som de stater som spionerar allra mest i Sverige. Spionaget riktas mot kommersiella och militära mål samt mot regimkritiker.

Pandemin innebär också att svensk sjukvård och biomedicin riskerar att bli mål för intrång och spionage. Svensk-brittiska Astra Zenecas covidvaccin har redan utsatts för en påverkanskampanj, enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

– Främmande makt utnyttjar situationen för att framhäva sin egen förträfflighet i hur de hanterar pandemin. Pandemin ökar också polariseringen och tillväxten till extremistmiljön, säger Säpo-chefen Klas Friberg.

Ifrågasättanden av vacciner och restriktioner är en jordmån för extremister på jakt efter nya anhängare.

– Vi ser ett ökat intresse för olika typer av konspirationsteorier som florerar på nätet. Vi är mer noggranna med att följa de som anammar våldsbejakande tillvägagångssätt. Och när man väl har demonstrationer på gång är det lätt att de övergår i upplopp och olika brott, säger Klas Friberg till DN.

De tre våldsbejakande miljöer som Säpo främst bevakar är islamister samt höger- och vänsterextremister. Hotnivån för terrordåd är - fortfarande förhöjd, nivå 3 på en 5-gradig skala.

– När det gäller hot i Sverige hanterar Säkerhetspolisen i princip ett allvarligt hot varannan dag. Det kan gälla alla de tre terroristmiljöerna eller så kallade ensamagerande, säger Klas Friberg.

I årsboken understryks hur Ryssland försöker värva agenter inom det militära och civila försvaret samt

försvarsindustrin. Dessutom försöker Ryssland påverka svenskt agerande och beslut, enligt Säpo.

– Nato-frågan är i fokus för rysk underrättelsetjänst. Det innefattar både aktiva åtgärder som påverkanskampanjer och desinformation, men också olika diplomatiska och militära styrkeuppvisningar, säger Kennet Alexandersson.

Ryssland tar allt större risker när det agerar i Sverige. Åtal väcktes i februari mot en svensk man i Göteborg för spioneri mot Volvo och Scania. Han greps under ett restaurangmöte i Stockholm med en rysk diplomat och spionchef.

I januari dömdes två ryssar för mordförsöket i Gävle 2020 mot en medborgare i den ryska delrepubliken Tjetjenien.

– Det är långt, långt, över de röda linjer som finns i underrättelsevärlden när främmande makt anstiftar mordförsök med uppsåt att mörda som i Gävle,

kritiserar Klas Friberg. Han ser få ljuspunkter framöver:

– Vi bedömer att säkerhetshoten mot Sverige kommer att öka under de närmaste åren. Hotbilden är mer komplex än tidigare och angreppen utmanar våra demokratiska värden.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

FAKTA. UR SÄPOS ÅRSBOK 2020

I sin årsbok för 2020 slår Säpo fast att hotet från både främmande makt och våldsbejakande extremism fortsätter öka.

Angriparna har fått en ökad förmåga som stöds av digitalisering och polarisering i samhället.

Pandemin har inneburit nya sårbarheter som utnyttjas. Exempelvis bedrivs desinformation och pandemin används som propaganda.

Underrättelsehotet från främmande makt har breddats och blivit mer komplext. Ryssland, Kina och Iran pekas ut som huvudaktörer. Terrorattentatshotet mot Sverige anses fortsatt vara förhöjt, en tre på den femgradiga skalan, vilket innebär att ett attentat kan inträffa.

Inom den högerextrema miljön har gränsen mellan våldsbejakande och icke våldsbejakande högerextremism blivit allt mer diffus och intresset för miljö- och djurrättsfrågor har ökat. Källa: Säpo

19 Röstbrevlådor hos Telenor avlyssnade

800 Telenorkunder har fått sina röstbrevlådor avlyssnade efter ett angrepp mot operatören. Händelsen ska polisanmälas.

Intrånget innebär att en angripare har tagit sig in i abonnenters röstbrevlådor och har kunnat lyssna av meddelanden, trots att de skyddas med en sifferkod.

– Vi vet att de har kommit åt konton hos 800 kunder. Vi ser mycket allvarligt på detta, säger Pia Rosin, kommunikationschef på Telenor.

Angreppet upptäcktes i februari, efter tips från en annan teleoperatör. En anmälan har lämnats till Post- och telestyrelsen. Intrånget ska också polisanmälas, uppger Pia Rosin.

Koden används vanligtvis för att komma åt röstbrevlådan från utlandet, eller från en annan telefon än ens egen mobil. Om koden läcker ut kan en

angripare därför ta del av någon annans meddelanden, vilket Telenor beskriver som ”potentiell avlyssning av din röstbrevlåda”, i ett meddelande till drabbade kunder.

Enligt Telenor tycks angriparna ha varit ute efter att skapa konton i meddelandetjänsten Whatsapp, kopplade till kundernas telefonnummer. När ett sådant konto skapas skickas ett engångslösenord antingen som sms eller läses in på röstbrevlådan som behövs för att verifiera att kontot är äkta. Med tillgång till det kan man alltså skapa Whatsappkonton i andras namn.

– Vi vet inte om det har skett på alla dess konton, men vi vet att det har skett på några. Då har man skapat Whatsappkonton åt abonnenter som inte hade det tidigare, säger Pia Rosin.

Vad de falska Whatsappkontona skulle användas till är inte känt, men att kunna kommunicera i någon annans namn öppnar för bedrägerier.

Nu uppmanas kunder att välja en ny kod som är svår att gissa, att undvika exempelvis ”123456”.

De som använder Whatsapp uppmanas också att aktivera så kallad tvåstegsinloggning, som innebär att inloggning kräver en engångskod, förutom det vanliga lösenordet.

Telenor säger sig inte ha några tydliga spår efter angriparna och vet därför inte om attacken kommer från Sverige eller något annat land.

Linus Larsson

linus.larsson@dn.se

FAKTA. FLERA SÄKERHETSHÅL

Telenor är inte den första svenska operatör att drabbas av säkerhetsproblem kopplade till röstbrevlådan. I mars 2019 kunde DN avslöja att vem som helst kunde avlyssna Tele2-kunders meddelanden och dessutom ändra hälsningsfrasen.

Det berodde på att man med enkla tjänster på nätet kan fejka numret man ringer från och på så sätt lura Tele2:s system att man var röstbrevlådans verkliga ägare.

20 Inresekontrollerna slukar poliser: ”Betungande”

Inreseförbudet för att stoppa viruset innebär att en stor del av landets poliser saknas på gator och torg.

Var tionde polis i yttre tjänst används nu för att kontrollera gränserna, enligt Per Engström, kommenderingschef för pandemin.

– De poliser som finns i utsatta områden om det händer något är förflyttade till gränsverksamheten, säger han.

Regeringen har i flera omgångar under pandemin infört inreseförbud till Sverige för att

stoppa smittspridningen. Från februari ska utländska medborgare visa upp ett negativt covid-19-test vid inresa till Sverige, oavsett varifrån man reser.

Förutom hamnar och flygplatser måste polisen också övervaka den långa landgränsen. En stor belastning, enligt myndigheten.

– Vi måste vara på alla de här platserna för att kontrollera alla som kommer till Sverige, säger Per Engström, polisens kommanderingschef för pandemin.

Enligt Engström krävs omkring 1 500–2 000 poliser per vecka för det nya uppdraget, 500 poliser varje dygn.

– Man kan översätta det till ungefär 250 patrullbilar färre på våra gator och torg per dygn. Vi har ungefär 8 000–9 000 uniformerade poliser i Sverige. Det är minst 10 procent av dem som står vid gränsen. Det gör att vi drar ner på en massa annat, säger han.

Det rör sig om svåra prioriteringar med brottsbekämpningen i ena vågskålen och kampen mot smittspridningen i den andra, menar Engström.

– Det ger stora konsekvenser för tryggheten i samhället. Men det är en pandemi och vi måste rätta oss efter det. Sjukvården är i ett kristillstånd och vi närmar oss också det läget när vi får sådana här påfrestningar.

Det går framför allt ut över vissa delar av polisens arbete: trafikkontroller och det brottsförebyggande arbetet i utsatta områden.

– De poliser som finns i utsatta områden, om det händer något, är förflyttade till gränsverksamheten. Vi har kommunpoliser i varje kommun som jobbar med olika typer av projekt som också har förflyttats, säger han.

Flest poliser hämtas från polisområde öst och mitt. Framför allt drabbas Stockholms utsatta områden, enligt Engström.

– Tryggheten för medborgarna förändras. Vi försöker trycka tillbaka gängkriminaliteten och narkotikaförsäljningen men det blir lidande, säger han.

Per Engström betonar att myndighetens uttryckningsverksamhet, de som kommer när någon ringer 112 till exempel, inte har påverkats av gränsarbetet. Inrikesminister Mikael Damberg (S) säger att han är medveten om att gränsuppdraget innebär en extra uppgift men att en del av polisens uppgifter blivit färre på grund av pandemin.

– Vi har inte haft särskilt många stora kommenderingar under året och vi har dessutom en situation där krogarna stänger tidigt på kvällarna, säger han.

Enligt Damberg får polisen dessutom hjälp med gränsuppdraget av tullen och kustbevakningen.

Kan polisen ta in andra yrkeskategorier för att hjälpa till, till exempel ordningsvakter?

– En del av de här arbetsuppgifterna innebär myndighetsutövning och det är inte alla som har rätt att stoppa trafik eller kontrollera vid gränsen. Jag vet att polisen också jobbar med civil personal för att avlasta.

Inreseförbudet gäller fram till den 31 mars men redan förra veckan lämnade Folkhälsomyndigheten in en hemställan till regeringen om att häva inreseförbudet från Norge och Danmark. Regeringen har ännu inte fattat beslut i frågan.

– Folkhälsomyndigheten anser fortfarande att vi ska ha negativa test för alla som reser in i Sverige. Så i den delen förändras inte behovet av att kontrollera människor som reser in i Sverige, säger Damberg.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

20

Företagsledare frias från grovt jaktbrott

Miljardären och företagsledaren Karl Hedin frias från misstanke om grovt jaktbrott. Han var i skogen och letade efter varg – men det är inte bevisat att det var i jaktsyfte, enligt domen.

Alla fyra åtalade i härvan kring den misstänkta vargjakten frias.

Hedin och en yngre man som åtalades för grovt jaktbrott befann sig i skogarna i Virsbo i Surahammars kommun den 26 oktober 2018 och sökte efter varg inför en planerad älgjakt,

enligt domen från Västmanlands tingsrätt. Åklagaren Lars Magnusson har däremot inte kunnat bevisa att de letade efter varg i syfte att döda.

– Det saknas konkret bevisning för vad de faktiskt gjorde i det här skogsområdet, säger rättsens ordförande David Viktorsson Harrby till DN.

Åklagaren stöder sig på vittnesförhör och inspelade samtal, bland annat på ett telefonsamtal där Hedin nämnt ”gråben”, en benämning på varg.

– Det finns ett samtal där de talar om varg, men vad som faktiskt hänt där vet vi inte. Det är ett indicium till stöd för åklagarens talan, men vi kan inte fylla i luckorna, säger domaren David Viktorsson Harrby.

Hedin – med starka åsikter i vargfrågan – har hela tiden nekat till anklagelserna. Han har

tidigare sagt till DN att han vid tillfället varit ute och "lyssnat" efter varg.

Tillsammans med en kvinna och ytterligare en man åtalades Hedin även för förberedelse till grovt jaktbrott. Även på denna punkt friar tingsrätten. De tre misstänktes för att ha hanterat ett gift med syfte att döda varg. Det var kvinnan som gick till polisen med uppgifterna, men hon tog sedan tillbaka dessa och åtalades för medhjälp.

Att de tre träffades i bostaden är bevisat och även att det fanns gift i huset, enligt domstolen.

– Vi har inget mer konkret än så, vi kan inte dra slutsatsen att det skulle användas för att döda varg, säger David Viktorsson Harrby.

Åklagaren har bland annat lyft uppgifter kring Hedins vargmotstånd, men det vill domaren vara tydlig med att man inte vägt in i domen.

– Hans åsikter om vargförvaltningen är tydliga, men vi anser inte att det finns något i de skrifter

som åklagaren lagt fram som har bäring på själva gärningspåståendet, säger David Viktorsson Harrby.

– Hade det varit narkotikabrott hade jag inte dömt någon för att han vill legalisera knark.

Enligt Hedins advokat Sven Severin hade det varit mycket förvånande om hans klient fällts. Han poängterar vikten av att rätten inte vägt in Hedins åsikter i vargfrågan.

– Det finns ju åsiktsfrihet i det här landet, det ska man inte dömas för, säger Severin till DN.

Sofia Tanaka

sofia.tanaka@dn.se

20 Man döms till fängelse för falskt covidintyg

En man försökte checka in på Arlanda flygplats i Stockholm med ett falskt covid-19-intyg den 11 mars. Nu dömer Attunda tingsrätt mannen till 14 dagars fängelse för brukande av falsk urkund. Han ska också betala 800 kronor till brottsofferfonden.

TT

20 Demonstranter planerar att trotsa pandemilagen

En växande global rörelse mot coronarestriktioner planerar omfattande demonstrationer runt om i världen i dag, lördag. I Sverige planerar demonstranter att trotsa den nya pandemilagen och genomföra olagliga manifestationer i Malmö, Göteborg och Stockholm.

Svensk polis följer utveckling inför helgen.

I grupper på meddelandetjänsten Telegram organiseras just nu världsomfattande demonstrationer mot coronarestriktioner. Bakom initiativet står den tyska gruppen Freie Burger från staden Kassel.

Hur omfattande demonstrationerna kommer att bli är oklart – i den globala gruppen finns 37 000 medlemmar i ett 40-tal länder. Den största svenska gruppen har drygt 900 medlemmar och här planeras demonstrationer i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Inläggen i de svenska grupperna präglas inte sällan av konspirationsteorier och motstånd mot vaccin. Samtidigt som de utåt vill tona ner den bilden – den officiella parollen är för ”frihet och demokrati”.

En medlem i den svenska gruppen uppmanar andra att inte skriva ”Nej till vaccination” eller liknande budskap på plakat: ”Vi associeras lätt med vaccinationsmotståndare i allmänhet. Det kanske vi är, men tron på vacciner hos den

breda massan är djupt rotad och vi riskerar förlora dem direkt”, skriver medlemmen.

Jonathan Leman på antirasistiska stiftelsen Expo säger att coronademonstrationerna lockar olika typer av konspirationstroende personer – och delar av extremhögern.

– De tror antingen att corona är en bluff från början till slut, eller så är det någonting som cyniska makthavare utnyttjar för att koppla ett grepp om folket. Under alla omständigheter så anser de att faran med corona är kraftigt överdriven och att faran snarare kommer från insatserna för att stoppa smittspridningen och från vaccinet, säger han.

När det gäller den svenska extremhögern så ansluter sig de flesta i dag i varierande grad till de konspiratoriska ståndpunkterna, men coronafrågan är inte en kraftfull enande fråga för extremhögern som exempelvis invandring, enligt Jonathan Leman. Vissa grupper vill inte öppet förknippas med

coronademonstrationerna medan andra delar av extremhögern deltar aktivt och sprider propaganda.

– Det är många som är inne i de här grupperna och sprider antisemitism och nazistiskt material. De ser det som en chans att spridas till en bredare grupp, säger han.

Den tillfälliga pandemilagen i Sverige förbjuder folksamlingar med över åtta personer. Polisen följer noga utvecklingen och utbyter information med polis i flera länder via Europol och Interpol, uppger Per Engström, nationell kommenderingschef för polisens särskilda händelse corona.

– Vi vet att det planeras demonstrationer runt om i landet. Eftersom det är ett pågående operativt arbete, kan vi inte gå in på det mer än så. Polismyndigheten följer kontinuerligt olika händelser, såväl nationellt som internationellt, som kan innebära möjliga ordningsstörningar

eller risk för liv och hälsa, säger Per Engström i en skriftlig kommentar till DN.

Han uppger att de har kontakt med vissa av organisatörerna som de för en dialog med.

– Dialogen handlar bland annat om att inse allvaret, med tanke på pandemin, och inte bidra till smittspridning genom att demonstrera, säger Per Engström.

– Med tanke på rådande pandemi och smittspridning är det olämpligt att delta i en demonstration. Både individer och myndigheter har ansvar för att minska risken för smittspridning.

En liknande demonstration på Södermalm i Stockholm den 6 mars samlade cirka 600 deltagare. När polisen ingrep skadades fem poliser och 50 demonstranter avlägsnades av polis. Arrangören av den demonstrationen, Filip Sjöström, misstänks för brott mot ordningslagen och i torsdags förhördes han av polis. Han

har också fått ett vite på 20 000 kronor från länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet över den nya pandemilagen.

Filip Sjöström planerar att bestrida vitet i domstol enligt ett filmklipp som han lagt ut på Telegram.

– Den här lagen har skapats på felaktiga grunder, säger han.

Den kommande demonstrationen har ingen uttalad arrangör, vilket gör det svårare för myndigheterna att agera.

– Länsstyrelsen bevakar utvecklingen och ser över möjligheten för ett eventuellt föreläggande enligt pandemilagen. För att vi ska kunna göra ett sådant föreläggande behöver vi kunna knyta en fysisk eller juridisk person som arrangör, säger Marie Holopainen på länsstyrelsen Stockholm.

Mattias Carlsson mattias.carlsson@dn.se

21 ”Vi får leva med rädslan i resten av våra liv”

Borås. De fysiska ärren från misshandeln består av små plattor och skruvar inopererade i struphuvudet. De psykiska konsekvenserna är svårare att bära.

– Vi kommer att få leva med rädslan i resten av våra liv, säger Maria.

Hennes sambo David blev svårt misshandlad efter en till synes banal incident på motorvägen.

Strax innan vi bestämt träff för intervju ringer Maria och säger att David inte orkar ställa upp. Fysiskt mår han okej, även om det ibland kan vara lite svårt att svälja. Mentalt är det tuffare. Maria berättar att David helst inte går ut när det är mörkt och att han kan få för sig att han är förföljd.

– Vi fick kontakt med en psykolog, men du vet det var en sådan där som man träffar på nätet. Uppkopplingen hackade, de hade svårt att förstå varandra, nej det fungerade inte bra, säger hon.

Vi står vid Varbergsvägen i stadsdelen Göta i Borås. Det som fram till i april i fjol var deras trygga hemkvarter. Han jobbar i butik, hon inom omsorgen. De har två små barn.

Ett till synes banalt bråk i fredagstrafiken fick enorma konsekvenser.

Nu lever de med skyddad identitet och har flyttat till en annan plats. Det är därför Maria vill vara anonym och därför som vi väljer att ge henne och hennes sambo andra namn.

– Jag tror att vi kommer att flytta härifrån också. Vi känner oss inte trygga, säger Maria.

Parets historia väckte stor uppmärksamhet lokalt när Borås Tidning först berättade om fallet. Även Dagens Nyheters publiceringar har gett upphov till många

kommentarer. Nu väljer Maria att även vädja i DN till den eller de som eventuellt kan ha sett David bli misshandlad att ge sig till känna. Att det finns vittnen, det är hon övertygad om.

– Du ser ju själv, säger hon och pekar mot Varbergsvägen som passerar mellan flerfamiljshusen vid brottsplatsen. Området ligger centralt, det är en stor väg, det var ljust ute, misshandeln pågick i flera minuter. Vi hoppas fortfarande att det är någon som vill träda fram, säger hon.

En person har för en tidigare granne till David och Maria berättat att han blev vittne till misshandeln, men när han kallades till polisförhör förklarade han att han ingenting hade sett.

– Folk vågar inte vittna längre och det är en fara för rättssystemet. Jag tycker att man borde införa anonyma vittnen, säger Maria.

Det var i april i fjol som David hamnade i dispyt med en 22-årig kvinna när han och Maria färdades på

riksväg 40 genom Borås. Kvinnan blev upprörd när hon uppfattade det som att hon inte blev insläppt när hon skulle köra upp på motorvägen.

Kort därefter, när Maria var ute för ett ärende, blev David svårt misshandlad inte långt från bostaden av en grupp män. Han ådrog sig bland annat en fraktur på struphuvudet och vårdades på sjukhus för livshotande skador.

Maria berättar att David har små plattor och skruvar inopererade i halsen för att hålla struphuvudet på plats.

– Läkaren säger att han förmodligen kommer att behöva ha dem kvar resten av livet, säger hon.

Direkt efter händelsen valde David att inte polisanmäla. En person som hjälpte honom efter misshandeln sade till honom att angriparna var kriminella och farliga och att han skulle låta bli att gå till polisen.

När han sökte vård på sjukhuset ljög han och sade att han kört omkull med motorcykeln i skogen.

Maria berättar att hon när Davids tillstånd försämrades på sjukhuset valde att gå emot hans vilja. Hon gick till polisstationen i Borås och anmälde misshandeln. Hon berättade om de iakttagelser hon själv gjort vid en bensinstation i närheten av deras hem strax före misshandeln och om personer hon därefter identifierat via sociala medier.

Polisens utredning ledde fram till att den 22-åriga kvinnan kunde identifieras som den som David munhuggits med på motorvägen. Vid en tömning av kvinnans telefon visade det sig att hon gjort en sökning på Davids bils registreringsnummer och man hittade även hans adress i en kartapp.

Polisen upptäckte också att 22-åringen vid den aktuella tidpunkten ringt till släktingar, och man kunde senare se genom mobilpejling att de befann sig i området samtidigt som David blev misshandlad.

Men vid den kommande rättegången är det bara den 22-åriga kvinnan som är åtalad för anstiftan till grov misshandel. Att släktingarna inte åtalas upprör både David och Maria.

Kammaråklagare Katarina Kepplerus har förklarat för DN att tingsrätten underkände bevisen mot släktingarna när hon försökte få dem häktade för misshandeln och därför anser hon att det inte är lönt att åtala dem. Hon anser att det inte går att bevisa vem som utförde misshandeln. David och Maria begärde överprövning av åklagarens beslut, men det stod fast. Kepplerus medger att det hade blivit en helt annan utredning om vittnet vågat berätta vad han såg för polisen.

Maria säger att hon och David indirekt blivit utsatta för påtryckningar.

– Vi har inte blivit uppringda och hotade eller så, men det har varit folk som känner de här personerna som sagt att vi borde dra tillbaka vår anmälan. Det känns ju inte alls bra. Oavsett om den här tjejen blir dömd eller

inte kommer vi att få leva med den här rädslan i resten av vårt liv, säger Maria.

Hon vänder sig mot hur lätt det är nu för tiden att ta reda på personuppgifter.

– Genom ett sms får man reda på vem som äger bilen och genom att slå på hitta.se får du till och med ett lägenhetsnummer och en bild på den fönsterruta som de nu slog sönder hemma i vår lägenhet. Det borde inte vara möjligt tycker jag, säger Maria.

Många har undrat om det finns en bakomliggande konflikt, som gjorde att 22-åringen reagerade så kraftigt. Maria, som bott i Borås i hela sitt liv, säger att så är det inte.

– Vi har aldrig träffat henne tidigare. Jag har gått i samma skola för länge sedan som en av dem som vi tror var med vid misshandeln, men vi har aldrig haft med de här personerna att göra, säger hon.

Den 22-åriga kvinnan nekar till brott. Rättegången är planerad till den 12 maj. Maria säger att det blir jobbigenast för David.

– Vi får räkna med att de här personerna sitter med i rättssalen och vi måste göra allt för att stötta honom. Jag hoppas att den här tjejen blir dömd och att hon lär sig en läxa, men jag skulle förstås helst ha sett att de som utförde misshandeln också åkte dit, säger Maria.

Hon ursäktar sig. Sonen, som sitter kvar i bilen, har fått hennes mobiltelefon att fördriva tiden med medan mamma talar med DN. Nu börjar han bli otålig.

Maria ska snart börja jobbet. Det har blivit vardag igen, men livet blir aldrig som förr. Som hon önskar att de åkt lite senare eller tagit en annan väg hem från mataffären den där fredagen.

David och Maria heter egentligen något annat.

Jens Littorin

jens.littorin@dn.se

21 Folksamlingar upplöstes av polis i de tre storstäderna

**Demonstrationer mot coronarestriktioner
hölls under lördagen i Stockholm, Göteborg
och Malmö.**

**Polisen upplöste folksamlingarna, eftersom
arrangörerna bröt mot pandemilagen. Totalt
avlägsnades 30 personer i samband med
demonstrationerna.**

Det rörde sig om demonstrationer utan tillstånd, som bröt mot förbudet att samlas fler än åtta personer. Precis som vid den tidigare demonstrationen i Stockholm bestod demonstranterna av till synes blandade skaror människor med olika ideologisk hemvist.

I Stockholm gick demonstranterna från tre olika platser, Norrmalmstorg, Sergels torg och Mynttorget,

och sammanstrålade i Kungsträdgården. Flera hundra personer samlades, men det gick huvudsakligen lugnt till. Totalt avlägsnades femton personer från demonstrationerna. Fem anmälningar är upprättade – tre för brott mot ordningslagen och två för våldsamt motstånd.

– Vi har inte blivit bemötta med något svårare våld, utan det har varit lite smågruff, säger Peter Ågren, biträdande kommenderingschef vid polisen Region Stockholm.

Polisen beslutade strax efter klockan 14 att upplösa sammankomsten på Norrmalmstorg.

Stämningen hårdnade något när polisen uppmanade folkmassan att gå därifrån – enligt beslut som myndigheten fattat baserat på den tillfälliga pandemilagen.

– Vi måste vakna upp och se vad makthavarna gör med folket. Det här har utvecklats till en eliternas kamp mot

den lilla människan, sade Samuel Andreasson som var på plats.

Han greps av polis, men släpptes efter ett kortare frihetsberövande.

Ett antal människor samlades också på Drottninggatan i Stockholm. Polisen upplöste den demonstrationen strax före halv fem.

I Göteborg samlades omkring 300 personer på Gustaf Adolfs torg och demonstrationen upplöstes av polisen efter drygt en timme. Då hade polisen först under en halvtimme nöjt sig med att i högtalare uppmana folk att gå därifrån.

När ett halvdussin polisbussar kört in framför Gustaf Adolf-statyn klev poliser med skyddsmask ut och enligt polisens presstalesperson Stefan Gustafsson omhändertogs fem personer. Ingen är misstänkt för brott.

Folksamlingen hade plakat med texter som ”statens och medias propaganda är det verkliga viruset”.

Polisen hade en till synes återhållsam framtoning och dialogpoliser rörde sig hela tiden bland folk.

– Vi upplevde tack och lov ingen hög risknivå, säger Stefan Gustafsson.

I Malmö samlades omkring 200 demonstranter vid Gustav Adolfs torg. Redan en kvart efter att manifestationen inletts meddelade polisen i megafon att den sammankomsten bröt mot pandemilagen och att demonstranterna var tvungna att lämna platsen.

Uppmaningen hörsammades inte utan i stället inledde arrangören ett brandtal för frihet och mot vaccinationer. Anhängare skanderade om kärlek och viftade med röda och gula rosor i luften. Efter omkring en halvtimme gick polis in med kravallutrustning och hästar för att tvinga folksamlingen att skingras.

Länsstyrelsen i Skåne kommer att utfärda ett vite på 50 000 kronor för arrangören. Totalt avlägsnades tio personer och en anmälan om brott mot ordningslagen är upprättad.

Jenny Nyman

jenny.nyman@dn.se

Hanna Grosshög

hanna.grosshog@dn.se

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Juan Flores

juan.flores@dn.se

22 Akuta dödshot förde Sverige in i topphemlig polisoperation

En efter en åtalas nu svenska gängledare, vapenfixare och knarkhandlare. Tack vare EU-operationen "Emma" riskerar över två hundra kriminella tillsammans över tusen års fängelse.

DN kan berätta att det var nära att Sverige stängdes ute. Först efter akuta dödshot lossnade samarbetet och svensk polis kunde se rakt in i gängens krypterade mobiltrafik.

De hittades överallt. I gängmedlemmars jackfickor, i lastbilar med insmugglad narkotika och i sovrum intill vapen och pengar.

Billiga mobiler från udda tillverkare, försedda med kryptering från det ljusskygga företaget Encrochat i Nederländerna.

Omöjliga för polisen att öppna eller avlyssna.

– Det var otroligt frustrerande att inse att nätverken kunde kommunicera helt utan vår insyn, säger polisinspektör Reine Berglund, som leder Huddingepolisens arbete mot gäng, vapen och droger.

I mars förra året slog hans grupp till mot Vårbynätverket, som med våld misstänktes ha tagit kontroll över delar av Stockholms narkotikamarknad. På nattygsbordet hos en 18-årig medlem upptäcktes ännu en av de krypterade Encrochat-mobiler som nätverket skaffat för att kommunicera säkert.

Att ta mobilen i beslag var knappt ens lönt, det visste Reine Berglund och hans kollegor. På Nationellt forensiskt center, NFC, hade it-teknikerna för länge sedan gett upp försöken att knäcka Encrochats kryptering. 18-åringen, som misstänktes för inblandning i en skjutning, släpptes och mobilen lämnades tillbaka.

– Vid den här tiden skrapade vi mest på ytan utan att få några riktiga ingångar, minns Reine Berglund.

Vad Reine Berglund inte kunde ana var att en topphemlig operation precis hade dragits i gång vid Europol i Haag. Målet var att hacka Encrochat-systemet och avlyssna dess användare, vilka nästan uteslutande misstänktes vara kriminella. Encrochats servrar hade lokaliserats till Roubaix i norra Frankrike, där bolaget räknade med att de var skyddade från polisens intrång. Men Frankrikes militära polisstyrka Gendarmerie Nationale hade tagit fram en lika listig som kontroversiell plan: genom att skicka ut en falsk systemuppdatering skulle ett spionprogram, en så kallad trojan, läsa av all kommunikation.

Den 1 april 2020 sattes planen i verket efter godkännande av fransk domstol. Tusentals, hundratusentals och så småningom miljontals chatt-meddelanden kom i största hemlighet att fångas upp. Först efter 74 dagar, natten till den 13 juni, insåg Encrochat vad som hade hänt och uppmanade alla användare att göra sig av med sina mobiler.

Hyllningskörer hördes runt om i Europa när operationen, som döpts till Emma, några veckor senare offentliggjordes.

”Encrochat visar att Europol är oersättligt i kampen mot den gränsöverskridande brottsligheten”, jublade Sveriges EU-kommissionär Ylva Johansson (S).

Operation Emma skulle inte ha varit möjlig i Sverige. Vår lag förbjuder nämligen preventiv avlyssning. Men tack vare Europol fick svensk polis ovärderlig insyn i chattarna. Nu, ett år senare, har så många tungt kriminella gripits att tidigare års polisinsatser bleknar. Borta är det Reine Berglund kallar ”skrapandet på ytan”. Nästan 250 misstänkta sitter häktade och över 30 kriminella grupperingar har tryckts tillbaka rejält, däribland det ovan nämnda Vårbynätverket.

Men det var långt ifrån självklart att Sverige skulle få delta i Operation Emma, kan DN nu berätta. Oron för läckor gjorde att Europol länge inte ville släppa in fler länder än Frankrike, Nederländerna, Norge och Storbritannien – utan bara vidarebefordra utvald

information. Till slut blev det dock ohållbart att stänga Sverige ute. Orsaken: alltför många liv var i fara.

– När man upptäckte att det var så många TTL-ärenden, alltså ”threat to life”, insåg man att det här går inte, Sverige måste bjudas in. Men det var på nåder, berättar Emil Eisersjö, chef för underrättelse-sektionen inom Nationella operativa avdelningen, Noa.

Som sista land tilläts Sverige under våren 2020 placera personal i Europols nyinrättade operationscenter i Haag.

– Sen stängdes dörrarna ganska snabbt, fortsätter Emil Eisersjö och berättar att exempelvis Danmark aldrig bjöds in.

○ ○ ○

Det är under 2016 som de första Encrochat-mobilerna kommer ut på marknaden. Svensk polis får snart nys om att kända kriminella finns bland användarna. Priset dessa betalat är högt: först cirka 10 000 kronor

för själva mobilen och därefter 15 000 till i halvåret i abonnemangsavgift.

– Försäljningen verkade ske i liten skala via auktionssajten Ebay. Bedömningen var att Encrochat sköttes av ett par personer och att antalet kunder var begränsat till några hundra i Europa, berättar Roland Andersson, it-analytiker på NFC.

Encrochat använder sig av mobiler från kinesiska One Plus, spanska BQ och vietnamesiska V-Smart. Konfigurationen har programmerats om och två parallella operativsystem installerats. Det första ser ut som ett vanligt Android-system men är i praktiken fejk. Varken vanliga mobilsamtal eller wifi-uppkopplingar är möjliga, konstaterar Roland Andersson när han börjar sina undersökningar.

”Syftet med det systemet är främst att dölja det faktum att det är en Encrochat-telefon”, ska han skriva i en rapport.

Det andra – dolda – systemet aktiveras med hjälp av volymkontrollen och två olika lösenkoder. Och här finns det som kunderna betalat så dyrt för: applikationerna ”Chat”, ”Talk” och ”PGP”. Med hjälp av dessa är användarna garanterade hårdkrypterad överföring av text, bild och ljud. Mobilernas gps-funktion är borttagen, vilket gör att de inte kan positionsbestämmas. Och dataöverföringen sker över ett oregistrerat kontantkort som fungerar över hela världen.

– Dessutom finns det en del andra skraddarsydda funktioner, som exempelvis en panikkod som raderar all information, fortsätter Roland Andersson.

Hårdkrypterad mobilkommunikation är i sig inget nytt. Kanadensiska Blackberry har länge utlovat fullt skydd mot avlyssning, vilket attraherat såväl näringslivstoppar och politiker som militära myndigheter. Och nischade småföretag, ett slags föregångare till Encrochat, har gjort Blackberry-mobilerna ännu säkrare genom att lägga till varianter av krypteringsstandarden PGP (pretty good privacy).

Men just 2016 sker någonting som ska bana väg för Encrochat. I både Kanada och Europa lyckas polisen knäcka PGP-krypterade Blackberry-mobiler som använts av kriminella.

– Det var det här som gjorde Encro riktigt stort. När Blackberry och andra blev betraktade som osäkra behövdes någonting nytt.

Det berättar en man i 45-årsåldern som vi kan kalla Gabriel. Han har ett kriminellt förflutet och stor erfarenhet av olika krypterade kommunikationsmedel.

– Encro-lurarna hade många fördelar. För det första var chatt-funktionen betydligt enklare att använda än Blackberrys mejlprogram. För det andra såg de ut som vanliga smartphones och drog inte uppmärksamhet till sig, fortsätter Gabriel.

– Men det bästa var nog att Encrochat snabbt blev så populärt att det satte en ny standard, alla man kände använde samma system. Och det var ju bra när man gjorde affärer.

Från att ha varit ett litet källarföretag växer Encrochat till att omsätta över 100 miljoner euro per år. År 2020 uppgår antalet kunder till cirka 60 000, varav nästan 2 000 i Sverige. Södertäljenätverket, Dödspatrullen, Bandidos mc i Stockholm, Vårvädersligan i Göteborg, Vårbynätverket och mängder av narkotikahandlare – alla vill ha egna mobiler.

Det faktum att kunderna tilldelas ett anonymt alias, och alltså inte behöver röja sin riktiga identitet, skapar en trygghetskänsla hos kunderna. Diskussionerna sker alltmer öppet. Vilka vill vara med på en last cannabis från Marocko? Har någon sprängmedel att sälja? Vem kan fixa fram en pålitlig kille för ett morduppdrag?

En användare som DN pratar med under den här tiden är själv skärrad över den fartblindhet han menar att Encrochat skapat:

– Folk sitter hemma i soffan och beställer mord. Det är helt sjukt.

○ ○ ○

En liknande känsla drabbar Emil Eisersjö när han och hans kollegor på Noas underrättelsesektion till slut får läsa de chatt-meddelanden som Gendarmerie Nationale lyckas dekryptera.

– Det var skrämmande att inse hur otroligt många konflikter som pågick samtidigt, säger Emil Eisersjö.

Vid det här laget, alltså våren 2020, är telefonavlyssning i praktiken verkningslöst i kampen mot svenska brottsnätverk. Numera pratar nästan ingen om brott i vanliga mobilsamtal. Det långvariga förbudet mot att avläsa gratisappar som Facetime och Whatsapp (borttaget efter en ny lag den 1 april 2020) har ytterligare bidragit till att svensk polis i det närmaste tappat kunskapen om hur organiserade brottslingar kommunicerar.

Därför utlöser de dekrypterade meddelandena nu en chockartad stämning inom Noa. Ett människoliv kan värderas till mindre än hundra tusen kronor och minderåriga värvas inte sällan som lönnmördare.

Ett febrilt arbete tar vid. Uppdraget: att rädda liv.

– För första gången kändes det som att vi hade chans att göra skillnad på riktigt, minns Emil Eisersjö, som inrättar ett svenskt operationscenter.

Uppgifterna från kollegorna i Haag kommer nästan i realtid. De ska knytas till rätt personer, tolkas, värderas och – så fort som möjligt – leda till adekvata insatser. Utan att vare sig misstänkta eller tilltänkta offer ens får ana hur polisen kan veta så mycket.

Storbritannien ska komma att begå flera misstag på den här punkten och ges därför begränsad insyn, erfar DN. Men svensk polis kommer inte att ”göra bort sig”, lovar Emil Eisersjö. Därför gäller det att hitta kreativa lösningar.

– Vi måste plocka bort aktörerna på ett så naturligt sätt som möjligt.

Under maj och juni 2020 görs mängder av lyckade räddningsinsatser. Några inblandade grips för narkotikabrott, andra för en bilstöld. Ett tilltänkt

mordvapen hittas nedgrävt och ett hotell i Skåne bevakas för att en av gästerna inte ska mördas. Men vid ett tillfälle sker ett attentat som inte gått att förhindra.

– Det var en explosion som vi i efterhand kanske borde ha förstått skulle ske. Som tur var blev skadorna bara materiella, berättar Emil Eisersjö.

Europols krav är att så få poliser som möjligt ska få veta var de hemliga uppgifterna kommer ifrån. Men från att enbart Emil Eisersjö och ytterligare tre fyra personer känt till Encrochat-hackningen är till slut ett hundratal personer inom polisen, tullen och Säpo invigda, något han i efterhand menar var absolut nödvändigt.

– Vi på Noa hade aldrig kunnat klara den här uppgiften ensamma. Inte minst avgörande är att lokal polis hjälpte till att identifiera personerna bakom användarnamnen, säger Emil Eisersjö.

– I vissa andra länder bedrevs arbetet i en extremt slutna krets, och då blev det inte heller så mycket verkstad.

Vårbynätverket tillhör alltså de grupperingar som misstänks ha varit ute för att mörda. Huvudfienden var en 28-årig konkurrent inom narkotikabranschen, som gömde sig i Västerås efter att ha överlevt tidigare attentat. I april 2020, strax efter Huddingepolisens razzior mot nätverket, misstänktes ett mordkommando ha lagt sig på pass utanför 28-åringens bostad.

Då dök polisen upp.

– 28-åringen grips själv för grovt vapenbrott. Tack vare detta undgår han att mördas, säger åklagare Anna Stråth i Stockholm.

I morgon, tisdag, väcker hon och hennes kollega Sara Nilsson åtal mot ett 30-tal personer med koppling till Vårbynätverket. Listan över misstänkta brott är rekordlång: försök till mord, sprängdåd, synnerligen grovt vapenbrott, rån, människorov, utpressning,

synnerligen grovt narkotikabrott, grov penningtvätt och skyddande av brottsling. 18-åringen som nämndes i början av texten anses ha fått i uppdrag att gömma skytten eller skyttarna vid det planerade mordet i Västerås.

– Som polis blir jag förstås glad i hjärtat när det ser ut som att de här personerna kommer att vara borta från samhället länge, säger Reine Berglund och ger beröm åt alla de kollegor som ligger bakom utredningsarbetet.

Liknande åtal har redan väckts runt om i landet och många fler är på gång i vår (se genomgången på sidan 7). Vad som för bara något år sedan skulle ha framstått som helt unikt har blivit nära nog vardagsmat. Polisen kan dessutom väntas få ytterligare vind i seglen, både tack vare att belgiska myndigheter nyligen lyckats dekryptera över en miljard chatt-meddelanden hos Encrochats konkurrent Sky ECC och att även svenska brottsutredare numera får bedriva så kallad hemlig dataavläsning.

Ändå är de som DN pratat med försiktiga med att ta ut något i förskott. Unga gängmedlemmar är på frammarsch, Reine Berglund ser nya killar på Vårbygator, Stockholmspolisen kämpar med den kanske värsta mordvågen hittills och nya, krypterade kommunikationssätt har redan dykt upp.

– Nej, det är knappast så att

Encrochat-ärendena löser allt. Men vi har förstått var nätverken är mest sårbara och det är en bra början, säger Noas sektionschef Emil Eisersjö.

Fotnot: DN har varit i kontakt med Gendarmerie Nationale, som meddelar att man inte kommenterar pågående utredningar.

Lasse Wierup

lasse.wierup@dn.se

Fakta. Norge viktig strategisk partner

Norge bjöds tidigt in för att bistå franska och holländska myndigheter i Operation Emma.

Antalet norska Encro- chat-användare var begränsat, men den nationella polisen Kripos ansågs ha särskild kompetens.

”Vårt fokus på kryptering över tid har gjort oss till en trovärdig och erkänd samarbetspartner och det var därför vi blev inbjudna”, säger Kjell Arne Karlsen, chef för Kripos sektion mot organiserad brottslighet.

Fakta. Gömde sig bakom fantasinamn

Encrochats cirka 60 000 konton har varit anonyma och endast identifierats genom påhittade namn.

För att avslöja personerna bakom har polisen detaljanalyserat innehållet i chattarna och letat efter kända mobiler som ”rört sig” via samma basstationer.

Hittills har cirka 800 Encrochat-konton kunnat knytas till personer i Sverige och ytterligare minst lika många analyseras fortfarande.

De fördröjningar i informationsöverföringen från Frankrike som DN tidigare rapporterat om ska nu ha upphört.

22 Sprängdåd, mordplaner och knark för hundratala miljoner.

Fall som hittills rullats upp tack vare Operation Emma.

Eskilstuna

En 22-årig gängledare har dömts till fängelse i nästan fyra år för grovt vapenbrott.

Göteborg

15 män med band till ett nätverk i Södra Biskopsgården ställs i veckan inför rätta för delaktighet i ett uppmärksammat mord i Gamlestaden.

En 42-årig man, hans flickvän och flera medhjälpare har dömts till långa fängelsestraff för smuggling av 97 kilo amfetaminolja.

En 27-årig företagare ska avtjäna åtta års fängelse för att ha hanterat 150 kilo kokain och 30 kilo amfetamin. Gatuvärde: över 100 miljoner kronor.

En 33-årig gängledare och fyra andra sitter häktade för omfattande kokainaffärer. 33-åringen misstänks även för delaktighet i två mordförsök i Sollentuna, se nedan.

En 38-årig krog-anställd man har dömts till fängelse i 4,5 år för att ha köpt ett halvt kilo kokain.

Halmstad

31-årig man har häktats för försök till mord, stämpling till mord och grova vapenbrott.

Helsingborg

Tre män har åtalats för handel med kilopartier av heroin och kokain.

Järfälla

Tre kända kriminella har dömts till långa fängelsestraff för att ha försökt döda en fiende med hjälp av en 16-årig uppdragsmördare.

Lund

Rättegång pågår mot tre män i 30–40-årsåldern som knutits till en gömma med automatvapen, sprängkapslar och 100 kilo sprängmedel. Två av dem knyts även till 42 kilo kokain.

Malmö

En 38-årig gängledare och sju andra sitter häktade för inblandning i två planerade mord.

Två män, 28 och 31 år gamla, har åtalats för att ha styrt en liga som smugglat stora mängder cannabis med lastbil från Spanien och motorbåt från Danmark.

En 50-årig innehavare av ett växlingskontor misstänks ha finansierat synnerligen grova narkotikabrott. Häktad i avvaktan på åtal.

Stockholm

Ett 30-tal personer inom Vårbynätverket väntar i veckan åtal för försök till mord, synnerligen grova vapenbrott, synnerligen grova narkotikabrott, människorov och annat. Tre medlemmar står sedan tidigare under åtal för mord.

En 29-årig advokat riskerar åtal för att ha läckt hemliga polisuppgifter till Vårbynätverket via Encrochat.

En 33-årig gängledare och fyra andra sitter häktade för att ha planerat mord i Borås, Stockholm och Uppsala.

En 35-årig medlem i Bandidos MC har dömts till 8 års fängelse för att ha organiserat omfattande amfetaminhandel. Även en 33-årig ledargestalt i grupperingen har häktats i utevaro.

En familj i Norsborg har dömts för att ha gömt vapen och sprängmedel åt en gängmedlem.

En 44-årig bygg-företagare står åtalad för kokainaffärer och synnerligen grovt vapenbrott.

Södertälje

Två gängledare, 29 respektive 34 år, väntar inom kort åtal för grovt narkotikabrott. 29-åringen har nyligen dömts för grovt vapenbrott och även åtalats för delaktighet i ett planerat sprängdåd mot polisen i Uppsala, se nedan.

Trollhättan

Åtta män sitter häktade för att ligga bakom två mordförsök i Sollentuna. Troligt motiv: narkotika-skulder.

Uppsala

En 34-årig kioskägare är häktad i utevaro för kokainaffärer. Mannens föräldrar och andra har dömts för att ha hjälpt till att tvätta vinsterna.

Tre män i en narkotikaliga har åtalats för ett planerat sprängdåd mot polisen – detta som hämnd för ett tidigare polisingripande. Åtalet rör även stora mängder

metamfetamin och hundratusentals narkotikaklassade tabletter.

Västerås

35-årig ledargestalt och två andra väntar inom kort åtal för att ha smugglat stora mängder cannabis från Spanien.

Örebro

Åtta män sitter häktade för synnerligen grovt narkotikabrott och förberedelse till mord. Åtal väntas inom några veckor.

Lasse Wierup

lasse.wierup@dn.se

22 Damberg: Total brist på respekt

Lördagens protester mot coronarestriktionerna där hundratal personer samlades i Stockholm, Göteborg och Malmö upprör inrikesminister Mikael Damberg (S).

”Gårdagens demonstrationer visade en total brist på respekt gentemot all den vårdpersonal som fortfarande sliter i pandemin för att rädda liv, och även gentemot de tusentals medborgare som förlorat en nära anhörig eller som själva har insjuknat i covid-19”, säger Damberg i en skriftlig kommentar till TT.

TT

22 Kvinna fick fängelse efter missfall – nu prövas abortlagarna i domstol

När Manuela Mendez de Castro fick ett missfall dömdes hon till 30 års fängelse för mord. Interamerikanska domstolen ska i dag, måndag, ta ställning till om El Salvadors hårda abortlag strider mot mänskliga rättigheter.

Manuela Mendez de Castro födde sina två första barn i hemmet, eftersom hennes by i bergen saknade förlossningsvård. Några år senare övergav mannen henne och barnen. Sju år senare blev hon gravid med en annan man och några månader in i graviditeten drabbades hon av svåra smärtor i underlivet. Hon gick till toaletten, som låg utanför bostaden, med kraftiga blödningar och insåg att hon hade fått ett missfall.

Sedan svimmade hon. Familjen körde henne till närmsta sjukhus två timmar bort.

Berättelsen om Manuela hade kunnat sluta där. I stället blev det början på en mardröm. En läkare misstänkte att hon tagit tabletter för att provocera fram missfallet och frågade ut henne i tre timmar. Läkaren anmälde Manuela till polisen som kom till sjukhuset och förhörde henne. Polisen kallade henne lättfotad och handfängslade henne vid sjukhussängen. I sju dagar låg Manuela i sängen på sjukhuset medan personalen förolämpade henne, uppger den salvadoranska organisationen Colectiva Feminista.

Under rättegången använde domaren könsstereotyper, bland annat kallades hon ”en omoralisk kvinna” och rätten slog fast att kvinnors funktion är att offra sig för reproduktionen. Manuela Mendez de Castro dömdes till 30 års fängelse för mord och vägrades adekvat vård när det senare upptäcktes att hon led av cancersjukdomen Hodgkins lymfom. Två år senare dog hon i fängelset.

– Först dömdes Manuela felaktigt för mord – för ett missfall som orsakats av hennes sjukdom. Sedan förvägrades hon adekvat sjukvård i fängelset. Den salvadoranska staten har våldfört sig på henne, säger Sara García, som leder kampen för avkriminalisering av abort i El Salvador.

Hennes förhoppning är att Interamerikanska domstolen – som bildades 1979 i Costa Rica för att försvara de mänskliga rättigheterna i regionen – ska skicka ett tydligt budskap till regeringen i El Salvador om att sluta trakassera kvinnor som får missfall.

– Vi har en historisk chans att göra vår röst hörd. Det är första gången Interamerikanska domstolen tar upp ett fall där en kvinna dömts till fängelse för missfall. Vi hoppas att Manuelas exempel ska få människor att öppna ögonen för hur staten diskriminerar kvinnor, säger Sara García.

Tillsammans med grannlandet Honduras och närliggande Nicaragua har El Salvador de hårdaste abortlagarna i världen. Inte under några som helst

omständigheter, inte ens om kvinnans liv är i fara, får läkare genomföra abort. Inte heller om en minderårig flicka blivit våldtagen av en släkting får hon göra abort. Myndigheterna utreder misstankar om framkallade missfall rigoröst.

– Staten misstänkliggör kvinnor som får missfall och dömer dem som om de vore mördare. Det är omänskligt, säger Sara García.

Hon menar att roten till den hårda abortlagstiftningen ligger i fredsavtalet som El Salvador slöt 1992 efter tolv års inbördeskrig mellan USA-stödda högerextrema grupper och vänstergerillan FMLN. Den katolska kyrkan spelade en viktig roll i fredsavtalet och flyttade fram sina positioner. Som ett resultat införde den dåvarande regeringen världens hårdaste abortlagstiftning 1998.

– Ingen annanstans i den katolska världen har kyrkan ett större inflytande över politiken, menar Sara García.

Sedan snart två år tillbaka styrs El Salvador av den 39-åriga affärsmannen och högerpopulisten Nayib Bukele. Under hans första år som president halverades antalet mord i huvudstaden San Salvador som tidigare varit världens farligaste huvudstad.

Att polis och militär fått bukt med en del av gängvåldet har gjort Bukele omåttligt populär. Vid det senaste parlamentsvalet i slutet av februari vann hans allians två tredjedelars majoritet. Det ger Bukele makt att ändra lagar utan oppositionens samtycke. Inget tyder dock på att han tänker lätta på abortlagstiftningen.

– Bukele har sagt att fri abort är det samma som folkmord, säger statsvetaren Nayda Acevedo Medrano.

Hon är 44 år och befann sig i exil under inbördeskriget i El Salvador (1979–1992) som skördade omkring 75 000 dödsoffer. Hon är utbildad i USA och Europa, men bor numera i huvudstaden San Salvador. Att länderna i Centralamerika har världens hårdaste abortlagstiftning menar hon beror på regionens maktstrukturer.

– Det är den ekonomiska eliten som styr. Några få familjer som är oerhört konservativa. De går samman med den katolska kyrkan och ser till att politikerna håller deras moraliska värderingar uppe. De vill inte ha en förändring av samhället, säger Nayda Acevedo Medrano.

Hon menar att länken mellan kyrkan och den ekonomiska eliten är så stark att det kvittar vilket parti som styr länderna.

– Det spelar ingen roll om det är vänstern eller högern. De konservativa värderingarna upprätthålls.

Ett exempel är Nicaragua som efter studentupproret 2018 blivit en vänsterdiktatur under den före detta sandinistledaren Daniel Ortega. Trots att han fått sin politiska bildning från Kuba – ett av få länder i Latinamerika där abort är tillåtet – har han infört samma hårda abortlagstiftning som El Salvador. Även Honduras, som styrs av en högerpresident med kopplingar till kokainkartellerna, har infört samma lagar, och Guatemala är på god väg att följa efter.

– Den ekonomiska eliten har skapat en maktställning som politikerna måste förhålla sig till. De upprätthåller tankar om mannen och kvinnans olika könsroller, samt kolonialismens idé om att äga kvinnans kropp, menar Nayda Acevedo Medrano.

Hon hoppas att den kvinnorörelse som i slutet av förra året fick Argentina att införa laglig abort sprids över kontinenten.

– Framgången i Argentina bottnar i att de har en bred medelklass med hög utbildningsnivå. De kan tvinga fram nya lagar. I Centralamerika är de flesta fattiga och utbildningsnivån låg.

Den religiösa påverkan är också starkare i Centralamerika. Aurora Cáceres, 28, är journalist och arbetar på en katolsk radiostation i huvudstaden San Salvador. Hon är osäker på var hon står i abortfrågan.

– När jag var 20 år var jag fullständigt mot abort, men nu har jag ändrat mig. Självklart tycker jag att det bästa vore att undvika abort, både av fysiska och

psykiska skäl. Men om du riskerar att dö under förlossningen tycker jag att man ska få göra abort.

Aurora Cáceres tycker att lagstiftningen borde vara mer flexibel.

– Om en tjej blir våldtagen så måste hon erbjudas laglig abort. Gör du en illegal abort riskerar du inte bara fängelse i 30 år – du kan dö av ingreppet.

Hon hoppas att Interamerikanska domstolens beslut i Manuelafallet ska få folk att börja diskutera abortfrågan i landet.

– Jag har närstående väninnor som genomfört illegal abort i El Salvador. De riskerade både att förblöda och att bli dömda till 30 års fängelse. Det är inte humant.

Henrik Brandão Jönsson

FAKTA. 17 KVINNOR I FÄNGELSE

Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter är en oberoende domstol inom OAS, Amerikanska

staternas organisation, som bevakar hur kontinentens stater behandlar sin befolkning.

Manuela Mendez de Castro var 32 år när hon dog i fängelset den 30 april 2010. Hon var dömd till mord efter att hon fått ett missfall. I El Salvador sitter minst 17 kvinnor i fängelse anklagade för att ha framkallat missfall.

Biståndsorganisationen Individuell människohjälp stödjer ett projekt i landet för en humanare abortlag.

Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter väntas komma med domslut i dag, måndag, den 22 mars.

23 Hål i lagen försvårar utredningar

Brister i den svenska lagstiftningen gör att sexualförbrytare kan behålla bilder på offer de utsatt för övergrepp även efter att ha dömts för brott, rapporterar Sveriges Radio Ekot. Om polisen beslagtar en dator får de enligt lagen inte gå in på till exempel olika molntjänster där information finns lagrad, i stället för lokalt på datorn.

– I praktiken hade det ofta varit ganska enkelt för oss att komma åt det (informationen), men vi får inte göra det så som lagen ser ut i Sverige i dag, säger Emelie Källfelt, senior åklagare, specialiserad på bland annat internetrelaterade sexualbrott mot barn, till radion.

TT

Infratrstruktur hanteras av infrastruktur- departementet. Med digitalisering och energi

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Infrastruktur- departementet

Infrastrukturdepartementet ansvarar för frågor som rör transporter och infrastruktur, digitalisering och it, postfrågor samt energifrågor.

[Områden](#)

Områden

- [Digitaliseringspolitik](#)
- [Energi](#)
- [Transporter och infrastruktur](#)

[Om Infrastrukturdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Infrastrukturdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Tomas Eneroth](#)

Infrastrukturminister

[Anders Ygeman](#)

Energi- och digitaliseringsminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Nationell infrastrukturplan 2018-2029](#)
- [Nationell godstransportstrategi](#)
- [Digitaliseringsstrategin](#)
- [Infrastrukturdepartementet på twitter](#)
- [Transportsektorn elektrifieras](#)
-

Aktuellt från Infrastrukturdepartementet

Myndigheter under Infrastrukturdepartementet 5 februari 2021

- **Luftfartsverket (LFV)**

Luftfartsverkets huvuduppgift är att tillhandahålla en säker, effektiv och miljöanpassad flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart. Inom affärsverkets uppgifter ingår också forskning och innovation inom myndighetens verksamhetsområde.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

Post- och telestyrelsen (PTS)

PTS verkar inom tele-, it-, radio- och postområdena och har som mål att alla i Sverige ska ha tillgång till effektiva, prisvärda och säkra kommunikationstjänster.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

-

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ansvarar för sjöfartens framkomlighet genom att se till att sjöfart kan bedrivas året runt i svenska farvatten och i samtliga svenska hamnar under säkra och effektiva former.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI)

VTI är ett nationellt forskningsinstitut som har till huvuduppgift att bedriva forskning och utveckling inom samtliga trafikslag, det vill säga väg, järnväg, luftfart och sjöfart.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Luftfartsverket (LFV)**

Luftfartsverkets huvuduppgift är att tillhandahålla en säker, effektiv och miljöanpassad flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart. Inom affärsverkets uppgifter ingår också forskning och innovation inom myndighetens verksamhetsområde.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

Post- och telestyrelsen (PTS)

PTS verkar inom tele-, it-, radio- och postområdena och har som mål att alla i Sverige ska ha tillgång till effektiva, prisvärda och säkra kommunikationstjänster.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ansvarar för sjöfartens framkomlighet genom att se till att sjöfart kan bedrivas året runt i svenska farvatten och i samtliga svenska hamnar under säkra och effektiva former.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI)**

VTI är ett nationellt forskningsinstitut som har till huvuduppgift att bedriva forskning och utveckling inom samtliga trafikslag, det vill säga väg, järnväg, luftfart och sjöfart.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Trafikanalys**

Trafikanalys är regeringens utvärderings- och analysorgan för frågor inom hela transportområdet. Myndigheten ansvarar för att utvärdera åtgärder och redovisa olika åtgärders effekter inom transportområdet. Trafikanalys ansvarar också för resvane- och transportundersökningar samt för den officiella statistiken inom området transporter och kommunikation. Myndigheten har också till uppgift att sprida kunskap, erfarenheter och resultat från verksamheten till andra myndigheter och intressenter.

från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Trafikverket**

Trafikverket ansvarar bland annat för den samlade trafikslagsövergripande långsiktiga infrastrukturplaneringen för

väg, järnväg, sjö och luft samt för planering, byggande, drift och underhåll av de statliga vägarna och järnvägarna.

Trafikverket ska med utgångspunkt i ett samhällsbyggnadsperspektiv skapa förutsättningar för ett samhällsekonomiskt effektivt, internationellt konkurrenskraftigt och långsiktigt hållbart transportsystem.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Transportstyrelsen**

Transportstyrelsen ansvarar för merparten av regelgivning, tillsyn, tillståndsprövning och registerhållning inom transportområdet. Myndigheten har det samlade ansvaret för att ta fram regler och se till att de följs. Verksamheten omfattar alla trafikslag, dvs. väg, järnväg, luftfart och sjöfart. Dessutom administrerar Transportstyrelsen bland annat fordons- och trängselskatten och supermiljöbilspremien.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

-

Myndigheten för digital förvaltning

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har på övergripande plan i uppgift att:
från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Energimyndigheten**

Energimyndigheten verkar inom olika samhällssektorer för att skapa villkoren för en effektiv och hållbar energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Oljekrisnämnden**

Oljekrisnämnden är en domstolsliknande myndighet. Bestämmelser om Oljekrisnämndens uppgifter finns i oljekrislagen (1975:197) och ransoneringslagen (1978:268). Oljekrisnämnden träder i funktion i en krissituation.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

Energimarknadsinspektionen

Energimarknadsinspektionen bedriver tillsyn över energimarknaderna för el, naturgas och fjärrvärme.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Elsäkerhetsverket**

Elsäkerhetsverket arbetar för att förebygga att människor och egendom skadas av el. De arbetar också för att elektriska apparater och elinstallationer är konstruerade och utförda på ett sådant sätt att de inte stör utrustning för radio och telekommunikation och andra apparater.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

- **Svenska kraftnät**

Svenska kraftnäts uppgift är att förvalta Sveriges stamnät för elkraft. Svenska kraftnät har också systemansvaret för den svenska elförsörjningen, ett ansvar som innebär att se till att elsystemet kortsiktigt är i balans och att dess anläggningar samverkar driftsäkert.
från [Infrastrukturdepartementet](#)

Tomas Eneroth

Infrastrukturminister

[Infrastrukturdepartementet](#)

"Vi bygger Sverige. För att klara klimatet och för att jobben ska bli fler investerar vi i infrastruktur. Vi gör den största järnvägssatsningen i modern tid och satsar på ny konkurrenskraftig teknik. Det är nu det händer!"

Tomas Eneroths områden

- [Transporter och infrastruktur](#)

[SW . 654 Telekommunikationsverksamheter.](#)

[SW . 656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.](#)

Anders Ygeman

Energi- och digitaliseringsminister
[Infrastrukturdepartementet](#)

Anders Ygemans områden

- [Digitaliseringspolitik](#)
- [Energi](#)

[SW .651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning.](#)

[SW .644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.](#)

[SW .656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.](#)

[SW 66/68 Tillverkning av varor.](#)

[SW 66 Tillverkning av kemivaror od.](#)

[SW 67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d](#)

[SW 68 Tillverkning av komplexvaror.](#)

[SW 69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar.](#)

[SW 62 Ingenjörsverksamheter \(konstruktion o d\)](#)

13 Okända planen: Göteborg till Oslo på en timme

Medan rikspolitiken strider om jätteprojektet med höghastighetsjärnvägar planeras, ännu i det tysta, en järnväg på betongpelare för 100 miljarder kronor mellan Oslo och Göteborg. Tågen ska enligt planerna kunna köra 400 kilometer i timmen.

– Vi arbetar mot trafikstart år 2028 med en timmes restid från Göteborg till Oslo,

säger projektledaren för Skagerrakbanan Anders Brunberg.

GÖTEBORG. Det han säger kan låta som fria fantasier. Planeringen för de nya stambanorna Stockholm–Göteborg–Malmö har pågått minst ett decennium och Trafikverket har indikerat trafikstart för dem i bästa fall år 2045.

Då kommer ett antal kommuner i Bohuslän och i sydöstra Norge som tröttnat på regeringar som de anser är för långsamma eller ointresserade, och finansierar själva en utredning.

Nu bedömer de att kalkylen går ihop.

Kommunerna längs den 28,5 mil långa sträckan har redan, enligt vad projektledningen säger till DN, pekat ut var de bedömer att Skagerrakbanan skulle kunna dras och stationer ligga. Indikerad prislapp: 100 miljarder svenska kronor – som de räknar med att kunna låna upp för att bygga på egen hand.

– Varför vi legat lågt utåt? Vi har inte velat få det att framstå som att vi sysslar med luftslott, säger Anders Brunberg.

Till vardags är han chef för avdelningen Hållbar tillväxt i Uddevalla kommun. Nu håller han ihop detta storslagna och riskfyllda försök att kortsluta den etablerade ordning som Sverige och Norge har för att lägga järnvägsräls.

Nu känner Brunberg att vindarna, plötsligt, blåser åt rätt håll.

– Vi märker hur diskussionen svängt efter att Skanska gav sig in i det här. Vi har jobbat med brobanor i ett och ett halvt år och har mött reaktioner som att de skulle göra stora ingrepp och tågen bara swisha förbi. Men plötsligt säger alla att bygga järnväg på pelare är jättebra.

Dokumentet som beskriver planerna på Skagerrakbanan bygger alltså på samma koncept, hittills oprövat i norra Europa. Anders

Brunberg säger att de är redo för uppförsbacke i debatten.

– Det vi gett oss in på är förstås oerhört komplext. Vi vill inte betraktas som dunungar men det är lätt att det blir så. Vi vet vilka spelplaner som kommuner kan planera efter och när staten behöver kopplas in.

Tills vidare hålls staten alltså borta, medvetet.

– Vi har inga ambitioner att komma in i budgetprioriteringen i den nationella transportplanen. Vi har försökt hitta en gamechanger och bli vägledande för andra kommuner för att hantera den extrema infrastrukturskuld som vi har i Sverige.

Det koncept som kommunerna enats om att driva har namnet Transportkorridor Skagerrak Public Sector Consortium Plc. Det drivs inte bara separat från staten, utan än så länge även utan samordning med Västra Götalandsregionen, VGR. Där är ett annat spår i

fokus: Att tillsammans med Göteborg, Oslo, Malmö och Köpenhamn i nätverket String knyta ihop sig med Hamburg via den kommande Fehmarn Bält-tunneln.

Regionen har talat om en framtida tågresetid Oslo-Göteborg på 2,5 timmar. Men från regeringens och Trafikverkets sida har inte mycket hänt, i nuvarande nationell plan finns den i stället på listan över ”utpekade bristanalyser”.

– Vi valde först att prata med riksdagens trafikutskott om att modernisera Bohusbanan och lägga till den 23 kilometer felande länken norr om Strömstad för att koppla ihop med spåren på norska sidan gränsen, men det avvisades med att det är en regional bana, säger Anders Brunberg.

På den svenska sidan har samtliga kommuner förutom Tanum skrivit under intentionsavtalet, enligt Anders Brunnberg.

På den norska sidan har Halden, Sarpsborg och Indre Østfold beslutat att gå med. Nordre Follo väntas fatta beslut inom kort. Det är där, i huvudorten Ski, som Skagerrakbanan skulle gå samman med nya Follobanen in till Oslo.

För anslutningen till Göteborg ligger en tänkt station under E 6:an i centrala Kungälv innan spåren dras i en tunnel under Göta älv för att i Surte knyts ihop med Nordlänken, alltså spåren Göteborg–Trollhättan.

Vem ska finansiera detta?

– Vår ingång är inte att staten ska lägga pengar på oss, vi förstår den långa kölistan. Men vi vill att staten ger ett kommunkonsortium möjlighet att lyckas, som en gränskryssande verksamhet, vilket staten måste besluta om. Vi behöver också statens hjälp att bevilja ett riksintresse. Eventuellt ge statliga garantier, i och med att vi hjälper staten med infrastrukturskulden.

Så det handlar om lån?

– Ja, primärt via Europeiska investeringsbanken.

Ny järnväg på landbroar av cement är ingen särskilt klimatsmart byggmetod. Forskning pågår visserligen för att hitta alternativ till bindemedlet cement som frigör stora mängder koldioxid. Anders Brunberg säger att man vill reducera problemet genom det som brukar kallas grön betong och koldioxidinfångning, så kallad CCS-teknik.

– Men när vi har räknat bedömer vi att banan är klimatomkostad efter nio år, med tanke på hur det skulle minska andra, farligare transporter.

Lars Näslund

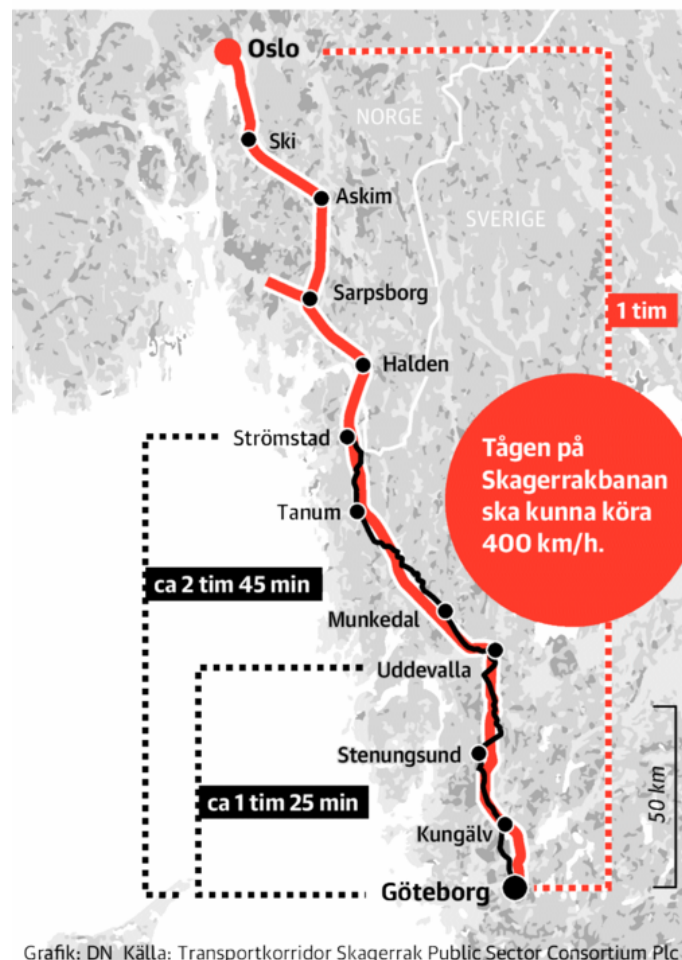
lars.naslund@dn.se

BAKGRUND. UNIONSUPPLÖSNINGEN 1905 SATTE STOPP

Planerna på ny snabbjärnväg Göteborg-Oslo

Varje ortsnamn markerar en tänkt station på Skagerrakbanan.

— Bohusbanan — Skagerrakbanan

Historiken om järnväg Oslo-Göteborg är lång och snårig. Den befintliga Bohusbanan slingrar sig från Göteborg till Strömstad. Där står stoppbocken. Planerna på en fortsättning över Idefjorden vid Svinesund stoppades i samband med unionsupplösningen 1905.

I stället har alla tåg, inte minst godstågen, fått använda Norge/Vänerbanan via Dalsland, den som öppnade år 1879. Tågturen tar i dag närmare fyra timmar, en bilresa tar tre.

FAKTA. LANDBROAR

Skanska har utrett om landbroar, vanliga i Kina, skulle fungera även i Sverige. Skanskas bedömning (DN 15/2) var att byggtiden för 75 mil höghastighetsjärnväg mellan storstäderna kan mer än halveras, till nio år, och även sänka produktionskostnaden påtagligt.

13 SJ slutar köra i Mälardalen: ”En kalldusch”

SJ slutar köra regionaltåg i Mälardalen. Det drastiska beskedet gav bolaget på fredagen. Ett beslut som väcker starka reaktioner.

– En kalldusch. Jag utgår ifrån att regeringen som ägare agerar och sätter stopp för det här, säger Kristoffer Tamsons (M), trafikregionrådet i Region Stockholm.

Verksamheten blöder. Därför slutar SJ att köra regionaltåg i Mälardalen. Det statliga tågbolaget säger upp avtalet i förtid och slutar därmed att

trafikera regionaltågen i Mälardalen från september i år, enligt ett pressmeddelande.

Enligt SJ närmar sig den upphandlade trafiken i regionen en förlust på en halv miljard kronor. Detta på grund av uteblivna biljettintäkter och ingen ekonomisk kompensation från regionerna för att hålla trafiken i gång.

Om SJ:s besked blir verklighet så återstår bara långfärdstågen för pendlarna i Mälardalen, vilket innebär betydligt färre avgångar, färre stopp och utan synkning med kollektivtrafiken.

TT

15 Högerpartierna vill bygga ut kärnkraften vid valseger

En ny kärnkraftsfront har bildats i riksdagen. Efter nästa val skulle en M-ledd regering snarast möjligt skriva om lagarna för att kunna bygga ny kärnkraft.

– Vi tycker att det ska bli möjligt att bygga fler reaktorer och på fler platser, säger Lars Hjälmered (M).

Många trodde att frågan som historiskt har fällt regeringar och spräckt allianser var avförd från

den politiska dagordningen. Men nu har kärnkraftsdebatten briserat på nytt och ser ut bli en het fråga inför nästa val. Det går en djup klyfta tvärs genom riksdagen där partierna på högerkanten ser en möjlighet att enas om ett gemensamt projekt under en ny statsminister.

Redan nu står det klart att en moderatledd regering skulle påskynda beslut för att underlätta för mer kärnkraft i Sverige. Lagar ska skrivas om för att möjliggöra för reaktorer på fler platser i landet, och de nuvarande reaktorerna ska hållas i drift så länge det är möjligt.

Gemensamt för de fyra kärnkraftsvänliga partierna M, KD, SD och L är att de vill skrota målet om att Sveriges elförsörjning ska vara förnybar från och med år 2040.

– Det vore direkt skadligt och dåligt att på förhand säga att vi inte ska ha kärnkraft i Sverige. Jag tycker att man ska vara öppen för alla typer av energislag. Att prata för kärnkraft

innebär heller inte att vara emot vindkraft. För mig kokar det ner till att vi behöver både vindkraft, kärnkraft och vattenkraft, säger Moderaternas energipolitiska talesperson Lars Hjälmered.

Enligt nuvarande lagar och regler är det förbjudet att bygga nya reaktorer på andra platser än de befintliga, det vill säga i Ringhals, Oskarshamn eller Forsmark. Det vill kärnkraftskvartetten ändra på. Genom att ändra i miljöbalken vill partierna tillåta nybyggnad av kärnkraft på flera platser i landet.

– Min analys av läget är att det kommer att behövas. Det är uppenbart att det behövs i södra Sverige redan i dag men i framtiden är det troligt att vi kommer att behöva det även i Norrland. De stora industriprojekten som planeras kommer att äta upp energin från vattenkraften och mer därtill, säger Joar Forssell, energipolitisk talesperson hos Liberalerna.

Under förra året stod kärnkraften för cirka 30 procent av den svenska elproduktionen. Vindkraften stod för 17 procent och är det i särklass mest snabbväxande energislaget under de senaste åren. Den snabba utbyggnaden av vindkraft har också lett till lägre produktionskostnader för el och lägre elpriser. Det är helt enkelt billigare att framställa vindel än kärnkraftsel.

Det finns inget förbud mot att bygga nya reaktorer i Sverige men kärnkraftsägarna Vattenfall och Uniper bedömer i dagsläget att det inte är kommersiellt intressant att satsa på ny storskalig kärnkraft. Finland och Storbritannien, med var sitt kraftigt fördyrat och försenat kärnkraftsprojekt, fungerar också avskräckande.

Det som de svenska kärnkraftsförespråkarna hoppas på är att det ska gå att utveckla små modulära reaktorer (SMR) som kan serietillverkas i fabrik. Tekniken är under

utveckling men det är en bra bit kvar innan den är mogen för en kommersiell lansering.

– Framväxten av så kallade SMR-reaktorer förändrar förutsättningarna så att vi kan bygga reaktorer där effekten behövs. Det hindras i dag av lagstiftningen, säger Mattias Bäckström Johansson, SD:s energipolitiska talesperson.

De fyra kärnkraftspartierna i riksdagen vill på olika sätt underlätta för kärnkraften att bli mer konkurrenskraftig prismässigt. M, KD och SD vill gynna kärnkraften genom att priset för kärnkraftsel ska vara högre än för energislag som är beroende av väder och vind. Argumentet är att kärnkraften är en stabil leverantör av el under alla förhållanden och att det ska belönas.

– Kärnkraften har en stabiliserande funktion för leveranssäkerheten och ska få betalt för det, säger KD:s energipolitiska talesperson Camilla Brodin.

Liberalerna är emot subventioner som riktas mot enskilda energislag och vill att alla ska behandlas lika, oavsett teknik. L är till exempel motståndare till att subventionera havsbaserad vindkraft.

Övertygelsen om att det behöver byggas ny kärnkraft skiftar dock mellan partierna. KD-ledaren Ebba Busch har sagt att det bör byggas två nya reaktorer, L och SD vill också bygga nytt. Men Moderaterna är mer avvaktande.

– Det finns ingen nu som överväger att investera i en ny kärnkraftsreaktor i Sverige. Men vi vet inte hur det ser ut om fem–tio år. Då är det bra om det finns en option, en möjlighet genom att det finns kunskap och utvecklad teknik i Sverige. Men det är klart att kostnaden måste ner, säger Lars Hjälmered (M) vars parti föreslår en forskningsbudget på 250 miljoner kronor per år för att utveckla framtidens kärnkraft.

Samtidigt delar kärnkraftspartierna ett gemensamt missnöje med hur regeringen hanterar frågan. Enligt energiöverenskommelsen är målet att kärnkraften ska vara avvecklad år 2040. Men det är just ett mål och inget annat. Den som vill bygga ny kärnkraft får göra det. Det finns heller inga hinder för att förlänga livslängden på de nuvarande reaktorerna om det bedöms lönsamt.

– Det är inte tu tal om saken att regeringens företrädare sköter det här med armbågen. Miljöminister Per Bolund (MP) säger uttryckligen att vi inte ska ha någon kärnkraft. Ordens makt och det politiska ledarskapet har betydelse, säger Lars Hjälmered.

Missnöjet riktar sig även mot Energimyndigheten, som enligt de fyra partierna bortser från att väga in kärnkraften i en framtida energimix.

– I deras grafer finns inte kärnkraften med efter 2045. Det är inte att ta ansvar för helheten. Det

borde finnas olika scenarier som svarar på vad som händer om kärnkraft är en del av energimixen tillsammans med vindkraft och vattenkraft, säger Camilla Brodin (KD).

Problemet för kärnkraftsalliansen i riksdagen är att de partierna inte på egen hand kan uppnå det viktigaste: ett långsiktigt besked till marknaden om att kärnkraften ska bejakas. För det är man beroende av Socialdemokraterna.

– Det är uppenbart att det är svårt att åstadkomma en långsiktig överenskommelse om inte de tre stora partierna är med. Det krävs om det verkligen ska hålla över tid. Vi är beredda att sitta ner och förhandla, men Socialdemokraterna har ett vägval att göra, säger SD:s Mattias Bäckström Johansson.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

BAKGRUND.

2016 slöts en energiöverenskommelse mellan S, MP, C, M och KD. Överenskommelsen byggde vidare på en uppgörelse mellan allianspartierna 2009.

2016 års överenskommelse innebar att kärnkraften fick skattelättnader samtidigt som havsbaserad vindkraft skulle få ekonomiskt stöd. En målsättning formulerades om att elsystemet ska bygga på förnybara källor år 2040, vilket inte inkluderar kärnkraften. Samtidigt innebär det inget förbud mot att driva kärnkraften vidare efter det årtalet.

M och KD har hoppat av överenskommelsen då de vill se ett nytt mål om fossilfri el, vilket skulle inkludera kärnkraft. Därmed vill fyra partier – M, KD, L och SD – ge energipolitiken en ny inriktning med en mer positiv syn på kärnkraften.

15 Ewa Stenberg: En strid präglad av känslor och politiskt spel

Kärnkraften väcker känslor i en del av väljarkåren och gör det möjligt att visa enighet som framtida regeringsalternativ. Men höger- och vänsterblocken är inte alls så överens som de låter.

KOMMENTAR Kärnkraften är åter från de döda som politisk fråga. Och det finns en viss ironi i återkomsten.

När regeringen, Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna enade sig om Sveriges långsiktiga energipolitik 2016 räddade de kärnkraften. Skatten sänktes dramatiskt, så de modernaste svenska reaktorerna kunde investera i nya säkerhetskrav och ändå vara lönsamma. De allra äldsta reaktorerna valde ägarna att stänga av ekonomiska skäl.

Uppgörelsen innehöll ett mål om helt förnybar elproduktion 2040 – alltså ingen kärnkraft. Men det fanns inga åtgärder eller förbud för att uppfylla det målet. Kärnkraften får ånga vidare.

I den senaste valrörelsen upptäckte KD att kärnkraftsfrågan inte var utbränd politiskt. ”Värna svensk kärnkraft, som ändå är utsläppsfri”, sade Ebba Busch (KD) och lyckades mobilisera en grupp väljare som var beredda att byta parti på grund av kärnkraften. M var inte sena att haka på. Nu har både KD och M hoppat av uppgörelsen, men först efter att ha röstat igenom den i riksdagen. De vill,

liksom L och SD, avskaffa målet att elförsörjningen ska vara förnybar 2040.

Kärnkraften entusiasmerar en allt större grupp väljare, främst män. Frågan gör det också möjligt för framtida regeringsunderlag att visa enighet – i alla fall på ytan, eftersom den numera följer vänsterhögerskalan.

Men gräver man djupare är partierna inte längre eniga. KD vill bygga två nya reaktorer. M vill inte bygga nytt i dagsläget utan framför allt forska om ny teknik. Dagens stora reaktorbyggen är en dyr och långsam historia i Europa.

Kärnkraftverket Olkiluoto 3, som byggs i Finland, väntas börja producera el i april 2022. Det skulle ha stått klart redan år 2009. För ett par år sedan beräknades Olkiluoto 3 blir världens näst dyraste byggnad. Bara hotellkomplexet Abraj al-Bait i Mecka såg ut att bli dyrare. Olkiluoto 3 beräknades kosta 38 miljarder kronor men kommer att kosta minst

92 miljarder. Franska Flamanville och brittiska Hinkley Point har också blivit kraftigt försenade och fördrade.

Ytterligare ett problem är att det nästan bara är ryska och kinesiska bolag som bygger ny kärnkraft. Debatten om Huawei och 5G-näten antyder hur kontroversiellt det kan bli att lägga viktiga delar av energisystemet i ryska eller kinesiska händer.

S, MP, C och V är överens om att det är viktigare att värna den billigare men mer väder-beroende vindkraften än kärnkraften.

Men också denna enighet är skenbar. MP och V vill avveckla kärnreaktorerna snarast, S däremot vill gärna ha dem kvar om de gamla reaktorerna bara är lönsamma.

God tillgång till el är en förutsättning för både svensk industri och för ett samhälle utan koldioxidutsläpp, och behovet väntas öka. Men den frågan handlar om betydligt mer än den

känsloladdade kärnkraften, såsom de underdimensionerade elnäten.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

15 Bråk om bättre uppkoppling – kommuner riskerar stöd

Vilken uppkopplingshastighet är tillräckligt bra för Sverige – 30 eller 1 000 megabit i sekunden? Det är frågan som väcker oro i flera kommuner som riskerar att mista viktigt stöd.

– Här finns risk för att vi kommer att få se ett digitalt b-lag på landsbygden, säger Mikael Ek, vd på bransch- och

intresseorganisationen Svenska stadsnätsföreningen.

Post- och telestyrelsen, PTS, har fått i uppdrag att fördela 1,6 miljarder kronor i bredbandsstöd. Samtidigt rullar Telia ut en mobiluppkoppling, som vissa kommuner menar ser ut att blockera deras möjlighet att söka bredbandsstöd, men som enligt PTS ger EU-standard.

Frågan om vem som får stöd är inte avgjord, men förhandsbeskedet som Norrtälje kommun anser sig ha fått från Post- och telestyrelsen tolkar kommunen som att PTS tycker att de 30 megabit som Telias mobiluppkoppling ger är att anse som ”tillräckligt bra”.

– När det nationella målet är 1 000 megabit i sekunden är det väldigt märkligt att tillgång till 30 megabit i sekunden gör att man inte säger sig vilja dela ut något stöd för utbyggnad till 1 000 megabit. Det är kärnan i vår kritik, säger Rasmus Lundholm, bredbandssamordnare i Norrtälje kommun.

Telias mobilsystem är en produkt kallad FWA, enligt experter i branschen som DN talat med skapad av Ericsson med målet att slå sig in i länder där stor fiberutbyggnad saknas.

Nu rullas systemet ut i Norrtälje och i många andra kommuner i Sverige precis innan Post- och Telestyrelsen ska avgöra vem som får bredbandsstöd.

Kommunen har uppvaktat infrastrukturdepartementet och haft möten och samtal med Post- och telestyrelsen, men säger sig ha blivit bemött med kalla handen.

– Det är tråkigt att Post- och telestyrelsen hänvisar till en bedömning gjord för många år sedan på EU-nivå om vad som då ansågs vara ett acceptabelt bredband, säger Rasmus Lundholm och fortsätter:

– Om bedömningen står sig kommer stödet inte att nå dem som hade haft mest nytta av en bra uppkoppling: äldre och sjuka på landsbygden

som behöver sjukvård och samhällstjänst. Vi tror varken politiker på riksdagsnivå eller i EU tycker att det är en bra utveckling.

Per-Erik Nilsson är samhällsbyggnadschef i Vansbro kommun i Dalarna och vill inte kritisera PTS, innan det slutgiltiga beskedet ges. Men han säger att en liten kommun som Vansbro oroas över utvecklingen om Telias mobilnät på 30 megabit per sekund jämföras med fiber på 1 000 megabit.

– Vi känner en oro för att vad som pågår kan äventyra investeringarna i stadsnätet. För en kommun som Vansbro är det otroligt viktigt med en robust infrastruktur om vi ska locka företag och invånare hit, säger han.

DN har bett Jens Zander, professor i radiokommunikation vid Kungliga tekniska högskolan, KTH, att jämföra mobilbaserade lösningar med fiberuppkoppling.

Datahastigheterna i mobilsystem beror, enligt Zander, främst på två faktorer: avståndet till basstationen och hur många som delar på kapaciteten.

– Under lågsäsong kan det fungera bra, men när området blir fullt av sommargäster sjunker den tillgängliga kapaciteten för de enskilda hushållen eftersom alla i området delar på samma basstation.

För att öka kapaciteten krävs i båda fallen fler basstationer, understryker han.

– Det är nog ganska klart att en mobilanslutning på 30 megabit inte ens tillnärmelsevis möter ens det ”gamla” breddbandsmålet på 100 megabit, konstaterar professorn.

Mikael Ek är vd på Svenska stadsnätetsföreningen, bransch- och intresseorganisation som representerar kommunägda bredbandsbolag. Han säger att

han inte vill kritisera Telias lansering av mobilsystemet FWA.

– Det är inte deras uppgift att se till helheten, som en gång i tiden när det hette Televerket. Det tror jag en del kommuner glömmer bort. Telia är som vilket börsbolag som helst som värnar om sina intäkter.

Enligt Mikael Ek kan Telias mobilsystem mycket väl vara en kompletterande lösning i vissa fall, där hushåll inte har så stort behov.

– Men under pandemin har vi också sett hur det blivit problem när vi sitter uppkopplade hemma flera personer i samma familj i digitala möten. Då fungerar inte en trådlös uppkoppling på samma sätt som fiber, säger han.

Nästa problem, menar Mikael Ek, är att FWA på flera håll runt om i landet, blockerar möjligheten att söka stöd för fortsatt fiberutbyggnad.

– I de dialoger vi haft med Post- och telestyrelsen hittills har framkommit att PTS valt att tolka det hela utifrån ett EU-regelverk, att 30 megabit i grunden är tillräckligt bra. Därför anses inte bredbandsstöd behövas på de platserna, säger Mikael Ek.

Enligt vd:n på Svenska stadsnätetsföreningen handlar det om ett flera år gammalt regelverk som avhandlade lägsta godtagbara kapacitet på en EU-nivå, där många länder ligger långt efter Sverige i fiberutbyggnad.

Mikael Ek vill inte framföra direkt kritik, men förutsätter att PTS agerar eftersom det är ett avgörande beslut för Sveriges fortsatta digitalisering.

– Några enskilda hushåll klarar sig tillräckligt bra med Telias mobilsystem, men från samhällets perspektiv är det viktigt att fibern byggs ut. I förlängningen handlar det om möjligheten att digitalisera hela välfärdsapparaten. Sker inte utbyggnaden finns

en uppenbar risk för ett digitalt b-lag på landsbygden, säger han.

Torbjörn Petersson

torbjorn.petersson@dn.se

BAKGRUND. BREDBANDSSTRATEGIN

Regeringen har tagit fram en bredbandsstrategi – målet är ett helt uppkopplat Sverige 2025. Strategin innehåller tydliga mål för alla medborgare och företag i Sverige.

De viktigaste målen i strategin är följande:

År 2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s.

År 2023 bör hela Sverige ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet.

År 2025 bör hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband.

Inför 2021 har Post och telestyrelsen fått i uppgift att fördela närmare 1,6 miljarder kronor i bredbandsstöd före årets slut. Totalt kommer 2,85 miljarder kronor att delas ut fram till och med 2025.

15 Norska kommuner tror på snabbtåget

Göteborg. Kommunpolitiker i Norge hoppas på en järnväg på betongpelare för 100 miljarder mellan Oslo och Göteborg. Tågen ska enligt planerna kunna köra 400 km/h. Det berättade DN i lördagstidningen.

På den norska sidan har alla berörda kommuner utom en sagt ja till att gå in i projektet med höghastighetsjärnvägen Skagerrakbanan.

– Jag är ganska optimistisk om att vi kan få till något, säger ordföranden i Indre Østfolds kommun Saxe Frøshaug.

Sju av de 28,5 milen på den tänkta nya järnvägen mellan Oslo och Göteborg ligger på den norska sidan. Där har kommunpolitikerna de senaste månaderna tagit ställning till om de ska skriva ett intentionsavtal med Transportkorridor Skagerrak Public Sector Consortium Plc, som driver planeringen.

Som DN rapporterat tidigare har Halden, Sarpsborg och Indre Østfold beslutat att gå med och Nordre Follo väntas fatta beslut inom kort. Men alla har inte gjort vägen.

– Det är inte en kommunal uppgift att bygga järnväg i Norge, det är statens uppgift, sa till exempel Arbeiderpartiets Svein Larsen nyligen i Sarpsborg Avis.

Några mil norrut, i Askim, ligger kommunen Indre Østfolds rådhus och där är Saxe Frøshaug ordförande. Där har man alltså sagt ja. Han säger till DN:

– Vi behöver förstärka det nordiska samarbetet och det skulle inte minst ha en stor effekt på klimatet att flytta flyget till järnvägen. Vi tycker därför att Skagerrakbanan är väldigt spännande, även för våra arbetsmarknadsregioners skull.

Kommuner i stället för staten som bygger järnväg, hur tänker du?

– Det här är ett sätt att få upp ett initiativ. Och det är ett lönsamt projekt. Jag anser att både svenska och norska myndigheter kan komma in i ett senare skede. För visst krävs en politisk accept. Men jag är ganska optimistisk om att vi kan få till något.

I Västra Götalandsregionens ledning sitter Kristina Jonäng. Hon är ordförande i regionutvecklingsnämnden som hanterar önskelistan för infrastrukturen. Jonäng bor själv i Uddevalla kommun – som i Skagerrakbanans skisser kan få en underjordisk station nere vid hamnen, mitt i stan.

Men någon officiell kontakt från Skagerrakbanans företrädare har hon ännu inte fått, säger hon.

– Vill man satsa seriöst på infrastruktur vill man väl kontakta planupprättaren, så jag blir lite fundersam. De får gärna höra av sig, men det finns ju en ordinarie process för planeringen även om man själv skulle ha alla miljarder på fickan. Därför känner jag mig lite obekvämt med att kommentera en aktör som officiellt inte har hört av sig.

Samtidigt säger hon att EU:s intresse för den så kallade TEN-T-korridoren Oslo–Göteborg som en del i Europas nätverk för järnvägstransporter ligger fast.

– Vi själva lägger ganska stor kraft på den sträckan. Men vi undrar ju varför regering och riksdag är ointresserade av att fullfölja satsningen.

Idén som sådan, att bygga spår som kan köra 400 km/h på betongbroar?

– Vi ska inte avfärda någon teknisk lösning. Men huvudfrågan här menar jag är godset. Hur ska det komma fram? Hittills dras det ju genom Dalsland. Det är mycket angeläget att binda samman Oslo och Göteborg. Här finns både miljö- och klimatargument att gå fort fram.

Att Kristina Jonäng är fundersam över att Skagerrakbanan ännu inte tagit kontakt kommenterar projektledaren Anders Brunberg:

– Kristina har helt rätt om statsmakternas bristande intresse och betydelsen av den här korridoren. Vi är nu i planering att ta förnyad kontakt med regionen, tidigare har vi uppvaktat ett flertal gånger om Bohusbanan utan större framgång i prioriteringarna.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

16 Kommuner dömer ut SJ:s besked om stopp för regionaltåg

För kommunpolitikerna i Mälardalen kom SJ:s plötsliga besked om att sluta köra regionaltåg i området som en chock. Nu riktar flera kommuntoppar kritik mot bolaget.

– Jag blev jätteförvånad att man bara lämnar förhandlingsbordet. Så kan man inte bära sig åt när man är ett statligt ägt bolag, säger Göran Dahlström (S), kommunstyrelsens ordförande i Katrineholm.

I fredags kom det plötsliga beskedet från SJ: det statligt ägda bolaget säger upp avtalet om att trafikera regionaltågen i Mälardalen i förtid. Enligt den ursprungliga planen skulle MTR ta över trafiken från och med december, men om SJ:s besked blir verklighet

kommer de sluta trafikera sträckorna redan i september.

För politikerna i de kommuner som berörs av beskedet kommer SJ:s agerande som en ren överraskning.

– Jag visste faktiskt inte att det var en fråga förrän jag såg det häromdagen, säger Jan Zetterqvist (S), ordförande för kommunfullmäktige i Örebro kommun.

En vanlig arbetsdag reser 750 000 pendlare över kommungränserna i Stockholm och Mälardalen, enligt statistik från Mälardalsrådet. Men under coronapandemin har antalet minskat, vilket är en av förklaringarna till att SJ vill säga upp avtalet i förtid. De uteblivna biljettintäkterna innebär stora förluster, enligt SJ, som pekar på att de inte har fått någon kompensation från regionerna för att hålla trafiken i gång.

Göran Dahlström (S), kommunstyrelsens ordförande i Katrineholms kommun, beskriver regionaltågen som regionens ”blodomlopp”. Pendlingen har ökat kraftigt

de senaste åren, både till och från kommunen, och Göran Dahlström är mycket kritisk till SJ:s besked.

– Jag blev jätteförvånad över att man bara lämnar förhandlingsbordet. Så kan man inte bära sig åt när man är ett statligt ägt bolag, då hanterar man inte frågor på det viset. Då får man försöka växa upp lite grann och förstå vad man håller på med. Det här är ingen privat verksamhet som man kan hantera hur som helst, säger han och tillägger att han förutsätter att man kommer fram till en lösning.

– Jag har mycket svårt att föreställa mig att tågen kommer att stå stilla här i Mälardalen under hösten, då förutsätter jag att regeringen har satt ner foten i sitt bolag och sett till att det inte blir på det här viset.

Staffan Jansson (S), kommunstyrelsens ordförande i Västerås, hade fått information om att det pågick förhandlingar mellan SJ och regionen, men fick läsa om SJ:s besked i tidningen. Han är kritisk till att SJ skapar oro för något som han bara uppfattar som ett utspel.

– Som jag förstår det är det ett förhandlingsutspel där man håller på att förhandla med regionen. Jag tycker det är olyckligt att man har en sådan diskussion öppet i medierna och oroar i onödan, säger Staffan Jansson.

Ann-Sofie Wågström (S), ordförande i kommunfullmäktige i Eskilstuna, säger att hon tycker att SJ:s utspel är märkligt och att det skulle få stora konsekvenser om de gjorde verklighet av beskedet.

– Jag hoppas att man kommer till någon förlikning eller någonting, för det är massor av Eskilstunabor som pendlar. Och inte bara till Stockholm, utan till Västerås och Katrineholm och det är många som pendlar in till Eskilstuna. Vi har ju två stora myndigheter här, Energimarknadsinspektionen och Energimyndigheten. Så nej, det vore katastrof om de skulle sluta köra i september, säger hon.

Det här var inget du hade hört talas om sedan tidigare?

– Absolut inte. Det kom verkligen som en blixtnad i ögat från klar himmel.

Lovisa Ternby

lovisa.ternby@dn.se

16 SJ:s vd: ”Det är inget förhandlingsutspel”

Beskedet är ingen överraskning. Det anser SJ:s vd Monica Lingegård.

– Nej, det här är ett sätt för mig som vd att säkerställa att de miljoner som vi förlorar dagligen inte fortsätter i all oändlighet.

Monica Lingegård, vd och koncernchef för SJ, tycker inte att beskedet borde komma som någon överraskning eftersom SJ har fört förhandlingar med Mälardalstrafiken och dess styrelse i drygt ett års tid.

– Det är möjligt att politiker tycker det kommer plötsligt, men vår kund, det vill säga Mälardalstrafiken och styrelsen där, har vetat att SJ sökt kompensation och velat ta del av delar av de stöd som faktiskt har givits regionerna både under 2020 och som kommer 2021, säger hon.

Enligt det ursprungliga avtalet skulle SJ trafikera regionaltågen i Mälardalen fram till december, då MTR skulle ta över. Att avtalet sägs upp i förtid innebär därmed bara en förkortning med tre månader. Men trots att perioden är kort är det enligt Monica Lingegård inte möjligt för SJ att fullfölja avtalet.

Har ni diskuterat det med regeringen?

– Nej. Aktieägartillskott är komplicerat för den svenska statens bolag. Man behöver bland annat förhålla sig till otillåtna statsstöd och de EU-regelverk som finns. Men regionerna har ju de facto fått pandemipengar och regionerna har dessutom genererat fantastiska överskott under 2020. Må vara att det finns någon typ av vårdskuld, men det finns ju pengar i regionerna och jag tror att de pengarna kan räcka för att täcka en del av de förluster som SJ har burit.

Trots bolagets besked fortsätter diskussionerna med ledningen i Mälardalstrafiken om en framtida lösning.

– Vi fortsätter föra en dialog och vi tänker naturligtvis att under inga omständigheter ska resenärerna bli drabbade, säger Monica Lingegård.

– Vi inser ju att det är en samhällsviktig funktion, och självklart vill vi köra, men vi behöver få ekonomisk ersättning för det.

Lovisa Ternby

lovisa.ternby@dn.se

17 Moderaterna vill kalla Tomas Eneroth till trafikutskottet

Moderaterna vill kalla infrastrukturminister Tomas Eneroth (S) till trafikutskottet för att svara på frågor om regionaltågen i Mälardalen. Det menar Maria Stockhaus (M), trafikpolitisk talesperson för Moderaterna, som får stöd av V och KD.

Maria Stockhaus vill kalla infrastrukturminister Tomas Eneroth (S) till trafikutskottet efter SJ:s besked om att de tänker sluta köra regionaltåg i Mälardalen i september. Nu är det upp till regeringen att avgöra om det är han eller näringsminister Ibrahim Baylan, med SJ i sin portfölj, som kommer till utskottet.

– Frågorna kvarstår, sedan kan man diskutera vems ansvar det är, säger Stockhaus.

Hon är kritisk till SJ:s besked om att sluta köra regionaltågen i Mälardalen tre månader innan kontraktet löper ut och MTR tar över trafiken.

– Jag tycker att det är rimligt att han får komma till utskottet och ge sin syn på saken och vad regeringen tänker göra för att förhindra att det här sker i september, säger hon.

Jens Holm (V), ordförande för trafikutskottet, instämmer i kritiken.

– Jag tycker att SJ blir ett intressant men ganska tragiskt exempel på regeringens coronahantering. SJ har gått back med 1,8 miljarder kronor, det är otroligt mycket pengar, men de har fått noll kronor i stöd från staten samtidigt som SAS har fått miljardstöd.

I ett sms till DN skriver Tomas Eneroths pressekreterare att konflikten om regionaltågen bör hanteras mellan SJ och regionerna, men Maria Stockhaus håller inte helt med.

– Det blir lätt att man skyller på varandra. Jag kan ju tycka att det yttersta ansvaret ligger på regeringen. Det handlar om viktig infrastruktur, det handlar om möjligheter för människor att pendla och ta sig till jobbet, och där måste man när det är en kris faktiskt kliva fram och ta ledarskap.

Lovisa Ternby

lovisa.ternby@dn.se

18 Transportfacket ser orosmoln – men hopp om framtiden i resebranschen

Transportarbetareförbundet tror att ett vaccinbevis kan få stora konsekvenser för branschen.

– Det är komplexa arbetsrättsliga komplikationer som uppkommer för alla medlemmar som kör till eller från utlandet eller som kör in på arbetsplatser där arbetsgivare kräver uppvisande av vaccinbevis, säger Gustaf Järsberg på Transportarbetareförbundet.

Det råder en stor ovisshet om vad intyget kan komma att innebära i praktiken för en del branscher som påverkas.

Gustaf Järsberg på Svenska Transportarbetareförbundet har i dag fler frågor än svar.

Vad händer om en arbetsgivare bestämmer sig för att ett vaccincertifikat krävs för att en arbetstagare ska få komma in på sin arbetsplats?

Vem ska ta ansvaret för att chauffören får ett bevis?

Är det upp till den enskilde att skaffa vaccinationsbeviset eller är det arbetsgivaren som ska säkerställa det?

– De frågorna har man inte adresserat, utan man har bara sett fördelarna med vaccinbeviset, säger han.

Gustaf Järsberg tar upp de arbetsrättsliga konsekvenserna som coronapandemin har inneburit för till exempel transportbranschen. Han ser med stor oro på hur arbetsgivarna redan nu kräver allt mer information om arbetstagarens hälsa. Det finns fall i Sverige där arbetsgivare gått från att kräva salivprov

för att säkerställa att arbetstagaren är frisk på arbetsplatsen, till att nu kräva blodprovstester.

– Pandemin har gjort att folk tycker det är bra att man testas för att minska smittspridningen på arbetsplatser, men man reflekterar inte över vilka känsliga personuppgifter man lämnar ut till privata företag och som kanske verkar i andra länder, säger han.

– Om jag vägrar att bli testad, vad ska min arbetsgivare göra med mig? frågar han retoriskt.

Gustaf Järsbergs oro handlar också om vad ett vaccinintyg kan innebära vid gränsövergångarna när chaufförer transporterar varor mellan länder.

– Om det här innebär att alla som reser in och ut ur landet måste kontrolleras, till exempel om du ska köra över bron till Danmark och tvingas stanna och visa upp ditt bevis, kan det bli köbildning. Vad händer med chaufförerna om de blir stående någonstans? säger han.

Men alla branscher ser inte med oro och frustration på EU-kommissionens förslag på covidintyg. Didrik von Seth, generalsekreterare för Svenska resebyrå- och arrangörsföreningen ser i stället flera fördelar med beslutet.

– Det möjliggör för arrangörer att sälja sista-minuten resor och är helt nödvändigt för att få igång resandet genom att ge ett enkelt sätt för resenären att visa att den är vaccinerad, säger han.

Vilka negativa effekter ser ni för personal som måste resa i sitt yrke?

– Vi ser inga negativa konsekvenser för det. Det är viktigt för reseledare och flygande personal som måste stanna på destinationer och då finns alltid möjligheten att ta PCR-test, säger Didrik von Seth.

Han tycker att det är bra att EU skapar ett gemensamt system.

– Vi tror det kommer ta tid att ha ett system på plats för hela Europa. Det EU kan göra är att skapa direktiv

och en standard för hur systemen ska se ut och vad de ska innehålla. Men sedan behöver varje medlemsstat producera de här vaccinationsbevisen från sina egna nationella hälsosystem.

Didrik von Seth tror att covidintyget även kommer att göra det enklare och billigare för familjer att resa.

– Men det är förenat med stora logistiska utmaningar som framför allt är besvärliga för de personer som inte bor i tätorter att hinna göra det i tid innan avresan, säger han.

Unionen, som företräder bland annat kabinpersonal, har avböjt att kommentera.

Christy Chamy

christy.chamy@dn.se

18 Ygeman: EU-intyg riskerar bli krångliga

Digitaliseringsminister Anders Ygeman (S) varnar för att EU:s nya vaccinationsintyg riskerar att bli för krångligt.

– Om vaccinationsbeviset skulle utvidgas på det sätt som EU-kommissionen pratar om så innebär det ett betydligt mer omfattande arbete än det som vi hittills har inlett, säger Anders Ygeman.

Regeringen har redan inlett ett arbete med att ta fram ett digitalt vaccinationsintyg som enligt planen ska vara på plats den 1 juni. Men det intyget omfattar bara vaccinering.

EU-kommissionen föreslår ett mer omfattande vaccinationspass som även ska kunna innehålla information om covidtest och antikroppstest. Det innebär att det svenska arbetet med att ta fram ett

vaccinationsintyg försvåras, enligt digitaliseringsminister Anders Ygeman.

– Sverige ska klara av att ha vaccinationsbevis enligt EU-standard på plats innan sommaren. Sen får vi se vilka krav som ställs på de här andra två datatyperna, säger Anders Ygeman.

Han framhåller att det i grunden är bra att vi får en europeisk standard för vaccinationsbevis. Samtidigt varnar han för att ett alltför komplicerat intyg kan leda till att det tar längre tid att få det på plats. Han kan inte i nuläget säga om EU-förslaget leder till att det blir förseningar.

– Jag vågar inte svara på det eftersom jag inte vet exakt hur EU:s krav kommer att utformas, säger Anders Ygeman.

Han ser en möjlighet att vaccinationsintyget införs i flera steg där delarna med testresultaten lyfts in i ett senare skede. Det kan bli nödvändigt eftersom det

fortfarande finns en del olösta frågor och etiska avgöranden att ta ställning till.

– Vi har register för vaccinationer och det är en och samma datamängd som går ut. De andra datamängderna är mer krångliga. Vi måste också kunna säkerställa att det är prov som är gjorda på ett bra sätt om vi ska kunna använda det som grund för att resa in i Sverige, säger Anders Ygeman.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

19 LO-fack: Elproblem beror på avregleringen

Avregleringen av elmarknaden är en stor bov till problemen med stora priskast och ibland effektbrist, anser LO-facket Seko som vill se en statlig utvärdering.

I mitten av 1990-talet avreglerades den svenska elmarknaden. Vattenfall bolagiserades och det blev så småningom fritt fram att köpa el av vilket privat företag som helst, för att nämna några exempel. Kortsiktig lönsamhet för elbolagen blev viktigare än långsiktighet och ett stabilt elnät, enligt Seko.

– Jag kan ha förståelse för höga elnätsavgifter om pengarna går till näten. Men det vi ser är kraftiga vinstuttag från de här bolagen. Det är inte okej längre, säger Sekos ordförande Valle Karlsson.

Dessutom är marginalerna i elkraftsreserven lägre i dag än för 25 år sedan, enligt fackets rapport. De som

får betala är kunderna och de som arbetar i branschen, enligt Seko, som bland annat pekar på att arbetsförhållandena blivit sämre och att kompetensförsörjningen är bristfällig. Det är dags för ett helhetsgrepp kring den svenska elmarknaden med en bred politisk utvärdering, anser facket.

Men Lennart Söder, professor i energisystem vid KTH, håller inte med om att just avregleringen är problemet. Han pekar på den enorma utbyggnaden av vindkraft som exempel på projekt som kanske inte blivit av med en reglerad marknad.

– Om vi nu hade haft en statlig reglering, vad hade hänt med det, det är ju inte kraftbolagen eller Vattenfall som har byggt det där, säger Lennart Söder.

TT

19 Jonas Fröberg: Världen hålls i stryppgrepp av små halvledare

Halvledarbrist orsakar produktionsstopp på Volvo Cars och stora svårigheter för Scania och det vi brukar kalla lastbils-Volvo.

Plötsligt håller ett litet datorchip Sveriges största arbetsgivare i ett stryppgrepp. Det närmaste kvartalet känns osäkert som nattgammal is och globalt krisar elektronikstinna bolag.

Vad är det som händer egentligen? DN:s Jonas Fröberg reder ut halvledarbristen.

KOMMENTAR H alvle? Eh hh – vad sa du?!” Hur många av oss hade ens smakat på ordet halvledare för ett halvår sedan. Nu håller dessa små

elektronikkomponenter en hel värld i ett hårt strypgrepp.

Förenklat leder en halvledare elektricitet, ofta i formen av ett så kallat mikrochip. Först fanns de i radioapparater men har nu brett ut sig och blivit en nyckelvara i vår allt mer datoriserade vardag.

Allra mest finns de i bilar.

Våra mekaniska oljeosande plåtlådor omvandlas närmast över en natt till eldrivna datorer på hjul där halvledare finns i allt från avancerad elmotorstyrning till bromssensorer.

Den snabba övergången till elbilar skärper allvaret: En bensin- eller diesebil har runt 1 300 halvledarchip. En elbil har över 3 500.

Av dessa är mellan 50 och 100 helt avgörande i bilens dataprocesser.

Behöver vi säga att bilar och lastbilar tillverkas enligt den ytterst sårbara (men lönsamma) ”just-in-time-

principen” där komponenter brukar segla in på Torslanda eller i Södertälje i precis rätt ögonblick från hela världen.

Fram till nu.

Bristen kändes först av som en kall vindil på våra kinder i höstas. En föraning. Det skulle komma mer. Nu när världens fordonsindustri startat på allvar efter förra årets coronastopp kommer dagliga rapporter om fabriksstopp från hela världen: Volvo är bara en i mängden: GM, Ford, Toyota, Nissan, Volkswagen. Kort sagt alla fordons-vd:ar torde dessa dagar vakna i vargtimmen och känna ångestens bly i magen. Men även vd:ar i tekniksektorerna drabbas. Senast varnade elektronikjätten Samsung för brist.

Och så det jobbiga: Säkerheten i analyserna om vad som ska hända framåt är av typen spå i kaffesump. De flesta av våra moderna siare på analyshus och banker tror visserligen på en stabilisering från och med i höst – efter en riktigt jobbig vår. Men allt är omgärdat av osäkerhet.

Anledningen till bristen kan sammanfattas i ett ord: ”Corona”. För att slå ihjäl vår nyfunna tid i hemmen förra våren började vi globalt hamstra datorer, tv-apparater och spelkonsoler på ett sätt som tog många tillverkare på sängen.

Samtidigt segnade världens fordonstillverkning ihop som en sufflé. Bilbolagen ströp sina order av halvledare – vars tillverkning också sjönk på grund av att leverantörskedjor brast och handelskriget mellan USA och Kina. De flesta halvledartillverkare finns i Kina och Asien. USA:s och Trump-administrationens sanktioner gjorde att viktiga komponenterna från USA inte kunde gå till Kina.

När bilfabrikerna skulle återstarta i höstas hade halvledartillverkarna, förenklat, förbundit sig att leverera allt de hade till hemmabioanläggningarna, paddorna och spelkonsolerna.

När nu fordonstillverkningen tar fart utbryter kaos.

Murphys lag (Om något kan gå snett kommer det att gå snett, och vid sämsta möjliga tillfälle) tycks gälla fullt ut. I Texas, just där centrum för USA:s chipstillverkning finns, härjade snöstorm i februari och hämmade tillverkningen ytterligare.

Någon direkt fara för fordonsjobben i Sverige finns inte i nuläget, trots att halvledarprognoserna är vaga som en prognos för midsommarvädret – gjord i dag.

Volvo Cars, Scania och AB Volvo har alla välfyllda kassor och går som tåget.

De verkar också i förtroendebranschen. Blunda och tänk sedan några sekunder på AB Volvos oblyga aktieutdelning nu i vintras. Lägg till de generösa bonusutbetalningarna till ledningsgruppen efter att ordföranden Carl-Henric Svanberg lovat att slopa bonusarna. Allt i ett bolag där man tagit del av 1,7 miljarder kronor från statens permitteringsstöd. Vad tror du själv ett jobbvarsel nu skulle innebära för det som de ytterst är beroende av – förtroendet?

Men det stannar inte vid halvledarbristen. Den öppnar bara dörren till ett större inneboende problem som snabbt kan spridas. När fordonsindustrin snabbt ställs om mot smarta elfordon konkurrerar man plötsligt med en stor del av världens datoriserade, uppkopplade ”smarta” produkter. Typ: det mesta som säljs.

Det kan innebära nya stora utmaningar med fler insatsvaror. Inte minst med batterierna vars efterfrågekurva pekar rakt upp i vårvintersolen.

För bara två sedan drabbades bilindustrin av litiumbrist. Nu viskas det om koboltbrist där ett visst land med en kommunistisk diktatur kontrollerar stor del av värdekedjorna.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

20 ”Höghastighetståg kräver avsteg från viktiga principer”

Frågan om höghastighetståg hålls vid liv av olika särintressen. Men för att genomföra projektet i Sverige krävs att man bortser från en rad principer som fastställts i riksdagen eller genom lagstiftningen. Det kan få långtgående konsekvenser, skriver Per Kågeson.

DN. DEBATT 210320

Regeringen hoppas övertyga riksdagen om att få lånefinansiera banor för höghastighetståg – nu omdöpta till ”nya stambanor”. Olika särintressen bidrar genom lobbyism till att hålla frågan vid liv, senast ett inspel från Skanska om

att korta byggtiden genom att placera spåren på betongbalkar 20 meter ovan mark. Men den metoden skulle påtagligt öka utsläppen av koldioxid under byggfasen.

Projektets företrädare är uppenbarligen beredda att bortse från en rad principer som riksdagen fastställt eller som framgår i lag. Avsikten med denna artikel är att lyfta fram dem och analysera konsekvenserna av att de frångås.

1 Riksdagen beslutade i slutet av 1980-talet att alla trafikslag ska ansvara för sina externa kostnader. Det kan ske genom att skadan undanröjs eller genom att trafiken påförs skatter som "internaliserar" kostnaden.

För vägfordon och tåg bygger kostnadsansvaret på att de ska betala den samhällsekonomiska marginalkostnad som uppkommer när trafiken ökar. Det innebär att infrastrukturens fasta kostnader inte beaktas. Flyget och sjöfarten tvingas däremot genom avgifter i huvudsak

betala även de fasta kostnaderna. För spår- och vägtrafiken är tanken i stället att man inför en förväntad kapacitetsbrist ska pröva trafikanternas betalningsvilja genom att påföra dem avgifter som återspeglar kostnaden för investeringar i ny kapacitet. Trängselskatterna i Göteborg och Stockholm är exempel på detta. Men principen tillämpas inte på spårtrafiken. De avgifter som tas ut på några sträckor närmast storstäderna under högtrafik är så lågt satta att de långt ifrån motsvarar kostnaden för nya banor, långt mindre höghastighetsbanor.

En viktig skillnad mellan vägtrafiken och bantrafiken är också att den förra tillför statskassan skatteintäkter som täcker statens samtliga utgifter för infrastrukturen, medan tågtrafikens avgifter bara motsvarar 8 procent av statens infrastrukturkostnader. Om man anlägger höghastighetsbanor för 200–300 miljarder kronor kommer statens kostnader att öka ytterligare, eftersom biljettpriserna inte kan höjas särskilt mycket utan att resenärerna

avskräcks. Staten tvingas i praktiken att subventionera varje resa mellan storstäderna med flera hundra kronor. Varför skattebetalarna ska stå för en stor del av resenärernas kostnader för snabba långresor förklarar tillskyndarna aldrig.

2 Riksdagen har fastställt att ”fyrstegsprincipen” ska tillämpas på alla infrastrukturprojekt inom transportsektorn. Det betyder att helt ny infrastruktur inte får byggas förrän man visat att de tre första stegen inte förmår att klara behoven. Steg 1 innebär att genom bland annat skatter och avgifter (till exempel trängselskatt) dämpa efterfrågan. Steg 2 utgörs av åtgärder för ett mer optimalt utnyttjande av befintlig infrastruktur, till exempel längre tåg och förbättrad tågledning. Steg 3 utgörs av mindre ombyggnader, till exempel förbigångsspår och längre plattformar i syfte att medge längre tåg.

Men fyrstegsprincipen har aldrig tillämpats på höghastighetstågsprojektet, varken av den

första utredningen, av Sverigeförhandlingen eller den utredning som Trafikverket häromveckan lämnade till regeringen. Om så hade skett skulle man ha tvingats konstatera att längre tåg utgör en potentiell lösning på kapacitetsbrist. De nuvarande snabbtågen kan ta 300 passagerare. Med plats för 500 resenärer skulle kapaciteten öka med 67 procent, dessutom troligen till sjunkande kostnad eftersom lok och personal då kan användas mer effektivt. Svenska godståg är vid internationell jämförelse korta. Trafikverket vill satsa på förbigångsspår som på de högtrafikerade banorna ger utrymme för 750 meter långa godståg.

3 Enligt miljöbalken ska alla förslag till projekt som kan ge upphov till påtaglig miljöpåverkan redovisa en miljökonsekvensanalys. Så har beträffande höghastighetsbanorna ännu inte skett annat än i mycket svepande termer. Även om en del detaljer får prövas i ett senare skede bör alla viktiga aspekter redovisas innan beslut

om utbyggnad fattas. Enligt miljöbalken (17 kap. 1§) ska regeringen själv pröva och avgöra tillåtligheten hos stora infrastrukturprojekt. Detta förhållande understryker vikten av att miljökonsekvenserna verkligen analyseras och redovisas innan riksdagen fattar beslut. Sedan kan det vara för sent.

Utöver utsläpp av koldioxid kommer banorna att medföra intrång på mark och landskap samt betydande bullerproblem. Bullerspridningen riskerar att bli omfattande om banorna förläggs på pelare 20 meter ovan mark. Om man vill hålla inbromsnings- och accelerationssträckorna korta för att inte förlora tid i samband med stationsstopp kommer många människor att påverkas av bullret.

4 Utsläppen av koldioxid under byggfasen måste uppvägas av minskade utsläpp genom att trafik byter transportslag. Annars leder projektet till ökade utsläpp. Koldioxidskulden måste hinna avbetalas senast år 2045, då Sverige, enligt riksdagens beslut, ska ha

nollutsläpp. Trafikverket bedömer att banorna kan tas i trafik någon gång mellan 2045 och 2050. Det innebär att byte från bilar och lastbilar till tåg inte får någon effekt på utsläppen. Och skulden kommer inte ens att kunna återbetalas om man lyckas halvera byggtiden, eftersom en stor del av vägtrafiken ändå kommer att hinna elektrifieras.

Höghastighetsbanorna leder till färre resor med inrikesflyg på de berörda sträckorna. Men flygets utsläpp kommer att minska även utan banorna till följd av långsiktiga effekter av pandemin och krav på växande användning av biodrivmedel. Om regeringen till varje pris vill att skattebetalarna ska subventionera snabba resor mellan storstäderna skulle det jämfört med höghastighetståg vara billigare att under en övergångsperiod hålla tillbaka utsläppen från flyget genom att betala bolagen för merkostnaden för biodrivmedel i väntan på att vätgas och el slår igenom.

Den mest påtagliga effekten av investeringar i höghastighetsbanor är att det totala resandet ökar till följd av att snabbare resor genererar helt ny trafik. Föreställer sig Miljöpartiet att ökat resande skulle underlätta övergången till ett resurssnålt samhälle? Tidigare har partiet understrukt att vi bör resa mindre och satsa mer på distansarbete och videosammanträden. Det senaste årets erfarenheter visar att detta är möjligt.

5 Lånefinansiering av statlig infrastruktur är inte förbjuden men strider mot praxis. Lånen sänker inte notan, och statens framtida kostnader för räntor och avskrivningar kommer definitionsmässigt att minska möjligheterna att finansiera andra åtgärder. Det kan till exempel innebära att statens stöd till äldreomsorgen blir mindre. För 200 miljarder kan man anställa cirka 10 000 extra undersköterskor för en tid av 40 år.

Det är hög tid att seriöst pröva höghastighetsprojektet mot de av riksdagen fastställda principerna.

Per Kågeson, fil dr i miljösystemsanalys

20 Apples elbil kan byggas i Österrike

Apple har diskuterat ett samarbete rörande sin kommande elbil med flera biltillverkare. Hyundai Motor drog sig nyligen tillbaka då man inte ville bygga bilar åt en konkurrent. Branschbedömare håller nu i stället Magna som favorit framför Foxconn och Geely. Samtalen började redan 2016 och den österrikiska tillverkaren har erfarenhet av att bygga bilar åt BMW, Daimler och Jaguar. Att Apple vill använda egen teknik och design har bromsat viljan för samarbeten.

DN

20 Mitsubishi blir kvar i Europa

Det tidigare beslutet att sluta sälja Mitsubishi i Europa rivs upp. Nu presenterar Renault–Nissan-alliansen en plan för en nysatsning. Mitsubishi ska finnas kvar i Europa och koncentreras kring laddhybridsuven Eclipse Cross samt två kommande modeller.

De ska byggas av Renault, baseras på teknik från den franska tillverkaren.

Dock verkar inte den nya generationen Outlander, som nyligen presenterades i USA, komma till Europa.

DN

20 Nytt sätt att mäta bilars verkliga förbrukning

Hur bilars förbrukning mäts har varit en het fråga ända sedan dieselskandalen 2015. Nu inför EU ett nytt sätt att mäta förbrukningen i varje bil medan den körs i verklig trafik. Men som bilägare kan man välja att stänga av mätningen.

Nu ska EU börja samla information om hur mycket bränsle nya bilar drar och hur mycket avgaser de släpper ut. Mätningarna ska göras när bilen används i verklig trafik och informationen ska användas för att fastställa nya regelverk.

För att säkerställa att de utsläppsvärden som deklarerats av biltillverkarna får en bättre överensstämmelse med verkliga utsläpp av koldioxid har det införts krav på att nya fordon som registreras från den 1 januari 2021 ska lagra information om förbrukning och körsträcka.

Alla nya bilar som säljs i Europa, från och med i år, ska tömmas på information vid service eller när bilen kontrollbesiktigas.

De allra första mätvärdena ska börja levereras till Europeiska miljöbyrån från och med april 2022. Men det finns tydliga kryphål. Det är bilens egen mätning av förbrukning, det vill säga den siffra som visas i färddatorn, som används som underlag och bilägaren kan, med stöd av lagen om datainsamling och lagring, GDPR, stänga av mätningen.

Anledningen till att EU vill veta hur mycket bilarna verkligen släpper ut när bilägarna använder dem är de stora skillnaderna mellan

uppmätt förbrukning och utsläpp i de olika testcykler som används.

Den gamla mätmetoden NEDC började användas redan år 1970 och uppdaterades sista gången 1997. Trots det användes mätmetoden ända fram till 2018 och visade sig mot slutet inte stämma överens alls med hur mycket bilarna faktiskt förbrukade vid verklig användning. När NEDC togs bort skiljde så mycket som cirka 40 procent i uppmätt förbrukning och verklig förbrukning.

Med den nya mätmetoden som kallas WLTP är mätvärdena betydligt närmare bilarnas verkliga förbrukning, men EU befärar att biltillverkarna ska optimera sina bilar för mätmetoden för att pressa ner utsläppssiffrorna. Precis som skedde med NEDC.

Med de nya kraven på mätning hoppas EU att komma lite närmare sanningen – förutsatt då att bilägarna tillåter mätningen och att

tillverkarna förser dem med korrekt information.

Från och med december 2022 planerar EU att publicera sin data från bilparken i en årlig rapport. I den rapporten ska det synas hur stor skillnad det är mellan WLTP-värdena och mätning under användning.

Från och med 2020 har EU stränga krav på genomsnittligt utsläpp från biltillverkarna och redan i år väntas ett antal av dem tvingas betala böter till unionen för att de inte klarar kraven.

En fjärdedel av utsläppen av så kallade växthusgaser kommer från transportsektorn och EU har egna tuffa klimatmål att nå upp till. I juni ska EU fatta beslut om nivåer för utsläpp av koldioxid från nya bilar. EU:s målsättning är att sänka utsläppen med 55 procent till 2030 jämfört med 1990 års nivå.

Det finns dock frågetecken om hur de nya mätningarna ska göras. Enligt EU-

kommissionen ska mätdata samlas in vid service eller vid kontrollbesiktning, men fordonsägaren kan säga nej.

– En sak som påverkar är att fordonsägaren måste godkänna att data läses ut ur fordonen, både när Transportstyrelsen läser ut data och när tillverkaren gör det, säger Per Öhlund, utredare på Transportstyrelsen. Hur detta godkännande av fordonsägaren ska göras har jag inget svar på i dag, det är något som vi måste utreda.

– Att utläsning ska göras just vid en kontrollbesiktning är på grund av att det är ett tillfälle där i princip alla fordon kommer att finnas med möjlighet till uppkoppling via OBD-uttaget, förklarar Per Öhlund.

Han understryker att det är viktigt att komma ihåg att det alltså inte är en kontroll av data som ska göras vid kontrollbesiktningen, bara utläsning och rapportering till Transportstyrelsen.

– Besiktningsföretagen får inte lagra data efter rapportering. Transportstyrelsen kommer att sammanställa alla data och årligen rapportera till EU-kommissionen, avslutar Per Öhlund.

Jan-Erik Berggren

20 Jonas Fröberg: Volkswagen öppnar plånboken för att bygga batterifabriker

Vi fick nästan gnugga oss i ögonen: hörde vi rätt i veckan? Volkswagens vd Herbert Diess basunerade ut att VW-koncernen själva eller ihop med andra ska bygga sex stora batterifabriker i Europa och

storsatsa på 18 000 laddstolpar efter vägarna.

Det är en enorm investering och en total vändning.

För bara två år sedan sorlade det på mässgolvet på när jag intervjuade Herbert Diess på Genève-salongen. Även då ville han att det skulle startas batterifabriker, men då skulle regeringar och bidrag stå för notan.

Nu måste Diess själv ta fram plånboken, jagad av hårdare koldioxidkrav och kunders krav.

Det är en enorm skillnad.

Först ut av de sex fabrikerna är svenska Northvolts fabrik tolv kilometer nordöst om PO Enquists födelseby Hjoggböle. Den planerades för ett år sedan för 40 gigawatttimmar.

Nu meddelar Diess att enbart Volkswagens behov (det finns fler kunder på kö) i fabriken utanför Skellefteå blir 40 gigawatttimmar.

Anledningen till Diess offensiva beslut är flerfaldig. Tesla har gjort samma sak – lyckosamt. Batterierna står för runt 40 procent av värdet i en elbil. Konkret vill Diess säkra tillgång och trycka ner kostnader, men också minimera risken för klimatskandaler och barnarbete genom att försöka kontrollera hela kedjan.

Lägg till en sak till: geopolitik. Förenklat höll Europa på att tappa halva elbilens värdekedja till asiatiska batteribolag, framför allt från kommunistdiktaturen Kina, mitt i en hårdnande konflikt mellan USA och Kina.

Herbert Diess offensiva beslut torde skicka chockvågor till Volvo Cars vd Håkan Samuelsson, som fått kritik för att hittills inte ha velat stödja Northvolt. När jag intervjuade honom för ett par veckor sedan var det andra visor: han sprudlande av entusiasm, pratade om en unik svensk duo i en framtidssektor och öppnade för att bli delägare i Northvolt.

Nu står han Samuelsson och Volvo Cars utan minsta samarbete och med insikten att Skellefteåfabriken är fulltecknad – och att det i Sverige förenklat inte finns eleffekt att bygga fler så här stora nya fabriker.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

Rött ljus: VW-koncernen missade EU:s koldioxidmål med 0,8 gram/km 2020. De tvingas nu böta 2,3 miljarder kronor.

20 Volvo XC60 som begagnad – bekväm men törstig

Suven XC60 blev början på en ny era för Volvo. Den kom rätt i tiden och hade hög säkerhetsnivå, vilket gjorde den till en storsäljare. Något som gör den mycket populär även på begagnatmarknaden.

När Volvo under slutet av 2008 lanserade det första syskonet till den stora suven XC90 sågs den nya modellen som något taktlös i sin tajmning då miljökraven samtidigt skärptes. Vid starten var XC60 trots allt en suv som vägde in på drygt 1,8 ton och släppte ut inte mindre än

199 gram koldioxid per kilometer. Trots det växte bilklassen och andelen XC60 avsevärt.

Så här i backspeglarna kan vi se att Volvos tid för lanseringen av XC60 var lyckad och modellen seglade snabbt upp och blev Sveriges mest sålda bland mellanstora suvar.

Första generationen XC60 delar teknisk grund med bland annat Land Rover Freelander, vilket är ett arv från tiden då Volvo ägdes av Ford, men också med kombi Volvo V70. Nästa generation XC90 var även den tänkt att bygga på samma teknik, men dessa planer slopades när kinesiska Geely klev in som ägare under 2010.

Fokus låg främst på hög säkerhet och XC60 var tidig med autobroms. Dessutom var den först med de nya designlinjerna som skulle komma på övriga Volvomodeller framöver. När XC60 hunnit skrapa hem utmärkelser och uppmärksamhet började Volvo lägga fokus på miljön.

De smutsigaste motorerna ströks och mer bränsleeffektiva alternativ lanserades i flera omgångar, så även framhjulsdrivna versioner. Under sin ganska långa livscykel bytte XC60 motoralternativ oftare än de flesta byter snus.

Nästan 30 olika motor- och växellådkombinationer har suttit under huven och en laddhybrid var på gång under 2012 men slopades.

I Sverige är det framför allt dieselversionerna som blivit populära och då i kombination med fyrhjulsdraft. Till en början var det en 2,4-liters femcylindrig diesel som gällde med 163, 181 eller 215 hästkrafter. Men när modellen uppdaterades i slutet av 2013 fick den utöver lite renare utseende och modernare teknisk utrustning även snålare motorer. En cylinder plockades bort och tvålitersmotorer med 150, 190 eller 220 hästkrafter ersatte. Motorerna är av äldre snitt och särskilt bensinmotorerna är törstiga och matchar inte de bästa konkurrenterna.

XC60 är ett ganska säkert kort när det kommer till begagnade bilar men vissa exemplar har haft problem med lite allvarigare saker. Bland annat mjukvara som styr kylfläkten som kan göra att motorn överhettas, problem med läckage på bränsleledningar under bilen på grund av bristfälligt skydd och en tryckslang till styrservon som kan läcka, som i värsta fall gör att styrservon slutar fungera.

Volvo har återkallat bilar för säkerhetsbälten fram som kan lossna vid olycka och krånglande bränslepump hos bensindrivna exemplar av XC60. Vissa bilar tillverkade mellan 2012 och 2018 har även haft problem med avgasrenande EGR-ventiler som sotar igen. XC60 med dieselmotorer tillverkade mellan 2013 och 2016 har även återkallats för att åtgärda ett insugsrör som riskerar att smälta. Det i sin tur gjorde att bilarna kunde börja brinna, något DN uppmärksammade hösten 2019.

Manuellt växlade bilar mellan 2011 och 2015 har haft problem med att handbromsen inte

greppar som den ska. Men överlag så är Volvo XC60 av första generation en relativt välbyggd bil som, om du gör din efterforskning rätt, inte borde överraska med kostsamma problem.

Även om säkerhetsnivån hos bilar har höjts ännu mer sedan denna generation XC60 lanserades så står den sig än i dag bra, och troligen är det delvis därför det är en av de mest populära bilarna på andrahandsmarknaden nu. Det går dessutom att hitta välskötta exemplar av tidiga årsmodeller för under 100 000 kronor.

Robin Törnros

FAKTA. VOLVO XC60 D4 AWD 2014

Miljö

Koldioxidutsläpp: 139 gram/km (NEDC).

Bränsleförbrukning: 0,64 l/mil vid blandad körning (NEDC).

Ekonomi

Årlig fordonsskatt: 4 127 kr.

Garantier: Nybil 2 år. Vagnskada 3 år. Rostskydd 12 år.

Teknik

Motor: Diesel. 2,4 liter. 181 hk, 420 Nm. Fem cylindrar.

Kraftöverföring: Fyrhjulsdrift. 6-växlad automatlåda alt 6-växlad manuell låda.

Fartresurser: Toppfart 195 km/tim. Acceleration 0–100 km/tim 10,9 s.

Försäkringskostnad

9 540 kronor per år (man, 46 år, Stockholm).

Säkerhet

Euro NCAP säkerhetsbetyg: Fem av fem stjärnor.

Säkerhetsdetaljer: Pisksnärtskydd, autobroms. Döda vinkeln-varnare tillval.

Så mycket kostar en begagnad Volvo XC60

2014 200 000 kr

2015 220 000 kr

2016 250 000 kr

2017 270 000 kr

Plus

Praktisk.

Utrymmen.

Säkerhet.

Minus

Gammal teknik.

Bränsleförbrukning.

Dyra reservdelar.

21 Ben och liv kan räddas med mjukare asfalt

Tusentals gångtrafikanter och cyklister skadas och dör av fallolyckor varje år.

Med mjuk asfalt, tillverkad av återvunna bildäck, på cykelbanor och trottoarer kan olycksrisken minska drastiskt, hoppas - forskare.

Pandemin pågår alltjämt, och många av oss är fortfarande isolerade eller jobbar hemifrån. När vårsolen skiner utanför fönstret kan det kännas både lockande och hälsosamt att ta en promenad, en löprunda eller en cykeltur.

Men även en vårpromenad kan medföra risker, särskilt om det finns isfläckar kvar, eller om vinterns grus ännu inte är bortsopat från trottoaren.

– Alla riskgrupper ska ju promenera. När många byter vattengympa och annan typ av träning mot just promenader så är det extra viktigt att inte dra på sig fallolyckor som precis som covid-19 kan vara livshotande, säger Viveca Wallqvist vid det statliga forskningsinstitutet Rise, Research institute of Sweden.

Varje år behöver 70 000 personer läggas in på sjukhus efter en fallolycka. 50 000 av dem är 65 år eller äldre, enligt Socialstyrelsen, och troligen sker ungefär en tredjedel av olyckorna utomhus.

Dessutom söker fler än 23 000 skadade cyklister om året vård vid en akutmottagning, enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Mer än 80 procent av dem har råkat ut för en singelolycka, och av de övriga har runt hälften krockat med en annan cyklist.

Till det kommer nyare typer av fordon. Under 2019 skedde fler än 600 olyckor med elsparkcykel, rapporterar Transportstyrelsen.

– Olyckorna med elsparkcykel ökar mer och mer. De sker framför allt på fredags- och lördagskvällar, när man till exempel missbedömer hur hög en gatkant är och kör rakt in i den. Många har blivit så skadade att de får nedsatt arbetsförmåga, säger Viveca Wallqvist.

Risken för fallolyckor kan förebyggas med snöröjning, sandning, sopning och bättre och jämnare underlag på gång- och cykelbanor. Men när någon väl snubblar och faller finns det än så länge inget enkelt sätt att lindra skadorna.

– Cyklister har ju cykelhjälm, men för fotgängare har vi ingenting i dagsläget, säger Viveca Wallqvist.

Hennes förslag är att göra själva underlaget mjukare.

– Om man flyger över styret på sin elsparkcykel och landar på en mer förlåtande asfalt kanske man slipper den där frakturen i handen så att man kan fortsätta att hålla i sin penna, sitt instrument eller sin pensel, eller vad det nu är man jobbar med, säger hon.

Mjuk asfalt skulle även rädda liv.

– Vi har ju nollvisionen, som har varit fantastiskt framgångsrik för fordon. Det visar att när man bestämmer sig för ett mål och inför åtgärder kan man få ner antalet allvarligt skadade och döda i trafiken otroligt mycket. Men just nu är cirka 70 procent av de allvarligt skadade i trafiken cyklister och fotgängare.

Tillsammans med sina kollegor har Viveca Wallqvist utvecklat en mjuk asfalt för gång- och cykelbanor.

Den typ av asfalt som vi normalt använder på vägarna uppfanns 1870 av Edwards de Smedt, en belgisk-amerikansk professor vid Columbiauniversitetet i New York. Det är en blandning av krossad sten och bindemedlet bitumen, en restprodukt från oljeraffinaderier. I den mjukare asfalten ersätter forskarna vid Rise stenen med gummi från gamla bildäck.

– Det är ett lite cirkulärt tänk. Det här är ett jättefint material som det inte råder någon brist på. Jag har räknat ut att om man lägger ut alla bildäck som

tillverkas under ett år bredvid varandra så skulle de täcka hela Frankrike, säger Viveca Wallqvist.

I större delen av världen slängs uttjänta bildäck bara på soptippar.

– I varmare länder blir de lätt tillhåll för malariamyggor och andra insekter som sprider smittor. Vår vision är att vi i stället ska återvinna materialet och dra nytta av dess fina egenskaper. Det är skönheten i den här lösningen. När bildäcken har rullat klart så lägger vi ner dem i vägen så att trafikanterna får tillbaka dem där.

Det finns även andra miljövinster.

– I vanliga fall används krossad sten. Det är ju ett ändligt material som man bryter i stenbrott. Det krävs energi för att bryta stenen, och på vissa håll kan det bli en bristvara. Att använda återvunna bildäck i stället blir en elegant lösning även på det problemet, säger Viveca Wallqvist.

Sommaren 2017 testade forskarna den mjuka gummi-asfalten för första gången på en cykelväg i Uppsala.

– Det fungerade bra. Den har legat där i tre år nu utan någon vidare påverkan.

I somras gjordes ett nytt, större försök med en 300 meter lång gång- och cykelväg i Lund. Det fick en del uppmärksamhet i medierna.

– Jag var väldigt taggad inför att vi skulle anlägga den banan. Vi var mitt i Lund, och slog på stora trumman. Asfätläggarna tyckte att det var ett jättebra material att arbeta med, och jag hade hoppats på att få komma tillbaka och ta bilder på nöjda cyklister. Men vi räknade hem segern i förskott, säger Viveca Wallqvist.

Det gick inte alls lika bra som i Uppsala. Gummi-asfalten i Lund förlorade snabbt sin yta och började spricka.

– Det var ett streck i räkningen. Det är ganska stora kostnader när man satsar så stora volymer. Men

forskning är alltid full av upp- och nergångar. Nu får vi gå tillbaka till labbet och undersöka vad som hände.

En möjlig förklaring är att gummit i asfalten sög upp bindemedlet så att asfalten inte längre höll ihop. Nu undersöker forskarna om det är möjligt att förbehandla ingredienserna på ett annat sätt för att undvika sådant i framtiden.

Trots bakslaget finns det gott om unga forskare och studenter som vill vara med i projektet.

– Studenterna är jättepigga på det här, och säger ”åh, det här kan ju rädda oss när vi blir gamla!” Jag brukar tänka: du är 20 nu, det dröjer innan du blir gammal, säger Viveca Wallqvist.

Forskarna undersöker också vad det finns för möjligheter att byta ut det fossilbaserade bindemedlet bitumen.

– Nu pågår det ju mycket forskning för att hitta alternativa källor till flygbränsle och bilar, och då har man inte längre säker tillgång till bitumen heller. Så vi

måste också hitta andra källor. Man kan titta på tillverkningen av till exempel flygbränsle av andra råvaror, och se om det blir något tillräckligt klibbigt över som vi kan ta in i vägarna i framtiden, säger Viveca Wallqvist.

Hon har många idéer för möjliga råmaterial till morgondagens vägar.

– Vi har diskuterat helt innovativa källor, som om man kan bygga vägar av bananskal. Det kanske blir lite halt, förstås. Men det kan bli ett helt annat tänk i framtiden, där man inte bara tänker på var man ska bygga vägen. Man kan tänka: ”vår kommun är en lantbrukskommun, och vi bygger bara vägar av restprodukter från våra egna lantbruk”.

Maria Gunther

maria.gunther@dn.se

23 Riksrevisionen riktar hård kritik mot SMHI

Riksrevisionen riktar omfattande kritik mot SMHI för att i somras hastigt ha sålt avdelningen Sjöfart till en tidigare chef. På punkt efter punkt kritiserar SMHI för att ha brutit mot reglerna om att statens egendom inte ska säljas till underpris.

– Vi reserverar oss mot försäljningen, därför att vi anser att den inte skett på ett affärsmässigt sätt, säger revisionsdirektör Tomas Kervenhed vid Riksrevisionen till DN.

Det var i juli förra året som DN avslöjade att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) hastigt sålt sin avdelning Sjöfart till ett nybildat bolag. Avdelningen drog in 40–45 miljoner kronor per år till SMHI och hade 28 anställda. Men våren 2020 såldes

verksamheten överraskande ut till dess före chef för 5,5 miljoner kronor.

Affären får nu ett efterspel sedan Riksrevisionen granskat SMHI:s årsredovisning för 2020. I en revisionsrapport på måndagen konstaterade revisorerna att ”SMHI har sålt tillgångar från affärsområdet Sjöfart utan att uppfylla kraven på affärsmässighet”.

Enligt budgetlagen ska en försäljning vara så fördelaktig som möjligt för staten, den får inte ske till underpris och ”ovidkommande hänsyn” ska inte få spela någon roll. Sjöfarts verksamhet och datorsystem räknas som så kallad ”lös egendom” som regleras i en särskild förordning.

– SMHI har brutit mot förordningen om överlåtelse av statens lös egendom, säger Tomas Kervenhed.

På fyra punkter har SMHI brutit mot kraven, enligt revisionen:

SMHI gjorde inte någon extern, oberoende värdering av Sjöfarts tillgångar.

SMHI har inte bjudit ut tillgångarna till allmän försäljning.

SMHI har låtit Sjöfarts före chef kontakta kunderna innan försäljningen till honom var klar.

SMHI har sålt tillgångarna till Sjöfarts före chef.

Köparen var Tom Sandberg som sade upp sig som chef för Sjöfart i februari 2020. Han slutade vid SMHI i mars och startade i april företaget Gale Force AB som den 1 juli 2020 köpte och tog över Sjöfarts verksamhet.

Enligt SMHI:s dåvarande generaldirektör Rolf Brennerfelt var inga andra företag intresserade av att köpa verksamheten. Men Riksrevisionen kritiserar att SMHI varken lät göra en extern värdering eller bjöd ut tillgångarna till allmän försäljning vid en auktion.

SMHI:s förklaring att deras kunder skulle försvinna till konkurrenter om försäljningen blev känd underkänner

Riksrevisionen. Den 3 juni informerade nämligen SMHI självt kunderna om att förhandlingar pågick om en ny leverantör.

Riksrevisionen kritiserar även att SMHI den 28 maj tecknade en avsiktsförklaring med köparen – innan avtal och pris var klart. Dokumentet var inte bindande för köparen men gjorde det möjligt för honom att kontakta SMHI:s kunder och därmed få ett försteg före eventuella konkurrenter.

”Vi bedömer att den före detta chefen hade god kännedom om affärsområdet och tillgångarnas värde och fått möjlighet att köpa dem till ett pris utan konkurrens från andra köpare”, skriver Riksrevisionen.

Utan extern värdering eller auktion kan Riksrevisionen inte ange vad den sålda verksamheten var värd.

– Att försäljningar i den här storleken sker utan extern värdering eller auktion har jag inte stött på tidigare. Detta är ovanligt och därför har vi lämnat en revisionsrapport, säger Tomas Kervenhed.

Storm Geo AB, som var en konkurrent till SMHI Sjöfart, har kritiserat att priset på 5,5 miljoner var alldeles för lågt. Ett annat företag som hade velat lägga ett bud på Sjöfart, NoorCare, bedömde att verksamheten var värd 70 miljoner konor.

Dessutom innebar avyttringen en avvecklingsnota på 23,7 miljoner för SMHI. Av dessa återstår 14,7 miljoner som måste tas från andra delar av SMHI:s verksamhet under 2021–2022.

SMHI:s generaldirektör Håkan Wirtén säger till DN:

– Det är helt enkelt bara att konstatera att det är en tydlig kritik från Riksrevisionen. Den tar vi till oss, säger Håkan Wirtén som tillträdde på posten i februari i år.

– Givetvis kommer vi att följa de rekommendationer som Riksrevisionen ger oss. Det gäller ju att ta det här som ett inspel till en förbättring av verksamheten.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. Sjöfart

SMHI:s avdelning Sjöfart hade 28 anställda och vägledde i över 30 års tid fartyg på världshaven genom tjänsten Weather Routing. Rederier betalade för att få den rutt som var bäst lämpad för fartyget i fråga med tanke förväntad vind, vågor och strömmar.

SMHI hade data om fartygets egenskaper och angav optimal kurs och fart. Varje dygn, eller oftare, fick fartygets kapten nya råd utifrån förväntat väder.

Rederierna tjänade tid och pengar genom att mängden brännolja minskade med 5–10 procent vilket även gynnade klimatet med mindre utsläpp av koldioxid och svavel.

23 Folket har sagt sitt – Västerås flygplats blir kvar

Västeråsarna som vill ha kvar stadens flygplats får sin vilja igenom. Efter söndagens folkomröstning – där en klar majoritet röstade för det – viker sig kommunens styre.

– Det känns självklart att följa ett valresultatet även om vi tidigare tog ställning för en avveckling. Men västeråsarna har i den här frågan varit väldigt tydliga, säger kommunstyrelsens ordförande Staffan Jansson (S) till VLT.

Enligt det preliminära resultatet röstade nästan fyra av fem, drygt 78 procent, nej till en avveckling av det kommunala flygplatsbolaget. Partierna som beslutade att det skulle läggas ned – S, L, MP och V – betonade på förhand att det skulle spela roll hur många som röstade och hur tydligt resultatet blev. Bara omkring 37

procent av västeråsarna röstade, men kommunens största parti Socialdemokraterna bedömer likväl att resultatet är tillräckligt tydligt. Vid ett internmöte på måndagen beslutade de att följa det.

Även Liberalernas kommunalråd Jesper Brandberg säger till VLT och SVT att resultatet ska respekteras.

Västerås flygplats har gått med rejäla underskott under lång tid, men de som motsatt sig en nedläggning har pekat på intäkterna den innebär på andra håll samt de arbetstillfällen som den ger. Flygplatsen har under normala omständigheter omkring en tjugondel så många resenärer som närliggande Skavsta. Ryanair är det enda bolaget med linjetrafik där, till och från spanska solkusten och London. TT

23 Klimatavgift för svenskt flyg på gång

Sverige kan bli först i världen med klimatrelaterade avgifter för flyg. Regeringen föreslår att start- och landningsavgifter på Arlanda och Landvetter ändras så att flyg med mindre klimatpåverkan premieras.

Innan coronapandemin satte stopp för det mesta av flyget stod svenskars flygande för lika stora utsläpp som hela personbilstrafiken i Sverige. Och trenden var ökande, sedan början av 1990-talet hade antalet utrikes flygresor per invånare mer än fördubblats.

För att sätta press på flyget att minska sin klimatpåverkan förelår nu regeringen en lagändring som gör det möjligt att införa miljöstyrande start- och landningsavgifter på Stockholm Arlanda och Göteborg Landvetter.

– Som första land i världen inför vi nu klimatrelaterade avgifter på starter och landningar så att flyget verkligen kan premiera de bolag som har minst klimatpåverkan. Det här kommer att kunna få stor påverkan för att göra flyget mindre klimatbelastande, säger miljö- och klimatminister Per Bolund (MP).

De nya avgifterna ska sättas utifrån vilken miljö- och klimatpåverkan olika flygningar och olika flygplanstyper har. Mindre klimatpåverkan ska ge lägre avgifter och större påverkan en högre avgift. Avgifterna ska gälla både passagerarflyg och fraktflyg.

– Det ger direkt möjlighet att premiera de flygbolag som har en flotta med mindre utsläpp och som exempelvis framöver ökar sin inblandning av biobränsle, säger infrastrukturminister Tomas Eneroth (S).

Avgiftsändringen gäller Arlanda och Landvetter som är de flygplatser som omfattas av lagen om flygplatsavgifter. Men liknande förändringar kan komma att ske på fler flygplatser.

– Visar det här sig fungera så kommer vi att gå vidare, säger Tomas Eneroth.

Flygplatserna och flygbolagen kommer själva genom samråd att vara med och utforma hur avgifterna ska differentieras. Men regeringen har möjlighet att ytterligare skärpa regleringen.

– Både regeringen och Transportstyrelsen kan gå in och göra tydligare regleringar om vi ser att det skulle behövas, men min bedömning är att det finns en tydlig konsensus och möjlighet att kunna differentiera avgifterna så att det får önskad effekt, säger Tomas Eneroth.

Förslaget om de differentierade avgifterna är en del av januariavtalet som regeringen, Centerpartiet och Liberalerna står bakom. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Jannike Kihlberg

jannike.kihlberg@dn.se

23 Massiv kritik mot långsammare postutdelning

Regeringen vill sänka kravet på hur stor andel av breven som ska komma fram i tid.

En rad kommuner i glesbygd oroas av försämrad postservice. Även Försvarsmakten, Post- och telestyrelsen (PTS) och många fler varnar.

I december skickade regeringen ut ett förslag om förändringar i postförordningen på remiss. Det innebär att kravet på hur snabbt Postnord ska leverera inrikesbrev med normalporto sänks.

I dag ska 95 procent av breven delas ut inom två arbetsdagar. Men i det nya förslaget räcker det med att 85 procent kommer fram inom den tiden. Dessutom införs ett nytt krav om att 97 procent av breven ska ha delats ut inom fyra arbetsdagar.

Bakgrunden är att mängden brev nästan har halverats sedan millennieskiftet. Men många fasta kostnader för att distribuera brev i hela landet finns kvar.

”Postmarknaden är en marknad i snabb förändring och vi har kunnat se minskande brevmängder under en längre tid”, skriver Anders Ygeman (S), som är ansvarig minister, i en kommentar till TT.

PTS, som är tillsynsmyndighet, tycker inte att regeringen ska gå vidare med förslaget som det ser ut nu. Regeringen redovisar inte hur stora besparingar som kan göras med förändringen, inte heller de negativa samhällseffekterna eller om det finns alternativa lösningar.

PTS konstaterar också att det kommer bli svårare att förutse när ett brev når fram till mottagaren. Det kan handla om viktiga besked som kallelser till operationer eller annan vård, prover som snabbt måste tas om hand för att inte förstöras, eller räkningar.

Region Norrbotten noterar i sitt remissvar att många kommer att uppleva det som att de fått en sämre posttjänst, särskilt de som väntar på brev som har hamnat bland de tre procent som kan ta mer än fyra dagar.

Glesbygdskommunerna lyfter också fram en hög andel åldrande befolkning som är dåligt uppkopplad. Som läget ser ut i dag, går det inte att ersätta fysiska brev med elektronisk post, anser de.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) anser att det är ”under all kritik” att regeringen inte inväntar sin egen utredning över omfattningen av den samhällsomfattande posttjänsten och som ska vara klar i januari 2023.

Försvarsmakten avstyrker förslaget, eftersom man anser att det inte går att besluta om försämringar av den samhällsomfattande posttjänsten utan att först ha analyserat vilka konsekvenserna blir för totalförsvaret.

I ett läge med höjd beredskap ska stora volymer av bland annat krigsplaceringsordrar skickas ut i brev. En långsammare postgång kan därmed komma att försena mobiliseringen, skriver Försvarsmakten.

Postnord, bolaget som ansvarar för den samhällsomfattande posttjänsten i landet, är dock positiva.

Postnord har just beslutat om varannandagsutdelning i södra Sverige och har planer på att stegvis göra detta även i andra delar av landet. Om promemorians förslag genomförs kan Postnord avstå från en del kostsamma kvalitetshöjande åtgärder, som annars behöver göras för att klara dagens 95-procentskrav, till exempel extra transporter med flyg.

I förslaget sägs att förändringen bör införas ”så snart som möjligt”. Anders Ygeman vill inte precisera vad det innebär.

”Flera av remissinstanserna har framfört kritik och remissvaren analyseras nu i regeringskansliet.

Regeringen kommer att återkomma efter att en grundlig analys är gjord”, skriver Ygeman till TT.

TT

FAKTA. SÅ SNABBT SKA BREV DELAS UT

Den 1 januari 2018 ändrades den samhällsomfattande posttjänstens befordringskrav för brev med normalporto, från övernattbefordran till tvådagarsbefordran.

Sedan dess gäller att minst 95 procent av de inrikes breven ska ha delats ut inom två arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in.

Det nya förslaget i regeringens promemoria innebär att kravet sänks till att minst 85 procent av de inrikes breven ska ha delats ut inom två arbetsdagar och att minst 97 procent av breven ska ha delats ut inom fyra arbetsdagar.

Källa: Regeringen

23 ”Stoppa förlängd Roslagsbana och bygg om Östra station”

Kollektivtrafik. Mot allt förnuft fortsätter planeringen för att ”förlänga” Roslagsbanan i tunnel till T-centralen. Det är gravt missvisande att kalla detta för en förlängning, ty en sådan skulle innebära en fortsättning från nuvarande slutstation.

I själva verket ska Stockholms Östra jämnas med marken, till stor nackdel för tiotusentals dagliga resor till KTH, Sophiahemmet, GIH, bussterminaler etc. Den nya tunnellen kommer endast kunna användas av de smalspåriga Roslagstågen.

Politikernas tunnelseende måste hejdas! Behåll en upprustad Roslagsbana i nuvarande sträckning och bygg om Östra station för ett smidigare och snabbare byte till tunnelbana eller buss!

Björn Sandberg, Täby

Hälso- och sjuk- vård och hushål- lens problem hanteras av social- departementet. Coronakrisen och hushållens pro- blem

Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infrastruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Socialdepartementet

Socialdepartementet ansvarar för frågor som rör samhällets välfärd. De handlar om att främja människors hälsa och samtidigt se till att sjuka får den vård de behöver. De omfattar försäkringar för att människor ska vara ekonomiskt trygga när de är sjuka, äldre eller när barnen är små. Frågor om individ- och familjeomsorg, stöd till personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg ingår också. Dessutom arbetar departementet med rättigheter för personer med funktionsnedsättningar och med frågor om premiepensionssystemet.

Områden

Områden

- [Folkhälsa och sjukvård](#)
- [Funktionshinder](#)
- [Socialförsäkringar](#)
- [Socialtjänst inklusive äldreomsorg](#)

Om Socialdepartementet

Relaterad navigering

- [Socialdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
- [Överenskommelser inom sjukvård och omsorg](#)

Ansvariga statsråd

Ansvariga statsråd

[Lena Hallengren](#)

Socialminister

[Ardalan Shekarabi](#)

Socialförsäkringsminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Statens budget](#)
- [För äldre, sjuka och vård- och omsorgspersonal med anledning av covid-19](#)
- [Åtgärder på socialförsäkringsområdet med anledning av coronaviruset](#)
- [Statens överenskommelser med SKR](#)
- [Brexit och EUs framtida relation med Storbritannien](#)
- [Trygghet och livskvalitet för äldre](#)
- [Hållbara pensioner](#)
- [Vård i rörelse 2020](#)
- [Prenumerera på nyheter från regeringen](#)

Aktuellt från Socialdepartementet

Socialdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/socialdepartementet/>

Myndigheter

- **Jämställdhetsmyndigheten**
21 mars 2018 från [Socialdepartementet](#)
- **Myndigheten för vård- och omsorgsanalys**
06 februari 2015 från [Socialdepartementet](#)
- **Läkemedelsverket (LV)**
06 februari 2015 från [Socialdepartementet](#)
- **Stiftelsen WHO Collaborating Centre for International Drug Monitoring**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Provinsialläkarstiftelsen**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Systembolaget Aktiebolag**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Statens institutionsstyrelse (SiS)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Pensionsmyndigheten**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Myndigheten för delaktighet**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Försäkringskassan**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Folkhälsomyndigheten**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)

E-hälsomyndigheten

19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)

- **Barnombudsmannen (BO)**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Arvsfonden**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Alkoholsortimentsnämnden**
19 december 2014 från [Socialdepartementet](#)
- **Inspektionen för vård och omsorg (IVO)**
18 december 2014 från [Socialdepartementet](#)

Lena Hallengren

SW .7951 Sociologi. Socialvård..

SW .7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.

Socialminister

Socialdepartementet

"Vården och omsorgen ska funka, oavsett vem du är eller var i landet du bor. Det ser jag som min viktigaste uppgift de kommande åren. Det är en fråga om trygghet, svenska folket förväntar sig vård och omsorg av den allra högsta kvaliteten. Och det ska vi leverera."

Lena Hallengrens områden

- Folkhälsa och sjukvård
- Funktionshinder
- Socialtjänst inklusive äldreomsorg

SW 61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks.

SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

Ardalan Shekarabi

Socialförsäkringsminister

[Socialdepartementet](#)

”De som varit med och byggt landet genom sitt arbete har lagt grunden för vår gemensamma välfärd. De har rätt till en trygg ålderdom. Därför är höjda pensioner min främsta prioritering.”

Ardalan Shekarabis områden

- [Socialförsäkringar](#)
- [Spelpolitik](#)

[SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.](#)

[SW . 646 Personlig hygien o d, klädvård \(utom tvätt o d\) umgänge o d](#)

[SW . 647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster o utgifter mm.](#)

Från arbetsmarknadsdepartementet

Märta Stenevi

Jämställdhets- och bostadsminister
med ansvar för stadsutveckling och
arbetet mot segregation och
diskriminering

[Arbetsmarknadsdepartementet](#)

"Vi kan aldrig acceptera att människor inte har makten över sina egna liv. Regeringen jobbar för ökad jämställdhet på alla nivåer, att stärka barns rättigheter, att bekämpa våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi står tydligt upp för alla människors lika värde." (Företrädarens förklaring)

Märta Stenevis områden

- [Arbete mot segregation](#)

- [Barnets rättigheter](#)[Bostäder och samhällsplanering](#) [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Jämställdhet](#)
- [Nyanländas etablering](#)
- [Presskontakter](#)
- [Pressbilder](#)
- [E-post till registrator](#)
- [Kontakt](#)

[SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.](#)

krisinformation.se

Nya skärpta nationella råd

Från och med den 14 december gäller skärpta nationella föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19. Alla i samhället, både individer och verksamhetsansvariga, har en skyldighet att vidta åtgärder för att förhindra

smittspridning. Det gäller också vid firande av högtider.

DELA INNEHÅLLET PÅ DENNA SIDA:

[Twitter](#) [Facebook](#) [E-post](#)

Du har ett personligt ansvar för att skydda dig själv och andra mot spridningen av covid-19. Särskilt viktigt är att du skyddar personer i riskgrupper mot smitta. Från och med 14 december är du skyldig att:

Stanna hemma vid symtom

- Har du **symtom på covid-19** ska du stanna hemma. Du rekommenderas även att testa dig för pågående infektion.

- Läs mer om hur du ska agera om du eller någon i hushållet har symtom eller blivit smittad av covid-19 [här](#).

•

Begränsa nya nära kontakter

- Samlas aldrig fler än åtta personer samtidigt.
- Umgås bara med personer du normalt träffar, personer du bor med eller några få vänner och närstående utanför hushållet.
- Håll alltid avstånd till andra personer du träffar. Umgås helst utomhus.

Hålla avstånd till andra och undvika platser med trängsel

- Håll alltid avstånd till andra människor. Det gäller både inomhus och utomhus.
- Undvik platser som butiker, köpcentrum och kollektivtrafik om det är trångt.
- Handla ensam och vistas inte i butiker under längre tid än nödvändigt.

•

Res på ett så smittsäkert sätt som möjligt

- Undvik kollektivtrafik och andra färdmedel där det inte går att köpa platsbiljett.

- Undvik att träffa nya kontakter under resan och på resmålet.
- Säkerställ att du kan isolera dig på ditt resmål eller kan ta dig hem utan att smitta andra om du får symtom på covid-19.

Arbeta hemifrån så ofta du kan

- Kom överens med din arbetsgivare om att arbeta hemifrån när detta är möjligt.
- Om du måste åka till arbetet bör du anpassa dina arbetstider så du kan undvika trängsel i kollektivtrafiken och på arbetsplatsen.

Hålla en god handhygien

- Tvätta händerna regelbundet och noggrant med tvål och vatten.
- Tvätta alltid händerna före måltid och efter toalettbesök samt när du befunnit dig i offentliga miljöer.

Vara försiktig när du besöker personer som är 70+ eller tillhör en riskgrupp

- Var extra noga med att följa alla råd och rekommendationer. Folkhälsomyndigheten har information om [hur du kan umgås på ett säkert sätt](#).
- Besök på äldreboenden ska ske under säkra former. Följ boendets besöksrutiner.

- Om du haft covid-19 under våren är det inte säkert att du fortfarande har en mindre risk att smittas och att smitta andra.

-

Läs mer

- Om ditt personliga ansvar i ["Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19"](#).
- Om hur du kan umgås och resa smittsäkert under jul och nyår på [Folkhälsomyndighetens webbplats](#).
- Om hur du kan skydda dig själv och andra på [Folkhälsomyndighetens webbplats](#).

13 Carl Johan von Seth: EU i centrum för en global huggsexa om vaccinet

Bakslag i vaccinleveranserna har öppnat såriga konfliktytor mellan EU och omvärlden. Striden innebär risker för den globala vaccinförsörjningen.

Ett år har gått med pandemin och EU har nu skrivit avtal om ofattbara 2,3 miljarder vaccindoser från olika läkemedelsbolag.

Men väntan är ju olidlig. Leveranserna skjuts upp, och hittills har EU:s medlemsländer fått

drygt 55 miljoner doser. Många färre än förväntat. I USA har det levererats uppåt 120 miljoner doser och Storbritannien har fått fram 25 miljoner – betydligt fler i förhållande till ländernas befolkning.

Hur blev det så?

Den trassliga förklaringen finns i en kombination av otur och strategisk fumlighet i Bryssel.

Otur därför att Astra Zenecas belgiska fabrik har drabbats av unika produktionsproblem. Fumlighet därför att de avtal som EU undertecknat inte har gett de garantier som vissa andra länder tidigt skaffade sig.

Trots EU:s leveransbekymmer är unionen nu en stor exportör av vaccin. Siffror som i veckan läckte till flera internationella medier visar att EU hittills har exporterat 34 miljoner doser. En stor del av dem har gått till Storbritannien, en

mindre del till USA. Men ingen exporterar till EU.

Den obalansen är också bakgrunden till EU:s exportrestriktioner, som infördes i januari och nu har förlängts. Att Italien nyligen stoppade en liten vaccinsändning till Australien har samtidigt skapat konflikt. EU måste värja sig mot anklagelser om vaccinnationalism.

EU har också gått till motangrepp. I veckan anklagade Europeiska rådets ordförande Charles Michel USA och Storbritannien för att ha exportförbud mot EU, vilket alstrade nya bråk. Bägge regeringarna förnekar anklagelsen.

Fast alldeles tagen ur luften är den ändå inte. USA och Storbritannien tycks däremot ha varit slugare än EU och lyckats monopolisera den lokala produktionen utan förbud.

I USA finns tiotals miljoner doser av Astra Zenecas vaccin som i väntan på godkännande ligger på kylning. Det finns ingen lag mot att

exportera dem. Inga sändningar har stoppats i tullen. Men Astra Zeneca är bundet av avtal att leverera alla doser till amerikanska myndigheter och ingen annan.

Att den stora olycksfågeln Astra Zeneca nu till slut skjuter upp stora leveranser till EU har att göra med att bolaget inte får loss doser från andra länder. Sverige kommer att få närmare 3,3 miljoner färre doser än beräknat under årets första halvår. Hela massvaccinationen kan fördröjas med uppåt en månad. Det kostar liv, politiskt kapital och enorma summor för pandemikrisande ekonomier.

Vaccinprotektionism är alltså något som alla sysslar med. President Joe Biden har till exempel valt att inte återkalla ett av Donald Trumps dekret som handlar om att hamstra doser.

EU är inte alls värre, men har gjort misstaget att visa en mer odiskret och desperat egoism. Det kan samtidigt vara illa nog.

Den vaccintillverkning som hela världen nu är beroende av är biomedicin på hög nivå. Den kräver i de flesta fall råvaror och teknik från många olika leverantörer – sällan lokala. Vaccinförsörjningen är en global apparat.

Med allt strul från Astra Zeneca är vaccinerna från Pfizer/Biontech och Moderna just nu viktigare för EU. Det är vacciner som kräver ett nanoskopiskt skyddande fetthölje kring de verksamma mRNA-molekylerna. Men nanolipider är inget man beställer på nätet. Ytterst få företag kan tillverka dem, och USA dominerar tillverkningen.

Nanolipiderna är bara ett exempel på en flaskhals som behöver vidgas. Bäst genom mer samarbete mellan företag och länder. Men den atmosfär som EU har bidragit till att skapa bjuder i stället in till mer själviskt fulspel.

Det kan bli fler krångliga exportregelverk, nya hemliga avtal och mer bunkring av strategiska

råvaror. Allt det kommer att fördröja vaccinationerna.

Världen behöver 16 miljarder doser för att vaccinera befolkningen och för att riktigt få bukt med pandemin. Starten bådär inte så gott.

Carl Johan von Seth

carljohan.vonseth@dn.se

13 Tegnell: En stor framgång att vi lyckats vända dödstalen

Dödligheten i covid-19 i Sverige fortsätter att minska. Sverige ligger nu på sjunde plats nedifrån i Europa när det gäller antalet döda per en miljon invånare den senaste 14-dagarsperioden.

– Det känns som en stor framgång att vi har lyckats vända dödstalen på det här viset och så snabbt, säger statsepidemiolog Anders Tegnell.

Av de 30 länderna på den europeiska smittskyddsmyndigheten ECDC:s lista över

dödsfall per en miljon invånare ligger Sverige sjua från slutet under den senaste 14-dagarsperioden. Det visar en rapport som publicerades på torsdagen.

Högst dödstal har Slovakien med 246 fall per en miljon invånare och Tjeckien med 239 fall. Sverige har 11,5 fall. Övriga nordiska länder: Finland (7,5), Danmark (6,5), Norge (4,5) och Island (0). Också Liechtenstein har 0 döda under perioden medan Cypern har registrerat 4,5.

Nu är siffrorna inte helt lätta att jämföra då Sveriges rapportering skiljer sig från de flesta andra länders vilket gör att dödsfall placeras in på dödsdatum när de rapporterats in och därmed kan hamna längre tillbaka i tiden. Också Our world in data varnar för att ta Sveriges dödstal som en exakt uppgift:

”Detta betyder att för de två senaste veckornas uppgifter, måste de svenska dödstalen tolkas

som en ofullständig bild av dödligheten”, skriver sajten.

Över tid är dock även Our world in datas graf tydlig under en genomsnittlig sjudagarsperiod. Där minskar dödstalen i Sverige tydligt från och med mitten av januari efter höga nivåer bara veckan före. Men trenden började redan strax efter jul.

– Vi har en väldigt snabbt minskande utveckling när det gäller dödstalen, säger statsepidemiolog Anders Tegnell som hänvisar till hur Sverige har fokuserat sin vaccinering mot de äldre som bor på särskilda boenden.

– Vi har nått den grupp som har störst risk. Möjligen är det därför som dödstalen minskar snabbare här än i andra länder.

Hittills har drygt 90 procent av alla på särskilda boenden fått minst en spruta och 80 procent har fått två. Siffror som Anders Tegnell

beskriver som mycket höga. Att nå alla räknar han inte med.

– Några få säger nej men framför allt finns det de som har så allvarliga sjukdomar att det inte är rimligt att ge dem vaccin så att man riskerar att ställa till med mer problem än man gör nytta. Så mycket högre tror jag inte att vi når.

– Sedan har vi haft en fallande smittspridning under samma period men jag tror att det framför allt handlar om att vi har vaccinerat en grupp som tidigare stått för de stora dödstalen i Sverige.

Anders Tegnell trycker på att det nu är av stor vikt att vaccinera alla nya som kommer in på de särskilda boendena så att man inte får en ny utsatt grupp.

– Men tack vare att vi ligger så högt så får man ingen spridning på boendet om någon enstaka skulle få smittan. Nu börjar vi också nå en hyfsad andel av de som har hemtjänst vilket är

viktigt, dessutom har vi gått in i fas två där vi täcker alla över 65. När den fasen är klar borde dödstalen gå ned till väldigt låga nivåer. Det är väldigt ovanligt med dödsfall under 65-årsåldern.

Sverige har enligt ECDC fortfarande en hög spridning av viruset med 527,5 fall per 100 000 invånare. Den listan toppas av Estland som har 1 397.

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

FAKTA. 35 NYA DÖDSFALL MED COVID-19

Ytterligare 35 dödsfall med bekräftad covid-19 har rapporterats i Sverige, meddelar Folkhälsomyndigheten. Därmed har 13 146 smittade personer avlidit i landet.

Sammanlagt har 712 527 personer i Sverige bekräftats smittade med coronaviruset.

Hittills har 1 093 915 vaccindoser getts i landet, baserat på vad regionerna har rapporterat in till det nationella vaccinationsregistret.

758 884 personer har fått åtminstone en dos, vilket motsvarar 9,3 procent av den vuxna befolkningen. 335 031 personer har fått två doser, vilket motsvarar 4,1 procent.

TT

14 Tips – det här behöver du veta inför deklarationen

Varför finns uppskovsräntan med i deklarationen när den avskaffades vid årsskiftet? Hur gör jag avdrag för ökade kostnader på grund av coronapandemin?

Här är svar på de vanligaste frågorna om deklarationen och tips på vad som gäller för olika avdrag.

Tillvaron präglas av coronapandemin och vi har ändrat våra vanor på flera sätt bland annat genom att många arbetar hemifrån. Många har varit tvungna att göra om en del av sina hem till

arbetsplatser. Skatteverket har fått många frågor om ”coronaavdrag”.

– Det finns inget sådant avdrag men många frågar om det eftersom de tycker att de fått ökade kostnader när de jobbar hemma, säger Johan Schauman, expert på Skatteverket.

En annan konsekvens av att fler än vanligt arbetat hemifrån är att de inte behövt resa till och från arbetet. Har man inte haft utgifter för arbetsresor kan man inte heller göra avdrag.

– Man måste ha rest för att kunna göra avdrag för resor, säger Johan Schauman.

Här är information som är bra att känna till inför årets deklaration:

Anmäl kontonummer

För att du ska kunna få eventuella skattepengar antingen i den tidiga utbetalningen i början av april eller i den andra utbetalningen i början av

juni måste du ha anmält ett bankkontonummer hos Skatteverket.

För den första utbetalningen är slutdatumet den 26 mars och för den andra utbetalningen är den 3 maj sista dagen. Är du osäker kan du logga in i deklarationen och kolla så att du verkligen har anmält ett kontonummer och att det är rätt.

Har du inte anmält ett kontonummer kan du logga in på Skatteverkets hemsida och anmäla ett konto och begära utbetalning av dina skattepengar i efterhand. Det finns också möjlighet att få en utbetalningsavi.

Förseningsavgift

En nyhet för i år är att personer födda 1955 eller tidigare slipper förseningsavgift om deklarationen inte kommer in i tid, alltså senast vid midnatt den 3 maj. Förutsatt att personerna inte har arbetsinkomster eller handlar med värdepapper i väldigt stor utsträckning.

Alla andra som skickar in deklarationen för sent måste betala en förseningsavgift på 1 250 kronor. Är deklarationen tre månader försenad kommer en ny avgift på 1 250 kronor och när fem månader har gått blir det en ny avgift på samma belopp. Totalt kan förseningsavgifterna alltså bli 3 750 kronor.

Hinner du inte skicka in din deklaration före midnatt den 3 maj kan du begära anstånd i 14 dagar. Det går att begära anstånd genom att logga in på "Mina sidor" hos Skatteverket eller ringa skatteverket på 0771-567 567. Men tänk på att telefonköerna är långa i deklarationstider och att det stundtals kan vara svårt att komma fram.

Arbetsresor

Du kan bara göra avdrag för den del av resekostnaden som var högre än 11 000 kronor 2020. Har du till exempel betalat 12 000 kronor för resorna blir ditt avdrag 1 000 kronor.

För resor med kollektivtrafik summerar du den kostnad du haft för biljetter och kort. För bilresor gäller 18:50 kronor per mil. För förmånsbil är avdraget 6:50 per mil för diesel och 9:50 kronor milen för övriga drivmedel.

Avdraget för resor med motorcykel är 9 kronor milen och 4:50 kronor milen för moped. Avdraget för cykel är 350 kronor per år.

Förmånsbil

Om du brukar köra minst 3 000 mil om året i tjänsten behöver du bara skatta för 75 procent av bilens förmånsvärde. Under coronapandemin är det många som inte kommer upp i den körsträckan i tjänsten och därför redovisar deras arbetsgivare fullt förmånsvärde varje månad. Om du inte längre vill ha förmånsbil har du två val:

Du kan ställa av bilen hos Transportstyrelsen eller ge tillbaka bilnycklarna och bilen till din arbetsgivare.

Du måste ha varit av med bilen en hel kalendermånad för att undgå förmånsbeskattning för den månaden.

Dubbel bosättning

Du får göra avdrag för boendekostnaden om du skaffat en bostad på annan ort för att arbeta där och behåller din bostad på hemorten. Singlar kan göra avdrag i högst två år och övriga i fem år.

Den första månaden kan du, förutom boendekostnaden, dra av ett schablonbelopp på 72 kronor om dagen för måltider och småutgifter.

Tillfälligt arbete

Ett avdrag som ofta studenter, men även andra, kan utnyttja. För att få göra avdraget måste man arbeta tillfälligt, till exempel sommarjobba, på en annan ort än där man är skriven. En student som är skriven på studieorten och till exempel sommarjobbar i uppväxtkommunen och bor

hemma hos föräldrarna kan göra avdraget under den tid arbetet pågår.

Avståndet mellan hemorten och arbetsorten måste vara minst 50 kilometer och förutsättningen är att arbetsgivaren inte betalar traktamente.

Schablonavdraget för småutgifter är 120 kronor per dag under den första månaden. Du får också dra av 120 kronor per dag för boendekostnader under hela perioden. Du behöver inte visa kvitton för att få schablonavdragen, men om du vill kan du i stället dra av de faktiska kostnaderna. Hemresor är också avdragsgilla.

Bostadsuppskov

Om du sålt en bostad med vinst kan du ha fått uppskov och sluppit att betala hela eller delar av skatten. Fram till och med den 31 december 2020 skulle alla betala en schablonskatt, som brukar kallas uppskovsränta, på uppskoven.

Uppskovsräntan motsvarar 0,5 procent av uppskovsbeloppet per år.

Den 1 januari 2021 togs uppskovsräntan bort men den finns med i årets deklaration om du hade ett uppskov den 1 januari 2020. Att uppskovsräntan slopats kommer att märkas först i deklarationen 2022 som gäller inkomståret 2021.

Sålde du en bostad förra året, 2020, slipper du uppskovsräntan även om du beviljas uppskov. Det beror på att du inte hade något uppskov den 1 januari 2020.

Sedan den 1 juli 2020 är det högsta uppskovsbeloppet 3 miljoner kronor per bostad. Under perioden 21 juni 2016 – 30 juni 2020 fanns det inget tak för uppskoven. Det är försäljningsdatumet som avgör vilken regel som ska gälla. Den som har ett slutligt uppskov som beviljades före den 1 juli 2020 får behålla det även som det överstiger 3 miljoner kronor.

Skatteverket har information och en beräkningstjänst för uppskov.

Uthyrning av bostad

Det går att dra av hyresinkomster med upp till 40 000 kronor per år innan skatten beräknas. Villaägare får dra av ytterligare 20 procent. De som hyr ut hela eller delar av en lägenhet får också dra av motsvarande del av hyran eller avgiften till föreningen. Skatten på det överskjutande beloppet är 30 procent.

På Skatteverkets hemsida finns en beräkningstjänst där du kan fylla i dina uppgifter och se hur mycket skatt du ska betala.

Låneräntor

Ränteavdraget är en skattereduktion som är 30 procent av de räntor som betalats under året på räntekostnader upp till 100 000 kronor. För räntor över 100 000 kronor är skattereduktionen 21 procent. Har du till

exempel betalat 10 000 kronor i räntor minskas din skatt med 3 000 kronor.

Långivarna lämnar kontrolluppgifter till Skatteverket som tar med skattereduktionen i skatteuträkningen som du får tillsammans med deklarationen. Så du behöver oftast inte göra någonting själv.

Har du löst ett bundet bolån i förtid är ränteskillnadsersättningen till långivaren avdragsgill. Kolla att den utgiften finns med för det är inte alltid Skatteverket får kontrolluppgift för ränteskillnadsersättningen.

Om två eller flera personer är betalningsansvariga för lån kan de omfördela räntorna mellan sig i samband med deklarationen. Det finns framför allt två situationer när det kan vara fördelaktigt att omfördela.

Den ena är när en person har räntekostnader på över 100 000 kronor och den andra kommer

under den gränsen. Den andra situationen är om någon eller några av låntagarna inte har betalat tillräckligt mycket skatt för att kunna tillgodogöra sig skattereduktionen.

Tänk på att skattereduktionen för räntekostnader minskas med skatten på eventuella kapitalinkomster från sparräntor eller försäljning av fonder, aktier och andra värdepapper med vinst.

Sparande

Om du sparar direkt på ett sparkonto, i fonder eller aktier är skatten på räntan och värdeökningen 30 procent. Bankerna brukar dra av skatten innan sparräntan betalas ut och skicka kontrolluppgift till Skatteverket så du behöver inte göra någonting.

Har du sålt fondandelar under 2020 lämnar fondbolag och banker information om vinst eller förlust till Skatteverket. Godtar du uppgifterna behöver du inte göra någonting.

Investeringssparkontot, ISK, infördes 2012 och många har valt att flytta över eller nyspara i värdepapper där. I stället för att skatta för eventuell vinst betalar man en schablonskatt på behållningen vid årsskiftet och insättningarna under året. Schablonskattesatsen 2020 är 0,375 procent. I gengäld blir det ingen kapitalvinstskatt när man tar ut pengarna.

En fördel med ISK är att man kan byta och sälja aktier och fonder utan att det blir någon kapitalvinstskatt. Det gör det också mycket enklare att deklarerat.

Bankerna skickar information till Skatteverket även om ISK så schablonskatten finns med i skatteuträkningen.

Sålt bostad

Sålde du en bostad förra året är det i år du ska deklarerat försäljningen och bostadsrättsföreningen skickar en kontrolluppgift till Skatteverket. Inköpspriset,

försäljningspriset och eventuellt kapitaltillskott finns förtryckt i deklarationen. I deklarationen finns också de bilagor du ska fylla i.

När du deklarerar behöver du fylla i de avdrag du vill göra. Till exempel utgifter i samband med försäljningen som arvode till mäklare, stylist och fotograf samt utgifter för annonsering. Du kan också dra av kostnaden för förbättringar av bostaden.

Har du sålt en bostadsrätt är kapitaltillskottet avdragsgillt. Har du sålt ett småhus får du dra av kostnaderna för lagfart och pantbrev.

Fackföreningsavgift

Under perioden 1 juli 2018–1 april 2019 gick det att få en skattereduktion på 25 procent av den fackföreningsavgift som betalats under året. Eftersom den möjligheten inte finns längre är skattereduktionen inte med i årets deklaration. Det går inte heller att få avdrag för

fackföreningsavgiften eller avgiften till a-kassan.

Publicserviceavgift

Den tidigare radio- och tv-avgiften ersattes av en public service-avgift den 1 januari 2019 och fanns med i deklarationen för första gången förra året. Den högsta årsavgiften för 2020 är 1 397 kronor.

Maria Crofts

maria.crofts@dn.se

Fakta. Viktiga belopp att hålla reda på till din deklaration

Här är de belopp som gäller för 2020:

Allmän pension:

44 923 kronor i månaden eller 539 076 kronor per år.

Föräldraförsäkringen:

39 417 kronor per månad eller 473 000 kronor per år.

Sjukförsäkringen:

31 533 kronor i månaden eller 378 400 kronor per år.

A-kassan:

33 000 kronor i månaden eller 396 000 kronor per år.

Brytpunkt för statlig skatt:

42 033 kronor i månaden eller 504 400 kronor per år.

Brytpunkt för statlig skatt pensionär:

46 625 kronor per månad eller 547 500 kronor per år

14 Så många svenskar får pengar tillbaka

Nära fem miljoner svenskar kan få skatteåterbäring i år, enligt Skatteverket.

Totalt handlar det om 37,5 miljarder kronor som ska betalas ut.

Den 16 mars öppnar årets deklaration. Samtliga som har möjlighet att logga in på Skatteverkets webb kan redan nu se sin deklaration i pdf-format. Utskicket av pappersdeklarationer startar den 15 mars.

Så många som 4,8 miljoner svenskar har skatteåterbäring att vänta och de som deklarerar senast 30 mars, utan ändringar eller

tillägg, kan få pengar i april. Övriga får pengar i juni.

1,5 miljoner personer har däremot skatt att betala. Totalt har dessa en skatteskuld på 11,8 miljarder kronor.

Minst 1,8 miljoner svenskar har ändringar att göra i deklarationen, bland annat företagare eller de som sålde en bostad under fjolåret. Ovanligt många, totalt 340 000 sålde en bostad 2020.

– Det är 100 000 fler än det brukar vara, säger Johan Schauman, deklarationsexpert på Skatteverket på ett webbsänt seminarium om årets deklaration.

På grund av pandemin slår Skatteverket ett extra slag för att deklarerat smittsäkert i år och i möjligaste mån undvika att besöka servicekontoren och att trängas i sista minuten vid brevlådor.

– Vi rekommenderar alla att deklarerat digitalt, säger Anna Sjöberg, också deklarationsexpert på Skatteverket.

Vanligtvis är det de över 61 år som brukar lämna in deklarationen på papper. Samtidigt är det många i den gruppen som har en deklaration som inte kräver några ändringar eller tillägg.

För den som inte använder nätet går det att ringa in deklarationen, alternativt deklarerat via sms och ange de säkerhetskoder som finns förtryckta på deklarationen. Skatteverket vill främst minska andelen som besöker servicekontoren fysiskt. Förra året uppstod en del trängsel.

– Det är också ok att posta deklarationen senast den 3 maj utan att riskera förseningsavgift, säger Anna Sjöberg.

Tidigare har det brukat vara så att deklARATIONEN ska vara Skatteverket tillhanda senast den 3 maj.

TT

14 ”Varför gör det ont i benen när jag springer?”

”Konditionsjägaren” gillar verkligen att jogga, men får alltid ont i benen vid löpträning – oavsett tempo. Vad kan man göra för att undvika att det blir så?

Fråga:

Jag har nyligen börjat jogga igen efter ett träningsuppehåll på omkring ett halvår.

Jag tycker att det är ett jättebra och roligt sätt att konditionsträna, men jag har alltid haft problem med att jag får ont på framsidan av underbenen när jag springer. Jag har tidigare

förstått att det kan handla om att benhinnorna blir belastade eller kanske till och med inflammerade. Stämmer det? Och finns det något man kan göra för att undvika att det blir så?

Jag tycker inte att jag springer för snabbt eller tar i för hårt, snarare tvärtom – jag brukar värma upp genom att gå raskt ett tag innan jag börjar jogga, och då jogga i lagom takt (medelhastighet 7,5–8,5 km/h).

Det är frustrerande att känna att jag orkar springa längre konditionsmässigt, men hindras av att jag får ont i benen.

”Konditionsjägaren”

Svar:

Tack för dina frågor kring ett problem som jag tror att många kan känna igen sig i.

Att det smärtar på den främre delen av underbenet kan ha med benhinnorna att göra,

men även musklerna som finns i underbenet och som belastas vid gång eller löpning kan vara inblandade. Benhinnan är en tunn hinna som omger alla delar av skelettet och i den hinnan finns det blodkärl, men även nerver, vilket gör att den är känslig för smärta. Vid smärta som är relaterad till fysisk aktivitet har man oftast inte fått något slag mot benet, utan då orsakas smärtan snarare av att det är musklerna i underbenet som drar i benhinnan och på så sätt retar smärtreceptorerna. Även om man har ont i framsidan på underbenet, i anslutning till benhinnorna, behöver det inte heller vara en inflammation, även om uttrycket benhinneinflammation ofta används för den typen av smärta. Däremot kan det utvecklas till en inflammation om man fortsätter med den aktivitet som är förknippad med smärtan.

Jag håller med dig om att joggning är ett bra sätt att konditionsträna på, men det ställer också ganska stora krav på kroppen att klara av den höga belastning som löpning innebär. Det

framgår inte av din fråga hur långt du brukar jogga och hur snabbt du har ökat längden på dina rundor nu när du kommit i gång igen. Ett träningsuppehåll på ett halvår kan också ha lite olika effekter beroende på hur fysiskt aktiv du var i övrigt under det halvåret. Om du fick till mycket vardagsmotion och rörelse, eller om du var mer inaktiv än vanligt, vilket är något att ta hänsyn till när du börjar träna igen.

En generell regel är att vila från den aktivitet som är förknippad med smärtan, även om det inte är det du vill höra. Så ta en liten paus från löpningen. Den här typen av smärta uppstår ofta när träningsbelastningen varit större än vad man är van vid. Så när du börjar springa igen, se till att trappa upp långsamt. Att vila från löpningen betyder inte att du behöver vila från all träning, utan det gäller att försöka hitta alternativa sätt att vara fysiskt aktiv. På det sättet har du möjlighet att bygga upp styrka och stabilitet och förebygga att smärtan kommer tillbaka när du tar upp löpningen igen. Det kan

innebära att du springer så lite som fem minuter åt gången och sedan ökar långsamt därifrån.

Kroppens strukturer behöver vänja sig gradvis och regeln är att öka långsamt för att hålla i längden. En hållpunkt kan vara att öka passens längd och intensitet med maximalt 10 procent per vecka för att undvika just skador eller överbelastning. Du kan också varva mellan att jogga och att gå som ett sätt att gradvis öka belastningen, men ändå vara ute lite längre.

Du kanske redan tränar annat också, men utför man alltid samma typ av träning kan det bli lite för ensidigt. Kombinera därför gärna konditionsträning med styrketräning och variera gärna joggning med andra typer av konditionsträning, som till exempel cykling, så att konditionen ändå får utmanas. Balans- och stabilitetsövningar för fötter och fotleder är bra för att stärka de delarna. Andra bra övningar är att hoppa hopprep och gå fram och tillbaka på hälarna några gånger i veckan. Det finns många

olika löpskolningsövningar som syftar till att stärka just de muskler som är involverade när du springer. Sök på löpskolningsövningar så kommer du att hitta många bra exempel att välja från.

Ett annat tips kan vara att prova att springa i ett par andra skor, men det är svårt att säga exakt vad som kommer fungera för just dig. Ta gärna hjälp av en fysioterapeut som kan ge mer individuella råd kring övningar som passar just dig.

Lycka till!

Jessica Norrbom

14 Peter Wolodarski: Varför låter Region Stockholm som ett börsbolag?

Tillgång till sjukvård är något djupt demokratiskt. Pandemin gör vård- och omsorgsfrågorna centrala i nästa val.

För några veckor sedan fastnade jag för en artikel i Svenska Dagbladet, där reportern Mathias Ståhle sökte svar om ekonomin i

Region Stockholm. Enligt hans källor gick verksamheten mot rekordöverskott under 2020.

En av dem som intervjuas är ekonomidirektören. Hon säger att regionen, som ansvarar för Stockholms sjukvård och kollektivtrafik, befinner sig i en så kallad ”tyst period” och därför inte vill kommentera SvD:s uppgifter.

Ordvalet är intressant. ”Tysta perioder” är näringslivsjargong – en terminologi som används av börsbolag före publicering av finansiella rapporter. Eftersom alla på marknaden ska behandlas lika och aktiekurser kan påverkas, är det strikt reglerat vilken information som får offentliggöras och när.

Men Region Stockholm är till skillnad från Volvo, Spotify och Ericsson inget börsbolag. Det är en politisk instans som finansieras med skatter. Den leds ytterst av partipolitiker som röstas fram i allmänna val, på medborgarnas uppdrag.

Den offentliga sektorn ska, som förvaltningsforskaren Louise Bringselius påpekat, inte hänvisa till någon ”tyst period”. I denna del av samhället är ljudet alltid på, som en del av det demokratiska ansvarsutkrävandet.

Det är därför vi har offentlighetsprincipen, som garanterar insyn i det allmänna. Det är därför stat, region och kommun inte är företag, ty de drivs av en annan logik än den kommersiella – precis som vetenskapen, religionen och civilsamhället.

Ändå sammanblandas ofta dessa styrsystem, vilket den framlidne sociologen Hans L Zetterberg brukade varna för. Ett samhälle behöver balans, påpekade han, och olika sfärer och institutioner bör drivas efter sin logik och sina värden.

Så hur ska man reagera när Region Stockholm går mot rekordöverskott? Ja, det visade sig nyligen att ”vinsten” (för att åter tala företagssvenska) var ännu större än vad som

förutsades i SvD:s artikel. Den blev inte tre och en halv miljard kronor. Det positiva resultatet förra året landade på nästan sex miljarder.

Detta ”trots pandemin”, hette det i uppföljande rapportering. Men ett mer adekvat ordval kanske hade varit ”tack vare”.

Bakom det historiska överskottet döljer sig nämligen väldigt mycket vård som aldrig utförts, på grund av den ansträngda covid-situationen. En handfast konsekvens av coronakrisen – inte bara i Region Stockholm – blev att väldigt många operationer och undersökningar sköts upp eller ställdes in. Pandemin har trängt undan annan vård och kortsiktigt sparat pengar. Därmed har en vårdskuld byggts upp. Exakt hur stor den blivit kommer DN undersöka i en kommande ”Fakta i frågan”.

Men det handlar inte bara om uppskjuten vård. Överskotten 2020 beror också på krisrelaterade stöd från staten – och i Region Stockholm på

egna krav på besparingar, effektiviseringar och avkastning.

Sammantaget blev det alltså sex miljarder kronor över.

Som medborgare är det inte helt enkelt att hänga med i svängarna. Det är bara ett drygt år sedan som akutsjukhusen i samma region lade ett historiskt varsel på vårdpersonal. Omfattningen chockade många inom sektorn och framkallade stor oro.

Ingen föreställde sig då en stundande pandemi, med ett radikalt annorlunda vårdbehov. Men var massuppsägningar verkligen motiverade?

Hösten 2020 drogs varslen på just vårdpersonalen tillbaka efter hård kritik, men den övergripande tankefiguren tycks ha överlevt coronakrisen.

DN:s Anna Gustafsson har den senaste tiden rapporterat om hur anställda på kvinnokliniken på Södersjukhuset uppmanats att bidra till

besparingar på material och utrustning då just den verksamheten går med underskott.

På ett blädderlock uppmanas personalen att komma med sparförslag: ”Brainstorm ekonomi – hur kan vi spara” heter det i käcka ordalag. Bland förslagen finns att bara använda filter och inte påslakan till nyfödda bebisar och att sluta med paprika till smörgåsarna.

På möten har det också framkommit att man inte längre kommer ha råd att behålla fem ST-läkare, som blir färdiga specialister i år, i verksamheten.

Underskottet ska täppas igen, samtidigt som hela regionen går sex miljarder i överskott. Och detta trots att en del av underskottet på just Södersjukhuset delvis beror på ett tidigare faktureringsfel.

Är det en rimlig prioritering? Det är i grunden en politisk fråga, som inte bör avgöras av enskilda tjänstemän.

Ett år efter att Världshälsoorganisationen WHO slog fast att en pandemi brutit ut, har vi alla blivit smärtsamt påmind om hur beroende vi är av högkvalificerad hälso- och sjukvård.

Behovet är nog större än vad många tänkte sig före pandemin. Bristerna inom äldreomsorgen har också hamnat i blyxbelysning, inte minst tack vare coronakommissionen.

Det är lätt att se framför sig att just vård- och omsorgsfrågorna kommer att hamna i centrum för nästa års valrörelse. Det förtjänar de att göra.

Och de har rätt att hamna där som politiska frågor för demokratiskt beslutsfattande – inte något som hänvisas till aktiebolagssekretess, självpåtagna krav på avkastning eller felaktiga föreställningar om vinstbehov snarare än vårdbehov.

Detta står inte i motsatsställning till att verksamheter ska drivas rationellt. Varje

bortslösad skattekrona går ut över dem som mest behöver samhällets stöd. Och ja, olika sektorer kan lära sig av varandra utan att göra våld på sig själva.

Men pandemin har också gjort det smärtsamt tydligt att allmän tillgång till sjukvård är något djupt demokratiskt, som historikern Timothy Snyder påpekat.

Företag har som uppgift att tjäna pengar, att lyckas på en marknad.

Den skattefinansierade sjukvårdens roll är att tillgodose samtliga medborgarnas behov av vård, oavsett inkomst, ålder eller social status.

De politiker som inte förstår denna grundläggande skillnad mellan offentligt och privat, mellan politisk logik och marknadslogik, riskerar att snabbt glömma varför de en gång fick medborgarnas förtroende.

Peter Wolodarski
peter.wolodarski@dn.se

14 ”Evidens saknas för att digitala diagnoser fungerar”

Det saknas vetenskapligt belägg för att det över huvud taget går att ställa diagnoser digitalt. Detta strider helt och hållet mot praxis inom svensk sjukvård. Regionerna har trots det inte intresserat sig för att ta reda på vad vi faktiskt får ut rent medicinskt av de digitala besöken, skriver fyra specialister i allmänmedicin.

DN. DEBATT 210314

Sjukvård på internet, så kallad "virtuell" eller "digital" vård, dök upp i Sverige för några få år sedan, har växt explosionsartat och blivit fast etablerad med företaget Kry som största aktör. I offentlig debatt har vårdformen kritiserats starkt, främst för att med skattemedel främja en ojämlik vård och därmed dränera traditionell, fysisk, icke-virtuell sjukvård på resurser.

Vad som i stort sett aldrig uppmärksammas i debatten är att det saknas vetenskapligt belägg för att det över huvud taget går att ställa diagnoser digitalt. Att ställa diagnos är grundbulten i en läkarbedömning. Utan rätt diagnos kan inte heller rätt behandling ges.

Exempelvis behandlar flertalet digitala vårdgivare halsfluss med antibiotika trots tydlig rekommendation från Strama (Samverkan mot antibiotikaresistens) om att inte göra det. Vid genomläsning av Stramas rekommendationer blir man frågande till varför så kallade nätläkare över huvud taget ska ge sig på att bedöma infektionstillstånd, nätläkarnas vanligaste

diagnos. Endast i enstaka fall kan nätläkare ställa vederhäftig infektionsdiagnos som kräver läkarbehandling. Det gäller till exempel så kallad okomplicerad urinvägsinfektion hos kvinnor.

Typfallet bland nätläkarbedömningar verkar i stället, av reklamen att döma, vara förkylningar bland barn, som är ett självläkande tillstånd. Det är högst oklart vad nätläkarna faktiskt tillför i dessa fall utöver det som erfarna sjuksköterskor kan bedöma per telefon. Det är däremot helt klart så att nätläkarbolagen drar in högre ekonomisk ersättning när de slussar patienten till en digital läkare i stället för en digital sjuksköterska.

Digitala vårdgivare har konsekvent undvikit att svara på vad de tillför i fråga om diagnostik när nu evidensen helt saknas. I stället brukar de hänvisa till egen erfarenhet, nöjda patienter eller egengjorda undersökningar vars resultat varken har genomgått sedvanlig granskning eller publicerats för allmänheten. Detta strider

helt och hållet emot praxis inom svensk sjukvård.

Inte heller regionerna har intresserat sig för att ta reda på vad vi faktiskt får ut rent medicinskt av de digitala besöken, eller vad som riskerar att fördröjas. Detta trots den snabba ökningen av regionernas kostnader för nätläkare till nära en miljard kronor år 2020. Det verkar som att politiker är nöjda med utvecklingen, som om en läkare i fickan är var mans egendom oavsett om läkaren bidrar med något av medicinsk betydelse eller ej.

Det är högst egendomligt att vi lägger en så pass stor, och ständigt ökande summa av gemensamma skattemedel utan att veta vad vi får ut av insatsen, och ännu värre, om den till och med skadar eller bidrar till ökade kostnader i form av dubbla besök, något som en svensk studie indikerar.

Insikten om att sjukvårdens framgångar utvecklas i samspel med naturvetenskaplig och

teknisk forskning låg nämligen bakom att Sveriges generella läkarinstruktioner redan år 1890 i lag stadgade att läkare ska ge de råd och behandlingar som patienters tillstånd kräver ”i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet”.

När instruktionen upphävdes 1994 ersattes den med en åliggandelag, som behöll ”vetenskap och beprövad erfarenhet” som kvalitetsnorm, nu för all hälso- och sjukvårdspersonal.

Åliggandelagen är avskaffad, men ”vetenskap och beprövad erfarenhet” finns kvar i sjukvårdens tre mest centrala lagar (jfr 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen, 7 kap. 1 § patientlagen och 10 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen).

Att i praktiken hantera normen ”vetenskap och beprövad erfarenhet” kräver eftertanke.

Vanligtvis växlar emellertid de två delarna, inte sällan genom att upprepade erfarenheter leder till frågeställningar, som sedan studeras vetenskapligt. Förutom möjligen i vissa nödsituationer är oprövade medicinska insatser

lagliga endast inom ramen för vetenskapliga studier, som dessförinnan bedömts och godkänts enligt etikprövningslagen av regional etikprövningsnämnd. Det finns alltså inget ”oreglerat utrymme för innovativ användning av oprövade metoder”.

Med en väl genomarbetad forskningsplan borde de digitala läkaraktörerna ha sökt etikprövning hos den regionala etikprövningsnämnden för en pilotstudie. Varför startade företagen i stället i full skala en oprövad medicinsk insats som saknade stöd i svensk lag?

I ett reportage ger Kryns nuvarande vd Johannes Schildt en förklaring. Idén föddes på en brittisk pub där han och en annan av Kryns grundare, Fredrik Jung Abbou ”spånade idéer”. Abbou tog upp tankar på att ”förändra den primärvård han själv upplevt som knepig”. Kanske en app för videosamtal mellan patienter och läkare vore något? De ”sprang på idén och på den vägen är det”.

Tillsammans med två andra byggde de en första version av appen och i mars 2015 lanserades Kry. Schildt framhöll att för att förändra är det viktigt att som han och hans medgrundare lite naivt och blåögt komma utifrån. De var inte ”färgade av hur det alltid varit”. Det verkar som om att Schildt såg det som en fördel att han och de andra tre helt saknade erfarenhet och kunskap om sjukvård, dess lagfästa kvalitetsnormer och medicinsk etik.

Men varför tillät myndigheter, vårdens fackförbund och kvalitets- och etikinriktade organisationer som Svenska läkarsällskapet att nätläkarbolagen sjösatte en helt oprövad teknik i full skala?

Varför fick företagen etablera ett fullbordat faktum utan att beakta vare sig den sekelgamla lagstadgade kvalitetsnormen ”vetenskap och beprövad erfarenhet” eller etikprövningslagen?

Har ”digitalisering” blivit så synonymt med kvalitet och effektivitet att ingen vill eller vågar

ifrågasätta dess tillämpning ens när den som nätläkarnas digitala vård helt saknar evidens?

Det minsta vi skattebetalare borde kunna förvänta oss från regionerna är en oberoende revision av vad vi egentligen får ut av de digitala vårdkontaktarna.

En utredning från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) brådskar.

Helena Dreber, specialist i allmänmedicin, med dr

Bengt Järhult, specialist i allmänmedicin

Christer Petersson, specialist i allmänmedicin, med dr

Åke Thörn, specialist i allmänmedicin, med dr, tidigare forskningsledare i Region Norrbotten

14 Läkarna: Katastrof om vi inte kan hjälpa barnen

Elvaåriga Ewa Jakobsson hängde i stallet flera dagar i veckan och spelade teater med sina kompisar. Nu orkar hon nästan ingenting.

I tre månader har Sveriges första team som fokuserar på postcovid hos barn försökt förstå hur viruset påverkar unga på lång sikt. Nu vill de att fler mottagningar ska startas för att utreda barnen som inte blir friska.

Elvaåriga Ewa Jakobsson ligger och kniper ihop ögonen i soffan. Hon har haft ont i magen i flera dagar. Det är inget ovanligt, men den här gången har värken tilltagit. Hennes mamma har vabbat på heltid sedan oktober och kan sin - dotters smärtschema, men detta känner hon inte igen.

Therese Jakobsson stryker bort dotterns lugg från ansiktet medan signalerna till 1177 går fram.

– Ingen vet hur de ska hantera situationen. För Ewas del säger de att hon ska vila och hushålla med energi. Vänta ut, man kan inte skynda på. Men det kan ju vara något annat, det kan vara blindtarmen.

Efter 20 minuter får de svar: Åk in.

○ ○ ○

I november 2020 började Olof Hertting få rapporter från vuxensjukvården. Patienter som

utreddes för postcovid berättade att deras barn inte blev friska.

Först blev han inte förvånad. I sitt arbete möter han sådana barn regelbundet. Infektioner – både bakteriella och virala – kan påverka kroppen många månader efter insjuknandet.

– Jag hoppades att det skulle handla om en väldigt liten grupp och tänkte, kanske lite naivt, att detta mer var en sak för vuxenmedicin.

Men allt fler vittnesmål kom och när oroliga föräldrar började vända sig direkt till Olof Hertting och hans kollegor på Astrid Lindgrens barnsjukhus i Stockholm – där det finns stor erfarenhet av ovanliga barninfektioner – blev beslutet enkelt.

– Jag tänkte: Jag är barninfektionsläkare och vi står inför en historisk infektionshändelse. Hur skulle vi inte kunna göra det här projektet?

Olof Hertting forskar på olika aspekter av barninfektioner och är dessutom barninfektions-

konsult – en person som andra läkare kan vända sig till när de står inför svåra frågor inom hans expertområde. När han vid arbetsdagens slut cyklat hem och sett till sina egna barn sätter han sig ofta en stund med arbetet igen. Han älskar sitt jobb, men önskar ibland att det fanns mer luft i hans schema. Det är alltid någon som väntar.

I ilfart byggde han och hans kollegor, inspirerade av hur vuxna patienter med misstänkt postcovid utreddes på samma sjukhus, ihop ett team av barnläkare, barnsjuksköterska, fysioterapeuter, kuratorer, psykologer och en dietist. Inledningsvis var det 20 barn som togs emot och de var alla tydligt fysiskt påverkade. Majoriteten hade varit sjuka i omkring ett halvår.

Att nästan inget av barnen hade haft ett positivt pcr-test förväntade sig teamet – länge testades knappt några barn för covid-19. Vad som förvånade dem var att det också var få som hade mätbara antikroppar.

– Vi vet fortfarande lite om barn och antikroppar, men det finns forskning som pekar på skillnader i antikroppsproduktion mellan barn och vuxna, säger Olof Hertting.

Han och hans kollegor fick gå efter andra parametrar: De tittade på hur barnen insjuknade, om andra i familjen varit sjuka och antog att det, utöver coronan, var få andra virus i omlopp under pandemins första våg.

Majoriteten av barnen var mellan 10 och 16 år. De flesta flickor. De hade många olika symtom, men ett var gemensamt: Den överväldigande tröttheten.

– De kan beskriva att de kan somna överallt. Men de beskriver också att de inte kan lyfta en arm eller ett ben – de är fysiskt utmattade, säger Olof Hertting.

Flera barn hade också ihållande halsont. Många hade huvudvärk. Vissa tappade hår. En del hade ont i magen, hudutslag och oregelbunden puls.

Våren 2020 var fokuset på barn litet. De verkade varken driva på smittan eller bli allvarligt sjuka och testning rekommenderades inte för dem. Sverige valde en strategi där skolorna i möjligaste mån hölls öppna.

Men den grupp barn som Olof Hertting nu mötte verkade ha drabbats av pandemin så hårt att de behövde sjukvårdens hjälp. Samtidigt som han var uppfylld av sitt arbete och fascinerad av det nya viruset började en oro gro i honom. Det fanns bara en handfull, mindre studier gjorda kring postcovid hos barn. Ingen visste hur utbrett det var eller hur det slog. Än mindre något om behandling. Vad skulle han kunna göra för de här barnen?

– Det är en katastrof om barn och ungdomar mår så här och vi inte kan hjälpa dem.

○ ○ ○

– Men nej, har jag sagt.

Ewa Jakobsson sitter på sjukhuset i Västerås akutmottagning och vrider sig än åt det ena hållet, än åt det andra. Hon har ont, men vill inte ligga i mammas knä.

Det var i mars förra året som Ewa, hennes tvillingsyster och mamma blev sjuka. De fick rethosta, förhöjd kroppstemperatur och halsont. Det var som en ihärdig förkylning, men sakta blev alla tre bättre.

I april fick Ewa Jakobsson två episoder med plötsliga smärtsamma utslag över hela kroppen. Hon har inga allergier sedan tidigare och inte heller pricktesten eller blodproven gav några svar. När Ewa började äta mat utan ämnet histamin, som kan framkalla allergiska reaktioner, upplevde hon och hennes mamma en liten förbättring. Men i maj noterade Therese Jakobsson att hennes dotter allt oftare fick huvudvärk och kände sig tröttare.

I september ringde plötsligt Ewa hem från skolan. Hon hade så ont i huvudet, hon måste få komma hem.

– Sedan blev det bara värre och värre. Utmattningen kom och hon blev till slut bara helt liggande, berättar hennes mamma.

När Ewa Jakobsson pratar om huvudvärken låter den nästan som en egen varelse.

– Det sitter mest i pannan, men förflyttar sig ibland. Det känns som att det sitter på en. Som att man sitter fast i något som gör väldigt ont.

Ewa brukade vara i stallet flera gånger i veckan och uppe sent om kvällarna i telefon med sina kompisar. Hon dansade och sjöng så att hennes mamma fick be henne att vara tyst. Nu orkar hon nästan ingenting.

Hon provade att gå till skolan någon dag då och då under hösten, men blev så trött att hon fick ligga i flera dagar. Skolfrånvaron har inte påverkat hennes studieresultat – hon får alla

rätt på proven hon gör hemifrån – men hon längtar efter sina vänner.

– Jag saknar ju dem hela tiden. Man blir lite utanför. När man inte hörts på ett tag så slutar de höra av sig och det är tråkigt. Men jag förstår att det är svårt att ha kontakt om man inte ses.

I Västerås där Ewa Jakobsson bor har hon fått lämna flera blodprov, träffat en fysioterapeut och en kurator, undersökt hjärtat och gjort magnetröntgen av hjärnan. Familjen väntar på den samlade bedömningen, men hittills har de inte hittat någon orsak till Ewas besvär.

– Man är livrädd att det inte ska bli bra. Att ingen har några svar, säger Therese Jakobsson.

Sju veckor efter att hennes dotter först blev sjuk, i samband med ett sjukhusbesök, togs ett test för pågående corona, som var negativt. Det var också antikroppstestet som hon tog fem månader senare.

Ewas Jakobssons läkare har trots detta landat i att hennes symtombild är ”förenlig med restsymtom efter covid-19”.

Hennes mamma har också tagit henne till en kinesiolog, där hon får homeopatisk behandling. Therese är medveten om att det kan ses som kontroversiellt, men säger att hon inte väljer bort vetenskapligt baserad vård och att behandlingsalternativen för långvariga symtom efter covid-19 är få.

– Ewa är ju utredd på längden och tvären. Vi har haft tur som träffat en bra läkare, men det är inte som att förslagen haglar.

Efter en dryg timmes väntan på akuten blir Ewa Jakobsson undersökt och läggs in över natten. Dagen därpå skrivs hon ut, de har inte kunnat hitta något som sticker ut. Lättade över att slippa operation, men tunga i kroppen av ovissheten åker mamma och dotter tillbaka till lägenheten.

○ ○ ○

När teamet på Astrid Lindgrens barnsjukhus väl hade kommit i gång så slog den andra pandemivågen till med full styrka. Olof Hertting tvingades se personal från avdelningen flyttas till vuxensjukvården, där läget var akut.

Samtidigt stod han och hans kollegor mitt i mötet med ett nytt virus som ständigt överraskade dem – och med allt fler barn som sökte sig till mottagningen.

Nu började det komma barn som blivit sjuka efter sommaren och fler hade antingen haft ett positivt pcr-prov eller mätbara antikroppar.

Vissa pusselbitar föll på plats medan nya frågor väcktes. Trots att barnen och ungdomarna var i tydligt försämrad fysisk form så syntes ingenting i blodproverna. Ingen organpåverkan, ingen pågående inflammation. Barnen hade ingen hög feber, men ofta en kroppstemperatur över det normala.

– Trots att vi inte kan mäta någon inflammation i kroppen hos dem så tror vi att det skulle kunna vara en typ av mikroaktivering av immunförsvaret, säger Olof Hertting.

Flera av barnen som kom in i ett tidigt skede började teamet nu se en förbättring hos, men hoppet skulle snabbt släckas. Ett barn som börjat komma tillbaka till skolan eller orkade fler aktiviteter kunde plötsligt bli liggande igen.

– Det är typiskt för den här gruppen. Ibland ser vi att fysisk aktivitet som är lite mer än de gjort tidigare kan ge bakslag som sitter i flera veckor. Det är klart att då kan jag känna mig orolig och tänka: Hur ska det här bli?

Varje fredag samlas stora delar av teamet för att gemensamt försöka komma framåt – i varje enskilt fall, men också i den stora förståelsen för viruset.

I rummet på sjukhuset och på länk samlas ett tiotal läkare, fysioterapeuter och psykologer.

Bakom munskydd och visir skymtar koncentrerade ansikten och frågorna är många: Var försämringen triggad? Något avvikande neurologiskt? Hur ser föräldrarnas förmåga att hantera situationen ut?

Efter konferensen kallas familjen till ett sammanfattande möte. I slutet av februari är det 15-åriga Alexander Nesz och hans pappas tur.

Det var tidig höst 2020 när Daniel Nesz och hans fru märkte att något inte stod rätt till med deras son. Alla tonåringar sover mycket, men deras son gick knappt att väcka efter 14 timmar.

– Det som fick oss att verkligen bli oroliga var studs mattan.

Alexander Nesz kunde hoppa och slå volter flera timmar per dag. Plötsligt lade han av. Han orkade inte heller spela fotboll eller datorspel utan tillbringade mer tid på Youtube.

Hans föräldrar berättar att de fick kämpa för att få honom utredd. Att hans symtom kunde bero på en coronainfektion slog dem först inte, men när det visade sig att han hade antikroppar blev han vidarekickad till teamet på Astrid Lindgren.

Alexander själv är inte den som klagar. Sjukhusteamet och föräldrarna är dock överens om att en förbättring har skett sedan han först kom in i december, även om han fortfarande inte kommit i gång med sina fritidsaktiviteter.

Daniel Nesz lyssnar när Olof Hertting och fysioterapeut Li Villard sammanfattar vad utredningen kommit fram till. Inget sticker ut i blodproven och de inre organen verkar må bra. Psykologen har inga medskick.

När det står klart att allt ser normalt ut för Alexander så blottas en orosrynka i Daniels ansikte. Om felet inte finns hos hans son kanske det ligger någon annanstans.

– Så ni något som stack ut hos oss föräldrar?

Han får höra att inte heller kuratorn som föräldrarna fått träffa har hittat något avvikande. Pappa och son lämnar mottagningen med två recept på vad som kan hjälpa Alexander tillbaka: En försiktig upptrappning av fysisk aktivitet.

Och tid.

○ ○ ○

Efter lunchtid brukar Ewa Jakobsson orka ta itu med sina läxor, om än ofta liggande. Den här måndagen blir hon förhörd av sin mamma på engelska glosor. Ewa kryddar läxstunden, som hon tycker är väl simpel, med att plocka fram en fulländad brittisk accent.

– I'm sorry I might be late to the lesson, säger Ewa på en släpig dialekt, som får hennes mamma att fnissa.

När dottern är piggare fladdrar ett hopp till i Therese. Men det kan räcka med att Ewa dansar en Tiktok-dans med sin syster för att hon ska bli liggande i flera dagar igen.

– Som mamma vill man att barn i den åldern ska hoppa runt och vara barn. Men jag får säga ”försök att inte ta ut dig”. Ibland känns det som att man ska bli tokig.

Större delen av dagen vilar Ewa Jakobsson. Hon tar ingen medicin mot huvudvärken, men en varm vetekudde på huvudet kan lindra. Hon har ett akvarium bredvid sin säng och när huvudvärken håller henne vaken om nätterna så tittar hon på fiskarna.

– Man blir lite nervös. Hur länge ska det hålla på?

○ ○ ○

Världen står inför en helt ny grupp patienter. Teamet på Astrid Lindgrens sjukhus i Stockholm är det första i Sverige som

undersöker hur det nya viruset påverkar barn på lång sikt. Det är också de som förväntas kunna svara på frågan: Vad ska Sverige göra för att hjälpa de här barnen?

Fram till i början av mars har Olof Hertting och hans kollegor utrett 65 barn med misstänkt postcovid. Det går inte att säkert säga hur många av dem som varit infekterade av viruset. Strax under hälften av barnen har antikroppar, men teamet tror att fler kan ha varit smittade. En del barn tror de inte har varit smittade, men de har inte hittat någon annan allvarlig sjukdom som kan förklara deras mående.

Flera gånger i veckan hör läkare av sig till mottagningen och ber om råd kring barn med misstänkt postcovid. Olof Hertting svarar dem att han tror att ett team likt det han arbetar i är nödvändigt för att kunna utreda barnen på ett bra sätt.

– Det och en stor öppenhet inför inför olika symtom som kan uppkomma efter covid-19.

Och att barnen blir ordentligt undersökta är avgörande, säger Olof Hertting. Dels för att utesluta någon annan sjukdom, men också för att försäkra föräldrarna om att barnen inte lider av något som är medicinskt allvarligt.

– Även om det kan vara svårt att tro på när ens barn inte ens orkar gå på toaletten, säger han.

En annan aspekt han tar upp är att tiden barnen mår dåligt riskerar att förlängas om de inte får professionell hjälp. Teamet arbetar hårt med att hitta rätt nivå av aktivitet för att barnet ska orka mer och inte drabbas av bakslag.

– Det kan vara allt från att försöka sitta med vid middagsbordet till att försiktigt pröva en fritidsaktivitet igen.

Barnen stod långt ifrån centrum av pandemin under våren 2020. Olof Hertting tror att detta, tillsammans med en allmän misstro som kan finnas kring symtom som framför allt drabbar

kvinnor och flickor, kan ha påverkat familjernas möjligheter att få hjälp från vården.

Det finns en infekterad debatt kring både - Sveriges agerande för att skydda barnen mot coronaviruset och om hur känsliga de är för sjukdomen. Bland annat uppmärksammades en överdödlighet bland skolbarn under våren, som senare visade sig inte ha något med covid-19 att göra.

Olof Hertting säger att allt pekar på att en mycket liten andel barn blir svårt sjuka i akut covid.

– Hur vanligt det är med långtidsbesvär hos barn vet vi ännu inte, men sannolikt är det en relativt liten grupp som får den typen av svåra besvär som vi har sett hos vissa på vår mottagning.

Teamet börjar märka en förbättring som håller i sig hos många av barnen och ungdomarna på

mottagningen, men ett mindre antal barn följer inte det mönstret.

– Det finns en grupp där vi fortfarande inte ser att det har vänt, trots att det börjar närma sig tio, elva månader sedan de insjuknade. Det oroar mig. Vi måste göra mer för att hjälpa dem, säger Olof Hertting.

Samtidigt har en det skapats en kö av nya barn som väntar på att få komma till mottagningen.

Teamet tror inte att de kommer att klara av att utreda alla barn själva – fler mottagningar måste till. En sådan har nyligen öppnats i Lund. Parallellt ansöker Olof Hertting och hans kollegor om etiktillstånd för att göra ett forskningsprojekt.

– Vi vet fortfarande väldigt lite om den här gruppen barn, konstaterar han.

Han tror att det i många fall kan vara svårt att med säkerhet veta vad som är symtom efter virusinfektionen och vad som är en konsekvens

av isolering och minskade fritidsaktiviteter. Oavsett orsak så är barnen i behov av vårdens hjälp.

– Barn och ungdomar har påverkats väldigt starkt av pandemin oavsett om de varit infekterade eller inte. Jag tycker att de har kommit i skymundan när man har talat om hur man ska hantera pandemin på en samhällslig nivå. Jag tror tyvärr att det finns en risk att ohälsan hos barn och unga ökar ju längre pandemin fortsätter.

○ ○ ○

Någon vecka efter det senaste besöket på akuten tycker sig Therese Jakobsson se en försiktig förbättring hos sin dotter. Under sportlovet kan hon vara ute i solen – hon cyklar till och med en bit med sin syster – men någon dag senare är hon tillbaka i sängen och kommer inte upp.

Hennes mamma är bedrövad över bakslaget, men fast besluten om att Ewa ska bli sig själv igen.

– Vi har anmält Ewa till kollo i sommar, för vi tänker att hon ska banne mig vara frisk då.

Det ser Ewa Jakobsson fram emot. Mest av allt längtar hon efter vardagen. Det vanliga livet.

– Gå till skolan, vara pigg, hänga med kompisar. Det var bara så enkelt då.

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

FAKTA. PROJEKT PÅ ASTRID LINDGRENS
BARNSJUKHUS

Fram till i början på mars har 65 barn med misstänkt postcovid utretts på Astrid Lindgrens barnsjukhus.

Två tredjedelar har varit flickor och den vanligaste åldern är 15 år. En handfull barn har varit yngre än 10 år.

Strax under hälften av barnen hade mätbara antikroppar.

Teamet har inte, hos något av de 65 barnen, upptäckt någon annan allvarlig sjukdom som kan förklara deras mående.

Hur många barn som i dag lider av postcovid finns det ännu inget tillförlitligt system för att uppskatta.

Det finns än så länge få studier, även internationellt, kring barn och postcovid. Fenomenet har dock uppmärksamrats i ett antal länder, bland annat i Italien, Storbritannien och Israel.

15 ”Orealistisk att alla svenskar i närtid ska få fast vårdkontakt”

En ny internationell undersökning visar att en fast vårdkontakt är en nyckelfaktor för god kvalitet. Regeringen har nyligen aviserat en satsning på god och nära vård. Men vår bedömning är att det i dagsläget är orealistisk att hela befolkningen i närtid ska kunna få en ordinarie vårdkontakt, skriver företrädare för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.

DN. DEBATT 210315

I dag presenterar vi på uppdrag av regeringen en rapport där vi har undersökt hur befolkningen i Sverige anser att hälso- och sjukvården fungerar jämfört med befolkningen i tio andra länder. Undersökningen ingår i den årliga International health policy survey, IHP. De flesta svar lämnades i slutet av februari eller i början på mars 2020, vilket innebär att undersökningen till stora delar genomfördes före covid-19-pandemin. Några av resultaten presenterade vi före årsskiftet, denna rapport innehåller fler resultat och en fördjupad analys.

Den samlade bilden är nedslående för svensk del, då undersökningen visar på brister i vården som varit kända länge och där vi inte kan se några större förbättringar. Resultaten visar en vård som har långa väntetider och där samordningen och stöden till personer med komplexa sjukdomsbilder inte alltid fungerar. Sverige uppvisar också lägst personlig kontinuitet i kontakterna mellan patient och

vårdpersonal. De svaga resultaten när det gäller väntetider, samordning och personkontinuitet är bekymmersamma och visar på tydliga brister i vårdens personcentrering, det vill säga hur väl vården utgår från individens behov, preferenser och resurser.

I internationell jämförelse har svensk hälso- och sjukvård även flera styrkor. Undersökningen visar bland annat att befolkningen upplever att tillgången till vård är god, och att det är få som avstår från att söka vård på grund av patientavgifter. Resultaten pekar också på en sjukhusvård som befolkningen har stort förtroende för och vi ser även att Sverige ligger i framkant när det gäller vårdens digitalisering.

Undersökningen är en bred belysning av befolkningens egen bild av vården, och några exempel på de resultat som vi anser är viktiga att förbättra eller utveckla i svensk hälso- och sjukvård är följande:

Den svenska vårdens personkontinuitet är jämförelsevis svag. Få anger att de har en ordinarie läkare eller sjuksköterska på den vårdcentral dit de vanligtvis går för sin vård. I Sverige svarar cirka 35 procent att de har en sådan fast vårdkontakt, medan andelen i övriga länder är mellan 80 och 98 procent.

Personer med en ordinarie läkare eller sjuksköterska de vanligtvis går till för sin vård har genomgående bättre erfarenheter av sin vård jämfört med dem som endast har en ordinarie mottagning. De upplever att de är mer delaktiga och att personalen bättre känner till deras sjukdomshistoria och förklarar på ett sätt som de förstår. De får även fler vårdinsatser i jämförelse med personer som enbart har en ordinarie vårdcentral.

Sverige uppvisar längst väntetid till vård som inte är akut. I jämförelse med andra länder rapporterar den svenska befolkningen längst väntetid till vård som inte sker på akutmottagning på sjukhus. Endast 37 procent

svarar att de fått ett besök inom två dagar senaste gången de var sjuka, vilket är lägst resultat av alla länder i jämförelsen.

Få patienter som behövt prata med någon i vården om sin psykiska hälsa uppger att de fått ett stödsamtal eller annan behandling för det. Vi kan se att 65 procent av dem som svarar att de behövt det uppger att de sedan inte haft ett stödsamtal eller fått någon annan behandling från vården.

Personer med kroniska sjukdomar eller sämre självskattad hälsa har generellt sämre erfarenheter av vården. De upplever också oftare än andra svårigheter med att få tillgång till vård.

Undersökningen bekräftar flertalet tidigare studier som visat att det är få i Sverige som har en fast läkare eller sjuksköterska som de vanligtvis går till för sin vård. Den visar också att kontinuitet i form av fast vårdkontakt är en nyckelfaktor för att skapa god kvalitet i

vårdmötet. Det är därför särskilt bekymmersamt att resultaten som rör just personkontinuitet ligger så lågt och att de gjort det under en längre tid.

Regeringen har nyligen aviserat en satsning på god och nära vård. Ett mål med satsningen är att alla ska ha en fast läkarkontakt. Vår bedömning är dock att det i dagsläget är orealistisk att hela befolkningen i närtid ska kunna få en sådan ordinarie vårdkontakt. Primärvården lider bland annat av personalbrist, särskilt när det gäller allmänläkare, samt en låg resurstilldelning internationellt sett. En omställning pågår mot en stärkt första linjens vård, men vi ser inga tecken på att den ännu har förverkligats. Vi har i tidigare undersökningar också sett indikationer på en stressig arbetsmiljö bland läkare i primärvården samt på senare tid ökade spänningar avseende resurstilldelningen mellan digital och traditionell vård.

För att alla ambitioner kring den första linjens vård ska kunna genomföras behövs en samlad strategi, där en bärande punkt är att personkontinuiteten i första hand bör säkerställas för de patienter som har störst behov av det. Man behöver även reglera villkoren på nationell nivå för hur den digitala och fysiska primärvården ska integreras – vilket bland annat inkluderar tydliggjorda principer för val av vårdgivare och hur ersättning ska följa patientens val.

En central del i denna integrering är att 1177 bör tjäna som en gemensam nationell ingång för första linjens vård över hela landet. Likaså är det viktigt att på nationell nivå stärka kunskapsinsamlingen om första linjens vård via ett nationellt primärvårdsregister och påskynda utvecklingen av bättre väntetids- och kvalitetsmätningar.

Utifrån vår undersökning rekommenderar vi följande prioriteringar i arbetet med att utveckla svensk hälso- och sjukvård:

1 Regeringen och regionerna bör i arbetet med att öka andelen fasta vårdkontakter hos befolkningen särskilt se till att det sker utifrån behov och nytta och samtidigt motverka omotiverade skillnader mellan stad och glesbygd. Regeringen och regionerna bör även gemensamt verka för att målet löpande följs upp, utvärderas och tillsynas.

2 Regeringen bör förbättra förutsättningarna för att följa upp vårdens jämlikhet för att motverka omotiverade skillnader i tillgången till fasta kontakter.

3 Regionerna bör arbeta för att nå ut med information och erbjudande till fler som behöver stödsamtal och annan hjälp vid psykisk ohälsa.

4 Regeringen och regionerna bör ytterligare stärka samordningen av patientinformation mellan vårdgivare.

FAKTA. UNDERSÖKNINGEN

Sverige deltar sedan 2009 i den årliga undersökningen International health policy survey (IHP) som syftar till ökat lärande mellan länder och att ge underlag till förbättrat beslutsfattande inom sektorn.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har sedan 2014 i uppdrag av regeringen att genomföra och redovisa den svenska delen av IHP-studien. I den aktuella rapporten redovisas resultat och analyser av 2020 års undersökning.

Undersökningen leds av den amerikanska stiftelsen The commonwealth fund och genomförs i Australien, Frankrike, Kanada, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Schweiz, Storbritannien, Sverige, Tyskland och USA.

Drygt 2 500 slumpmässigt utvalda personer i åldern 18 år och äldre svarade på den svenska delen av undersökningen.

Jean-Luc af Geijerstam, generaldirektör
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Nils Janlöv, projektdirektör vid myndigheten

Peter Nilsson, utredare vid myndigheten

15 Det har Folkhälsomyndigheten lärt sig under året som gått

Kunskapen om det nya coronaviruset har växt snabbare än om något annat virus. Här är en del av det som Folkhälsomyndigheten lärt sig – och två viktiga frågor som ännu inte är besvarade.

Smittsamhet

Hur bra det nya coronaviruset är på att sprida sig är en av de viktigaste lärdomarna som Folkhälsomyndigheten gjort, menar Anders Tegnell.

– Det här viruset återkommer gång på gång oberoende av hur kraftiga åtgärder som

vidtagits för att stoppa spridningen och det får ny fart så fort man släpper på de åtgärderna. Sedan fortsätter det också att sprida sig i grupper som redan tidigare haft hög smittspridning, säger han till DN.

”Superspridare” blev kända när det visade sig att vissa personer smittade väldigt många fler än andra. WHO och andra instanser har dock motsatt sig epitetet, dels för att det kan vara stigmatiserande, dels för att det är oklart om det är egenskaper hos individen eller förhållanden i situationen som bidrar mest till den höga smittspridningen. Fenomenet kallas nu superspridarhändelser och att det sker i så stor utsträckning gör coronaviruset unikt.

– Det kan spridas så väldigt mycket i vissa situationer. Spridningsmönstret är till stora delar slumpmässigt. Många smittar inte någon och vissa smittar många. Det gör det svårt att kontrollera. Det blir också svårt att motivera vissa hårda begränsningar i aktiviteter och miljöer, när det kan gå bra nio gånger men bli

en fullständig katastrof den tionde, säger Anders Tegnell.

Coronaviruset sprids främst via droppsmitta, även om annan spridning kan inträffa. Det är i likhet med många andra virussjukdomar. Att smittan är bekant för de som jobbar med smittskyddsfrågor gör det samtidigt enklare att förstå än vissa andra utbredda sjukdomar.

– Trots att vissa delar av det här är ovanliga är det ändå en typ av smitta som är vana vid. Man kan tänka på när hiv-viruset kom. Då var det ju en helt annan sak och det tog tid innan man förstod hur det spred sig mellan människor.

Immunitet

Hur immuniteten fungerar är fortfarande inte helt klarlagt. Vare sig för den som har genomgått covid-19, eller den som är vaccinerad. Ändå är det just vaccin och immunitet som Anders Tegnell lyfter som positiva upptäckter under pandemin.

– Att det har gått så fort att ta fram ett vaccin är ju fantastiskt och att man blir så bra immun också av genomgången sjukdom. Fortfarande nu efter ett år är det väldigt ovanligt att någon blir smittad två gånger, säger han.

När Folkhälsomyndigheten under våren genomförde antikroppsundersökningar i befolkningen var resultatet långt under vad de uppskattat.

Sedan dess har kunskapen om immunitet växt, om T-cellernas och andra delar av immunförsvarets roll i immuniteten.

Folkhälsomyndighetens råd gällande när och hur man räkna med att ha ett skydd mot covid-19 har ändrats under året: tiden för hur länge man kan räkna sig immun har förlängts och ligger nu på sex månader. Sedan i somras kan alla som har haft covid-19, som bekräftats antingen med pcr-test eller med antikroppstest, räkna med immunitet. Tidigare krävdes ett positivt antikroppstest.

Däremot har inte immunitet efter genomgången sjukdom haft samma effekt på samhällsspridningen som Folkhälsomyndigheten trodde tidigare.

– Det verkar helt klart vara så med den här sjukdomen att smittsamma kontakter är väldigt mycket mer styrande än immuniteten i befolkningen. Vi har lärt oss successivt att immuniteten inte alls är lika bromsande som vi trodde i våras. Bromseffekten har varit ganska liten hittills, säger Anders Tegnell.

Symtom

”Det nya viruset ger luftvägssymtom, feber och hosta”, skrev Folkhälsomyndigheten i ett pressmeddelande den 29 januari 2020. Då hade covid-19 ännu inte bekräftats i Sverige.

Nu, över ett år senare, lyfter Anders Tegnell lärdomen om hur olika covidsjukdom kan te sig som en av de viktigaste.

– Det här är ett virus med förmåga att skapa väldigt olika typer av sjukdom, det är väldigt få virus som är så, säger han.

Karin Tegmark Wisell, avdelningschef på Folkhälsomyndigheten, menar att kunskapen om de många symtom som covid-19 kan orsaka är en av de viktigaste.

– Det är insikten om att det är väldigt svårt att fånga fall av covid-19 endast på en symtombild. Det är inte bara hosta, feber och så vidare utan vi har förstått hur viktigt det är att ha en bred syn på sjukdomen och att det kan vara väldigt milda symtom, sade hon till DN i en intervju i slutet på förra året.

De symtom som Folkhälsomyndigheten fått flest rapporter om är:

hosta

feber

andningsbesvär

snuva

nästäppa

halsont

huvudvärk

illamående

muskel- och ledvärk

nedsatt lukt- och smaksinne

diarré

Enligt 1177 kan även magknip, olika typer av hudutslag och trötthet förekomma.

Det finns även de som är mer eller mindre asymtomatiska, de känner sig alltså inte sjuka alls under infektion.

Riskgrupper

Under våren låg stort fokus på vilka som hade högst risk att drabbas av allvarlig covid-19.

Tillstånd som högt blodtryck och diabetes uppmärksammades av medier när de visade sig vara överrepresenterade bland de som blivit allvarligt sjuka.

Redan tidigt fick dock Folkhälsomyndigheten indikationer på att ålder var den absolut största riskfaktorn. Sedan dess har bilden blivit allt tydligare om att de äldsta är de mest utsatta.

– Rapporterna från Kina talade starkt för det och sedan var det enormt tydligt i de stora rapporterna från Italien. Så det stod klart ganska tidigt. Sedan var det länge en diskussion om hur stor risken är för yngre med riskfaktorer, men den risken har kunnat tonas ned allt eftersom, säger Anders Tegnell och fortsätter:

– Det finns faktorer hos yngre som påverkar hur väl man klarar en iva-behandling, om man skulle bli svårt sjuk. Där är ju övervikt en viktig sådan, men det är ju lite annorlunda än risken för allvarlig sjukdom.

Att ålder i sig har så stor påverkan på riskerna sticker ut jämfört med andra virus.

– Det är ovanligt att ålder är så extremt kopplat till risk. Att bara ålder är en så extremt tydlig riskfaktor, det finns kanske enskilda mindre vanliga sjukdomar som fungerar så men inga andra stora sjukdomsgrupper.

Frågorna

Trots de stora lärdomar som gjorts finns flera kunskapsluckor kvar. Anders Tegnell lyfter två frågor som är viktiga att besvara för arbetet framöver.

– Dels behöver man lära sig bättre var den stora risken för smittspridning finns. Då behöver man inte stänga och reglera så brett utan kan rikta in sig mer specifikt på smittfarliga miljöer, om det kommer utbrott längre fram, säger han och fortsätter:

– Sedan är det ju förstås den stora diskussionen kring långtidseffekterna som vissa får av

sjukdomen. Där behöver vi förstå mycket mer för att kunna hantera det bättre.

Kunskapen om covid-19 har på ett år blivit större än för flera äldre sjukdomar, säger statsepidemiologen.

– Just när man ser väldigt många fall under en kort tid så genererar det väldigt mycket kunskap. Vi lär oss fortfarande.

Amanda Dahl

amanda.dahl@dn.se

15 Astra Zeneca dementerar ökad risk för blodproppar

Storbritannien. Läkemedelsföretaget Astra Zeneca gick på söndagen ut med ett pressmeddelande där företaget försäkrar att deras vaccin inte orsakar blodproppar.

Misstankarna om att det kunde finnas ett samband har rests sedan myndigheterna i bland annat Danmark, Norge, Island, Estland, Lettland, Litauen, Luxemburg, Österrike och Irland tillfälligt stoppat användningen.

– Omkring 17 miljoner människor i EU och Storbritannien har nu fått vårt vaccin och

antalet personer som drabbats av blodpropp i den gruppen är lägre än de hundratals fall som kan förväntas i befolkningen som helhet, säger företagets chefsläkare Ann Taylor i ett uttalande.

Även det svenska Läkemedelsverket och Världshälsoorganisationen WHO bedömer att vaccinet är säkert.

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

15 Pandemiåret gav regionen flera miljarder i överskott

Pandemiåret 2020 var ett krisår som samtidigt gav ett positivt ekonomiskt resultat i kommuner och regioner, i Region Stockholm med hela 5,8 miljarder. Förklaringen ligger bland annat i kraftigt utökade statsbidrag, samtidigt som regionen levererat mindre sjukvård med vårdskuld som följd.

– Det är ett exceptionellt bokslut, säger finansregionrådet Irene Svenonius (M).

Socialdemokraterna anser att mångmiljardöverskottet visar på bristfällig styrning.

Region Stockholm med en befolkning på drygt två miljoner invånare har landets näst största offentliga budget. Inför 2020 såg det ekonomiska läget bistert ut med förväntat minskade skatteintäkter och vikande konjunktur. Men pandemiåret har inneburit helt andra realiteter, och i årsbokslutet, som Irene Svenonius kallar exceptionellt, slutar regionens resultat på 5,8 miljarder, på en budget på 108 miljarder.

– Det som har byggt upp överskottet är engångseffekter, statsbidrag och att vi har en skuld till befolkningen, säger Irene Svenonius.

Enligt bokslutet utgörs resultatet av lägre kostnader för pensioner, högre och riktade statsbidrag, samt reavinster från fastighetsförsäljningar. Covidpandemin har också lett till en tillfällig nedgång för den

vanliga värden som i sig sänkt kostnaderna 2020. Värde av den så kallade vårdskulden – av vård som inte utförts under pandemin – uppskattas till 1,8 miljarder kronor.

– Vi kommer att ta ansvar för det här stora överskottet inför kommande år, genom att göra en så stor avsättning som är lagligt möjligt i en resultatutjämningsreserv, säger Irene Svenonius som uppger att 3,2 miljarder kommer att avsättas på detta sätt.

Kommunallagen tillåter en viss avsättning av ett positivt resultat för att kompensera för framtida underskott.

– De här medlen kan vi använda för att brygga över minskade skatteintäkter som kan bli effekten av den lågkonjunktur som vi är inne i nu. På det sättet kan vi säkerställa hälso- och sjukvården och kollektivtrafiken framåt. Annars skulle vi tvingas till stora besparingar.

Irene Svenonius säger att man i tertiärrapport 2, i september såg att regionen gick mot ett miljardöverskott som då uppskattades till 3,3 miljarder.

Regionen har också vid flera tillfällen krävt ersättning av staten för utgifter under pandemin, senast i september. Regionen har fått 2,3 miljarder i statliga medel som inte förbrukats.

– Vi har ju fått generella statsbidrag. Och överskotten motsvarar de covidrelaterade minusposterna i bokslutet. Det är ett exceptionellt år då vi inte har kunnat använda våra verksamheter som normalt.

Men finns det en poäng i en offentlig budget att lägga pengar på hög. Har man inte hållit lite för hårt i tyglarna då?

– Poängen är inte att lägga pengar på hög. Jag tror även att finansministern trodde att skatteintäkterna skulle falla mer förra året. Det

finns inget självändamål i ett överskott. Men inte heller att göra av med pengar i onödan.

Från den socialdemokratiska oppositionen kommer kritik. Då det under sommaren stod klart att regionen gick mot ett miljardöverskott, så hade pengarna kunnat användas mer effektivt, säger oppositionsregionrådet Aida Hadzialic (S).

– Man borde redan då ha kraftsamlat för att möta de här stora vårdbehoven hos befolkningen. Att man lägger pengar på ett bankkonto när huset brinner är ett felaktigt vägval. Miljardöverskottet tyder på ett bristfälligt ledarskap, säger Aida Hadzialic, som tror att pengarna kunde ha använts bättre trots pandemin.

– Man hade kunnat dela upp det här överskottet i tre delar och lagt en del i en fond och använt delar till vården. Vi har i stället en situation i den här regionen då man tvingas till neddragningar exempelvis på sjukhusen och nu

senast inom kvinnosjukvården, trots att det finns pengar.

Sammantaget gjorde landets kommuner och regioner, som normalt har problem att nå en budget i balans, ett resultat på 51,5 miljarder 2020. Det beror framför allt på rejäla tillskott av statsbidrag för att klara covidpandemin, och minskad efterfrågan på så kallade välfärdstjänster, framför allt sjukvård, säger Annika Wallenskog, chefsekonom på Sveriges kommuner och regioner. Wallenskog lyfter också en mycket låg nettokostnadsutveckling under 2020, på runt 1 procent.

– Förklaringen till den låga kostnadsutvecklingen är att man har haft en låg efterfrågan på sjukvård, utöver covidvård. Det man kan vara orolig för är att människor inte sökt för hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes och cancer som kan bli värre över tid, säger Wallenskog.

Regionerna har trots pandemin utfört 80 procent av operationerna.

– Det som är mer oroande är andra sjukdomar.

Överskottet är heller inget man har nytta av – det gick in i bokslutet 2020, säger Annika Wallenskog. Offentliga budgetar skiljer sig från motsvarigheten i näringslivet.

– I ett företag innebär ett överskott att många har velat köpa ens varor eller tjänster. Här är det tvärtom. Det finns inget egenvärde för en kommun eller region att ha ett stort överskott.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

FAKTA. ÅRSBOKSLUT REGION STOCKHOLM

Budgeten 2020 för Region Stockholm uppgick till 108 miljarder kronor. Regionen budgeterade för ett resultat på 311 miljoner kronor.

Resultat

5,8

miljarder, motsvarande 5,8 procent av skatteintäkter och generella statsbidrag.

De generella statsbidragen stärktes med 2,3 miljarder under året.

Trafiknämnden redovisade ett underskott på 1,1 miljarder kronor bland annat på grund av minskade intäkter i kollektivtrafiken.

Resultatet beror på:

Lägre pensionskostnader +2,2 mdkr

Samlade skatteintäkter +1,5 mdkr

Reavinster +0,9 mdkr

Lägre avskrivningar och räntekostnader +0,8 mdkr

Resultateffekt covid-19 -2,2 mdkr

Beräknat värde för uppskjuten vård +1,8 mdkr

Källa: Region Stockholm

16 De svenska "IS-barnen" kommer hit – frågan är när och hur

I vissa fall är det bäst att vänta och se. I andra är det lika bra att dra av plåstret eftersom ingenting blir bättre av att tiden går. Så är det med svenskarna som befinner sig i IS-lägren, där Sverige har sagt sig vilja hjälpa de minderåriga, men trots det enbart har lyckats få hem de så kallade Skråmo-barnen.

Nu ökar dock det internationella trycket på att omvärlden ska avlasta kurderna, som har svårt att ta hand om tusentals utländska IS-jihadister, och vars myndigheter bönfaller Europa att agera. FN:s särskilda sändebud, Fionnuala Ni Aolain, går så långt att hon hävdar att de som struntar i att hämta sina medborgare inte följer internationell lag om att värna mänskliga rättigheter. Det gäller inte minst hanteringen av barnen, där hon menar att länder som

väljer att lämna dem i sticket ”kommer att dömas av historien”.

För medan barnen framför allt ska hämtas för sin egen skull, gäller inte samma sak för vuxna terrorister. Om Sverige bestämmer sig för att ingripa är det i så fall främst för att hjälpa kurderna samt för att flera av IS-jihadisterna i slutändan ändå riskerar att bli Sveriges problem.

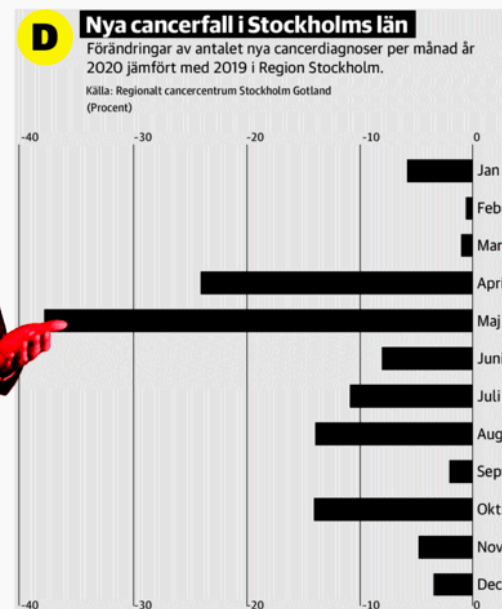
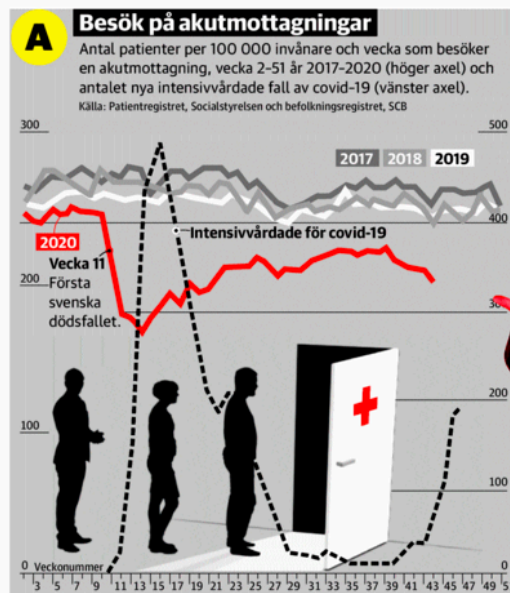
Det senare är även ett mindre ädelt motiv för att inte skjuta de så kallade ”IS-barnen” på framtiden, vilket exempelvis Finland har insett. Som grannlandets särskilda sändebud, Jussi Tanner, förklarar i DN:s reportage är det ingen långsiktig lösning att de sitter inhägnade i öknen, eftersom lägren inte kommer att finnas för alltid, vilket betyder att ”de här barnen kommer att återvända. Det enda vi kan påverka är tajmingen, och på vilket sätt”. Vidare: ”Jag kan säga med stort självförtroende att det värsta tänkbara alternativet för oss är att lämna dem där”.

Även om han är noga med att poängtera att han bara uttalar sig om de finska barnen, gäller samma sak för de svenska, som förr eller senare kommer att landa på svensk mark. Därmed står alternativen mellan att få hem dem så fort som möjligt eller att de först radikaliseras i det som Säpos chefsanalytiker Ahn-Za Hagström kallar för ”nya kalifatet”, för att därefter resa hit, varpå problemet har växt. ”Ju längre de blir kvar i detta islamistiska matriarkat, desto svårare blir det att integrera dem i hemländer de aldrig har sett”, som journalisten Åsne Seierstad skrev i helgen.

Den här frågan kommer alltså inte att lösas av sig själv. Och ingenting blir bättre av att Sverige väntar och ser.

Susanne Nyström

susanne.nystrom@dn.se

Genomförda operationer

Antal genomförda operationer per vecka.

Källa: Gunnar Enlund, biträdande registerhållare Svenskt perioperativt register. Data saknas för Region Jämtland Härjedalen. DN har exkluderat Blekinge och Gotland eftersom det saknas data från dessa regioner för 2019.

16 Fakta i frågan: Hur stor är vårdskulden efter covid-19-pandemin?

Pandemin har trängt undan annan vård. Dessutom uppsöker svenskar vården i mindre utsträckning. Men hur stor kan vårdskulden bli efter pandemin?

DN:s Kristoffer Örstadius granskar frågor som är viktiga för samhällsutvecklingen.

Det senaste året har sjukvården tvingats ställa om på grund av pandemin. Annan vård har behövt kliva åt sidan för att frigöra personal som tagit hand om covid-19-patienter. Det har skapat en så kallad vårdskuld för sjukvården att ta igen därför att planerade behandlingar och operationer har skjutits upp. Men hur stor är egentligen vårdskulden? Hur har

Sverige klarat den övriga hälso- och sjukvården under pandemin?

Besöksmönstren i vården har förändrats markant inom de flesta områden. Ett exempel är antalet akutmottagningsbesök som var 34 procent lägre i början av april 2020 än åren innan.

Graf A visar antalet patienter vecka för vecka.

Se graf A: "Besök på akutmottagningar"

Även de fysiska besöken på vårdcentraler och annan primärvård minskade under våren 2020. Minskningen var cirka 36 procent mellan januari och maj förra året. Det har dock delvis kompensats av en ökning av digital vård, telefonsamtal, hembesök och brevkontakter. Även antalet genomförda besök i den specialiserade vården har fallit.

Det är svårt att värdera effekterna av minskningen. Det finns inget givet svar på vilken nivå som bäst motsvarar befolkningens behov. Kanske är antalet besök på akutmottagningarna snarare på en mer

”rimlig” nivå nu. Den vård som skjutits upp eller som aldrig sökts är inte per automatik vård som behöver tas igen. En sjukdom som före pandemin hade föranlett ett läkarbesök kan ju till exempel ha läkt sig självt.

Samtidigt står vården inför ett ökande rehabiliteringsbehov för dem som varit sjuka i covid-19 hittills.

Begreppet vårdskuld är omdiskuterat. Termen implicerar att någon är skyldig, men har blivit ett flitigt använt begrepp under pandemin för att beskriva uppskjuten vård. Så hur stor är ”skulden” som uppstått? Vi har granskat data för operationsköer och uppdämt vårdbehov för de största folksjukdomarna:

Operationer

I december 2020 stod omkring 136 000 svenskar i kö till en operation eller annan åtgärd inom den specialiserade vården. Av dem hade 61 000 väntat längre än vårdgarantins maxgräns på 90 dagar.

Ett år tidigare, det vill säga före pandemin, stod 130 000 personer i kö, varav 40 000 hade väntat längre än 90 dagar.

Jämförelsen är dock inte rättvis om vi vill dra slutsatser om uppskjuten vård. I statistiken syns till exempel inte patienter som trots behov har avvaktat med att kontakta vården under pandemin eller som väntar på beslut om operation.

En annan metod är att jämföra antalet *genomförda* operationer år 2020 med tidigare år. Skillnaden ger en uppskattning av hur många operationer som ”borde” ha genomförts.

Cirka 269 000 planerade operationer genomfördes år 2020 jämfört med 349 000 år 2019 enligt data från Svenskt perioperativt register. Det motsvarar en skillnad på 80 000 operationer, 23 procent.

Minskningen skedde under pandemins första våg. Efter sommaren steg åter antalet operationer men nådde ändå inte riktigt upp till tidigare nivåer.

Se graf B: "Genomförda planerade operationer"

Minskningen är störst inom ortopedi, ögon, öron-näsa-hals och allmänkirurgi. Särskilt stor var den under pandemins första fas för öron-näsa-hals-ingrepp på barn, till exempel operationer av halsmandlar och näspolyper. Cirka 87 procent färre operationer genomfördes veckorna 12–26 under 2020 än under samma period 2019.

Antalet akuta operationer har inte förändrats alls lika mycket. Det tyder på att sjukvården har prioriterat de svårast sjuka. År 2020 genomfördes 155 000 akuta operationer jämfört med 153 000 operationer år 2019.

Se graf C: "Genomförda akuta operationer"

Men även för de akuta operationerna syns en minskning under några veckor i april.

Få privata vårdgivare ingår i Svenskt perioperativt register som DN har använt sig av ovan. Det skulle kunna antas påverka bilden i delar av Sverige där

regionerna valt att nyttja privata aktörer för att öka kapaciteten. En annan datakälla, den nationella väntetidsdatabasen, visar också på en betydande nedgång i det totala antalet operationer i Sverige som genomförts. Endast cirka 501 000 operationer genomfördes år 2020 jämfört med 619 000 år 2019, 620 000 år 2018 och 602 000 år 2017. I dessa siffror ingår inte enbart operationer utan även andra vårdingrepp.

Cancervården

Tidig upptäckt av cancer innebär en större chans till överlevnad. För patienten ökar dessutom sannolikheten för en kortare, skonsammare och mer effektiv behandling.

Under pandemin har färre nya cancerfall diagnostiserats. Under mars–oktober 2020 minskade antalet nyupptäckta cancerfall med 10 procent jämfört med samma period 2019. Det skulle kunna betyda att så många som uppskattningsvis närmare 6 000 cancerfall inte har upptäckts. Den största procentuella

nedgången är för prostatacancer, livmoderhalscancer och lungcancer.

Data från Region Stockholm, som är en av de regioner som drabbats hårdast av pandemiutbrottet, visar att det helåret 2020 registrerades 1 756 färre cancerdiagnoser än 2019. I maj var minskningen 38 procent.

Se graf D: "Nya cancerfall i Stockholms län"

De saknade cancerfallen finns i princip bara i den äldre populationen, 60 år och uppåt. DN har inte lyckats hitta några data uppdelade per kön.

Screeningen för bröst- och för livmoderhalscancer minskade under 2020 jämfört med 2019. Flera regioner pausade helt eller delvis verksamheten under våren.

För dem som har sökt vård och fått en cancerdiagnos verkar vården i huvudsak ha fungerat bra. Cancerpatienter har i genomsnitt fått en snabbare behandling än tidigare. I medierna har det förekommit

uppgifter om att det ansträngda vårdläget tvingat flera regioner att skjuta på nödvändig vård, inklusive canceroperationer. Rapporterna kommer bland annat från sjukhusledningarna i Skåne och Uppsala. Men kvalitetsindikatorer från vården tyder alltså snarare på att cancerpatienter fått en snabbare behandling. Förra året påbörjades behandlingen för 50 procent av cancerpatienterna inom den tidsgräns som vården satt upp för respektive diagnos. Det ska jämföras med 46 procent året innan. En trolig förklaring är att inflödet av nya patienter har minskat. Inte heller om vi studerar de regioner som tydligast varnat för att nödvändig vård skjuts upp, kan vi se några betydande försämringar.

Diabetesvården

Antalet diabetespatienter som besökt sjukvården minskade under pandemin. En förklaring skulle kunna vara att diabetes är en av riskfaktorerna för svårare sjukdom vid covid-19 och att dessa patienter hade särskilt stor anledning att undvika vårdbesök för att

inte bli smittade. En annan orsak kan vara att vården inte hunnit med att registrera alla besök.

Det är än så länge för tidigt att bedöma hur diabetesvården har påverkats av pandemin. För diabetespatienter är det viktigt med återbesök för exempelvis kontroller. DN har försökt undersöka hur antalet nyupptäckta diabetesfall förändrats och hur vården har fungerat för de som har diabetes, men inte lyckats hitta bra data.

Vård vid stroke och hjärtinfarkt

Det akuta omhändertagandet vid stroke och hjärtinfarkt är avgörande för behandlingens resultat. En oro har varit att personer med misstänkt stroke och hjärtinfarkt inte söker akut sjukvård under pandemin samt att behandlingar prioriterats ner. Vårddata visar i huvudsak följande:

Färre personer vårdas. Antalet personer som vårdats på sjukhus för stroke och hjärtinfarkt har minskat under pandemin. Minskningen har varit tydligast hos

personer 70 år och äldre. För månaderna mars till juni motsvarade den cirka 10 procent för strokefall och cirka 18 procent för hjärtinfarkter jämfört med tidigare år. En möjlig förklaring är att personer med lindriga symtom har undvikit att söka akut vård. Minskningen kan också bero på att vården inte hunnit med att registrera alla fall.

Antalet behandlingar oförändrade. Ingen större förändring syns för antalet behandlingar som är viktigast för att rädda liv. En fortsatt hög andel operationer har utförts inom den tid som rekommenderas för personer som löper hög risk att insjukna i akut stroke eller hjärtinfarkt. Vid akut stroke och hjärtinfarkt är det viktigt att snabbt återställa blodflödet och syretillförseln, så kallad reperfusionsbehandling. Andelen patienter i vården som fått sådana behandlingar har varit i stort sett oförändrad. Detsamma gäller för räddningsinsatser vid hjärtstopp på sjukhus.

Psykisk och fysisk ohälsa

Pandemin kan påverka vår psykiska ohälsa på flera sätt. Till exempel kan högre arbetslöshet innebära en ökad risk för psykisk ohälsa. Stängda träningslokaler och hemarbete kan leda till mer stillasittande, vilket kan påverka både vår psykiska och fysiska hälsa. Att begränsa sitt sociala umgänge kan förstås också ha negativa effekter.

Internationella studier pekar på att det psykiska välbefinnandet har minskat under pandemin. Data kommer dock från länder med hårdare restriktioner knutna till pandemin.

Folkhälsomyndigheten har studerat situationen för personer som är 70 år och äldre, den grupp som omfattas av de strängaste restriktionerna och som dessutom har störst anledning att begränsa sina sociala kontakter. De som redan var socialt, ekonomiskt och hälsomässigt utsatta mår nu psykiskt sämre.

Folkhälsomyndigheten gör bedömningen att det sannolikt ”finns ett uppdämt vårdbehov avseende både psykisk och fysisk hälsa i denna grupp”.

Enligt data från patientregistret har antalet nyregistrerade fall av psykiatriska tillstånd i befolkningen minskat under pandemin, troligtvis på grund av att personer i mindre utsträckning har sökt vård. Om det betyder ett större vårdbehov på sikt är svårt att veta men det förefaller sannolikt.

Antalet fullbordade självmord ökade inte första halvåret 2020 (611 personer) jämfört med första halvåret 2019 (638 personer). Statistik för andra halvåret presenteras först senare. Självmordsförsöken varken ökade eller minskade under perioden februari till juni 2020 jämfört med tidigare år.

Antalet nyregistrerade fall av neuropsykiatriska tillstånd som adhd har dock inte minskat utan fortsatt att öka i enlighet med tidigare utveckling. Det tyder på att neuropsykiatriska utredningar fortsatt att fungera.

Personalskuld

Både fackförbund och sjukhusledning har slagit larm om att personal som vårdat de svårast sjuka i covid-19

är fysiskt och psykiskt trötta. Det är rimligt att anta att det finns ett stort behov av återhämtning framöver. Det är svårt att göra en säker bedömning av de långsiktiga effekterna av det.

Data som regionerna tagit fram åt DN visar att uttag av semester och komptid har minskat. I Västra Götalandsregionen var semesterskulden (betald semester som inte tagits ut) i december 2020 cirka 12 procent högre än i december 2019. Personalomsättningen minskade något under samma period.

En tydlig slutsats är att färre personer besökte vården år 2020 jämfört med tidigare år. Det är rimligt att anta att det i många fall rör sig om vårdbehov som kommer att belasta vården framöver. Till exempel är det osannolikt att minskningen av antalet nyupptäckta cancerfall speglar en reell minskning av antalet personer med cancer. Ett frågetecken finns också kring den växande grupp som har långvariga symtom efter att ha varit sjuka i covid-19. Hur många de är och vilka behov de har av framtida vård är oklart. Det kan

komma att ta många år innan vi ser de fulla hälsomässiga konsekvenserna av pandemin.

Kristoffer Örstadius

kristoffer.orstadius@dn.se

SVARET I KORTHET.

1 Besöken till sjukvården har minskat under pandemin. Det är svårt att värdera den långsiktiga effekten av minskningen eftersom all den vård som skjutits upp eller som aldrig sökts inte per automatik är vård som behöver tas igen.

2 Förra året genomfördes cirka 23 procent färre planerade operationer än året innan.

3 Färre cancerdiagnoser registrerades förra året än tidigare år. Uppskattningsvis närmare 6 000 cancerfall har inte upptäckts. Risken är stor att dessa personer får en sämre prognos när canceren upptäcks.

16 Flera regioner når inte vaccinmålet

Det nationella vaccinmålet kommer inte att nås, enligt flera regioner. I förra veckan stod det klart att Astra - Zeneca endast levererar hälften av de vaccindoser som utlovats till EU. För Sverige innebär det 3,3 miljoner färre doser.

– Det är kört, säger Tina Mansson Söderlund, vaccinsamordnare i region Gävleborg till SVT Nyheter.

Och Jämtland ser inte heller ut att klara målet. Sedan tidigare har bland andra region Stockholm, Skåne, Halland och Dalarna sagt att målet blir svårt att nå.

TT

16 Jönköping förlorar privilegiebrevet

Jönköping blir av med sitt privilegiebrev, som förvarats i staden i flera hundra år. Enligt en dom i Stockholms tingsrätt ska brevet flyttas till Riksarkivet i Vadstena, rapporterar P4 Jönköping. Ann-Marie Nilsson (C), kommunstyrelsens ordförande i Jönköping, är besviken över domen.

– För det första är det väldigt tråkigt, det har varit en viktig del av vår historia. För det andra vill jag påstå att vi har en mycket hög och professionell kompetens att ta hand om det hos oss, säger hon till Jönköpings-Posten.

TT

16 Sydafrikansk virusvariant spred sig efter studentfester

18 sannolika fall av den sydafrikanska virusvarianten har rapporterats bland studenter på Uppsala universitet. Regionen befärar nu att fallen bara är toppen av ett isberg – och att spridningen tagit fart på studentfester.

– Korridorsfesterna har definitivt varit superspridarevent, säger Mats Martinell, ansvarig för regionens provtagning.

Sedan två veckor tillbaka pågår ett intensivt arbete med smittspårning bland studenter på Uppsala universitet efter fall av virusvarianten B1351, som först upptäcktes i Sydafrika.

– I fredags fängade våra smittsäkrare upp ett tjejjgäng där sex av sju blivit sjuka efter en korridorsfest. Nu har

vi jobbat hela helgen med att smittspåra utifrån den. Vi har kommit fram till att det varit ganska många fester i det här området, säger Mats Martinell.

Regionen har hittills upptäckt minst 18 positiva fall av covid-19 där det sannolikt rör sig om varianten. Fler analys svar väntar och smittskyddsläkare Johan Nöjd tror att det är betydligt fler som smittats.

– Vi tror att det här kan vara toppen på ett isberg, och vi ser mycket allvarligt på det. Om vi inte får stopp på det här utbrottet riskerar vi att få en dramatisk ökning av antalet covidfall i Uppsala, säger Johan Nöjd i ett pressmeddelande.

Studenter som testat positivt har uppmanats att isolera sig. Även nära kontakter utan symtom har fått direktiv om att hålla sig hemma. På måndagen gick regionen ut med en varning om spridningen av varianten till studenterna på universitetet och uppmanar studenter att inte åka hem för att hälsa på sina föräldrar.

Mats Martinell konstaterar att utbrottet fortfarande inte är under kontroll två veckor efter de första fallen. Han menar att korridorsfesterna har blivit superspridarmiljöer.

– I en korridor bor det kanske 10–12 personer som läser helt olika program och har olika umgängen. Vid en korridorsfest blir nästan alla smittade. Sen sprids det här ut i en massa olika umgängeskretsar. Därför kan man prata om superspridarevent. Det är en perfekt storm för viruset.

Mats Martinell betonar samtidigt att regionen inte är arg på studenterna och att alla som insjuknat behöver samarbeta med smittspårarna.

– Nu är vi i ett läge där vi måste kämpa framåt. Det är tack vare att man berättar att man är sjuk vi kan få stopp på det här. Vi är inte arga utan vädjar om samarbete. Men framöver: Inga fler fester. Det orsakar så mycket skada.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

FAKTA.

Den sydafrikanska virusvarianten, vilken benämns B1351, beräknas vara mer smittsam än det ursprungliga viruset.

Det finns inga bevis för att den skulle orsaka allvarligare sjukdom men däremot har det kommit varningar om att vaccin inte fungerar likadant mot varianten.

16 ”Jag har aldrig varit i närheten av något som är så svårt som detta”

I al-Hol har svenska barn hamnat i ett moment 22. Deras mödrar släpper inte hem dem själva, men Sverige vägrar ta emot kvinnorna. Så barnen är kvar.

Finland kan ha löst knuten genom att ge en enda man i uppdrag att förhandla om vilka medborgare som ska få hjälp att återvända.

– Barnen måste hem, säger det särskilda sändebudet Jussi Tanner.

Han vet exakt när han fick ordern. Och exakt var.

– Jag stod i hörnet av Avenue A och 13:e gatan på Manhattan när telefonen ringde. Det var

utrikesministern och det var på morgonen den 20 oktober 2019.

När utrikesminister Pekka Haavisto bad Jussi Tanner att lämna förordnandet som andreman i den finska FN-delegationen i New York, för att i stället utreda de medborgare som befann sig i lägret al-Hol i nordöstra Syrien, tippade ministern att det skulle krävas ett par veckors arbete.

Två dygn senare satt Tanner på ett plan till Helsingfors. Han har inte återvänt till arbetet på Manhattan sedan dess.

– Jag har aldrig någonsin i hela mitt yrkesliv varit i närheten av något som är så svårt som detta, säger han.

Finland räknar med att strax under hundra medborgare har rest till konfliktområdet i Syrien under inbördeskriget där. Det kan jämföras med Sveriges uppskattning på 300.

– Men vår muslimska befolkning har alltid varit mycket mindre än er, så i relation till det är det ändå en ganska stor grupp, säger Jussi Tanner. I lägren tror vi att det har funnits drygt 40 personer, och majoriteten är barn.

När Sverige räknade sina medborgare i lägren för ett par år sedan var det 60 barn, 25 kvinnor och ett okänt antal fängslade män som befann sig där. I dag kan ingen svensk myndighet ge säkra uppgifter på hur många som är kvar. I Sverige finns inte heller någon med det speciella uppdrag som Jussi Tanner har.

Utsänd av regeringen förhandlar han på egen hand med det kurdiska självstyret, och han kan ensam ta beslut om vilka finska medborgare som ska få hjälp att komma hem.

Två händelser var avgörande för att Jussi Tanner blev särskilt sändebud och båda inträffade exakt samma dag – den 9 oktober 2019. Då gjordes till att börja med en turkisk offensiv in i norra Syrien.

– Många undrade vad som skulle hända med lägren där IS-familjerna befann sig då. Skulle de stängas, tas över eller överges? Läget för barnen var redan eländigt, och många dog den hösten. De befann sig helt klart i livsfara, säger Jussi Tanner.

Den andra händelsen har att göra med paragraf 22 i den finska grundlagen. Hösten 2019 var den satt under lupp med anledning av de finska barnen i Syrien. Just den 9 oktober kom Justitiekanslern med ett uttalande.

– Slutsatsen var att finsk lag stödjer en repatriering av åtminstone barnen, och om så krävs – barnen tillsammans med sina mammor. Det ligger ett mer komplext resonemang bakom så klart, men det är uppenbart att det finns en grundlagsfäst skyldighet för finska staten att säkerställa de här barnens trygghet om det är möjligt. Och mot den bakgrunden fanns det inget val – vi måste få ut dem om vi kan, säger Jussi Tanner.

Det svenska Utrikesdepartementet har en annan hållning, som i praktiken sätter stopp för att aktivt ta

hem svenska barn från Syrien. Den som ställer frågor kring detta får sedan över ett års tid ett skriftligt svar med få variationer:

”Målet är att de barn som finns i lägren ska kunna föras till Sverige om och när det är möjligt. Det lokala självstyret motsätter sig dock repatriering av endast barn, men undantag kan göras om föräldern samtycker. Ingen mamma har hittills visat intresse för detta. Det är inte aktuellt för Sverige att repatriera kvinnor ur lägren.”

Det senaste halvåret har flera kvinnor som suttit i al-Hol ändå återvänt till Sverige med sina barn. De har samtliga själva rymt från lägren och på olika vägar blivit föremål för utvisning till Sverige. Oftast via Turkiet, men de två senaste – som nu återvänder till Borås – tillfångatogs av den syriska regimen och utvisades via den svenska ambassaden i Libanon.

Jussi Tanner säger att den finska debatten var ”toxisk”, när han fick sitt uppdrag, hösten 2019. Precis som i Sverige väckte terrorsektens överlevare heta känslor.

Men den nytilträdde regeringen under socialdemokraten Sanna Marin lutade sig mot justitiekanslerns ord och gav Tanner i uppdrag att göra det grundlagen krävde av honom. Det är både en styrka och en utsatthet i det starka mandatet.

– Jag har ett utmärkt team bakom mig, och en jättebra chef, men ansvaret kan inte delegeras. De här besluten är så impopulära så jag måste ta dem själv, säger han.

Diplomaten är noga med att understryka sin politiska neutralitet. Nu arbetar han för en grön utrikesminister i en socialdemokratiskt ledd regering, men så har det inte alltid varit.

– Jag var rådgivare åt förre utrikesministern Timo Soini, från Sannfinländarna. Han var alltså populist och vi arbetade väldigt nära varandra i tre år, säger Tanner.

Under arbetet som sändebud har han lärt känna finländarna i lägren, personligen, genom flera besök

där. Han suckar djupt innan han hittar ord för att beskriva al-Hol.

– Verkligheten träffar dig, som ett slag, när du kommer dit. Det är en fruktansvärd plats. Levnadsvillkoren för barnen är helt outhärdliga och att de befunnit sig där i två år nu, går knappt att ta in.

Svenska UD delar en liknande lägesbeskrivning i ett mejl till DN.

”Den humanitära situationen i nordöstra Syrien är ohållbar. Behoven efter Daeshs härjningar är omfattande. Läger som al-Hol och Roj är inga undantag.”

Enligt UD satsar Sverige nu på ett stort stöd till lokala aktörer för att ge de svenska barnen en drägligare tillvaro i lägren. Men konstitutionen i Finland ställer som sagt högre krav än så på Jussi Tanner.

– Den finska grundlagen verkar vara skriven med ovanligt starkt tryck på medborgarnas grundläggande rätt till skydd. Jag vill säga detta för att – även om jag

alltså är bundna att agera – så kan det hända att andra länder inte är det.

Det finns dock en sak som kan påverka även de finska barnens möjligheter att komma hem. I Tanners uppdrag ingår att också försäkra sig om att ingen som tas till Finland utgör ett hot mot landet. Det betyder djupintervjuer med barnens mammor.

– I början var jag skeptisk, till och med cynisk skulle jag säga. Jag trodde nästan inte på någonting av det de sa. Jag försökte behandla dem värdigt, men jag förväntade mig bara att de skulle säga precis vad som helst för att bli räddade.

I dag har Finland repatrierat ett tjugotal barn och sex vuxna kvinnor. Två kvinnor och åtta barn direkt från lägren, resten via Turkiet. I varje enskilt fall har Jussi Tanner bedömt hur Finland påverkas av att just de här människorna återvänder.

– Om barnens mammor utgör en säkerhetsrisk, måste jag ta med det i beräkningen. Det är något jag tar på

stort allvar, men hittills har jag inte någon gång kunnat hitta uppgifter på det området som ens kommer i närheten av att trumfa barnets rättighet till skydd.

Han tillägger att han också ser ett mycket större hot i att barnen stannar, än i att kvinnorna kommer hem.

– Det är ju ingen långsiktig lösning att de sitter inhägnade i öknen. Lägren kommer inte att bestå för evigt, så de här barnen kommer att återvända. Det enda vi kan påverka är tajmningen, och på vilket sätt. Kommer de tillbaka kontrollerat nu? Eller vill vi vänta femton år tills de kommer tillbaka på egen hand, radikaliserade och arga?

Det du säger nu, säger ju också FN och Rädda Barnen. Varför tror du att Sverige ändå valt en annan väg?

– Jag vill inte och kan inte kommentera vad Sverige gör.

Men varför skulle svenska barn bli mindre farliga än finska barn om tio års tid?

– Jag kan inte svara på det. Jag tittar på de finska barnen, och kan med stort självförtroende säga att det värsta tänkbara alternativet för oss är att lämna dem där.

Svenska UD:s svar på frågan om risken för radikalisering av svenska barn är – igen – att bistå på plats i Syrien. Så här svarar departementet i mejlet till DN:

”Förutom de humanitära behoven så brottas det lokala självstyret med utmaningar såsom risken för radikalisering och behov av ansvarsutkrävande. Även här försöker vi att bistå – med expertis och resurser.”

De få veckorna som Jussi Tanner ombads lämna Manhattan, har blivit till ett och ett halvt år. Arbetet har varit konfliktfyllt, men mindre än han trodde.

– Jag har fått hot, men är förvånad över hur lite faktiskt. Jag tror att Finland har gått vidare i den här frågan. Efter den senaste repatrieringen var debatten väldigt blygsam.

Hans personliga resa är inte över och han vet av erfarenhet att uppdrag där barn är inblandade alltid tärt på honom.

– Jag känner redan tyngden av det. Men du ska veta att jag definitivt inte ser det här arbetet som humanitärt. Vi ska verkställa en rättslig skyldighet, inte tänka för mycket på individuella människoöden.

På en punkt har Jussi Tanner tänkt om. Det handlar om kvinnorna, som han ju inte trodde på i början.

– Jag prövade det de sa mot andra källor, och gradvis upptäckte jag – till min förvåning – att för de flesta var nästan allt de sagt sant. En del saker ville de inte tala om alls, men annars var de nästan häpnadsväckande ärliga. Det har påverkat min syn på dem.

När det gäller att lagföra de vuxna återvändarna har den finska lagen haft brister som liknar luckorna i den svenska. Terrorresor var inte förbjudna när IS växte sig starkt. Det pågår brottsutredningar, men utgången är oklar.

Jussi Tanners ansvar upphör egentligen när familjerna landar på finsk mark, men engagemanget har han svårt att sätta sådana gränser för.

– Jag har gått igenom detta i mitt huvud tusentals gånger. Har jag tänkt fel? Hittills har jag alltid landat i samma svar, att det värsta av allt vore att lämna barnen där nere och låtsas att problemet är löst. För det är det inte. Det finns ingen bra lösning, men den minst dåliga är att få ut dem så snabbt det bara går. Vårt uppdrag är inte över.

Kristina Hedberg

kristina.hedberg@dn.se

BAKGRUND. IS-SVENSKARNA

I slutet av 2011 började män och kvinnor resa från Sverige för att ansluta sig till jihadistiska grupper som deltog i kriget i Syrien.

2014 utropade terrorsekten IS det så kallade kalifatet i ett område i norra Syrien och delar av Irak. När det var

som störst motsvarade det en yta lika stor som Storbritannien.

Från Sverige har cirka 300 personer rest till striderna – och senare till kalifatet – vilket gör Sverige till ett av de länder Europa där flest per capita valt att åka till området.

Flera av dem som åkte hade minderåriga barn med sig eller födde barn under tiden i IS. En del svenskar har dött i strid, andra har själva lämnat området, men många barn, kvinnor och män befinner sig fortfarande i läger eller fängelser i nordöstra Syrien.

Enligt UD:s senaste information har Sverige hittills ordnat hemresa till Sverige för sju föräldralösa syskon. Fyra kvinnor och åtta barn, som lämnat lägren på egen hand, utvisades 2020 från Turkiet till Sverige. Två kvinnor och deras barn utvisades via Libanon nu i mars.

16 Trots protesterna – sparkraven på kvinnokliniken kommer att bestå

Det ekonomiska underskottet på Södersjukhusets kvinnoklinik kan bara lösas av sjukhuset, säger ansvariga regionrådet Tobias Nässén (M). Om ekonomin kan förbättras genom en ökning av antalet förlossningar är det inte bara negativt, enligt Nässén.

Vänsterpartiet kräver samtidigt att besparingskraven på sjukhusen hävs.

Ett 80-tal läkare vid kvinnoklinikerna på Södersjukhuset och Danderyds sjukhus har i en debattartikel i SvD påpekat brister i organisation och finansiering av regionens kvinnosjukvård. Bland annat tar undertecknarna upp diskrepansen mellan

sparbetinget på kvinnoklinikens miljonunderskott på Södersjukhusets och regionens rekordöverskott på 5,8 miljarder. Som DN har berättat innebär ett miljonunderskott på kvinnokliniken på Södersjukhuset att fem ST-läkare som blir färdiga specialister i år inte kommer att kunna få fast tjänst på sjukhuset, av ekonomiska skäl.

Helena Kopp Kallner, överläkare på kvinnokliniken på Danderyds sjukhus och en av undertecknarna, lyfter att Södersjukhuset och Danderyds sjukhus har stor anledning att göra gemensam sak med liknande vård- och utbildningsuppdrag, och liknande krav på besparingar.

För 2021 har Danderyds sjukhus, i likhet med Sös, en ekonomisk uppräkningsgrad på 1,5 procent, vilket innebär besparingar.

När alltmer vård flyttas ut i vårdval blir det allt svårare att bedriva verksamheten på sjukhusen, säger hon.

– Det går inte att bedriva mer vård i vårdval utan att sjukhusen kraschar. Vi efterfrågar också ett ersättningssystem där man får ekonomisk täckning för det man gör – och inte löser ekonomin genom att förlösa fler kvinnor med mindre bemanning.

Debattörerna ifrågasätter även om det finns ett intresse hos regionledningen för att finansiera kvinnosjukvården.

– Jag tycker att politiker måste ta ansvar för helheten
– de talar gärna om satsningar, men de vill ogärna ta ansvar för besparingar och peka ut var det ska sparas, säger Helena Kopp Kallner.

Vårdvalsregionrådet Tobias Nässén (M) hänvisar de ekonomiska problemen på Sös kvinnoklinik till uppgifter från sjukhuset, som pekar på en dubbelfakturering på 53 miljoner som gjordes redan 2019.

– Jag har haft kontakter med sjukhusledningen som intygar att de jobbar systematiskt med detta.

Naturligtvis ska inte kvaliteten eller patienterna påverkas, utan att det handlar om vad man kan göra för att effektivisera flödena och jobba med sina lokaler, säger Tobias Nässén.

Samtidigt är det enligt sjukhusledningen framför allt personalen som utgör cirka 70 procent av kostnaden. Det enda sättet för länets kvinnokliniker att förbättra ekonomin är att öka antalet förlossningar.

Är det ett bra sätt att jobba med kvalitetsarbete, att utöka antalet förlossningar?

– Det behöver inte vara fel om Sös är välkänt bland kvinnor som ska föda barn som en högkvalitativ verksamhet och dit man gärna vill komma vid förlossningar, säger Tobias Nässén.

Södersjukhusets förlossning har nyligen granskats av Inspektionen för vård och omsorg, efter att hög arbetsbelastning identifierats i samband med att ett spädbarn dött.

Tobias Nässén säger samtidigt att det är vårdgivaren och verksamhetschefen som ansvarar för patientsäkerhet och systematisk uppföljning av avvikelser. Regionledningens ansvarar för att besluta om mål och budget.

När det gäller diskrepansen mellan regionens överskott och sparkraven på kvinnosjukvården pekar Nässén på att den politiska majoriteten prioriterar förlossningsvården och därför höjt förlossningsersättningen i flera steg.

Nässén håller samtidigt med debattörerna på en några punkter.

– Jag vill gärna ha en dialog kring utbildning och forskning i takt med att sjukvårdssystemet förändras, och mer av vården sker utanför akutsjukhuset, säger han och hänvisar till en pågående utredning om vårdvalet.

Att regionen, i bokslutet för 2020 skulle skänka efter kvinnoklinikens underskott som enligt sjukhuset

uppstod redan 2019 är däremot inte aktuellt. Nässén påpekar även att Södersjukhuset som helhet enligt preliminära siffror gick med överskott i fjol.

– Det finns regler för hur ett överskott i regionen kan hanteras. I vårt fall för vi över delar av det till en buffert som vi kan använda för framtiden.

Vänsterpartiet kräver att besparingskraven på alla sjukhus hävs.

– Vårdval förlossning måste omgående avvecklas och sjukhusens förutsättningar förstärkas med en högre uppräknings som ger luft i systemet. Dessutom måste regionen avskaffa det absurda kravet att sjukhusen ska skicka tillbaka 2,5 procent av sina pengar till regionen varje år, säger Jonas Lindberg (V), sjukvårdspolitisk talesperson.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

16 Mitt liv är snart slut – men ännu är det fullt av must

Uppmärksamheten kring Ebba Buschs husaffär med en 81-årig man har visat hur komplicerad samhällets relation till äldre människor är. Men jag tillhör inte er, jag är min egen, skriver idéhistorikern *Sven-Eric Liedman*, 81.

81-åringen lämnar mig ingen ro. Även jag är en 81-åring. Jag ser på birthday.se att mannen med huset är tre veckor äldre än jag.

I offentligheten omtalas ”81-åringen” med ett stänk av medlidande. Så gammal och komma i bråk med Sveriges mest hårdföra politiker! Tonen i kommentarerna gör mig lika full av skratt som när man under pandemin talar om vi måste skydda ”våra gamla”.

Jag tillhör inte er, jag är min egen.

I radion hör jag ett program om något som kallas "ålderism". Ordet är vidrigt fult men ska beteckna diskrimineringen av gamla människor. Jag försöker tänka efter: Har jag själv blivit utsatt för "ålderism"? Efter en stunds funderande kommer jag fram till det enkla svaret: Knappast, åtminstone inte än.

Visst, åldrandet ser man tydligare i andras ögon än i egna. Folk viker oftare hänsynsfullt undan när jag kommer trottoaren fram än går rakt mot mig. På den tiden som man obehindrat kunde åka buss och spårvagn erbjöds jag inte sällan en sittplats.

Men uppenbarligen finns det gamla människor som behandlas illa eller nonchalant. Det har talats mycket om äldreboenden under det senaste året. Det mest skandalösa är kanske inte att så många där dött i covid-19. Snarare är det att man numera måste vara nära döden för att över huvud taget få en plats där. Även utan pandemi dör var tionde intagen inom en vecka, var femte under första månaden. Bara varannan överlever första året.

Med en rysning tänker jag på vilket liv dessa gamla måste ha haft innan boendet gav dem en plats.

Under nästan hela mitt liv har jag hört påståendet att gamla människor behandlades med större respekt "förr i världen", alltså i ett avlägset förflutet. Jag har inte reflekterat närmare över hur det verkligen förhöll sig, säkert därför att jag inte fördjupat mig i temat ålderdom tidigare.

Men nu har intresset vaknat, och jag läser ett mäktigt bokverk, "A history of old age" (2005). På sätt och vis är det en konsthistoria som återger målningar, skulpturer och teckningar som fångar gamlingar i alla tänkbara situationer och positioner, från det groteska till det sublima. Det är en fantastisk samling.

Utgivaren, Pat Thane, har också skrivit inledningen och sammanfattar där på ett utmärkt sätt alla följande kapitel som sträcker sig från antiken till nutiden. Hon ger inte mycket för påståendet att folk med vitt hår behandlades särskilt respektfullt någon gång i det förflutna. Åtminstone i den västerländska kulturen

(och det är bara den hon talar om) är det äldre med makt och pengar och möjligen också med vissa intellektuella företräden som vinner respekt. Då som nu är synen på de gamla i mycket en fråga om samhällsklass. De i toppen kan möta vördnad, de i botten däremot förakt eller i bästa fall likgiltighet.

Åldrade kvinnor råkar ännu värre ut än män. Redan i klimakteriet förlorar de i status. Under århundraden avbildades de ofta som häxor. Först under 1900-talet kunde de tillskrivas ett eget värde – men även då spelar klass in, liksom nu.

Mottot för hela boken är hämtat från den mest klassiska av alla texter om åldrandet, Ciceros ”De senectute” från 40-talet före vår tideräkning.

Ålderdomen respekteras bara om den kräver sina rättigheter och behåller kontrollen till sista andetaget, säger Cicero.

Inga små krav! Men sannolikt stämmer påståendet än i dag.

Naturligtvis är det alltid en nackdel att ha hunnit långt på livets väg. Jag har haft många fördelar tidigare i livet. Född man, ”vit” (alltså vagt gulgråbrun i skinnet), med både föräldrar och mor- och farföräldrar födda i det land som jag fortfarande lever i. Därtill lång utbildning. Idel sådant som gör livet mindre komplicerat.

Och, viktigt att tillägga, relativt frisk.

Men för varje dag tilltar den nackdel som det innebär att vara gammal. Jag har artros, särskilt i knäna, säkert en betalning för att jag sprang så många halv- och helmaraton i medelåldern. Går mina 10 000 steg om dagen men allt långsammare.

Att vara gammal innebär först och främst att återstoden av livet är ganska kort. Inte för att döden, uteslagnandet, skrämmer mig. Ända sedan barndomen har jag haft ett hobbyintresse för biologin och fascinerats av själva det levande. Det är sant som det står i Bibeln att människan är ”förgänglig som blomman på ängen”. Det är en fantastisk tillfällighet

att man alls finns. En dag finns man inte längre. Det är helt naturligt.

Och samtidigt är tanken att inte längre få följa tillvarons och historiens stora drama längre svår att smälta. En vår i framtiden ska jag inte kunna se förgätmigejen blomma eller höra koltrasten sjunga. Inte följa de närmaste. Inte läsa de nya eller gamla böckerna. Inte ens på avstånd betrakta världens öden.

Och själv vara föremål för den tvära övergången från ”han är” till ”han var”.

Så är det, och så har det alltid varit för alla. Det är existensens grundvillkor. Inte mycket att orda om, och ändå ständigt ett ämne för våra ord.

Men inte än! Ännu är livet fullt av must. Jag har glädjen av att ha sinnena i behåll och minnet intakt. Framtiden är fortfarande liksom ett oskrivet blad. Jo, jag vet: en dag anmäler sig den slutliga sjukdomen, alltid lika ovälkommen. Men inte än!

En stor nackdel med hög ålder är alltid att fler och fler jämnåriga vänner och bekanta försvinner. Tillvaron får stora revor, som den briljanta historikern Eva Österberg skrev till mig häromåret. Det gäller att ha eller skaffa sig nya vänner som är yngre. Barnen, barnbarnen, i mitt fall till och med barnbarnsbarnen, förstås. Men också andra som ännu är mitt i livet. Man har visserligen inte glädjen av ett långt gemensamt förflutet. Men man får ett friskt inflöde av ett yngre liv.

Det finns också en glädje i att kunna minnas ett långt förflutet. Det som varit finns med mig som ett ändlöst blädderblock. Jo, jag vet att ett minne inte är en kopia av tidigare händelser utan en ständig nyskapelse. Men faktum kvarstår att jag varit samtida med så mycket som nu tillhör en värld som är mycket olik den nuvarande. Jag minns statarna och mjölkerskorna i min hemby som hukade under det stora godset. Jag minns krigsslutet med flaggan som hissades på ”torget” och ”Du gamla, du fria”.

Jag minns Lunds universitet från 1957 och framåt. Det första barnet föddes när jag var 25. Jag disputerade på

det gamla viset, i frack och stjärkrage 1966. Jag var en något äldre vän till de typiska 1968:orna.

Så kan jag bläddra vidare fram till i dag.

Livets yttre har förändrats många gånger om. I min hemby fanns det, om jag minns rätt, tre bilar men många hästskjutsar. Telefonstationen stängde klockan nio på kvällen. Det fanns en enda radiokanal och ingen tv.

Kvinnor som inte var herrskap var klädda i sjalett. Det passade sig inte att kvinnor vistades utomhus barhuvade. Sverigedemokraterna, som är så förälskade i Sveriges förflutna, har ingen aning om den saken.

Men glädjen över det avlägset förflutna behöver inte dämpa nyfikenheten för det som håller på att ske. Det nya får bara ett djup som en tredimensionell bild. Mycket som händer är ofattbart hemskt och påminner om det som hände under min barndom i Europa och världen. Den galna nationalismen har kommit tillbaka, bara i ny skepnad. Överallt äter den sig in.

Samtidigt finns det goda tecken på en motrörelse, inte minst i USA.

Miljöförstöringen var påtaglig redan när jag var ung. Nu är den monstruös. Klimatförändringarna accelererar.

Men också där finns en motrörelse. Ack, om den kan få politiker och företagsledare att inte bara prata utan också agera!

Kunskapsföraktet är utbrett runt om i Sverige och världen. Samtidigt gör vetenskapen väldiga framsteg. Vecka efter vecka ser jag "Vetenskapens värld" på SVT och häpnar och gläds.

Min vän fysikern skickar mig artiklar som han skrivit och jag försöker förstå dem så långt jag kan. Han är kritisk mot mer fantastiska teorier i fysiken om många parallella världar och annat liknande. Hans tankar passar mig förträffligt. Jag är liksom han en inbiten realist.

Läsningen är fortfarande en obruten glädje för mig. Fack och romaner, nytt och gammalt: det blir en försvarlig hög varje månad. Läsningen hänger för mig ihop med skrivandet. Så har det varit sedan jag var fjorton.

Läsa, skriva, promenera – det är min vardag.

Samt då och då ett glas vin med den kära.

Nu märker jag att min beskrivning blir väldigt glättad. Men glädjeämnena avtecknar sig hela tiden mot en mörkare fond. Snart är tiden ute. Jag har haft tur. Men en dag är det slut; och den dagen är av allt att döma inte så avlägsen.

Jag har lite svårt för den professionella optimism som käckt utropar att ”70 är det nya 50”. Det är sant att vi i den privilegierade världen blir allt äldre och allt friskare, och det är underbart. Men krämporna finns där, och ju äldre vi blir, desto mer hjälp behöver vi. Snart kräver berget av åldringar många nya unga starka händer. De flesta av dagens politiker har som

främsta mål att sänka skatterna och begränsa inflödet av människor utifrån till ett minimum. Bäddar inte dessa politiker för en demografisk katastrof? Födelsetalen ligger för lågt för att befolkningen ska reproduceras.

För egen del hinner jag säkert undan innan de stora problemen kommer. Men vad är det för en tröst? Det kan vara mina barns generation som får det svårt i ett alltför ålderstiget Europa.

Vi 81-åringar slipper snart ut ur vår ålders trånga bur. I varje fall blir mannen från Uppsala snart 82. Jag följer efter tre veckor senare.

Sven-Eric Liedman

Idéhistoriker och författare

16 ”Hur gör en gentleman?” (1933)

I denna djupt fascinerande bok med undertiteln ”en vägledning för unga män i det moderna umgängeslivets labyrinter” blir det tydligt att vi nu (då) gått in i en ny tid. Den gamla tidens stadskällare där ”stadens herrar samlades för att dricka, spela biljard, röka och diskutera” har försvunnit och istället går en ung man ut med sin dam för att dansa. Tänker man dinera ska servetten endast användas för att torka fingrarna, inte munnen. Hemma är det inte lika strikt men ”mannen som kommer hem från sitt arbete, kan vara trött och hungrig, men det får icke hindra honom från att underhålla sin hustru och sina barn med samspråk” eftersom hustrun suttit hemma ”kanske alldeles utan möjlighet till tankeutbyte med någon”. Vi får också veta hur en smörgås ska ätas: ”Skär icke i smörgås. Bit i den! Det anses numera vara god ton.” Oundgänglig kunskap även i dag. **Clas Svahn**

17 *Vi måste ta hand om personalen*

Att det skulle uppstå en vårdskuld under coronautbrottet var oundvikligt. Frågan var hur stor och hur skadorna skulle kunna minimeras – både under pandemins mest intensiva faser och framöver.

Nu finns åtminstone delar av svaret. Förra året genomfördes cirka 23 procent färre planerade operationer än 2019 och runt 6 000 personer uppskattas ha oupptäckt cancer, enligt DN:s ”Fakta i frågan” (16/3). Vidare minskade antalet som vårdades för stroke och hjärtinfarkt under 2020 och såväl den fysiska som den psykiska ohälsan spås öka, bland annat på grund av arbetslöshet, isolering och stillasittande.

Låt oss heller inte glömma skulden till de vårdanställda, som har jobbat mer än normalt. De har både ett semesterberg och ett återhämtningsbehov,

samtidigt som det är de som sitter på lösningen till vårdskulden.

För om det är någonting som coronakrisen har visat är det att professionen vet hur man ställer om och riktar resurser dit de behövs som mest. Redan förra våren började vårdpersonal tränas för att utföra nya arbetsuppgifter och det tillvägagångssättet borde även kunna användas för att beta av vårdskulden.

Dessutom skulle sjukvården generellt behöva locka tillbaka kompetens. I dag jobbar så många som var fjärde som har sjuksköterskelegitimation inte i den svenska patientnära hälso- och sjukvården, vilket är ett djupt underkännande av vården som arbetsgivare. Det som krävs för att höja attraktiviteten är troligtvis inte i första hand löneökningar, utan bättre arbetsmiljö och större möjlighet till inflytande.

Alternativet till att inte satsa på personalen är en långdragen avbetalningsplan för vårdskulden, som vi i så fall bara kan skylla på oss själva. Om vi inte tar hand om personalen – tar den inte hand om oss.

Susanne Nyström

susanne.nystrom@dn.se

17 Ledare: Efter pausen måste vaccinmatchen i gång igen

Ett stort antal EU-länder har pausat användningen av Astra Zenecas vaccin mot covid-19, och på tisdagen fattade även Folkhälsomyndigheten i Sverige samma beslut. Orsaken är misstänkta, om än ytterst sällsynta biverkningar.

Det rör sig dels om blodproppar, som kan få svåra följder i lungor och hjärna, dels om minskade nivåer av blodplättar, vilket ökar risken för blödningar.

Rapporter finns om allvarliga symtom och ett par dödsfall hos personer som nyligen fått vaccinet. Men proportionerna måste betonas: enligt Läkemedelsverket handlar det om blott 22 fall på 3 miljoner vaccinerade.

WHO och den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA ville inte ha det tillfälliga stoppet. Storbritannien bromsar inte Astra Zenecas vaccin. Nya slutsatser utlovas från EMA på torsdag.

Sverige vidtar en försiktighetsåtgärd, meddelar Folkhälsomyndigheten (till exempel Pfizer/Biontechs vaccin påverkas inte av beskedet). Det är en rimlig hållning, som borde ha gällt även tidigare under pandemin. Den svenska coronastrategin har byggt på luddiga regler som avvikit från större delen av världen, inte minst våra nordiska grannländer. Priset blev en alltför stor smittspridning och höga dödstal.

Låt oss samtidigt konstatera att vaccin i grunden är av godo. Det är det enda realistiska sättet att ta sig ur pandemin, successivt minska antalet svårt sjuka, montera ned restriktionerna och få hela ekonomin på fötter igen.

Relationen mellan EU och just Astra Zeneca har dock hittills varit krånglig. Det stora problemet har varit att företaget inte har klarat att leverera enligt sina löften.

Sedan uppstod dubier kring vaccinetts effekt på personer över 65 år, och Frankrikes president Emmanuel Macron sågade det utan belägg.

Men allt tyder trots allt på att Astra Zenecas vaccin är säkert. Covid-19 är en allvarlig och alltför ofta dödlig sjukdom, särskilt för äldre människor. I värsta fall gör vaccinpausen därför mer skada än nytta, vilket också EMA betonade på tisdagen.

Biverkningar kan förekomma med i stort sett alla läkemedel, antibiotika såväl som vacciner. Ofta är de milda, som ömhet där sprutan satts in eller lite feber och trötthet. I kliniska studier förekommer sådant även hos personer som har fått motsvarigheten till sockerpiller.

Blodproppar är naturligtvis en annan dimension, men de behöver inte ha ett dugg med vaccinet att göra. Tvärtom är de så vanligt förekommande att miljontals människor i västvärlden får blodtrycksdämpande eller kolesterolsänkande mediciner.

Vi måste därför skilja på orsak och verkan. Den som får vaccin och sedan ramlar utför ett stup dör inte av - sprutan.

Människors förtroende för vaccinerna är likväl livsviktigt. Eventuella biverkningar ska tas på allvar och utredas. Poängen är att skapa trygghet. När frågetecken, befogade eller ej, har uppstått kan de ändå vara knepiga att rätta ut.

Många kommer ihåg hur uppåt 500 svenska barn och ungdomar för tio år sedan drabbades av narkolepsi efter att ha vaccinerats mot svininfluensan. Men Sverige har lyckligtvis relativt få problem med vaccinmotstånd, och mycket goda erfarenheter av vacciner mot mässling, smittkoppor och hpv-infektioner.

EU har haft motgångar under vaccinationskampanjen, och ligger en bra bit efter Storbritannien och USA. Det har funnits brister i EU-kommissionens strategi för att köpa vaccin, och diverse byråkratiska bekymmer i medlemsländerna. Allt detta måste snarast besegras.

Vaccinerna är nyckeln i coronabekämpningen. Om EMA inom kort kan bekräfta att Astra Zenecas vaccin är säkert bör pausen vara över.

DN 17/3 2021

17 Var är alla de goda männen i kampen mot det sexuella våldet?

Allt fler kvinnor känner sig otrygga när de går utomhus om kvällarna, det visar Brottsförebyggande rådets årliga mätningar. Nu senast var siffran 38 procent, bland unga och äldre kvinnor ännu högre. De flesta jag känner har strategier, som att undvika ensliga ställen, prata i mobilen med någon och hålla nycklarna hårt hårt i handen som ett provisoriskt vapen hela vägen.

Sarah Everard i London hade också sådana strategier. Hon var inte ute sent, vid 21-tiden bara, hon hade telefonkontakt med sin pojkvän och hon genade inte genom skogspartiet utan tog den långa upplysta vägen. Men det är ju tyvärr problemet med de här strategierna: Om man möter fel person så spelar de ingen roll.

Polisen misstänkte tidigt en av sina egna, en 48-åring som inte tros ha koppling till Sarah Everard, men som fångats av övervakningskameror. Han sitter nu häktad. För säkerhets skull har polismyndigheten även uppmanat kvinnor att hålla sig inne efter mörkrets inbrott. Det är upprörande, och fel. Men det är inte heller rätt att vifta undan överfall på kvinnor som ett marginalfenomen.

De som gör det menar givetvis väl. De vill bara inte att man ska vara orolig. De säger: Rädslan är obefogad. Det är betydligt farligare för män att gå hem ensamma, för det är oftast de som råkar illa ut. Och – detta antas bisarrt nog vara någon sorts tröst – den farligaste platsen för en kvinna är i själva verket hennes eget hem.

Samtidigt kan man ju konstatera att män riskerar helt andra saker vid ett överfall. De blir av med mobilen, och plånboken, ofta blir de även misshandlade. När kvinnor väl råkar illa ut finns där ytterligare en komponent: utöver det fysiska våldet också sexuellt våld, inte sällan brutalt sådant.

Denna vetenskap gör något med oss kvinnor, liksom det förmodligen också gör något med oss att veta att vi överlag är fysiskt mindre och svagare än våra potentiella angripare. Rädslan är rationell. Men den har ingen entydig rationell lösning.

Man kan förstås göra som Londons kvinnor, som nu demonstrerar mot att de blir tillsagda att det är de som ska hålla sig inne. De kräver att polisen gör något i stället. Och högre polisenärvaro kan givetvis hjälpa lite, liksom övervakningskameror åtminstone i efterhand kan vara till nytta – även om just London redan är den demokratiska världens mest övervakade stad. Samma sak är det med hårdare straff.

Men den enda hållbara lösningen i längden är att arbeta med pojkars och mäns attityd gentemot flickor och kvinnor. Överfallsvåldtäkten är aldrig början på resan, den är slutet. Och den här kampen är ingen ”kvinnofråga”. Var är alla de goda männen?

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

17 Därför pausas Astra Zenecas vaccin i Sverige

Folkhälsomyndigheten stoppar tillfälligt - vaccinationer med Astra Zenecas vaccin i Sverige efter rapporter om nya biverkningar.

– Beslutet är en försiktighetsåtgärd, säger statsepidemiolog Anders Tegnell på Folkhälsomyndigheten.

Pausen gäller till på torsdag, då den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA kommer med en ny bedömning.

Beslutet kommer efter de senaste dagarnas rapporter om att flera personer har fått blodpropp och blödning i samband med vaccinering av Astra Zenecas vaccin mot covid-19.

– Det har kommit nya signaler om en ny form av symtom som har dykt upp under de senaste dagarna. Förutom de blodproppar man har utrett tidigare där man inte har såg någon större skillnad mellan de som blivit vaccinerade och de som inte hade blivit vaccinerade, säger Anders Tegnell till DN.

De misstänkta biverkningarna har innefattat blodpropp (tromboser), i kombination med låga nivåer av blodplättar (trombocytopeni) hos ett fåtal personer. Personen som tappar sina blodplättar blir lättblödande och ibland uppstår det i kombination med att man bildar proppar.

– Det är en slags störning i vårt koagulationssystem som ser till att man varken blöder för mycket eller för lite. Av det vi har sett hittills finns det runt femton fall i Europa av 17 miljoner vaccinerade så det är en väldigt ovanlig händelse men en allvarlig händelse, säger Anders Tegnell.

Han beskriver blödningarna som ett ”väldigt allvarligt” symtom. Det var också signalerna om dem – inte

blodpropparna – som fick Folkhälsomyndigheten att tillfälligt stoppa vaccinet.

I Sverige har inget sådant fall hittills rapporterats in.

Europeiska läkemedelsmyndigheten EMA och Läkemedelsverket utreder nu om det finns ett orsakssamband mellan de rapporterade fallen och Astra Zenecas vaccin.

– Det finns väldigt lite information kring detta ännu men med tanke på det som har dykt och i diskussion med Läkemedelsverket bedömer vi att det är bra att göra en paus fram till torsdag då EMA kommer med en rapport, säger Anders Tegnell.

Hur allvarligt är detta?

– Det är så pass allvarligt att det definitivt måste utredas. Sedan får vi se om det finns en faktisk koppling eller om det är helt slumpmässigt.

– Det här är en väldigt, väldigt ovanlig biverkning. Så risken för individen, om det nu skulle finnas en

koppling är uppenbarligen väldigt liten, säger Anders Tegnell.

Folkhälsomyndigheten kommer nu gå ut med information till personer som fått Astra Zenecas vaccin. Anders Tegnell konstaterar att symtomen uppkommit tätt inpå vaccinationen i fallen som rapporterats. De eventuella biverkningarna har alla rapporterats inom två veckor efter vaccineringen.

– De som vaccinerades för länge sedan behöver inte alls oroa sig, säger han.

Myndigheten avvaktar EMA:s besked på torsdag innan några besked ges till personer som fått första dosen av vaccinet.

– Möjligen får de vänta ytterligare en vecka eller två på sin andra dos. Men det förändrar inte nu att de har ett väldigt bra skydd, säger Anders Tegnell.

På Läkemedelsverket har man tidigare inte sett några skäl till att dra in vaccinet eftersom EMA:s utredning hittills inte har visat ett orsakssamband mellan

vaccinet och de misstänkta biverkningarna. Nu står myndigheter däremot bakom Folkhälsomyndighetens beslut.

– Vi står bakom den här försiktighetsåtgärden även om det inte finns ett orsakssamband fastställt, säger Ulla Wändel Liminga, vetenskaplig ledare för läkemedelssäkerhet på Läkemedelsverket under tisdagens pressträff.

– Det här är ett väldigt allvarligt tillstånd men samtidigt väldigt sällsynt.

Enligt de rapporter hittills finns är det främst yngre personer som uppvisat symtomen i samband med vaccination. Enligt Ulla Wändel Liminga är det däremot för tidigt att slå fast någon särskild riskgrupp.

Under måndagen beslutade ett flertal europeiska länder att pausa Astra Zeneca vaccinet, däribland Norge som har haft två dödsfall kort efter att personerna fått vaccinet.

Anders Tegnell känner inte till att det ska finnas rapporter om biverkningar med blodpropp hos något av de övriga godkända vaccinen Pfizer-Biontech eller Moderna.

– Det verkar bara förekomma hos Astra Zeneca, säger han.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

FAKTA. ASTRA ZENECAS VACCIN

Alla vuxna svenskar har kunnat få vaccinet mot covid-19 från Astra Zeneca. Tidigare, när kunskapsläget var sämre, rekommenderades vaccinet endast till personer yngre än 65 år. För att få bästa skydd bör det ges två vaccindoser.

Biverkningarna har hittills varit överlag milda. Patienter har fått smärta vid injektionsstället, huvud-

värk och/eller trötthet. Det har rapporterats om vårdpersonal som fått sjukskriva sig efter vaccinering, men även där har det handlat om förväntade och milda biverkningar.

I Astra Zenecas vaccin består genkoden av dna. Det är en mer hållbar molekyl i jämförelse med mRNA (Pfizer-Biontech och Moderna), men riskerar samtidigt att kroppen utvecklar immunitet mot det transportvirus som används för att föra in dna i cellkärnan, vilket gör att en andra vaccination eventuellt inte har effekt.

TT

17 Experter manar till lugn efter stoppet

Flera experter som DN talat med är positiva till beslutet att pausa Astra Zenecas vaccin. Matti Sällberg, professor på Karolinska institutet, är inte förvånad.

– Jag tycker att det visar att man har en hög vaksamhet för biverkningar, att man tar det på stort allvar och det tycker jag är jättebra, säger han.

Folkhälsomyndigheten pausade vaccinet i avvaktan på den utredning som den Europeiska läkemedelsmyndigheten EMA gör för att undersöka om det finns en koppling mellan blodproppar och vaccinet.

Men det finns även misstankar om en ny biverkning, som gör personer lättblödande. Sambandet är inte

fastställt och rör bara omkring 15 personer av de 17 miljoner som fått vaccinet.

– Man måste hela tiden göra nya bedömningar för varje dag beroende på den information man har, säger Matti Sällberg, som är professor och biomedicinsk analytiker på Karolinska institutet.

Han får medhåll från andra experter.

– Jag tycker det är bra att Sverige pausar vaccineringen och reder ut eventuella sällsynta men allvarliga biverkningar, säger Niklas Arnberg, professor vid institutionen för klinisk mikrobiologi vid Umeå Universitet.

Ali Mirazimi, professorn och virusforskare på Karolinska institutet, manar till lugn.

– Inget har blivit värre sedan i går. Det som händer i Sverige i dag är en försiktighetsåtgärd. Jag tycker inte att man alls ska vara orolig. Det finns inget som helst som pekar på att det är en förhöjd risk att få blodproppar av vaccinet, säger han.

Hur bör de som fått första dosen av Astra Zenecas vaccin tänka?

– Jag tycker inte att de ska vara oroliga. Det här är en extremt ovanlig biverkning. Det har givits 17 miljoner doser i världen där ett tiotal fall har fått blodproppar. Risken för att få biverkningen är inte stor, om det ens finns en koppling, säger Ali Mirazimi.

Niklas Arnberg instämmer i bedömningen.

– De som har fått en eller två doser behöver nog inte vara väldigt oroliga eftersom de nu aktuella biverkningarna verkar vara mycket sällsynta och risken att bli drabbad av dessa är väldigt liten, säger han.

Den internationella sammanslutningen för specialister för blodproppar, ISTH, meddelade på fredagen att vaccineringen med Astra Zenecas vaccin bör fortsätta och att de positiva fördelarna starkt överväger alla potentiella komplikationer även för patienter som haft blodproppar eller som tar blodförtunnande medel.

– Det vi vet om är ett antal rapporter som kommit in till Läkemedelsverket i Sverige och Europeiska läkemedelsverket och där ser man inga förhöjda risker med blodproppar, säger Ali Mirazimi.

Kan det bli olika bedömningar för yngre och äldre personer när vaccineringen med Astra Zenecas vaccin startar igen?

– Ja, så kan det bli beroende på om de ser en korrelation mellan ålder och blodpropparna. Nu utreder man vilka dessa personer är och utifrån det kan man komma fram till olika beslut, säger Ali Mirazimi.

– Om det är personer med ett visst tillstånd som löper högre risk så kanske man avråder dem från det här vaccinet. Vi lär oss varje dag lite mer om hur de här vaccinen fungerar, säger Matti Sällberg.

Varför har olika länder gjort olika bedömningar?

– EU består av en gemensam läkemedelsmyndighet som samordnar läkemedelsmyndigheterna i de olika

länderna. Men där kan varje lands myndighet göra sin egen bedömning och det händer ofta att EU-länder gör olika bedömningar, säger Matti Sällberg.

– Vissa länder har bedömt att biverkningarna var av så allvarlig grad att de inte ville ta den risken och pausade därför vaccineringen, säger Ali Mirazimi.

Christy Chamy

christy.chamy@dn.se

FAKTA. FYRA VACCIN GODKÄNDA I SVERIGE

Hittills är fyra vacciner mot covid-19 godkända i EU och därmed även i Sverige.

Dessa vacciner kommer från Pfizer-Biontech, Moderna, Astra Zeneca samt Janssen (som ägs av Johnson & Johnson).

Vaccinen från Pfizer-Biontech och Moderna är så kallade mRNA-vaccin där man skickar in information om virusets taggar som kallas spikeprotein.

Astra Zenecas vaccin bygger på att en del av virusets arvs massa förs in i cellen med hjälp av ett inaktiverat förkylningsvirus.

Janssens vaccin är ett så kallat vektorbaserat vaccin som använder ett modifierat adenovirus för att föra in den genetiska koden för spikeproteinet i cellen.

17 Medicinske chefen: Inga bevis för att vaccinet orsakar blodproppar

Astra Zeneca menar att det inte finns något som visar att deras vaccin orsakar de blodproppar som rapporteras. Men man förstår myndigheternas agerande:

– Det är viktigt för förtroendet för vaccinet att an utreder alla signaler om biverkningar, säger Andreas Heddini, bolagets medicinske chef i Norden.

Sverige anslöt sig till en växande rad av länder som pausar användningen av Astra Zenecas vaccin. Orsaken är rapporter om dels blodproppar hos vaccinerade personer, dels problem med låga halter av blodplättar som leder till blödningar.

– Vi har gjort 17 miljoner vaccinerings i EU-länder och Storbritannien, fram till och med den 8 mars har vi hittat 37 händelser. Det är färre än man kan förvänta sig jämfört med den så kallade bakgrundsförekomsten – folk som inte är vaccinerade får också blodproppar, säger Anders Heddini.

Bolagets medicinske chef fortsätter:

– Detta är statistik, men vi måste självklart göra en analys av varje rapporterad biverkning, det ligger i vårt intresse.

Om det skulle finnas ett samband, hur skulle man förklara det?

– Man kan se liknande blödningsrubbnings hos personer som är svårt covidsjuka. En hypotes som har framkastats i media är att vaccinering skulle kunna aktivera immunsystemet på ett liknande sätt och påverka koaguleringen. Men det är en spekulation, just nu har vi inga bevis för ett orsakssamband, säger Anders Heddini.

Även andra tillverkares vaccin granskas, tycker ni att ni får mer kritik?

– Det tycker jag inte. Det är viktigt att det här utreds, tack och lov har vi bra övervakningssystem i Europa.

Hur förklarar du att det finns en skepsis runt vaccinet?

– Vaccinutvecklingen har ju gått väldigt fort och har inneburit att man kört studier parallellt med att man rapporterat till myndigheter. Det har gjort att vi publicerat flera olika siffror om vårt vaccin och vi fick en diskussion om för vilka åldrar det skulle fungera. Det kanske har bidragit till en förvirring och det är i så fall olyckligt. Men det finns inget som säger att vårt vaccin är sämre.

Hur bra är det?

– Överlag är alla de fyra vacciner som är godkända ganska likvärdiga, framför allt när det gäller den viktigaste parametern, skydd mot allvarlig sjukdom. Här pratar vi om nästan hundra procentigt skydd.

Hur reagerar ni på att till exempel USA håller kvar vaccindoser som skulle till EU?

– Det är givetvis frustrerande med alla typer av förseningar, och bidrar förstås också till bilden av vårt vaccin.

Hans Strandberg hans.strandberg@dn.se

17 Ewa Stenberg: Är en vaccinfabrik värd två Jas-plan?

Det är svårt för en regering att pumpa upp sitt folkliga stöd. Men nu finns det ett osvikligt sätt: en lyckad vaccineringskampanj. Regeringen Löfven är långt ifrån Danmarks eller Storbritanniens framgångar. Här blir i stället oppositionen allt otåligare.

KOMMENTAR I augusti 2009 höjde en oppositionspolitiker rösten om den svenska pandemiberedskapen:

”Vi började arbeta för att få en svensk vaccinfabrik för att vi var rädda för att det skulle uppstå brist på pandemivaccin. Det skulle leda till huggsexa, där länder med egen tillverkning belägger företagen med exportförbud innan de själva fått så det räcker till sin befolkning”

I dag sitter oppositionspolitikerna åter i regeringen. Han heter Morgan Johansson och är socialdemokratisk justitieminister. År 2009 var han kritisk mot att regeringen Reinfeldt inte fullföljde planerna på en vaccinfabrik i Solna.

Den regering som Johansson ingår i avstod också från att bygga upp egen tillverkning. I våras avfärdade socialminister Lena Hallengren tankarna på en vaccinfabrik. Sverige valde att förlita sig på EU:s gemensamma upphandling av vaccin mot covid-19. Regeringens vaccinstrategi bygger på tanken att vaccinet ska fördelas solidariskt mellan världens länder. Tyskland köpte däremot egna ransoner, utöver EU-samarbetet.

Det finns starka argument för regeringens strategi. Sverige hade troligen inte fått så många vacciner så snabbt utan EU. Vaccinerna som levereras är prisvärda och köpta med fulla garantier. Sverige deltar också i ett biståndsprojekt för att hjälpa fattiga länder med vaccin. Det är samtidigt ett egenintresse. Om viruset

får fortsätta att spridas kan det lättare mutera och omintetgöra våra vaccinationsframgångar.

Men det är inte bara liv och hälsa som står på spel i pandemin. Vaccinet har blivit ett geopolitiskt maktmedel där styrkan kan mätas i tillverkningskapacitet, patent, råvaror och allierade. Länder använder vaccin för att skaffa sig inflytande. De förhindrar export till vissa länder, och delar med sig till andra. EU blev till exempel utestängt när USA och Storbritannien skrev sina vaccinkontrakt, trots att EU exporterar vaccin dit.

Exportstopp är en åtgärd som diskuteras när oppositionen nu pressar regeringen allt hårdare. SD, M, KD, L och V kräver att regeringen söker sig utanför EU för att försöka köpa in vaccin, trots att det inte finns några lager att handla från.

Oppositionen pekar bland annat på det ryska Sputnikvaccinet, som ska prövas av EU:s läkemedelsmyndighet sent i vår. V och SD talar också om svensk vaccintillverkning.

Då är vi åter i den decennielånga historien om en svensk vaccinfabrik. Sist det begav sig beräknades den kosta lika mycket som två Jas-plan. Men ingen kan säga om vaccinet den producerar behövs när fabriken väl är igång. Eller om det globala samarbetet kommer att fungera bättre nästa gång.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

17 Ministern öppnar för att flytta fram vaccinnmålet

Trots stoppet av Astra Zenecas vaccin bedömer socialminister Lena Hallengren (S) att det inte leder till några större förseningar. Men målet om att alla vuxna svenskar ska ha fått vaccin före den 30 juni kan vara i fara.

– Om vi får ytterligare leveransförseningar och om det inte fylls upp av andra vaccin, då kommer vi tvingas flytta fram det, säger Lena Hallengren.

Socialminister Lena Hallengren och vaccinsamordnare Richard Bergström frågades i går ut i riksdagens socialutskott, bland annat om hur regeringen avser möta de försenade leveranserna. Lena Hallengren bedömer att stoppet för Astra Zeneca förhoppningsvis inte ska leda till några större förseningar av

vaccinationen av den svenska befolkningen.

Vaccinnmålet är fortfarande att alla medborgare över 18 år ska ha fått vaccin senast den 30 juni.

Men socialministern medger nu att stoppet i kombination med tidigare meddelade leveransförseningar kan innebära att vaccinnmålet måste flyttas fram.

– Det betyder inte att vi sänker våra ambitioner men vi kan ju inte vaccinera med vaccin som inte finns, säger Lena Hallengren.

Regeringen ville på tisdagen inte säga något om vad som ska hända med vaccinnmålet utan avvaktar besked från fördjupade granskningar av Astra Zenecas vaccin.

Liberalernas sjukvårdspolitiska talesperson Lina Nordqvist anser att regeringen snarast måste kommunicera hur man ser på möjligheterna att uppnå målet eftersom både befolkningen och sjukvården är beroende av tydliga besked.

– Det viktiga är att ett trovärdigt mål sätts upp. Om något förändras måste regeringen så fort som möjligt komma besked om vilket det nya datumet är. Det gäller att se till att sjukvården har en uppfattning om detta så att de kan använda sin personal på ett klokt sätt. Det är ett tydligt politiskt ansvar att se till att den tidsplan som kommuniceras ut är trovärdig, säger Lina Nordqvist.

Centerpartiet efterlyser också tydligare besked från regeringen om vad som nu händer med vaccineringen av det svenska folket.

– Regeringen måste svara på vilken plan B man har nu när vaccineringen ytterligare försenas. Det borde inte komma som en överraskning och därför är det anmärkningsvärt att man inte skaffat sig både hängslen och livrem, säger Anders W Jonsson (C), sjukvårdspolitisk talesperson.

Moderaternas sjukvårdspolitiska talesperson Camilla Waltersson Grönwall är inne på samma linje:

– Jag är förvånad och besviken efter mötet i Socialutskottet. Vi har inte fått några svar utan bara väldigt vaga besked, säger hon.

Samtidigt ställer hon sig bakom beslutet att stoppa vaccinet tillfälligt.

– När det gäller vacciner så är det alltid säkerheten först. Jag utgår från att man från ansvariga myndigheter agerar så snabbt det är möjligt för att kunna säkerställa säkerheten och tryggheten, säger hon.

Socialutskottets ordförande Acko Ankarberg Johansson (KD) är bekymrad över ytterligare fördröjningar.

– Det kan vara klokt med försiktighetsåtgärder, men det får inte bli för långt stopp i vaccineringarna. Förhoppningsvis får vi besked från EMA i närtid så att vi snabbt kan återgå till att vaccinera även med Astra Zeneca, säger hon.

SD-ledaren Jimmie Åkesson befarar att problemen kring Astra Zeneca kan skada förtroendet för vaccinationsprogrammet.

”Jag kan inte medicinskt bedöma vaccinet, men jag är rädd för att tveksamheter kring säkerhet och biverkningar kan påverka vaccinationsbenägenheten”, skriver han i en kommentar till DN.

Vänsterpartiets ledare Nooshi Dadgostar anser också att beslutet att tillfälligt stoppa Astra Zenecas vaccin i första hand är en medicinsk fråga.

– Men hela den här situationen med brist på vaccin visar på att vi behöver en egen vaccinproduktion i Sverige. Regeringen behöver nu undersöka alla vägar som finns för att få fram mer vaccin, kommenterar hon.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Hans Olsson hans.olsson@dn.se

17 Äldre får vänta längre: ”Ett ordentligt bakslag”

Vårdcentraler i Region Stockholm som legat i startgroparna för att börja vaccinering av gruppen 80-plus fick på tisdagen hastigt svänga om och ringa runt för att avboka patienter.

– Ett ordentligt bakslag, säger Janis Sundin, enhetschef på Liljeholmens vårdcentral.

Rapporter om misstänkta biverkningar som blodpropp och blödning hos enskilda individer som fått Astra Zenecas vaccin gjorde att Folkhälsomyndigheten följde exemplet från flera andra länder och tillfälligt stoppar vaccinet.

– Det kom helt oväntat faktiskt. Visst följer vi med i media och känner till vad som hänt i andra länder men att Folkhälsomyndigheten skulle dra in det från en dag till en annan hade vi inte räknat med, säger Janis

Sundin, sjuksköterska och enhetschef på vårdcentralen vid Liljeholmstorget i södra Stockholm som är en av landets största.

I kylen på Liljeholmens vårdcentral står askar med 300 vaccindoser från Astra Zeneca. Doserna som kvitterades ut under måndagen skulle utgöra grunden för att dra igång vaccinationen av 80-plussare. Men vårdcentralens sekreterare och undersköterskor som jobbat hårt med rundringning och bokning, så sent som tisdag morgon, fick hastigt börja ringa om och boka av – 150 patienter vars vaccination kanske kan ske om en vecka.

– Många visste inte om att de skulle få Astra Zenecas vaccin. Nu är många tacksamma för att de slipper – de vill inte ha det, säger undersköterskan Helene Bengtsson, som ringt runt och bokat om.

I länets södra del hade Dalarö vårdcentral tillsammans med lokalbefolkningen kraftsamlat rejält för att massvaccinera ett 60-tal äldre skärgårdsbor i fas två på Utö i slutet av veckan.

– Det är avblåst nu. Vi är lite tagna på sängen av det här – så sent som på måndagen så var beskedet att ”nej, vi stoppar inte”. Alla som slitit för att få till det här, säger distriktsläkaren Håkan Nordgren, verksamhetschef på Dalarö vårdcentral.

Liksom i Liljeholmen lades under tisdagen kraft på att ringa runt till patienter med nya besked.

– Samtidigt börjar jag bli luttrad. Och vi tycker vi så klart att det är viktigt att man går till botten med vad de här biverkningarna beror på, om det är något med vaccinet eller en specifik patientgrupp, säger Håkan Nordgren.

Vårdcentralerna i Stockholm, som är samordnade i kluster, måste fördela doserna mellan sig och leveranserna sker i småportioner.

Regionen ligger efter övriga landet med vaccination av prioriterade grupper. En minoritet av alla i länet, 37 procent, som fått en första dos är 70 år eller äldre, enligt Folkhälsomyndigheten.

Av 31 500 patienter som är listade på Liljeholmens vårdcentral har nu cirka 350 patienter som har hemtjänst fått den första dosen.

I Liljeholmen står hoppet till en ny leverans senare i veckan – ett löfte om vaccin från Moderna, som i så fall kan ges från måndag. Men att kunna använda Astra Zenecas vaccin är samtidigt en önskan, då det inte är lika känsligt för transport och har bättre hållbarhet.

– Astra Zeneca, som vi precis kommit igång med, är lättare för oss att använda än Modernas och Pfizer-Biontechs vaccin, säger Janis Sundin, som hoppas att det blir ett tillfälligt stopp.

– Vi tar in extrapersonal för att klara det här och samtidigt ta emot våra patienter. Jag tar en dag i taget, säger han.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

17 Regioner hoppas på en ny strategi

Flera regioner vill se en ändring i vaccinationsordningen så att fler får en första vaccindos före att personer får sin andra spruta. Att användandet av Astra Zenecas vaccin nu pausas sätter regionerna under ännu större press.

– Det hade varit önskvärt att flera personer kunde få en dos och på så sätt skydda fler människor, Kristine Rygge, vaccinsamordnare i Västra Götalandsregionen.

– Vårdcentralerna har ett jättejobb med att kontakta och informera befolkningen om att det är en paus. Vi har förståelse för att de skulle önskat att det hade funnits framförhållning men det här var något som kom väldigt akut, säger Kristine Rygge, vaccinsamordnare inom Västra Götalandsregionen

som nu har cirka 9 000 doser i förvar i väntan på nya direktiv.

Astra Zeneca meddelade förra veckan att man minskar vaccinleveranserna till Sverige med nästan 3,3 miljoner doser fram till halvårsskiftet. I samband med det pekade den nationella vaccinsamordnaren Richard Bergström i en intervju i SVT på fördelar med att, i likhet med flera andra länder, bara ge en vaccindos till personer som nyligen haft covid-19.

Västra Götalandsregionen vill se en liknande lösning för att fler på kortare tid ska kunna skyddas av immunitet. Men enligt Kristine Rygge bör en första vaccindos prioriteras före en andra även hos personer som inte varit smittade.

– Det hade varit önskvärt att flera personer kunde få en första dos och på så sätt skydda fler människor, och i sådana fall skulle vi kunna avvakta med en andra dos. Från vår synpunkt hade det varit bra i nuläget med tanke på hur det ser ut på leveransfronten, säger hon.

– Vi är positiva till att göra det och om Folkhälsomyndigheten kommer med en sådan rekommendation kommer vi att stödja den.

Hon får medhåll från Jonas Ekström, överläkare och vaccinationsansvarig i region Västmanland.

”I ena vågskålen ligger att vaccinerna är godkända utifrån ett två-dos förfarande. Å andra sidan vet vi att även en dos ger ett bra skydd redan efter 4 veckor mot inläggning på sjukhus pga covid-19. I skenet av att vi befinner oss i början på en tredje våg, skulle onekligen prioritering av dos 1 till fler sannolikt kunna leda till färre svåra sjukdomsfall och dödsfall i covid19”, skriver Jonas Ekström i ett mejl till DN och fortsätter:

”Region Västmanlands medicinska råd för covid-19 vaccinering skulle därför gärna se en sådan justering av rekommendationerna, givet den svåra situation vi befinner oss i.”

Magnus Johansson, vaccinansvarig i region Sörmland, är inne på samma spår.

– Det finns en logik i att om det är vaccinbrist ge en dos till alla men vi väntar på nationella riktlinjer. Studierna talar för att det finns en ganska bra skyddseffekt redan efter en dos, speciellt när det gäller att bli allvarligt sjuk och hamna på sjukhus eller avlida. Vi är positiva om det skulle komma ett sådant besked, säger han.

Även region Norrbotten anser att en förändring bör diskuteras.

”Region Norrbotten tycker att det vore bra att överväga åtminstone då de äldre grupperna vaccinerats, det skulle kunna göras genom att förlänga intervallet mellan dos 1 och 2”, skriver Pia Näsvall, chefläkare och vaccinationssamordnare för region Norrbotten i ett mejl till DN.

Även i region Stockholm förs diskussioner om huruvida en prioritering av dos 1 skulle kunna vara en tänkbar väg framåt. Men än så länge har man inte landat i något svar, enligt vaccinsamordnaren Magnus Thyberg

– Det är en fråga som diskuteras och vi för diskussionen med Folkhälsomyndigheten men vi måste se vilken effekt det får och hur mycket snabbare vaccineringen kan gå av en sådan åtgärd. Det är inte självklart att man vinner så mycket, säger han.

DN har varit i kontakt med smittskyddet i 12 regioner. Flera svarar att diskussioner förs med Folkhälsomyndigheten angående vaccinationsordningen men att de i nuläget inte vill uttala sig i frågan.

Ivan Solander

ivan.solander@dn.se

FAKTA. SÅ MÅNGA HAR FÅTT VACCIN MOT COVID-19

Hittills har 1 201 988 vaccindoser getts i landet, baserat på vad regionerna har rapporterat in till det nationella vaccinationsregistret.

843 974 personer har fått åtminstone en dos, vilket motsvarar 10,3 procent av den vuxna befolkningen. 358 014 personer har fått två doser, vilket motsvarar 4,4 procent.

17 Besvikelse efter beskedet: ”Det är jobbigt”

För många innebär vaccinbeskedet fortsatt avskildhet från nära och kära.

– Det är tufft att vara långt ifrån. Det är jobbigt, säger Per-Ove Hyseus i Visby till P4 Gotland.

I Visby var 174 vaccinationer bokade på tisdagen, men vaccinet fick stoppas tillbaka i kylan i väntan på vidare besked från Folkhälsomyndigheten. Personalen fick ringa runt och ge det tråkiga beskedet.

– Det mottogs blandat. Med besvikelse förstås, man har sett fram emot att få sitt vaccin. En del kände kanske även en viss oro, men de flesta blev förstås besvikna, säger Agneta Ording, sektionsledare och sjuksköterska i Visby, till P4 Gotland.

En av de som fick ett samtal var Per-Ove Hyseus, som redan var på väg in till Visby. För honom innebär det att han får vänta ännu längre på att träffa sina närmaste.

– Man vill gärna träffa sina barn och barnbarn så fort som möjligt, säger han.

I Arvidsjaur berättar Ulf Olofsson för Norran att han hade tänkt ringa in själv och avboka sin vaccination under morgonen, när beskedet kom.

– Jag tyckte inte det kändes tryggt att ta det, säger han.

Förhoppningen är att få ett annat vaccin.

– Ja, eller om de godkänner Astra efter utredningen. Blir det godkänt, då tar jag det. Då känner jag mig tryggare, säger Ulf Olofsson.

TT

17 ”Bör finnas fler fysioterapeuter än läkare på äldreboenden”

Rehabilitering är lika med fysioterapi. Utan en kropp som fungerar någorlunda kan man inte göra något. Efter fysioterapi behövs alla andra så kallade paramedicinare, det vill säga psykologer, arbetsterapeuter, kuratorer, logopeder, dietister med flera.

Dessa yrkesgruppers arbete tillsammans med läkare, sjuksköterskor och undersköterskor har på senare år luckrats upp. Jag vågar påstå att det beror på privatiseringen, bemanningsföretag och hyrpersonal. Nu anlitas knappast någon paramedicinare på äldreboenden eller inom psykiatrin.

Det sägs ofta, inte minst under pandemin, att det som behövs på äldreboenden är fler läkare. Det är nonsens! De läkare som finns ger patienter ofta alldeles för

mycket medicin. Det som behövs är en läkare och en sjuksköterska per 24 klienter och dagspass, undersköterskor, städ- och kökspersonal samt paramedicinare, främst fysioterapeuter och psykologer.

Det räcker inte med oros- och sömntabletter och att en arbetsterapeut anlitas för att ordinera hävarmsmaskiner och rullstolar. Detta underlättar visserligen för personalen, men uppmuntrar till inaktivitet hos äldre och sjuka och resultatet blir sämre.

Fysioterapeuter utbildas i Sverige på sju orter. Bortåt 35 nyutbildas på varje ställe varje termin. Det blir cirka 500 nya fysioterapeuter varje år. Samma gäller andra paramedicinare.

Vad ska dessa göra när stat och kommun har tagit bort de flesta arbetsplatser? Jag träffar unga, nyexaminerade fysioterapeuter som i stället för att hjälpa en äldre generation säljer sport-bh:ar. Det är ett stort slöseri med skattepengar, men mest av allt med

unga engagerade och duktiga yrkespersoner. Samtidigt går gamla och sjuka miste om en genomtänkt och god rehabilitering.

En 92-årig granne till mig blev 2012 så pass sjuk att han fördes till sjukhus. De skickade snart hem honom och han fick mycket hemhjälp. Jag pratade med två av dem som hjälpte honom. De sade att de skulle på en treveckorskurs för att lära sig hur man tränar och rehabiliterar äldre. En sådan skymf!

Kommunerna har nu, återigen, fått skattepengar från staten för att förbättra rehabiliteringen för äldre. Skapa nya arbetstillfällen för att bedriva den rehabilitering som behövs. Då kommer både äldreboenden och psykiatri runt om i landet att fungera bättre.

Det är fler paramedicinare – inte läkare eller undersköterskor – som behövs.

Ingela Strandvik, pensionerad fysioterapeut, Varberg

17 Därför pausas Astra Zenecas vaccin i Sverige

Folkhälsomyndigheten stoppar tillfälligt - vaccinationer med Astra Zenecas vaccin i Sverige efter rapporter om nya biverkningar.

– Beslutet är en försiktighetsåtgärd, säger statsepidemiolog Anders Tegnell på Folkhälsomyndigheten.

Pausen gäller till på torsdag, då den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA kommer med en ny bedömning.

Beslutet kommer efter de senaste dagarnas rapporter om att flera personer har fått blodpropp och blödning i samband med vaccinering av Astra Zenecas vaccin mot covid-19.

– Det har kommit nya signaler om en ny form av symtom som har dykt upp under de senaste dagarna. Förutom de blodproppar man har utrett tidigare där man inte har såg någon större skillnad mellan de som blivit vaccinerade och de som inte hade blivit vaccinerade, säger Anders Tegnell till DN.

De misstänkta biverkningarna har innefattat blodpropp (tromboser), i kombination med låga nivåer av blodplättar (trombocytopeni) hos ett fåtal personer. Personen som tappar sina blodplättar blir lättblödande och ibland uppstår det i kombination med att man bildar proppar.

– Det är en slags störning i vårt koagulationssystem som ser till att man varken blöder för mycket eller för lite. Av det vi har sett hittills finns det runt femton fall i Europa av 17 miljoner vaccinerade så det är en väldigt ovanlig händelse men en allvarlig händelse, säger Anders Tegnell.

Han beskriver blödningarna som ett ”väldigt allvarligt” symtom. Det var också signalerna om dem – inte

blodpropparna – som fick Folkhälsomyndigheten att tillfälligt stoppa vaccinet.

I Sverige har inget sådant fall hittills rapporterats in.

Europeiska läkemedelsmyndigheten EMA och Läkemedelsverket utreder nu om det finns ett orsakssamband mellan de rapporterade fallen och Astra Zenecas vaccin.

– Det finns väldigt lite information kring detta ännu men med tanke på det som har dykt och i diskussion med Läkemedelsverket bedömer vi att det är bra att göra en paus fram till torsdag då EMA kommer med en rapport, säger Anders Tegnell.

Hur allvarligt är detta?

– Det är så pass allvarligt att det definitivt måste utredas. Sedan får vi se om det finns en faktisk koppling eller om det är helt slumpmässigt.

– Det här är en väldigt, väldigt ovanlig biverkning. Så risken för individen, om det nu skulle finnas en

koppling är uppenbarligen väldigt liten, säger Anders Tegnell.

Folkhälsomyndigheten kommer nu gå ut med information till personer som fått Astra Zenecas vaccin. Anders Tegnell konstaterar att symtomen uppkommit tätt inpå vaccinationen i fallen som rapporterats. De eventuella biverkningarna har alla rapporterats inom två veckor efter vaccineringen.

– De som vaccinerades för länge sedan behöver inte alls oroa sig, säger han.

Myndigheten avvaktar EMA:s besked på torsdag innan några besked ges till personer som fått första dosen av vaccinet.

– Möjligen får de vänta ytterligare en vecka eller två på sin andra dos. Men det förändrar inte nu att de har ett väldigt bra skydd, säger Anders Tegnell.

På Läkemedelsverket har man tidigare inte sett några skäl till att dra in vaccinet eftersom EMA:s utredning hittills inte har visat ett orsakssamband mellan

vaccinet och de misstänkta biverkningarna. Nu står myndigheter däremot bakom Folkhälsomyndighetens beslut.

– Vi står bakom den här försiktighetsåtgärden även om det inte finns ett orsakssamband fastställt, säger Ulla Wändel Liminga, vetenskaplig ledare för läkemedelssäkerhet på Läkemedelsverket under tisdagens pressträff.

– Det här är ett väldigt allvarligt tillstånd men samtidigt väldigt sällsynt.

Enligt de rapporter hittills finns är det främst yngre personer som uppvisat symtomen i samband med vaccination. Enligt Ulla Wändel Liminga är det däremot för tidigt att slå fast någon särskild riskgrupp.

Under måndagen beslutade ett flertal europeiska länder att pausa Astra Zeneca vaccinet, däribland Norge som har haft två dödsfall kort efter att personerna fått vaccinet.

Anders Tegnell känner inte till att det ska finnas rapporter om biverkningar med blodpropp hos något av de övriga godkända vaccinen Pfizer-Biontech eller Moderna.

– Det verkar bara förekomma hos Astra Zeneca, säger han.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

FAKTA. ASTRA ZENECAS VACCIN

Alla vuxna svenskar har kunnat få vaccinet mot covid-19 från Astra Zeneca. Tidigare, när kunskapsläget var sämre, rekommenderades vaccinet endast till personer yngre än 65 år. För att få bästa skydd bör det ges två vaccindoser.

Biverkningarna har hittills varit överlag milda. Patienter har fått smärta vid injektionsstället, huvud-

värk och/eller trötthet. Det har rapporterats om vårdpersonal som fått sjukskriva sig efter vaccinering, men även där har det handlat om förväntade och milda biverkningar.

I Astra Zenecas vaccin består genkoden av dna. Det är en mer hållbar molekyl i jämförelse med mRNA (Pfizer-Biontech och Moderna), men riskerar samtidigt att kroppen utvecklar immunitet mot det transportvirus som används för att föra in dna i cellkärnan, vilket gör att en andra vaccination eventuellt inte har effekt.

TT

17 Experter manar till lugn efter stoppet

Flera experter som DN talat med är positiva till beslutet att pausa Astra Zenecas vaccin. Matti Sällberg, professor på Karolinska institutet, är inte förvånad.

– Jag tycker att det visar att man har en hög vaksamhet för biverkningar, att man tar det på stort allvar och det tycker jag är jättebra, säger han.

Folkhälsomyndigheten pausade vaccinet i avvaktan på den utredning som den Europeiska läkemedelsmyndigheten EMA gör för att undersöka om det finns en koppling mellan blodproppar och vaccinet.

Men det finns även misstankar om en ny biverkning, som gör personer lättblödande. Sambandet är inte

fastställt och rör bara omkring 15 personer av de 17 miljoner som fått vaccinet.

– Man måste hela tiden göra nya bedömningar för varje dag beroende på den information man har, säger Matti Sällberg, som är professor och biomedicinsk analytiker på Karolinska institutet.

Han får medhåll från andra experter.

– Jag tycker det är bra att Sverige pausar vaccineringen och reder ut eventuella sällsynta men allvarliga biverkningar, säger Niklas Arnberg, professor vid institutionen för klinisk mikrobiologi vid Umeå Universitet.

Ali Mirazimi, professorn och virusforskare på Karolinska institutet, manar till lugn.

– Inget har blivit värre sedan i går. Det som händer i Sverige i dag är en försiktighetsåtgärd. Jag tycker inte att man alls ska vara orolig. Det finns inget som helst som pekar på att det är en förhöjd risk att få blodproppar av vaccinet, säger han.

Hur bör de som fått första dosen av Astra Zenecas vaccin tänka?

– Jag tycker inte att de ska vara oroliga. Det här är en extremt ovanlig biverkning. Det har givits 17 miljoner doser i världen där ett tiotal fall har fått blodproppar. Risken för att få biverkningen är inte stor, om det ens finns en koppling, säger Ali Mirazimi.

Niklas Arnberg instämmer i bedömningen.

– De som har fått en eller två doser behöver nog inte vara väldigt oroliga eftersom de nu aktuella biverkningarna verkar vara mycket sällsynta och risken att bli drabbad av dessa är väldigt liten, säger han.

Den internationella sammanslutningen för specialister för blodproppar, ISTH, meddelade på fredagen att vaccineringen med Astra Zenecas vaccin bör fortsätta och att de positiva fördelarna starkt överväger alla potentiella komplikationer även för patienter som haft blodproppar eller som tar blodförtunnande medel.

– Det vi vet om är ett antal rapporter som kommit in till Läkemedelsverket i Sverige och Europeiska läkemedelsverket och där ser man inga förhöjda risker med blodproppar, säger Ali Mirazimi.

Kan det bli olika bedömningar för yngre och äldre personer när vaccineringen med Astra Zenecas vaccin startar igen?

– Ja, så kan det bli beroende på om de ser en korrelation mellan ålder och blodpropparna. Nu utreder man vilka dessa personer är och utifrån det kan man komma fram till olika beslut, säger Ali Mirazimi.

– Om det är personer med ett visst tillstånd som löper högre risk så kanske man avråder dem från det här vaccinet. Vi lär oss varje dag lite mer om hur de här vaccinen fungerar, säger Matti Sällberg.

Varför har olika länder gjort olika bedömningar?

– EU består av en gemensam läkemedelsmyndighet som samordnar läkemedelsmyndigheterna i de olika

länderna. Men där kan varje lands myndighet göra sin egen bedömning och det händer ofta att EU-länder gör olika bedömningar, säger Matti Sällberg.

– Vissa länder har bedömt att biverkningarna var av så allvarlig grad att de inte ville ta den risken och pausade därför vaccineringen, säger Ali Mirazimi.

Christy Chamy

christy.chamy@dn.se

FAKTA. FYRA VACCIN GODKÄNDA I SVERIGE

Hittills är fyra vacciner mot covid-19 godkända i EU och därmed även i Sverige.

Dessa vacciner kommer från Pfizer-Biontech, Moderna, Astra Zeneca samt Janssen (som ägs av Johnson & Johnson).

Vaccinen från Pfizer-Biontech och Moderna är så kallade mRNA-vaccin där man skickar in information om virusets taggar som kallas spikeprotein.

Astra Zenecas vaccin bygger på att en del av virusets arvs massa förs in i cellen med hjälp av ett inaktiverat förkylningsvirus.

Janssens vaccin är ett så kallat vektorbaserat vaccin som använder ett modifierat adenovirus för att föra in den genetiska koden för spikeproteinet i cellen.

17 Medicinske chefen: Inga bevis för att vaccinet orsakar blodproppar

Astra Zeneca menar att det inte finns något som visar att deras vaccin orsakar de blodproppar som rapporteras. Men man förstår myndigheternas agerande:

– Det är viktigt för förtroendet för vaccinet att an utreder alla signaler om biverkningar, säger Andreas Heddini, bolagets medicinske chef i Norden.

Sverige anslöt sig till en växande rad av länder som pausar användningen av Astra Zenecas vaccin. Orsaken är rapporter om dels blodproppar hos vaccinerade personer, dels problem med låga halter av blodplättar som leder till blödningar.

– Vi har gjort 17 miljoner vaccinerings i EU-länder och Storbritannien, fram till och med den 8 mars har vi hittat 37 händelser. Det är färre än man kan förvänta sig jämfört med den så kallade bakgrundsförekomsten – folk som inte är vaccinerade får också blodproppar, säger Anders Heddini.

Bolagets medicinske chef fortsätter:

– Detta är statistik, men vi måste självklart göra en analys av varje rapporterad biverkning, det ligger i vårt intresse.

Om det skulle finnas ett samband, hur skulle man förklara det?

– Man kan se liknande blödningsrubbningar hos personer som är svårt covidsjuka. En hypotes som har framkastats i media är att vaccinering skulle kunna aktivera immunsystemet på ett liknande sätt och påverka koaguleringen. Men det är en spekulation, just nu har vi inga bevis för ett orsakssammanhang, säger Anders Heddini.

Även andra tillverkares vaccin granskas, tycker ni att ni får mer kritik?

– Det tycker jag inte. Det är viktigt att det här utreds, tack och lov har vi bra övervakningssystem i Europa.

Hur förklarar du att det finns en skepsis runt vaccinet?

– Vaccinutvecklingen har ju gått väldigt fort och har inneburit att man kört studier parallellt med att man rapporterat till myndigheter. Det har gjort att vi publicerat flera olika siffror om vårt vaccin och vi fick en diskussion om för vilka åldrar det skulle fungera. Det kanske har bidragit till en förvirring och det är i så fall olyckligt. Men det finns inget som säger att vårt vaccin är sämre.

Hur bra är det?

– Överlag är alla de fyra vacciner som är godkända ganska likvärdiga, framför allt när det gäller den viktigaste parametern, skydd mot allvarlig sjukdom. Här pratar vi om nästan hundra procentigt skydd.

Hur reagerar ni på att till exempel USA håller kvar vaccindoser som skulle till EU?

– Det är givetvis frustrerande med alla typer av förseningar, och bidrar förstås också till bilden av vårt vaccin.

Hans Strandberg hans.strandberg@dn.se

17 Ministern öppnar för att flytta fram vaccinnmålet

Trots stoppet av Astra Zenecas vaccin bedömer socialminister Lena Hallengren (S) att det inte leder till några större förseningar. Men målet om att alla vuxna svenskar ska ha fått vaccin före den 30 juni kan vara i fara.

– Om vi får ytterligare leveransförseningar och om det inte fylls upp av andra vaccin, då

kommer vi tvingas flytta fram det, säger Lena Hallengren.

Socialminister Lena Hallengren och vaccinsamordnare Richard Bergström frågades i går ut i riksdagens socialutskott, bland annat om hur regeringen avser möta de försenade leveranserna. Lena Hallengren bedömer att stoppet för Astra Zeneca förhoppningsvis inte ska leda till några större förseningar av vaccinationen av den svenska befolkningen. Vaccinmålet är fortfarande att alla medborgare över 18 år ska ha fått vaccin senast den 30 juni.

Men socialministern medger nu att stoppet i kombination med tidigare meddelade leveransförseningar kan innebära att vaccinmålet måste flyttas fram.

– Det betyder inte att vi sänker våra ambitioner men vi kan ju inte vaccinera med vaccin som inte finns, säger Lena Hallengren.

Regeringen ville på tisdagen inte säga något om vad som ska hända med vaccinmålet utan avvaktar besked från fördjupade granskningar av Astra Zenecas vaccin.

Liberalernas sjukvårdspolitiska talesperson Lina Nordqvist anser att regeringen snarast måste kommunicera hur man ser på möjligheterna att uppnå målet eftersom både befolkningen och sjukvården är beroende av tydliga besked.

– Det viktiga är att ett trovärdigt mål sätts upp. Om något förändras måste regeringen så fort som möjligt komma besked om vilket det nya datumet är. Det gäller att se till att sjukvården har en uppfattning om detta så att de kan använda sin personal på ett klokt sätt. Det är ett tydligt politiskt ansvar att se till att den tidsplan som kommuniceras ut är trovärdig, säger Lina Nordqvist.

Centerpartiet efterlyser också tydligare besked från regeringen om vad som nu händer med vaccineringen av det svenska folket.

– Regeringen måste svara på vilken plan B man har nu när vaccineringen ytterligare försenas. Det borde inte komma som en överraskning och därför är det anmärkningsvärt att man inte skaffat sig både hängslen och livrem, säger Anders W Jonsson (C), sjukvårdspolitisk talesperson.

Moderaternas sjukvårdspolitiska talesperson Camilla Waltersson Grönwall är inne på samma linje:

– Jag är förvånad och besviken efter mötet i Socialutskottet. Vi har inte fått några svar utan bara väldigt vaga besked, säger hon.

Samtidigt ställer hon sig bakom beslutet att stoppa vaccinet tillfälligt.

– När det gäller vacciner så är det alltid säkerheten först. Jag utgår från att man från ansvariga myndigheter agerar så snabbt det är möjligt för att kunna säkerställa säkerheten och tryggheten, säger hon.

Socialutskottets ordförande Acko Ankarberg Johansson (KD) är bekymrad över ytterligare fördröjningar.

– Det kan vara klokt med försiktighetsåtgärder, men det får inte bli för långt stopp i vaccineringarna. Förhoppningsvis får vi besked från EMA i närtid så att vi snabbt kan återgå till att vaccinera även med Astra Zeneca, säger hon.

SD-ledaren Jimmie Åkesson befarar att problemen kring Astra Zeneca kan skada förtroendet för vaccinationsprogrammet.

”Jag kan inte medicinskt bedöma vaccinet, men jag är rädd för att tveksamheter kring säkerhet och biverkningar kan påverka vaccinationsbenägenheten”, skriver han i en kommentar till DN.

Vänsterpartiets ledare Nooshi Dadgostar anser också att beslutet att tillfälligt stoppa Astra Zenecas vaccin i första hand är en medicinsk fråga.

– Men hela den här situationen med brist på vaccin visar på att vi behöver en egen vaccinproduktion i Sverige. Regeringen behöver nu undersöka alla vägar som finns för att få fram mer vaccin, kommenterar hon.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

17 ”Vaccinet som vi har räknat med”

Det är klokt att pausa vaccineringen tills vi vet mer, enligt Johan Bratt, tillförordnad hälso-sjukvårdsdirektör i Region Stockholm. Men beskedet kommer i bästa fall att innebära förseningar och i värsta att man får lägga om hela vaccinationsplanen.

Beskedet om att Folkhälsomyndigheten tillfälligt stoppar vaccinationer med Astra Zenecas vaccin i väntan på att Europeiska läkemedelsmyndigheten kommer med en ny bedömning var inte helt oväntat. Det menar Johan Bratt, tillförordnad hälso-sjukvårdsdirektör i regionen. Men beslutet kan innebära stora problem för Region Stockholm.

– Det är klart att det kommer att påverka, inte minst kommer vi tappa tid. Sedan beror det på vad utredningen visar, säger han.

Just Astra Zenecas vaccin är det som merparten av stockholmarna är tänkta att vaccineras med. Hur många doser som regionen fått och ännu väntar på vill Johan Bratt inte uppge.

Enligt Folkhälsomyndighetens prognoser väntas region Stockholm få cirka 20 000 doser från Astra Zeneca de närmaste två veckorna, en fjärdedel av den totala vaccinleveransen.

Enligt regionens presstjänst väntas i maj och juni stora leveranser av Astra Zenecas vaccin som utgör en stor del av vaccinationskampanjen i framför allt fas fyra.

Enligt tidigare planer är det tänkt att vaccination i stor skala ska påbörjas i Stockholm i april.

Det är två veckor kvar och ni har ingen färdig plan, varför?

– Vi har en plan som vi arbetar efter men den är inte ristad i sten. Det beror dels på att vi fått veta att vi får mindre vaccin, och som i dag, att det är tillfälligt

stoppas. Det är riskabelt att släppa ut något som kan ändras nästa dag, säger Johan Bratt.

Hur sannolikt är det att Region Stockholm kommer att påbörja massvaccinering i april?

– Jag vill inte säga något i det här läget faktiskt. Det beror på vaccintillgången och inte minst på dagens besked, jag vågar inte säga något säkert i dagens läge.

Marijana Dragic

marijana.dragic@dn.se

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

17 Regioner hoppas på en ny strategi

Flera regioner vill se en ändring i vaccinationsordningen så att fler får en första vaccindos före att personer får sin andra spruta. Att användandet av Astra Zenecas vaccin nu pausas sätter regionerna under ännu större press.

– Det hade varit önskvärt att flera personer kunde få en dos och på så sätt skydda fler människor, Kristine Rygge, vaccinsamordnare i Västra Götalandsregionen.

– Vårdcentralerna har ett jättejobb med att kontakta och informera befolkningen om att det är en paus. Vi har förståelse för att de skulle önskat att det hade funnits framförhållning men det här var något som kom väldigt akut, säger Kristine Rygge, vaccinsamordnare inom Västra Götalandsregionen

som nu har cirka 9 000 doser i förvar i väntan på nya direktiv.

Astra Zeneca meddelade förra veckan att man minskar vaccinleveranserna till Sverige med nästan 3,3 miljoner doser fram till halvårsskiftet. I samband med det pekade den nationella vaccinsamordnaren Richard Bergström i en intervju i SVT på fördelar med att, i likhet med flera andra länder, bara ge en vaccindos till personer som nyligen haft covid-19.

Västra Götalandsregionen vill se en liknande lösning för att fler på kortare tid ska kunna skyddas av immunitet. Men enligt Kristine Rygge bör en första vaccindos prioriteras före en andra även hos personer som inte varit smittade.

– Det hade varit önskvärt att flera personer kunde få en första dos och på så sätt skydda fler människor, och i sådana fall skulle vi kunna avvakta med en andra dos. Från vår synpunkt hade det varit bra i nuläget med tanke på hur det ser ut på leveransfronten, säger hon.

– Vi är positiva till att göra det och om Folkhälsomyndigheten kommer med en sådan rekommendation kommer vi att stödja den.

Hon får medhåll från Jonas Ekström, överläkare och vaccinationsansvarig i region Västmanland.

”I ena vågskålen ligger att vaccinerna är godkända utifrån ett två-dos förfarande. Å andra sidan vet vi att även en dos ger ett bra skydd redan efter 4 veckor mot inläggning på sjukhus pga covid-19. I skenet av att vi befinner oss i början på en tredje våg, skulle onekligen prioritering av dos 1 till fler sannolikt kunna leda till färre svåra sjukdomsfall och dödsfall i covid19”, skriver Jonas Ekström i ett mejl till DN och fortsätter:

”Region Västmanlands medicinska råd för covid-19 vaccinering skulle därför gärna se en sådan justering av rekommendationerna, givet den svåra situation vi befinner oss i.”

Magnus Johansson, vaccinansvarig i region Sörmland, är inne på samma spår.

– Det finns en logik i att om det är vaccinbrist ge en dos till alla men vi väntar på nationella riktlinjer. Studierna talar för att det finns en ganska bra skyddseffekt redan efter en dos, speciellt när det gäller att bli allvarligt sjuk och hamna på sjukhus eller avlida. Vi är positiva om det skulle komma ett sådant besked, säger han.

Även region Norrbotten anser att en förändring bör diskuteras.

”Region Norrbotten tycker att det vore bra att överväga åtminstone då de äldre grupperna vaccinerats, det skulle kunna göras genom att förlänga intervallet mellan dos 1 och 2”, skriver Pia Näsval, chefläkare och vaccinationssamordnare för region Norrbotten i ett mejl till DN.

Även i region Stockholm förs diskussioner om huruvida en prioritering av dos 1 skulle kunna vara en tänkbar väg framåt. Men än så länge har man inte landat i något svar, enligt vaccinsamordnaren Magnus Thyberg

– Det är en fråga som diskuteras och vi för diskussionen med Folkhälsomyndigheten men vi måste se vilken effekt det får och hur mycket snabbare vaccineringen kan gå av en sådan åtgärd. Det är inte självklart att man vinner så mycket, säger han.

DN har varit i kontakt med smittskyddet i 12 regioner. Flera svarar att diskussioner förs med Folkhälsomyndigheten angående vaccinationsordningen men att de i nuläget inte vill uttala sig i frågan.

Ivan Solander

ivan.solander@dn.se

FAKTA. SÅ MÅNGA HAR FÅTT VACCIN MOT COVID-19

Hittills har 1 201 988 vaccindoser getts i landet, baserat på vad regionerna har rapporterat in till det nationella vaccinationsregistret.

843 974 personer har fått åtminstone en dos, vilket motsvarar 10,3 procent av den vuxna befolkningen.

358 014 personer har fått två doser, vilket motsvarar 4,4 procent.

17 Debatten om våld mot kvinnor har blossat upp igen efter mordet

33-åriga Sarah Everard var på väg hem från en vän i södra London när hon kidnappades. En vecka senare hittades hon död. Mordet har på nytt skapat het debatt i Storbritannien om mäns våld mot kvinnor.

Klockan 21 onsdagen den 3 mars lämnade 33-åriga Sarah Everard en väns lägenhet i södra London. Promenaden hem skulle ta 50 minuter. Men hon kom aldrig hem. Två dagar efter att hon försvann gick polisen i London ut på Twitter och beskrev ”en ökande oro” över försvinnandet. Man besökte 750 hem i området, och varnade kvinnor för vad som hänt.

Efter att polisen uppmanat allmänheten att titta igenom privata övervakningsbilder från området,

hittade man en bild på Sarah Everard där hon gick ensam på gatan iklädd en grön regnjacka, marinblå byxor och orange sneakers strax efter det att hon lämnat sin väns bostad.

En vecka efter försvinnandet greps en man som bodde i närheten misstänkt för att ha kidnappat henne. Till vardags arbetade han som polis och har patrullerat ambassader och regeringsbyggnader.

– Faktumet att den gripne mannen är polis är både chockerande och djupt skakande, sade assisterande poliskommissionär Nick Ephgrave i ett uttalande om gripandet.

En dag efter gripandet offentliggjorde polisen att man hittat en kropp i ett skogsparti i Ashford i grevskapet Kent nära London. Det visade sig vara Sarah Everards kropp. På lördagen hölls häktningförhandlingar med polisen, som nu misstänks för kidnappning och mord.

Men samtidigt skulle mordet skapa svallvågor och rikta strålkastarljuset mot mäns våld mot kvinnor i Storbritannien.

○ ○ ○

– Tack och lov är det extremt ovanligt att kvinnor kidnappas från våra gator. Jag förstår att kvinnor i London och den större allmänheten – framför allt i det område där Sarah försvann – trots detta kommer att vara oroliga och rädda.

Så sade Cressida Dick, Londons polischef, till reportrar strax efter att Sarah Everard kidnappats. Då hade redan hashtaggar som #shewasonlywalkinghome och #reclaimthenight ("hon promenerade bara hem" och "ta tillbaka natten") spridits i sociala medier. Kvinnor berättade där om hur de alltid håller nycklarna i handen på vägen hem, hur de alltid sms:ar en kompis för att berätta att de kommit fram och hur de utsatts för sexuella trakasserier i det offentliga rummet.

En vecka efter försvinnandet släppte FN-organisationen UN Women i Storbritannien en rapport där en enkätundersökning visade att 97 procent av landets 18–24-åriga kvinnor upplevt sexuella trakasserier på offentliga platser. 80 procent av kvinnor i alla åldersgrupper hade enligt rapporten upplevt sexuella trakasserier.

Laura Bates är kvinnorättsaktivist och startade 2012 webbsidan Everyday Sexism Project där kvinnor kan vittna om sexuella trakasserier de upplevt. Hon har fått in över 100 000 vittnesmål och menar att Sarah Everards försvinnande inte är första gången frågan om kvinnors säkerhet får ny uppmärksamhet.

– Exakt samma sak har hänt många gånger tidigare: ett fruktansvärt våldsdåd händer, kvinnor berättar sina historier och berättar om övergrepp trots att det kostar på. Män hävdar att de är chockade, polisen hävdar att kvinnor är säkra, medierna demoniserar oss, och några månader senare börjar samma cykel igen, säger Laura Bates till DN.

Precis som många andra kvinnor har hon reagerat på att polisen efter försvinnandet uppmanade kvinnor att vara försiktiga.

– Man talar om våld mot kvinnor, inte om manligt våld. Man föreslår att om kvinnor bara vidtog de rätta försiktighetsåtgärderna så skulle problemet lösas, trots att statistiken visar att det är nonsens. Man är mycket mindre benägen att tala om att män som grupp utför våldet, och mycket mer bekväm med att begränsa och skylla på kvinnor som grupp, säger hon.

Förutom att kvinnor i sociala medier berättat sina personliga historier sedan försvinnandet, har män frågat sig vad de kan göra för att förbättra situationen och hur de kan bete sig för att kvinnor ska kunna känna sig tryggare. Men rörelsen har också mötts av en motrörelse.

Under några dagar trendade hashtaggen #notallmen ("inte alla män") på Twitter där män protesterade mot att som grupp målas upp som gärningsmän.

○ ○ ○

Lördagen den 13 mars hade minnesstunder för Sarah Everard planerats runt om i Storbritannien. Den största, i området där hon försvann, hade ställts in av organisatörerna efter långa diskussioner med polisen, som menade att coronarestriktionerna gjorde det omöjligt att ge tillstånd för en minnesstund.

Men det faktum att den officiella minnesstunden avblåsts hindrade inte ett stort antal personer från att ta sig till platsen för att lägga ner blommor och minnas Sarah Everard.

Tusentals personer kom under lördagen till Clapham Commons. Men när människor började hålla tal, och fler och fler försökte få möjlighet att lyssna beslutade sig polisen för att skingra gruppen. Bilder som spreds i medierna visade hur Londonpolisen brottade ner kvinnor på marken, satte handbojor på dem och avvisade dem från platsen.

Ingripandet fick stor uppmärksamhet, både bland allmänheten och bland politiker i Storbritannien. Flera begärde Londonpolischefen Cressida Dicks avgång. Själv menar hon att minnesstunden till en början var så lugn att hon själv hade kunnat delta, men att stämningen senare blev så hotfull att polisen tvingades ingripa.

Borgmästaren Sadiq Khan har krävt en förklaring från polisen när det gäller deras agerande.

”I förra veckan försäkrades jag av Londonpolisen att övervakningen av minnesstunden skulle ske på ett vördnadsfullt sätt. Min åsikt är att detta inte skedde”, sade han i ett uttalande efter kritiken.

På söndagen hölls ytterligare demonstrationer i London, bland annat utanför parlamentet. Då protesterade man mot polisens hantering av manifestationen och mot det förslag på ny lagstiftning som ska göra det enklare för polisen att avbryta ”störande demonstrationer”.

Även premiärminister Boris Johnson har reagerat på scenerna från minnesstunden, och sagt att han blivit ”djupt bekymrad” över vad han såg. En utredning har startats kring hur polisen hanterade situationen.

– Sarah Everards död måste ena oss i vår strävan att få bort våld mot kvinnor och flickor, och få varje del av rättssystemet att arbeta för att skydda och försvara dem, sade han på måndagen enligt BBC.

○ ○ ○

Samtidigt som mordet på Sarah Everard har skapat ilska och lett till krav på förändring fortsätter polisen att utreda hennes död. På lördagen hölls häkttningsförhandlingen mot den misstänkte polisen. I en by i Kent hade polisen på måndagen spärrat av en stig i centrum för att undersöka den i anknytning till mordet.

Sarah Everards familj har tackat polisen för det arbete de gjort för att utreda försvinnandet.

– Vi är väldigt stolta över henne och hon väckte så mycket glädje i våra liv, sade de i ett uttalande om 33-åringen när hon hittatds död.

Efter minnesstunden på lördagen tackade Sarah Everards familj dem som samlats för att manifestera för henne. Hennes faster sade till tidningen The Sun att hon ”hoppas att Sarahs död kan leda till en positiv förändring”.

Men aktivisten Laura Bates tror att det krävs mycket mer än demonstrationer och enskilda berättelser för att en förändring ska ske.

– Kvinnor är extremt modiga som träder fram och berättar, men vi har gjort det många gånger och det räcker inte att förvänta sig att överlevare ska skapa förändring. Just nu är jag precis som många andra kvinnor väldigt trött, väldigt ledsen och inte särskilt hoppfull, säger hon.

Evelyn Jones

evelyn.jones@dn.se

17 ”Bör finnas fler fysioterapeuter än läkare på äldreboenden”

Rehabilitering är lika med fysioterapi. Utan en kropp som fungerar någorlunda kan man inte göra något. Efter fysioterapi behövs alla andra så kallade paramedicinare, det vill säga psykologer, arbetsterapeuter, kuratorer, logopedier, dietister med flera.

Dessa yrkesgrupps arbete tillsammans med läkare, sjuksköterskor och undersköterskor har på senare år luckrats upp. Jag vågar påstå att det beror på privatiseringen, bemanningsföretag och hyrpersonal. Nu anlitas knappast någon paramedicinare på äldreboenden eller inom psykiatri.

Det sägs ofta, inte minst under pandemin, att det som behövs på äldreboenden är fler läkare. Det är nonsens! De läkare som finns ger patienter ofta alldeles för

mycket medicin. Det som behövs är en läkare och en sjuksköterska per 24 klienter och dagspass, undersköterskor, städ- och kökspersonal samt paramedicinare, främst fysioterapeuter och psykologer.

Det räcker inte med oros- och sömntabletter och att en arbetsterapeut anlitas för att ordinera hävarmsmaskiner och rullstolar. Detta underlättar visserligen för personalen, men uppmuntrar till inaktivitet hos äldre och sjuka och resultatet blir sämre.

Fysioterapeuter utbildas i Sverige på sju orter. Bortåt 35 nyutbildas på varje ställe varje termin. Det blir cirka 500 nya fysioterapeuter varje år. Samma gäller andra paramedicinare.

Vad ska dessa göra när stat och kommun har tagit bort de flesta arbetsplatser? Jag träffar unga, nyexaminerade fysioterapeuter som i stället för att hjälpa en äldre generation säljer sport-bh:ar. Det är ett stort slöseri med skattepengar, men mest av allt med

unga engagerade och duktiga yrkespersoner. Samtidigt går gamla och sjuka miste om en genomtänkt och god rehabilitering.

En 92-årig granne till mig blev 2012 så pass sjuk att han fördes till sjukhus. De skickade snart hem honom och han fick mycket hemhjälp. Jag pratade med två av dem som hjälpte honom. De sade att de skulle på en treveckorskurs för att lära sig hur man tränar och rehabiliterar äldre. En sådan skymf!

Kommunerna har nu, återigen, fått skattepengar från staten för att förbättra rehabiliteringen för äldre. Skapa nya arbetstillfällen för att bedriva den rehabilitering som behövs. Då kommer både äldreboenden och psykiatri runt om i landet att fungera bättre.

Det är fler paramedicinare – inte läkare eller undersköterskor – som behövs.

**Ingela Strandvik, pensionerad
fysioterapeut, Varberg**

18 S-utspel om höjda avgifter väcker ilska i pensionsgruppen

Socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabi vill höja pensionsavgiften för att kunna höja pensionerna. En utredning ska vara klar - senare i år. Men den är inte förankrad hos pensionsgruppen som består av sex riksdagspartier. Flera av ledamöterna har nu ilsknat till över ministerns utspel som bryter mot pensionssystemets principer.

Ett bekymmer för pensionssystemet är att medelåldern har stigit kraftigt sedan 1990-talet. Det betyder att pensionen måste räcka fler år än tidigare.

För drygt tre år sedan kom politikerna i pensionsgruppen – regeringspartierna tillsammans med M, L, C och KD – överens om vissa principer för att stärka pensionssystemet. Här var höjda ålders-

gränser ett inslag, men även så kallade riktåldrar. Det är den ålder olika generationer uppmanas att arbeta till för att uppnå en nivå på den allmänna pensionen i förhållande till lönen som tidigare generationer fick.

Det hjälper inte dagens pensionärer. Därför kom också pensionsgruppen överens om ett inkomstillägg som går till de pensionärer som har en inkomstpension på mellan 9 000 och 17 000 kronor i månaden.

Ardalan Shekarabi vill gå längre. Han vill höja pensionsavgiften från dagens 17,21 procent av lönen till 18,5 procent.

– Det är en dryg procentenhets höjning som ska till. Det gör ganska mycket under förutsättning att - reformerna om de höjda åldersgränserna följer med, säger han.

Ministern har även, utan att förankra det i gruppen, tillsatt en utredning inom departementet för att se hur en sådan höjning ska finansieras.

Det här retar flera ledamöter i gruppen. Alla sådana åtgärder ska diskuteras i gruppen, menar de.

– Vi får läsa i tidningarna om utredningar som tillsatts och som har tydlig koppling till pensionsgruppens arbete och det är klart att vi ställer oss frågande till det, säger Maria Malmer Stenergard, Moderaternas representant i gruppen.

Martina Johansson, Centerns representant, håller med.

– Jag tycker att det är viktigt att värna överenskommelsen och pensionsgruppen och det arbete som vi ska göra där, säger hon.

Johansson menar att alla är överens om att pensionerna behöver höjas, men det råder ingen enighet om hur det ska ske.

– Det kan vara rätt att höja just avgiften – men jag vill se att vi gör ett gemensamt arbete i pensionsgruppen och utreder vilka olika sätt som finns, säger hon.

Maria Malmer Stenergard säger att pensionsgruppen inte ens har diskuterat en avgiftshöjning.

– Det här är något regeringen driver ensidigt för det här är något som vi över huvud taget inte har diskuterat i pensionsgruppen. Vi har inte hunnit dit än, säger hon.

Höjda avgifter ger framtida pensionärer högre pension. Men det löser inte problemet med de låga pensionerna för dagens pensionärer.

En tänkbar modell är att göra höjningen retroaktiv, det vill säga att den ska gälla flera år tillbaka. Det skulle leda till högre pension redan för dagens pensionärer, vilket riskerar att leda till en högre pensionsskuld för framtida generationer.

– Vi studerar om en avgiftshöjning kan ge en direkt effekt – det är en av frågorna som utreds, säger Shekarabi.

– Det finns modeller för det. Men vi behöver ett gediget underlag för att kunna ta ställning både i regeringen och i pensionsgruppen.

För Martina Johansson är det fel väg att gå.

– Det är klart att jag är skeptisk till en retroaktiv höjning med anledning av att en grundläggande princip är att varje generation bär sina egna kostnader, säger hon.

Hur höjningen ska gå till och hur den ska finansieras vill inte ministern säga i dag.

– Alla de frågorna håller vi på att utreda inom socialdepartementet. Vi tar fram underlag om det, säger Shekarabi och tillägger att utredningarna ska vara klar ”under året”.

Med tanke på det motstånd och irritation som finns inom gruppen är det därmed upplagt för bråk i höst. Gruppen måste vara enig om större förändringar av pensionssystemet.

Ardalan Shekarabi står dock på sig.

– Vill vi att folk ska ha förtroende för pensionssystemet måste vi se till att pensionerna höjs. Annars får du en situation där pensionärer och blivande pensionärer menar att nivån på pensionerna inte är i paritet med de förväntningar de har – eller det som utlovades på 1990-talet, säger han.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

FAKTA. SÅ FUNGERAR PENSIONEN

Den allmänna statliga pensionen består av två delar.

1 Inkomstpensionen är den större delen och utgår från den inkomst man har tjänat.

2 Premiepensionen är den mindre delen och är ett rent sparande där den enskilde själv väljer förvaltare. Den som avstår från att välja får sin premiepension förvaltat av Sjunde AP-fonden.

Pensionen finansieras genom en egenavgift på 7 procent på lönen, samt en avgift som arbetsgivare betalar på 10,21 procent vilket ger 17,21 procent sammanlagt.

Förutom den allmänna pensionen har de allra flesta löntagare också en tjänstepension som betalas av arbetsgivarna.

Källa: Pensionsmyndigheten

18 Maria Crofts: Höjningen kan leda till att pensionsgruppen läggs ned

Socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabis (S) agerande kan leda till att pensionsgruppen läggs ner och att pensionerna blir en budget- och valfråga bland andra. Om pensionspengarna i allt större utsträckning ska tas från statsbudgeten blir pensionsgruppen överflödig.

KOMMENTAR Pensionssystemet förhandlades fram av partierna S, M, C, L och KD. Nu är gruppens främsta uppgift att vårda systemet och se till att det fungerar. Numera ingår också MP i gruppen eftersom partiet sitter i regeringen.

En av hörnstenarna i pensionssystemet är att var och en ska arbeta ihop sin pension. Ju fler år man arbetar och ju högre inkomst man har desto högre blir

pensionen. Det är det som brukar kallas ”raka rör” mellan lön och pension.

Nu har Shekarabi fått pensionsgruppen att gå med på ett avsteg från den principen. De som har en pension mellan 9 000 och 17 000 kronor i månaden före skatt ska få ett nytt tillägg som heter inkomstpensionstillägg. Tillägget varierar mellan 25 och 600 kronor i månaden före skatt och ska betalas ut från september i år. De som har en pension på 11 000–14 000 kronor i månaden får det högsta beloppet, 600 kronor.

Pengarna tas inte från pensionssystemet utan ur statskassan. Det är alltså skattebetalarna som står för notan och det innebär också att en del pensionärer får mer pengar än de arbetat ihop.

Därmed bryts viktiga principer i pensionsöverenskommelsen. Principen att pensionssystemet ska vara skilt från statens utgifter och att pensionens storlek ska avgöras av hur mycket man har arbetat.

Avgiften till pensionerna har legat fast sedan pensionssystemet trädde i kraft 1999. Nu vill S höja avgiften och flera av de andra partierna öppnar också för det men frågan är vem som ska betala höjningen? Det kan bli en mycket svår fråga att lösa för partierna i pensionsgruppen.

Nu när principerna är brutna öppnar det för att pensionerna kan bli en återkommande budgetfråga som förhandlas mellan partierna precis som många andra utgifter. Då har pensionsgruppen spelat ut sin roll som vårdare av pensionssystemet.

Höjda pensioner kan också bli en stor fråga i valrörelsen nästa år. Sveriges mer än 2 miljoner pensionärer är en politisk maktfaktor. Pensionärerna har starka intresseorganisationer och de äldre utmärker sig genom att gärna gå till valurnorna. De politiska partierna kommer sannolikt att övertrumfa varandra med kostsamma löften till den äldre befolkningen.

Maria Crofts maria.crofts@dn.se

18 Astra Zenecas vaccin skyddar inte mot den sydafrikanska varianten

Astra Zenecas vaccin skyddar inte mot att bli smittad av den sydafrikanska varianten av covid-19. Det visar en ny studie från Sydafrika.

– Det kan innebära att vi inte får stopp på pandemin lika snabbt, säger Matti Sällberg, professor vid Karolinska institutet.

Personer som vaccinerats med Astra Zenecas vaccin smittades i lika hög utsträckning som de som fått placebo, visar en sydafrikansk studie publicerad i den vetenskapliga tidskriften New England Journal of Medicine.

Ingen av deltagarna i studien drabbades dock av allvarlig sjukdom, utan alla fick milda till måttliga

symtom. Något som gör att Matti Sällberg, professor i biomedicinsk analys vid Karolinska institutet, ändå hoppas att vaccinet gör nytta.

– Förhoppningsvis skyddar vaccinet mot allvarlig sjukdom och död. Det är inte lika viktigt att ett vaccin skyddar mot mild och måttlig sjukdom som att den skyddar mot allvarlig sjukdom, sjukhusinläggning och död, då det är dessa faktorer som minskar lidande och trycket på sjukvården. Och det kan inte denna studie riktigt svara på, men det pågår sådana studier så det får vi veta ganska snart, säger han.

Anledningen till att han tror att vaccinet ändå kan skydda mot allvarlig sjukdom är att det krävs mer av ett vaccin för att ge ett skydd mot smitta.

– Det är lättare för ett vaccin att skydda mot allvarlig sjukdom än mot smitta. Exempel på det är de engelska och skotska studierna av Astra Zenecas och Pfizers vaccin som visar ett gott skydd mot allvarlig sjukdom och död redan efter en dos. Man ska därför inte

övertolka konsekvenserna av den här nyheten, säger han.

Men det kommer ändå sannolikt att påverka den framtida smittspridningen. En virusstam som vaccinet inte biter på riskerar att sprida sig mer och så småningom dominera smittspridningen. Det kan få allvarliga konsekvenser för samhället.

– Det kan innebära att även om vi kan skydda mot allvarlig sjukdom och död så kan vi inte få stopp på pandemin lika snabbt.

Det skulle i sin tur kunna innebära förlängda restriktioner och fler vaccinationer. Ett scenario som Matti Sällberg menar att vi behöver ha förberedelse för.

– Även om vi vaccinerar hela Sveriges befolkning innan sommaren så måste vi sannolikt göra om det igen inom 12 till 18 månader, säger han.

Det är ännu inte helt klarlagt hur väl de övriga vacciner skyddar mot den sydafrikanska

virusvarianten. De data som finns pekar på att vacciner ändå ger ett skydd, om än sämre än mot den ursprungliga virusstammen.

– Novovax har till exempel 90 procents skyddseffekt i USA och västvärlden mot mild och måttlig sjukdom, men 60 procents skyddseffekt i Sydafrika. Janssens vaccin har 72 procents skyddseffekt i Nordamerika och 57 procent i Sydafrika, säger Matti Sällberg.

Dessutom håller vaccintillverkarna just nu på att ta fram mer anpassade vaccin för de nya varianterna, vaccin som beräknas komma under hösten 2021. Men Matti Sällberg menar att det är ganska troligt att det kommer att bli lite av en kapplöpning mellan virusets förmåga att mutera och utveckling av vaccin mot de nya mutationerna, men också att det är något som inte kan hålla på hur länge som helst.

– Väldigt många av mutationerna sker till en kostnad för virus, till exempel att det inte kan föröka sig lika lätt. Men om vinsten överstiger kostnaden, det vill säga att viruset till exempel undviker immunförsvaret så

kommer den mutationen att överleva. Viruset kommer att fortsätta mutera, men jag tror inte att det har en oändlig mutationsförmåga.

De som redan har vaccinerats med Astra Zenecas vaccin menar han ändå kan vara trygga i att de i nuläget har ett bra skydd mot andra varianter.

– Man har ett jättebra skydd mot de dominerande virusstammarna. Jag skulle gissa att man också har ett skydd mot allvarlig sjukdom även mot den sydafrikanska mutationen, men det är än så länge en gissning, säger han.

Enligt Sveriges vaccinsamordnare Richard Bergström har tidiga signaler om att Astra Zenecas vaccin inte skyddar mot den sydafrikanska varianten resulterat i att EU-kommissionen har tecknat nya avtal med Pfizer och Moderna om ytterligare 600 miljoner doser mRNA-vaccin.

Dessa vaccin kan anpassas till nya varianter av viruset och kan användas som en tilläggs vaccinering i höst, en så kallad booster-dos.

– Det är oroväckande att viruset muterar och vi får nya varianter, men det är därför vi har den här beredskapen med framför allt mRNA-vaccinerna som ju är otroligt lämpade att anpassa till nya varianter och som vi nu också har säkrat en jättekapacitet av, säger Richard Bergström.

Fredrik Hedlund

FAKTA. DEN SYDAFRIKANSKA STUDIEN AV ASTRA ZENECA

Studien är en dubbel-blind, randomiserad, multicenterstudie från Sydafrika där drygt 2 000 personer mellan 18 och 65 år gamla lottades till att få två doser av Astra Zenecas vaccin eller två doser placebo.

Ungefär tre procent smittades av covid-19 i båda grupperna. Alla, utom tre personer i placebogruppen, smittades av den sydafrikanska mutationen.

18 Stockholm tänjer på lagen – anställer läkarstrateg

Äldreförvaltningen i Stockholms stad går runt det faktum att kommuner inte får anställa egna läkare. Detta genom att anställa en läkarstrateg, med syfte att stärka den medicinska kompetensen på äldreboendena.

– Vi tänjer lagstiftningen så långt det är möjligt, säger äldreborgarråd Erik Slottner (KD).

Läkarinsatserna på äldreboenden runtom i landet har varit föremål för kritik och granskning under pandemin.

I Region Stockholm har Ivo riktat skarp kritik mot de två stora bolag som ansvarar för läkarvården på en majoritet av Region Stockholms särskilda boenden och konstaterat att den medicinska nivån är för låg.

Äldreborgarråd Erik Slottner (KD) och hans parti vill att kommuner ska kunna anställa egna läkare. En rundringning som Sveriges radios Ekot gjort visar att inget av riksdagspartierna stänger dörren för en sådan lösning. Detta har även coronakommissionen bedömt skulle underlätta vård av de äldre.

I dag har kommunerna ansvar upp till sjuksköterskenivå, medan regionerna ansvarar för läkarna.

Nu har Stockholms stad valt att ändå anställa en läkare, men en ”strategisk” sådan som ska arbeta på äldreförvaltningen.

– Målbilden är att stärka den medicinska kompetensen på äldreboendena och det kan ske på olika sätt – exempelvis genom fler sjuksköterskor eller ökad läkarnärvaro. Det är också en av sakerna läkarstrategen ska komma fram till – vilket är det bästa sättet att stärka den medicinska kompetensen? säger Erik Slottner.

Exakt hur läkarens uppdrag kommer att se ut är ännu oklart – personen kommer att anställas på 18 månader och sedan ska uppdraget utvärderas. Läkaren ska dock inte fungera rådgivande vid enskilda medicinska fall. I stället blir hens uppgift att hitta fungerande strukturer för vården av äldre.

– De som i dag är på våra särskilda boenden har ofta en komplex sjukdomsbild, de flesta är multisjuka eller har en långt gången kognitiv nedsättning. Det har blivit tydligt under det här året att detta möter vi inte upp fullt ut, säger Erik Slottnér.

Är detta inte ett ansvar som ligger hos regionen och läkarinsatserna som de ansvarar för?

– Vi och coronakommissionen är inte riktigt nöjd med hur detta sker i dag. Regionen har också sin budget med flera uppdrag där man ser över läkarorganisationen kring hur den ska bli bättre. Här kommer läkarstrategen att vara en viktig länk – den personen kommer att vara en viktig röst i vårt samarbete med regionen.

Målet är att läkaren ska finnas på plats innan sommaren. Erik Slottnér tror att det kommer att hjälpa kommunen att stärka den medicinska kompetensen i allmänhet, och att förbereda sig på andra scenarier liknande coronapandemin.

– Jag hoppas att den här funktionen ska hjälpa till att på sikt skapa en struktur så att vi kommer kunna hantera liknande situationer.

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

18 I frågan om vaccin bör vi inte förlita oss på den fria viljan

Det räcker inte att vädja till människor att de ska vaccinera sig för flockens skull. Det som krävs är vakthundar, piskor och morötter. Därför bör vi se med välvilja på vaccinationspass, skriver filosofen Torbjörn Tännsjö.

Två strategier i kampen mot covid-pandemin kan urskiljas: elimination och fredlig samexistens. Men hur fredlig blir den då viruset fortsätter att cirkulera och mutera i befolkningen? Bäst vore väl om smittan kunde elimineras helt. Men hur? Den kinesiska strikta modellen förfärrar. Rimligare är kanske att förlita sig på flockimmunitet. Priset för att en sådan spontant ska infinna sig genom att tillräckligt många insjuknar är emellertid orimligt högt. Säkrast är i så fall att hjälpa till med vaccination som ett led i kampen mot smittan.

Då 60–70 procent är vaccinerade slutar förhoppningsvis viruset att cirkulera inom befolkningen. Men går det att uppnå en sådan vaccinationsgrad?

Man kan ju hoppas på att människor vaccinerar sig för att slippa infektionen och för att inte riskera att smitta sköra närstående. Men nu drivs vaccinationskampanjen med målet att först vaccinera alla sköra. Vad händer då de (vi) är vaccinerade? Finns fortsatt motiv i befolkningen för att ta sprutan?

Kan man inte vädja till personer, som känner sig säkra för egen del, och som saknar nära ovaccinerade anförvanter, att vaccinera sig för själva flockens skull?

En sådan kampanj är vanskelig att föra. Ett svar man kan vänta sig från människor är att även om flockimmunitet är av godo, så vill man inte bidra. Det egna bidraget är ju försumbart.

Stämmer det? Ibland lurar vi oss själva att tro att vi betyder mindre än vi gör. Många har trott att det är

meningslöst att delta i politiska val, då sannolikheten för att den egna rösten ska fälla utslaget är försvinnande liten. Redan Hegel framställde denna ”röstparadox”:

Beträffande val genom allmänt deltagande kan anmärkas att särskilt i stora stater följer med nödvändighet likgiltighet hos väljaren inför bruket av den egna rösten, då den i mängden av röster kommer att äga en obetydlig verkan. (*Grundlinien der Philosophie des Rechts*, min översättning)

Men det är meningsfullt att rösta. Hegel hade fel. Det har Derek Parfit visat i boken ”Reasons and persons” (Oxford University Press, 1986). Om vi röstar egoistiskt må Hegel ha rätt, men om vi lägger samma vikt vid vars och ens välfärd, så ser situationen annorlunda ut. De politiska alternativ vi står inför gynnar vissa och missgynnar andra, men man måste vara väldigt cynisk för att hävda att dessa effekter av gynnande och missgynnande tar ut varandra och att alla alternativ därmed är likvärda utifrån ett perspektiv som fokuserar på alla berördas intressen.

Om man i stället antar att vissa gynnas mer än andra missgynnas, eller att de som gynnas är fler, samtidigt som effekterna för varje individ räknas, så kan den sammanlagda, positiva effekten av ett av alternativen jämfört med de andra vara betydande. Med andra ord, i så fall står väldigt mycket på spel vilket innebär att även en liten sannolikhet för att den egna rösten ska fälla avgörandet gör det mödan lönt att rösta (i Tersman och Tännsjö, ”Folk & vilja” utvecklar vi detta resonemang).

Är detta resonemang möjligt att föra över på vaccination avsedd att skapa flockimmunitet? Jag är inte helt säker, men jag tror inte det. Här finns nog ingen absolut ”tröskel”, som i fallet med deltagande i val, där min insats övergår från att vara meningslös till att fälla utslaget. Här har vi att göra med ett genuint exempel på vaghet.

Det finns också en motivationsmässigt besvärande omständighet ifråga om flockimmuniteten. Vad som erfordras är en viss, lite vagt angiven procentsats, för att skydd ska uppstå. Det lämnar utrymme för

fripassagerare. Har tillräckligt många fått sprutan behöver jag inte ta den, ens om det hade funnits en bestämd tröskel där min insats hade varit avgörande. En tanke som osökt inställer sig är denna. Ska jag offra mig för flocken måste alla andra också göra det.

Är då allt hopp om flockimmunitet ute? Nej, men vi kan nog inte förlita oss på människors fria val då vi ska uppnå den. Det räcker inte att vädja till människor att de ska vaccinera sig för flockens skull. Var och en kan ju korrekt konstatera att den egna insatsen inte gör någon skillnad. Vad som behövs är kollektivt handlande. För att det ska uppnås behöver flocken vakthundar, piskor och morötter, i någon lämplig mix. Gärna med tonvikten lagd på morötterna. I detta ljus bör vi se med välvilja på krav på vaccinationspass för tillträde till olika sport- och kulturevenemang.

Är det orättvist att vissa får besöka dessa evenemang, andra inte? Får vi ett system med första och andra klassens medborgare? Ja, men om alternativet är att ingen får besöka dem kan bara den avundsjuke ha något att invända. Och om sådana pass hjälper

gruppen att handla rätt, så erhåller vi på köpet ett säkert kulturliv där till sist alla kan inkluderas.

Torbjörn Tännsjö

Filosof och författare

19 Alla har vi en Marie inom oss

Jag tror alla vi som av och till hänger i sociala medier har en Marie på Krisinformation inom oss. Med det menar jag en inre röst som plötsligt blir less på andras dumhet – varför är alla här så korkade, utom jag?! Just som Marie, när Krisinformations Twitter-konto anklagades för att sprida falsk information om hur coronan smittar, och fick frågor om varför Sverige stoppat Astra Zenecas vaccin, och kommentarer om att Folkhälsomyndigheten ger vika för desinformation.

Så skönt det måste ha känts för Marie att från Krisinformations konto svara att belackarna är fakta-resistenta Arga Män På Internet, och syrligt hälsa att man får hoppas att de mår bättre i morgon! Och hur berusande lär det inte ha varit när folk höll med henne: Heja dig! Bra sagt! Där fick de där dårarna allt så de teg!

Men det är en sak att vara en privatperson som känner att nä nu..., eller att vara en företagsrepresentant som använder ett kaxigt tilltal som en del av marknadsföringen. Myndigheter är något annat. De utgörs självklart av människor, såsom Marie, som säkert kan bli jätteirriterade ibland. Men aldrig att dessa människor får låta sina privata känslor färga arbetet.

Detta gäller inte bara Krisinformation, utan också exempelvis polisen, som i sociala medier ofta hamnat på fel sida gränsen för vad man bör och inte, när deras representanter hänger ut utsatta individer, och visar upp sina egna opassande känslor, såsom skadeglädje och triumf. Kanske är det så att det personliga tilltalet helt enkelt aldrig är möjligt för myndighetsutövare?

Krisinformation har nu bett om ursäkt för Maries utbrott, men på Twitter fortsätter hon att hyllas. Man kan ju fråga sig hur de som jublar skulle vilja bli bemötta när de själva väl står inför statsapparaten: av en formell och korrekt tjänsteman, eller av en färgstark "sanningssägare" som inte hymlar med sin egen åsikt?

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

19 Pensionsmodellen har tjänat oss väl – S måste sluta med sitt solospel

Det svenska pensionssystem som etablerades på 90-talet har flera förtjänster. Hur mycket som betalas ut är knutet till hur mycket som betalas in, både på individ- och gruppnivå. Det skapar drivkrafter till arbete för den enskilde och ger ett finansiellt hållbart system – till skillnad från i länder där pensionerna utgör en nota som ständigt skjuts på framtiden vet vi att vi har pengar för att betala dem.

De partier som en gång ställde i ordning systemet – plus MP – har dessutom sett till att vårda det genom en gemensam ”pensionsgrupp”. Ändå lockas Socialdemokraterna regelbundet av solospel, som ofta slår mot principen att endast det som betalas in ska betalas ut.

Den här gången är det socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabi (S) som ställer sig upp i båten. Han vill höja pensionsavgiften – den del av lönen som sätts av till pensionen – från 17,21 till 18,5 procent. Han har dessutom satt i gång en utredning för att ta fram ett förslag. Utan att först få tummen upp från de andra partierna.

En avgiftshöjning innebär visserligen inte ett brott mot systemets grundprinciper. Det betyder bara att en större del av lönen avsätts till pensionen. Förslaget får sorteras i samma kategori som den höjning av pensionsåldern som beslutades om häromåret. Större uppoffringar under arbetslivet byts mot mer att leva av på ålderns höst.

Det är inte orimligt. Eftersom vi lever längre måste vi leva längre på det vi satt av under åren vi arbetar.

Så är också fler partier än S öppna för att höja pensionsavgiften. Kritiken gäller att Shekarabi gått vidare med en utredning på egen hand. Och att den också tittar på en ”retroaktiv höjning”.

Det innebär i så fall inte bara att de som arbetar nu får höjd avgift och pension. De som redan lämnat arbetslivet får också mer, utan några extra inbetalningar. Det vore ett avsteg från systemets principer.

Ytterligare ett. Redan förra året drev Shekarabi igenom ett ”inkomstpensionstillägg” i pensionsgruppen, ett snårigt upplägg som betalas ur statsbudgeten.

Det finns i dag ett missnöje kring nivåerna på allmänpensionen. För personer som fortfarande har lång tid kvar i arbetslivet är lösningen att höja pensionsålder och pensionsavgift – eller att dra ner förväntningarna på hur mycket som betalas ut, så att människor kan spara mer själva.

Ska pensionerna höjas för dem som redan lämnat arbetslivet – eller är på väg att göra det – krävs dock undantag från de grundprinciper som lades fast på 90-talet. Ska sådana inte skapa spänningar som riskerar att få hela systemet på fall krävs samförstånd i

pensionsgruppen. Då är det dumt med ministrar som kör sitt eget race.

Martin Liby Troein

martin.liby-troein@dn.se

19 ”Spelberoende likställs med annat missbruk”

En nollvision för dödsfall relaterade till läkemedels- och narkotikabruk, minskat användande av tobaksfria nikotinprodukter samt förebyggande av spelberoende. Det är utgångspunkterna i regeringens nya ANDTS-strategi, skriver socialminister Lena Hallengren (S), Kristina Nilsson (S) och Nicklas Attefjord (MP).

DN. DEBATT 210319

Barn ska inte behöva växa upp med föräldrar som har missbruksproblem. Ingen ska behöva dö av läkemedels- eller narkotikaförgiftning. Och Sverige behöver bli bättre på att förebygga ohälsa orsakad av alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel – framför allt måste vi skydda barn och unga mot

eget och andras skadliga bruk. Det är utgångspunkterna när regeringen nu presenterar en ny ANDTS-strategi för åren 2021–2025.

Strategin breddas jämfört med den tidigare så att den inkluderar spelberoende, narkotikaklassade läkemedel och tobaksfria nikotinprodukter.

Sverige har haft en ANDT-strategi sedan år 2011. Den har en viktig stödjande funktion på alla samhällsnivåer och syftar framför allt till att skydda barn och unga mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning och tobak.

Färre barn och unga dricker alkohol i dag och tobaksbruket minskar. Men när det kommer till narkotikabruk syns inte samma trendbrott. Tvärtom har det skadliga bruket av narkotika ökat under de senaste åren. Även andelen personer som har allvarliga spelproblem ökar, allra mest bland kvinnor.

Vår ambition är att den nya ANDTS-strategin ska leda till en bättre utveckling under de kommande fem åren. Den har därför ett ökat fokus på följande:

Narkotikaprevention och nollvision mot narkotikarelaterad dödlighet

Narkotikamissbruk har enorma konsekvenser för enskilda och deras närstående, men också för samhället i stort genom ökad brottslighet och otrygghet. Vi behöver vidta fler åtgärder för att stärka arbetet mot narkotikan och den nya ANDTS-strategin har därför ett tydligare fokus på narkotikaprevention. För att förebygga narkotikabruk krävs att många aktörer, exempelvis skola, föräldrar, socialtjänst, hälso- och sjukvård och polis, arbetar tillsammans med fokus på barn och unga.

I Sverige avlider drygt 900 personer årligen till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar. Varje människa som dör på grund av narkotika är en för mycket. Nu behövs en kraftsamling i samhället för att minska dessa dödsfall. Regeringen inför därför en

nollvision om att ingen ska dö till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftning.

De senaste åren har flera åtgärder vidtagits, bland annat har sprututbyten och naloxonprogram byggts ut. Under 2018 och 2019 skedde en minskning av narkotikarelaterad dödlighet, vilket framför allt beror på färre dödsfall orsakade av fentanylanaloger. Men ytterligare insatser behövs i samhället för att nå nollvisionen. Vi behöver stärka de förebyggande insatserna så att färre väljer att använda narkotika, men även minska marginaliseringen av personer i missbruk och beroende så att de lättare får tillgång till vård och behandling.

Spelmissbruk likställs med annat missbruk – ANDT blir ANDTS

Spelberoende är i dag ett folkhälsoproblem. Omkring 340 000 personer i Sverige har någon grad av spelberoende. De har ofta sämre hälsa, ekonomiska problem, en riskkonsumtion av alkohol och använder oftare än andra tobak och narkotika. Problemen

drabbar dem som spelar för mycket, men också deras familjer, vänner och samhället i stort.

Coronapandemin har lett till att spelproblemen ökat bland personer som redan innan hade ett problemspelande eller som är arbetslösa. Regeringen bedömer därför att det finns anledning att inkludera spel om pengar i strategin, för att på så sätt befästa att spelmissbruk likställs med annat missbruk. Den nya strategin blir därmed en ANDTS-strategi.

Bruk av tobaksfria nikotinprodukter ska minska

På senare år har det kommit en rad nya nikotinprodukter som marknadsförs som tobaksfria. De nya nikotinprodukterna marknadsförs aktivt av tobaksindustrin och omfattas i dag inte av den skyddslagstiftning som gäller för tobaksprodukter, trots att de i grunden innehåller samma aktiva beroendeframkallande substans. Regeringen ser därför ett behov av att vidga strategin till att omfatta både tobaks- och nikotinprodukter. Det syftar framför allt till att förhindra att barn och unga börjar använda nikotinprodukter som till exempel e-cigarettor och

tobaksfritt nikotinsnus. Det är av största vikt att vi skyddar unga människor från att utveckla ett nikotinberoende.

Sammanfattningsvis handlar ANDTS-arbetet framför allt om att skydda våra barn och unga mot eget och andras skadliga bruk. Alla barn ska få en bra start i livet med goda uppväxtvillkor, det är centralt för att uppnå en god och jämlik hälsa.

Lena Hallengren (S), socialminister

Kristina Nilsson (S), vice ordförande i socialutskottet

Nicklas Attefjord (MP), ledamot i socialutskottet

19 Statsministern uppmanar: ”Inga stora påskfiranden”

**Det blir inga nya rekommendationer eller
lätnader inför det stundande påskfirandet.**

**– Än är inte tillräckligt många vaccinerade för
att påverka smittspridningen. Smittan tar inte
hänsyn till våra högtider, säger statsminister
Stefan Löfven (S).**

Statsministern talar om ett maratonlopp i samband med den andra coronapåsken som nu stundar. Han konstaterar att många agerade klokt och hänsynsfullt i julas. Man firade i en liten krets och ställde in julmingel och fester.

– Nu ser vi att det är fler som börjar slarva med råd och rekommendationer och det får direkt negativ effekt på smittspridningen.

Därför blir det inga nya rekommendationer eller lätnader inför påskfirandet.

– Än är inte tillräckligt många vaccinerade för att påverka smittspridningen.

– Det är nu det verkligen gäller. Det som vi behöver göra är lika enkelt eller lika svårt som för ett år sedan, säger Löfven.

– Inga stora påskfiranden, lyder hans uppmaning.

– Vi vill självklart få upp leveranstakten av vaccinen. Vi ska vaccinera på med de leveranser vi får. Vaccin är vägen ut ur pandemin, säger socialminister Lena Hallengren (S) och tillägger att var nionde svensk nu fått minst en vaccindos.

I dag, fredag kommer besked om hur stoppet för Astra Zenecas vaccin påverkar vaccineringsordningen, och nästa vecka besked om användningen ska återupptas.

DN

19 Nu startar testning för att mäta T-cellsimmunitet

På måndag startar de första kliniska testerna för att undersöka den så kallade T-cellsimmuniteten mot covid-19 hos den bredare allmänheten.

– Det blir små volymer initialt men vi hoppas kunna skala upp det här ganska snart, säger Ola Winqvist som är professor i immunologi och en av initiativtagarna.

Det är det privata laboratoriet Abc labs vid Biomedicum vid Karolinska institutet i Solna, som i samråd med Folkhälsomyndigheten och 13 av landets regioner drar i gång projektet.

På måndag börjar de undersöka hur den så kallade T-cellsimmuniteten mot covid-19 ser ut hos den breda allmänheten.

– Vi har i diskussioner med regionerna och Folkhälsomyndigheten kommit fram till det här beslutet att börja mäta T-celler hos befolkningen, säger Ola Winqvist som är professor i immunologi och tidigare knuten till Karolinska institutet i Solna.

Planen är att vårdgivare ska ordinera att prover tas på patienter i regionerna över hela landet. De skickas sedan till laboratoriet i Solna som gör själva analysen som tar tre dagar.

Till en början räknar man med att klara av ett hundratal prover varje dag.

– Men på sikt hoppas vi kunna skala upp och ha kapaciteten att klara av så mycket som kanske ett tusental prover varje dag, säger Ola Winqvist och tar oss med på en tur genom laboratoriet som sedan i maj förra året har hunnit genomföra omkring 800 000 PCR- och antikroppstester.

Tanken är att testa personer som har genomgått en covid-19-infektion för att se hur deras immunitet har utvecklats.

– Det finns särskilt intresse för att undersöka hur äldres, och kanske immundefekta eller multisjuka personers, immunitet ser ut efter en genomgången infektion, säger Ola Winqvist.

I takt med att många vaccineras kommer det också att vara intressant att undersöka hur olika grupper och individer reagerar på vaccinet.

Man vill också veta om det finns någon skillnad i immunrespons mellan de olika vaccinsorterna, menar Ola Winqvist.

– Vi vet ju att alla reagerar olika, och det finns många olika sorters vaccin som det kan vara intressant att jämföra, säger han.

Att mäta T-cellsimmuniteten hos den bredare befolkningen är ett bra komplement till de antikroppsanalyser som görs, enligt Hans-Gustaf Ljunggren som

är professor i infektionsmedicin vid Karolinska institutet i Solna.

– Det kan bidra till ytterligare information kring immunitet hos befolkningen, säger han.

Det enklaste sättet att ta reda på om någon har immunitet mot covid-19 är fortfarande att göra ett antikroppstest. Minst nio av tio utvecklar ett antikroppssvar efter en måttlig eller svår covid-19-infektion, visar studier.

Men även om många behåller antikroppar under lång tid har man också sett att många tappar dem med tiden.

– I de flesta situationer där du mäter antikroppar efter en virusinfektion så har du haft en föregående process som involverar aktiveringen av T-celler vilka i sin tur stimulerar så kallade B-celler till produktion av antikroppar, säger Hans-Gustaf Ljunggren.

Ola Winqvist menar att T-cellerna med stor sannolikhet spelar en viktig roll i det som kallas kors-immunitet.

– I de tester som vi gör kommer man att kunna se om en person har T-celler som är specifika för covid-19 eller för andra coronavirus som han eller hon kanske har infekterats av för tio år sedan. I dag tror man att de kanske inte blir lika sjuka i covid-19.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

19 Tre av tio anställda inom omsorgen har avstått vaccin

Tre av tio av de drygt 9 000 anställda inom äldreomsorg, hemtjänst och särskilda boenden i Göteborg som fått erbjudande har valt att inte vaccinera sig mot covid-19.

– En och annan har varit rädd för biverkningar. Vi har försökt se till att man har fått bra information, säger Babbs Edberg, chef för äldreomsorgen i Göteborg.

GÖTEBORG. Göteborgs stad har i stort sett avslutat fasen med vaccination av anställda som arbetar i direktkontakt med riskgrupperna. Det handlar om undersköterskor, sjuksköterskor, rehab, enhetschefer, hemtjänstpersonal – inklusive vikarier – men även lokalvårdare och vaktmästare.

Grundlagens regler om integritet gör att kommunen inte vet vilka som tagit sprutan eller har avstått.

– Men vi gör bedömningen att ungefär 70 procent har valt att vaccinera sig utifrån att vi vet hur många som de företag som utför vaccineringsarna har registrerat och hur många som av oss har fått erbjudandet, säger förvaltningsdirektören Babbs Edberg.

Det äldreomsorgsansvariga kommunalrådet Elisabet Lann (KD) hoppas att siffran kan stiga en aning.

– Att omkring 70 procent av personalen är vaccinerad skulle jag säga är ganska bra. Men det kan nog öka lite till, till exempel inför att vaccinationskortet kommer och man ser vilka fördelar de kan innebära, säger hon.

Vaccineringen av vårdanställda sker via Västra Götalandsregionen och där säger vaccinsamordnaren Kristine Rygge:

– Tyvärr vet vi inte exakt hur det ser ut i olika kommuner, men 70 procent i Göteborg är ingen dålig

siffra. Det är klart att vi önskar en högre siffra, men 70 är en bra start.

Vad tror du håller den tillbaka?

– Det kan finnas många orsaker, det behöver inte vara en oro för vaccinet. Man kanske är gravid.

Säger anställda nej när de kommer till vaccinatören och får veta att de får Astra Zenecas vaccin?

– I enstaka fall, ja, men de är inte många. Tvärtom har många blivit besvikna när vi tvingades pausa.

Den senaste tidens larm och diskussion om biverkningar, särskilt kopplat till Astra Zenecas vaccintyp, bör inte ha påverkat till särskilt stor del, tror Babbs Edberg.

– Typen har vaccin som personalen har fått har varierat lite, när vi började fanns inte Astra Zenecas att tillgå, men efter deras godkännande har en del fått det. Men jag har inte hört någon jättediskussion om att

många tackat nej på grund av att de erbjudits just Astra Zenecas vaccin.

Har rädsla för biverkningar påverkat?

– En och annan har varit rädd, vi har försökt se till att man har fått bra information. Våra fackliga kamrater har varit fantastiska och gått före och sagt att det är viktigt för både de äldre och individen själv att man vaccinerar sig.

Fackförbundet Kommunal Västs vice ordförande Sladjana Gustafsson säger dock till DN att hon tror att debatten om vilka vaccin som är bra eller mindre bra har påverkat.

– De jag har pratat med, som tvekat, har haft funderingar om biverkningar, framför allt kring Astra Zenecas vaccin. Men en del har sagt att de ändå landat i att ta vaccinet för att lättare kunna göra resor någon gång framöver.

Har ni fått rapport om någon av era medlemmar som vaccinerat sig och därpå blivit sjuk?

– Vissa har haft ont i armen, lite feber, men ingen har blivit sjuk av vaccinet såvitt bekant.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

19 Covid tredje vanligaste dödsorsaken i Sverige

Under det andra halvåret 2020 var covid-19 den tredje vanligaste dödsorsaken i Sverige. Totalt dog 3 503 personer av sjukdomen, av vilka fyra var barn.

Mellan juli och december i fjol dog det totalt 46 277 personer i Sverige, vilket var en ökning med 5 procent jämfört med motsvarande period året dessförinnan. Detta enligt Socialstyrelsens preliminära dödsorsaksstatistik.

Den vanligaste dödsorsaken av dem alla var hjärt- och kärlsjukdomar, som krävde 12 800 dödsfall. Nästan lika många, 11 500, dog av tumörer och 3 503 i covid-19.

Därmed, konstaterar myndigheten, blev covid-19 den tredje vanligaste dödsorsaken under hösten.

”Den ökade smittspridningen under slutet av året ledde till att covid-19 var den näst vanligaste dödsorsaken under december månad”, säger Mona Heurgren, avdelningschef på myndigheten, i ett pressmeddelande.

De flesta av dödsfallen till följd av covid-19 inträffade på sjukhus eller särskilda boenden. Bland dem som dog i sjukdomen fanns totalt sex personer som var under 20 år, varav fyra var barn i åldrarna 0–17 år. Det kan jämföras med att det i genomsnitt dog tre barn per år i influensa under åren 2015–2019.

”Det finns ett tydligt samband mellan ökad dödlighet och hög ålder. Oavsett ålder ökar dödligheten om man har underliggande sjukdomar”, säger Mona Heurgren.

Misstankarna om att pandemin skulle ha resulterat i fler självmord bekräftas inte av statistiken, snarare tvärtom. Hittills har färre än 500 självmord rapporterats under andra halvåret 2020, att jämföra med 651 under motsvarande period 2019. **TT**

19 Tredje vågen har öppnat för ryska Sputnik i Europa

Tvivlen på säkerheten med Astra Zenecas vaccin öppnar vägen in i Europa för det ryska covidvaccinet Sputnik V. Bakom kulisserna överväger flera EU-länder att köpa in eller själva börja tillverka Sputnik. Men frågan är politiskt känslig.

Ungern har redan börjat vaccinera sina medborgare med Sputnik, Slovakien har köpt in vaccinet och Tjeckien väntas snart följa efter.

Samtidigt uppger en EU-källa för Reuters att Italiens största vaccinproducent Raitera är i långt gångna förhandlingar med Ryssland om att börja producera Sputnik i en fabrik utanför Rom.

RFPI, den statliga ryska fond som har finansierat utvecklingen av Sputnik, hävdar att andra länder –

bland dem Frankrike och Tyskland – står på tur att producera vaccinet. Även med svenska tillverkare pågår diskussioner, avslöjade vaccinsamordnaren Richard Bergström nyligen för DN.

Högt uppsatta politiker i EU uttalar sig nu positivt om det ryska vaccinet. Italiens nyttillträdde premiärminister Mario Draghi hör till dem som pressar på för att unionen ska ha med Sputnik som en del i ansträngningarna att stoppa pandemin.

Tongångarna är markant annorlunda jämfört med för bara en månad sedan. Då var de flesta europeiska länder mycket skeptiska till att använda Sputnik, och EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen antydde att Moskva har andra syften än rent hälsomässiga med sin export:

– Vi undrar fortfarande varför Ryssland erbjuder andra miljontals doser medan landet inte lyckas vaccinera tillräckligt många av sina egna medborgare.

Vissa länder sa blankt nej till att använda Sputnik, och många såg det ryska vaccinet som en del i en propagandaoffensiv med syfte att skaffa ökat inflytande i Europa.

I dag är det en delvis ny situation.

Flera EU-länder befinner sig mitt i en tredje våg av virusspridning. Ett antal italienska regioner har tvingats stänga ner och i Frankrike får covidpatienter evakueras från Paris. I länder som Ungern och Tjeckien är sjukvården vid bristningsgränsen.

Samtidigt ligger vaccineringen i land efter land efter tidtabellen. Flera av de västbaserade producenterna har inte kunnat leverera så många doser som utlovat. EU har hamnat i ett infekterat gräl med USA och Storbritannien om ”vaccinnationalism” och exportstopp. Och ovanpå detta kom problemen med Astra Zenecas vaccin, som fick en lång rad EU-länder att pausa användningen av det.

Med andra ord: behovet är stort av nya leveranser, inklusive vaccin från länder utanför västvärlden som ännu inte har godkänts av EU-myndigheten EMA. Som Sputnik.

Den processen är igång, och EMA gör en så kallad löpande utvärdering av Sputnik sedan ett par veckor tillbaka. Ett formellt godkännande kan väntas i maj.

Men redan tyder mycket på att det ryska vaccinet fungerar bra. En rapport i den ansedda tidskriften The Lancet i början av februari visade att det har en effektivitet på 91,6 procent – i klass med Pfizer-Biontech och Moderna, och högre än Astra Zeneca

Rapporten skingrade i mångas ögon de tvivel som fanns kring Sputnik, som berodde på ryskt hemlighetsmakeri och bristande insyn i utvecklingen av vaccinet.

I det här läget anser många länder att det inte finns någon anledning att tacka nej till Sputnik.

– Om ett vaccin fungerar och våra myndigheter säger att det är säkert, då är dess nationalitet av mindre - intresse. Italien är redo att samarbeta med Ryssland, sa den italienske hälsoministern Roberto Speranza i förra veckan.

Andra är fortsatt skeptiska, och ser Sputnik i ett annat perspektiv: som ett verktyg i en geopolitisk maktkamp, där Ryssland försöker skaffa sig fördelar och prestige. - Precis som Indien och Kina gör just nu med egentillverkade vaccin, i en huggsexa om att vinna inflytande i främst asiatiska länder.

Snart 30 år efter Sovjetunionens fall har Ryssland fortfarande i stort sett inte lyckats producera industrivaror som är attraktiva på världsmarknaden, med undantag för vapen. I övrigt förlitar sig landet på inkomster från råvaror som olja och gas.

Att få in en fot i vissa EU-länder med produktion och försäljning av ett avancerat vaccin skulle därför vara en stor propagandaseger för Putin. En seger som vissa länder inte vill unna honom, särskilt i ett läge där EU

vill markera mot fängslandet av oppositionsledaren - Aleksej Navalnyj.

Moskva använder ofta taktiken ”söndra och härska” i sitt umgänge med EU-länderna – och detta kan bli resultatet även denna gång.

Minst två läger avtecknar sig redan inom unionen i frågan om det ryska vaccinet. Rysslandskritiska länder som Polen och de baltiska staterna, mot länder som länge har stått närmare Moskva – bland dem Ungern och Italien. Till detta kan man lägga en grupp ”realister”, länder som anser att frågan om hälsa och - vaccin inte bör politiseras, och att man därför ska tacka ja till Sputnik om det är säkert. Men att man samtidigt kan och bör kritisera Ryssland i andra frågor.

Till denna senare grupp hör möjligen Sverige.

– Vi kommer att hamna i den gamla vanliga splittringen. ”Det är ryskt, alltså dåligt” mot ”kom igen, vi måste samarbeta”, säger en EU-diplomat till Reuters.

Samtidigt som medlemsstaterna glider isär fortsätter EU:s egna toppar att hålla en kritisk ton mot Moskva. Christa Wirthumer-Hoche, ordförande i läkemedelsmyndigheten EMA, jämförde så sent som för en vecka sedan Sputnik med ”rysk roulette”, vilket fick Putins pressekreterare att gå i taket.

Och Europeiska rådets ordförande Charles Michel varnade för att mörka motiv ligger bakom Rysslands, och även Kinas, internationella vaccinkampanj.

– Vi ska inte låta oss luras av Ryssland och Kina, båda regimer med mindre bra värderingar än våra, när de drar igång sina begränsade men högprofilerade kampanjer för att leverera vaccin till andra länder.

I dagsläget tyder det mesta på att en stor del av EU-länderna inte bryr sig om Michels varning.

Om kort kan Sputnik vara en väsentlig del i den europeiska vaccinportföljen – och Putin får sin propagandaseger.

Ingmar Nevéus

FAKTA. FICK HÖGA BETYG

Sputnik V är ett så kallat virusvektorvaccin, liknande Astra Zenecas vaccin, som använder försvagade förkylningsvirus. De tas upp av kroppens celler och sätter igång ett immunförsvar mot coronaviruset.

Unikt med Sputnik är att den första dosen inte är identisk med den andra. Två olika modifierade virus - används som vektorer.

Det ryska vaccinet kan förvaras i vanlig kylskåpstemperatur, till skillnad från exempelvis Pfizer-Biontech och Moderna, som måste förvaras i betydligt lägre temperatur. Sputnik är också billigare än de flesta konkurrenter, med en kostnad under 200 kronor för två doser.

I början av februari publicerade den brittiska medicintidskriften The Lancet en rapport som slog fast att Sputnik V har en effektivitet på 91,6 procent – en mycket bra siffra som är högre än för exempelvis Astra Zenecas vaccin.

EU-myndigheten EMA har ännu inte godkänt Sputnik för användning, men en löpande översyn pågår.

Besked väntas i maj. Enligt den ryska statliga fonden RFPI, som har finansierat Sputnik, har 1,2 miljarder doser redan beställts av mer än 40 länder världen över. Vaccinet ska produceras i flera länder förutom Ryssland, bland dem Indien, Sydkorea och Brasilien.

I Ryssland framskrider vaccineringen långsamt jämfört med de flesta europeiska länder. En stor andel av ryssarna är skeptiska mot Sputnik.

19 Anna-Lena Laurén: Sputnik ger inga fördelar

Sankt Petersburg. Jag är på väg till Stockholm från Sankt Petersburg. Att jag är vaccinerad med Sputnik V underlättar inte resandet det allra minsta. EU har inte godkänt det ryska covidvaccinet – och Ryssland godkänner inte min vaccination.

En rysk väninna till mig har nyligen låtit vaccinera sig med Sputnik. Inte för att hon litar på vaccinet. Precis som de flesta andra av mina vänner här skulle hon helst undvika att vaccinera sig.

– Jag gjorde det bara för att kunna resa, säger hon.

Inte mycket tyder på att hennes förhoppningar infrias. Även om EU-kommissionen har gått in för ett vaccinpass gäller det än så länge bara EU-medborgare. Enskilda EU-länder har ingen skyldighet att godkänna

vaccinintyg från icke-EU-länder. Sputnik har inte godkänts av EU-myndigheten EMA. Det är därför begripligt att jag, trots att jag är vaccinerad, inte kan resa in till Sverige utan att kunna visa upp ett negativt covidtest. Det här visste jag från början, jag är finsk och inte svensk medborgare, de här inresereglerna gäller mig och så är det med den saken. Däremot hade jag närt en viss förhoppning om att Sputnicks hemland skulle lita på sitt eget vaccin. Att jag inte skulle behöva göra ett nytt coronatest innan jag återvänder till Ryssland. Ryssland kräver ett officiellt reseintyg som i Stockholm kostar kring 1 500 kronor.

Jag ringer alltså ryska gränsväsendet, talar om att jag är vaccinerad med Sputnik och frågar om jag trots detta behöver ett ha med mig ett intyg att jag inte har corona.

– Ryssland vaccinerar inte utländska medborgare. Alla utlänningar måste visa upp ett negativt coronatest, svarar tjänstemannen som en robot.

Det spelar ingen roll att jag har ett certifikat på att jag är vaccinerad med Sputnik i Moskva. Enligt ryska gränsbevakningen görs inga sådana vaccinationer. Alltså kan jag inte vara vaccinerad.

Jag återvände nyligen från Finland till Ryssland. Betalade 300 euro för ett coronaintyg, bara för att konstatera att ingen var intresserad av mitt intyg vid gränsen. I Ryssland är reglerna stenhårda, men ingen kontrollerar att de följs. Men faktum är att detta inte är något specifikt ryskt problem. Den här situationen symboliserar många länders sätt att hantera coronan. Vaccinationskriget. Byråkratin. Hur trögt det gick att köpa in skyddsutrustning och komma igång med testerna.

Själv tänkte jag över huvud taget inte på att resa när jag vaccinerade mig i Moskva. Jag tänkte på riskerna att få covid i ett land med ojämnhälsovård och beslöt att det är bättre att ta vaccinet. Därför är jag inte särskilt besviken över den här situationen, den var väntad. Men det bådade inte gått inför hur vaccinpassen ska fungera i framtiden. **Anna-Lena Laurén**

19 Unga som nekas stöd får det svårt med ekonomin

Unga som fått avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning hamnar snabbt i en ekonomiskt utsatt position.

Det visar en rapport från Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) som tittat på 3 000 fall av unga i åldrarna 20–24 år som nekats stöd under åren 2015–2017.

ISF konstaterar att sju av tio saknar inkomst eller har en låg inkomst året efter att de fått avslag om ersättning.

– Det förvånade oss att det var så många som hamnar i ekonomisk utsatthet, säger utredaren Lisa Widén till SVT Nyheter Öst.

Fyra av tio behöver få hjälp av socialtjänsten för att kunna försörja sig och ungefär 20 procent har minst en nyttillkommen skuld hos Kronofogden varje år. **TT**

19 Ivo vill att läkarlegitimation dras in

Läkaren Staffan Bergström, som hjälpte den svårt als-sjuka Per Maritz att dö, bör förlora sin läkarlegitimation. Det anser Ivo, Inspektionen för vård om omsorg, i ett färskt beslut.

– Uppseendeväckande att Ivo inte tar hänsyn till patientperspektivet, säger Staffan Bergström, som tänker slåss för sin rätt att vara läkare.

”Staffan Bergström är uppenbart olämplig som läkare”. Så skriver Ivo, Inspektionen för vård om omsorg, i ett tiosidigt beslut. Ivo yrkar att HSAN, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, återkallar Staffan Bergströms läkarlegitimation.

Orsaken: Staffans Bergströms assistans när den svårt als-sjuka Täbybon Per Maritz i somras avslutade sitt liv.

”Ivo konstaterar att Staffan Bergströms behandling av patienten med flera läkemedel syftade till att patienten skulle dö”, skriver Ivo, och anser att detta varken är förenligt med lagstiftning eller ”vetenskap och beprövad erfarenhet”.

Ivo kritiserar även i sitt beslut Staffan Bergström för bristande journalföring och för att han gav Per Maritz dödliga läkemedel som inte skrivits ut för just honom. Pentobarbital, som Bergström gav Per Maritz, används vanligen i Sverige endast för att avliva djur, enligt Ivo.

”Sammanfattningsvis har Staffan Bergström undergrävt den tillit allmänheten har rätt att hysa till en legitimerad yrkesutövare”, skriver Ivo.

I ett reportage skildrade DN i somras den 64-årige svårt als-sjuka Täbybon Per Maritz sista dygn. Enligt Maritz egen plan skulle han egentligen ha dött i Schweiz, på organisationen Dignitas klinik. Där skulle han ha fått läkarhjälp att avsluta sitt eget liv. Men pandemin satte stopp för resan.

I stället fick Per Maritz hjälp att dö i sitt hem i Täby av 78-årige läkaren Staffan Bergström, som länge varit aktiv i dödshjälpsdebatten. Bergström preparerade en fruktsmoothie med en dödlig dos av läkemedlet pentobarbital – en smoothie som Per Maritz drack på egen hand.

Staffan Bergström satte medvetet sin läkarlegitimation på spel genom att hjälpa Per Maritz. Men han trodde ändå att Ivo skulle vara mildare i sin bedömning.

– Jag trodde att de skulle nöja sig med en varning, vilket är en svagare form av reprimand, säger Staffan Bergström.

Staffan Bergström konstaterar att Ivo ”på tio sidor argumenterar kraftfullt för att jag inte är lämplig som läkare”.

– Jag tycker att det är uppseendeväckande att de inte tar hänsyn till patientperspektivet, Per Maritz lidande.

HSAN, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, får nu ta ställning till Ivos yrkande och besluta om Staffan Bergströms legitimation ska återkallas och om han ska förlora sin rätt att verka som läkare. HSAN:s beslut kan i sin tur överklagas till kammarrätten.

– Det kommer jag att göra om HSAN beslutar att ta min legitimation. Jag vill förstås behålla min legitimation och jag tänker driva detta hela vägen.

Ångrar du din insats i samband med Per Maritz död?

– Absolut inte. Jag är väldigt, väldigt klar över att jag gjorde rätt saker. Det finns inte en skugga av tvivel från min sida.

Staffan Bergström är pensionerad gynekolog och förlossningsläkare. Som ordförande i föreningen Rätten till en värdig död är han en erfaren dödshjälpsdebattör. Han säger att många läkarkollegor har hört av sig till honom sedan i somras, och berättat att de i hemlighet hjälpt patienter att dö på liknande sätt som Bergström gjorde med Per Maritz.

– Tio–femton kollegor har berättat för mig att de gjort detta. Det pågår hela tiden, i det tysta, säger Staffan Bergström.

Efter Per Maritz död misstänktes Staffan Bergström även för medhjälp till dråp, men åklagaren lade ner utredningen för några veckor sedan. Att Per Maritz drack det dödliga medlet på egen hand var avgörande för att lägga ned misstankarna.

Både Per Maritz och Staffan Bergström ville väcka debatt. I samband med Per Maritz död sa Staffan Bergström att han ”hoppas att den allmänna opinionen ska uppleva det som ett otillbörligt straff av mig om jag mister min legitimation”.

– Jag vill att detta blir tillåtet att göra för läkare, så att vi kan hjälpa fler personer som Per Maritz, sa Staffan Bergström.

Niklas Orrenius

niklas.orrenius@dn.se

FAKTA.

Dödshjälp är en samlingsterm för åtgärder i vården där man efter ett uttryckligt önskemål från en patient ger läkemedel i dödlig dos i avsikt att orsaka patientens död. Om patientens läkare utför den avgörande handling som leder till patientens död kallas det för eutanasi. Om patienten själv utför den

avgörande handlingen kallas det för assisterat döende.

Källa: Statens medicinsketiska råd

19 Niklas Orrenius: Arvet från när Sverige skröt om folkets rasrenhet spökar än

En gång skröt Sverige om folkets rasrenhet. I dag är en femtedel av vår befolkning född utomlands – men den gamla svenska självbilden spökar än. Därför kan nationalisters idé om att exkludera muslimer från den svenska gemenskapen få fäste.

Kalmar FF:s fotbollstränare Henrik Rydström sa en gång att han provoceras av nationalisters reflex att sortera människor. ”De försöker inbilla mig att jag har mer gemensamt med en okänd person med svenskklingande namn än vad jag har med min bästa kompis Emad, som kom hit från Libanon när han var tretton.”

Sverige kallas ibland världens modernaste land. Men vad som anses modernt har skiftat genom åren.

I april 1939 invigdes en världsutställning i New York. Temat var ”The World of Tomorrow”. I påkostade paviljonger visade en rad länder upp sina senaste landvinningar inom design, vetenskap och samhällsbyggnad.

Sverige satsade stort. Folkhemsbygget var i full gång, Per Albin Hansson var statsminister. En särskild utställningsbok togs fram: ”Sweden Speaks”.

Drygt åttio år senare blir jag nyfiken. Vad skröt Sverige om i New York? Uppsala universitetsbibliotek har ett exemplar av ”Sweden Speaks”. Jag fyller i en blankett om fjärrlån och ber att få låna boken från 1939.

För en månad sedan skrev jag en kolumn här i DN om Sverigedemokraternas vurm för att varna för spädbarn med muslimska namn. Ett tv-inslag i SD:s nya kanal Riks hade lyft fram att Mohammed förra året var det näst vanligaste namnet på nyfödda pojkar i Blekinge.

Sedan dess har Jimmie Åkesson hunnit tala om invandrare som en ”kulturell belastning”. Hans vapendragare Richard Jomshof och Björn Söder samt SD:s officiella twitterkonto har skickat ut budskapet att islam är ”en avskyvärd religion”.

Religionskritik har en självklar plats i en demokrati. Det finns människofientliga tolkningar av islam som verkligen är avskyvärda. För oss som försöker gräva i hotet från radikala islamiströrelser i Sverige är vanliga, demokratiskt sinnade muslimer ofta de bästa källorna. De tipsar om hatpredikanter för att de oroas av mörkerkrafter som sprider hat i religionens namn.

Problemet med SD:s nationalistiska retorik är att den misstänkliggör alla muslimer och utesluter dem ur den svenska gemenskapen. SD:s nyhetsinslag om nyfödda som heter Mohammed är inte en neutral sakupplysning – det är hets, från en rörelse som ägnat decennier åt att utmåla muslimer som samhällsskadliga hot. Kommentarsfältet under inslaget fylldes snabbt med spyor om att muslimer är äckliga

och att "Mohammed måste UT! Oavsett tillvägagångssätt".

Att den nationalistiska rörelsen vill neka muslimer tillträde till svenskheten är inget nytt. Den stora frågan är varför idéer om en snäv, homogen folkgemenskap vinner mark i dag, år 2021.

När "Sweden Speaks" anländer från Uppsala slås jag av hur snygg boken är. Framsidan pryds av tre stiliserade gula kronor mot en djupblå botten. Allt osar 30-talsmodernitet, framtidstro och blågult självförtroende.

I "Sweden Speaks" berättas om ett land med svindlande vacker natur och en industri som blomstrar tack vare ingenjörskonst, hårt arbete, socialdemokratiska reformer och samförståndsanda. Det är Boforskanoner, säkerhetständstickor och LM Ericsson-telefoner.

Estetiken och idealen liknar dem som gäller i dagens Sverige. Välplanerade ljusa lägenheter, ett gott liv med

balans mellan arbete och fritid, omtanke om barnen. "Sweden Speaks" från 1939 skulle nästan kunna ges ut av Svenska Institutet i vår tid. Med undantag för hur befolkningen beskrivs.

I dag är Sverige, för att låna ett par begrepp från forskaren Tobias Hübinette, ett hyperheterogent samhälle med supermångfald. Över två miljoner invånare är födda utomlands. Minoriteter med rötter i Balkan, Östeuropa, Sydamerika, Afrika och Mellanöstern är alla delar av vårt land. Nya band knyts ständigt mellan svenskar med olika bakgrunder. I fotbollslag, i skolor, på arbetsplatser, i kärlekslivet.

Ändå är det som om Sverige och många som lever här inte har förmått att uppdatera sin bild av vilka vi faktiskt är, som folk. Svenskar med utländsk bakgrund vittnar om att dörren till den svenska gemenskapen närsomhelst kan stängas.

Ett övertydligt exempel är när Gina Dirawi, född i Sundsvall, utsågs till SVT:s julvärd 2015. Gina Dirawi älskade den svenska julen och trodde att hon kunde få

gå i Arne Weises fotspår. I stället fick hon tusentals hatbrev och tvingades leva med livvaktsskydd. Hon har inte firat jul sedan dess.

Bakom hatet mot den palestinsk-svenska tv-stjärnan finns en aldrig riktigt bortstädad idé om vad det svenska folket är och ska vara.

Förutom järnet och skogen har Sverige en annan viktig resurs, får läsaren av "Sweden Speaks" veta. Vid rubriken "A homogeneous population" visas bilder på en man och en kvinna – unga, blonda och kärnfriska.

"Människor som dessa utgör den svenska nationens ryggrad", lyder texten. Svenskarna är ett "sävligt, genomtänkt folk" som inte hemfaller åt "förhastade eller ogenomtänkta handlingar". Och folkets genetiska kvaliteter har, försäkras läsaren, inte spätts ut:

"Svenskarna är mer homogena i raslig struktur än de flesta nationers folk".

Idén om "rasrenhet" fanns inom flera politiska läger. Bondeförbundet, i dag Centerpartiet, skrev i sitt partiprogram 1933:

"Som en nationell uppgift framstår den svenska folkstammens bevarande mot inblandning av mindervärdiga utländska raselement samt motverkandet av invandring till Sverige av icke önskvärda främlingar."

Efter att världen sett Förintelsens fasor blev det omöjligt att skrävla om en rasren folkstam. Men medan det besegrade Tyskland tvingades till verklig självvrannsakan, så har Sveriges sortering av människor alltför ofta sopats under mattan. Faktum är att den dessutom fortsatte. 1980 använde Socialstyrelsen fortfarande koderna "Z", "1/2 Z", "1/4 Z" och "ej Z" för att sortera romer och ingifta.

Det kan man läsa i regeringens vitbok om Sveriges övergrepp mot romer, som kom häromåret. Men vem läser den? I världens modernaste land blickar vi inte så mycket tillbaka, utan framåt, framåt.

Och trots att medborgare i vårt land sedan länge lika gärna kan heta Emad och Mohammed som Henrik, så spökar fortfarande självbilden som Sverige visade upp i New York 1939.

Niklas Orrenius

niklas.orrenius@dn.se

19 Dubbelt så hög risk bli mobbad som utlandsfödd

Risken för att utsättas för mobbning på jobbet är dubbelt så hög för utlandsfödda som för svenskfödda. Allra mest utsatta är de som är födda i Afrika, Sydamerika och Asien.

– Det är tusentals personer som går till jobbet varje dag och vet att de kan få elaka kommentarer eller stängas ute från den sociala gemenskapen, bara för att de inte är födda i Sverige. Nu har vi det svart på vitt, säger Michael Rosander, biträdande professor i psykologi vid Linköpings universitet, till Forskning & Framsteg.

Studien bygger på enkätsvar från 1 856 representativt utvalda personer på arbetsplatser med minst tio anställda. Av dem var 1 625 svenskfödda och resten utlandsfödda.

Personer födda i Afrika, Sydamerika och Asien löper enligt studien tre till fyra gånger högre risk än svenskfödda att bli utsatta.

TT

20 Tårta i stället för smörgås på BB Sös?

Det har talats mycket om hur Södersjukhusets BB i år tvingas till extrema besparingar efter en administrativ miss. Personalen där har fått ”brainstorma” förslag på vad man mer kan dra ned på, och någon föreslog att de ska sluta med paprika på mackorna som de nyförlösta mammorna får. Den nivån.

Inspektionen för vård och omsorg riktade redan 2019 kritik mot att arbetsbelastningen är så hög att den äventyrar patientsäkerheten. Sedan dess har den alltså ökat ännu mer, och personal ska sägas upp. Så sent som häromdagen beskrev en

barnmorska på Facebook hur alla stressar och slår knut på sig själva, och ändå hela tiden bara är en hårsman från katastrof. Men inget av detta tycks Södersjukhusets vd, Mikael Runsiö, känna till.

I P4 (17/3) säger han i stället att alla verksamheter måste ”bära sina kostnader”. Som om problemen berodde på BB:s slösaktighet, och inte på att underfinansiering förvandlats till akut kris på grund av en teknisk miss.

Han föreslår vidare att om budgeten är för liten så kan väl BB ”göra fler förlossningar”. Göra fler förlossningar? Vet han över huvud taget hur denna verksamhet fungerar? Det verkar inte så. I så fall hade han väl inte föreslagit att de allt färre ska börja göra ännu mer, och gärna trola fram fler födande kvinnor också, i hopp om att nästa år tilldelas vad som mycket riktigt vore en större budget – men utan att lösa huvudproblemet: att det finns för lite resurser per patient. Nämen gör lite fler förlossningar

bara, och har ni inte råd med paprika till smörgåsarna kan ni väl servera tårta?

Att föda barn är det farligaste en genomsnittlig svensk kvinna gör. Det är deras och de nyfödda bebisarnas liv och hälsa som Mikael Runsiö nonchalerar och Region Stockholm riskerar. Trots att pengarna finns: regionen gjorde ett överskott på 5,8 miljarder i fjol. Hur vågar de?

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

20Den som inte har antikroppar har sannolikt inte heller haft covid

Gamla teorier om covid lever länge. Och det gör människor sjukare än vad de skulle behöva vara.

I mitten av februari gästade läkaren och forskaren Charlotte Thålin Aktuelltstudion. Huvudnyheten var att så gott som alla (96 procent) som infekterats och som hade

antikroppar i våras nio månader senare hade kvar dem.

Men det jag tolkade som den stora nyheten, att den som inte har några mätbara antikroppar med största sannolikhet heller aldrig haft covid, hamnade i skymundan.

Tidigare hävdades ju att antikropparna bara visade sig en kort tid (eller inte alls) och att många som testat negativt bara bommat det korta intervallet.

Någon vecka efter Aktuelltslaget ringer jag Charlotte Thålin för att fråga om jag verkligen förstått saken rätt. Det är ju i så fall rätt allvarligt eftersom Socialstyrelsen nu tillhandahåller covid-diagnoskoder för personer utan positivt testresultat.

Thålin förtydligar att forskargruppen inte kontrollerat aktivt virus (PCR-test) utan bara följt antikroppsnivåer. Andra forskare, berättar hon, har studerat både och. Och kommit fram

till den i infektionssammanhang föga kontroversiella slutsatsen att så gott som alla (90 procent plus) som smittas får antikroppar.

I en intervju från september kommenterar smittskyddsprofessorn Jan Albert en studie från Island som visade just detta. Reportern frågar: ”Det har talats en hel del om att genomgången covid-19 ofta inte ger antikroppar. Hur ser du på det?”. Jan Albert svarar att personer ”som utifrån enbart symtomen uppfattat sig som covid-19-sjuka och sedan inte får antikroppar i själva verket kan ha haft en annan infektion”.

Det är så virusinfektioner fungerar. Man utsätts för smitta. Och kroppen svarar med antikroppar. Det är klart att det finns undantag men dom är nog relativt få, menar Thålin, som ser sommarens diskussioner om att vissa kanske inte utvecklade antikroppar (utan bara T-cellssvar) som ett uttryck för desperation när det visade sig att svenska folket inte hade tillnärmelsevis den immunitet som prognosticerats.

De nya uppgifterna – som alltså varken är särskilt nya eller oväntade – ställer till det för patientföreningar, medier, Socialstyrelsen och vissa läkare/forskare. Risken finns att åtskilliga är feldiagnosticerade. Både av sig själva – vilken väl kanske är en sak – men också av läkare och specialistenheter.

Fredrik Elgh, professor i virologi, säger i Agenda att ”vi vet att 160 000 svenskar har långtidscovid”. Hur kan vi veta det när vi i Sverige inte ens enats om vad som menas med diagnosen ”långtidscovid”?

Elgh grundar sitt påstående på Novus mätningar, ett opinionsinstitut som under pandemin intagit en aktivistisk hållning. Där hävdas bland annat att de med långtidssjuka ”inte verkar utveckla antikroppar” och ”att antikroppar saknas är ju ganska naturligt om man inte blivit frisk”.

För den som läser SBU:s granskning av forskningsläget är det tydligt att det råder en

stor begreppsförvirring. Att vi talar om olika saker. Verifierbara, allvarliga organskador varvas med subjektiva symtom. Lätta besvär (som försämrat luktsinne) blandas med invalidiserande. Och andelen patienter med långvariga symtom, beroende på studie och hur man räknar, varierar mellan 4 och 78 procent.

Att virusinfektioner kan ge långvariga besvär (postviralt syndrom) är känt sedan decennier. I boken "Varför det mesta du vet om covid-19 är fel. En evidensbaserad utvärdering" sågar läkaren Sebastian Rushworth idén om att just detta coronavirus, till skillnad från de fyra andra som cirkulerar kontinuerligt i befolkningen, skulle orsaka någon särskild sjukdom. En betydande andel av de som säger sig ha "långtids-covid" har egentligen postviralt syndrom, menar Rushworth. Och en betydande del har ångestsjukdom som "orsakats eller förvärrats av massmedia".

Med sorg i journalisthjärtat hör, läser och ser jag inslag som jag omöjligt får ihop. Patienter

som "vittnar" om allvarliga tillstånd som blodiga kräkningar, hjärtmuskelinflammation, njursvikt och låg syresättning – och om att de diagnosticeras med ångest och inte får någon hjälp.

För sjuksköterskehjärnan vet att det för så gott som alla allvarliga tillstånd finns nationella handlägningsrutiner. Den som kräks blod i Umeå behandlas på ungefär samma sätt som den som kräks blod i Göteborg. Om man har covid eller inte spelar ingen roll. De allvarliga medicinska tillstånd som figurerar i debatten har funnits långt längre än detta virus – behandlingsrutiner likaså.

Att det är svårt för patienter som lider av subjektiva besvär är en sak. Men att vården ströslar ångestdiagnoser över människor med allvarliga medicinska tillstånd – det är ingenting jag känner igen. Och jag finner det plågsamt att min egen journalistkår sprider den bilden.

Redan före pandemin beräknades personer med ”funktionella symtom”, det vill säga symtom utan biomedicinsk förklaring, utgöra en tredjedel av alla patienter. I Läkartidningen finns många artiklar på temat (Läkartidningen 1, 2, 3).

Hur hjälper man dessa patienter bäst? Ja i alla fall inte genom att bekräfta och förstärka föreställningen om allvarlig sjukdom och salta den med uppgifter om att ingen vård för dessa svåra tillstånd finns att få.

Hanne Kjöllér

hanne.kjoller@outlook.com

20 Fler ska få första vaccindosen – andra dosen fördröjs

Vaccintillgången i Sverige är begränsad och nu uppdaterar Folkhälsomyndigheten sin vaccinprioritering. Bland annat förlängs intervallet mellan första och andra dosen, för att ge så många som möjligt ett visst skydd mot covid-19.

Samtidigt hittas fler fall av den misstänkta biverkan från Astra Zenecas

vaccin. I Norge har nu fem personer insjuknat.

– Det är en varningsflagg för oss och kan tyda på att vi kommer att få fler fall även här, säger Sören Andersson, enhetschef på Folkhälsomyndigheten.

Från prioriteringsfas två rekommenderar Folkhälsomyndigheten att andra vaccindosen ges max sex veckor efter den första.

Anledningen till de nya prioriteringarna är delvis bristen på vaccin i Sverige.

– Det är en kombination av mindre leveransvolym och det epidemiologiska läget, som är bekymmersamt med en hög smittspridning som vi inte vet om den drar iväg mer. Då ser vi att det är bättre att vi får ut dos ett i hela gruppen i fas två, så de får ett hyggligt bra skydd lite snabbare, än att vi ska fullvaccinera en del medan andra får vänta helt oskyddade, säger Sören Andersson.

Rekommendationen gäller de två vaccin som nu används i Sverige: Pfizers och Modernas. Den tidigare rekommendationen för vaccinen var ett intervall på tre respektive fyra veckor.

Strategin att ge flera en första dos används redan bland annat i Storbritannien. Flera svenska regioner, däribland Västra Götaland, har efterfrågat en sådan prioritering.

När kommer alla i fas två att ha fått en dos?

– Åtminstone en månad lär det ta. Det hänger både på leveranser och på hur man ligger till i regionerna. Men regionerna är väl förberedda, säger Sören Andersson.

Vidare uppdateras vaccinprioriteringen med en skärpning i rekommendationerna.

Folkhälsomyndigheten vill att alla som är högst prioriterade i varje fas ska erbjudas vaccin innan nästa grupp i fasen påbörjas.

I flera regioner har riskgrupper och vård- och omsorgspersonal vaccinerats parallellt. I och

med skärpningen, som gäller från den 19 mars, ska riskgrupperna gå först.

– De indikationer vi får är att rätt mycket av personalen, på iva och akuten till exempel, redan har vaccinerats. Man skulle då börja röra sig ut mer mot personal som inte arbetar lika nära patienter och då tycker vi att riskgrupperna måste gå först, säger Sören Andersson.

Vaccintillgången i Sverige och EU är betydligt mindre än vad man tidigare räknat med. Flera vaccinleveranser har försenats, först på grund av problem i produktionen och sedan på grund av att länder med produktionsanläggningar stoppat export av vaccin.

I Sverige har också användningen av Astra Zenecas vaccin mot covid-19 pausats, på grund av en misstänkt biverkning. Ett fall av den misstänkta biverkningen har bekräftats i Sverige och ytterligare ett utreds, sade Läkemedelsverket i torsdags.

Två fall har upptäckts i Finland, och Norge har rapporterat totalt fem fall.

– Det är en varningsflagg för oss och kan tyda på att vi kommer att få fler fall även i Sverige. Norge har gett lika många doser av Astra Zeneca som vi och det finns ingenting som vi känner till som skulle göra situationen värre i Norge, säger Sören Andersson.

Yngre kvinnor är överrepresenterade bland de som fått den misstänkta biverkningen.

– Det är också fler unga kvinnor som fått vaccinet så det kan bero på det. Men vi tittar på om det finns kategorier av personer som löper större risk för det här. Det är en del av helgens arbete.

Amanda Dahl

amanda.dahl@dn.se

FAKTA. 26 NYA DÖDSFALL MED COVID-19

Ytterligare 26 dödsfall med bekräftad covid-19 har rapporterats i Sverige, meddelar Folkhälsomyndigheten.

Därmed har nu 13 262 smittade personer avlidit i landet.

Sammanlagt har 744 272 personer i Sverige bekräftats smittade av covid-19.

De nyttillkomna dödsfallen i myndighetens statistik har i de flesta fall inträffat flera dagar tidigare, och de dödsfall som inträffat i närtid finns inte med på grund av eftersläpning i rapporteringen. Detta innebär att den dagliga uppdateringen visar inrapporterade dödstal,

20 Anna-Lena Lauren: Finns det kvar någon gränsövergång i Haparanda? Ingen vet

Jag har verkligen försökt undvika att resa under coronan. Den främsta orsaken är inte ens omsorg om folkhälsan. Det är omsorg om mina nerver. Jag vill inte slåss med alla testintyg.

Nu har jag inget val.

Det blev värre än jag trodde.

Ni vet känslan av att inleda ett projekt som man i förväg vet kommer att ge en blodstörtning?

Jag ville inte åka till Finland och Sverige. Jag lever redan i ett land där man är slav under byråkratin, jag behöver inte ytterligare av den varan.

Men nu har mitt barn inte träffat sin pappa och sina bröder på över ett år. De måste få ses, trots pandemin. Vi är på väg till Stockholm via Finland, och redan en vecka före resan är mina nerver slutkörda.

Det går just nu inga tåg mellan Helsingfors och Sankt Petersburg. Vi är tvungna att flyga eftersom jag inte har någon bil. (Att promenera till fots över gränsen är förbjudet och de sporadiska bussarna tar helst bara passagerare med dubbelt medborgarskap.)

Jag är vaccinerad med Sputnik, vilket saknar betydelse eftersom EU ännu inte har godkänt

det ryska vaccinet. Alltså behöver jag ett coronaintyg. I Sankt Petersburg kostar det motsvarande cirka 250 kronor. Resultatet och intyget på engelska är klart inom ett dygn.

Något annat är det i mitt kära hemland Finland, där samma procedur kostar motsvarande 3 000 kronor. Varje gång jag återvänder till Ryssland är jag tvungen att betala det. Ryssland godkänner inte att jag är vaccinerad med deras eget vaccin, eftersom Ryssland officiellt bara vaccinerar ryska medborgare.

Sverige har infört betydande restriktioner för inresor, och att de gäller mig som finsk medborgare har jag full förståelse för. Problemet är att ingen riktigt verkar veta vad det är som gäller.

Min dotters pappa och bröder bor i Stockholm och hon har rätt att besöka dem. Hon är minderårig och behöver inget covidintyg. Hur det förhåller sig med ledsagaren, det vill säga mig, går inte att utläsa från gränspolisens

hemsidor. Därför ringer jag gränspolisen för att fråga.

Jag får två olika svar.

Vid första samtalet säger gränspolisen att det räcker med att jag kan styrka att min dotters pappa bor i Stockholm, och att jag själv är hennes mamma.

Jag ringer Viking Line, som meddelar att man under inga omständigheter släpper mig ombord utan coronaintyg om jag tänker gå av i Stockholm. Jag ringer gränspolisen på nytt.

Nu är svaret nej. Jag får inte komma in i Sverige utan intyg.

Jag gör fler efterforskningar och kommer fram till att det eventuellt blir enklast för oss att korsa gränsen vid Torneå–Haparanda. Med intyg, förstås. För att slippa överraskningar går jag in på nätet och kollar att jag säkert kan korsa gränsen till fots. (Jag har som sagt ingen bil.)

Frågan på svaret finns inte på gränspolisens hemsida, alltså ringer jag gränspolisen på nytt. Där får jag svaret att jag ska leta på hemsidan.

– Det har jag redan gjort. Det står inget.

– Då kan jag inte hjälpa dig.

– Ni måste väl veta om gränsstationen i Haparanda fungerar normalt?

– Vi har ingen som svarar på den frågan.

Svenska gränspolisen vet således inget om sin gränsstation i Haparanda. Kanske den vid det här laget är övervuxen med gräs.

Det visar sig att gränsväsendet i Finland har ett medborgarservicenummer. Jag får nästan tårar i ögonen när jag ser det. Finska gränsväsendet bekräftar att gränsstationen vid Torneå och Haparanda fungerar normalt.

Det kan knappast finnas två länder i världen som samarbetar mer än Sverige och Finland.

Samtidigt kan länderna inte godkänna varandras laboratorieresultat för coronatest utan kräver svindyra intyg. Sveriges utrikeshandelsminister Anna Hallberg hoppas i en TT-intervju att ”hela Norden lärt sig en läxa”. Jag hoppas hon inkluderar sig själv.

Det måste vara möjligt att få svar på sina frågor. Och gränspolisen borde rimligen veta om de har kvar någon gränsövergång i Haparanda. Men om de vill kan jag skicka en rapport efter att ha varit där.

Anna-Lena Laurén

20 Nya studier visar – män med bra flås och hög IQ får fler barn

Ju högre IQ, kondition, inkomst och utbildning män har desto större är sannolikheten att de får barn. Det visar tre nya studier i demografi från Stockholms universitet.

Data från bland annat mönstringsprotokoll för män födda mellan 1950–1970 har visat att bra kondition vid ung ålder ger en större

sannolikhet att få barn. Dessutom fann de att ju bättre kondition, desto fler barn fick männen.

– De som hade sämst ork på den där träningscykeln vid mönstringstestet hade betydligt färre barn. Det som var mer överraskande var att för varje steg konditionen ökade fick de fler barn, säger Martin Kolk, docent i demografi och medförfattare till studierna.

Det finns också en motsatt effekt för de som hade högt BMI (ett mått för att mäta övervikt och fetma). De som var överviktiga i åldrarna 17–20 år hade nästan dubbelt så stor sannolikhet att förbli barnlösa jämfört med män som inte var överviktiga.

Forskningen över mäns chanser att få barn har gjorts i tre separata studier, som alla bygger på data över män födda i Sverige på 1950-1970-talen. Resultatet från mönstringsprotokoll har kunnat slås samman med bland annat inkomstregister och utbildningsregister för att

få fram flera faktorer som har betydelse för sannolikheten att få barn.

Fler faktorer som hade stark koppling till chansen att få barn var hög IQ, inkomst och utbildning.

– Universitetsutbildade män har fler barn än de med gymnasieutbildning.

– För att förstå de här mönstren måste man förstå att de alla har positiva samband med varandra. Det är därför man ser att de med högt IQ också har högre utbildning och hög inkomst, säger Martin Kolk, docent i demografi.

Den faktor som har tydligast koppling till att få fler barn är inkomst. I studierna har de tittat på vilken inkomst männen hade vid tiden då de skaffade barn och sett att de med hög inkomst hade mycket större sannolikhet att skaffa både ett första barn och sedan ytterligare barn.

– En enkel ekonomisk förklaringsmodell är att män med bättre ekonomi kan få fler barn,

eftersom det är enklare att organisera livet med fler barn om man har bättre resurser.

Detta stämmer dock bara upp till fyra barn. Även om det är få som har fem barn eller fler, syns ett trendbrott.

– När vi tittar på grupper som har tre och fyra barn så har de högre inkomst och högre utbildning än genomsnittet. När vi tittar på dem som har fem barn ligger de något under genomsnittet i olika mått på socioekonomisk status, säger Martin Kolk, och fortsätter:

– En förklaring till det kan vara att det finns sociala normer i vad som är lagom antal barn.

TT

20 Vaccinmål nås 42 dagar i förväg

100 miljoner vaccinsprutor under de första 100 dagarna som president. Det målet satte Joe Biden upp i december, kort efter att han vunnit presidentvalet i USA.

Men utfästelsen väntades nås redan under fredagen, som är dag 58.

– Vi har gått från en miljon sprutor per dag till ett genomsnitt på två och en halv miljon sprutor per dag och med råge sprungit om resten av världen, säger en stolt Biden.

Totalt har nu drygt 75 miljoner amerikaner fått minst en dos covidvaccin och 41 miljoner är fullt

vaccinerade, enligt smittskyddsmyndigheten CDC. Ett nytt vaccinnål ska meddelas i nästa vecka, enligt Vita huset.

Upptrappningen gör att landets främsta smittskyddsexpert, doktor Anthony Fauci, ställer sig bakom Joe Bidens utfästelse om att nationaldagen den 4 juli ska kunna firas med åtminstone några nära och kära.

– Ganska rimliga mål och förväntningar... om vi fortsätter att vaccinera i den här takten, sade Fauci häromdagen till nyhetskanalen Fox News.

För att utföra injektionerna sker en sällan skådad mobilisering som bland annat omfattar militären, katastrofmyndigheten Fema samt pensionerade läkare och sjuksköterskor som kallats in för att ge sprutor. En ny hemsida ska vägleda amerikaner till deras närmaste vaccinationsplats. Nära 10 000 apotek deltar i kampanjen och 600 federala vaccinationscenter håller på att sättas upp på parkeringsplatser och i arenor.

– Massvaccinationer kräver inte enbart vaccin – utan vaccinatorer som kan jobba övertid, polis som kontrollerar folkmassor, kommunikatörer och många andra, säger Pam Tremont, chargé d'affaires vid USA:s Sverigeambassad.

Parallellt rapporteras att USA planerar att skicka miljontals doser Astra Zeneca-vaccin till Mexiko och Kanada. USA har tiotals miljoner doser av det i lager, men vaccinet har ännu inte godkänts för bruk där. Det har det dock i Mexiko, som ska få 2,5 miljoner doser, och Kanada, som USA vill skicka 1,5 miljoner doser till.

Planerna beskrivs delvis som vaccindiplomati, då Joe Biden parallellt försöker pressa Mexiko att minska inflödet av migranter till USA över den södra gränsen.

Vid vaccinationerna i USA används Moderna, Pfizer-Biontech samt Johnson & Johnson-ägda Janssen. Drygt 29 miljoner fall av covid-19 har konstaterats i USA. 535 000 personer har dött.

TT

20 Fortsatt snabb ökning av antalet smittade i Stockholm

Smittspridningen fortsätter att öka i Stockholm. För att hantera utvecklingen går regionen nu upp i förstärkningsläge.

– Vi ser en kraftig och snabb ökning, vi är uppe i nästan 450 patienter som vårdas på sjukhus varav 66 på intensivvårdsavdelningar, säger Johan Bratt, tillförordnad hälso- och sjukvårdsdirektör i Region Stockholm.

Regionen hoppas kunna börja vaccinera personer mellan 18 och 59 år i mitten av maj.

Tills i dag har drygt 4 000 personer i Stockholmsregionen dött i covid-19.

Under vecka 10 fick regionen en ökning av coronasmittan och den här veckan ser det, enligt Johan Bratt, ut att fortsätta öka. Regionen gick med anledning av det upp i förstärkningsläge klockan 15 på fredagen och skjuter på all vård som det går att skjuta på.

– Men vi har bra kapacitet för att ta hand om all akut vård i regionen. Vi arbetar stenhårt på att öppna upp fler platser, säger Johan Bratt.

Enligt smittskyddsläkare Maria Rotzén Östlund har Stockholm den här veckan en 20-procentig ökning av smittan jämfört med förra veckan.

– Vi närmare oss fortfarande inte mållinjen och om två veckor är det påsklov. Tyvärr får det återigen bli en helg som firas i den närmast

kretsen. Om vi träffar andra riskerar vi att bli smittade och svårt sjuka, och det riskerar också andra som vi träffar, säger Maria Rotzén Östlund.

Hon uppmanar också alla att om möjligt undvika att resa.

– Om du måste åka i skärgården, tänk noga efter hur du gör den resan och ha munskyddet på plats, säger Maria Rotzén Östlund och tillägger att det inte är läge att slappna av.

– Men träffa äldre släktingar på avstånd ett tag till. Man bör ha fått sin andra dos och sedan vänta ett par veckor till innan man har ett gott skydd, säger hon.

Vaccinationssamordnaren Magnus Thyberg informerade om att hälso- och sjukvårdsförvaltningen föreslår en ny vaccinationsstrategi för dem mellan 18 och 59.

– Syftet är så hög flexibilitet och hög effektivitet som möjligt. Då måste vi ha färre men större

vaccinationsmottagningar. Vaccinationen av allmänheten kommer att starta i mitten av maj, vi ska erbjuda 1,4 miljoner invånare att boka tid, men det kan förändras många gånger än beroende på tillgången av vaccin, säger han.

Region Stockholm ska erbjuda vaccin till 1 872 961 personer.

– Men vi får få doser i förhållande till andra eftersom regionen har en förhållandevis ung befolkning. Det måste ändras, säger Magnus Thyberg.

8,1 procent har på fredagen fått en första dos och 3,4 procent fått två doser. På särskilda boenden för äldre har 91 procent fått dos 1 och 85 procent dos 2. Av omsorgspersonalen har 67 procent fått en första dos och 47 procent en andra.

– Vi har också vaccinerats en del sjukvårdspersonal för att säkerställa bemanning under den tredje vågen. Jag är nöjd med det

beslutet för att säkra nyckelpersonal inom vården, säger Magnus Thyberg

På fredagen meddelade Folkhälsomyndigheten att vaccinprioriteringen uppdateras då vaccintillgången är begränsad.

– I praktiken innebär detta exempelvis att äldre och andra med förhöjd risk för sjukdom och död ska erbjudas vaccin före vård- och omsorgspersonal, säger Johan Carlson, generaldirektör för Folkhälsomyndigheten, i ett pressmeddelande.

Redan i januari prioriterade Region Stockholm ner den största gruppen av sköra äldre som ingår högst prioriterade gruppen, priogrupp 1, i den prioriteringsordning som slagits fast av Folkhälsomyndigheten. I stället prioriterades vårdpersonal av Region Stockholm.

Cirka 54 procent av alla över 80 år i Stockholmsregionen har fått sin första vaccindos. Under vecka 10 inleddes

vaccinationen av dem som är födda 1941 och tidigare.

Andreas Nordström

andreas.nordstrom@dn.se

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

20 Han värnar den goda smaken

Måltider handlar inte om att tugga och svälja. Inte för Carl Jan Granqvist som har ägnat sitt liv åt att värna gastronomin som konststart. Han har doftat och smakat sig fram genom tillvaron och skulle önska att fler gjorde detsamma.

Man kan nog säga att Carl Jan Granqvist sticker ut i mängden. Alltid välklädd, alltid redo att dra en lans för den goda smaken – i synnerhet när det gäller måltider. Och älskad av tv, nu senast har han varit en av seniorsurfarna i SVT.

– Jag kan skicka sms och mejla. Men det går väl så där, kan man säga. Min sekreterare hjälper mig fortfarande oavbrutet.

En bra sak med mobilen är att den visar om man har stavat fel, vilket är värdefullt. Carl Jan Granqvist har läs- och skrivsvårigheter och föräldrarna som var lärare befarade att han var ”kodum” tills en undersökning pekade på ordblindhet, det som i dag kallas dyslexi.

Tidigt lärde sig Carl Jan att skärpa sina andra sinnen för att tillägna sig kunskap.

– Hur tror du jag avgör om en kock är genial eller sinnesslö? Antalet smaxskedar! Används 20 i stället för två vet jag att han arbetar med munhålan och näsan. Man måste ständigt smaka, endast så bygger man upp den rätta sensoriken.

Det är kanske inte konstigt att den som doftar och smakar sig fram i livet söker sig till gastronomin. Carl Jan Granqvist har, bland mycket annat, byggt upp Måltidens hus i Norden med Campus Grythyttan som är en universitetsutbildning för kockar, servitörer och sommelier.

Han har också grundat Vinkällaren Grappe i Stockholm och är medlem i Gastronomiska Akademien, Måltidsakademien och Kungliga Skogs- och lantbruksakademien, och är dessutom professor emeritus i matkonst.

Carl Jan har ständigt varit mån om att förse sig med inspirerande hågkomster att glädjas åt som äldre.

– Jag har ett gott minne, särskilt ifråga om måltider. Unika upplevelser är en blandning av sinnesintryck och emotioner och jag minns mycket väl min första stora vinupplevelse.

Och så berättar Carl Jan om hur han i ungdomen besökte en ung greve på den franska landsbygden. De åt och drack och sedan hamnade greven med sin flickvän i en trädgårdsgunga och Carl Jan i en annan gunga där han satt och halsade ur en flaska Château Soutard, allt medan skymningen lade sig och syrsorna spelade. Den smakupplevelsen glömmer han aldrig.

Det är svårt att tänka sig Carl Jan Granqvist halsa direkt ur flaskan.

– Ja men det gjorde jag då. I en slottsträdgård i Saint-Émilion.

Som medlem i Gastronomiska akademien verkar han för att stärka gastronomin som konst. Politikerna behöver få upp ögonen för att måltiden är så mycket mer än föda, den är ett kulturellt uttryck som all annan konst, menar Carl Jan. Den avgörande skillnaden är att här handlar det om ett konstverk som ska in i din kropp.

Man bör låta alla sinnen vara med i måltidsupplevelsen, det är övertygelsen bakom det mesta som Carl Jan har gjort. Numera lagar han dock sällan sina måltider själv utan äter hellre lunch på Vinkällaren Grappe eller i restaurangen på Saxå Bruk som han driver.

Trots att Carl Jan fick diabetes typ 2 för snart 20 år sedan har han inte behövt stävja sin mat-

och vinglädje. Genom regelbundna måltider, mindre portioner samt promenader kan han fortfarande leva efter sin devis:

– Du måste älska det du äter!

För några år sedan sa läkaren att om Carl Jan skulle gå ner tio kilo skulle han öka sin livslängd med tio år. Så när han av TV4 erbjöds att vara med i tv-programmet ”Biggest loser VIP” blev svaret: ”Varför inte?”. Man fick ju dessutom betalt. Tio kilo försvann. Sedan har det fortsatt och nu har han tappat totalt 30 av sina ursprungliga 108 kilo.

– Jag har kunnat sluta med insulin och kan sätta på mig kostymerna från 25-årsåldern.

Du har behållit dem?

– Ja, de var ju skräddarsydda och fanns kvar på vinden.

I höstas smittades Carl Jan av covid-19. Det var den 21 oktober, han vet det precis eftersom det

var på en middag, och av de 18 som deltog blev tio sjuka. Själv klarade han sig ganska bra och har nu antikroppar.

Carl Jan Granqvist kallar sig fatalist, det som händer det händer. Dör man så dör man.

– Det är många som har ångest för pandemin, de kan inte göra någonting. Till slut vissnar man.

Men inte du?

– Nej. Jag låter mig vattnas. På olika sätt.

Johan Ekfeldt TT

Carl Jan Granqvist

Gratuleras till: Fyller 75 år den 22 mars.

Gör: Gästgivare, hedersdoktor i måltidskunskap vid Campus Grythyttan/Örebro universitet, professor emeritus i matkonst vid Norsk hotellhögskole/ Stavanger universitet.

Bor: Saxå Bruk i Värmland samt Stockholm.

Familj: Sonen Carl-Johan med fästmon Sara.

Så firar han födelsedagen: ”Min mamma sa alltid att livet går ut på en enda sak: kalas. Allt däremellan är bara en speditionssträcka. Mina vänner ordnar en överraskningsmiddag men av naturliga skäl är vi få.”

Om att fylla 75: ”Märkligt. Man lever i två världar. Jag känner mig inte äldre än förut men räknar jag kommande julaftnar blir det få.”

21 Greven vill att bara äldste sonen ska få ärvva slottet

I hundratals år har svenska adelsmän fått ärvva slott och gårdar utan att dela dem med sina systrar och yngre bröder. Det medeltida systemet har förlängts av nutida regeringar, än i dag finns ett tiotal fideikommiss kvar.

Nu ansöker en greve och hans arvingar om att Stefan Löfvens regering ska låta det fortsätta – för all framtid.

Artikeln är tillfogad en rättelse.

Fullerö har kallats för Sveriges vackraste träslott och sägs ha stått modell för adelns palats Riddarhuset i Stockholm.

Den skarpa vårsolen skiner på det röda slottet, vars entré vaktas av två små statyer. Under stormaktstiden

tillhörde Fullerö Axel Oxenstierna, tidens mest framstående svenska politiker. Sedan 1739 har den grevliga ätten Cronstedt förvaltat Fullerö och de kringliggande ägorna som ett fideikommiss. Det innebär att marken, slottet och alla dess historiska dyrgripar ärvs på familjens svärdssida – från far till äldste son.

Genom generationerna har döttrar och yngre söner fått stå tillbaka när den äldste manlige arvingen tagit över slottet och ägorna som breder ut sig på en udde vid Mälaren utanför Västerås. Redan på 1960-talet ansåg riksdagen att systemet var ålderdomligt, orättvist och skulle avskaffas. Trots det har flera regeringar fortsatt att bevilja förlängningar av fideikommiss.

Nu har den 74-årige slottsherren Carl Johan Cronstedt ansökt till regeringen om att fideikommisset ska förlängas även efter hans död, inte bara för ytterligare en generation utan ”tills vidare”.

”I fideikommissets snart trehundraåriga historia och i ett långsiktigt perspektiv är en generation en mycket kort period”, står det i ansökan.

Om regeringen går på Cronstedts linje skulle den åsidosätta arvsrätten för hans dotter och hennes barn. Cronstedts äldste son, och därefter hans äldste son, skulle ärva Fullerö obeskuret.

Det vore inte första gången som en socialdemokratisk regering fattar ett sådant beslut angående familjen Cronstedt. 1995 lät regeringen förlänga Fullerö som fideikommiss, i strid med den dåvarande innehavarens testamente. Carl Johan Cronstedt och Göran Perssons regering gick i bräschen för det som skulle komma att bli en ny våg av förlängningar.

Nu hoppas greven att Stefan Löfven och hans regering ska göra det igen. Flera viktiga myndigheter ger honom sitt stöd.

○ ○ ○

Regeringens beslut om Fullerös framtid kan få politisk betydelse som ett slags prejudikat för de tiotalet fideikommiss som finns kvar i Sverige i dag. De inkluderar några av Sveriges största skogs- och lantbruk och har tillsammans hundratals anställda. Många hyresgäster och arrendatorer berörs av beslut på fideikommissen.

Flera av godsen som förvaltas som fideikommiss har också nära band till Sveriges kungahus.

Om regeringen nu skulle hörsamma Cronstedts krav och förlänga tills vidare vore det en ”jordbävning”, säger Martin Dackling vid Lunds universitet, docent i historia som nyligen inlett ett forskningsprojekt om fideikommissen.

– Regeringen har hittills använt sig av en praxis där man förlänger en generation i taget i en förhoppning om att omständigheterna för en avveckling ska vara mer gynnsamma vid nästa arvsskifte. Men om regeringen väljer att förlänga tills vidare skulle det vara en jordbävning.

Men det är möjligt, säger Martin Dackling, att antalet fideikommiss är så få att staten bedömer att de kvarvarande faktiskt kan bestå.

– Nu är vi nere på en handfull. Möjligen resonerar staten att vi har kommit tillräckligt långt i avvecklingen. Men det skulle innebära att man fattar ett beslut som är helt annorlunda från avvecklingslagen. För skjuter man upp tills vidare lämnar man ju ambitionen att avveckla fideikommisset över huvud taget. Då står vi inför något helt nytt.

Enligt lagen om avveckling, som trädde i kraft 1964, ska fideikommissen gradvis övergå i normal ägandeform när den sittande fideikommissarien dör. I början av 1960-talet fanns 111 stycken fideikommiss kvar i Sverige. Jord och skog motsvarande en yta av Gotlands storlek var låst i en feodal förvaltningsform som åsidosatte arvsrätten.

Redan i förarbeten till lagen fanns ett klassperspektiv på fideikommissen. Fideikommissens ”privilegiering” av ett fåtal adliga släkter ansågs oförenlig med alla

svenskars likhet inför lagen. Inte minst döttrars rätt till laglott.

– Sverige är ett av världens mest jämställda och jämlika land på jorden och då blir den en sådan paradox att Sverige också är det enda land i världen som bevarar sina fideikommiss, säger Martin Dackling.

○ ○ ○

Instiftaren av Fullerö fideikommiss, landshövdingen Jacob Cronstedt (1668–1751), tänkte sig att Fullerö skulle vandra mellan släktens manliga händer som en odelbar diamant i all evinnerlighet.

Bara någon kilometer från Fullerö ligger släktens familjegrav, vid en gul stenkyrka som under århundradena har byggts ut, renoverats och smyckats med gåvor från generationer av Cronstedt.

Längst inne i kyrkan hänger en stor stentavla över anfadern Jacob Cronstedt, den förste fideikommissarien.

”En heders man niuter här de trognas hwila. Han war kunglige majestäts och rikets högst betrodde man.”

Vaktmästaren berättar hur hon som tonåring brukade arbeta i en närliggande butik på somrarna.

– En gång per år kom den gamla grevinnan i sin fina bil med chaufför och handlade. Det var sommarens stora händelse, ägaren blev alltid helt till sig.

Dagens greve Cronstedt känner ett lika stort ansvar inför framtida generationer som inför de som gått före. Fullerö får aldrig säljas, delas upp eller belånas.

I ansökan till regeringen skriver både sonen och dottern varsitt yttrande där de ställer sig bakom att fideikommisset förlängs. Grevens dotter har dock ett villkor. Hon stödjer bara ansökan så länge regeringen beslutar att Fullerö förlängs ”tills vidare” och inte bara i ytterligare en generation.

”En påtaglig effekt av en förlängning för endast en generation är att den egendom som inte delats upp

mellan min broder och mig istället delas upp mellan min broders barn”, skriver hon.

Det vill säga: om fideikommisset ärvs odelat av hennes bror men sedan avvecklas kan broderns barn bli privata slottsägare eller välja att sälja Fullerö och bli mycket förmögna medan hennes egna barn inte får något i kompensation.

DN har varit i kontakt med både Carl Johan Cronstedt och hans två barn. Greven har först tackat ja till en intervju, men efter att ha överlagt med sin familj och advokat har han ändrat sig. Inte heller hans son eller dotter vill medverka.

○ ○ ○

Det var Stefan Löfven som utnämnde regeringen till världens första feministiska regering, men det var utrikesminister Margot Wallström som gjorde det känt över hela världen. Hon lanserade en handbok i feministisk utrikespolitik, intervjuades av utländska tv-

kanaler och utnämndes till ”feministisk hjälte” av Aftonbladets ledarsida.

Men i en annan regering, i ett annat årtionde, var Margot Wallström den kulturminister som undertecknade beslutet att förlänga fideikommissen och låta Carl Johan Cronstedt ensam ärva Fullerö. Beslutet som i efterhand kritiserats av feminister och partikamrater förklarade hon med att Fullerö var ”en av vårt lands mer betydelsefulla kulturmiljöer”.

”Den berörda fideikommissegendomen har vårdats och hållits samlad i mer än 250 år”, står det i beslutet från 1995.

– Det är viktigt att kulturmiljöer av det här slaget kan bevaras, sa Margot Wallström till Svenska Dagbladet.

I dag vill hon inte svara på några frågor om sitt beslut.

Bakom den dåvarande regeringens beslut låg yttranden från flera tunga remissinstanser. Samma expertmyndigheter har nu lämnat in nya synpunkter till Fideikommissnämnden som hanterar Cronstedts

nya ansökan innan den lämnas över till regeringen senare i år.

Kungliga biblioteket, Länsstyrelsen, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Nationalmuseum anser alla att Fullerö även fortsättningsvis måste hållas samlat för att skydda de kulturhistoriska värdena. Nationalmuseum skriver rakt ut att fideikommisset därför borde förlängas ”tills vidare”, medan Riksantikvarieämbetet inte tar ställning till hur det bör ske.

– Allting runt Fullerö berättar någonting om tiden och de personer som har bott där. Det gör det kulturhistoriska värdet väldigt stort. Eftersom det finns väldigt få sådana här kvar så blir det ännu mera unikt, säger vikarierande riksantikvarien Knut Weibull.

I yttrandet framför Riksantikvarieämbetet samtidigt en önskan om att ”en könsneutral förstfödsloprincip bör tillämpas framgent”.

Det skulle kräva att klausulerna skrevs om så att familjen Cronstedts äldsta döttrar, om det i framtiden föds några sådana, ska kunna bli fideikommissarier. Ungefär som i kungahuset där Bernadottes döttrar sedan 1979 kan ärva tronen.

– Normalt sett så innebär fideikommissurkunderna att den äldste sonen ärver, säger Knut Weibull. Den sortens helt automatiska könsdiskriminering, att tjejer alltid blir berövade sitt arv, rimmar inte med dagens värderingar helt enkelt. Ska man förlänga fideikommisset bör den förstfödda oavsett kön ta över. Det är en principiell frågeställning.

Ser du att det ens finns möjlighet att ändra på det?

– Det är en synpunkt vi vill framföra. Sedan är det ytterst upp till regeringen att bedöma om det går, det tar vi inte ställning till.

Enligt urkunden från 1739 kan Cronstedts döttrar ärva först om det saknas manliga arvingar i familjen. Men i ansökan menar Cronstedts advokat att kritiken som

riktats mot fideikommissen ur jämställdhetssynpunkt saknar relevans på Fullerö eftersom ”ingen äldre dotter förbigås” i praktiken i denna eller nästa generation. Anledningen är att de äldsta arvingarna ändå råkar vara söner.

○ ○ ○

Cronstedt hoppas återigen på politiska bundsförvanter för att säkra Fullerös framtid, men under åren har ett motstånd vuxit i det politiska parti som återigen snart har frågan i sina händer.

I tio år har Helén Pettersson – socialdemokratisk riksdagsledamot från Västerbotten – lämnat in en och samma motion där hon skriver att fideikommissen är en ”skamfläck för vårt land”.

– Det är nog den argaste motion som jag lagt till riksdagen någon gång. Det är så otroligt omodernt, vi slår oss på bröstet för att vi är så jämställda och moderna. Det här är ett system som går rakt emot det, säger hon.

Hon jämför med hennes egna grannar som påverkas av det stora infrastrukturprojekt Norrbotniabanan – en planerad järnväg mellan Umeå och Luleå som inte väjer för hus och gårdar.

– Det kommer från kort tid till en annan att nu kommer vi att ta ditt hus, du får lite pengar men du måste flytta härifrån. Det är bara att gilla läget, för det är så det funkar för vanligt folk.

Den tidigare socialförsäkringsministern Annika Strandhäll har sedan 2020 ett nytt uppdrag som Socialdemokraternas första jämställdhetspolitiska talesperson. Utifrån den rollen är hennes synpunkter på fideikommiss inte helt oväntade.

– Som socialdemokrat och jämställdhetspolitisk talesperson anser jag naturligtvis att det här systemet där flickor och kvinnor helt undantas arvsrätt över huvud taget inte hör hemma i ett modernt samhälle. Rimligtvis måste det finnas andra sätt att värna kulturhistoriska intressen eller naturvärden än genom fideikommiss, säger hon.

– Från min sida vill jag ändå vara väldigt, väldigt tydlig med att det för mig är självklart att det här systemet ska avvecklas.

Annika Strandhäll påpekar att en avvecklingslag finns på plats, att ingen förlängning skett de senaste 15 åren och att antalet fideikommiss nu sjunkit kraftigt. Men när hon jämför med andra länder väcker det ändå frågor.

– Tyskland, där avvecklade man helt under mellankrigstiden. England, som man väl ändå i det här avseendet måste kunna anse vara lite mer konservativt än Sverige, avvecklade 1925. Då har jag väldigt svårt att se att det ska finnas skäl 2021 i Sverige att förlänga ytterligare.

Hon säger att en del av förklaringen till att avvecklingen tagit så lång tid kan ligga i hur Socialdemokraterna fungerar som regeringsparti, med långa utredningar som ligger till grund för breda kompromisser.

– Det är ändå så att vi är ett reformistiskt parti, vi har förståelse för att saker och ting kan ta tid, och är beredda att göra överenskommelser. Också för att hålla ihop samhället, så att saker och ting görs i en anständig och vettig takt som människor är med på. Det är skillnaden mellan oss och att vara ett mer radikalt parti.

Hur bör regeringen agera nu när frågan kommer upp?

– Jag har själv suttit i regering i över fem år och vet att det inte alltid är enkelt. Men som jämställdhetspolitisk talesperson för Socialdemokraterna är det ändå för mig ganska självklart. Jag har väldigt svårt att se hur en jämlik och jämställd arvsrätt inte ska kunna vägra tyngre än andra intressen när man gör den bedömningen.

○ ○ ○

Solen börjar gå ned över trädalléerna som kastar långa skuggor över Fullerö.

Nio generationer Cronstedt har levt och styrt här, i 282 år har släktens samlingar besått. Bokverk, mynt och skulpturer, slottsparken med sina 230 lindar och tre egna äppelsorter har format en ”harmonisk enhet”, för att citera Cronstedts ansökan om förlängning.

När Carl Johan Cronstedt nu inväntar regeringens dom gäller det inte bara hans barns framtid utan även hans förfäders uppoffringar.

Med det perspektivet blir orättvisor inte bara något som kan drabba levande arvingar utan även de som sedan länge begravts.

Att just den nuvarande grevens barn, av alla Cronstedt som passerat genom seklerna, skulle få dela upp Fullerö mellan sig ”kan därför från ett annat perspektiv framstå som slumpartad och orättvis i förhållande till tidigare generationer av yngre syskon och deras avkomlingar”, står det i ansökan till regeringen.

Fideikommissnämnden väntas lämna över ärendet till regeringen senare i vår. De ansvariga ministrarna –

justitieminister Morgan Johansson (S) och kulturminister Amanda Lind (MP) – har avböjt intervju för det här reportaget.

Mikael Delin

mikael.delin@dn.se

Björn af Kleen

bjorn.afkleen@dn.se

FAKTA. FIDEIKOMMISS I DAG

I gruppen av bestående fideikommiss ingår bland annat Trolle-Ljungby, ett medeltida gods i nordöstra Skåne som styrs av änkemannen till den tidigare överhovmästarinnan Alice Trolle-Wachtmeister. Fideikommissarien Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister är 98 år gammal.

Koberg, ett pampigt slott i Västergötland, har nedärvt som fideikommiss i familjen Silfverschiöld. Den senaste fideikommissarien Nicklas Silfverschiöld, som dog 2017, var gift med kungens syster Désirée. Prinsessan nyttjar fortfarande Koberg som änkesäte.

Hur Koberg ska förvaltas i framtiden är oklart, enligt Fideikommissnämnden, den statliga myndighet som handlägger förlängnings- och avvecklingsärenden

Hittills har staten förlängt fideikommiss en generation i taget. Det finns undantag: i mellersta Skåne lät regeringen familjen Ramel överföra 1700-talsgodset Övedskloster från farfar Hans Ramel sr till hans äldste barnbarn Hans Ramel jr, men det byggde på att mellanledet Otto Ramel avstod fideikommisset till förmån för sin son. I formell mening förlängdes alltså Övedskloster under en innehavares livstid.

FAKTA. FIDEIKOMMISSEN I SVERIGE

Fideikommiss är ett särskilt testamente som föreskriver att en egendom ärvs odelad av en arvinge, oftast den äldste sonen.

Fideikommisset importerades till Sverige från det feodala Tyskland, där adelsmän instiftade fideikommiss för att hålla ihop nyvunna förmögenheter – ett gods, en samling juveler, ett dyrbart bibliotek.

Egendomen som lades i fideikommiss fick inte säljas eller delas vid ett arvsskifte utan vandrade från far till son som en odelbar diamant.

Fideikommiss är ett slags förmögenhetsförsäkring som syftar till att säkerställa en släkts ekonomiska och sociala ställning.

Det testamente som reglerar ett fideikommiss kallas fideikommissurkund. Den som innehar fideikommisset kallas fideikommissarie.

1810 blev det förbjudet att skapa nya fideikommiss i Sverige. Men de som redan hade skapats fick leva kvar.

Enligt en lag från 1964 ska fideikommissen avvecklas när den nuvarande innehavaren dör.

Men 1995 började regeringar förlänga fideikommiss med hjälp av ett undantag i lagen. Nu finns ett tiotal fideikommiss kvar.

DN rättar

I reportaget om fideikommisset Fullerö anges det felaktigt att Göran Persson (S) var statsminister när beslutet om att förlänga fideikommisset fattades. Beslutet att förlänga Fullerö fattades 1995 då Ingvar Carlsson (S) var statsminister. Göran Persson tillträdde som statsminister först 1996 och var därefter inblandad i andra förlängningsbeslut.

21 Region Västmanland: För få doser för att nå vaccinmålet

Osäkra leveranser och stopp för vaccinationer med Astra Zeneca fortsätter påverka regionernas arbete.

I region Västmanland har man tvingats avboka flera tusen personer på grund av vaccinbristen.

Enligt vaccinsamordnaren Jonas Ekströms egna beräkningar kommer regionen inte att kunna nå målet att vaccinera alla över 18 år innan den 30 juni.

– Enligt nuvarande leveransprognoser kommer vaccinen att räcka till drygt 80 procent av alla vuxna västmanlänningar, säger han.

Det var tidigare i veckan som Folkhälsomyndigheten beslutade att stoppa vaccinationerna med Astra Zenecas vaccin. Detta som en försiktighetsåtgärd efter rapporter om misstänkta biverkningar i form av blodproppar och blödningar.

Den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA gav sedan, efter en ny säkerhetsgenomgång, grönt ljus för vaccinet. Men i Sverige fortsätter stoppet att gälla – Folkhälsomyndigheten ska gå igenom EMA:s underlag innan ett nytt beslut fattas.

Ute i de svenska regionerna kom beskedet plötsligt. Pågående vaccinationer med Astra Zenecas vaccin fick avbrytas. På sociala medier har vårdpersonal delat bilder på vaccindoser som kasserats – och Sveriges kommuner och regioner, SKR, bekräftar att doser kastas i flera regioner.

– Astra Zenecas vaccin utgör ju en betydande andel av doserna som levererats till regionerna. Många har fått avboka tider och planera om. En del personer som skulle få Astras vaccin kanske har fått Pfizers i stället.

Då kan man ha behövt avboka personer som skulle få den dosen längre fram, säger Emma Spak, chef för hälso- och sjukvårdsektionen vid SKR.

I region Västmanland fick vaccinstoppet stora konsekvenser för både planering och arbetsbelastning.

– Den här veckan har vi jobbat med att ringa upp tusentals individer som skulle ha fått Astra Zenecas vaccin. Det är helt enorma insatser som krävs, efter det senaste stoppet. Det rör ju hälften av allt vaccin vi hade den här veckan som vi plötsligt inte längre kunde använda, säger region Västmanlands vaccinsamordnare Jonas Ekström.

Men vaccinationsstoppet har inte bara lett till att många gått miste om sin inbokade vaccination. Jonas Ekström har, utifrån leveransprognoserna, räknat ut hur vaccinationsmålet kan försenas.

– Enligt nuvarande leveransprognoser till och med slutet av juni, kommer vaccinen att räcka till att vaccinera drygt 80 procent av alla vuxna

västmanlänningar. Om vi exkluderar Astra Zenecas vaccin från och med april, så minskar det till cirka 70 procent.

Så vaccinnmålet kan komma att missas med minst tjugo procent?

– Ja. Om inte nuvarande leveransprognoser förändras.

Region Stockholm uppger för DN att läget är så osäkert att det blir svårt att göra några prognoser. Även SKR gör samma bedömning.

I dokument som DN har tagit del av från länsstyrelserna lyfter även region Västerbotten det mycket osäkra läget vad gäller leveranserna.

Både fas 3 och 4 kommer att behöva flyttas fram.

”Regionen saknar möjligheter att göra tidsberäkning för när uppdraget kan vara slutfört. Det saknas helt leveransplaner efter vecka 17 för alla vaccinsorter samt att de leveransplaner som hittills levererats mycket ofta har ändrats. Regionen kommer därför att

inom kort uppdatera befintlig tidplan, med att flytta fram beräknad start för vaccinationer inom fas 3 och fas 4 en månad för respektive fas”.

Regeringen har nu inlett förhandlingar med Sveriges kommuner och regioner om ett nytt vaccinnmål. Det nuvarande målet är att alla vuxna svenskar ska ha erbjudits vaccin innan halvårsskiftet.

Vaccinleveranserna till Sverige har varit mycket mindre än vad som förväntades när överenskommelsen tecknades. Sverige har knappt fått en tredjedel av de utlovade doserna under årets första två månader, enligt SKR.

Adrian Sadikovic

adrian.sadikovic@dn.se

21 Det vet vi hittills om Astra Zenecas vaccin och misstänkta biverkningar

Miljontals personer har fått Astra Zenecas vaccin, ett 30-tal av dem har drabbats av blodproppar och blödningar och ett antal personer har dött. Det är inte klarlagt om vaccinet orsakar tillståndet, men forskare säger sig ha hittat bevis som stärker det. EU uppmanar att fortsätta med vaccineringarna, men Sverige avvaktar.

Detta vet vi om den misstänkta biverkningen av Astra Zenecas vaccin.

I torsdags meddelade EU:s läkemedelsmyndighet EMA sitt första resultat av utredningen om en misstänkt biverkning av Astra Zenecas covid-19-vaccin. EMA kan inte bekräfta att tillståndet beror på vaccineringen och

underströk på torsdagen att nyttan med Astra Zenecas vaccin överstiger riskerna.

– Vi har kommit fram till en tydlig slutsats: Detta är ett säkert och effektivt vaccin, sa Emer Cooke, chef över EMA:s säkerhetskommitté, på torsdagen.

Det finns dock så pass mycket indikationer på att fallen är kopplade till vaccinet att EMA beslutat att en varning ska läggas till i produktbeskrivningen av Astra Zenecas vaccin mot covid-19.

Varningen rör en ovanlig form av koagulationsrubbningar som lett till mindre blodproppar i flera blodkärl, ofta i hjärnan, tillsammans med en brist på blodplättar vilket kan leda till blödningar.

Fram till den 16 mars hade ett 20-tal fall av koagulationsrubbning rapporterats, av omkring 20 miljoner personer som fått Astra Zenecas vaccin. EMA har granskat sju fall i Tyskland, tre i Italien, två i Norge

och ett i Spanien, tre fall i Storbritannien och två från Indien.

Sedan dess har ytterligare fall rapporterats. Bland annat fem i Tyskland, tre i Norge, ett i Danmark och ett i Sverige. I Sverige rör det sig om en kvinna i Lund, som avled i veckan. Ytterligare ett misstänkt fall utreds i Sverige.

Vad händer i kroppen?

Läkemedelsverket beskriver tillståndet som en koagulationsrubbning, såsom blodpropp, i kombination med låga halter av blodplättar (trombocytopeni), och ibland blödning. Personerna har insjuknat upp till två veckor efter vaccinering.

Läkemedelsverket menar att det finns likheter mellan symtomen och tillståndet heparininducerad trombocytopeni (HIT). Petter Brodin, läkare och forskare på Karolinska institutet med specialkunskap om kroppens immunsystem, ser även likheter med

antifosfolipidsyndrom – ett ovanligt syndrom som är vanligare bland kvinnor än män.

Både antifosfolipidsyndrom och HIT ger rubbningar av blodets koagulationssystem. HIT är ett läkemedelsutlöst tillstånd och antifosfolipidsyndrom kan bland annat drabba personer med den inflammatoriska, kroniska sjukdomen SLE.

– Koagulationssystemet påminner om immunsystemet, allt handlar om balans. Lutar det åt ena hållet får man blodproppar och stroke, lutar det åt det andra så blöder man ihjäl. Den balansen måste vi ha hela tiden och när den rubbas blir det snabbt väldigt allvarligt, säger Petter Brodin.

En forskargrupp i Norge säger sig ha gjort fynd som styrker teorin om att det är vaccinet som har orsakat tillståndet. Vaccinet har, enligt forskarna, skapat en antikropp som har orsakat koagulationsrubbningen. En tysk forskargrupp har gjort egna studier och fått liknande resultat, enligt Wall Street Journal. Båda studierna är i ett tidigt skede. Varför antikropparna

bildas och reagerar som de gör förstår inte forskarna än.

Vilka har drabbats?

Kvinnor, och främst yngre kvinnor, är över-representerade bland de rapporterade fallen. Över-representationen skulle kunna bero på att de i högre utsträckning fått Astra Zenecas vaccin. I stora delar av Europa användes vaccinet till en början bara på yngre, på grund av bristande bevis för effektivitet hos äldre. Det har därför till stor del getts till personal inom vård och omsorg, där fler kvinnor än män arbetar.

Men det finns fler indikationer på att yngre kvinnor löper större risk att drabbas av koagulationsrubbningen. I Storbritannien har nämligen färre fall av den misstänkta biverkningen rapporterats, trots att fler har fått vaccinet. Storbritannien har gett vaccinet främst till äldre.

– Om jag ska spekulera så är det troligast att det handlar om att olika populationer fått vaccinet. Vi vet

att Astra Zenecas vaccin främst getts till äldre patienter i Storbritannien och därför, om det är så att unga kvinnor löper större risk, så är det rimligt att vi ser fler fall i EU än i Storbritannien, sade EMA:s analyschef Peter Arlett i torsdags.

Utifrån vad som hittills är känt så har flest fall rapporterats i Norge, sett till befolkningsmängd. Tre av de fem norska fallen rör sjukvårdsarbetare som alla vårdats på Rikshospitalet i Oslo.

Petter Brodin har svårt att se vad de många fallen i Norge kan bero på, men han tror inte att andra länder kan ha förbisett fall av den misstänkta biverkningen.

– Det är jättekonstigt, det håller jag med om. Men om det här är så besläktat med antifosfolipidsyndrom som det verkar så är det inga patienter som man missar. Man blir jättedålig, säger Petter Brodin.

Inte heller Sören Andersson, enhetschef på Folkhälsomyndigheten, ser någon rimlig anledning till att Norge har fler fall.

– Det är en varningsflagg för oss och kan tyda på att vi kommer att få fler fall även i Sverige. Norge har gett lika många doser av Astra Zeneca-vaccinet som vi och det finns ingenting som vi känner till som skulle göra situationen värre i Norge, säger Sören Andersson.

Kan det vara något annat än en biverkning?

Koagulationsrubbningar av det här slaget är ovanliga, säger Petter Brodin. Men det kan finnas andra förklaringar än att det är en biverkning av vaccinet.

– När det handlar om så små tal kan det också vara en slump. Det är det som är så svårt, säger han och fortsätter:

– Men om man ska spekulera så kan man tänka sig att vaccinet aktiverar immunförsvaret som får den här reaktionen, men att det inte är vaccinet som sådant som orsakar det. Saker kan hända när man kittlar immunförsvaret oberoende av hur det görs. Långvarig aktivering av immunförsvaret kan trigga reaktioner och där är covid i sig ett jättebra exempel. Vi har sett

en massa konstiga tillstånd bland de som varit sjuka, som kanske inte är direkt kopplade till sjukdomen.

Går det att behandla?

Ett antal personer har dött av symtomen som uppstår. Förutom i Sverige har dödsfall inträffat i bland annat Norge, Danmark och Tyskland. Men tillståndet behöver inte leda till döden.

– Man behandlar genom att försöka stötta blodkoagulationssystemet. Om patienten får proppar ger man propplösande, men det är en otroligt fin balansgång med den här typen av tillstånd. Det är i princip omöjligt att styra koagulationssystemet fullt ut – utifrån – som läkare. Det finns alltid risker att systemet faller över kanten. Så man ska ha stor respekt för det här, säger Petter Brodin och fortsätter:

– Det gäller att komma förbi det akuta tillståndet, gör man det finns det goda chanser till återhämtning.

Robert Klamroth, vice ordförande för Föreningen för trombos- och hemostasforskning i Tyskland, säger att

den reaktion de har hittat kan behandlas med en kombination av blodförtunnande och antikroppar, som attackerar de antikroppar som orsakar reaktionen.

Andreas Greinacher, som leder den tyska studien, säger att ingen ska vara rädd för att få Astra Zenecas vaccin.

– Våldigt, väldigt få kommer att utveckla de här problemen. Men om det sker, så vet vi nu hur vi ska behandla patienterna, sade han på en presskonferens i fredags, enligt Wall Street Journal.

Amanda Dahl

amanda.dahl@dn.se

21 EU hotar Astra Zeneca med exportstopp

EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen hotar Astra Zeneca med exportstopp om inte EU får sina utlovade leveranser av vaccin mot covid-19 före andra länder. Utspelet är det senaste i ett allt mer infekterat gräl.

– Vi har alternativet att stoppa planerad export. Det är vårt budskap till Astra Zeneca, fullfölj ert kontrakt med Europa innan ni börjar leverera till andra länder, säger Ursula von der Leyen i en intervju med tyska Funke media group.

EU kämpar för att snabba på vaccinationstakten medan flera länder slåss mot stigande smittotal som på flera håll har lett till nya restriktioner. Enligt von der Leyen har Astra Zeneca bara levererat 30 procent av de 90 miljoner vaccindoser företaget utlovat under årets

första kvartal. Ett exportstopp i EU måste först utlösas av en enskild medlemsstat och sedan godkännas av EU-kommissionen innan det kan träda i kraft. Hittills har det bara använts av Italien som stoppat 250 000 doser från att skeppas till Australien. Inte alla EU-länder stödjer ett exportstopp. Belgien och Nederländerna har manat till försiktighet.

TT AFP

21 Nej, bästa Irene Svenonius, sjukvården är ingen bilaffär

När nätläkarna tar över vården är det en historisk förändring – inte bara för sjukvården utan också för läkarens yrkesroll. Genom att trixa med systemets svagheter försöker entreprenörer slå mynt av djupt mänskliga behov. I ett öppet brev riktar sig Maciej Zaremba till Irene Svenonius, Stockholms sjukvårdsansvariga: ”Jag fruktar att hon inte förstår vad det var som hände.”

Jag skriver eftersom jag önskar att Irene Svenonius tänker om.

Det kan jag önska många politiker. Men ingen har så mycket makt som hon. Vill det sig illa kan vad hon tänker och vad hon tror avgöra hur jag dör.

Två månader före pandemins utbrott gav hon ut en bok: "Jag vill avskaffa mig själv". Då hade hon i tre år varit ordförande i Region Stockholm och därmed högst ansvarig för vården i länet. Svenonius var mycket stolt över sin gärning, och allra mest över att trots motstånd ha fått in nätläkarna i systemet. Stockholm har kommit längst i att ge patienter friheten att välja bland entreprenörer på en marknad. När de vill och var de vill. "Vi har visat att politik gör skillnad."

Så skrev hon alltså 2019. Skulle hon skriva så i dag?

Stockholm våren 2020 är en obegriplig plats. Eller borde jag skriva "obsцен"? Likbilar från äldreboenden, där ingen doktor satt sin fot på flera månader, passerar bilder på uppspelta läkare som med mäklarleenden lovar att när som helst åtgärda mitt minsta besvär.

Så blir året ett dubbelt märkesår i svensk medicinhistoria: Året då landet inte förmådde ge sina sköraste den vård de behövde. Året då läkare för första gången i masskala bjöd ut sig på reklampelarna, intill handlare i läppstift och damunderkläder.

Ja, politik gör skillnad.

Det är mars 2020. Pandemin har exploderat. Inom två dagar fattar Svenonius förvaltning två beslut. Det första begränsar de sköraste patienternas rätt till vård. Det är de ökända "styrande regelverken", sedermera utdömda av coronakommissionen. Det andra beslutet är en gåva till de privata nätläkarbolagen: nystartade mottagningar får 50 procent högre ersättning än befintliga vårdcentraler.

Det kostar pengar att tapetsera Sverige med bilder på leende läkare. Under första pandemihalvåret spenderar Kry 100 miljoner på reklam. Mer än vad - läkarvården på Stockholms alla äldreboenden får kosta under samma tid. Det är befogat att jämföra, det är samma budget. Reklamen är en inteckning i framtida skatter, pengar som Kry räknar med att få tillbaka när kunderna strömmat till.

Också detta bidrar till att göra 2020 historiskt. Så länge jag kan minnas har vi fått höra att vi ska hålla

skatten nere och inte söka vård i onödan. Nu ska vi själva betala för att lockas att konsumera mera.

Jag anar vad Irene Svenonius tänker svara, jag har ju läst hennes bok. Att en entreprenör måste få göra reklam för sig. Att hundra miljoner är ingenting mot de miljarder som man vinner när tröga vårdcentraler ersatts av kundmedvetna entreprenörer som nätläkarbolagen Kry, Min doktor med flera. I hennes vision är snart det mesta av vården digital, vi har återtagit makten över våra skattepengar och spenderar dem hos den vi vill, på ”den vård vi behöver *eller vill ha*” (min kursivering). Köerna är ett minne från forntiden och Sverige exporterar sjukvård. Varför, - frågar hon retoriskt, köar vi till operation men inte efter vetemjöl? Är det inte uppenbart att marknaden är bättre än politiken på att tillfredsställa behov? Är det inte vanligt sunt förnuft?

Tänker man så, blir det logiskt att låta också vårdupplysningen skötas av försäljare. För Svenonius var beslutet att låta Kry ta över 1177 så oproblematiskt att det kunde tas av en kamrer.

Nu blev det inte av. Det blev rabalder och motstånd. Synbarligen oväntat för Svenonius (men inte för mig) kom det också från hennes egna led, borgerligheten.

Jag fruktar att Irene Svenonius inte förstår vad det var som hände. Det framgår av hennes bok att det bara är folk med grumliga motiv som är kritiska till nätläkarbolagen: fränkörda konkurrenter är det av egenintresse, en del läkare av teknikrädsla och högfärd, de oupplysta för att de är ”rädda för det nya”, och folk till vänster för att de är till vänster. I en drabbande passage liknar hon oss alla vid ljusfabrikanter som vill att politiken ska ingripa mot solen. Som genom att lysa gratis sänker efterfrågan på deras produkter.

”På samma sätt finns det idag delar av den stora och etablerade sjukvårdssektorn (...) som vill ha skydd (...) mot nya sätt att bedriva hälso- och sjukvård.” Ja, det är nätläkarbolagen som är solen på hennes himlavalv.

Jag tvivlar inte på att Irene Svenonius vill väl. Men hon tror galet.

Det är inget större fel på hennes inventering av vårdens funktionshinder: från oberäknelig detaljstyrning till den bisarra ordningen med tjugoen regioner med var sin politik, jäsande byråkrati och obrukbart journalsystem.

Men hon tror alltså att läkare och sköterska är yrken som andra. Så för att komma till sin rätt och göra störst nytta måste vårdfolket släppas ut på marknaden. (Eller snarare släpas ut, då många tycks ovilliga.) Det är nämligen endast där, mellan fritt konkurrerande entreprenörer, som patientens behov äntligen hamnar i centrum.

Först tror man att man läst fel eller missat någon sida. Man läser om. Ser hon verkligen ingen väsensskillnad mellan läkare och frisör, sjukhus och bilfabrik? Nej, faktiskt inte.

”Till den som nu invänder att människor inte är bilar och att man inte kan jämföra fordonstillverkning med sjukvårdsproduktion säger jag: det kan man visst ...

Konkurrens, fri etableringsrätt och frihet att välja för den enskilde har samma positiva inverkan överallt.”

Nej, bästa Irene Svenonius. Inte överallt. Samma mekanism som sporrar den ene kan korrumpiera den andre.

Jag ska strax förklara vad jag menar. Men jag förstår av hennes bok att Svenonius är allergisk mot vissa argument. Hennes bildningstid inföll på 80-talet, då svensk socialdemokrati var som sämst. Redan utarmad på idéer, men fortfarande maktfullkomlig, statskramande, föraktfull mot entreprenörerna och även mot rättsstaten. ”Jämlikhet” skorrar nog för henne av monopol och nivellering, ”vård efter behov” av förmynderi. Jag ska ta hänsyn till hennes problem. Här ska det endast åberopas tankar ur den liberala lådan.

”Människan lever i två världar”, skrev en berömd tänkare. Den lilla och den stora världen. Å ena sidan slakten, vännerna och jaktlaget, å den andra marknaden och byråkratierna.

Det som passar sig i den ena är helt fel i den andra. I den lilla världen gäller empati, altruism, plikt, samarbete, solidaritet. I den stora råder konkurrens, meritordning, egennytta och profit. Tar man inte för sig i affärer blir man inte gammal på torget. Där får man rent av luras inom vissa gränser, det hör till spelreglerna. (Det är nog därför som man ogärna gör affärer med svågern.) Samma beteende som prisas på marknaden skämmer ut i den lilla världen. Man är smart som slitit åt sig den sista skjortan på rean, men en gris om det gällde den sista kakan på barnkalaset.

Jag ber Svenonius notera att också de mest hårdföra bland entreprenörer håller på denna gräns. "We don't discuss business at the table", morrar den unge - Corleone i "Gudfadern" till sin oborstade svåger.

Villkoret för ett civiliserat samhälle tycks vara att dessa två världar förblir åtskilda. Vi kallar det "svågerpolitik" när den lilla världens lojaliteter besudlar den stora. Och människor som behandlar sina vänner som kunder i affären kallar vi psykopater.

Det är självklarheter jag berättar. Men det tycks - behövas.

(Det intressanta är ett denna dikotomi inte är symmetrisk. Vi utvidgar gärna det personliga, så länge det är på våra villkor. Det är trevligt att som stammis skaka hand med krögaren. Men vi reser ragg när det motsatta inträffar, när det anonyma tränger sig in i det privata. Jag vill tro att också Svenonius purknar till när en okänd krämare vid nio på kvällen gurglar i telefonen: "Hej Irene, mår du bra? Var köper du din el?" Eller blir hon glad över att entreprenörskapet är uppe och gnor?)

Och nu till min fråga till Irene Svenonius. Vi är säkert överens om vilken moral som gäller när vi köper bil. Men vilken moral gäller när vi på vårdcentralen drar ner byxorna? Berättar om självmordstankar? Är vi och doktorn just då i den stora eller i den lilla världen? På marknaden eller i hemmet?

Av det triviala faktum att också läkaren måste leva och därför tar betalt bör man inte dra slutsatsen att hen finns på marknaden.

I själva verket har läkarprofessionen sedan länge hållit avstånd till torget. Av uppenbara skäl. Skor och bilar kan vi shoppa när lusten faller på. Läkare är den enda vars tjänster vi bara behöver i nöd. Nöden lämpar sig illa för pockande marknadsföring, för då kan folk börja tro att man vill ha mera av den. Och det vore illa, ty av alla yrken är läkarens mest beroende av förtroendet. Vi kan leva med insikten att bilhandlaren vill pracka på oss en skrothög. Men världen skulle rasa om vi misstänkte att den som karvar i vår mage inte vill oss väl.

Tänk efter, Irene Svenonius. Betraktar inte också du vårdyrkena med måttstockar från den lilla världen? Sjuksköterskor har förvisso rätt att strejka. Men bör de bruka den lika fritt som busschaufförer?

Ingen förebrår en sminkfabrikör som blandat till en pasta som avlägsnar rynkor, för att hen håller receptet

hemligt och blir miljardär på kuppen. Men jag tror att du skulle fördöma en doktor som upptäckt att en viss hostmedicin biter också på cancer, höll tyst om saken, öppnade eget i Dubai och cashade in. Det är ju *allas bästa* som är din måttstock, inte bara oljeschejkernas. Men då får du också medge att på världens marknad är konkurrensen aldrig riktigt fri. Den hämmas av förväntan av, ja, faktiskt – solidaritet.

Smaka på uttrycket *kommersiell läkare*. Om du hade rätt skulle det låta fint. Se där, en doktor som står på tå för sina patienter. Så varför låter det livsfarligt? Språket måste ha reserverat ordet för de som inte är så noga med vad de kränger, bara det går åt. Tydligen i motsats till de som bara säljer sådant som de själva funnit gott.

Svenonius misstag består i tron att marknaden lyder under samma regler överallt. Och då kan man förstås tillämpa mekanismer som gjort Toyota framgångsrik på 1177. Men i verkligheten är konkurrensen på många områden nyttig och effektiv bara så länge den hämmas av osynliga gränser. Av sådant som plikt känsla,

yrkesheder, sanningskrav, men också idéer som kall, tjänande och skråtraditioner.

Irene Svenonius tänker inte i dylika banor. Därför gick hon över gränsen. För att hon inte visste att det fanns en gräns?

Kanske är min tro på yrkesmoral väl idealistisk. Men jag vill tro att det var den som hittills hindrat privata vårdgivare från rent marknadsbeteende. De vårdkoncerner som dök upp på 2000-talet var ofta uppståndna ur skrået och fick överta en personal med en kollektiv idé om sina plikter. Inbegripet lex Maria och annan tung barlast. Så även när de önskat detta (och jag har sett exempel) var det svårt för bolagscheferna att få läkarna att tänka mera på profiten och mindre på plikten, (för att travestera Göran Rosenberg). För de allra flesta fortsatte nog patienterna att vara målet, och pengarna medlet.

Kry är något helt annat. Det är skattepengen som är målet och patienten medlet.

Ingen av Krys grundare har bakgrund i vården. De är nätförsäljare. Av bland annat underkläder, smink, nätannonser, lånetips och nätspel för tonårsflickor. Själva upptakten till Krys kometkarriär är dock en innovation. Eller snarare en upptäckt. Inte en medicinsk eller teknisk utan – pekuniär.

Enligt Region Stockholms räkenskaper började året 2016 mängder av stockholmare insjukna i Jönköping och Tranås. Och märkligt nog sökte de nästan alla hjälp på samma vårdcentraler, Wetterhälsan i Jönköping och Läkarhuset i Tranås. Mellan 2016 och 2018 ökade antalet krassliga resande i Jönköping med 3 000 procent.

Hade det varit sant hade köerna av stockholmare ringlat ner till Vättern. Men det var inte sant. Det var ett registertrick – och själva grunden till nätläkarbolagens miljardintäkter.

De flesta stockholmare vet att om de råkar få grus i ögat i Malmö kommer de att tas om hand av vården där. Inte lika många vet att Malmö kommer att skicka

notan till Stockholm – och lägga på 100 eller rent av 200 procent. Det kallas ”utomlänsersättning”. En rimlig regel, tillkommen av omsorg om semesterorter. Vårdcentraler lever ju på mängden av sina fasta ”listade” patienter. Kommer det en mängd utsocknes – som det gör i Åre – räcker budgeten inte till.

Nätläkarbolagens framfart vilar på upptäckten att lagskrivarna inte förutsett att en dag kommer ett virtuellt möte mellan läkare och patient att jämföras med ett verkligt. Så om bolaget registrerar appen på en vårdcentral i Sörmland kan man ta flerdubbelt betalt för alla stockholmare som chattar med en doktor på andra sidan gatan, som om de hade fått behandling i Sörmland. Den lokala vårdcentralen får en viss procent som tack för att förmedla fakturan.

I sex år har nu regionerna fått betala feta överpriser för miljoner videosamtal som fakturerats som fysiska besök i ett annat län. Allt mindre visserligen, då regionerna i panik över läckande miljarder sänkt ”utomlänsersättningar” gång på gång. Men det banbrytande är budskapet från nätläkarbolagen: Det

här är vår affärsmodell. Vi känner inget ansvar för vårdssystemet. Ser vi en chans att missbruka regelverket utan att få polisen på oss – kommer vi att ta den.

App-tricket blev bara en i raden av innovationer. När politikerna i Sörmland – i akt och mening att hjälpa sina fattigaste – sänkte patientavgiften till noll kronor visade det sig genast att det var i just Sörmland som nätläkarna tog emot. Så nu blev det gratis för alla att chatta med en doktor. För deras landsting blev det desto dyrare: upp till 2 000 kronor gången. Året 2020 blev Stockholms nota för de fiktiva besöken i Sörmland 264 miljoner.

Nu visar det sig att en stor del av dessa aldrig borde ha debiterats. Dagens Medicin (10/3 2021) avslöjar att nätbolagen Kry, Doktor.se, Doktor 24 och Min doktor i åratal tagit betalt för besök som inte finns på prislistan.

Koden Z-719 står för ”rådgivning, ospecificerad” och får inte faktureras eftersom det inte står för en

medicinsk åtgärd. Det är allt sådant som är gratis för regionen om man ringer 1177. Kanske en upplysning att snuva brukar gå över eller rådet att ta en Alvedon. Eller tvärtom, att patienten måste undersökas kliniskt, vilket skärmdoktorn inte klarar och måste hänvisa den sjuke till doktorn.

Bara under 2020 lyckades nätbolagen få betalt för 59 000 sådana besök, med Kry och Min doktor i topp med 13 000 vardera. Men i år blir det noll. Region Sörmland har granskat fakturor och vägrar att betala. Men de 20 miljoner som det kostat regionerna ids man inte återkräva. Och då har det fungerat, eller hur?

Jag tänker att det måste vara frustrerande att vara nätläkare. De flesta som verkligen är sjuka kan man inte hjälpa. Det är inte många diagnoser som kan ställas utan att klämma, lyssna eller ta prover. Men utan diagnos inga pengar från regionen. Kanske var det därför som nätdoktorer hos Kry och Min doktor under 2017 utvecklade helt nya förmågor. De kunde ställa diagnosen ”pneumoni” genom att titta på skärmen. Och skrev ut antibiotika. Tyvärr visade en

granskning att varannan av patienterna inte led av pneumoni.

Så här långt har Kry bara utnyttjat systemets svagheter. Glappande regelverk, sega rutiner, tjugoen regioner som kan spelas ut mot varandra. Under pandemiåret kom turen till patienterna. Den som försökte förlänga sitt recept hos Kry möttes av beskedet att hen först måste lista sig hos företaget. Det var inte sant. Vi kan få recept förlängda överallt. Men Kryns innovatörer tänkte rätt: de flesta känner inte till sina rättigheter. Tricket fungerade. På ett en månad fick bolaget över 10 000 listade patienter. (Och samtidigt extra bidrag från regionen, 50 procent extra ersättning per besök, för att man hade så få listade patienter. Obegripligt? Inte alls. Tänkt innovativt. Du öppnar två vårdcentraler samtidigt. Listar de flesta patienter på den ena, styr besöken till den andra.)

Ett kritiskt ord från finansborgarrådet Irene Svenonius hade kunnat stoppa bluffen samma dag. Kry har knappast råd att trotsa sin sponsor. Men det ordet kom inte. ”Om nätläkarna utnyttjar kryphål ska de täppas

till”, lät hon dock förstå två månader senare. ”Om”. Svenonius vet inte.

Det var larmet från lurade patienter som fick bolaget att ändra i appen. Så det ser faktiskt ut som att Svenonius valde att blunda för en svindel som råkade gynna hennes politiska projekt. Jag skulle bli lättad om hon kunde ge en annan förklaring till sin underlåtenhet.

En före detta Kry-läkare, Dr N, säger till mig att bolaget numera har stränga regler för utskrivning av antibiotika. ”De vet att de har ögonen på sig.” Hon var mycket nöjd med kollegiala genomgångar av journaler. ”Bättre än på många vårdcentraler.” Hon har ingenting emot entreprenörer inom vården, hon är själv en sådan. Och hon tycker att nätläkeriet, rätt hanterat, kan göra mycket nytta. Så varför slutade hon på Kry?

”För att jag inte vill vara med och dränera sjukvården på pengar.” Några få av patienterna, kanske 10 procent, var äldre personer från landsorten som blev tacksamma över att äntligen ha nått fram till en läkare.

Men de flesta behövde ingen doktor. ”Det var förkylningar, litet magont, kanske hosta eller att det kliade någonstans. Hade de frågat mamma skulle hon säga att det snart går över. Men nu blev det en fet faktura till regionen.”

Ja, hon menar faktiskt ”mamma”. Dr N säger att de flesta av patienterna var unga storstadsbor. ”Ingen norrlänning och få vuxna skulle söka doktor för sådana bagateller.”

En studie från Jönköpings högskola (”Digitala vårdmöten med läkare”) bekräftar hennes intryck. 70 procent av patienterna hos nätläkarna är under 30. Det är den statistiskt sett friskaste åldersgruppen (mellan 21 och 30) som tycks ha störst behov av doktorn. De vanligaste diagnoserna är luftvägsinfektion, hudutslag och hosta. Nästan ingen hade först sökt hjälp hos 1177 (1,5 procent) och mycket få (3,6 procent) visade sig ha besvär som krävde fysisk undersökning. Verkligen sjukvård *light*. Själv tänker jag att troligen hade de flesta inte sökt läkare för sitt obehag, om inte denne kunde nås från soffan.

Detta måste, vid sidan om kryphålen i systemet, vara nätläkarbolagens viktigaste upptäckt. En hel generation, som i stället för att djärvt bränna sitt ljus i bägge ändar, ängsligt omhuldar sina vävnader medelst rätt kost, klippkort på gymmet och täta läkarkontakter. En helt ny vårdmarknad. Och så länge skatter räcker till – praktiskt taget obegränsad.

Jag läser en avväpnande uppriktig replik i en intervju med Kry s vd Erik Hjelmstedt. ”Sky is the limit”, svarar han på frågan hur många nya patienter Kry kan ta emot. Så talar en entreprenör. Men så kan inte en medborgare tala, som har en trasig höft, ett barn med leukemi och en mamma på hemmet.

Och hur talar Irene Svenonius?

Jag skulle önska att hon stannar upp och tänker efter. Kanske försöker se det hela från de utländska spekulanternas perspektiv. Kry AB, som verkar i fem länder och går med förlust, värderas till 8 miljarder. I fjol investerade riskkapitalbolagen Index Ventures, Creandum och Accel 1,5 friska miljarder i bolaget.

Varför ser de en guldgruva i svenskarnas skattepengar? Och särskilt i dem som just Svenonius råder över? Om de läst hennes bok (det har de nog; man måste veta hur den tänker som har 100 miljarder att fördela), noterat hennes omfamning av Kry, barnatro på digitalisering samt visionen av vården som ett marknadstorg, måste de tycka att det är nästan för riskfritt för att vara sant. Det bästa av två världar: en nästan obegränsad marknad – och lagsäkrade intäkter.

Jag vet inte om jag lyckats övertyga Irene Svenonius om det föga liberala med kommersiell sjukvård. Hjälper det om jag nämner att det var hennes mentor som jag citerade i början? Ja, Friedrich Hayek, kapitalismens lysande banerförare. Som dock menade att om vi tillämpade marknadens regler på intima relationer, skulle vi krossa dessa. ”Vi måste alltså lära oss att leva i två sorters världar samtidigt.”

Kanske borde jag ha använt en annan strategi? Frågat om Moderaterna är bekväma med Svenonius visioner. Eller tagit till grövre argument. Som att ägarna till nätläkarbolagen snyltar på tilliten till vårdprofessioner

– och missbrukar den. Hur kändes det för Kryss personal när bolaget lurade patienter till listning? Om några år är kanske de digitala vårdarna borta från scenen, har gått i konkurs eller hittat en rikare åder. Men det moraliska priset för gästspelet lär en generation läkare få betala.

Maciej Zaremba

Maciej Zaremba.

Maciej Zaremba är en av landets mest prisbelönte - journalister och författare till ett flertal böcker. 2014 belönades han med Guldspadejuryns hedersomnämning för sin artikelserie i DN Kultur, ”Den - olönsamma patienten”, som handlade om hur new public management påverkat den svenska sjukvården. Han har även skrivit om bland annat skogen, skolan, psykvården, arbetskraftsinvandring och tvångsteriliseringar. Hans senaste bok är ”Huset med de två tornen” från 2018.

21 Så får du koll på rut- och rotavdrag

Många använder sig av möjligheten att dra av arbetskostnaden för rot- och ruttjänster. Men det är inte alltid avdragen går igenom. Det gäller att hålla koll annars finns risken att du får restskatt.

Rot- och rutavdragen är populära. Under 2019 gjorde svenskarna rutavdrag för nästan 5,7 miljarder kronor och rotavdrag för motsvarande 9,9 miljarder kronor.

Under 2021 går det som mest att få 75 000 kronor sammanlagt i rot- och rutavdrag. Av den summan får högst 50 000 kronor vara rotavdrag.

Men det är inte säkert att du kan få avdragen även om du använder tjänster som ska kunna ge avdrag. Det beror bland annat på att rot- och rut inte är avdrag som sänker den inkomst du ska betala skatt på utan

reduktioner som dras från den skatt du ska betala. Då kan det bli så att skattepengarna inte räcker till.

Vanliga orsaker till att skattepengarna inte täcker rot- och rutavdragen är låga inkomster eller stora bolån som ger ränteavdrag. Ränteavdragen är också en skattereduktion och den går före reduktionen för rot och rut. Därför måste du se till att skatten täcker rot- och rut även efter ränteavdragen.

Så här kan det fungera när ditt avdrag inte går igenom:

Du använder rot- eller ruttjänster under året och när du får fakturan har företaget dragit av för en del av arbetskostnaden. Företaget får pengarna som dragits av från fakturan från Skatteverket.

När du deklarerar finns dina rot- och rutavdrag med och du godkänner deklarationen. Allt verkar vara frid och fröjd men så hör Skatteverket av sig. Den skatt du ska betala täcker inte summan du vill ha rot- eller rutavdrag för. Då får du restskatt och måste betala in

de pengar som inte täcks av din inkomstskatt till Skatteverket.

En riktigt obehaglig överraskning. Men det finns sätt att undvika skattesmällen. Skatteverket har flera tjänster på sin hemsida som gör att du kan hålla koll på hur mycket rot- och ruttjänster du kan köpa.

I tjänsten ”Räkna ut rot- och rutavdrag” kan du fylla i din inkomst och ditt födelseår och se hur mycket du kan göra i rot- och rutavdrag under året. Du kan också använda tjänsten ”Räkna ut din skatt”. Du behöver inte logga in för att använda tjänsterna.

Med bank-id kan du logga in och se dina preliminära rot- och rutavdrag och även dina inkomster och den skatt du betalat under året. De här tjänsterna kräver alltså inloggning. Om du inte har bank-id kan du ringa Skatteverket på 0771-56 75 67 och be att få informationen hemskickad.

När du har skaffat dig koll kan du se om den skatt du ska betala räcker även till rot och rut. En fördel för dig

som har gemensamt hushåll med en annan person, till exempel för att du är gift eller sambo, är att ni kan omfördela skattereduktionen mellan er. Täcker inte din skatt rot och rut kan du se om din partner har utrymme över. Omfördelningen gör du i samband med deklarationen.

De senaste åren har vi fått olika sätt att minska skatten som kallas avdrag men som i själva verket är skattereduktioner. Det är lätt att tro att det inte är någon större skillnad men det är det.

Ett avdrag görs från den inkomst man har haft, sänker inkomsten och därmed blir skatten lägre. Ju högre marginalsatt man har desto mer blir avdraget värt. Ett vanligt avdrag är att dra av kostnaden för resor till och från jobbet. För att kunna göra ett avdrag måste man självklart ha en inkomst som kan minskas med avdraget.

En skattereduktion minskar själva skatten och är lika stor för alla oavsett marginalsatt. Hur hög skatten blir bestäms av hur stora inkomster man har haft men en

rad andra saker påverkar också. Till exempel hur man tjänat pengarna och hur gammal man är. För att få en skattereduktion krävs att man betalar så mycket skatt att skatten täcker reduktionen.

Eftersom vi har en rad skattereduktioner finns det också en prioritering som bestämmer i vilken ordning reduktionerna ska göras.. De här är de vanligaste skattereduktionerna i prioriteringsordning:

Allmän pensionsavgift

Är en avgift på 7 procent av lönen upp till 8,07 inkomstbasbelopp, 550 374 kronor 2021. Som kompensation för avgiften minskas den skatt som ska betalas på arbetsinkomster för dem som är födda 1938 eller senare och omfattas av det nuvarande pensionssystemet. Skattereduktionen finns med i skattetabellerna och även i Skatteverkets räknescurra så man betalar mindre skatt varje månad och reduktionen specificeras sedan i deklarationen.

Jobbskatteavdrag

En skattereduktion som sänker skatten på arbetsinkomster. Skattereduktionen blir större för dem som har arbetsinkomster och har fyllt 65 år när det blir ett nytt år. Finns inbyggt i skattetabellerna och Skatteverkets räknesnurra.

Underskott av kapital

Kapitalutgifter är till exempel låneräntor.

Kapitalinkomster är till exempel vinsten när man säljer aktier eller fondandelar. Har man större utgifter än inkomster av kapital får man ett underskott. Skatten reduceras med 30 procent av underskottet. Du måste själv fylla i din beräknade räntekostnad när du använder Skatteverkets räknesnurra.

Rot- och rutarbete

När du köper en tjänst som ger dig möjlighet till rutavdrag betalar du halva arbetskostnaden, för rottjänster betalar du 70 procent. Pengarna som fattas får den som gjort jobbet från Skatteverket. Men observera att avdragen är preliminära och kan ändras.

När din slutliga skatt räknas ut måste det finnas kvar tillräckligt mycket skattepengar för att täcka reduktionen.

Gåvor

Den som ger gåvor till vissa välgörenhetsorganisationer på mellan 2 000 och 6 000 kronor under ett år kan få en skattereduktion på 25 procent av gåvobeloppet eller som mest 1 500 kronor per år. Även här gäller att det måste finnas tillräckligt mycket pengar för skattereduktionen.

Grön teknik

Från i år går det att få skattereduktion för arbets- och materialkostnader om du investerar i grön teknik. Som till exempel installation av ett nätanslutet solcellssystem, system för lagring av egenproducerad elenergi och installation av laddstolpar för elfordon.

Maria Crofts

maria.crofts@dn.se

FAKTA. NYTT AVDRAG FÖR GRÖN TEKNIK

Det finns tre olika skattereduktioner som privatpersoner kan få om de anlitar företag.

Gemensamt för dem är att kunden får ett lägre pris direkt och att företagen i stället får pengar från Skatteverket.

Rot- och rutavdragen kan tillsammans vara högst 75 000 kronor per år.

1 Rutavdrag. Skattereduktionen är 50 procent av arbetskostnaden och som mest 75 000 kronor per år.

2 Rotavdrag. Skattereduktionen är 30 procent av arbetskostnaden och högst 50 000 kronor per år.

3 Grön teknik. Skattereduktionen varierar mellan 15 och 50 procent och gäller både arbete och material. Det går som mest att få en skattereduktion på 50 000 kronor per person och år.

22 Ledare: För många liv har förstörts av spelmissbruk

Det är snart tio år sedan spelberoende, också benämnt hasardspelssyndrom, blev en medicinsk diagnos. Efter medicinen fångade politiken och juridiken upp problemen och sedan 2018 finns de sjukas rätt till stöd och behandling som vid andra beroendetillstånd. En uppdaterad spellag började gälla 2019, vilket var på tiden, eftersom ett upplägg där företag hade juridisk hemvist på Malta placerade spelarna bortom svenskt konsumentskydd.

Regeringens besked på DN Debatt i fredags, att Sverige ska arbeta strategiskt mot spelberoendet och föra in frågan under samma komplex som narkotika-, dopning-, tobaks- och läkemedelsproblem, var därför välkommet.

Det fanns redan i april förra året tydliga indikationer på att missbruket ökade som en följd av de nya levnadsmönstren under pandemin, och den 2 juli 2020 kom en tillfällig spelförordning som tvingar spelbolagen med licens i Sverige till ett beloppstak på 5 000 kronor per spelare och vecka, att spelare bara ska ha ett spelkonto, att bolagen ska begära en insättningsgräns av spelarna samt en begränsning av konstruktionerna med ”bonusar” på max 100 kronor.

Vad de här reglerna ger för skydd för den spelare som redan sitter fast i ett missbruk är oklart, eftersom det finns en myriad spelbolag med licens att vända sig till (och även aktörer utanför licenssystemet). Men förhoppningsvis kan de fungera som en broms för dem som är på väg i den riktningen.

Spelförordningen som gäller under pandemin visar att det finns kunskap om vilka spelformer som är farligast. Frågan är om det inte borde leda till mer långtgående licenskrav gentemot särskilt farliga spelformer.

Spelens snabbhet, deras lättillgänglighet, att de opererar med ”digitala pengar” samt att spelarna själva bestämmer insatsen gör dem till så kallade högriskspel.

Graden av cynism från spelbolagen är ofta fränstötande. Spelen är mycket vetenskapligt uppbyggda för att fånga in spelarna.

”Den mänskliga hjärnan har ett belöningssystem som triggas av saker som arten behöver för sin fortlevnad: äta, dricka och ha sex, till exempel”, berättade Anders Håkansson, medicinprofessor i spelberoende i DN:s uppmärksammade serie (3/3 2019).

Bolagen har konstruerat telefonspel som med visuella effekter och särskilda ljud ofta ger spelaren upplevelsen av att vara väldigt nära en vinst. Utfallet är naturligtvis en förlust men forskning har visat att ”näravinster” också utlöser dopamin i hjärnans belöningssystem.

Den som är fast i sitt missbruk behöver inte ta sig till en byggnad med ett kasino. De har kasinot på armlängds avstånd 24 timmar per dygn. För de här spelen beräknar Folkhälsomyndigheten att spelare med ett problematiskt beteende svarar för tre fjärdedelar av omsättningen (Läkartidningen 14/11 2018).

Det går naturligtvis att spela på ett ansvarsfullt sätt. Och det finns många seriösa aktörer på marknaden. Men det krävs tydliga regler så att spelbolag inte kan erbjuda produkter som syftar till att snärja dem som fastnat i ett missbruk eller som har förutsättningar att göra det.

Samhällets naivitet inför spelberoendet har ödelagt familjer, relationer och enskildas privatekonomi.

För alltför många kommer insikten om att det måste finnas en samlad strategi mot detta folkhälsoproblem för sent.

DN 22/3 2021

22 Astra Zeneca siktar på utvecklat vaccin i höst

Mitt i turbulensen kring försenade leveranser och misstänkta biverkningar planerar Astra Zeneca en uppdaterad version av sitt vaccin, som ska ge effektivt skydd mot nya virusvarianter. Målet är satt till senhösten.

– Man får se till att de varianter som cirkulerar ingår, ungefär som man gör med influensa, säger bolagets medicinska chef Andreas Heddini.

Det svensk-brittiska bolaget har haft en tuff tid sedan vaccinet godkändes i EU i slutet av januari. Hård kritik har riktats mot försenade vaccinleveranser och nu senast har en rad länder pausat vaccinet efter rapporter om misstänkta biverkningar i form av blodkoagulationsrubbningar.

I Sverige ligger stoppet fortfarande kvar medan Läkemedelsverket granskar fallen.

Samtidigt har Astra Zeneca fortsatt att planera framtiden för sin produkt. Det rör sig om ett så kallat virusvektorvaccin, där ett försvagat förkylningsvirus från schimpanser används som vektor för att transportera in den genetiska koden för coronavirusets spikeprotein i cellerna, så att kroppen börjar tillverka skyddande antikroppar. Problemet med virusvektorvaccin är att kroppen kan bli immun mot själva vaccinet så att skyddseffekten avtar.

I en studie publicerad i Nature Medicine i december utvecklade deltagarna antikroppar mot Astra Zenecas vektor efter första dosen. Antikropps-nivån låg kvar på samma nivå 28 dagar efter den andra dosen, som gavs antingen 28 eller 56 dagar efter första dosen. Samtidigt sjönk de skyddande antikropps-nivåerna mot coronavirusets spikeprotein över tid, men bara marginellt. Enligt Niklas Arnberg, professor vid institutionen för klinisk mikrobiologi vid Umeå universitet, var minskningen inte signifikant.

– Min bedömning är att resultaten från den här studien visar att effekten av vaccinet blir bättre med två doser än bara med en dos. Den visar också att man utvecklar antikroppar mot vektorn, men att antikropparna inte ökar efter andra dosen utan ligger kvar på samma nivå, vilket är positivt. Man kan heller inte se tydligt att vaccinet fungerar sämre ju mer antikroppar man har mot vektorn, säger han.

Det finns i nuläget inget som tydligt pekar på att vektorn inte skulle kunna omprogrammeras för att användas mot nya virusvarianter, menar han.

Astra Zeneca hävdar att vaccinet redan i dag ger ett effektivt skydd mot den brittiska varianten, men räknar med att ha uppdaterat sitt vaccin till senhösten – någon gång i fjärde kvartalet – så att det ger ett effektivt skydd mot de sydafrikanska och brasilianska varianterna. Det kan även bli tal om fler varianter.

– Man uppdaterar vaccinet så att man har täckt in de aktuella virusvarianterna, säger Andreas Heddini som är Astra Zenecas medicinska chef i Norden.

Risken för att utveckla immunitet mildras av att vektorn är baserad på ett schimpansvirus, som få människor redan har antikroppar mot.

– Därmed inte sagt vad som händer om man får tio doser med den här vektorn. Det vet vi inte ännu. Vi måste titta på det här över tid.

Bolaget ska även utvärdera hur länge man är skyddad av vaccinet samt effekten av en ”boosterdos”, som tas längre fram när man redan har ett grundskydd av två doser. De tittar också på så kallade heterologa kombinationer, då man ger en dos med Astra Zenecas vaccin och en andra dos med ett annat adenovirusbaserat vaccin – eller tvärtom. Det här är en av anledningarna till det pågående samarbetet med ryska forskningsinstitutet Gamaleya, som tillverkar vaccinet Sputnik V.

– Kan man boosta med ett annat vaccin, går det bra att blanda? För de här vaccinen kan man misstänka att det inte spelar så stor roll, men det vet vi inte, säger Andreas Heddini.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

22 Ny rapport: ”Socialstyrelsen har varit mer störande än stöttande”

Göteborg. I en färsk rapport som granskar Västra Götalandsregionens hantering av pandemin riktas kritik framför allt mot statliga myndigheters agerande.

Främst pekas Socialstyrelsen ut, som ”uppfattas ha varit oklar i sitt agerande”.

”En kritisk utsaga är att Socialstyrelsen varit mer störande än stöttande”, skriver forskarna i rapporten.

Västra Götalandsregionen, med 1,7 miljoner invånare, har låtit det fristående Kommunforskning i Västsverige granska hur man hanterat coronapandemin.

Forskarna Björn Brorström, tidigare rektor vid Högskolan i Borås, och professorerna Bengt Johansson och Gustaf Kastberg Weichselberger har satt rubriken ”Godkänt, men med förbehåll”.

Viss oro markerar de för att de intervjuade undertryckt brister i den egna organisationen, som har 55 000 anställda. Granskarna skriver att ”viss oro infinner sig dock just mot bakgrund av alla de positiva beskrivningar och bedömningar som lämnas” och man ställer frågan om det finns anledning att inta en mer kritisk hållning till vad som genomförts och de uppnådda resultaten.

Upplevda brister och kritik saknas nu inte, och inte minst riktas den ”uppåt”, mot statliga myndigheter och mot regeringen och det ställs frågor om pandemin visar att den svenska förvaltningsmodellen behöver göras om, vilket ju också är en frågeställning som den statliga Coronakommissionen har på sitt bord.

Om myndighetskontakterna skriver Kommunforskning i Västsverige att Folkhälsomyndigheten ”har fungerat

väl i sin roll som expertmyndighet, kontakterna med FHM är många och ett förtroendefullt förhållande råder mellan regionen och myndigheten”.

Men om Socialstyrelsen låter det alltså annorlunda: Myndigheten, skriver de, ”har samlat in mycket information men varit sämre på att återkoppla och informera. En kritisk utsaga är att Socialstyrelsen varit mer störande än stöttande.”

Om Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, heter det att den ”förefaller ha haft en tillbakadragen och underordnad betydelse och så många uppfattningar om och synpunkter på MSB finns inte utöver den redovisade att myndigheten har varit oförberedd och oförstående inför regionernas situation”. En de intervjuade aktörerna beskriver MSB som ”kraftfullt avvaktande”.

Även socialdepartementet får kritik för bristande beslutskapacitet.

Bättre vitsord får Sveriges kommuner och regioner, SKR, vars ”informationsspridning och samordning framhålls som positiva”.

Rapportförfattarna skriver att ”det här är inte tillfället och platsen för att utvärdera andra än Västra Götalandsregionen och vi har inte heller data för detta, men vi har utsagor i självvärderingar och i intervjuer som tydligt visar på bristande förtroende för varandra inom den samlade samhällsorganisationen, vilket är allvarligt i sig.”

De skriver även att ”vi har också förvånande utsagor som lite förtäckt och dunkelt, men ändå, ser problem med den långtgående grundlagsstadgade kommunala självstyrelsen som råder. Ett rimligt antagande är som tidigare pekats på att om inte relationer kan upprättas och fungera i en krissituation så fungerar de inte bra i vardagen heller, och brister i vardagen innebär att förmågan att plötsligt och tillsammans hantera en oväntad kris inte är tillfredsställande.”

Socialstyrelsens stabschef Urban Lindberg ville på fredagseftermiddagen inte bemöta rapportens synpunkter.

– Vi har ännu inte tagit del av rapporten men naturligtvis ska vi göra det och se om det är något som vi kan göra annorlunda framåt, säger han.

Anneli Bergholm Söder, chef för operativa avdelningen på MSB, säger att de ”gett otroligt mycket stöd till regionerna” och att kritiken behöver vara mer konkret.

– Ansvarsprincipen gäller i Sveriges krishantering. Vi rapporterar till regeringen men vi har också hjälpt regionerna till exempel med förstärkningsresurser vid testningen. Sen jobbar vi mestadels gentemot Socialstyrelsen och länsstyrelserna, inte mot regionerna.

Anneli Bergholm Söder säger att MSB redan den 6 februari i fjol varnade för eventuella brister när det gällde skyddsutrustning.

– Det är något vi förutsätter att alla tar del av. Men visst, vi kan bli bättre på kommunikationen. Man ska alltid ta till sig av kritik.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

22 Protester mot sämre skydd för kvinnor

President Recep Tayyip Erdogans beslut att dra Turkiet ur Europarådets kvinnofridskonvention är olagligt, hävdar turkiska kvinnorörelser och politiska partier. Den så kallade Istanbulkonventionen kom till för tio år sedan på initiativ av bland andra Erdogan.

Presidenten, som tillkännagav beslutet i ett dekret natten till lördagen, har av allt att döma tagit steget mycket motvilligt. Han har, som vanligt på senare år, agerat under press från Devlet Bahceli, hans viktigaste politiska partner.

Bahceli, ledare för högerextrema MHP, har vid flera tillfällen utmålat konventionen som ett sabotage mot turkiskt familjeliv och som en sporre till skilsmässor och homosexualitet. Ett tecken på att Erdogan agerat mot sin vilja är tidningen Sabahs rapportering i ämnet.

Sabah, en trogen megafon för presidentens åsikter, ägnar på söndagen stort utrymme åt demonstrationerna mot beslutet och kritiken mot det.

Två oppositionspartier, Iyi och CHP, har förklarat att de kommer att överklaga beslutet till Högsta domstolen, eftersom det fattades utan att parlamentet konsulterades. Författningen, säger en talesperson för Iyi till DN, slår fast att Turkiet kan lämna internationella åtaganden endast med parlamentets goda minne.

– Det här är förfärligt. Ni borde skämmas att göra detta i ett land där kvinnor mördas varje dag, sade romanförfattarinnan Elif Shafak.

En annan världsberömd turkisk författare, som föredrar att vara anonym, säger till DN:

– Det här är ännu ett steg i Erdogans och Bahcelis projekt att stärka det ultranationalistiska, sexistiska, anti-kurdiska lägret.

Under februari mördades 33 turkiska kvinnor av män. Det regerande AKP:s speciella talesperson i jämställdhetsfrågor, Fatma Kaya, hävdade på söndagen att Istanbulfördraget inte behövs och att Turkiets lagar erbjuder tillräckliga verktyg för att värna om kvinnors säkerhet.

Marija Pejcinovic Buric, Europarådets generalsekreterare, beklagar beslutet:

– Det här är ett förfärligt bakslag för oss och våra strävanden.

Turkiet var det första landet som ratificerade konventionen, och dess ledarroll under beredningen av innehållet sågs då som ett viktigt steg mot Turkiets inträde i EU.

Den gången hade Erdogan och hans AKP betydande stöd både från kurder och från städernas liberala medelklass. I dag har AKP mist en stor del av detta stöd och är beroende av högerextrema, antikurdiska MHP för sin parlamentsmajoritet.

Ett EU-medlemskap är sedan länge helt uteslutet för Turkiet, vilket gör konsekvenserna mindre smärtsamma för regimen del. Protesterna i och utanför landet är många och häftiga, men Turkiet är ett djupt polariserat samhälle, där många hyllar jämställdhet mellan könen, men där miljoner andra ser konventionens principer som ett hot mot traditioner och familjeliv.

På lördagskvällen anordnades massdemonstrationer mot beslutet i åtta turkiska städer, och ännu fler planerades under söndagen. Den största manifestationen ägde rum i Kadiköy på Istanbuls asiatiska sida, där de protesterande bar plakat med bilder på offer för hedersvåld.

Den politiker som det styrande etablissemanget fruktar mest, Istanbuls populära borgmästare Ekrem İmamoğlu, beklagade beslutet:

– I Turkiet har vi nya överfall mot kvinnor varje dag. Det är sorgligt att se hur vi nu, genom ett dekret mitt i

natten, drar oss ur den konvention som skapades just här för att bekämpa detta.

Kvinnokoalitionen, en organisation med filialer över hela Turkiet, som samordnar de fortsatta protesterna, fördömde presidentdekretet:

”Det här är en direkt uppmuntran till mördare, våldtäktsmän och trakasserare.”

Nathan Shachar

naranjal@gmail.com

FAKTA. ISTANBULKONVENTIONEN

Europarådets Istanbulkonvention är ett omfattande avtal med syfte att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och flickor samt våld i hemmet.

Konventionen lades fram 2011 och trädde i kraft 2014.

Det är den första juridiskt bindande konventionen om våld mot kvinnor i Europa och öppnades för undertecknande vid ett ministermöte i Istanbul i Turkiet.

I Istanbulkonventionen fastslås att våld mot kvinnor är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Den fördömer alla former av våld mot kvinnor och beskriver våldet som ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män.

Stater som ratificerar dokumentet förbinder sig att upprätthålla en viss juridisk standard gällande exempelvis våldtäkt, sexuella övergrepp, könsstämpning, hedersrelaterat våld och tvångsäktenskap.

2019 hade konventionen signerats av 45 stater och EU. Turkiet var först att ratificera konventionen. Flera EU-länder som undertecknat har dock ännu inte ratificerat. TT

Källa: Europaparlamentet

22 Stor skillnad på hur viruset slagit ekonomiskt i länet

Det är stora skillnader i hur coronaåret 2020 påverkade Stockholms läns kommuner. I Sigtuna sjönk näringslivets omsättning med 23 procent, i Österåker ökade den med 15 procent.

Stockholms handelskammare har specialbeställt data från SCB för att få ett bokslut för näringslivet i Stockholms län 2020.

Jämfört med 2019 har omsättningen minskat mest i Sigtuna, 23 procent och Sundbyberg, 11 procent. Näringslivets omsättning ökade mest i Österåker, 15 procent, och Vaxholm, 10 procent.

– För Sigtuna är förklaringen närheten till Arlanda och att kommunen är starkt beroende av flygplatsen. Resandet har gått ner, särskilt det internationella

resandet har pausats, säger Stockholms handelskammars chefekonom Stefan Westerberg.

Enligt kommunalrådet Olov Holst (M) beror nedgången självklart på att Arlanda tappat 90 procent av trafiken – men också på att konferenshotellen tappat lika mycket. Sigtuna är Sveriges fjärde största besöksmål räknat i övernattningar och tungt beroende av hotell- och konferensnäringen.

– Det är väldigt, väldigt allvarligt för oss. Under 2020 hade vi den snabbast växande arbetslösheten i landet. Pandemin slår särskilt hårt mot dem som ska få sitt första jobb, många av de jobben finns på Arlanda och i konferensbranschen. Bland kommuninvånare med utländsk bakgrund är arbetslösheten nu 19,4 procent, säger Olov Holst.

En positiv aspekt av pandemin, menar Stefan Westerberg, är att människor har lärt sig att jobba hemma och det påverkar konsumtionsmönstren.

– Omsättningen för restauranger och handel har gått ner mer i de mest centrala delarna av länet. I andra delar ser vi att restaurangernas omsättning inte har gått ner lika mycket. Människor har flyttat utgifterna från området där arbetsplatsen ligger till där man bor, många äter lunch och handlar på hemorten, till exempel i Österåker och Vaxholm, säger han.

Österåker var, säger kommunstyrelsens ordförande Michaela Fletcher (M), snabbt ute med en företagsakut, en bemanningsenhet med snabbutbildningar i vård och omsorg, barnomsorg och köksarbete för bland annat permitterade, samt tillfällig nedsatta taxor för torgförsäljning och serveringstillstånd.

– För oss är näringslivet avgörande, 39 procent av våra skatteintäkter kommer från småföretag. Omsättningen har ökat för Åkersberga centrum och eftersom så många flyttat ut till sina fritidshus är alla hantverkare uppbokade till i höst, säger hon.

Näringslivets omsättning i Stockholms stad sjönk med 49,1 miljarder kronor under 2020 jämfört med 2019.

– Det är väldigt mycket pengar och en stor del av länets sammanlagda nedgång, som var 58,2 miljarder. Det är första gången på 27 år som utvecklingen av bruttoregionprodukten går nedåt, det gjorde den inte under finanskrisen 2009. Pandemin är ett sänke, men en nedgång i omsättningen på 1,8 procent för länet är ändå hanterbar.

Stockholms län har en betydligt större andel av de branscher som drabbats hårdast av pandemin än Sverige som helhet. Resebyråer och researrangörer tappade 63 procent av omsättningen jämfört med 2019, hotellbranschen 56 procent, taxi 31 och kultur, nöje, fritid utom spel tappade 27 procent av omsättningen.

Före pandemin stod de branscherna för cirka åtta procent av den totala omsättningen i länet.

– Å andra sidan har Stockholm också en stor andel av finans- och konsultsektorn, bygg- och fastighetsbranschen, information och kommunikation. De utgör tillsammans 36 procent av den totala omsättningen i länets näringsliv, det är väldigt stora branscher och de har haft en liten uppgång under pandemin. Det jämnar ut sig, säger Stefan Westerberg.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

22 Bakom skyddet kan ingen ana vad du känner

Trots all forskning har vetenskapen inte kunnat enas om munskyddens nytta mot smittspridning ute i samhället. Men en sak är man överens om. De gynnar inte kommunikationen mellan människor.

– Avläsningen av ens känslouttryck försvåras märkbart, säger Andreas Olsson, professor i psykologi.

Debatten om munskydd har varit intensiv och infekterad sedan pandemin bröt ut. När andra länder har infört munskyddskrav i stora delar av samhället har Folkhälsomyndigheten i stället fokuserat på andra smittskyddsåtgärder. Den senaste tiden har det dock skett en förflyttning i frågan och munskydden har blivit ett vardagligt inslag i mataffärer, på bussar och

andra offentliga platser, men vad betyder det för den mellanmänniska kommunikationen?

Ett delvis täckt ansikte påverkar givetvis den emotionella kommunikationen, säger Andreas Olsson, professor i psykologi på Karolinska institutet. Där leder han en forskningsgrupp vars övergripande mål är att bättre förstå hur mänskliga emotioner påverkar det sociala livet.

Olsson hänvisar till två studier från slutet av förra året som undersöker vilken inverkan munskydd har på kommunikation av olika slag.

– Vi vet sedan länge att känslor som glädje och äckel framför allt uttrycks med muskulaturen runt näsa och mun. Resultatet av munskydd, eller annan täckning av nedre ansiktet, blir att avläsningen av ens känslouttryck försvåras märkbart, säger Andreas Olsson.

Enligt studierna ökar munskydden risken för förvirring. Glädje och nedstämdhet uppfattas i större

utsträckning som neutrala uttryck, och avsky tolkas oftare som ilska. Därtill blir det över huvud taget svårare att känna igen halvt maskerade bekantskaper.

– Det finns stora individuella skillnader mellan olika personer, men generellt sett är kvinnor bättre på ansiktsigenkänning, och forskning visar också att kvinnor i regel är bättre på att känna igen bekanta ansikten i mask. De som har dåligt ansiktsminne får dock ännu större svårigheter när omvärlden bär munskydd.

Trots resultaten betonar Andreas Olsson att människan är en flexibel varelse med stor förmåga att finna nya sätt att visa känslor och förstå andra.

– Visst blir det en försämring av den sociala kvaliteten, men vi är väldigt anpassningsbara och förmögna att kommunicera på många olika sätt. Så striktare regler om munskydd innebära inte att våra sociala liv kollapsar. Det har heller inte kommit någon forskning som visar på det i relation till pandemin, säger Andreas Olsson.

För enskilda grupper i samhället skapar dock kraven på munskydd stora problem. Mattias Lundekvam, förbundsordförande för Hörselskadades riksförbund, uttalade sig nyligen i DN om hur människor med nedsatt hörsel har ett behov av att kompensera hörselförlust med läppavläsning.

– Det låter helt rimligt, säger Andreas Olsson. Hörselskadade använder den visuella informationen från ansiktet och främst läpparna för att förstå emotioner, tonfall och intentioner. Plockar man bort den informationen blir deras handikapp ännu större.

Beteendekonomen och professorn i praktisk filosofi Erik Angner är inne på samma linje. Han lyfter vikten av att utvärdera och förstå hur olika grupper drabbas av den här typen av restriktioner.

– Vanligtvis utvärderar man i termer av genomsnitt och medeltal, men man måste också fundera över vilka som drabbas hårdast.

Inte heller Erik Angner tror att användningen av munskydd kommer att ha någon långvarig inverkan på människors beteende och kommunikation.

– Vi har en tendens att återgå till våra gamla vanor. Nu finns rekommendationerna men när de lättar och livet blir mer som vanligt så tror jag generellt att folk slutar ha munskydd. Det kommer inte leda till några stora förändringar, säger han.

Umgänget mellan människor kommer antagligen inte heller att påverkas särskilt mycket, enligt Erik Angner. Speciellt eftersom det rör sig om rekommendationer snarare än regler.

– Folk kanske bär munskydd i kollektivtrafiken men sliter av dem så fort de går av.

Däremot tror han att trenden med ökat umgänge utomhus är någonting som kan hålla i sig även efter pandemin.

– Redan i mars förra året var det folk som började ha picknick i parker. Jag åt jullunch med min familj i

Vasaparken och det var många som hade samma idé. Vissa hade munskydd men de flesta satt på avstånd från varandra, säger Erik Angner.

Retorikkonsulten Elinor Falkman berättar att hon själv observerat hur den vardagliga kommunikationen förändras när man bär munskydd. Hon medverkar återkommande som expert på retorik i TV4 samt som domare i Utbildningsradions ”Retorikmatchen”, där sjätteklassare tävlar i att hålla tal.

– Dels hör man sämre och då är det naturligt att närma sig den man talar med, men det vill man ju inte heller, säger Elinor Falkman.

– Det är också först nu jag blivit medveten om hur beroende jag är av mitt leende. När jag åker med barnen till skolan brukar jag i vanliga fall le mot busschauffören och andra jag stöter på. Nu går inte det och det gör att jag känner mig lite osynlig. Den tysta kommunikationen försvinner i de offentliga rummen och många kan nog känna sig besvärade av det.

Förutsatt att rekommendationerna fortsätter tror hon i likhet med Andreas Olsson att vi människor tvingas lära oss tolka varandra på nya sätt, vilket troligen skapar nya kommunikationsmönster på offentliga platser.

– Bär man munskydd och stöter på en bekant är det svårt att växla några ord i förbifarten. All subtilitet försvinner och man kan inte riktigt vara sig själv. Jag märker att vi börjat kommunicera mer med kroppen, som de gör i till exempel Sydeuropa. Man höjer oftare handen när man hälsar och man tackar genom att hålla ihop händerna framför sig. Antagligen kommer gestikulerandet bara att fortsätta.

Falkman befarar även att förvirringen kommer öka ännu mer när våren kommer och folk börjar använda solglasögon.

– Jag är lite nervös inför det. Med solglasögon på har man plötsligt täckt för hela ansiktet och då blir det i praktiken omöjligt att se om någon är glad, ledsen eller sur. Nu kanske det är viktigare än någonsin att ta av

solglasögonen när man pratar med någon. Annars blir det nog omöjligt att ha några vidare samtal, säger Elinor Falkman.

Agnes Laurell

agnes.laurell@dn.se

Mohamed Yussuf

mohamed.yussuf@dn.se

REKOMMENDATIONER OM MUNSKYDD.

Frågan om munskydd har varit infekterad under pandemin. Folkhälsomyndigheten (FHM) skriver att det finns ett svagt vetenskapligt stöd för samhällsanvändning av munskydd skulle dämpa smittspridningen på samma sätt som andra åtgärder. Samtidigt bedömer de ”att munskydd i tillägg till övriga åtgärder kan vara av värde”.

FHM rekommenderar engångsmunskydd på platser där nära kontakter uppstår under en längre tid, till exempel i kollektivtrafiken eller på arbetsplatser.

I kollektivtrafiken rekommenderas användning sedan den 7 januari vid rusningstid, mellan klockan 07.00 och 09.00 samt mellan 16.00 och 18.00. Vissa regioner går längre och rekommenderar att munskydd används i kollektivtrafiken oavsett tidpunkt, bland annat Stockholm, Västra Götaland och Västerbotten.

22 Kry svarar Maciej Zaremba. ”Vi vill förändra hela vården i grunden”

Maciej Zarembas kritik av Kry och den digitaliserade vården är nedlåtande mot både patienter och läkare. En ökad digitalisering av primärvårdsbesök kan förenkla för människor och spara samhället miljarder, skriver Johannes Schildt och Erik Hjelmstedt på vårdbolaget Kry.

Maciej Zarembas nedlåtande syn (DN 19/3) på patienter och de i läkarprofessionen som ser digitala verktyg som en lösning på en otillgänglig vård är beklämmande.

Kry grundades ur en frustration av patienter, för patienter. Vi vill förbättra ett system där patienten är fast i långa vårdköer och där vårdpersonalens

kompetenser i många fall används ineffektivt. Med över 700 kompetenta läkare, psykologer och sjuksköterskor sätter vi alltid patienten först.

Det svenska välfärdskontraktet bygger på att alla ska ha rätt till en god, säker och ändamålsenlig vård. Men den svenska hälso- och sjukvården har klara brister. Vår vision är att alla som behöver ska få vård snabbt, enkelt och på ett sätt som är bra för både individen och samhället. Ny teknik kommer att förenkla och korta vårdkedjor, spara tid, minska administration och sänka kostnader.

När Kry startade uppgav endast 21 procent av svenskarna att det var ”enkelt” eller ”ganska enkelt” att komma i kontakt med vården. Inte en enda region levde i något led upp till vårdgarantin, med en närmast kroniskt bristande tillgänglighet nära botten i OECD:s jämförelser. Vi såg att digitalisering kan bidra till ökad tillgänglighet och mer effektiv användning av gemensamma resurser. Utvecklingen är i sin linda där Kry bidrar med både nödvändig innovation och stora

investeringar så att vården står rustad för den nya verkligheten.

Att digital utomlänsvård har ökat kraftigt är ett resultat av att fler nyttjar sin lagstadgade rätt att välja en vård som passar deras behov. Dessa val av flera miljoner invånare skapar utmaningar för vårdsystemet eftersom regionerna inte arbetat för nationella gemensamma lösningar. Att hundratusentals patienter varje år väljer oss för tillgänglig vård på lika villkor är ett kvitto på att vi gör någonting viktigt för den enskilde individen. Men vi har aldrig hävdat att dagens ersättningssystem är hållbart på sikt.

Maciej Zaremba gör också felaktigt skillnad mellan en läkare som arbetar på till exempel Capios vårdcentral och en som arbetar hos Kry. Att kalla dem ”nätläkare” är medvetet nedlåtande. De är läkare, punkt.

Tillsammans med våra psykologer och sjuksköterskor arbetar de för patienten och det skiljer sig inte om de möter sin patient fysiskt eller i ett videomöte. Zaremba tror att det är frustrerande att som läkare arbeta med digitala verktyg. Snarare är det frustrerande att ses ned

på av någon helt utan insyn i våra verktyg och det dagliga arbetet.

Vår vårdpersonal har både integritet, pliktkänsla och yrkesheder nog att möta patientens genuina vårdbehov och de följer Socialstyrelsens principer för hur en vårdgivare ska arbeta i digitala vårdmöten. Vi behandlar de åkommor digitalt som är bäst lämpade för det, så att mer tid och resurser kan omfördelas till patienter med mer komplexa vårdbehov vid våra och andra vårdcentraler.

Regionerna måste samverka om en gemensam hållbar modell som värnar patientens rätt att jämlikt välja vård i hela landet. Ersättningsstrukturen behöver förändras från dagens fragmenterade vårdssystem till att regionerna tar fram gemensamma regelverk vad gäller exempelvis en lägstanivå för egenavgift vid digitala vårdkontakter.

I Stockholm och Skåne är vi nu i linje med Göran Stiernstedts statliga utredning ”digifysisk vård” verksamma under samma avtal och som andra

primärvårdsgivare i och med våra fysiska vårdcentraler. Eftersom vi tror på styrkan i att kombinera digital vård med fysisk så har vi en digifysisk vårdmodell med i nuläget 19 vårdcentraler och en digital tjänst, där patienten kan möta vården digitalt och vid behov bokas in på ett fysiskt möte.

De som väljer Kry som sin primära vårdgivare får samma goda vård och enligt samma principer. Till exempel är Region Stockholms egna digitala tjänster för receptförnyelse byggda med en begränsning till vårdcentralens listade patienter. Ett system som Kry utan fog ofta får klä skott för trots den praxis som råder.

Att många patienter aktivt valde Kry som sin vårdcentral när vi äntligen öppnade i Stockholm var ett resultat av god och tillgänglig digital vård till tusentals nöjda patienter under flera års tid. De allra flesta är fortfarande listade hos oss med en patientnöjdhet som fortsätter att vara hög.

Påståendet att Kry systematiskt skulle diagnostisera sådant vi ej kan eller bör är inte heller korrekt. De fåtal fall där enskilda läkare har ställt felaktiga diagnoser är givetvis inte acceptabla. Men med vår modell där vi följer upp vården i realtid är vi i stället bättre rustade än traditionella vårdgivare att snabbt göra rätt förbättringar.

Med människans behov i centrum och digital teknik vill vi förändra hela vården i grunden och göra den mer attraktiv för både patienter och personal. En ökad digitalisering av primärvårdsbesök kan spara samhället miljarder och styra resurser till patienter med större vårdbehov och till den vårdskuld som pandemin gett oss.

Detta och mycket mer kan de miljontals patienter som vi behandlat vittna om tillsammans med de tusentals personer ur vårdprofessionen vars röster Maciej Zaremba inte nämner och ger plats för i debatten.

Johannes Schildt

Vd och medgrundare Kry

Erik Hjelmstedt

Sverigechef Kry

23 ”Sjukvård för fetma har blivit en klassfråga”

Fetma ökar risken för ett allvarligt sjukdomsförlopp i covid-19 och även dödligheten är högre. Men under pandemin har antalet fetmaoperationer minskat – förutom i den privata sektorn. Krafttag behövs nu för ökad och jämlik tillgänglighet av evidensbaserad vård av fetma, skriver företrädare för fem intresseorganisationer.

DN. DEBATT 210323

Under coronapandemins inledning presenterade Socialstyrelsen en lista över de riskgrupper som löper störst risk att drabbas av ett särskilt allvarligt sjukdomsförlopp vid insjuknande i covid-19. Personer med ett BMI över 40 definierades som riskgrupp, men nu finns data som visar att riskerna ökar redan vid

BMI 30, det vill säga vid fetma. Nya data visar dessutom att även dödligheten vid coronainfektion är högre hos människor med fetma än hos friska personer.

WHO definierade obesitas (fetma) som sjukdom redan 1997. I Sverige lever drygt 1 miljon vuxna och 150 000 barn med folksjukdomen fetma. Trots detta erbjuds endast en bråkdel av personer med fetma behandling inom ramen för hälso- och sjukvården. Fetmavården är alltså både ojämlik, men även till viss del obefintlig i Sverige. Det finns i dag en bred vetenskaplig konsensus kring hur en bra obesitasvård är uppbyggd och organiserad. Den vilar på tre ben och omfattar livsstilsförändringar, läkemedelsbehandling och kirurgisk behandling.

Fetma är en allvarlig kronisk sjukdom som ligger bakom vart tionde förlorat levnadsår i Sverige, och i nuläget lever mer än halva Sveriges vuxna befolkning med övervikt eller fetma. Barn med fetma i Sverige har dessutom tre gånger högre dödlighet redan före trettio års ålder jämfört med friska. Patientgruppen med

fetma är dessutom ofta både stigmatiserad, socioekonomiskt utsatt och fördomsfullt bemött av samhället.

Konsekvenserna av den ökade förekomsten av obesitas syns på många områden. Svåra följsjukdomar till fetma som diabetes, hjärt- och kärlsjukdom och cancer ökar. Cancerfonden uppskattar att 1 300 cancerfall per år i Sverige är kopplade till övervikt och obesitas. I dag lägger sjukvården femton gånger så mycket resurser på att behandla följsjukdomarna till obesitas jämfört med behandling av fetmasjukdomen.

I Storbritannien har man, till skillnad från i Sverige, adresserat denna patientgrupps behov på högsta politiska nivå. Premiärminister Boris Johnson, som själv varit öppen med sin fetma, drabbades av coronaviruset och ändrade därefter de politiska riktlinjerna. Han startade i somras en landsomfattande kampanj i syfte att förebygga och behandla obesitas. National institute for clinical excellence (Nice), den brittiska motsvarigheten till TLV (tandvårds- och läkemedelsförmånsverket) beslutade dessutom nyligen

att flera läkemedel för obesitasbehandling numera är subventionerade i Storbritannien, framför allt vid BMI större än 35.

Paradoxalt nog har tillgängligheten till obesitasbehandling i Sverige snarare minskat trots att personer med fetma är en så tydlig riskgrupp under coronapandemin. När socialminister Lena Hallengren (S) under en hearing med Ulrika Jörgensen (M) i november 2020 fick frågan om vad hon skulle göra för fetmapatienter som inte får tillgång till behandling, var svaret tydligt. Socialministern har inga planer på att förbättra möjligheten till obesitasbehandling, inte ens under pandemin. Den av socialminister Hallengren utsedde samordnaren för fysisk aktivitet, där förebyggande insatser i samhället mot den ökade fetmafrekvensen ingick i uppdraget, avsattes i september. Den nya samordnaren har fått ett annat uppdrag utan anknytning till fetmafrågan.

Många primärvårdsenheter har varken resurser eller kunskap att behandla obesitas, och medicinska specialitenheter finns bara på några få ställen i landet.

TLV, ansvariga myndigheten för läkemedelssubvention har, till skillnad från Nice, under hösten beslutat att två av tre fetmaläkemedel inte ska erbjudas alls inom ramen för högkostnadsskyddet. Det är oklart vilka belägg och prioriteringar som ligger bakom ett ställningstagande där högkostnadsskyddet begränsas så markant för folksjukdomen fetma i Sverige, när andra folksjukdomar såsom typ 2-diabetes har mycket frikostigare högkostnadsskydd.

Under coronapandemin har antalet fetmaoperationer dragits ner då de kirurgiska enheterna tvingats omprioritera sina resurser. Redan före pandemin var dock operationsresurserna otillräckliga.

Privatfinansierade fetmaoperationer ökar emellertid parallellt med att vi ser en minskning av de samhällsfinansierade operationerna.

Konsekvensen av vår ojämlika fetmavård i Sverige blir att den socioekonomiskt redan utsatta patientgruppen med fetma i större utsträckning själva behöver betala för sin sjukvård.

Socialstyrelsen arbetar med att ta fram nationella riktlinjer för obesitasvård som ska vara klara för remiss under året. Vår förhoppning är att riktlinjerna ska ge en tydlig plattform för vården att prioritera behandling utifrån. Men då tillgången till den redan otillräckliga fetmavården minskat ytterligare under coronapandemin, i kombination med att politikerna inte agerar, blir ekvationen omöjlig.

Vi känner en djup oro över att politikerna inte aktivt handlar trots de uppenbara riskerna folksjukdomen obesitas innebär, liksom dess konsekvenser för folkhälsan. Historiskt visar tystnad hos beslutsfattare att de godkänner och rättfärdigar pågående samhällsprocesser. Deras tystnad i fetmafrågan riskerar att bli en förstärkning av redan rådande fördomar där fetma inte ses som en ”riktig” sjukdom utan som ett självförvällat tillstånd. Krafttag behövs alltså för ökad och jämlik tillgänglighet av evidensbaserad vård av fetma. Politikerna måste agera – tillgång till fetmabehandling har blivit en klassfråga i Sverige.

Helena Dreber, med dr, allmänläkare, initiativtagare till Fetmainiatiivet

Erik Hemmingsson, docent, forskare, initiativtagare till Fetmainiatiivet

Sven Klaesson, med dr, överläkare, ordförande för Svensk barnfetmaförening

Claude Marcus, professor, överläkare, registerhållare för Boris, nationellt kvalitetsregister för barnfetma

Torsten Olbers, professor, överläkare, ordförande för Svensk förening för obesitas- och metabolkirurgi

Joanna Uddén Hemmingsson, med dr, överläkare, ordförande för Svensk förening för obesitasforskning

Jenny Vinglid, generalsekreterare för patientorganisationen Hälsa oberoende av storlek

23 Låginkomsttagare och utrikesfödda har löpt större risk att dö i covid

DN kan i dag presentera en unik kartläggning om vilka det är som hittills har dött i covid-19 i Sverige.

Låginkomsttagare, lågutbildade och utrikesfödda från vissa länder är starkt överrepresenterade bland de avlidna. Vår kartläggning visar också att utrikesfödda drabbades betydligt hårdare i den första vågen än i den andra vågen.

”Utbildning och inkomst är stora markörer för hälsa, sjuklighet och död. Covid-19 är inget undantag”, säger epidemiologen Karin Modig.

Det har gått drygt ett år sedan det första dödsfallet i covid-19 i Sverige. Det var den 11 mars 2020 som en person i 70-årsåldern med underliggande sjukdomar avled i Stockholms län. Sedan dess har över 13 000 människor dött i covid-19 i Sverige. De har lämnat efter sig barn, släkt och vänner. Varje dödsfall är en unik förlust. Men det finns också gemensamma nämnare – faktorer som väsentligt har ökat risken för att dö i covid-19.

DN har genomfört en unik undersökning om de döda – inkomst, utbildningsnivå, ålder, kön och födelseland. Statistiken bygger på datakörningar som SCB och Socialstyrelsen har gjort på DN:s uppdrag.

Undersökningen visar att den största riskfaktorn är ålder. Bara en promille av de döda, 16 personer, var under 30 år. De allra flesta döda, 72 procent, finns i åldersgruppen 80 år och äldre.

Ålder blir ännu tydligare om vi tar hänsyn till att det är så många fler yngre än äldre i befolkningen.

Siffrorna innebär att vi förmodligen snart får se en tydlig nedgång i antal döda i covid-19 i Sverige, med tanke på att den pågående vaccineringen i huvudsak prioriterat äldre.

– Åldern är den enskilt största riskfaktorn. Siffrorna visar att rekommendationen att skydda främst äldre har varit rätt. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det följer normala dödsmonster, detta är inte något specifikt för just covid-19, säger Karin Modig, docent i epidemiologi vid Karolinska institutet.

Ett generellt problem när man jämför dödssiffror är att åldersstrukturen skiljer sig åt i olika grupper. Det har stor betydelse eftersom risken för äldre att dö i covid-19 är väsentligt högre än för unga. Därför redovisar vi dödligheten i olika åldersgrupper för de olika faktorer som vi har tittat på.

Kön har också betydelse i sammanhanget. Dödligheten i covid-19 är högre för män än kvinnor.

En annan riskfaktor är människors inkomstnivåer. Ju lägre inkomst, desto högre är risken att dö i covid-19, enligt DN:s undersökning.

Om vi tittar på gruppen 50–64 år är dödligheten 280 procent högre för de som tjänar under 10 000 kronor i månaden än för de som tjänar 30 000–40 000 kronor i månaden.

Även utbildningsnivå är en stor riskfaktor. Ju lägre utbildningsnivå, desto högre är dödligheten.

– Vi vet att utbildning och inkomst är stora markörer för hälsa, sjuklighet och död. Covid-19 är inget undantag. Dessa variabler spelar stor roll. De som har ett antal riskfaktorer har i regel sämre prognos, säger Karin Modig.

DN har även undersökt hur dödligheten ser ut kopplat till födelseland. En femtedel av de som dött i covid-19 i Sverige är födda utomlands. Lika stor är utrikesföddas andel av Sveriges befolkning. Men eftersom det är en stor koncentration av unga bland utrikesfödda blir

gruppen ändå kraftigt överrepresenterad bland de döda. Om vi tittar på de som är 60–79 år ser man att utrikesfödda har en dödlighet som är 253 döda per 100 000 invånare, medan motsvarande för inrikesfödda är 143 döda per 100 000 invånare.

– För inkomst och utbildningsnivå är inte mönstren så överraskande, men när vi studerar födelseland så avviker dödligheten för utrikesfödda tydligt. Dödligheten är i allmänhet lägre för utrikesfödda, men för just covid-19 är den högre, säger Gunnar Andersson, professor i demografi vid Stockholms universitet.

Tillsammans med flera forskarkollegor har han publicerat en studie som bygger på data från våren 2020. De såg också en tydlig överrepresentation för utrikesfödda jämfört med inrikesfödda, särskilt från låg- och medelinkomstländer. Skillnaderna kvarstod om hänsyn togs till inkomst och utbildningsnivå. Men det kanske mest intressanta var alltså att siffrorna avvek från hur dödligheten brukar se ut när dessa grupper jämförs.

– En spekulaton är att utrikesfödda har varit mer utsatta för internationella kontakter och att det har varit mer smittspridning den vägen, säger Gunnar Andersson.

I DN:s data sticker Somalia, Syrien och Turkiet ut.

Att det finns en överrepresentation i vissa grupper är inte samma sak som att variabeln i sig *förklarar* varför någon dött i just covid-19. Med andra ord: det är inte landet man är född i som avgör utan främst andra variabler.

– I våra analyser har vi sett att ungefär tre fjärdedelar av överrepresentationen för personer födda i andra länder kan förklaras av olika faktorer som trångboddhet, tidigare sjukdomar, inkomst, yrken och ålder. En stor del av förklaringen tycks handla om vilket bostadsområde personerna hör till, säger folkhälsoepidemiologen Anton Lager.

Han är enhetschef vid Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin vid Region Stockholm. I höstas

undersökte hans grupp dödsfallen i Stockholms län. Att bostadsområde har varit en betydelsefull faktor tror han beror på att många personer med riskfaktorer (låga inkomster, och så vidare) bor i samma område. Eftersom sjukdomen, till skillnad från andra folkhälsoproblem, är smittsam innebär det att överrepresentationen förstärks.

DN:s kartläggning visar också att utrikesfödda drabbades betydligt hårdare i den första vågen än i den andra vågen. Skillnaderna är tydliga, oavsett vilken åldersgrupp vi analyserar. Här ett exempel på hur det såg ut för inrikes- och utrikesfödda som är 60–79 år: I den första vågen var överrepresentationen 119 procent, i den andra vågen 37 procent.

Som exempel dog 62 personer födda i Somalia i den första vågen, i den andra vågen fyra.

Vad det beror på har DN inte hittat någon förklaring på.

– Vi har också noterat sådana tendenser men vi vet inte riktigt vad det beror på, säger Anton Lager.

Det finns naturligtvis fler faktorer än de demografiska som påverkar dödligheten. Underliggande sjukdomar har också stor betydelse för dödstalen. Enligt data från Folkhälsomyndigheten är följande tre sjukdomar förknippade med störst risker: kronisk leversjukdom, neuromuskulär sjukdom (nervsjukdomar) och kronisk lungsjukdom.

Men även Folkhälsomyndigheten har lyft fram ålder som den viktigaste faktorn för att dö i covid-19.

Kristoffer Örstadius

kristoffer.orstadius@dn.se

Fakta. DN:s undersökning

DN har bett Socialstyrelsen att ta fram en lista över personnummer på alla som dött i covid-19, enligt dödsorsaksregistret. Socialstyrelsen har sedan skickat alla personnummer till SCB som kopplat dessa till

register om inkomster, utbildningsnivå och födelseland. DN har inte haft någon tillgång till data på individnivå, utan statistiken har sammanställts av SCB på vårt uppdrag.

Datauttaget gjordes den 8 mars och omfattar 11 906 personer. Det är cirka 1 000 personer färre än vad Folkhälsomyndigheten rapporterade vid tidpunkten. Skillna-den beror bland annat på att det tar längre tid för data att rapporteras in till dödsorsaksregistret. En annan viktig faktor är att dödsorsaksregistrets data bygger på läkarnas dödsintyg. Folkhälsomyndigheten tar inte hänsyn till om personen har dött av covid-19 eller med covid-19.

DN har enbart fokuserat på avlidna i covid-19, det vill säga inte tagit hänsyn till antalet smittade. En annan ingång vore att ställa dödsfallen i relation till antalet smittade, men kvaliteten på smittsiffrorna är för låg. Dödsfallen påverkas förstås av hur smittspridningen har sett ut, till exempel att det varit ett omfattande problem med smittspridning på äldreboenden.

Ett generellt problem när man jämför dödssiffror är åldersstrukturen i olika grupper. Det har stor betydelse eftersom risken för äldre att dö i covid-19 är väsentligt högre än för unga. Inkomster går av uppenbara skäl därför inte att jämföra utan att dela in i olika åldersgrupper (en 80-åring har ju i regel lägre inkomst än någon som är 40 år).

Om siffrorna.

Dödlighet mäts genom att ställa antalet dödsfall i en grupp i relation till befolkningen i gruppen. DN använder i denna artikel döda per 100 000 invånare, vilket är ett vanligt sätt att mäta på.

Det verkliga antalet döda i de olika grupperna är dock ibland färre. Till exempel är det långt färre än 100 000 personer i åldersgruppen 100 år och uppåt.

23 Han förlorade både sin syster och pappa: ”Fint att de var tillsammans även på slutet”

19-åriga Majlinda och hennes pappa Rahman var oskiljaktiga. Båda insjuknade i covid-19 och hamnade på sjukhus inom loppet av en vecka.

Till sommaren har det gått ett år sedan de gick bort. Men när Fidan Ibishi minns sin syster och pappa kan han inte låta bli att le.

– Så som de var i livet, så vill jag också leva, säger han.

Den 17 juli 2019 var det Fidan Ibishis bröllopsdag. Det var en stor dag för hela familjen men gladast av alla var hans pappa Rahman och hans lillasyster Majlinda.

En bild på dem från bröllopfesten pryder nu Fidan Ibishis svarta t-shirt.

– De var som siamesiska tvillingar. Därför var det ändå fint att de var tillsammans även på slutet, säger han när vi träffas på ett kafé i hans hemstad Falkenberg.

Familjen kom till Sverige 1992 från Kosovo. Pappa Rahman lämnade allt för att ge sina barn ett bättre liv. Han var modig och tuff, berättar sonen, men också positiv och hade nära till skratt.

– Jag såg upp till honom och ville vara som han. Jag försökte till och med odla mustasch för att han hade det när han var yngre, säger han och skrattar.

2001 fick Rahman en hjärtattack och hamnade på sjukhus.

– Även det tog han med en klackspark. Efter hjärtoperationerna skämtade han att han var en krigare och att han hade hållit sitt hjärta i handen, säger sonen.

Ungefär samtidigt föddes minstingen i familjen – Majlinda. Fidan börjar le så fort han säger hennes namn. Hon hade Downs syndrom och mötte många hinder, berättar han, men gav aldrig upp.

– Hon var magisk. Jag kan prata om henne i timmar. Hon har gett oss så mycket kärlek. Mådde någon av oss dåligt såg hon det direkt, hon kom fram och gav en stor kram och började busa och skämta. Får man uppleva någon som hon i sitt liv, då har man tur.

Majlinda och hennes pappa var oskiljaktiga. Fidan berättar att Rahman kunde åka till Kosovo med planen att stanna en månad men komma tillbaka efter bara någon vecka.

– Han klarade inte av att vara utan henne, säger han.

Därför var det ingen i familjen som blev förvånad över Rahmans inställning när Majlinda blev sjuk i maj förra året.

– Han sa från början: Det finns ingen som kan stoppa mig, jag ska vara nära min dotter, säger Fidan.

Inom loppet av en vecka var dottern och fadern båda inlagda på sjukhus. Majlinda åkte in först och hamnade i respirator. Rahmans tillstånd förvärrades snabbt och innan han själv skulle sövas ringde han sin son.

– Han sa: Jag ska få träffa min dotter. Han var glad som ett barn. Han hade sett till att de skulle lägga dem i samma rum, berättar Fidan.

Pappan passade då också på att ta farväl av sin son.

– Han sa: Vi kommer aldrig ses mer. Jag försökte uppmuntra honom och sa: Var är krigaren som har hållit sitt hjärta i handen? Men han visste att han inte skulle klara sig.

En vecka senare somnade Rahman in med sin dotter i sängen bredvid.

Familjen kunde inte sörja utan lade all sin energi på Majlinda. Hon blev bättre och de fick en månad på sjukhuset tillsammans. Fidan visar ett klipp från den

tiden, där systemen lyssnar på musik och dansar i sjuksängen.

– Vi visste att det var en hemsk situation, men hon lät oss aldrig vara ledsna. Vi blev kallade kanske tre gånger för att de trodde att det var dags. Vi kom dit hela familjen och hon låg där jättesjuk och hade världens största smajl, säger han och skrattar.

När hon gick bort var det enligt Fidan hennes eget beslut. Hon sa allas namn, bad dem komma närmare och bad om sin nalle. Sedan vägrade hon att använda syrgasen mer.

Det var den 17 juli förra året.

– Hade någon sagt till mig på min bröllopsdag att jag ett år senare, på dagen, skulle förlora min syster skulle jag ha blivit förstörd. Men nu har det gått lite tid och jag kan se att det går att leva ändå, att livet går vidare. Och den som har hjälpt mig mest igenom detta är Majlinda, säger Fidan.

Han tar upp telefonen och visar upp klipp på lillasystern när hon dansar, skrattar och skojar med familjen.

– Hur kan jag vara ledsen när jag tittar på detta? Jag känner så mycket glädje och tacksamhet över att ha haft henne i mitt liv, säger han

För att bearbeta det som har hänt har han börjat skriva en bok om sin syster och pappa, tiden på sjukhuset och vägen framåt efter att de hade gått bort. Målet är också att börja föreläsa för att inspirera fler att se på livet på ett positivt sätt.

– Det jag lärt mig av Majlinda, hur hon såg på människor och tog sig an livets motgångar, det hade jag inte kunnat lära mig av någon annan. Jag kommer sörja dem hela livet, men de hade inte velat att mitt liv stannade upp. Så som de var i livet, så vill jag också leva.

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

23 Baronen ärvde allt: ”Det blir dyrt om det ska vara rättvist”

Hans Ramel ärvde hela godset Övedskloster i Skåne när dåvarande kulturministern Marita Ulvskog (S) förlängde fideikommisset. Hans syskon blev lottlösa.

– Vi uppfattar det som att samhället tycker det är av vikt att vi bevarar detta, som vi redan försvarat i 250 år, säger Hans Ramel.

Över godset svävar asätare på jakt efter daggmask.

Gladorna har gjort comeback i mellersta Skåne.

– De är inte så snabba. Så de får nöja sig med döda saker, säger Hans Ramel.

Han är 43-årig fideikommissarie. En av Sveriges yngsta.

Ramel ärvde ensam 1700-talsgodset Övedskloster efter sin farfar. Tack vare ett system som Sverige upprätthåller som enda land i världen.

DN har tidigare berättat om slottet Fullerö utanför Västerås där en greve och hans arvingar nu kräver att Stefan Löfvens regering ska låta det feodala systemet fortsätta.

Övedskloster är, med arkitekturhistorikern Fredric Bedoires ord, det svenska 1700-talets mest ”grandiosa adliga slottsanläggning”.

Ett slott i sandsten tronar i mitten. En borggård i kullersten. Våldiga ladugårdar. Oändliga alléer, parker med uråldriga bokar och ekar.

Det är levande på ett lite spöklikt vis. I allén upp till kyrkan lever minst tio olika arter av fladdermus. I ett av husen i byn bor den gamla betjäntens barnbarn. I längan intill den åttkantiga smedjan lever dottern till den sista verksamma smeden.

Anfadern som lät bygga Övedskloster, ”Bygge-Hans” Ramel, var Skånes rikaste man under 1700-talet. När Gustav III kom på besök lär han ha utbrustit: för kungligt för en enskild.

Å andra sidan: Övedskloster är också ett medelstort lantbruksföretag med 17 anställda i en rätt stenig trakt av Skåne.

– Pappa brukade jämföra oss med en Statoilmack men en Statoilmack omsätter nog mer nuförtiden med all grillad korv, säger Hans Ramel när vi står under gladorna vid sockerbetsåkern.

Daggmaskar sprutar upp ur jorden när en av familjens anställda rensar den på sten.

○ ○ ○

Utifrån rådande markpriser är ägorna värda omkring en halv miljard. Slottet betingar kanske ytterligare en 200 miljoner på marknaden. Medan lantbruket som bedrivs här bara omsätter mellan 35 och 40 miljoner kronor om året, enligt Hans Ramel.

Ett vanligt arvskifte, där varje arvinge får ut sin laglott utifrån marknadsvärdet på egendomen, skulle äventyra sammanhållningen av godset, argumenterar familjen. Framgångsrikt den senaste gången: det finns ett stort allmänt kulturintresse av att Övedskloster hålls ihop, skrev Marita Ulvskog i sitt beslut.

– Det blir väldigt dyrt om det ska vara rättvist, säger Hans Ramel. Så det blir inte rättvist. Utan det handlar om att hitta ett sätt att leva med orättvisan så att syskon inte känner sig bittra eller blåsta.

Hustrun Johanna Ramel, som arbetar som lärare på Polhemsskolan i Lund, säger:

– Ett arvskifte mellan våra tre barn skulle nog gå att lösa. Men vad händer vid nästa generationsskifte? Säg att våra barn får tre barn vardera. Då är det en kull om nio barn där alla utom han som ärver godset ska kompenseras med kontanter. Då skulle vi nog vara tvungna att sälja och då kan det bli hotell eller konferensanläggning.

○ ○ ○

Sjöbo kommuns äldsta hiss fraktar familjen Ramel från hallen på nedre botten till köket på slottets andra våning. Hissen stannar plötsligt med en smäll. En labrador och en golden retriever överöser inkräktare med kärlek. Fideikommissarien har begränsat med pli på sina husdjur. ”Stanna”, försöker Hans Ramel och så sladdar jyckarna iväg ut i korridoren, där de 14 rummen är numrerade med handmålade siffror på dörrarna.

– De är väldigt väluppfostrade, säger Hans Ramel lite resignerat.

Det är tid för lunch. Fyra av de fem familjemedlemmarna är hemma på grund av skolornas distansundervisning. Här uppe på slottets andra våning övernattade en gång i tiden tjänare och gäster. Herrskapet, Ramels förfäder, levde på nedre våningsplan i rum vars interiörer är nästan helt intakta från 1700-talet. Men här uppe flyter historia och

samtid ihop: i biblioteket står boken om Zlatan intill nougatfärgade band ur ”Bygge-Hans” bestånd.

Ramels har tre barn på 12, 15 och 17 år. Mellanbarnet Jakob har stekt lök till en pastarätt utan att slå på fläkten. Snart ska hans två år äldre bror få sig ett gott spratt. Jakob har hållt upp en stor skål med spagetti till sig själv och en liten docktallrik till Otto, en handbollsspelare med stor aptit. Han fnissar lyckligt över tilltaget.

Det är ingen hemlighet bland barnen att Otto, den äldste sonen, står i tur att ärva om fideikommisset förlängs ännu en generation. Hans, deras pappa, säger att man sannolikt kommer att ansöka om en förlängning, men att beslutet ligger i framtiden. Även om fideikommisset avvecklas vid nästa arvskifte skulle Otto som äldsta barn automatiskt ärva hälften av egendomen, enligt avvecklingslagen från 1964. Han skulle även ha rätt till sin laglott av den andra hälften.

– Frågan är absolut inte tabu, säger Hans Ramel. Den kommer upp då och då vid middagsbordet. Alla vet att

om fideikommisset består är det Otto som tar över. Men det finns många smarta lösningar på hur man kan driva ett företag tillsammans. Otto skulle kunna arrendera till Jakob, som är väldigt intresserad av skog och jakt. Man kan upplåta ett hus på ägorna eller på annat sätt komma överens så att ingen känner sig lottlös. Det ligger i själva fideikommissstanken att stället ska kunna utgöra ett centrum för alla i familjen.

○ ○ ○

När Hans farfar fortfarande levde ansökte tre generationer av familjens äldsta söner – farfar, far och Hans – om att Övedskloster skulle bestå som fideikommiss. Hans två yngre bröder undertecknade beslutet tillsammans med honom.

Men inte Fanny, den yngsta i syskonskaran. Hon var 14 år gammal när regeringen fattade sitt beslut om förlängning. ”Det gjordes ... inte någon större utredning kring det faktum att efterträdarens yngsta barn var omyndigt när beslutet fattades”, skriver

juristen Thomas Eriksson i boken ”Avveckling av fideikommiss”.

I dag är Fanny 33 år, har två egna barn och är verksam som producent vid Uppsala stadsteater. När hon svarar i telefon sitter hon i bilen på väg ned till Skåne. Hon har ett fritidshus på fideikommissets mark.

– Man kan välja hur man ser på fideikommisset och jag väljer att tänka på allt fint som jag har fått av det, säger Fanny Ramel. Familjen är otroligt viktig för mig. Min farmor bor ju i ett hus i trädgården, min faster på andra sidan ängen från slottet och min farbror i den gamla trädgårdsmästarbostaden om sommaren.

– När jag var liten var vi fem kusiner i samma ålder som spelade brännboll i parken och sprang mellan husen för att kolla vem som hade godast mat för kvällen. Tack vare fideikommisset har jag fått tillgång till ett levande hus där vi hade vår bröllopfest och min examensfest med 100 gäster. Nu är vi 20 stycken i den närmaste familjen. Och att kunna vara tillsammans är så mycket mer värt än att vi alla sitter på håll med var

sin pengapåse. Så jag tycker absolut att det är bra att fideikommisset förlängs. Och är tacksam att Hans tog över.

Delvis som ett tack för regeringens beslut att förlänga fideikommisset håller Hans och Johanna Ramel öppet på borggården och i slottsträdgården fram till klockan 16 varje dag. Efter det vill man ha möjlighet att grilla på terrassen utan närgångna åskådare.

Man har öppnat trädgårdskafé och handelsträdgård i flyglarna, julmarknad med lokala livsmedelsproducenter i det gamla mjölkstallet. Vid påsk kan besökare köpa biljett till rundvisning i slottets första våning.

Under visningar möts frun Johanna Ramel alltid av samma frågor: ”Är fideikommisset rättvist mot barnen? Är syskonen kompenserade?”.

Hon försvarar fideikommisset som ett sätt att hålla samman Övedskloster. Men är ingen aktivist.

– Det är klart att man kan fråga sig vad som hade hänt om vi hade fått en dotter som äldsta barn, säger hon. Någonstans har ju staten sagt att fideikommissen inte är okej. Nästan alla är ju avvecklade. Och i allmänhet finns det förfärligt mycket på Riddarhuset som man inte kan ställa sig bakom – som synen på adopterade barn. Men så känner nog ärligt talat de allra flesta även inom adeln.

Fideikommissen och adelns organisation Riddarhuset styrs efter samma grundprincip: egendom, liksom namn och ”adlig värdighet”, ärvs från far till son. Riddarhuset erkänner inte adopterade barn som arvingar. De får inte stå med i Adelskalendern.

Ute på slottets borggård, på trappan till godskontoret i en av flyglarna, sitter en gammal grön brevlåda märkt med farfaderns namn och titel: ”Baron Hans Ramel.”.

Vår tids Hans har slopat titeln. Innan han och Johanna flyttade in på slottet 2017 bodde de i ett villaområde i utkanten av Lund. Hans Ramel ägnar halva sin arbetstid åt att vara ordförande för Lantbrukarnas

riksförbund (LRF) i Skåne. Han är handgripligen engagerad i lantbruket på Övedskloster: när vi passerar genom en av ladugårdarna hoppar han in i ett bås för att hjälpa en nyfödd kalv att hitta mammans spenar.

Johanna Ramel säger, med en ironisk grimas, att hon bara använt titeln friherrinna som ett verktyg vid ett tillfälle: när hon försökte boka bord för afternoon tea på Ritz i Paris och det var fullt. En misslyckad strategi.

Hon himlar med ögonen.

– Sen är det klart att det finns ett umgänge kopplat till de stora husen här i Skåne, säger Johanna Ramel. Vi går nog på fler smokingmiddagar än vad mina lärarkollegor gör i Lund, eftersom vi umgås med andra som har jaktmiddagar i stora hus. Att det finns en kontakt mellan oss är rätt naturligt. Vi ställs inför samma frågor. När man ska restaurera någon dopklänning från 1700-talet, vem ringer man? Ja, någon annan som också har en dopklänning från 1700-talet.

○ ○ ○

Etiketten förändras men grunduppdraget består.

– Jag hör alltid det här: det vore ju sjutton om vi inte skulle klara det en generation till när vi klarat det i 250 år.

Det säger Eva Ramel, Hans mamma. Otto, pappan, fyller i:

– Ibland har det nog funnits en risk att egendomen tar över familjen. Vad man än gör tänker man på Övedskloster i stället för familjen.

Just detta är fideikommissets kärna: en förmögenhetsförsäkring som lyfter egendomen ovan den enskilda individen, in i evigheten. Så kan man bevara en familjs ekonomiska och sociala ställning under 250 år.

Samtidigt är det dyrt att driva Övedskloster i dag. Skulle inte egendomen egentligen gynnas av en ägare

som hade obegränsat med pengar och samtidigt kunde genomföra vanliga arvskiften? En Spotifyägare?

– Vilken Spotifyägare skulle vilja ta över det här?

Frågar sig Eva Ramel när maken Otto bryter in. Han säger att det inte behöver vara ”katastrof” med nya godsägare som räddar eftersatta slott.

– Men det vore väldigt tråkigt för vår familj. Vi skulle visserligen få en väldig massa pengar om vi tvingades sälja. Och kunna åka till Paris, brukar jag säga. Men pengar är inte värdefulla. Det värdefulla är att försöka forma natur och kultur, förbättra det och skicka det vidare, säger Otto Ramel.

Björn af Kleen

bjorn.afkleen@dn.se

FAKTA. FIDEIKOMMISSEN I SVERIGE

Fideikommiss är ett särskilt testamente som föreskriver att en egendom ärvs odelad av en arvinge, oftast den äldste sonen. Fideikommisset importerades

till Sverige från det feodala Tyskland, där adelsmän instiftade fideikommiss för att hålla ihop nyvunna förmögenheter – ett gods, en samling juveler, ett dyrbart bibliotek.

Egendomen som lades i fideikommiss fick inte säljas eller delas vid ett arvskifte utan vandrade från far till son som en odelbar diamant.

Fideikommiss är ett slags förmögenhetsförsäkring som syftar till att säkerställa en släkts ekonomiska och sociala ställning.

Det testamente som reglerar ett fideikommiss kallas fideikommissurkund. Den som innehar fideikommisset kallas fideikommissarie.

1810 blev det förbjudet att skapa nya fideikommiss i Sverige. Men de som redan hade skapats fick leva kvar.

Enligt en lag från 1964 ska fideikommissen avvecklas när den nuvarande innehavaren dör.

Men 1995 började regeringar förlänga fideikommiss med hjälp av ett undantag i lagen. Nu finns ett tiotal fideikommiss kvar.

23 Då kommer besked om Astra-vaccin

Folkhälsomyndigheten kommer med besked om Astra Zenecas covidvaccin tidigast på torsdag, rapporterar TV4.

Vaccineringen pausades förra tisdagen efter rapporter om biverkningar. Europeiska läkemedelsmyndigheten (EMA) har därefter gett vaccinet grönt ljus. Flera europeiska länder har därefter återupptagit vaccineringen, men Sverige har än så länge avvaktat med det.

DN

23 Astra Zeneca: Vårt vaccin ger fullt skydd mot svår covid-19

Läkemedelsföretaget Astra Zeneca presenterade i går, måndag, resultatet från en ny omfattande studie i USA, Chile och Peru, som visar att vaccinet ger ett mycket bra skydd mot covid-19. Man har inte heller funnit någon ökad risk för blodproppar.

Enligt forskaren Ali Mirazimi säger den dock inget om risken för blödningar.

Den nya studien är gjord på över 32 000 frivilliga i alla åldersgrupper och enligt de data som företaget gjort offentliga ger vaccinet ett heltäckande skydd mot allvarlig covid-19.

Data visar att det skyddar till 100 procent mot allvarlig sjukdom och inläggning på sjukhus, och det skyddar till 79 procent mot att insjukna med covid-19-symtom.

Företaget hoppas att den nya studien ska bereda väg för ett godkännande av vaccinet i USA, skriver Reuters.

Astra Zenecas vaccin stoppades i många länder under någon veckas tid efter misstankar om att det i sällsynta fall kunde orsaka koagulationsrubbningar, blodproppar och blödningar.

Efter att EU:s läkemedelsmyndighet EMA gett klartecken för vaccinet återupptogs vaccineringen i de flesta länder. I Sverige har dock inte Folkhälsomyndigheten sagt sitt, och vaccineringen är fortfarande pausad.

I en särskild studie har Astra Zeneca låtit granska förekomsten av blodproppar och ”händelser karakteriserade av blodproppar” som en biverkan bland de vaccinerade, men inte kunnat hitta någon ökad risk för detta. I den studien ingick 21 583 personer som fått minst en spruta.

Att Astra Zenecas vaccin ger ett bra skydd var redan känt, enligt forskaren Ali Mirazimi, på Karolinska institutet.

– Vad som skiljer den från andra studier är att man tittat specifikt på eventuella kopplingar till blodproppar och där har man inte sett några samband. Men å andra sidan har man bara undersökt drygt 20 000 personer, säger han till TT.

Misstankarna som fick Folkhälsomyndigheten att pausa vaccineringen med Astra Zeneca – blodproppar i kombination med blödningar – har man inte tittat särskilt på i studien, enligt Mirazimi.

– Det är ju så extremt sällsynt så det hade man i alla fall inte upptäckt på 20 000 personer, säger Ali Mirazimi.

Läkemedelsverket skriver i en kommentar till DN att ”studien är en del av de villkor som är förknippade med det villkorade godkännandet som gäller för Astra Zenecas covid-19-vaccin inom EU” och att företaget senast den 30 april ska inkomma med en rapport från studien till EMA, för fortsatt bedömning.

”Vi noterar företagets hänvisning till analys om blodproppar eller ’händelser som karakteriseras av blodproppar’ i denna studie enligt deras pressmeddelande. Vi kan inte innan granskning genomförts av läkemedelsmyndigheterna inom EU kommentera dessa data ytterligare”, skriver Ulla Wändel Liminga, som är ämnesområdesansvarig.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

23 ”Ge alla över 65 år rätt att välja bort Astra Zeneca ”

Covid-19. Alla som har en vettig anledning bör erbjudas ett annat vaccin än Astra Zenecas. Det gäller alla som har en ökad blödningsbenägenhet (till exempel lägre antal blodplättar), som väldigt lätt får blåmärken och ytliga blödningar under huden.

Även de som tidigare drabbats av blodpropp, liksom personer som äter blodtryckssänkande medicin eller medicin mot förhöjda blodfetter, bör erbjudas annat vaccin.

För Astra Zenecas vaccin gäller att den andra dosen ska tas 9–12 veckor efter den första för att komma upp i bästa möjliga skydd (cirka 81 procent). Det innebär att de som är 65 år och äldre och som i många fall har tvingats vara isolerade i mer än ett år nu tvingas vara

isolerade i ytterligare 3,5 månader efter att ha fått den första sprutan.

Om Folkhälsomyndigheten godkänner Astra Zenecas vaccin för användning i Sverige bör undantag göras för de som är över 65 år. Undanta även alla personer som har en ökad blödningsrisk, oavsett ålder och kön.

Anna Åberg, Hudiksvall

23 Vi står på tröskeln till en ny och bättre vård

Gärna en debatt om nätläkare, men frågeställningen om teknikutvecklingen inom vården är större än om man ska få prata med sin doktor via video, skriver Irene Svenonius i sin replik till Maciej Zaremba.

Det gläder mig att Maciej Zaremba (DN 19/3) har läst min bok om framtidens sjukvård. Det behövs mycket mer diskussion om hur svensk sjukvård bör organiseras för att tjäna medborgarna bättre än i dag.

I arbetet med boken som gavs ut 2019 hade jag intressanta diskussioner med politiker på båda sidorna om mittlinjen och med många olika av vårdens medarbetare, som liksom jag och även Zaremba ser problem med alltför omfattande byråkrati och detaljstyrning.

Det är därför min bok har underrubriken ”Låt proffsen styra vården”. Om fler beslut fattas närmare patienterna kan vi få ut mycket mer av den stora kompetens som finns hos alla undersköterskor, sjuksköterskor, medicintekniker, läkare och andra yrkesgrupper som dag för dag bär upp sjukvården. Här verkar vi vara överens, Zaremba och jag.

Däremot verkar vi ha skilda uppfattningar när det gäller digitaliseringens kraft, inom sjukvården och kanske även i bredare mening.

Det tycks också som att Maciej Zaremba ser ett generellt problem med kommersiella aktörer inom vårdsektorn. Mot den bakgrunden kan det vara värt att påpeka det uppenbara, att svensk sjukvård är beroende av privata företag och att dessa gör vården bättre.

Det gäller leveranser av sådant som medicinteknisk utrustning, skyddsutrustning, mediciner och maskiner som räddar liv men även arbetskläder och mat. Och förstås: de vaccin som gör att vi nu kan ta oss ur pandemins grepp. Bedriften att på inte ens ett år ta

fram ett vaccin mot ett helt nytt virus grundas i att det finns många olika läkemedelsföretag med omfattande forskningsresurser.

Vi har också stor nytta av att många företag driver vårdcentraler och specialistvård, så att stockholmarna tryggt kan välja mellan många olika vårdgivare.

Det sjukhus i regionen som vi alla äger gemensamt, men som drivs av en privat aktör, har under många år haft bäst vårdkvalitet och de mest nöjda medarbetarna, till en lägre kostnad än andra sjukhus.

Jag menar att den mångfald av aktörer vi har inom sjukvården i Region Stockholm är en viktig orsak till att vi har Sveriges kortaste vårdköer inom de flesta diagnoser, men också till innovation och utveckling.

Det gäller hela kedjan. Att människor söker och får vård på rätt nivå är avgörande för att det ska finnas maximal kapacitet hela vägen till högspecialiserade Karolinska Universitetssjukhuset, som nyligen utsågs till världens sjunde bästa sjukhus.

Under pandemin har medarbetare i vården i Region Stockholm utfört heroiska insatser, genom att hela tiden möta behovet av vårdplatser, rädda människor som drabbats av en helt ny sjukdom och samtidigt utföra en stor del av övrig vård trots detta. Under 2020 kunde 85 procent av all ordinarie vård utföras på Karolinska Universitetssjukhuset. Inte ens under den värsta smittspridningen har vi haft några köer till cancerbehandlingar. Så är det tyvärr inte i alla regioner.

Tillbaka till digitaliseringen. Av Maciej Zarembas artikel kan man få intrycket att utvecklingen av digital vård är ett fenomen isolerat till ett fåtal privata aktörer. Så är det inte. Region Stockholm har sedan 2016 arbetat utifrån en digitaliseringsstrategi, som alla partier i fullmäktige står bakom, för att ta tillvara teknikens möjligheter, förbättra vården för de som är sjuka och underlätta arbetet för medarbetarna.

Användandet av digitala lösningar har ökat snabbt under ett antal år. På alla nivåer. Operationer kan styras på distans från en annan kontinent. Experter på

olika sjukhus samråder digitalt. Patienter kan och vill i mycket större utsträckning ha kontakt med vården genom digitala kanaler. Patientsäkerheten ökar och tiden på sjukhus kortas genom digital monitorering av patienter i deras hem.

Pandemin har påskyndat utvecklingen, vilket sannolikt har räddat många liv. Genom att fler vårdkontakter har kunnat hanteras digitalt har många fysiska möten som inneburit risk för ytterligare smittspridning kunnat undvikas.

Även den som är genuint skeptisk mot den digitala utvecklingen borde åtminstone applådera detta.

Särskilt imponerande är Region Stockholms egen digitala tjänst Alltid Öppet. Denna applikation lanserades för primärvården redan 2018, men infördes nu brett på rekordtid och kom till användning i alla delar av vården på bara några veckor, i syfte att avlasta sjukhusen. Under de första månaderna 2020 ökade videobesöken med hela 1 259 procent. Möjligheten till

digitala vårdbesök lanserades på samtliga akutsjukhus, inom psykiatri och på många specialistmottagningar.

Till detta kommer de digitala vårdbesök hos olika nätläkarföretag som upptar en stor del av Maciej Zarembas artikel. Den som vänder sig mot den nya tekniken fastnar ofta i att raljera över den generation med unga vuxna, som ofta beskrivs som söndercurlade och lättkränkta. Något ligger det kanske i det, men denna generationskamp är någonting mycket större och mer komplicerat än att några 20-åringar ringer för ofta till nätläkare.

Läkare som är tillgängliga digitalt är knappast lösningen på alla vårdens problem, inte ens det mesta – däremot är det viktigt för en hel del vanliga människor att få tillgång till den digitala vårdens möjligheter. I stället för 20-åringarna kunde Maciej Zaremba ha lyft fram den oroliga mamman som kan få hjälp att bedöma tillståndet för sin treåring mitt i natten utan att behöva åka till akuten, den tonåring med psykisk skörhet som kan få digital kbt, hudförändringar som kan få en första bedömning eller

pensionären som kan få sitt recept förnyat på distans och slipper ge sig ut i kollektivtrafiken under pandemin. Av något skäl nämns inget sådant i - Zarembas artikel.

Allt är verkligen inte perfekt med de nätläkarverksamheter som växt fram under de senaste åren. När ny teknik slår igenom kommer system alltid att behöva justeras eller göras om och uppföljning göras av att de möter högt ställda krav. Det gör regionen också. Nyligen ändrade exempelvis Hälso- och sjukvårdsnämnden ersättningen för vårdcentralerna så att den fasta ersättningen för de allra äldsta patienterna nu är omkring fem gånger högre än för en 20-åring.

Det mest omdebatterade när det gäller nätläkarna är hur ersättningssystemen ser ut. Genom att vissa regioner satt avgiften för nätläkarbesök till noll kronor, har en del av företagen valt att bedriva sin verksamhet från dessa regioner. Priset gentemot patienten blir noll, men den region som satt priset till noll kan ändå

fakturera andra regioner när medborgare från dessa regioner nyttjar gratistjänsten.

Jag tycker att det är helt fel. Det gör däremot inte den socialdemokratiskt ledda majoriteten i Region Sörmland. Som Maciej Zaremba konstaterar, innebär det att andra regioner har betalat hundratals miljoner till Region Sörmland. Merparten av detta har gått vidare till nätläkarna, men Region Sörmland har behållit cirka 40 miljoner kronor per år för egen del som ersättning för att de administrerat betalningar från andra regioner. En vinst som förstås sticker i ögonen. Övriga regioner kan inte påverka kraven som ställs på vården via Sörmland, vi får bara betala.

För att komma till rätta med detta har vi i Region Stockholm sett till att nätläkarna får samma villkor som andra vårdcentraler, om de även kan erbjuda fysisk vård. Genom att vi inte behöver betala dyrt till Sörmland sparar vi omkring 100 miljoner kronor per år som i stället kan gå till vår sjukvård här.

När nya digitala lösningar inom vården diskuteras låter det ibland som att dessa skulle vara det största problemet vi har i svensk sjukvård. De flesta av de hundratusentals människor som köar runtom i landet för att få den vård de har betalat för via skatten är sannolikt av en annan uppfattning.

Svensk sjukvård har stora problem, men också otrolig potential. Den kostar drygt 500 miljarder om året. Nätläkarna står för en miljard av detta, men tar 90 procent av allt syre i debatten. Gärna en debatt om nätläkare, men frågeställningen om teknikutvecklingen inom vården är större än om man ska få prata med sin doktor via video. Det handlar om att nyttja tekniska innovationer till att förbättra hela vårdkedjan från första kontakt till specialist- och högspecialiserad vård.

Syftet med min bok var att stimulera en mer intensiv debatt om villkoren för framtidens sjukvård. Även om jag inte delar Maciej Zarembas negativa syn på digitalisering inom vården, är jag tacksam för att han tar tydlig ställning. Vi är i stort behov av en vårddebatt

som inte bara handlar om det dagsaktuella, utan som även behandlar viktiga principfrågor.

Som jag skrev i boken är jag övertygad om att vi står på tröskeln till något nytt och bättre inom svensk sjukvård. Om vi vågar tänka nytt, minskar den politiska detaljstyrningen och mer av makten flyttas till proffsen i vården och till patienterna.

Irene Svenonius

Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.

Övergripande delar av kulturministrarnas demokrati och kultur läggs i området för riksdag m m

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infrastruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Utbildnings- departementet

Utbildningsdepartementet ansvarar för regeringens utbildnings- och forskningspolitik. Departementet arbetar med frågor som exempelvis handlar om skolresultat, lärarnas villkor och studiefinansiering.

Områden

Områden

- [Barn- och ungdomsutbildning](#)
- [Folkbildning](#)
- [Högskola och forskning](#)
- [Studiefinansiering](#)
- [Vuxenutbildning](#)

Om Utbildningsdepartementet

Relaterad navigering

- [Utbildningsdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)

- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

Ansvariga statsråd

Ansvariga statsråd

[Anna Ekström](#)

Utbildningsminister

[Matilda Ernkrans](#)

Minister för högre utbildning och forskning

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Arbete inom utbildningsområdet med anledning av nya coronaviruset](#)

Aktuellt från Utbildningsdepartementet

Utbildningsdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utbildningsdepartementet/>

Myndigheter

- **Etikprövningsmyndigheten**
24 januari 2019 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Karlstads universitet**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan i Skövde**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan i Halmstad**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan i Borås**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan Dalarna**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Göteborgs universitet**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH)**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Försvarshögskolan**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Centrala studiestödsnämnden (CSN)**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Blekinge tekniska högskola (BTH)**
23 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Överklagandenämnden för högskolan**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS)**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Örebro universitet**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Vetenskapsrådet**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Uppsala universitet**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Universitetskanslersämbetet (UKÄ)**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Universitets- och högskolerådet (UHR)**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)

- **Södertörns högskola**
18 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Stockholms universitet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Stockholms konstnärliga högskola (SKH)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Statens skolverk**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Statens skolinspektion**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Skolforskningsinstitutet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Sameskolstyrelsen**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Rymdstyrelsen**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Polarforskningssekretariatet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Mälardalens högskola (MDH)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Mittuniversitetet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Malmö universitet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Lunds universitet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Luleå tekniska universitet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Linnéuniversitetet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Linköpings universitet**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Kungl. Tekniska högskolan (KTH)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)

- **Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH)**
17 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Kungl. Konsthögskolan**
13 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Kungl. biblioteket (KB)**
13 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Konstfack**
12 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Karolinska institutet (KI)**
12 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Institutet för rymdfysik**
11 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan Väst**
11 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Högskolan i Kristianstad (HKR)**
11 januari 2017 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Umeå universitet**
05 februari 2015 från [Utbildningsdepartementet](#)
- **Skolväsendets överklagandenämnd**
05 februari 2015 från [Utbildningsdepartementet](#)

Anna Ekström

Utbildningsminister

[Utbildningsdepartementet](#)

"Vi har haft ett av de mest högpresterande och jämlika skolsystemen i världen. Dit ska vi igen. Då krävs ordning och studiero, kunskap och bildning. Vi ska skapa en skola där varje elevs ansträngning avgör hur långt hon kan nå i sina studier – inte vilka föräldrar hon råkar ha eller vilken skola hon valt."

Anna Ekströms områden

- [Barn- och ungdomsutbildning](#)
- [Folkbildning](#)
- [Vuxenutbildning](#)

Matilda Ernkrans

Minister för högre utbildning och forskning

[Utbildningsdepartementet](#)

”Oavsett var du bor i vårt land ska det finnas goda möjligheter att studera vidare. Vi ska se till att Sveriges studenter får bra förutsättningar och en trygg studietid. Vi investerar i utbildning och forskning för att bygga ett starkare samhälle.”

Matilda Ernkrans områden

- [Högskola och forskning](#)
- [Studiefinansiering](#)

[SW .7957 Undervisning o d. Forskning](#)

Kulturdepartementet

Kulturdepartementet ansvarar för frågor som rör kultur, demokrati, medier, de nationella minoriteterna och det samiska folkets språk och kultur. Departementet ansvarar också för idrott och ungdomspolitik samt för frågor som rör det civila samhället, trossamfund och begravningsverksamhet.

[Områden](#)

Områden

- [Civila samhället och idrott](#)
- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Kultur](#)
- [Medier](#)
- [Ungdomspolitik](#)

[Om Kulturdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Kulturdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)

- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvarigt statsråd](#)

Ansvarigt statsråd

[Amanda Lind](#)

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Amanda Linds möten angående nya coronavirusets effekter](#)
- [Regeringens strategi för romsk inkludering](#)
- [Demokratin 100 år](#)
- [Kulturrådsbloggen](#)

Aktuellt från Kulturdepartementet

Kulturdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/kulturdepartementet/>

Myndigheter

- **Nationalmuseum**
02 januari 2018 från [Kulturdepartementet](#)
- **Delegationen mot segregation**
02 januari 2018 från [Kulturdepartementet](#)
- **Myndigheten för stöd till trossamfund**
01 juli 2017 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sveriges Fängelsemuseum**
02 januari 2017 från [Kulturdepartementet](#)
- **Nämnden för hemslöjdsfrågor**
21 november 2016 från [Kulturdepartementet](#)
- **Myndigheten för press, radio och tv**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Myndigheten för tillgängliga medier**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens musikverk**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens konstråd**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens försvarshistoriska museer**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Riksantikvarieämbetet**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Naturhistoriska riksmuseet**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Myndigheten för kulturanalys**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Moderna museet**
27 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Konstnärsnämnden**
24 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Institutet för språk och folkminnen**
24 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Forum för levande historia**
24 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Svenska Artisters och Musikers Intresseförening (SAMI)**
20 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)

- **Stiftelsen Dansmuseifonden**
20 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sveriges Radio**
20 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Nordicom**
20 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Riksteatern**
20 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Valmyndigheten**
05 februari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Zornsamlingarna**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Thielska galleriet**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Tekniska museet**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Strindbergsmuseet**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Skansen**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Nordiska museet**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Arbetets museum**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Riksförbundet Sveriges museer**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Nobelmuseet**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Judiska museet i Stockholm**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Áttje, Svenskt fjäll- och samemuseum**
26 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Voksenåsen AS**
21 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Drottningholms Slottsteater**
21 januari 2015 från [Kulturdepartementet](#)

- **Kungliga Operan AB (Operan)**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Föreningen Svensk Form**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Diskrimineringsombudsmannen, DO**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Utbildningsradion**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sveriges Television**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sveriges författarfond**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM)**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Svenska Filminstitutet**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Stiftelsen Dansens Hus**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens museer för världskultur**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens medieråd**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens maritima museer**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens kulturråd**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens historiska museer**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Statens centrum för arkitektur och design**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sametinget**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Röhsska museet i Göteborg**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Riksarkivet**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Nämnden mot diskriminering**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Kungliga Dramatiska teatern AB (Dramaten)**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)

- **Bildkonst Upphovsrätt i Sveriges (BUS)**
19 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Sveriges Författarförbund**
11 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)
- **Bildmuseet i Umeå**
11 december 2014 från [Kulturdepartementet](#)

Amanda Lind

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna

[Kulturdepartementet](#)

”Vår demokrati ska främjas, journalister och konstnärers frihet skyddas och oavsett om du bor i storstad eller på landsbygden ska du ha tillgång till att utöva och uppleva kultur och idrott.”

Amanda Linds områden

- [Civila samhället och idrott](#)
 - [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Kultur](#)
- [Medier](#)
- [Ungdomspolitik](#)

[SW 70 Allmänt om konst o kultur.](#)

[SW 71 Övergripande formgivning/planering av fysiska miljöer.](#)

[SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.](#)

[SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning.](#)

[SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål. Inredning.](#)

[SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, teckenkonst. 77 Fotografi.](#)

[SW 78 Musik \(konserter o d 792\)](#)

[SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.](#)

[SW .7911-7913 Seder och bruk.](#)

[SW .7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.](#)

[SW .792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.](#)

[SW .793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.](#)

[SW .7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d.](#)

[SW 796/799 Sport, idrott o d.](#)

[SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.](#)

[SW 90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen.](#)

[SW .101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.](#)

[SW .102 Biblioteksverksamheter. Databaser. Internetsökning](#)

[SW 10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar](#)

[SW 11/19 Individernas inre verkligheter.](#)

[SW 2 Religiösa verksamheter o d.](#)

[SW .655 Förlagsverksamheter o d.](#)

[SW .659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od. SW .](#)

[657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.](#)

[SW 32 Statsvetenskap.](#)

14 Låt det få bli vår igen på Skansen

Skansen måste väl vara Stockholms minst hemliga smultronställe? Men ett smultronställe är det likväl, och ett som passar alla, särskilt då barn. Jag har haft det extremt prisvärda årskortet i flera år nu, och detta gigantiska friluftsmuseum bara fortsätter att ge.

Där finns sockervadd, och hemslöjd, och påfåglar som traskar runt. Rätt vad det är går man förbi en stuga där det står en tant och berättar hur det var förr. Och så är det förstås djurinhägnaderna. Sist vi var där lekte en björnunge med min sjuåring genom en glasruta och försökte sedan anfalla henne. Magiskt!

Med tanke på stockholmarnas och turisternas oerhörda kärlek till Skansen är det märkligt hur frostigt detta ställe ändå behandlas under pandemin. Så är det förstås för alla näringsidkare: Reglerna är lika hastigt påkomna som ologiska.

Krogarna fick nyligen med en dags varsel veta att alkoholförbudet efter klockan 20 fortsätter gälla, trots allt. Restaurangerna har ansträngt sig för att upprätthålla avstånd mellan borden, men vissa får nu bara ta emot "sällskap" om en person, eftersom de ligger i gallerior. Så där sitter familjer dumt uppdelade, medan lösa bekanta som går till haket tvärs över torget utan problem kan äta tillsammans. Butikerna har hela tiden fått hålla öppet, hur små de än är.

Men priset i förnuftsvidrighet tar väl ändå det nya förslaget på museirestriktioner? Enligt detta får inomhusmuseer hålla öppet om de erbjuder 10 kvadratmeter per gäst. För friluftsmuseer, däremot, gäller 20 kvadratmeter, trots att smittorisen är betydligt lägre utomhus.

”Man har säkert tänkt. Jag förstår bara inte hur”, säger Skansens vd John Brattmyhr (Ekot 12/3). Nej, vem gör det? Det finns ju ingen vettig anledning att krångla till allt på det här sättet. Jag hoppas därför verkligen att Folkhälsomyndigheten tänker om, så att det får bli vår på Skansen igen, för björningar och människobarn. Det behöver vi.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

14 Ledare: Svenska miljöpartister borde plugga tyska lärdomar

Inget parti vill ha skandaler inpå knuten inför ett val. Oegentligheter som rör det som för tillfället dominerar alla medborgares tankar är ännu värre. När parlamentariker exempelvis i hemlighet skor sig på affärer med munskydd, mitt under coronapandemin, hotar långtgående konsekvenser.

Kristdemokratiska CDU i Tyskland har just råkat ut för detta. Och på söndagen är det

delstatsval i viktiga Baden-Württemberg och det mindre Rheinland-Pfalz. Det är inledningen på ett hett politiskt halvår som kulminerar med förbundsdagsvalet i september.

Med det sätter dessutom den eviga förbundskanslern Angela Merkel punkt för karriären. CDU törs inte ens gissa hur många röster partiet har haft henne personligen att tacka för.

CDU regerar i Berlin, ihop med socialdemokratiska SPD, och så länge Tysklands virushantering fick beröm var makten inte i fara. Vaccinationskampanjen lider dock av alla möjliga svagheter. Särskilt Baden-Württemberg, en gång kristdemokratins högborg, blir därför ett viktigt coronatest.

Nu råkar delstaten vara den enda med en företrädare för miljöpartiet De gröna som regeringschef. Den 72-årige Winfried Kretschmann har under sina tio år på posten blivit rena landsfadern, med ett stöd i

förtroendemätningarna som inte stått Merkel långt efter. Valparollen "Ni känner mig" har båda använt.

Kretschmann styrde till en början tillsammans med SPD, men sedan 2016 i koalition med CDU. Just denna duo är än så länge den mest sannolika också i Berlin efter höstens nationella val.

I Baden-Württemberg har svartgrönt (efter de två partiernas färger) fungerat ganska bra. Visst är det ett resonemangsäktenskap snarare än äkta kärlek. Men CDU är inte bara biljättarna Mercedes och Porsches försvarsadvokater, utan har också en lantlig ådra rotad i Schwarzwald. Kretschmann har för egen del inget emot epitetet konservativ, och går lika gärna i kyrkan som i skogen. En del miljöaktivister tycker att han har sålt sin själ, men det kan han leva med.

Oklart är om Baden-Württemberg går att översätta till alltyska förhållanden.

Kretschmann är ett fenomen som knappast går

att kopiera. Men De grönas federala ledare Robert Habeck och Annalena Baerbock är relativt populära och ansedda som dugliga pragmatiker. I opinionsmätningarna skåpar de ut det ständigt krisande SPD, som mår dåligt i den stora koalitionen med Merkel.

De grönas framgångar i Tyskland har med SPD:s kollaps att göra, och säkert med klimatfrågan. Men de har också vuxit i takt med att ”realisterna” trängt undan fundamentalistfalangen i partiet. Nog finns det kvar en vurm för förbud och ett motstånd mot frihandel, men tillväxt är de inte rädda för.

Ingen personifierar det mer än Kretschmann, och svenska miljöpartister skulle ha en del att lära av Tyskland i allmänhet och honom i synnerhet. Han kombinerar oron för klimatet med insikten att den tyska bilindustrins hundratusentals arbetstillfällen inte går att ersätta i brådrasket.

Miljöpartiet i Sverige, både medlemmar och väljare, definierar sig som ”vänster”. Samtidigt ger varken global uppvärmning eller ivern att bredda ämnespaletten några politiska poäng. MP står vilset vid 4-procentsspärren och undrar vart det bär hän. I kommunerna går det att samarbeta med borgerliga partier, men särskilt inför Moderaterna på riksplanet finns en beröringsskräck.

Moderater tittar för sin del snett på allt grönt. Nyfikna politiker borde i stället studera Baden-Württemberg. Om De gröna och CDU kan regera tillsammans där – och snart kanske även i Berlin – borde det inte vara uteslutet för deras motsvarigheter i Sverige.

DN 14/3 2021

14 Niklas Ekdal: Håller vi - allihop på att förvandlas till idioter?

Uppståndelsen kring den lilla högersajten Bulletin och det lilla mittenpartiet Liberalerna illustrerar ett nytt landskap. Det som framträder är den tjattrande klassens triumf – och demokratins kris, skriver Niklas Ekdal.

Antikens Aten var en demokrati i 185 år. Om Kleisthenes reformer på 500-talet f Kr

markerade starten så kom slutet med slaget vid Amorgos 322 f Kr.

USA har överträffat Atens rekord, även om demokratin där nyss hängde på en skör tråd. I Sverige firar vi hundraårsjubileum, räknat från första riksdagsvalet med kvinnlig rösträtt.

Hur ser prognosen ut nu? Som framgick under antiken kommer hoten från två håll: yttre våld, inre upplösning. Kleisthenes betonade likhet inför lagen och yttrandefrihet.

Maktförskjutningen till aristokraters och oligarkers nackdel skapade spänningar.

Demokratins balansproblem är liknande i dag. Partier tappas mark till medier, populism ställer folk mot elit. Bäggedera gör det svårare att regera, med sämre styrning som följd. En ond cirkel, åtminstone ur statsvetarperspektiv.

Globalt är det kris. Enligt The Economist lever nu bara 8,4 procent av världens befolkning i fullvärdig demokrati. Norden tillhör detta

exklusiva sällskap ihop med Kanada, Irland och Nya Zeeland. Andra länders system är mer eller mindre defekta, delvis till följd av pandemin.

Vi är alltså det skinande undantaget. Men hur länge till?

Den digitala demokratin är ett triangeldrama mellan policymakare, kapitalägare och massmedier. Många vill sätta agendan, färre vill exekvera den.

När auktoritära politiker kör över fria medier ljuder larmet. Läs chefredaktören Adam Michniks isande rapport från Polen (DN 11/3). Vårt svenska dilemma är än så länge det omvända: partiväsendets försvagning.

”Partiernas krav på helhetssyn, konsekvens, lojalitet och långsiktighet har svårt att hävda sig i dagens medieklimat”, som statsvetarprofessorn Olof Petersson noterat med akademisk underskriv. Att politiker är på defensiven i relation till journalister har

knappast undgått någon. Värre är att partierna lockar allt färre aktiva. Utan dem överlever ingen demokrati.

Antalet partimedlemmar är i dag en femtedel av vad det var för femtio år sedan. Men det politiska intresset har ju inte minskat. Ibland talas om ”den tjattrande klassen”. En samtidigt nedlåtande och smickrande term, som dock ringar in något viktigt.

Att avgränsa vilka som ingår i kotteriet är inte lätt. Folk som jobbar inom politik, medier och pr? Alla som lägger tid på Clubhouse? Alla med pengar att påverka? Alla med en åsikt?

De senaste veckorna har bjudit på en snävare definition. Tjatterklassen omfattar dem som med liv och lust engagerat sig i ett 2,7-procentsparti och en mediesajt på nätet.

Liberalerna och Bulletin. Uppståndelsen kring den lilla högersajten och det lilla mittenpartiet illustrerar ett nytt landskap. Ledarskribenter

har tagit makten över politiker och kapitalister. Den tjuattrande klassens triumf.

Eftersom dramat på Bulletin utspelats inför öppen ridå ser man ett känt mönster. Ägare och journalister har olika idé om inriktningen. Så långt inget ovanligt, men om den redaktionella ambitionen är ”en svensk New York Times” och den kommersiella nischen Breitbart News blir glappet oöverstigligt.

Krigsrubrikerna om Bulletin är talande. Skribenterna har genomgående beskrivits som ”stjärnor”. Att bygga ett så ambitiöst och omtalat projekt kring en ledarsida är peak opinionsjournalistik.

När undertecknad började i genren för trettio år sedan var det en annan värld. Ledarsidor uppfattades som torra bihang till partipolitiken. Anonyma skribenter fick släpas till bylinefotografering. Sedan kom ”Godmorgon, världens” panel i radio, tv:s morgonsoffor som behövde pratglada profiler, sociala medier ...

Ledarsidornas frigörelse från partierna var ett steg i förädlingen. På Expressen 1994–95 och Dagens Nyheter 2000–2001 bröt vi med Folkpartiet liberalerna, inte utan konvulsioner. Oberoendet var intellektuellt och kommersiellt logiskt, men bidrog till partiernas försvagning.

En del beklagade utvecklingen redan då: ”Det var något fint med att det minsta partiet hade den största tidningen”, sade förläggaren Svante Weyler om Expressen på Publicistklubben.

Andra såg underhållningsvärdet: ”Är du eller har du någon gång varit medlem i Folkpartiet?” frågade SVT:s K-G Bergström när jag blev politisk redaktör på DN, med anspelning på McCarthys kommunistjakt i USA.

Dagen Nyheter grundades 1864, Expressen 1944 och Bulletin 2020. För den sistnämnda verkar partiloyalitet okomplicerat. Tongivande medarbetare kommer från Moderaterna och Kristdemokraterna. Möjligen speglar turbulensen spänningen i regeringsalternativet

till höger, mellan ansvarsfull borgerlighet och radikal populism.

Bulletins stora problem tycks vara relationen mellan rutinerade journalister och orutinerade medieägare. På Bonniertidningar var ägarna det minsta bekymret. Under femton år som opinionsredaktör fick jag bara höra en enda synpunkt: styrelseordföranden beklagade att DN skrev uppskattande om vargar, för han fick skäll av jaktlaget.

Från närmast sörjande politiker hörde man desto mer. I efterhand är jag beredd att ge dem en poäng. Även om ledarsidor bara är en pusselbit så framstår maktförskjutningen från partier till medier som problematisk. Alla kan inte kommentera och utkräva ansvar från baksätet. Några måste våga köra också.

Politiskt engagemang är inget nollsummespel, men så länge det verkar mer glamoröst att vara ledarskribent än att vara politiker har vi ett

dilemma. Journalistiken mår bättre än någonsin. Partierna ligger på intensiven.

Snart avgörs om Liberalerna och Bulletin ska spricka. Utgången är symbolisk för demokratin. Både partiet och sajten är på sätt och vis offer för sin egen framgång, när de flesta partier har anammat liberalismen och opinionsjournalistik har blivit en affärsidé.

Fortsättning följer i realtid på Twitter. Den som saknas i tjattret är möjligen medborgaren.

I antikens Aten var det fult att prioritera privatlivet. De som frivilligt drog sig undan den politiska sfären kallades "idiotes". I nya boken "Demokrati. En liten bok om en stor sak" ställer statsvetarprofessorn Sofia Näsström den oundvikliga frågan:

"Håller vi på att förvandlas till idioter?"

Juryn är ute, som det heter i amerikanska filmer.

Läs fler artiklar om Bulletin på dn.se/kultur.

Niklas Ekdal

15 Skolor måste stoppas från att sätta glädjebetyg

Betyg har två funktioner. Den första är att slå fast vad en elev kan och i viss mån sporra till ytterligare ansträngning. Den andra är att vara urvalskriterium till nästa nivå i utbildningskedjan, vilket förutsätter att bedömningen är likvärdig.

Det håller inte att vissa gymnasieskolor har en måttstock medan andra använder en annan, så länge betyg används för någonting så livsavgörande som möjligheten att antas till en drömutbildning.

Men tyvärr är det så verkligheten ser ut. I en ny bok från Institutet för Näringslivsforskning skriver forskarna Henrik Jordahl och Mårten Blix att de fristående gymnasieskolorna har bättre resultat än de kommunala, samtidigt som elever från friskolor presterar sämre vid externa kontrollrättningar av de nationella proven.

Slutsatsen ligger i linje med Skolverkets rapport från 2018, som visar att elever från kommunala gymnasieskolor har lägre betygsgenomsnitt än jämnåriga från fristående, men trots det är mer framgångsrika under första året på högskolan.

För många nuvarande och före detta elever är de ojämlika betygen ingen nyhet. I ett reportage i Expressen berättar Nike Örbrink, ordförande för Kristdemokratiska ungdomsförbundet, om bekanta som valde en viss skola ”för att det är lätt att få bra betyg där”. Timbros vd, Benjamin Dousa, fyller på med en historia om när samma uppsats lämnades in i två olika skolor och fick diametralt olika betyg.

Således pekar såväl rapporterna som den anekdotiska bevisföringen i samma riktning: Enskilda skolor kan inte vara slutna system, som först undervisar och sedan betygsätter elever utan givna ramar, eftersom incitamenten för generösa bedömningar är starka och det förekommer press.

Sju av tio lärare uppger att föräldrar har försökt påverka deras undervisning – på högstadiet och gymnasiet handlar det främst om betygsättning – medan en tredjedel svarar att rektorn har tryckt på. Föga förvånande handlar önskemålen i regel om höjningar, eftersom få klagar över goda vitsord, även om de är felaktiga.

Lösningen är inte att ta bort betygen, eller att ändra antagningsreglerna till universiteten, utan att låta de nationella proven rättas externt och knyta skolans betygssnitt till provresultaten. Nyordningen bör inte bara gälla för gymnasiet, utan även i årskurs nio, vilket skulle ge ökad rättvisa både mellan elever och mellan skolor.

De förra eftersom de skulle veta att deras kunskaper bedöms med samma måttstock oavsett var i landet de bor och i vilken skola de går. De senare eftersom de enbart skulle konkurrera med kvalitet. Inte genom att ge höga betyg för klena resultat.

Susanne Nyström

susanne.nystrom@dn.se

15 Därför vill vi fortsätta se varandra ansikte mot ansikte

Frågan om munskyddet ställer en av de mest mänskliga egenskaperna på sin spets: viljan att tolka varandra genom ansiktet. Det är en viktig tradition med både medicinska och konstnärliga rötter, skriver antropologen och författaren Lisbeth Sachs.

I en tid då människor uppmanas att använda ansiktsmask och täcka mun och näsa för att

skydda sig själva och andra från en dödlig farsot är det intressant att tänka kring hur ansiktet har betraktats genom tiderna. Ansiktet med sina känslouttryck har under alla tider beskrivits som fascinerande. Utställningen "Passioner" på Nationalmuseum 2012 visade hur mångfasetterat och svårtolkat ansiktet och dess uttryck har upplevts allt sedan antiken och framåt. I den rikt illustrerade utställningen och katalogen över konst och känslor genom fem sekler finns några inslag som alldeles särskilt intresserar en medicinsk antropolog.

Området fysionomik som kommer av *physis*, natur, och *gnomon*, kännare, bedömare, innebär att kunna bedöma en människas inre egenskaper genom att betrakta hennes ansikte. Sjukdomar skulle kunna avläsas i en persons mjuka ansiktsdrag. Det var känslor som ansågs ge bevis för inre pågående processer. Fysionomiken användes vid diagnostik. Bland annat ansågs ögat kunna ge rika tecken på sjukdom.

Här framgår att man till och med in på 1900-talet använde sig av en fotodokumentär teknik för att komma fram till typifieringar av bland annat personer med psykiska sjukdomar. Det var ett slags teknik som lade fotografier av ansikten från personer med exempelvis schizofreni, mani eller melankoli på varandra och där ansikten kunde matchas mot dessa diagnoser. Hur man hanterade tekniken var en oetisk verksamhet.

Ansiktsavläsningen uppfattades som en förfinad diagnostisk metod när det gällde psykiskt sjuka personer. Den här formen av kategorisering hade sina mörkare sidor då man i och med materialet kom att sortera människor. I Nazityskland utvecklades fysionomiken till en ren rasistisk verksamhet där man patologiserade vissa utseenden. Man använde sig exempelvis av yrkesfysionomiker för att kunna identifiera judar.

I antologin "Människans ansikten" från 2012 (red. Viveka Adelswärd och Per-Anders

Forstorp) beskriver och analyserar en samling forskare känslor, karaktärer och karikatyrer som utgår från ansiktet. Denna fantasieggande och intresseväckande antologi ställer många frågor som utmanar såväl fördomar som mer eller mindre medvetna reaktioner.

När jag befunnit mig i Asien har jag ofta misstolkat människors ansiktsuttryck. Ibland har ett ständigt leende ansikte egentligen haft betydelsen att hålla mig på avstånd. Ett leende har också visat sig vara till för att dölja en sorg. Med tanke på erfarenheter under mina fältarbeten och de tidigare beskrivna på fysionomikens grund gjorda diagnoserna finns en undran om det går att generalisera utanför en viss kulturell krets.

När min morfar dog bar min mormor änkedok. Förutom ett långt svart dok från den runda hatten ned mot kjolkanten bak, fanns en svart slöja som fälldes fram över ansiktet när mormor befann sig bland människor utanför hemmet. Vi barn kunde inte se hennes ansikte då men vi

visste att hon ville stänga ute nyfikna blickar och ge henne en privat sfär.

Under mitt avhandlingsarbete befann jag mig ibland tillsammans med beslöjade kvinnor. Jag minns att jag såg på dem med minnet av min mormor. De ville stänga ute, ville vara ifred. I dag har tolkningen av allt slags döljande av kvinnors ansikten fått en negativ tolkning, ofta som kvinnoförtryck.

Frågan om vad det betyder att inte kunna se en annan människas ansikte har i vår västerländska värld blivit något som vuxit till ett socialt och kulturellt problem. Antologin om ansiktet tar inte explicit upp frågan om det beslöjade ansiktet, men i KG Hammars förord finns de subtila bakgrunder till hur ansiktet kan förstås eller inte förstås i den judisk-kristna traditionen, där Guds ansikte förblir dolt. Här snuddar Hammar vid att inte se men ändå förstå ett ansikte. Begreppet ansikte är här så mångtydigt och kan inte förstås som en kroppsdel utan som en djupdimension.

I texten "Herren låter sitt ansikte lysa mot dig och visar dig nåd" påpekar KG Hammar hur tvetydigt begreppet "ansikte" är i dessa strofer. Att Herren exempelvis talade till Moses "ansikte mot ansikte" betyder inte att Moses faktiskt har kunnat se Guds ansikte. Det är endast "på ryggen" som han har kunnat se Gud. Kanske är det så att det finns en skillnad mellan att betrakta och att bli betraktad, det vill säga vi kan inte se men måste bli sedda av exempelvis Gud.

Hur människor uppfattar sitt eget ansikte i förhållande till andra blir intressant diskuterat av socialpsykologen Lars-Christer Hydén. Han visar hur människan bara kan se sitt eget ansikte i en spegelbild och i ansikte mot ansikte-relationer. Med stöd av bland andra socialpsykologerna Erwin Goffman och George Herbert Mead beskriver han hur ansiktet utgör en mänsklig förbindelselänk till oss själva eftersom vi aldrig kan se vårt eget ansikte annat än indirekt. Lars-Christer Hydén utvecklar

vidare dessa teorier till exempel i frågor om det skadade ansiktet som inte fungerar på ett förutsägbart sätt i det sociala samspelet. Han menar att ansiktet alltid befinner sig i gränslandet mellan Jaget och den Andre och att det utgör den gränsyta genom vilken "vi möter världen och världen möter oss."

Att kunna ställa diagnoser med utgångspunkt från ansiktet är också en tradition som praktiserats framför allt i Kina. Per-Anders Forstorp redogör för hur läsandet av ansiktet haft och har en stor betydelse inom kinesisk medicin. I traditionen ses ansiktet som en yttre projektion av ett inre jag. I ansiktet anser man i Kina att det går att läsa olika delar av kroppen. Här finner man en filosofi där normerna i ansiktet betraktas som ett landskap över personligheten med avtryck av erfarenheter och framtid.

Per Anders Forstorp beskriver den mest subtila metoden som handlar om att kunna läsa sådana känslor som glädje, ilska, rädsla, ängslan och

sorg utifrån ögonen, en utstrålning som kallas *shen*. Att studera *shen* är en av de metoder som används för att diagnostisera olika tillstånd utan att för den skull behöva beröra personen i fråga.

Ögonen har även i vår värld haft en särskild kraft och förmåga att påverka genom sina mångskiftande uttryck. Ögonen har inte på samma sätt som andra ansiktsmuskler och rörelser ansetts ha möjlighet till förställning. Roland Barthes har i sin lilla fina bok: "Det ljusa rummet, tankar om fotografiet" (2006) bland annat skrivit: "En dag för rätt länge sedan fick jag se ett fotografi av Napoleons yngste bror Jerome. Jag sade då, i en förundran som sedan dess levt kvar i mig: 'Jag ser de ögon som såg kejsaren'."

Den som för länge sedan såg Kejsar Napoleon såg också lidandet under en krigisk period i Europas historia. Den spegel som ögonen på fotografiet gav Barthes innehöll en hel epok.

Något som får mig att fundera över karikatyrens innebörd och budskap är när konst- och bildvetare Lena Johansson skriver om relationen självporträtt/karikatyr. Hon menar att ett självporträtt sällan ses som en karikatyr. Jag tänker då exempelvis på Isaac Grünewald som i porträtt av sig själv faktiskt gör något som jag tycker måste uppfattas som en karikatyr. Den judiska karikatyren överensstämmer med hur han gestaltar sig själv med den överdrivet framhävda näsan och läpparnas form. Men som jag förstår det är det inte bara ett sätt att ge denna identitet till sig själv utan det är ett budskap till dem som så har avbildat honom tidigare. Jag vill tolka hans självporträtt som ett sätt att berätta att han inte skyr den beskrivning som andra gör, utan vill ge dem en tankeställare genom att måla denna bild av sig själv. Det finns något avväpnande i själva tilltalet i och med bilden.

När man inom diagnostiken har varit intresserad av att läsa ansikten för att kunna

tolka vad som drabbat den sjuke finns det också sjukdomar som skymmer alla ansiktsuttryck. På den stora utställningen "Läkekonst" på Waldemarsudde 2011 visades bland annat en uppsättning handkolorerade blad av människor med hudsjukdomar ur Hagströmerbibliotekets rika samlingar av medicinsk litteratur från 1600-talet och framåt. Där fanns så förställda ansikten att själva bölderna, eksemen och utslagen gjorde det omöjligt att se människan. Själva sjukdomen kom i förgrunden och individen, personligheten helt i bakgrunden. Det patologiska som läkaren intresserade sig för låg på ytan och behövde inte, kunde inte, sökas i det fördolda vare sig i ögat eller i ansiktsuttrycket.

På den tid då dessa deformerade ansikten avbildades i medicinskt syfte fanns inte ens någon fantasi om att man i en avlägsen framtid skulle komma att transplantera ansikten. The Lancet publicerade redan 2006 en artikel om hur man transplanterat ett ansikte. Med stora

risker för avstötning hade man ändå kunnat ta en avliden persons ansikte och gett detta till en svårt skadad person. Med tanke på att en människas ansikte i så stor utsträckning anses vara identitetsskapande har denna händelse diskuterats mest utifrån de psykologiska följder som det kan få för personen i fråga.

Många frågor återstår att ställa om vad ansiktet har för betydelse när det gäller att kommunicera känslor. Människan är i själva verket utrustad med ett specialiserat organ som har sin funktion att förmedla känslor till omvärlden. Darwin ansåg att ansiktets utformning såväl hos människan som hos hennes närmaste släktingar bland djuren hade sin främsta funktion i att uttrycka känslor. Hur känslorna uppfattas, tolkas och används är dock frågor som är beroende av var, när och i vilket sammanhang de betraktas. Och för människor i dag finns inte möjlighet att tolka en annan människas känslor bakom masken.

Lisbeth Sachs

16 Elever har rätt till bra skolböcker

Det är slående att det inte pratas mer om ett verkningsfullt hjälpmedel för bättre likvärdighet i den svenska skolan, nämligen skolböckerna. De ökar i betydelse när eleverna möter obehöriga lärare i klassrummen.

I rapporten ”Rätten till kunskap” är lärarfack, elevorganisationerna och (mindre förvånande) organisationen Läromedelsförfattarna överens; skillnaderna mellan skolor är oacceptabelt stora.

Mer än var femte skola har mindre än 400 kronor per elev och år att köpa läromedel för samtidigt som mer än var fjärde lägger över 1 000 kronor. Det finns en statistiskt signifikant skillnad mellan friskolor och kommunala skolor, till de förras fördel.

Den andel av elevkostnaden som skolorna använder till skolböcker har sedan det sena 1980-talet fallit med två tredjedelar.

Digitaliseringen, då – är det den som fått ned de relativa kostnaderna för skolböcker och fungerar digitala hjälpmedel lika bra? Knappast.

Rektorerna är i en helt annan utsträckning än lärarna benägna att svara att digitala hjälpmedel fungerar utan problem. Lärarna vittnar däremot om teknikstrul som kostar lektionstid och tvingar dem att ha en plan B för undervisningen. Och även om nät och datorer inte krånglar så ger skärmläsning sämre utfall bland eleverna, visar forskning.

Elevorganisationer har framfört till utredningen ”Stärkta skolbibliotek och läromedel”, som leds av förra statsrådet Gustav Fridolin (MP), att de upplever problem med skärmbaserade läromedel. De flesta elever vill ha tryckta böcker.

Det är lätt att sluta upp bakom deras krav på att skollagens avsnitt om en likvärdig skola ska ta upp läromedel. Utbildningsminister Anna Ekström (S) bör skriva ett tilläggsdirektiv om att först granska de stora skillnaderna mellan skolor, och sedan föreslå en klarare lagtext om rätten till bra skolböcker.

Jens Runnberg jens.runnberg@dn.se

16 Ledare: Sverige fortsätter att svika Malmös judar

En startpunkt är oktober 2000. Då hölls demonstrationer i Malmö till stöd för den så kallade andra intifadan, ett palestinskt uppror som utlöstes av att Israels premiärminister Ariel Sharon besökte Tempelberget, platsen för al-Aqsa-moskén, i Jerusalems Gamla Stad.

Demonstranterna angrep judiska butiksägare i Malmö, människor som inte på något sätt kunde hållas ansvariga för Sharons agenda. De brände en docka med Davidsstjärna på bröstet. Därefter talade Luciano Astudillo, då ordförande för Socialdemokraternas integrationspolitiska arbetsgrupp, utan att fördöma de antisemitiska yttringarna i demonstrationen. Efteråt sa Astudillo till Sydsvenskan (18/10 2000) att ”det är möjligt att han gjorde ett felsteg”, men att han ändå

ville protestera mot ”de upprörande händelserna i Mellanöstern”.

Några veckor senare skrev författaren och läkaren Salomon Schulman i samma tidning: ”Nazister och extrema islamister har ingått en helig allians. Judehatet förenar dem.” Expressen drog på ledarplats liknande slutsatser: ”Antisemitismen och våld mot judar och judisk egendom finns latent i många länder.” Och i Aftonbladet skrev Exporedaktören Stieg Larsson, sedermera världsberömd deckarförfattare: ”Demokratiska krafter måste med all kraft protestera mot försöken att förvandla krisen i Mellanöstern till antisemitisk hatpropaganda.”

I mer än tjugo år har vi vetat. Beläggen för Malmös problem med antisemitism kommer med jämna mellanrum. Stadens S-ledare Ilmar Reepalu som gång på gång gick vilse i sina formuleringar om judar och judehat. Barack Obamas sändebud mot antisemitism som kände sig tvungen att besöka Malmö.

Niklas Orrenius reportage om rabbinen Shneur Kesselman som ständigt trakasserades på stadens gator. Judinnor som vittnar om grova hatbrott i Rosengård. Judiska lärare som lever i skräck för elevernas judehat och inte vågar bära hebreiska halssmycken.

Gång på gång. Vi har vetat, vi vet. Och ändå fortsätter det.

”Malmös judiska elever är inte längre säkra”, lyder rubriken på måndagens debattartikel i Expressen. Där hänvisas till en ny rapport, ”Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap” av Mirjam Katzin som är Malmö stads samordnare mot antisemitism.

Stadens elever vittnar om rädsla, glåpord, antisemitiska skämt och en ”utbredd tolerans för antisemitiska uttryck”. Lärare berättar att Israel/Palestina-konflikten anses så laddad att de ibland undviker ämnet: Eleverna ”pratar ... aldrig om staten Israel, utan det är judarna. ’Judarna har gjort det’ och

'judarna mördade min faster'. De hatar Israel, därför hatar de judar".

Alla skolor i Malmö är inte trygga för judiska barn och unga, slår rapporten fast. 8 procent av lärarna uppger att de varit med om att elever inte velat delta i undervisningen om judendom eller Förintelsen. Andra lärare berättar om föräldrar som inte tycker att deras barn gör fel när de trakasserar judiska elever. Hur blir de barnen när de vuxit upp?

Vi har vetat. Ändå fortsätter det. Antisemitismen i Malmö, liksom i landet i stort, kommer från flera håll. Den frodas hos nazistgrupper som NMR, den pyr bland vissa av vänsterns "Israelkritiker" och den får ny luft av konspirationsteorier hos alltifrån svenska Trumpanhängare till vaccinetståndare.

Rapporten från Malmö gör klart att staden, och Sverige, länge har svikit judiska barn och ungdomar och dömt dem till ett liv i rädsla.

DN 16/3 2021

16 FN larmar om barn som berövas hela sin skolgång

Tio år av krig har tvingat ut miljontals syrisk barn i arbete. Tvångsgifte av barn och rekrytering av barn som soldater är andra negativa effekter av den långdragna konflikten. Det konstaterar Bo Viktor Nylund, landchef i Syrien för FN:s barnfond Unicef.

Vad betyder det för ett land att barnen inte kan gå i skolan? Finlandssvensken Bo Viktor Nylund har frågan aktuell varje dag, i sitt arbete för Unicef i Syrien.

– Under det senaste årtiondet har nästan fem miljoner barn fötts i Syrien, och ytterligare en miljon har fötts som flyktingar i grannländerna. Det är barn som inte vet om något annat i sina liv än död, flykt och förstörelse, säger Bo Viktor Nylund.

Han har arbetat på fältet för FN i nära ett kvarts sekel, i länder som Sudan, Sri Lanka och Burundi.

– Syrien hade ju en jämförelsevis hög utvecklingsnivå före kriget: god infrastruktur, bra tillgång till skolor och sjukvård. Det blir på något vis extra sorgligt att se att resurser som funnits på plats tills helt nyligen nu har raserats – och hur detta har drabbat dem som mest behöver hjälp och stöd, säger han till DN via telefon från Damaskus.

I stort sett all tillgänglig statistik pekar i nedslående och fel riktning. Sedan kriget började i mars 2011 har närmare 12 000 barn dödats eller skadats: det är ett barn var åttonde timme, dygnet runt, året om. Nylund påpekar att många fler barn förmodligen har drabbats, eftersom statistiken endast omfattar fall som FN har kunnat verifiera.

FN-statistiken visar också att närmare 6 000 barn, vissa så unga som sju år, rekryterats som soldater under de gångna tio åren. Såväl regeringstroga

miliser som regimfientliga grupperingar har använt sig av barnsoldater.

Men i dag är själva kriget inne i en mindre intensiv fas än för fem sex år sedan. I stället har andra negativa faktorer trätt fram som förlamat utvecklingen och särskilt drabbat barnen, konstaterar Bo Viktor Nylund.

– Under förra året slog ju covid-19-pandemin till. Samtidigt drabbades Syrien av en historiskt omfattande ekonomisk kris. Detta har ytterligare förvärrat situationen för barnen.

– För många familjer har nöden blivit så stor att barnen måste bidra till försörjningen. Vi har sett en alarmerande ökning av barnarbete och även barnäktenskap, säger Bo Viktor Nylund.

Han ser utbildningsbristen som det mest överhängande problemet som Syrien har att tampas med.

– Utbildningssystemet var landets stolthet före krisen, med 97 procent av barnen i skola. I dag är det en

tredjedel av Syriens alla barn, och då pratar vi om två tre miljoner, som inte går i skolan alls. Det kommer naturligtvis att få långsiktiga konsekvenser för dem i framtiden, men också för det syriska samhället och landet som helhet.

Trots alla mörka moln och all dyster statistik har Bo Viktor Nylund tillförsikt.

– Det kan ju bara bli bättre, eller hur? Och Unicef som organisation har ett allt bättre samarbete med myndigheterna. Arbetet på våra sex fältkontor flyter på bra, och vi har lättare att få in förnödenheter i dag än tidigare.

Erik Ohlsson

16 ”Svenska kyrkan håller sakta på att dö – hög tid att rädda den”

Är det ingen som bryr sig att Svenska kyrkan på många håll på landsbygden håller på att dö? Är det ingen som bryr sig att cirka 100 000 svenskar lämnar kyrkan?

Är det ingen som bryr sig att på 50 år har andelen som döper sina barn och gifter sig i kyrkan, gått ner med ungefär hälften? Är det ingen som bryr sig om att konfirmationen i vissa församlingar är ett minne blott?

Är det ingen som bryr sig att under en 30-årsperiod har hälften av de svenska kyrkoförsamlingarna försvunnit och lagts samman i storpastorat? Är det ingen som bryr sig att på de senaste 30 åren har antalet gudstjänstbesökare sjunkit med cirka två tredjedelar?

Är det ingen som bryr sig att det i 80 procent av Svenska kyrkans församlingar före pandemin samlades

mindre än 20 personer till gudstjänst? Är det ingen som bryr sig att Svenska kyrkan mår riktigt illa?

För att inte bara vara kritiker utan också göra något tog jag för några år sedan initiativ till ett bönenätverk kallat "Vägen" – namnet på de första kristna. Jag ville inte se Svenska kyrkan dö, men jag ville också se en tändning och en vändning.

"Vägen" vill vara ett positivt hejarop till alla goda krafter inom Svenska kyrkan som vill att den ska fungera till hjälp och tro för längtande och behövande människor. Andlig längtan och sociala behov finns.

I dessa coronatider kommer rapporter om hur människor söker upp kyrkans personal för samtal och tröst. Linnéuniversitetet i Växjö undersöker regelbundet om människor anser andliga värden viktiga i samhället. De senaste undersökningarna visar att de som menar att andliga värden är viktiga för ett samhälle har ökat från 20 till 40 procent under de senaste åren.

De sociala behoven finns också i det rika Sverige. Det kan diakonerna i församlingarna vittna om det.

Diakonerna är kyrkans viktigaste och bästa resurser i dag.

Svenska kyrkan är sedan urminnes tider svenska folkets kyrka. Med sin rikstäckning är den unik. Därför kan jag djupt sakna ett krismedvetande inom kyrkan – man fortsätter som om ingenting hänt.

Varför? Ett svar är rädsla och feghet. Man är rädd för att betraktas som inte politiskt korrekt i en kyrka, som tyvärr i hög grad styrs av politiker och det omkringliggande samhällets sekulära värderingar.

Den nyligen avlidne psalmdiktaren Lars Åke Lundberg föreslog för ganska länge sedan en haverikommission. Bönenätverket "Vägen" är ett försök att försöka hjälpa kyrkan.

Visst blir jag personligen uppmuntrad av mejl, när en biskop tackar för "strålande engagemang för vår kyrka" eller från en centralt placerad person som tackar för

”uppskattade insatser för vår arma svenska kyrka”. Men vi behöver bli många fler som vill hjälpa en kyrka som flämtar efter andan i en tid när många längtar efter ande.

Carl-Erik Sahlberg, före detta direktor, S:ta Clara kyrka, Stockholm

17 ”Demokratien hotas när folkvalda inte får rösta”

För ett år sedan fattades ett historiskt beslut, bara 55 ledamöter skulle delta i riksdagens vöteringar på grund av pandemin. Tolv månader senare är läget detsamma. Det skapar demokratiska utmaningar när enskilda ledamöter inte kan rösta utifrån egen övertygelse – även när det går emot partiets linje, skriver Nina Lundström (L).

DN. DEBATT 210317

Det har nu gått ett år sedan enskilda riksdagsledamöter förlorade makten och möjligheten att rösta efter eget huvud. Av pandemiskäl infördes en överenskommelse bland riksdagspartierna att endast 55 av 349 ska rösta på plats i riksdagen. Syftet var självklart att begränsa smittspridning genom att

begränsa antalet resor till och från riksdagen samt minska antalet ledamöter på plats i riksdagshuset. Överenskommelsen mellan partierna i riksdagen gjordes på grund av den extraordinära situation som spridningen av covid-19 orsakat. Ett klokt beslut då. Men långsiktigt skapar detta stora demokratiska utmaningar. Folkvalda äger sin röst och har rätten att rösta utifrån egen övertygelse. Om en ledamot vill rösta utifrån sin egen övertygelse går inte detta nu vilket är ett hot mot demokratin.

Arbetet i riksdagen har påverkats av pandemin precis som andra delar av samhället. Vi slutade ta emot besök i riksdagen. Det digitala språnget gjorde att utskottsmöten, och möten med externa aktörer, blev digitala. Digitala möten är nu del av vår vardag. Vi debatterar i webinarier och sänder live.

Digitaliseringen har snabbt skapat nya arbetsformer och tillgängligheten har ökat till att ha möten med hela Sverige. Detta kommer att bidra till att det politiska samtalet utvecklas positivt sett till större tillgänglighet tidsmässigt och geografiskt. Resandet har minskat

dramatiskt vilket är bra för miljön. Visst saknar många av oss möjligheten till vanliga möten. Det är så mycket av nyanser som försvinner i de digitala rummen speciellt när svåra frågor ska beredas, diskuteras och beslutas. Ibland vore det önskvärt att kunna ses fysiskt som när det närmar sig stora partibeslut. Man ska inte underskatta korridorsnacket och stämningslägen. Det kan kraftsamla till beslut och påverka beslutsfattare. Det finns risker med digitala möten. Den som sitter på makten sätter agendan över öppenheten eller bristen på densamma. Det är viktigt att vårda demokratiska arbetsformer i digitala möten likväl som på vanliga fysiska möten. Möjligheten att begära ordet, lägga förslag, kräva ordningsfråga och reservera sig är verktyg i det politiska arbetet som måste värnas.

Det vanliga är att ledamöterna i partigrupperna finner en gemensam linje, men ledamöter har alltid haft möjlighet att rösta efter sin övertygelse. Lojaliteten med partiet är traditionellt hög vid omröstningar i riksdagen. Den bygger på idén att ledamöterna ska genomföra det program som partiet gick till val på.

Samtidigt har varje riksdagsledamot fått ett personligt mandat av väljarna och har ingen formell skyldighet att följa partiet. Acceptansen för att rösta mot sitt parti varierar beroende på sakfråga, parti och om utfallet i en omröstning äventyras.

Personvalda riksdagsledamöter kan ha personligt engagemang i frågor som väljare uppskattat där väljare kan ha förväntningar på hur ledamoten sedan agerar i riksdagen. Om omröstningar framöver leder till att riksdagsledamöter i ett parti inte är överens är frågan vilka som ska få rösta? I dag avgör partierna vilka ledamöter som röstar i riksdagen.

Ingen vet i dag hur länge pandemin fortsätter och behovet av pandemiåtgärder över tid. Effekterna av vaccinationerna kan förhoppningsvis på sikt leda till en mer normaliserad tillvaro. Under tiden som restriktioner gäller kan det uppstå turbulens i sakfrågor som påverkar det parlamentariska läget vilket kan vålla demokratiska konsekvenser. Partierna har stor makt över utgången av omröstningar genom att välja vilka ledamöter som ska rösta. Ledamöter som

har annan uppfattning kan få svårt att göra sin röst hörd. Det är ett demokratiskt underskott om varje riksdagsledamot inte kan äga sin röst och sin rätt att rösta.

I kommuner, regioner och EU-parlamentet har folkvalda i dag möjlighet att rösta digitalt vilket innebär att folkvalda äger sin röst. Frågan är varför det inte under året har utvecklats digitala möjligheter för ledamöter i riksdagen att rösta digitalt? Vi röstar ju redan i dag elektroniskt genom att trycka på knapparna men vi kan inte rösta på distans.

Pandemiläget har lett till snabb utveckling av digitalisering och tekniska språng i politiska församlingar. Det har inte varit okomplicerat att under stark tidspress få regelverk, tekniska plattformar och kunskapsnivåer på plats men det har gått. Grunden för att rösta som folkvald är att varje ledamot äger sin röst. Digitaliseringen är en fantastisk möjlighet i att även utveckla demokratin. Nu kan förtroendevalda delta på nämndmöten i kommuner och utskottsmöten i riksdagen. Det finns, mitt i pandemins alla utmaningar

därmed några positiva effekter. Det är lättare för förtroendevalda att delta när möte kan ske på distans. Det går att spara in på många resor genom digitalt arbete.

Ödets nyck är att riksdagen i år uppmärksammar demokratin och 100 år av allmän rösträtt. Liberala kämpar och andra rösträttsaktivister genomförde i kampen för rösträtten en namninsamling som gav flera hundra tusen namnunderskrifter på papper. En enorm bedrift. År 2021 är ett år när rösträttens betydelse står i fokus. Detta kan även bli ett år när demokratin utvecklas trots utmaningar med digitaliseringen och riksdagen tar nya kliv för att modernisera arbetet.

Gör det möjligt för riksdagens 349 folkvalda ledamöter, trots pandemin, att kunna få äga sin röst genom att temporärt få rösta digitalt. Många viktiga frågor står på spel under våren.

Nina Lundström, riksdagsledamot (L)

17 S i Stockholm kräver helt ny kulturpolitik

Socialdemokraternas största distrikt, Stockholm, driver på för omfattande förändringar i partiets nationella kulturpolitik. Inför höstens stora partikongress presenteras 25 reformförslag.

– Det parti som inte vill leda kulturdepartementet har ingen framtidsvision på området, säger Lawen Redar, kulturpolitisk talesperson.

Kultur, ekonomi och klimat. Det är tre politikområden som prioriteras när Socialdemokraternas Stockholmsdistrikt nu tar sikte på den stora partikongressen, som äger rum i november.

Den gångna helgen klubbade distriktet 25 reformförslag för kulturpolitiken. Det bara tre år efter att partiet lade fram ett nationellt program på området,

även den gången efter påtryckningar från huvudstadens distrikt.

– Ett program kan beskriva färdriktningen. Men vi söker nu ett mandat från hela partikongressen för en helt annan kulturpolitisk inriktning. Vi måste verkligen tydliggöra att socialdemokratin tar kulturområdet på allvar, säger Lawen Redar, riksdagsledamot från Stockholm och partiets kulturpolitiska talesperson.

Med på listan över reformförslag finns en ny stor medie- och kulturpolitisk utredning, ett återinförande av estetiska ämnen som obligatoriska på gymnasiet, fri entré på regionala museer, en produktionsrabatt för filmproduktion i Sverige, samt flera justeringar för att skapa tryggare anställningar för kulturarbetare.

Lawen Redar säger att coronapandemin tydliggjort ojämlikheterna i Sverige när det gäller såväl tillgång till som möjlighet att utöva kultur.

– Det blir allt tydligare att det är avhängigt föräldrarnas inkomst eller utbildningsbakgrund. Det

här går stick i stäv med den socialdemokratiska kulturpolitik som vi i decennier har slagit oss för bröstet för.

Kulturpolitiken har under många år rankats lågt av väljarna inför riksdagsvalen. Lawen Redar menar dock att det blir allt tydligare att fler partier stärker sitt engagemang i frågorna, och ser själv två stora anledningar till att partiet nu måste ta dem på större allvar.

– Det ena är att vi riskerar att se en utveckling i Sverige där alltför många konst- och kulturskapare söker sig till andra yrkesområden. Det skulle vara ett enormt tapp för hela Sveriges kulturliv, och i förlängningen en fara för demokratin.

– Det andra är Sverigedemokraternas intåg på kulturområdet, som angriper den fria journalistiken och det fria kulturlivet som vi ser. Med det sagt behöver socialdemokratin växla upp sin kulturpolitiska agenda.

Socialdemokraterna har i flera års tid fått kritik för att man inte prioriterar kulturpolitiken. Finns det problemet kvar?

– Vi tänker gå till kongressen och säga att det inte får vara så längre. Vi behöver ta oss an kulturområdet på allvar. Kritiken är absolut befogad.

Behöver ni även ta tillbaka kulturministerposten, om ni kvarstår i regeringsställning?

– Det parti som inte vill leda kulturdepartementet har inte en framtidsvision på området. Men vi har det.

Vad är orsaken till att man inte har tagit strid för den ministerposten de senaste mandatperioderna?

– Jag tänker inte analysera vad skälet har varit, men jag ställer mig kritisk till att man inte tagit kulturområdet på större allvar. Det är misstag som vi inte får fortsätta göra.

Ser du brister i hur Miljöpartiet skött det uppdraget de senaste mandatperioderna?

– Nej, jag tycker att Miljöpartiet har skött det bra utifrån deras egen agenda. Man har gjort stora insatser bland annat i mediepolitiken och vårt samarbete fungerar bra. Men det som skiljer ett socialdemokratiskt parti mot ett miljöparti handlar om klass. Miljöpartiet är ett liberalt parti, vi socialdemokrater vill bekämpa ojämlikheten. Hade vi styrt kulturdepartementet hade samtliga reformförslag tagit utgångspunkt i att minska de ekonomiska skillnaderna.

Som Dagens industri rapporterat lägger partiets Stockholmdistrikt fram flera förslag som, om de går igenom, skulle driva Socialdemokraternas ekonomiska politik vänsterut. Bland annat tar man strid för en progressiv fastighetsskatt, höjd skatt på kapital, slopat rutavdrag och stopp för vinster i välfärden.

Även på kulturområdet presenteras reformer där partiet troligen får svårt att nå en majoritet i riksdagen, något Lawen Redar säger sig vara medveten om.

– Det parlamentariska läget får man hantera efter ett val när väljarna sagt sitt. Det tycks vara klart, som läget i opinionen är nu, att det kommer handla om ett givande och ett tagande, men ingen ska känna osäkerhet kring vad det är vi driver på det kulturpolitiska området.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

NÅGRA AV REFORMFÖRSLAGEN.

Socialdemokraternas Stockholmsdistrikt har klubbat 25 reformförslag inför partiets kongress, som äger rum i november. Här är elva av förslagen man vill verka för:

En ny media- och kulturpolitisk utredning som bland annat ser över de kulturpolitiska målen.

Ett nationellt regelverk som gäller för tillhandahållare av digitala sociala medier-plattformar.

Att förskolan och grundskolan ges ett tydligt kulturuppdrag.

Att estetiska ämnen ska vara obligatoriska i grundskolan och gymnasiet.

Att avskaffa reformen ”Skapande skola” i syfte att återinföra reformen ”Kultur i skolan”.

Att införa en kulturskoleramslag som garanterar att kulturskoleverksamhet bedrivs i hela landet.

Att filmproduktionsincitament införs i Sverige för att öka antalet filmproduktioner.

Att fri entré-reformen utökas till regionala museer och en strategi för samlingarnas bevarande tas fram.

Att konstutövare anställs på statliga, regionala och kommunala kulturscener och institutioner.

Att så kallade ”kombinatörer” ges rätt till a-kassa, pension och sjukförsäkring.

Att den ekonomiska och sociala tryggheten stärks för kulturarbetare. Bland annat genom anpassningar av de generella trygghetssystemen.

Källa: "Handlingsplan för en socialdemokratisk kulturagenda", S i Stockholm.

17 Distansundervisning ny börda för familjer med barn med adhd

För att klara distansundervisningen har trebarnsfamiljen Coard blivit särboende. I familjen Hazelius får Malin skynda hem från jobbet vissa förmiddagar för att hennes tonåring inte ska försova sig.

Distansundervisningen under pandemin har medfört ökad stress i många familjer – samtidigt som vissa elever tycker om den.

Pandemin förändrade livet

Del 3

I ett års tid har coronaviruset påverkat våra liv. Hur har arbetet, vardagen och fritiden förändrats? I Insidans serie möter vi människor som påverkats på olika sätt. Tidigare delar publicerades 14/3 och 15/3.

När distansundervisning infördes i gymnasier och flera högstadieskolor förra året fann sig familjen Coard plötsligt i en svår situation. Samantha och hennes man arbetade hemifrån, samtidigt som deras två äldsta barn också skulle studera hemifrån.

– Det går inte att vara fyra personer hemma hela dagarna i en lägenhet, varav två av barnen nästan är vuxna. Det blir ständiga konflikter om vem som ska sitta var och vilka som ska vara tysta för att någon annan har ett zoommöte. Det är ett skäl till att vi har delat på oss under pandemin, berättar Samantha Coard.

Samanthas man bor nu på familjens landställe på Ingarö tillsammans med sönerna, som är 16 och 18 år gamla. Samantha bor kvar i lägenheten i stan tillsammans med den 12-åriga dottern, som går i sexan och fortfarande har skolundervisning. Familjeumgänget har begränsats till helger och lov. Och ett flertal olika Messengertrådar.

18-åriga Fidel, som har adhd, tycker att det är lättare att koncentrera sig ute på landet. För honom har distansundervisningen inneburit ett lyft i skolarbetet.

– Innan pandemin hade jag F-varning i fyra-fem ämnen, men förra året började jag återhämta mig så snabbt att jag till och med låg före folk i vissa ämnen. I ämnen som jag inte trodde jag skulle få betyg fick jag i stället B eller C. Det var en chock, säger Fidel Coard på telefon.

Att inte behöva åka fram och tillbaka till skolan innebar färre stressframkallande vardagsmoment. Fidel saknar vännerna i stan, men ser ändå distansundervisningen som positiv på det stora hela.

– Mycket med adhd är att jag måste känna mig bekväm. Här ute behöver jag inte anpassa mig till någon annan. Jag kan gå ut och höra fåglarna kvittra. Det kanske låter klyschigt, men jag tror att det här egna utrymmet har varit bra för mig.

Samtidigt har distansundervisningen inneburit en ny sorts stress för Fidels mamma Samantha. Barn och unga med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning behöver ofta extra stöd från vuxenvärlden med att planera sin vardag. När undervisningen sker på distans försvinner stödet från lärare och specialpedagoger. Detta ansvar hamnar ofta på föräldrarna.

– Till slut blev det för mycket att hålla reda på och organisera, för många informationskanaler och digitala plattformar. Och Fidel är för stor för att jag ska kunna styra hans liv på mikronivå. I höstas kom han efter i skolarbetet och hela distansundervisningen bygger på att jag och min man hela tiden hjälper till och stöttar, säger Samantha.

Även Malin Hazelius familjepussel har blivit svårare på grund av distansundervisningen under pandemin. Hon bor 20 minuters promenad bort från arbetet som sjuksköterska på Smart Psykiatri i Mörby Centrum. Varannan vecka, då hon har sina tre barn hemma hos sig, promenerar hon ofta tillbaka på förmiddagen för att väcka sin 16-åriga son om han har sovmorgon. Han

har adhd och behöver hjälp med struktur och organisation.

– Om jag börjar jobba klockan halv åtta kan jag behöva gå hem igen klockan halv tio. Som mamma blir jag utbränd, säger Malin Hazelius, som menar att distansundervisningen har lett till att man som förälder blir mer av en projektledare.

Det nya under pandemin är att Malin måste hålla koll på sonens schema. Förut räckte det med att se till att han kom till skolan, så ordnade sig resten. Nu får han många gånger frånvaro för att han missat var han ska gå in någonstans.

Tidigare tränade sonen fotboll tre gånger i veckan och hade match på helgerna.

– Fotbollen gjorde att han fick röra på sig, vilket är viktigt när man har adhd. Men när restriktionerna infördes lade man ner träningarna och där tappade han nog sin motivation för fotbollen.

Malins yngsta dotter går sista året i gymnasiet och har nyligen fått diagnosen add, som innebär att man har svårt att koncentrera sig.

– Hon har det värre. Betygen hon får nu är de viktigaste i hennes liv, för att hon ska kunna söka till högskola.

I och med distansundervisningen riskerar stillasittandet att bli större.

– När de går till skolan får de ändå komma ut en stund och får lagad lunch. Nu blir det ofta dålig mat när de måste fixa något själva. Det är jättetråkigt, men jag kan inte springa hem från jobbet hela tiden, säger Malin.

När vardagsrutinerna sätts ur spel är det lätt hänt att någon med adhd eller andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar hamnar i en ond cirkel. Det kan vara viktigt att ta sina mediciner i rätt tid – och om frukosten äts för sent kan det i sin tur påverka medicinintaget. Malin Hazelius barn har tidvis vänt på dygnet:

– I och med att de är hemma kanske de vaknar lite senare än i vanliga fall, till exempel om de har sovmorgon. Då kanske de börjar plugga på kvällen i stället, förklarar Malin Hazelius, vars tre barn har ett annat efternamn.

Distansundervisningen under året som gått har fått allvarliga konsekvenser för många familjer i Sverige. Det visar en ny studie från Karolinska institutet av Lisa Thorell och Lotta Borg Skoglund. Bland föräldrar till barn med adhd rapporterar hälften negativa effekter av distansundervisningen. Även en fjärdedel av föräldrarna i familjer utan neuropsykiatriska problem upplever distansundervisningen som negativ, visar enkätundersökningen.

– Det rör sig mycket om ökade konflikter i familjer. Mellan föräldrar och barn, mellan syskon men också mellan föräldrar som har fått svårare att få ihop livet. Mycket av ansvaret för distansundervisningen har hamnat på föräldrarna, och våra data visar att det är mammorna som gör nästan allt jobb. Mammor har tvingats dubbelarbета under pandemin – först på sitt

vanliga jobb, och sedan som lärare för sina barn, säger Lotta Borg Skoglund, forskare på Karolinska institutet och överläkare på Smart Psykiatri.

Återkommande problem som föräldrarna angett i fritextsvaren handlar – förutom ökade konflikter – om ohållbar arbetsbelastning och problem med att barnen rör sig mindre och äter sämre. Det finns också en stor oro kring att barnen har fått mer tid framför skärmar och datorspel.

– Vad vi också kunnat se är att problemen är absolut värst i familjer där man har barn med neuropsykiatriska diagnoser. En väldigt liten andel av de barn som i normala fall behöver särskilt stöd i skolan har fått ett sådant stöd under distansundervisningen. Och en ännu mindre andel tyckte att det stödet man fick var tillräckligt hjälpsamt, säger Lotta Borg Skoglund.

En annan negativ effekt av distansundervisningen är att den förstärker ojämlika förutsättningar, menar Lotta Borg Skoglund.

– Vi vet att barn i socioekonomiskt utsatta familjer tappar mer färdigheter under till exempel ett sommarlov än vad barn i starka familjer gör. Man tappar inte bara sitt välmående utan mer av sin läsförmåga och andra teoretiska kunskaper. När vissa har tappat väldigt mycket och andra ingenting kommer det bli en stor utmaning för lärarna att samla ihop klasserna igen efter pandemin.

Har du något råd till de familjer som just nu kämpar med distansundervisningen?

– Man kan försöka hjälpa sina barn att bibehålla så många hälsosamma rutiner som möjligt.

När livet ter sig onormalt blir det ännu viktigare med rutiner för när man ska sova, när man ska vakna, när man ska äta och när man ska röra på sig. Även tiden man spenderar framför datorn med saker som inte är skolrelaterade spelar roll, menar Lotta Borg Skoglund.

– Med det sagt är det ännu svårare för föräldrarna att skapa de rutinerna i dag, eftersom det finns så lite att erbjuda barnen när ingenting är öppet.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

Studien.

”Distansundervisning under covid-19-pandemin” är ett samarbete med forskargrupper från sju europeiska länder: Sverige, Tyskland, Belgien, Storbritannien, Italien, Spanien och Nederländerna.

Studien visar mer negativa effekter i familjer där ett barn har adhd, men även familjer utan barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning rapporterade många påfrestningar och svårigheter.

Även om familjer i Sverige haft stora problem har det varit ännu värre i flera andra länder, där skolan hållit stängt fler årskurser.

I Tyskland och Storbritannien var det få skolor som över huvud taget klarade av onlineundervisning vårterminen 2020.

En stor andel av barnen i andra länder fick enbart en till två timmars undervisning om dagen.

I studien svarar föräldrar till barn som distansundervisats under pandemin under minst två veckor på en anonym, digital enkät. Rekryteringen skedde via kontakt med skolor, patientorganisationer och social media.

Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Samlingsbeteckning på diagnoser som adhd, add och autism.

Adhd innebär ofta svårigheter med uppmärksamhet, impulskontroll och överaktivitet. Cirka fem procent av alla barn har adhd.

Add är adhd utan hyperaktivitet, med tyngdpunkt på uppmärksamhetsproblem.

Källa: Riksförbundet Attention

”Superföräldrar”

Samantha Coard arbetar som tv-producent. Tillsammans med Nathalie Boujenbe har hon gjort programserien ”Superföräldrar” för UR, som har premiär den 8 april på SVT klockan 22.30.

”Superföräldrar” handlar om att vara förälder till barn med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. I programmet medverkar både Samantha och Fidel.

17 Fälldin bröt tystnaden i köket

Det är ett år efter att Centerns partiledare i december 1985 tog sin rock och keps och slog igen dörren till sitt rum i riksdagshuset. Han lämnade det politiska livet i Stockholm för att aldrig mera återvända.

Han hade varit Centerns partiledare i fjorton år och var statsminister åren 1976–1978 och 1979–1982.

En sista gång toppade hans namn löpsedlarna. Han for hem till gården och teg som muren. Men nu hade jag och fotografen Åke Malmström fått klartecken för en intervju i köket dit han släppte in medier ibland, till exempel mästern fotografen Lennart Nilsson (NoN 6 mars).

När vi kom satt Thorbjörn Fälldin i köket iklädd blåställ. En rejäl slidkniv var fäst i bröstfickans knapp. På fötterna hade han grovstickade raggsockor.

När jag vid påtåren frågade om hans kontakt med partiet efter att han avgått som partiledare kom det lugna svaret som blev förstasidesrubrik och löpsedel:

– Jag avgick inte, jag fick foten, det är inget att hymla med, sade Fälldin och knackade ur pipan i askfatet.

Det gångna dryga året hade varit det mest dramatiska i hans liv: först fick han sparken i Centerpartiet, sedan den ”onda drömmen” med mordet på Olof Palme och ett par månader efter inträffade kärnkraftskatastrofen i Tjernobyl.

– Vi fick radioaktiviteten in på skinnet ända här uppe i Ramvik, men allra värst drabbades ju samerna, sade Fälldin.

Efter ett långt samtal om kärnkraften, sport och landsbygdens framtid gick vi ut på tunet och såg ut över omgivningarna från den högt belägna, rödfärgade gården.

Fälldin framhöll att han inte kände det som något nederlag att vara lantbrukare igen. Första månaderna

fick han svår träningsvärk efter arbetsdagarna på åkrarna och i skogen. ”Men flåset har förbättrats efter hand. Jag ångrar inte att jag tackat nej till manschettjobben jag erbjudits.”

Bondsonen som blev toppolitiker var hemma i byn igen, sextio år fyllda.

– Där borta nedanför berget ligger mitt föräldrahem. Brorsan Åke driver jordbruket i dag. Och i närheten hade både farfar och morfar sina småbrukarställen.

Tillsammans med hustrun Solveig trivdes Thorbjörn Fälldin som bonde. På åkerfälten i hembygden kunde han glömma stressen och pressen och sårande satirer under åren som ledande maktperson i huvudstaden.

Bitterheten mot partiet lade sig med tiden och han återvände till Centerns riksstämmor som hedersgäst.

Han avled hemma på gården 2016. Thorbjörn Fälldin blev 90 år.

Sören Löfvenhaft

18 Ledare: Släpp kulturen fri från politikens bojor

Tillsätt en ny medie- och kulturpolitisk utredning som ska se över de kulturpolitiska målen. Inför ett ”filmproduktionsincitament” för att ge fler filminspelningar i Sverige. Anställ konstutövare på statliga, regionala och kommunala kulturscener och institutioner.

Så låter ett axplock av de 25 förslagen i den socialdemokratiska ”kulturagenda” som nyligen klubbades av partiet i Stockholm (DN 17/3). Enligt Lawen Redar, den kulturpolitiska talespersonen, gäller det nu för S att växla upp på området.

Idén att ta ett större och allvarligare grepp om kulturpolitiken är inte dum alls. De liberalt sinnade partierna borde presentera ett svar: En handlingsplan

för en liberal kulturagenda. Här är ett utkast på vad en sådan borde innehålla:

- Tillsätt för allt i världen ingen utredning som ska se över några kulturpolitiska mål. Det är bara i yttersta nödfall som politiker alls ska formulera sådana ståndpunkter – det klarar utövarna bäst själva, utan politiker och byråkrater. Kulturen ska vara en vildvuxen trädgård, inte ett hårt beskuret bonsaiträd.
- Avpolitiserar kulturen. Släpp den fri. I decennier har politikens vänsterkrafter strävat efter att stöpa de sköna konsterna i ideologiska former. Såväl röda som gröna kulturministrar har närt drömmen om att göra kulturen till ett propagandarör för tidens radikala trendideologier. Det avslöjar samma instrumentella kultursyn som i SD:s drömmar om att gynna en nationalistisk kultur som ska forma goda patrioter.

Att Alliansen under åtta år vid makten inte stakade ut en ny riktning och lossade politikens grimma på kulturen var ett monumentalt misslyckande.

- Rensa bort politiken ur stödbyråkratin. Det kommer otaliga larm från kulturskapare om hur ansökan om bidrag i dag måste tryfferas med kodord om att verket handlar om normer, makt, genus, etnicitet och identitet. Konstnären själv ska bestämma över sitt verk, kulturbyråkrater ska inte styra skapande med skattemedel.

- Låt kulturen vara ett självändamål. Film ska inte vara nyttig, romaner – inklusive barnböcker – måste inte vara uppbyggliga, konstens uppgift är inte att skapa en politiskt medveten människa. Om inte konstnären själv vill.

- Ta Filminstitutet som varnande exempel på hur kulturpolitik absolut inte ska bedrivas. I årtal har institutet, den närmast monopolistiska makthavaren inom svensk film, arbetat för att politisera och likrikta. Konstnärliga filmvisioner har kvävts under kvotering och normkritik. Politiken har löpt amok på kulturens bekostnad.

- Våga säga nej. De senaste åren har sett varningsskyltar om omoralisk konst på museer, alltmer politiska utställningar, krav på utrensning av böcker. Det är inte fel att sådana debatter förs, men en liberal kulturpolitik innebär att man aldrig lägger sig platt för censurkrav utan noga väger argumenten om kravens rimlighet.

- Släpp tanken på kulturen som uppfostringsmedel. ”Miljöpartiet är ett liberalt parti, vi socialdemokrater vill bekämpa ojämlikheten”, säger Lawen Redar. Och det kan man vilja, men just kulturen är inte ett lämpligt redskap. Om politikerna låter den frodas i fred kommer den att bli både jämlik och ojämlik i en salig blandning.

Det kommer att finnas något för alla, men allt kommer inte att vara för alla. En del kommer att vara brett och tillgängligt, annat smalt och krävande. Så når man riktig skaparglädje, riktig mångfald.

DN 17/3 2021

18 Rasismen är lika närvarande i vården som i resten av samhället

Det är plågsamt att föreställa sig hur det skulle kännas att vara svårt sjuk, söka hjälp – och sedan inte bli trodd. Såsom i historien om den ”kulturella svimningen”, som nu är uppe i domstol. Ett äkta par tillkallade ambulans och berättade att mannen, som var 32 år och själv läkare, hade ådragit sig en skada i huvudet under sin fotbollsträning föregående dag. Nu hade han drabbats av kraftig huvudvärk och kräkningar, och förlorade medvetandet till och från.

Men ambulanssjuksköterskan menade att mannen bara låtsades. I journalen skrev han vidare att denne ”kved” och ”spelade medvetlös”, och att tillståndet skulle betecknas som ”kulturell svimning”.

På akuten fick mannen vänta i en och en halv timme innan någon läkare tog sig an honom. Då konstaterades snabbt att han hade drabbats av en massiv hjärnblödning. När det gäller hjärnblödningar handlar det om minuter, och mannen hade hunnit bli mycket illa där. Han blev kvar på sjukhus i ett års tid, med svåra neurologiska skador. Sedan fick han komma hem. Men han återhämtade sig aldrig helt. Sommaren 2019 avled han i sviterna av en lunginflammation.

Att något sådant här alls kunnat inträffa är illa nog. Men ännu värre är att Västra Götalandsregionen slår ifrån sig och menar att det inte alls varit fråga om diskriminering. Så vad ska man i så fall kalla det?

Rasism, det vill säga fördomar gentemot andra på basis av deras ursprung, är i våra dagar inte längre bara tron på en raslära som placerar personer med vitt skinn allra överst i förnämlighetens pyramid, och sedan rangordnar resten i fallande ordning ju mörkare hy de har. Den moderna rasismen hävdar fortfarande saker som att judar styr världen, att svarta är primitiva och

att muslimer är våldsamma – men det handlar inte längre om att de ”har det i blodet”, utan om deras ”kultur”. Det vore underligt om denna rasism inte var lika närvarande i vården som i resten av samhället.

I just det här fallet visste inte ambulanssköterskan exakt varifrån mannen i fråga kom. Han gjorde en okulärbesiktning av hans yttre helt enkelt, och fällde sedan det ickemedicinska avgörandet att det var fråga om en kulturell simulant.

Den vårdpersonal som sent omsider tog över gjorde omedelbart en lex Maria-anmälan på grund av journalens oprofessionella innehåll. Inspektionen för vård och omsorg har riktat skarp kritik mot att sköterskan inte följde rutinerna.

Och i veckan inleddes alltså rättegången. Låt oss hoppas att den öppnar Västra Götalandsregionens ögon, på det att den ska inse allvaret och aktivt arbeta för att något såhär ohyggligt aldrig ska kunna inträffa igen.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

18 ”Stor risk för digitala missgrepp i skolan”

Fyra av fem lärare anser att arbetet skulle bli mindre givande med en ökad andel fjärr- och distansundervisning. Nästan varannan skulle allvarligt överväga att byta yrke, enligt en ny rapport. Det senaste årets nödlösningar får inte bli bestående, skriver Lärarförbundet.

DN. DEBATT 210318

Pandemin har medfört att många skolor fått ställa om till digital undervisning, helt eller delvis. I Lärarförbundets rapport ”Digitalisera inte bort lärarprofessionen” presenteras nu för första gången en helhetsbild av hur lärare och skolledare upplevt det gångna året och vilka slutsatser de dragit.

Rapporten bygger på svar från nära 5 000 slumpmässigt utvalda medlemmar i Lärarförbundets

panel hos Kantar Sifo. I sex olika undersökningar berättar de om utmaningar de tampats med under pandemin – men också om sina farhågor för att det senaste årets nödlösningar ska bli bestående. Många lärare varnar för att tekniskt möjliga digitala arbetssätt kan komma att tränga ut pedagogiskt bättre arbetssätt när förhållandena i samhälle och skola återgår till det normala.

En hel del skolhuvudmän framställer, med Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Friskolornas riksförbund i ryggen, coronakrisens påtvingade undervisning via webbkameror som en framgång. Ser vi till lärarkårens faktiska erfarenheter är bilden en annan.

Inte minst bekräftar våra undersökningar vad många befarat – att elevernas socioekonomiska bakgrund har stor betydelse. Nästan två tredjedelar av de elever som av lärarna bedöms komma från socioekonomiskt svaga hem anses ha dåliga eller mycket dåliga förutsättningar för digital undervisning i hemmiljön.

När det gäller elevernas tekniska förutsättningar är resultaten alarmerande, särskilt inom vuxenutbildningen. Nästan fyra av tio lärare i vuxenutbildning svarar att deras elever har mycket eller ganska dålig tillgång till digitala verktyg. En tredjedel uppger att deras elever helt saknar tillgång till it-support.

Flera studier pekar på att teknisk och pedagogisk support är avgörande för en väl fungerande användning av digitala verktyg i skolan. Samtidigt ser lärarnas verklighet helt annorlunda ut. I en undersökning som Lärarförbundet genomförde 2019 svarade en av tio lärare att de helt saknade tillgång till it-support. Bland de lärare som hade tillgång svarade åtta av tio att de ändå inte fick hjälp när de behövde det. När vi under pandemin ställt dessa frågor igen kan vi se att problemen fortfarande är stora. Även om andelen som helt saknar tillgång till it-support är liten, bara 6 procent, får sju av tio lärare fortfarande inte hjälp när de behöver det.

En viktig aspekt är att det i skolan måste finnas it-pedagogiskt stöd med kompetens i såväl digital didaktik som i att integrera digital teknik i undervisningen. Vår rapport visar att fler än två av fem lärare saknar tillräcklig tillgång till detta stöd.

Mot bakgrund av sina erfarenheter från pandemiåret menar nu en majoritet av lärarna att mer fjärr- och distansundervisning kommer att göra det svårare att nå kunskapsmålen. I grund- och gymnasieskolan gäller det inte mindre än sju av tio lärare. Ännu fler, nio av tio lärare i grund- och gymnasieskolan, tror att en ökad andel fjärr- och distansundervisning efter pandemin kommer att göra det svårare att nå skolans sociala mål.

När undervisningen blir mer digital påverkas lärarnas upplevelse av yrket mycket negativt. I vår senaste undersökning uppger fyra av fem lärare att deras jobb skulle bli mindre givande med en ökad andel fjärr- och distansundervisning – en siffra som kan jämföras med att drygt hälften svarade likadant när samma fråga ställdes i maj i fjol. Det är sannolikt så att många lärare

nu tydligare överblickar den digitala undervisningens baksidor.

Även omvärldens syn på yrket påverkas, menar lärarna. I december uppgav 48 procent att de tror att läraryrkets status kommer att sänkas med mer fjärr- och distansundervisning, i maj var motsvarande siffra 32 procent.

Vidare tror sju av tio skolledare att deras uppdrag skulle försvåras. Tänkbara förklaringar är de svårigheter som ligger i att på distans ansvara för lärarnas arbetsmiljö och skapa kollegialt lärande.

Trots alla dessa utmaningar tror drygt hälften av lärarna att inslag av distans- och fjärrundervisning kommer att bli vanligare efter pandemin. Risken är att de får rätt, och att det i så fall får kännbara konsekvenser. Hela 47 procent av lärarna uppger nämligen att de allvarligt skulle överväga att byta yrke om andelen fjärr- och distansundervisning ökar framöver.

Vad SKR och andra ser som en lösning på lärarbristen riskerar i praktiken att spä på densamma. En strävan efter lägre kostnader ligger outtalad mellan raderna. Besparingar där ökad digitalisering gör elevgrupperna större och lärarna färre kan ses som lockande, men medför betydande risker för utbildningens kvalitet.

Lärarförbundet anser att digitala arbetssätt måste bygga på fungerande tekniska lösningar och på lärarnas involvering – en slutsats med starkt forskningsstöd. Lärare behöver få styra över de pedagogiska redskapen även när de är digitala, och få avgöra om digitala lösningar ska användas eller ej. Digitaliseringen i skolväsendet behöver rätt förutsättningar och ske på rätt grund:

1 Låt lärarkårens behov och professionella kontroll styra skolans digitalisering – inte kortsiktiga ekonomiska intressen som devalverar läraryrket.

2 Säkerställ att alla skolor har tillgång till bra infrastruktur, ändamålsenliga digitala verktyg samt fungerande teknisk och it-pedagogisk support.

3 Bedriv fjärr- och distansundervisning endast i undantagsfall. Granska alltid digitala undervisningsformer innan de startar utifrån den kvalitetsförlust de riskerar att medföra.

4 Utvärdera det regelverk som träder i kraft under 2021 för fjärr- och distansundervisning, innan nya förslag om utvidgad fjärr- och distansundervisning ens kommer på tal. Den tillfälliga förordning som medger utökad fjärr- och distansundervisning under pandemin gäller fram till sommaren 2022, men bör avskaffas tidigare så fort smittläget medger det.

5 Reglera den i dag helt oreglerade fjärr- och distansundervisning i vuxenutbildningen samt säkerställ tillgången på digitala verktyg och it-support.

Utbildning som inte går i takt med den tekniska utvecklingen har självfallet ingen framtid. Utmaningen ligger i att tillvarata de tekniska möjligheterna så att de leder till verklig samhällsnytta i stället för att låta tekniken i sig stå i centrum eller låta införandet präglas av en kortsiktig ekonomism.

Många talar om digitala språng under pandemin. Det som avses är primärt att användningen av digitala verktyg ökat – inte att kvaliteten i verksamheten nödvändigtvis har gjort det. Lärarförbundets rapport visar att skola och utbildning i själva verket löper en stor risk för digitala snedsprång som devalverar läraryrket och försämrar skolans kvalitet.

Johanna Jaara Åstrand, ordförande Lärarförbundet

18 Allt fler barn smittas av viruset – tufft läge i skolorna

Barn och unga som smittats av coronaviruset fortsätter att öka och nästan var femte smittad är nu 19 år eller yngre. Det hänger ihop med att den brittiska och mer smittsamma virusvarianten dominerar i många regioner.

Det gör att läget på många skolor blivit allt mer ansträngt.

Andelen barn och unga som smittats av corona fortsätter att öka. Enligt färskta siffror från Folkhälsomyndigheten stod personer i åldersgruppen 0–19 år för 18 procent av det totala antalet fall som rapporterades under vecka nio.

Samtidigt kommer det rapporter om en ökad generell smittspridning från de flesta länen i landet, enligt länsstyrelsernas senaste lägesrapport till regeringen.

Ökningen av den smittsamma brittiska varianten tros även ligga bakom den stora spridningen i de yngre åldersgrupperna.

Det gör att många län rapporterar om ett väldigt ansträngt läge inom förskola och skola vilket i sin tur medför att man på många håll i landet har beslutat sig för att fortsätta med fjärr- och distansundervisning.

Både på högstadie- och gymnasieskolor. I några fall även för elever i ännu lägre årskurser.

Ett län som har drabbats hårt är Halland där den brittiska varianten har tagit över och är i majoritet.

Även i Region Stockholm, Jönköping och Kalmar uppges den mer smittsamma varianten dominera.

– Vi vet att den är mer smittsam, och nu ser vi att så mycket som 75 procent av alla smittade i regionen har den brittiska varianten, säger Johanna Wiechel Steier som är kommunikationsdirektör i Region Halland.

Det gör att läget på skolorna är mer ansträngt med fler smittade.

– Det hänger ihop med att det är en ökad spridning av den smittsamma varianten, om det finns en utbredd smitta i samhället så sprider den sig i skolorna också, säger Johanna Wiechel Steier.

Nästan 600 barn i åldrarna 0–9 har konstaterats vara smittade i regionen. I åldrarna 10–19 är de så många som 3 672 smittade av totalt 26 000 i samtliga åldrar.

– Vi har inte sett en jättehög spridning bland de små barnen utan snarare bland de ”yngre” eleverna, säger Johanna Wiechel Steier.

Många av de allra äldsta har blivit vaccinerade och de flesta smittade är i arbetsför ålder, mellan 20 och 60 år.

– Det får oss att tro att den största spridningen sker på arbetsplatser. Därifrån tar man sedan med sig smittan hem till familjen och barnen, som sedan tar den vidare till skolan.

Varberg, Hylte och Kungsbacka är några av kommunerna i regionen som rapporterar ett ansträngt läge på skolorna.

Det gör att man har utökat fjärrundervisning för årskurserna 7–9 ända in i april.

På Hedeskolan i Kungsbacka, och även ytterligare en grundskola i kommunen, har man tvingats övergå till distansundervisning för elever i mellanstadiet.

Men bara tillfälligt, hoppas Maria Andersson som är skolchef i Kungsbacka.

– Det har blivit ansträngt på vissa enheter och det beror framför allt på att det är personer i personalen som har blivit sjuka, säger hon.

Den ökade smittspridningen och restriktionerna för skolor och idrottsanläggningar riskerar att leda till svåra konsekvenser för barn och unga.

Rapporten från Länsstyrelserna varnar för ”betydande svårigheter” att upprätthålla kvaliteten i

undervisningen som en följd av bland annat distansundervisningen.

– Det är något som vi från smittskyddet hela tiden måste ta med i bedömningen när vi diskuterar åtgärder tillsammans med kommunerna. Vi behöver hela tiden väga risken för att smittan ska sprida sig, mot vad eventuella åtgärder riskerar att göra med folkhälsan på sikt, säger Johanna Wiechel Steier.

Risken med den ökade spridningen i skolor är att läsåret måste förlängas för många elever.

”Det kan påverka deras möjligheter att få ett slutbetyg som de behöver för att komma in på universitet och högskola”, skriver länsstyrelserna.

Även unga människors möjligheter att få sommarjobb har försvårats på grund av den ökade smittspridningen.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Länsstyrelsernas rapporter om hur barn påverkas

Stockholm,

Jönköping, Kalmar, Halland med flera: Den brittiska varianten ökar och dominerar.

Dalarna

Utbrott bland personal på förskola. Verksamheten tillfälligt stängd.

Gävleborg

I Gävle går barn från vissa områden till skolan trots symtom. Två kommuner uppger att idrottsföreningar inte följer regler. Ockelbo har fjärrundervisning för samtliga mellanstadieelever veckan efter sportlovet.

Gotland

Distansundervisning för alla elever i högstadie- och gymnasieskolor förlängs.

Värmland

Hagfors stänger en F–3-skola

Västernorrland

Distans för högstadiet i de flesta kommunerna efter sportlovet.

Blekinge

Nedstängning av en idrottsanläggning leder till att föreningar bokar lokaler för ungdomsidrott i andra kommuner.

Övrigt

Brist på personal inom skola och barnomsorg har lett till en hög arbetsbelastning.

Frånvaron av lärare och elever, samt distansundervisning, riskerar att leda till försämrade studieresultat.

Regelbundna konflikter mellan verksamhetsutövare och vårdnadshavare om regler.

Rapporter om våld i nära relationer och mot barn, svåra sociala konsekvenser samt psykisk ohälsa.

Källa: Länsstyrelsernas lägesrapport

18 Johan Hilton: Inga digitala satsningar kan ersätta den - levande, brokiga scenkonsten

Ett år in i pandemin har min nyfikenhet på den digitala scenkonsten förbytts till en eftertrycklig gäspning.

För ett knappt år sedan fördes en debatt här i DN. Den handlade om den digitaliserade teatern och drog igång med en text av Kristina Lindquist: ”Nej, digital teater är faktiskt inte scenkonst på ett enda sätt” (6/4 2020).

I texten vände sig Lindquist mot den peppiga nybyggarandan i pandemins initialskede. ”Inget virus kan upphäva teaterns grundlagar om tidens gång, kroppars närvaro och kanske viktigast av allt: känslan av att som publik sätta sig själv på spel”, skrev hon.

”Utan otrygghetens överenskommelse i rummet finns ingen teater.”

Min lite mesiga vana trogen stod jag då fortfarande på alla tänkbara ben samtidigt. Nej, digital teater är visserligen inte riktig teater, men den är åtminstone något. Man ska inte underskatta värdet av att ha någonstans att vända sig, nu när man inte får ta del av den äkta varan. Hellre scenkonst via skärm än ingen alls.

Såhär ett år in i pandemin har min vankelmodighet utbytts mot en eftertrycklig gäspning varje gång jag får höra om ytterligare en digital scenkonstsatsning. Det ska inte skyllas på de olika initiativen i sig – scenkonstnärer lagar naturligtvis efter läge och söker nya vägar att hitta ut i tider av restriktioner – utan på att den verkliga scenkonsten inte tål kompromisser särskilt bra.

I höstas lanserade till exempel brittiska National theatre sin app ”NT at home” och dukade upp ett smörgåsbord av teatrala läckerheter:

”Körsbärsträdgården” med Zoë Wanamaker, ”Mosquitoes” med Olivia Colman, ”Cat on a hot tin roof” med Sienna Miller och Jack O’Connell. Jag slog till direkt och betalar sedan dess en månatlig summa för fröjden att se några av den engelskspråkiga teaterkonstens stjärnor via skärm hemma. Här skulle det goffas.

Men när jag nyligen gjorde ett återbesök i appen upptäckte jag att jag visserligen påbörjat ett antal föreställningar, men hittills inte lyckats fullfölja en enda. Oftast gör jag halt någonstans i pausen och alltid under samma förevändning: jag kollar klart i morgon. Vilket naturligtvis aldrig sker.

För det uppstår ofta en oavsiktlig distanseringseffekt när man tar del av en föreställning avsedd för ett - fysiskt rum nedkrympt till smartphoneformat, någonting som snarast påminner om estetisk impotens. Rörelserna i det avfilmade rummet ter sig groteskt förstorade, teaterns raison d’être – att befinna sig i ett och samma rum med skådespelarna och själv bestämma var man för närvarande fäster blicken,

vilken berättelse man så att säga följer genom att iaktta de enskilda skådespelarna – känns som en tvångströja när det bara finns en enda statisk bild att ta del av, berättandet besynnerligt utslätat.

Jag vet att samma känsla drabbade mig när jag såg föreställningen ”The audience” livesändas på bio för ett par år sedan. Den finstämda skildringen av drottning Elizabeth II påminde snarast som en fars på Fredriksdalsteatern än som en eftertänksam betraktelse av nominell makt och tidens gång. Det är i sig inte något att förakta, buskis är bevisligen ett glädjeämne för en stor och brokig publik, men avgjort inte heller den effekt som regissören ville uppnå.

Undantag finnes, naturligtvis. Galeasen har lyckats strålande med sin filmade version av Michail Durnenkovs ”Är det krig än”, liksom Unga Klara med storsatsningen ”De kommer att drunkna i sina mödrars tårar” av Johannes Anyuru. Och fler kommer att tillkomma under den stundande våren, där vi fortfarande inte får samlas i ett teatterum.

Ändå är det med viss bävan jag hör allt fler institutioner tala om hur pandemin inneburit ett trendbrott för digitaliseringen av scenkonsten, att det här på något sätt skulle vara framtiden. Det duger, möjligen, som komplement, som kulturellt kosttillskott. Inte minst nationalscenerna borde erbjuda playversioner för den publik i riket som inte har tillgång till ett fysiskt scenrum. Men är det teater? De senaste tolv månaderna har stärkt mig i min radikala övertygelse: ”Nja.”

Johan Hilton

johan.hilton@dn.se

18 Allt fler unga tycker det är slöseri med tid att läsa

Allt färre elever tror att de har nytta av det de lär sig i skolan, och många tycker att läsning är slöseri med tid.

Samtidigt är de bra på att förstå vad de läser jämfört med elever i andra länder, visar en ny rapport från Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien.

DN har pratat med Frida Stolt och William Eulau som båda medverkar i rapporten.

Fler och fler unga svenskar tycker att det är slöseri med tid att läsa.

För tjugo år sedan tyckte 27 procent av flickorna och 48 procent av pojkarna i 15-årsåldern att läsning var

bortkastad tid. Nu är motsvarande siffror 49 respektive 65 procent.

Det kommer fram i den nya rapporten Generation Ekvation, om barn och ungas attityder till skola, skolämnen och lärande som ges ut av Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA.

Rapporten har använt sig av en rad olika stora nationella och internationella skolundersökningar för att ta fram en bredare och mer uttömmande bild än vad de enskilda studierna ger.

Bland annat visar den att svenska elever, från och med årskurs fyra till och med gymnasiet, läser mer på skärm än tidigare generationer. Samtidigt som de läser allt mindre sett till den totala lästiden.

Det visar sig också att den andel som har en negativ syn på läsning har ökat, både jämfört med tidigare generationer och med jämnåriga i andra länder, företrädesvis OECD- och EU-länderna.

Bara 18 procent av de svenska eleverna i årskurs fyra uppger att de tycker mycket om att läsa. Det kan jämföras med det internationella snittet på 43 procent.

– Jag tror att synen på läsning grundläggs tidigt. Det kan handla om att föräldrarna inte läser för sina barn utan låter dem sitta med sina mobiler, säger Frida Stolt som är 16 år.

Hon går första året på naturvetenskapsprogrammet på Södra Latin i Stockholm. Hon ingår också i den ungdomspanel som har medverkat vid framtagandet av rapporten.

– Ju äldre man blir, desto mer påverkas man av grupptrycket i skolan. Om man ser att alla sitter med sina mobiler på rasterna i stället för att läsa en bok så påverkas man av det, säger Frida Stolt.

Hon har sportlov när vi träffar henne på skolan som är helt tom på elever och lärare. Men hon berättar att hon ändå kommer att plugga en del.

I genomsnitt läser hon två skönlitterära böcker i månaden, utanför skolan och ”helt frivilligt”.

– Jag gillar att läsa, men gör det egentligen inte särskilt ofta, säger hon och berättar att hon nästan bara läser romaner på engelska.

– Just nu läser jag Red Queen av Victoria Aveyard.

Det låter avancerat?

– Jag brukar få den kommentaren, men jag tror att många i min generation faktiskt läser på engelska. För mig är det inte svårare än att läsa en bok på svenska, säger hon.

Samtidigt som många elever svarar att det är slöseri med tid att läsa, så presterar de bra jämfört med elever i andra länder. De uppvisar en hög läsförståelse vid en internationell jämförelse.

Frida tror att det lever kvar en seglivad föreställning om att läsförståelse bara kan övas upp genom att man läser böcker och tidningar.

– Men det är många yngre som använder sociala medier. Det kan också vara så att undervisningen i skolan har förbättrats, med nya metoder och strategier för läsningen.

Det skulle kunna förklara varför dagens unga är bra på att förstå vad de läser, anser Frida.

Kan det vara slöseri med tid att läsa skönlitteratur?

– Jag kan inte ge något bra svar på det eftersom det beror på vem man frågar. För någon som behöver plugga eller arbeta kan det säkert vara det, säger Frida Stolt.

William Eulau, 22 år, läser civilingenjörsprogrammet i molekylär bioteknik vid Uppsala universitet. Han sitter också med i Styrgruppen för framtidens kunskapssamhälle vid Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, och medverkar även han i rapporten.

William hade på känn att intresset för läsning hade minskat, men blev ändå överraskad när han fick veta att läsförståelsen samtidigt har blivit bättre.

– Varför intresset har minskat tror jag speglar vardagen som unga lever i i dag med medier som Youtube och läsplattor där man tar till sig kunskap på många olika sätt, säger William när vi ringer upp honom på mobilen.

Han tror att läsning uppfattas som mindre ”högtidlig” för den yngre generationen. I dag läser man mer för att man måste, och inte så mycket för att det skulle vara bättre eller sämre än något annat.

– Personligen har jag ett väldigt stort intresse av att läsa böcker, framför allt klassiker, och försöker göra det varje kväll, säger William som för närvarande läser Den gamle och havet av Ernest Hemingway.

Både William och Frida har valt att specialisera sig i naturvetenskap och matematik. Men de anser att läsförståelsen är särskilt viktig eftersom den är själva

förutsättningen för att man ska kunna ta till sig innehållet i andra ämnen.

Den är också viktig för att man ska klara att navigera i de stora mängder information som omger oss i dag där mycket är skräp eller rena felaktigheter, det som kallas fake news.

Rapporten visar också att intresset för naturvetenskap och matematik minskar ju högre upp i årskurserna man kommer. Det är en trend som finns även i andra länder men som är särskilt tydlig i Sverige.

William tror att intresset kan falna i takt med att innehållet på lektionerna blir svårare och mer abstrakt ju högre nivå man kommer till.

– I högstadiet och på gymnasiet ställs man inför mer komplexa problem och beräkningar, samtidigt som man kommer upp i en ålder när andra intressen dyker upp och det blir mer påtryckningar från kompisar.

En förklaring som rapporten tar upp är att naturvetenskap inte ger lika mycket utrymme för det

egna tänkandet, att det kan uppfattas som ”auktoritärt” jämfört med andra ämnen som ligger närmare en själv.

Rapporten visar också att de ämnen som eleverna tycker är intressantast oftast är de som lärarna tycker är minst viktiga, och vice versa.

Mest populärt bland eleverna är sådant som handlar om den egna kroppen och träning. Unga är också intresserade av att lära sig vad som är hälsosamt och de vill gärna veta mer om olika sjukdomar.

Kemi är mest intressant om det handlar om explosioner och gifter, visar det sig. Fysik är roligast om det handlar om rymden och det okända, om eleverna själva får välja.

När de ska ranka de minst populära ämnena så kryssar de i sådant som optik, växter, jordbruk, vetenskapshistoria, atomer och molekyler.

Vad kan en lärare göra för att väcka elevens intresse?

– Jag tror det är viktigt att tänka på barnens ålder och utgå från saker som finns i vardagen som han eller hon kan relatera till, säger William Eulau.

För att komma vidare måste lektionerna så småningom handla om atomer och molekyler, hur tråkigt det än kan förefalla, menar William, eftersom de är byggstenarna till allt som omger oss.

Utan grundläggande kunskaper i naturvetenskap blir det svårt att tackla stora viktiga samhällsproblem som klimat, elproduktion och rent vatten.

– Om man vill att framtida generationer ska kunna ta sig an dessa komplexa utmaningar så måste man väcka intresset för naturvetenskap tidigt, säger William.

Vad är det då som gör att flickor inte är lika intresserade av de naturvetenskapliga ämnena som pojkarna är?

För trots att pojkar är mer intresserade av naturvetenskap än flickor så presterar de inte bättre på tester.

Flickor får dessutom högre betyg i naturvetenskap och matematik än pojkar.

– Varför det är så kan jag inte svara på, säger William.

På civilingenjörsprogrammet i molekylär bioteknik vid Uppsala universitet, där William studerar, är dock kvinnorna i majoritet.

– Civilingenjörsprogrammen är generellt sett mansdominerade. Men här handlar de om biologi och kemi vilket i många fall verkar tilltala kvinnor mer än män. Någon djupare analys vågar jag mig inte på, säger William vars eget intresse började med bakpulverexperiment hemma i pojkrummet.

Under gymnasietiden gled intresset över mot genetik och biokemi.

– Just nu håller jag på mycket med det som kallas bioinformatik. Det handlar om att föra samman biokemi med programmering och den data som man kan utvinna ur biomolekyler såsom dna.

Frida Stolt var redan som barn intresserad av att lära sig mer om framför allt rymden. När hon blev äldre drevs hon av att utmana normen och stå upp för sig själv och sitt naturvetenskapliga intresse.

– Särskilt i grundskolan kunde jag räcka upp handen bara för att visa att jag förstår det här lika bra som någon annan. Den tanken har absolut funnits hos mig hela vägen i det här, säger hon.

Även i Fridas naturvetenskapliga klass på Södra Latin är flickorna i majoritet. Varför det är så kan hon inte svara på.

– Men jag hoppas verkligen att det kommer in fler kvinnor på arbetsmarknaden och inom forskningen, så att unga kvinnor inte ger upp sina drömmar bara för att de inte tror att det är möjligt.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Undersökningen i siffror.

En del av det som framkommit i studien.

Trivsel

9 av 10 trivs i högstadiet och gymnasiet. Hälften av eleverna i årskurs fyra har en hög känsla av skoltillhörighet. För eleverna i åttan har den andelen sjunkit till 28 procent mellan 2015 och 2018.

Pojkar har en högre känsla av skoltillhörighet.

Vänner

4 av 5 femtonåringar säger att de har lätt att få vänner i skolan, och 7 av 10 säger att de känner sig hemma på skolan.

Lust att lära mer

Allt färre av eleverna som går högstadiet eller gymnasiet säger att skolan ger dem lust att lära sig mer. Mellan 2015 och 2018 minskade andelen med 11 procentenheter.

Svenska ungdomar motiveras mindre av höga betyg än elever i andra länder. Unga med utländsk bakgrund visar en högre motivation att prestera.

NO och matematik

Intresset för naturvetenskap och matematik minskar på högstadiet. 8 av 10 i fjärde klass tycker mycket om NO. Fyra år senare, i åttan, är det bara sex av tio.

Pojkar uppskattar naturvetenskap mer än flickor gör.

De presterar dock likvärdigt vid stora mätningar som Pisa. Men sett till den nationella betygsstatistiken får flickor högre betyg.

Bra på att läsa

Barn och unga i Sverige läser mindre än tidigare, men alltmer på skärm.

De har en negativ syn på läsning, både jämfört med tidigare generationer och med andra länder. 18 procent av eleverna i årskurs fyra tycker mycket om att läsa. Det kan jämföras med det internationella snittet på 43

procent. Samtidigt visar svenska elever en något högre läsförståelse än snittet i OECD- och EU-länderna.

Men slöseri med tid

Allt fler femtonåringar tycker att det är slöseri med tid att läsa. För drygt 20 år sedan (år 2000) ansåg 27 procent av flickorna och 48 procent av pojkarna att läsning är slöseri med tid. År 2018 var motsvarande siffror 49 procent av flickorna och 65 procent av pojkarna.

Kämpaglöd

Det är viktigt att elever inte ger upp för lätt vid motgångar utan kämpar vidare, då kan de förbättra sina resultat och utvecklas mer.

Två av tre femtonåringar anser att intelligens är något man själv kan påverka.

Självförtroendet minskar med åldern i NO. 86 procent i klass fyra har bra självförtroende när det kommer till NO-ämnena. I åttan är det bara 60 procent.

Nytta med skolan

För 20 år sedan trodde 80 procent att de har ganska eller väldigt mycket nytta av vad de lär sig i skolan. Den andelen har sjunkit till 65 procent.

NO-ämnena värderas högre: 74 procent tror att NO kan vara användbart i framtida yrke. 82 procent värderar matematik högt.

Källa: Rapporten Generation ekvation, IVA

Sammanställning av flera olika undersökningar.

Rapporten "Generation ekvation, en rapport om ungas attityder till skola, skolämnen och lärande i Sverige" sammanställer information från stora internationella skolundersökningar som Pisa, Timss, Pirls, samt nationella undersökningar från bland annat Skolverket och SCB, samt andra mätningar.

Särskilt fokus riktas på barn och unga från årskurs fyra till och med gymnasiet, och deras färdigheter i och attityder till naturvetenskap, matematik och läsning.

19 Fredrik Strage: Alla nedstämda artister förtjänar lite extravagans när det drar i gång igen

Artisterna som drabbats hårdast av pandemin förtjänar något lyxigt, något som visar att de är briljanta begåvningar som ska särbehandlas, något som de saknat från turnélivet. Jag talar förstås om en ”rider” – listan med fina saker till logen.

Vem ska få turnera först när pandemin är över?

Tusentals artister har inte kunnat spela live på över ett år och antalet scener är inte på långa vägar tillräckligt för alla som vill ut och lira. Dessutom riskerar många spelställen att gå i konkurs innan restriktionerna hävs. Köerna till scenerna kan bli lika långa som till vaccinet.

Kanske borde sjuttioplussarna ges företräde även här. Vi lär ju inte få så många fler chanser att se exempelvis Rolling Stones som 2022 firar 60 år som band. Personligen tycker jag att Lana Del Rey borde beredas en plats. Hon var ansvarsfull och ställde in sin Europaturné redan i februari 2020 (okej, hon gjorde det inte på grund av covid-19 utan för att hon tappat rösten, men folk hade kanske smittats på konserterna).

Vi bör också förvissa oss om att artister och andra kulturarbetare – som fått sin försörjning utplånad under pandemin medan varuhus och de flesta andra näringsidkare kunnat köra på som vanligt – inte är alltför bittra över hur de behandlats. Härom veckan skrev Lawen Redar, Socialdemokraternas kulturpolitiska talesperson, på Facebook att man borde utreda om vaccinationspass kan möjliggöra ett tidigare slut på restriktionerna: ”Den solidaritet och uppoffring idrotts- och kulturlivet har visat oss alla, för att undgå allmän smittspridning, kräver faktiskt ett erkännande.”

Väl talat. Men det erkännandet borde inte begränsas till att vaccinerade pensionärer i sommar tillåts

uppträda för andra vaccinerade pensionärer. Artisterna som drabbats hårdast förtjänar något lyxigare, något som visar att de är briljanta begåvningar som ska särbehandlas, något som de saknar från turnélivet. Jag talar förstås om en "rider".

Ridern är listan som en artist skickar till en konsertarrangör för att meddela vad som måste finnas i logen. En kort rider kan bestå av en back öl, lite chips och kanske (som inofficiell bonus) en påse gräs. Men det är inte tillräckligt nu. Lawen Redar och regeringen bör låta sig inspireras av de mer kreativa kravlistor som artister komponerat genom åren.

Mariah Carey bad exempelvis om 20 vita kattungar och 100 vita duvor. Mötley Crües basist Nikki Sixx (som tyckte att ridern såg tråkig ut när han slutade dricka) önskade en fyra meter lång boaorm plus en AK-47:a. Jennifer Lopez ville ha vita blommor, vita soffor, vita gardiner, levande ljus och kaffe som rörts motsols. Liberace krävde 22 kandelabrar i rent guld och två manliga assistenter i åldrarna 15 till 19, helst av filippinsk härkomst.

Svenska artister förtjänar lika extravaganta gåvor för att få sin stjärnstatus bekräftad. Oavsett om de turnerar eller inte ska de få en rider av regeringen en gång i veckan. Med Linas matkasse som förebild kan det kulturpolitiska projektet heta Redars rider. Målet är att artisterna inte ska be politikerna dra åt helvete nästa gång de senare får för sig att skryta om det svenska musikundret.

Lisa Nilsson, som på sistone verkat nedstämd i sociala medier, kan exempelvis få en rider inspirerad av Barbra Streisand (rosenblad strödda i toaletten) och Aretha Franklin (25 000 dollar i cash). Dansaren och klubbikonen Apollo Asplund, som under pandemin varit sjuksköterskeassistent på Karolinska, bör få samma rider som sin idol Grace Jones (sex flaskor Cristal-champagne och två dussin ostron).

Om det blir för dyrt skulle många artister nog bli glada för den amerikanske trettiotalsstjärnan Al Jolsons relativt enkla rider. Han krävde att dörren till logen varje kväll skulle förses med en mässingsskylt med texten "Världens största underhållare".

Fredrik Strage

kulturdebatt@dn.se

19 Grundare lämnar nättidningen Bulletin

Thomas Gür, en av grundarna till Bulletin, lämnar sina uppdrag på nättidningen. Det meddelar han i ett inlägg på Facebook. Han beskriver samtidigt hela satsningen som en allvarlig missbedömning.

– Vi delar syn på problemen med Bulletin, säger chefredaktören Ivar Arpi.

I inlägget meddelar Thomas Gür att han slutar som kolumnist på Bulletin, samt att han sagt upp sig från tjänsten som senior redaktör.

”Mitt motiv för detta är att projektet i sin utveckling kommit att gå i en riktning som är långt från mina riktmärken och kvalitetsmål vad gäller publicistik, affärsmässighet och bolagsstyrning, oavsett vilket uppdrag man utför, och den motiveringen torde inte

övertaska den som känner mig och min strävan i arbete och i texter”, skriver Thomas Gür.

Bulletin, som lanserades under senhösten, grundades av Thomas Gür tillsammans med Paulina Neuding, Pontus Tholin och Tino Sanandaji. Den senaste tiden har präglats av stora interna motsättningar på tidningen, något DN och flera andra medier har rapporterat om.

Thomas Gür skriver att hans tidigare enskilt största politiska missbedömning var att ställa sig på ja-sidan i folkomröstningen kring euron, år 2003.

”Till detta kan jag nu tillfoga att min missräkning om vad Bulletin kom att bli, mot vad det kunde ha blivit, är ett av mina hittills allvarligaste professionella och även i stor mån också personliga missbedömningar”, skriver han vidare.

Med hänvisning till kommersiell sekretess och personlig hänsyn uppger Gür att han är förhindrad till

att närmare kommentera enskilda uppgifter och hela skeendet kring vad som hänt på Bulletin.

”Efter ett så här pass allvarligt misstag kan man emellertid inte vända blad över en dag, och jag kommer därför att försöka bära med mig dessa från ett mentalt och intellektuellt perspektiv kostsamt förvärvade erfarenheter av min missräkning, som rättesnören, vilka förhoppningsvis hindrar mig från att begå liknande misstag framöver”, skriver han.

Bulletins chefredaktör Ivar Arpi säger till DN att han tycker att det är tråkigt att Gür lämnar tidningen.

– Han är väldigt respekterad och en person som många har förtroende för, inklusive jag själv, säger Ivar Arpi och fortsätter:

– Vi delar syn på problemen med Bulletin. Det är allmänt känt att jag som chefredaktör kräver att vi ska bli en tidning som lever upp till svenska publicistiska normer med en professionell organisation.

DN söker Thomas Gür samt medgrundarna Pontus Tholin och Tino Sanandaji.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

20 Stor skillnad på hur mycket kommuner satsar på eleverna

I skollagen står att alla elever har rätt till likvärdiga resurser. Men det är upp till varje kommun att bestämma hur mycket pengar som ska läggas på varje elev.

– Det känns inte rättssäkert att våra elever får mycket mindre än eleverna i grannkommunerna, säger Ann Larsson som startade Nyköpings enskilda grundskola för två år sedan.

På Nyköpings enskilda grundskola råder det febril aktivitet. Det har precis ringt ut för lunchrast och hundratals högstadieelever försöker tränga sig förbi varandra i de smala korridorerna för att ställa sig i matkön.

En högstadieelev som går på den här skolan får 91 000 kronor i skolpeng medan en elev på Nyköping kommunala högstadium får 101 000 kronor, enligt kommunens beräkningar.

Skillnaden beror på att kommunen har valt att rikta 20 procent av skolpengen till skolor med socioekonomiska utmaningar.

För Nyköpings enskilda grundskola som har fler än 300 elever rör det sig om tre miljoner kronor om året.

Per Skogqvist som är både lärare, rektor och en av grundarna av skolan har räknat ut att Enskilda grundskolan kommer att gå med förlust det kommande året och har därför

överklagat kommunens beslut till förvaltningsrätten.

I sin inlaga till domstolen hänvisar han till att själva grundbeloppet i närliggande kommuner som Norrköping, Oxelösund och Gnesta är 20 000 kronor högre än i Nyköping.

Grundbeloppet är själva basen och ligger till grund för hur stor den slutliga skolpengen blir för en elev när olika tillägg har lagts till, till exempel för socioekonomiskt riktade insatser, hyror och administrativa kostnader.

Hur stor del av skolpengen som utgörs av grundbeloppet varierar stort mellan olika kommuner eftersom det inte finns något standardiserat sätt att räkna på.

Ann Larsson är också rektor, lärare och en av Enskilda grundskolans grundare. Hon berättar om en ständig oro för att kostnaderna inte ska täckas och att de ska vara tvungna att säga upp personal.

– Det känns inte rättssäkert att våra elever får så mycket mindre än de elever som bor i grannkommuner, och att aldrig veta hur lågt grundbeloppet ska bli från ett år till ett annat.

Skillnaden förstärks alltså av att kommunen har valt att rikta 20 procent av den totala skolpengen i socioekonomiskt stöd.

Det gör att Nyköpings kommunala skolor som har en större andel elever som är pojkar, med utländsk bakgrund och som har föräldrar med låg utbildningsnivå får mer pengar.

Per Skogqvist och Ann Larsson tycker att det är bra att skolor som har en svårare socio-ekonomisk elevsammansättning får extrapengar för det.

– Problemet är att beloppet utgör en alldeles för stor andel av skolpengen i Nyköping. Det gör att det blir ojämlikt åt andra hållet, säger Ann Larsson.

Hon tycker att den bild som förmedlas om friskolorna när man slår upp en tidning är enkelspårig.

– Man får läsa att ”friskolor kan välja och tar de bästa eleverna”. Men också vi har elever som har behov av stöd och hjälp. Men de är på något sätt inte lika mycket värda, säger Ann Larsson.

En kilometer bort ligger Nyköpings stadshus, känt för sin modernistiska arkitektur. Där finns Anders Eriksson (C) som är barn- och ungdomsnämndens ordförande i Nyköping. Han berättar att Nyköping växer så det knakar och att det finns en stor framtidsoptimism i kommunen.

Men så tillägger han att det finns en budgetutmaning i den stora inflyttningen eftersom det uppstår ett behov av många nya platser i förskola och skola och det kostar stora pengar.

Det är en av förklaringarna till att kommunens skolor fått en sådan stram budget jämfört med

en intilliggande kommun som exempelvis Norrköping, menar han.

– Vi är i ett läge där vi behöver se över alla kostnader i kommunen och då är även skolan en verksamhet som måste titta på sin effektivitet, för att hela kommunen ska få det den önskar, säger Anders Eriksson.

Att Nyköping har valt att ha ett sådant lågt grundbelopp och sedan lägga så mycket av skolpengen i socioekonomiskt stöd till de mer utsatta kommunala skolorna är nödvändigt för att komma till rätta med skolsegregationen, menar han.

Så länge det finns en sådan stor grupp socioekonomiskt svaga elever i de kommunala skolorna vore det oansvarigt att inte styra hårt med riktade pengar, menar han.

– Det kan uppfattas som att vi gör det för att straffa friskolor. Men det är ansvarsfull politik att tänka på enskilda elevers likvärdighet före

enskilda huvudmäns önskemål, säger Anders Eriksson.

De stora friskolekoncernerna Academedia, Internationella engelska skolan och Kunskaps-skolan har satt i system att regelbundet överklaga kommunernas beslut om skolpengen.

– Att överklaga är ofta det enda sättet att ta reda på hur kommunerna har räknat. Först då har vi en chans att få ett beslut som går att förstå och där man kan se om de har räknat fel, säger Jonas Nordström som är chefsjurist på den fristående skolkoncernen Academedia som har skolor i 61 av landets 290 kommuner.

Academedia överklagar ett tiotal beslut om skolpeng varje år och Jonas Nordström uppskattar att koncernen för närvarande är inblandad i ett 20-tal rättstvister som ännu inte avslutats.

– Jag gissar att vi uppnått vårt syfte på ett eller annat sätt i kanske hälften av alla mål, säger Jonas Nordström.

Han tar fram siffror som visar att en gymnasieelev på samhällsprogrammet i Arboga får dubbelt så mycket i skolpeng (140 100 kronor) som en samhällselev från Borås (68 100 kronor).

– Som du ser så satsar kommunerna väldigt olika på skolan. Det är orimligt att elever som går på samma program får så olika nivå på skolpengen, säger Jonas Nordström.

Även de stora koncernerna Internationella engelska skolan och Kunskapsskolan granskar och överklagar regelbundet skolpengsbeslut i kommuner där de har skolor.

– Det handlar om att våra elever ska få det de har rätt till så klart, men också om vår skolas utveckling, säger Sofi Klang som är kommunikationschef på Kunskapsskolan.

En grundskoleelev som bor i Göteborg och går i Kunskapsskolan där får 127 400 kronor i skolpeng medan en elev som bor i Katrineholm får nöja sig med 82 400 kronor.

– Beräkningarna är ofta väldigt otydliga vilket gör att vi inte alltid kan kontrollera att besluten är korrekta. En del väljer att lägga vissa elevkostnader som ska ingå i skolpengen utanför beräkningsunderlaget, säger Sofi Klang.

Det gör att skolpengen till friskolorna kan bli lägre än den egentligen ska vara, menar hon.

Internationella engelska skolan får skolpengsbeslut från 160 kommuner men väljer inte alltid att ifrågasätta ett beslut även om de misstänker att det bygger på felaktiga beräkningar, enligt presschefen Linda Norberg.

Hon gör uppskattningen att koncernen överklagar en handfull beslut varje år och mejlar även över några skolpengsbeslut som

visar hur mycket de kan variera mellan kommuner:

I Munkfors är grundbeloppet satt till 130 100 kronor för en elev i årskurs 7–9, medan det i Perstorp bara är 79 000 kronor för en elev i samma årskurser.

– Det är inte konstigt om storstäder har ett annat belopp än en mindre ort på landsbygden, bland annat på grund av högre hyror och lärarlöner. Men här rör det sig om två glesbygdskommuner med en liknande demografi. De borde ha mer överensstämmande belopp, säger Linda Norberg.

Att de stora koncernerna överklagar handlar alltså till största delen om att tvinga kommunerna att precisera sina beräkningar så att de kan kontrollera att de räknat rätt.

Men så länge de räknat rätt i fördelningen av skolpengen mellan skolorna så har varje kommun rätt att själv besluta hur mycket den

vill lägga på skolan. Det ligger i det kommunala självstyret.

I skollagen står det att resursfördelningen ska vara "likvärdig" oavsett vilken skola eleven väljer. Men det finns inget om hur mycket pengar en kommun måste lägga på skolan.

Det finns heller inget som säger hur mycket av skolpengen som ska gå till socioekonomiskt riktade insatser.

– Det är sådant som varje kommun har rätt att besluta om, säger Mona Fridell som är ekonom vid Sveriges kommuner och regioner.

När Friskolornas riksförbund för några år sedan bad Deloitte revisionsfirma att välja ut 20 kommuner som de tyckte var representativa för hela landet, för att se om de levde upp till kravet om lika villkor, kom utredningen fram till att det inte går att bedöma om kommunerna följt lagen eftersom det nästan aldrig gick att förstå hur kommunerna hade räknat ut skolpengen.

Kan det stämma?

– Ja, det kan vara jättesvårt, särskilt för en fristående skola som ligger i ett storstadsområde och kanske har elever från 20–30 kommuner som alla gör olika prioriteringar, säger Mona Fridell.

Det är en bild som bekräftas av regeringens utredare Björn Åstrand. Förra året lämnade han över utredningen "En mer likvärdig skola" till regeringen där han har en rad förslag på hur den svenska skolan skulle kunna bli mer likvärdig.

Inte heller han lyckades reda ut varför landets 290 olika kommuner väljer att investera så olika mycket i skolan, trots att han arbetade med utredningen i två år.

– Det är anmärkningsvärt att vi har så dålig ordning på det här. Det borde vara enkelt att ta reda på hur mycket pengar som vi väljer att investera i våra barn, säger Björn Åstrand.

Det enda han kunde konstatera var att det finns skillnader på 30–40 procent som inte enkelt går att förklara med att en kommun har mer kostnader än en annan, som till exempel beror på socioekonomiska faktorer.

Det kommunala självstyret gör att vi tillåter att enskilda tjänstemän använder sina egna system ute i kommunerna och räknar litet som de vill, menar han.

Nyligen besökte han en relativt stor kommun för att prata med en grupp rektorer som jobbar på skolor som har många av de mer resursstarka eleverna.

– De berättade att de fick en sådan låg resurstilldelning att de var tvungna att spara ända ned på toalettpappersnivå.

– Ett skäl till det är att skolsegregationen kostar pengar. Den gör att de flesta kommunerna i dag har tvingats göra socioekonomiska omfördelningar som gör att de lägger mycket

mer pengar där de har större utmaningar, och där resurserna verkligen behövs, säger Björn Åstrand.

Det betyder att de som jobbar med de barn som har litet bättre förutsättningar har fått en väldigt låg resurstilldelning, menar han.

– Min slutsats är att det måste tillföras mer resurser till skolan generellt. Annars finns det inga marginaler kvar för de välbeställda barnen.

Björn Åstrand anser att vi befinner oss i ett historiskt läge där staten bör gå in och ta ett större ansvar för skolans finansiering.

Det tycker också Ann Larsson och Per Skogqvist på Nyköpings enskilda grundskola. De menar att staten borde slå fast enhetligare belopp och beräkningar som kan gälla för hela landet.

– Då skulle likvärdigheten öka för alla elever, säger Per Skogqvist.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

DÄRFÖR VARIERAR SKOLPENGEN

Kommunerna räknar själva ut hur stor skolpengen ska vara. Beloppet baseras på den budget som kommunen beslutar att lägga på skolan.

Skolpengen ska sedan följa eleven. I skollagen står det att resursfördelningen ska vara ”likvärdig” oavsett om eleven väljer kommunal eller fristående skola.

Men det finns ingen reglering av hur mycket pengar en kommun måste lägga på skolan. Det kommunala självstyret gör att enskilda kommuner ofta använder egna beräkningsmodeller.

Nyligen presenterade regeringens utredare Björn Åstrand rapporten ”En likvärdig skola”. Där konstateras att det finns så stora skillnader som 30–40 procent mellan hur mycket olika

kommuner väljer att satsa på skolan och nivån på skolpengen.

Skollagen reglerar inte hur mycket av skolpengen som bör gå till socioekonomiskt riktade insatser. Det socioekonomiska indexet för olika skolor tas fram av SCB som tar hänsyn till framför allt föräldrarnas utbildningsnivå, hur länge en elev har varit i Sverige och vad eleven har för kön. DN

20 Svenska orter håller resultatet uppe när norska stugor står tomma

Skidanläggningsföretaget Skistar redovisar en vinst före skatt på 446 miljoner kronor för det andra kvartalet i bolagets brutna räkenskapsår – det innebär en minskning med 45 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år.

Nettoomsättningen sjönk med 31 procent till 1 328 miljoner kronor jämfört med ett år tidigare. Utmaningar med verksamheten i Norge påverkar bolagets resultat negativt.

Enligt Stefan Sjöstrand, vd för Skistar, är de stängda gränserna orsaken till att verksamheten i Norge tynger resultatet. Gäster från Sverige, Danmark och England står normalt för en stor del av omsättningen i Norge.

– I Norge reser man annorlunda, det är mer weekendbesök än den veckoturism som vi har i Sverige. Det slår väldigt hårt, vi har haft väldigt tomt i våra norska anläggningar mitt i veckan, säger Stefan Sjöstrand.

Anläggningarna i Österrike påverkas också av hårda restriktioner. De tyska gäster som normalt korsat gränsen för skidsemester har i år till stor del uteblivit.

Men i Sverige märks en fortsatt stor efterfrågan trots att en del av den mest intensiva perioden för bolaget har passerat.

– Vi får en väldigt stark säsong i Sverige. Den inhemska efterfrågan är stark och svenska gäster har kompenserat för tappet av danskar, norrmän och andra nationaliteter, säger Stefan Sjöstrand.

– Vi har också fått många nya gäster som aldrig besökt oss tidigare, det är bra för framtiden.

Stora delar av försäljningen för vecka nio, som normalt är bolagets största sportlovsvecka, hamnar i år i det tredje kvartalet, vilket påverkar siffrorna i kvartalsrapporten.

Under perioden mellan jul och nyår och sportlovet är normalt konferenser och evenemang en stor del av verksamheten. I år har de nästan helt uteblivit.

– Bortfallet har kompenserats av barnfamiljer som bott tryggt och säkert i en stuga, säger Stefan Sjöstrand.

Fjällnäringens effekt på smittspridningen under pandemin har varit omdiskuterad. Men Stefan Sjöstrand menar att besökarna känner sig trygga när de vistas i fjällen.

– Vi har implementerat en trygg och säker upplevelse för våra gäster. 88 procent av gästerna som varit hos oss säger att det är tryggt och säkert på våra destinationer.

Utsikterna för tredje kvartalet är enligt Stefan Sjöstrand goda jämfört med förra året. Då fick anläggningarna i både Norge och Sverige stänga strax innan påsk.

– Vi får med vecka nio i tredje kvartalet och vi kommer ha öppet i både Sverige och Norge, vilket vi inte hade förra året. Vi öppnar också upp vår sommarsatsning som delvis kommer med i nästa kvartal.

– Det viktigaste i tredje kvartalet är att vi har våra anläggningar öppet. Det blir en lång och fin vintersäsong.

Stefan Sjöstrand räknar med fortsatt stark verksamhet i sommar. Pandemin har fått bolaget att satsa mer på fjällen som sommardestination.

– Vi blev lite tagna på sängen förra året. Vi var inte beredda på hur stark efterfrågan var på sommaren. Nu är vi förberedda och har tagit till oss och lärt oss vad gästerna vill ha, säger Stefan Sjöstrand.

Sommarens satsningar kommer enligt Stefan Sjöstrand framför allt att visa sig i resultatet för det fjärde kvartalet i år.

Erik Karlberg

erik.karlberg@dn.se

FAKTA. SKISTARS RAPPORT FÖR ANDRA
KVARTALET

Skistars rapport för december 2020 till februari 2021 (motsvarande period förra året).

Nettoomsättning:

1 328 miljoner kronor (1 931 miljoner kronor).

Resultat före skatt:

446 miljoner kronor (809 miljoner kronor).

Resultat efter skatt:

365 miljoner kronor (642 miljoner kronor).

Resultat per aktie:

4,70 kronor (8,04 kronor).

20 Carl Jonas Love Almqvist – var det han som lade arseniken i havresoppan?

För 170 år sedan inträffade en av svensk historias största kulturskandaler: den -hyllade författaren och journalisten Carl Jonas Love Almqvist misstänktes för att ha försökt förgifta procentaren Johan Jacob von Scheven. Boklördags *Per Svensson* berättar vad som egentligen hände våren 1851 – och om hur kändisar kunde falla djupt och snabbt och hårt också för länge sedan.

åren 1867 reste H C Andersen till Paris för att uppleva den stora världsutställningen. När han den 30 april besökte utställningsområdet blev han igenkänd av en elegant klädd dam i 30-årsåldern som ville presentera honom för sin man, den världsberömde svarte amerikanske skådespelaren Ira Aldridge.

Aldridge ansågs vara en av sin tids största Shakespearetolkare och gjorde bejublade framträdanden på scener runt om i Europa. Han hade 1857 gästspelat på Kungliga teatern i Stockholm. Då hade biljettpriserna höjts med 50 procent och kronprinsparet suttit i salongen.

Andersen tryckte skådespelarens hand. De utväxlade artigheter på engelska. Mrs Aldridge konverserade på en blandning av engelska, tyska och svenska. Det visade sig att hon kom från Sverige. Det är möjligt, men inte troligt, att hon och H C Andersen bytte några ord om en gemensam bekant, diktaren Carl Jonas Love Almqvist, som gått bort bara dryga halvåret

tidigare. De hade båda haft med Almqvist att göra.

När Andersen sommaren 1849 besökt Stockholm hade han först träffat Almqvist, sedan ätit middag med kung Oscar. Fru Aldridge hade umgåtts med Almqvist under mindre trivsamma former.

Våren 1851 var hon inneboende hos den före detta ryttmästaren, vid den tidpunkten i stället privatdiskontör, det vill säga procentaren, Johan Jacob von Scheven. Mot att hon hjälpte von Schevens hushållerska och läste tidningen för den skumögde 76-årige ryttmästaren fick hon bo hyresfritt i hans våning på Gamla Norrbro 5 på Helgeandsholmen i Stockholm. Hon var 18 år, körelev vid operan och hette på den tiden Amanda Brandt.

De skuldebrev, reverser, som utgjorde von Schevens inkomstkälla förvarade han i en chiffonjé i sitt sovrum. Den 29 maj, det var Kristi himmelsfärdsdag, gick han igenom

reverserna och upptäckte att åtta av dem hade försvunnit. Gälldenären, den skuldsatte, var i alla åtta fallen densamme: Carl Jonas Love Almqvist.

Den sammanlagda skulden var avsevärd; von Scheven uppgav senare att det rörde sig om 18 000 riksdaler, vilket skulle motsvara nära 1,4 miljoner kronor i dagens penningvärde. Samtliga reverser skulle förfalla till betalning de närmaste månaderna. Men nu var de alltså borta och därmed bevisen för att skulderna existerade.

Almqvist var inte bara låntagare hos von Scheven. Han hade också blivit en nära vän och förtrogen, gick som son i huset, och hjälpte privatbankiren med att inkassera räntor och slutbetalningar. Det var troligen till stor del pengar från en sådan inkassering, gjord hos en grosshandlare Johan Ludvig Strindberg, den då bara 3-årige August Strindbergs farbror, som Almqvist lånat av sin uppdragsgivare, ryttmästaren.

Bara tre personer kunde ha vittjat chiffonjén kom von Scheven fram till: Almqvist, hushållerskan Hedda Högel och den 18-åriga flickan som sov på soffan i salongen. De två första litade han helt och fullt på. Återstod Amanda Brandt.

Nästa dag, vid halvåttatiden på morgonen, förhörde han henne, med Almqvist som tyst vittne. Amanda Brandt förnekade att hon hade något som helst att göra med stölden av reverserna, men flyttade genast ut från von Schevens våning och in hos en bekant i en fastighet på Västerlånggatan. I huset fanns också ett kafé, ett så kallat schweizeri.

Samma förmiddag som förhöret hos von Scheven ägt rum kom en man in på schweizeriet och lämnade ett anonymt brev ställt till Amanda Brandt. Det var en varning, tryfferad med vad som i efterhand framstår som medvetna felstavningar och klumpigheter, avsedda att förvillan och göra det svårare att identifiera skribenten: "Söta Amanda, gå för guds skull icke

till gubben ryttmästarn i afton, han har mycket ont i sinnet ock gör dig olyklig i polisen, efter du havt saker förr i Wästerås som koma fram."

Amanda Brandt råddes att invänta ett brev med pengar "så du kan resa bort litet på ångbot". Två dagar senare fick hon mycket riktigt ett brev med tio riksdaler.

Någon var uppenbarligen angelägen om att Amanda Brandt, genom att försvinna från Stockholm, skulle förstärka de misstankar von Scheven riktat mot henne. Det fanns ett signalement. Väninnan som tagit emot varningsbrevet beskrev mannen som givit henne det som blek, med pigga ögon, böjd näsa, klädd i blå slängkappa. Stämde bra på Carl Jonas Love Almqvist.

Amanda Brandt lämnade inte Stockholm. Två dagar senare, på söndagskvällen, gick hon i stället till sin gamla värd, Johan Jacob von Scheven, med de två breven; varningen och pengabrevet.

Där hade det samma dag hänt underliga saker. Ryttmästaren bad sin hushållerska koka havresoppa; ett slags söt dessertvälling på havregryn, mjölk, grädde, russin, bittermandel och citron. När Hedda Högel skulle bära in skålen upptäckte hon att soppan blivit grumlig och att det flöt vita korn i den. Havresoppan hade också blivit ”vågig”, som om någon just snabbt rört om i skålen. Den som senast varit i närheten av soppskålen var Almqvist. Han hade varit ensam i rummet sedan han skickat iväg Hedda för att hämta nyckeln till ”bekvämlighetshuset” som han sagt sig behöva besöka nu genast.

Hushållerskan varnade sin arbetsgivare för soppan. Han avstod från att äta den. Några dagar senare inträffade samma sak igen. Grumlig havresoppa med vita korn. Också denna gång hade Almqvist varit i närheten av skålen, stått där och liksom prasslat med något papper, ”Jag tycker så mycket om havresoppa. Jag vill smaka”, hade han sagt.

Och det slutade inte med soppan. Den nu ganska misstänksamma ryttmästaren hittade vita korn också i sitt brännvin.

Hedda Högel slog samman innehållet i de två soppskålarna, silade bort vätska (ur bevissynpunkt tvivelaktiga åtgärder) och lämnade in återstoden för analys. Hennes arbetsgivare hade gjort klokt i att avstå från havresoppan. Den hade spetsats med arsenik.

Det var inte bara havresoppan och brännvinet som gav Johan Jacob von Scheven skäl att börja tvivla på sin gode väns goda uppsåt. En bekant till von Scheven, mer skarpögd, hade upptäckt att de nya reverser som Almqvist generöst skrivit som ersättning för de försvunna skuldsedlarna inte undertecknats med namnet Almqvist. Där stod i stället Almgren.

”Jag brukar skriva mitt namn så. Om farbror inte tycker det är tillräckligt tydligt ska jag rätta det”, hade Almqvist sagt när von Scheven undrat. Också detta löfte hade uppfyllts. Men

trots det blev det Carl Jonas Love Almqvist, inte Amanda Brandt, som gick ombord på en ångbåt och försvann.

Onsdagen den 11 juni; solen hade nyss gått upp när Almqvist drack sitt morgonkaffe. Vid fyratiden lämnade han hemmet på Stora Nygatan och gick ut i sommarmorgonen. Han hade sagt till sin fru Anna Maria och sin dotter Maria Lovisa att han skulle till Uppsala. Tillbaka om någon dag eller två. I en nattsäck hade han packat ett par skjortor, ett par strumpor, ett extra par byxor samt fracken. Han skulle träffa folk i Uppsala och då måste man vara prydlig. En vagn väntade på Stadssmedjegatan (i dag Västerlånggatan), hade han berättat för frun och dottern.

De skulle aldrig mer se honom i livet.

Det fanns ingen väntande vagn. I stället embarkerade Carl Jonas Love Almqvist ångbåten Mälaren som avgick från Riddarholmen med destination Örebro.

Kanske föreställer vi oss att vår egen tid, de - sociala mediernas tid, är särskilt skoningslös mot offentliga personer som avslöjats med fingrarna i soppskålen. Och kanske har vi rätt i denna vår förmodan. Men också i 1850-talets Sverige kunde kändisar falla, djupt och snabbt och hårt.

Carl Jonas Love Almqvist var vid försvinnandet en av Sveriges mest prominenta, men också mest omstridda, kulturpersonligheter. I de förhørs- och rättegångsprotokoll som upprättades efter hans flykt kallas han genomgående herr regementspastorn Almqvist. Han var prästvigd och hade tjänst på Livbevärringsregementet i Stockholm: samma vecka som han försvann skulle han ha hållit religionsförhör med regementets korpraler.

Men framför allt var han författare, den svindlande bron mellan romantiken och realismen i svensk litteratur; mannen som skrivit "Amorina" och "Drottningens juvelsmycke", som komponerat och diktat

”Songes”, som 1839 gjort skandalsuccé med romanen ”Det går an”, berättelsen om Albert och Sara som kommer överens om att det går an att leva tillsammans i kärlek utan att vara vigda.

Almqvist var också den före detta ämbetsmannen (ecklesiastikexpeditionen), den före detta grönavågaren i Värmland och den före detta rektorn för Nya elementar. I och med flykten blev han också före detta redaktör i Aftonbladet, landets ledande liberala organ.

Han var nära vän med ägaren och chefredaktören Lars Johan Hierta och utövade ett betydande inflytande över, och genom, tidningen. Almqvists lägenhet låg högst upp i den fastighet som rymde Aftonbladets redaktionslokaler. I huset bodde också Wendela Hebbe, även hon journalist i Aftonbladet, tillika Hiertas partner i ett kärleksförhållande som liknade det Almqvist skrivit om i ”Det går an”.

Carl Jonas Love Almqvist, Lars Johan Hierta, Wendela Hebbe. I dag skulle de ha ingått i det

”vänsterliberala etablissemang” som den aggressiva högern älskar att avsky. Så var det då också. Några år tidigare, 1848, hade revolutionerna svept fram över Europa. Även Sverige hade nåtts av de radikala liberala vindarna. Nu mobiliserade de konservativa. Aftonbladet och Hierta var deras särskilda hatobjekt,

Av allt att döma var det Hierta själv som skrivit den återhållet sorgsna, i sak sensationella, nyhetsnotis Aftonbladet tryckte den 14 juni: ”Regementspastor C.J.L Almqvist har saknats från sitt hem sedan sistliden onsdag, tidigt på morgonen”. Och, berättade tidningen, ”omständigheter” har kommit fram ”af sådan beskaffenhet /.../ att regementspastor Almqvist synes betänkligt komprometterad” om han inte återkommer och då kan rentvå sig från misstankarna.”Den omständigheten, att Almqvist ända till sin bortresa varit engagerad som medarbetare i Aftonbladet, der han till en del redigerat litteraturafdelningen, ökar

smärtan af att nödgas omtala denna tilldragelse”, suckade tidningen.

Konkurrenterna däremot dolde inte sin skadeglädje. Det var fest i Kapernaum. Inte bara de konservativa gladdes åt Almqvists fall. Ännu gladare var man i det vänsterpopulistiska skandalbladet Folkets röst, som tisdagen den 17 juni ägnade ett extranummer åt de stulna reverserna, mordförsöket och pastorn som utan permission avvikit från sitt regemente.

Budskapet var tydligt: Lars Johan Hierta och Aftonbladet var, i alla fall moraliskt, medskyldiga till skurkaktigheterna. ”Sådan herre sådan dräng”, slog en rubrik fast. En karikatyrteckning visade Aftonbladets redaktion i färd med att ta ett melankoliskt farväl av Almqvist vid ångbåten.

Folkets röst darrade av förtjust indignation när de förbrytelser som Almqvist misstänktes för ropades ut: ”stöld, förfalskningsbrott, och försök att genom förgiftning afdagataga en mångårig välgörare.” Och som om det inte

räckte med det; Almqvist hade också ”velat hvälfva skulden för dessa fasaväckande brott på en stackars 18-årig fader- och moderlös flicka”. Det var Amanda Brandt.

Tidningen kompletterade rapporteringen med en fiktiv dödsannons: ”Tillkännagives att Svältängsfurstens troman, 'Gåranpresten' C.J. Almqvist med döden stilla avgick den 11 dennes, efter en längre, moraliskt tärande sjukdom”. Svältängsfursten var Lars Johan Hierta – Svältängen var Folkets rösts öknamn på hans sidenfabrik på Barnängen.

Samma dag som specialnumret gavs ut befann sig Almqvist i Halmstad. Han hade efter båtfärden till Örebro tagit nattdiligens till hamnplatsen Hult vid Vänern och därifrån ångbåt till Göteborg. Där hade han på landshövdingeämbetet lyckats bluffa till sig ett inrikespass, en på den tiden nödvändig resehandling. Det var med stöd av detta Almqvist, hjälpt av en omisstänksam gammal kollega från ecklesiastikexpeditionen, nu fick

landshövdingeämbetet i Halmstad att utfärda ett utrikespass, trots att han inte hade någon permissionssedel från regementet.

Dagen därpå var Almqvist framme i Helsingborg. Han sökte upp en annan gammal vän, Oscar Patric Sturzen-Becker, redaktör för Öresundsposten. De hade arbetat tillsammans på Aftonbladet. Återseendet firades med middag.

När de två vännerna skilts åt bläddrade Sturzen-Becker igenom kvällsleveransen av post. Där fanns Aftonbladet från den 14 juni. Regementspastor Almqvist var, meddelade tidningen, försvunnen omgärdad av rykten av komprometterande art. Sturzen-Becker klippte ur notisen och skickade den till gästgiveriet som vännen tagit in på. Snart hade han Almqvist hos sig, uppriven och darrande. ”Vet du om det kommit någon befallning om att häkta mig?”

Sturzen-Becker tvingades iväg för att kontrollera saken hos borgmästaren. När han

kom tillbaka med lugnande besked, ingen häktningsorder hade nått Helsingborg, hittade han en panikslagen Almqvist gömd bakom resterna av en kakelugn som rivits ner i samband med att lägenheten renoverades.

En sommarstorm hade dragit in över Öresund. Postbåtarna mellan Helsingborg och Helsingör ställdes in. Vid tretiden på natten lyckades Almqvist ändå lämna Sverige i en dansk så - kallad färjemansbåt. O P Sturzen-Becker skildrade senare skaldens flykt från fäderneslandet i en dikt: ”Orkanen tjöt – jag minnes än den sången –/kring bog och reling skyhögt vågen yrde/allt för min blick försvann i skum till slut./Det lilla seglet blott, det purpurröda,/jag då och då såg dyka upp, likt flamman/utav en brand som andfådd flämtar till.”

Almqvist fortsatte med ångaren Ophelia till Köpenhamn, sicksackade sig sedan genom Danmark och Tyskland. I Bremerhaven gick han den 30 juni ombord på segelfartyget Hudson.

Fartyget låg därefter nästan en vecka på redde, i väntan på gynnsamt väder. Almqvists nerver måste ha varit i dallring. Brementidningen Weser-Zeitung hade redan den 27 juni publicerat en notis om hans fall.

Resan över Atlanten tog sedan nästan två månader. Först i slutet av augusti kunde Almqvist gå i land i New York, där han en månad senare skaffade sig ett "medborgarcertifikat" under namnet Abraham Jacobson.

Under flykten hade han skrivit flera brev, där han på olika sätt försökte göra sin oskuld trolig. Ett av breven, till Hierta, undertecknade han med "Love, lite bättre än sitt rykte", en hänvisning till en känd formulering i den förvisade romerska skalden Ovidius brev från exilen; "Ipso sua mellor fama", bättre än sitt rykte.

En excentrisk lånehaj, som hämtad från en Dickensroman. En av mäktiga personer hatad

diktare. En ung föräldralös flicka med operaambitioner. Mystiska reverser. Arsenik. Kända historiska personer. Kärlek i teatermiljö. Historien om Carl Jonas Love Almqvist och giftskandalen är som gjord för Netflix.

Haken med ett sådant tv-manus är kanske att man skulle vara tvungen att ge ett svar på den intrigdrivande frågan: Var Carl Jonas Love Almqvist skyldig eller inte?

Det för en tv-serie lämpligaste alternativet, ett alternativ som genom åren verkligen haft sina förespråkare, skulle vara "den stora konspirationen". Konservativa, reaktionära, kretsar som iscensätter affären för att krossa Almqvist och kompromettera Hierta och andra liberala reformivrare. Dessa konspiratörer skulle ha förgreningar på högsta ort. En av de personer som kommit och gått hos von Scheven, militärjuristen Johan Gustaf Eberhard Hamnström, var den konservative kronprinsen Karls handgångne man i kampen mot den radikala pressen. Den unga inneboende,

Amanda Brandt, kunde i ett sådant scenario vara ett verktyg i händerna på en annan tänkbar aktör i komplotten: von Schevens granne, den före detta polisen Theodor Lilja. Det var han som fört in flickan i procentarens hem.

Omedelbart efter Almqvists flykt inleddes en betydande polisutredning. Många och omfattande förhör hölls med inblandade personer. Till sist ställdes den förrymde regementspastorn, i sin frånvaro, inför krigshovrätten. Den slog i sin dom fast att det fanns ”mer än halv bevisning” för att Almqvist var skyldig till stöld, bedrägeri och förgiftningsförsök, men att han ändå inte var ”fullt överbevisad att ha begått dessa grova förbrytelser”. Rätten fann det ”därför skäligt” att ”lämna skuldfrågan i dessa delar åt framtiden då den kan bli uppenbar.” Varken fälld eller friad alltså, men ändå mest fälld.

En lång rad forskare och författare har försökt lösa arsenikmysteriet. När litteraturhistorikern Johan Svedjedal i sista delen av sin stora

Almqvistbiografi, ”Frihetens rena sak”, refererar och analyserar händelserna försommaren 1851, blir hans dom till sist: Skyldig.

Vid flera tillfällen har det, med varierande resultat, gjorts handstilsanalyser av för fallet avgörande dokument och brev. Den analys Almqvistsällskapet 2005 lät Statens kriminaltekniska laboratorium utföra pekade starkt på Almqvist som upphovsman. Hans starka intresse för gifter månaderna före skandalen väger också tungt i vågskålen. Almqvist pumpade apotekare på - detaljupplysningar om fosfor, opium, arsenik. Och så var det ”promemoriorna”.

En smed bryter upp Almqvists låsta chiffonjé i bostaden på Stora Nygatan. Det är husrannsakan, måndagen den 16 juni 1851. I rummet finns en poliskommissarie, en konstapel, Almqvists halvbror Fridolf som är domare i Svea hovrätt, Almqvists fru och dotter. I chiffonjén hittar man ett antal ”promemior” skrivna av Almqvist, skisser till försvarslinjer

och strategier för det fall han skulle bli anklagad för olika brott länkade till reverserna och von Scheven. Han hade, som den författare han var, lagt upp storylines.

Men om Almqvist nu av allt att döma var skyldig inställer sig en annan, minst lika intressant fråga: Varför? Varför hade han, prästen och publicisten och kulturpersonligheten, gjort sig till en ökänd procentares förtrogne och vän? Pengarna förstås. Den dåliga ekonomin var hans följeslagare genom livet. Men han hade ändå två fasta löner; som pastor och som redaktör i Aftonbladet. Varför behövde han sätta sig i så stor skuld hos von Scheven att ett giftmord framstod som det enda, eller i alla fall bästa, sättet att bli av med den? Vad skulle han ha pengarna till?

Det finns olika teorier. Almqvist hade trasslat in sig i transaktioner med lånehajar som var betydligt mer skrupelfria än von Scheven. Almqvist var på det ena eller andra sättet

insyltad i andra ekonomiska katastrofer. (Johan Sandwall, en annan liberal publicist, som varit Almqvists förläggare och i vars tidning han medarbetat, hade så sent som i april 1851 flytt till Amerika undan en misstänkt förskingring). Almqvist ville skaffa kapital för att köpa Aftonbladet (en av Svedjedal prioriterad teori).

Något säkert svar finns inte. Men Johan Svedjedal har också ett mindre prosaiskt, mer poetiskt svar, på frågan om vad det var som lockade Carl Jonas Love Almqvist till von Schevens lägenhet: "Det var som om von Scheven och hans hushåll varit en enslig grotta, en som rymde en glittrande skatt, ängsligt hemlighållen av Love för hans närmaste." Liksom H C Andersen, fast på ett annat sätt, var Almqvist sagodiktare. Och här hade han hittat trollet som djupt inne i berget ruvade på sin gulds katt.

Amanda Brandt lämnar Stockholm året efter skandalen, flyttar till Köpenhamn och blir elev vid Det Kongelige. Sedan fortsätter hon till

Tyskland. Hon sjunger sig fram. Nio år efter dramat i Stockholm får hon en dotter. Fadern är den dubbelt så gamla, redan gifta stjärnskådespelaren Ira Aldridge. Amanda har troligen träffat honom i samband med ett engagemang vid någon tysk teater. Hon hade vid det här laget lagt sig till med ett "von", blivit baronessan Amanda von Brandt, dotter till den svenske baronen Olof von Brandt. Fosterdottern till hovslagaren Olof Brandt från Västerås hade klättrat raskt på den sociala stegen. Ira Aldridge och Amanda gifter sig 1865, två år innan han går bort. De får fyra barn tillsammans.

Och den förrymde regementspastorn?

I sällskapsrummet på Central House i Philadelphia klinkar en magerlagd äldre man fram valser, polskor och anglaiser på pianot. Amanda Brandts bekant från tiden i procentaren von Schevens våning i Stockholm, Carl Jonas Love Almqvist, är nu allt-i-allo på ett pensionat. Till plikterna hör att underhålla gästerna.

Under några år hade han flackat runt i Amerika, Cincinatti, New Orleans, en tid stått i bokhandel, ett par månader fått ett påhugg på en tidning i en håla i Texas. Så flyttade han in på detta "boarding house" i Philadelphia och gifte sig som Lewis Gustawi den 11 juni 1854 med den 68-åriga innehaverskan Emma Nugent i St James Episcopal Church. Nu var han alltså inte bara misstänkt giftblandare utan också bigamist. Den nya hustrun blev snart besviken. Den belevade mr Gustawi tycktes ha lovat mer pengar än han kunde trolla fram.

Vad gör Almqvist under dessa år i landsflykt, förutom att klinka på piano och gå ärenden åt sin hustru nummer två? Han diktar och författar, tusentals sidor, som inte har någon utsikt att bli publicerade, frossar på svenska rim, drömmer om svenska krusbär, längtar hem: "In my dreams I am always in Sweden...The Atlantic ocean is between my nights and my days", skriver han till dottern i Stockholm.

Sommaren 1865 gör han till sist ett försök att komma hem. Han strandar i Bremen. Under ett år blir han boende på ett pensionat, får pengar skickade till sig av sin bror. Fridolf Almqvist är nu underståthållare i Stockholm, men låter inte övertala sig att försöka mygla in Love, som i Bremen kallar sig professor Jules Charles, i Sverige. Fridolf reser ändå själv så småningom ner till Bremen. Almqvist ligger då för döden på ett sjukhus. Bröderna hinner träffas, men när dottern Maria Lovisa hunnit fram ligger hennes far redan i en fattiggrav. Det är september 1866. Maria Lovisa betalar för en bättre gravplats, men fel lik grävs upp och läggs i den nya graven. Först efter en pinsam palaver hamnar rätt kropp på rätt plats.

I februari 1915, när första världskriget pågått i ett halvt år, dör Amanda Aldridge, välbeställd - 82-årig änka, sedan länge bosatt i England. Två av hennes barn, döttrarna Luranah och Amanda, har gjort framgångsrika karriärer som operasångare. Luranah Aldridge hade 1896

engagerats av Cosima Wagner som en av valkyriorna i en Bayreuthuppsättning av Ringen, men blivit sjuk strax före premiären.

Den rastlöse Carl Jonas Love Almqvist, lite av en litteraturens Loge, trickstern i Richard Wagners operasaga om guldets förbannelse, hade fem år senare, 1901, till sist kommit hem till Sverige och fått en ny gravplats på Solna kyrkogård.

Per Svensson

per.svensson@dn.se

CARL JONAS LOVE ALMQVIST.

Född: I Stockholm 28 november 1793 i en borgerlig familj.

Ungdom: Studier vid Uppsala universitet. - Informator. Tjänstgör på ecklesiastik-expeditionen. Inleder författarskapet med romantiska verk som "Murnis" och "Amorina".

Familj: Gifte sig 1824 med Anna Maria Lundström, som kom från enkla förhållanden. Flyttade till Värmland för att leva bondeliv. Paret fick sonen Ludvig och dottern Maria Lovisa.

Skolman: Rektor vid Nya elementarskolan 1829.

”Törnrosens bok”: Det stora litterära allkonstverket. Utgivningen inleds på 1830-talet. En av berättelserna är ”Drottningens juvelsmycke”.

Journalist: Från slutet av 1830-talet till flykten medarbetare i Aftonbladet.

Skandal 1: Ger 1839 ut den kontroversiella debattromanen ”Det går an”.

Skandal 2: Misstankarna om stöld och förgiftningsförsök 1851.

Död: I Bremen den 26 september 1866.

Att läsa om arsenikmysteriet och CJL Almqvist.

Ett grundläggande verk i genren är juristen Axel Hemming-Sjöbergs bok ”Rättegången mot C.J.L Almqvist” från 1929.

Författaren och litteraturhistorikern Cecilia Sidenbladh samlade 2008 vittnesmål och -dokument kring fallet i en bok med samma titel, ”Rättegången mot Almqvist” (Ellerströms 2008).

Cecilia Sidenbladh har också skrivit ett antal pjäser om och kring Almqvist, samt romanen ”Amanda & Ira eller historien om ett lögnaktigt skådespelarpar” (Wiken, 1990).

Johan Svedjedal kartlägger fallet i detalj i Almqvistbiografen ”Frihetens rena sak” (W&W, 2013).

Dokument kring ”kriminalgåtan” finns utlagda på Almqvistsällskapets webb *almqvist-sallskapet.se*.

21 Därför skrev vi inte om "muslimer"

Nyligen publicerade DN en ledare om antisemitismen i Malmö, byggd på en rapport om stadens skolor. Vår text handlade till överväldigande del om det judehat som har sina rötter i Mellanöstern. Vi nämnde ordet "Mellanöstern" tre gånger och "extrema islamister" en gång. I ett enda stycke tog vi också upp andra former av antisemitism.

En del tycker fortfarande inte att man bör peka ut "grupper", särskilt "underordnade grupper". Men Sverige har förändrats. I stället var det en annan reaktion som dominerade. "Varför skriver ni inte att det handlar om muslimer?!"

Det finns flera svar. Dels vet vi inte att gärningsmännen är muslimer, i bemärkelsen troende och praktiserande. Dels verkar deras religion, om man ska tro rapporten, inte ha någon betydelse i trakasserierna av judar. Snarare är skälen "de politiska

frågorna om Israel/Palestina-konflikten, de geopolitiska relationerna i Mellanöstern och i vissa fall en panarabisk nationalism".

Ändå var det oerhört viktigt för en del: Skriv muslimer! Skriv islam!

Ledaren drog inte rätt "demografiska slutsatser", skrev M-riksdagsmannen Hanif Bali på Twitter. Han tyckte inte heller att SvD:s ledarsida "pratar klarspråk" i ämnet – trots att tidningen skriver att "Det som skapar mest aggressioner och hat är Israel/Palestinafrågan".

Ingressen till DN:s nätledare löd: "I mer än tjugo år har antisemitismen i Malmö, med rötter i Mellanöstern, legat i öppen dager." Den slutsatsen var tydligen heller inte tillräckligt "demografisk". Vad mer hade behövts?

Det har bara gått dagar sedan M-ledaren Ulf Kristersson markerade mot SD:s tal om islam som en avskryvad religion. En del moderater kommer att ha betydligt lättare än andra att komma överens med SD.

Vilken grupp som till slut sätter sin prägel på Moderaterna blir en ödesfråga.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

21 Ledare: Tyvärr måste kommuner få satsa mindre på skolan

Är det orättvist att en högstadieselev i Munkfors kostar 130 000 kronor per år, medan en i Perstorp ligger på 79 000? Eller att skolpengen för en tonåring på samhällsprogrammet i Arboga är 140 000 kronor, medan Borås ungdomar får nöja sig med hälften?

Spontant svarar många ja på frågorna, som väcks i DN:s reportage (20/3). Höjden av rättvisa anses ofta vara att det är likadant överallt, trots att det inte är så svensk demokrati fungerar.

Tvärtom är en av anledningarna till skillnaderna att invånarna i Sveriges 290 kommuner har röstat fram olika lokala styren. Det är dessa koalitioner som bestämmer hur budgeten ska fördelas mellan kommunala verksamheter, som skola, förskola, äldreomsorg, socialtjänst och bibliotek. Om den möjligheten

saknas faller idén med kommunalt självstyre och därmed även poängen med att rösta i valet till kommunfullmäktige.

För det är långt ifrån bara skolpengen som varierar över landet. Exempelvis är det avgrundsdeep skillnad på hur mycket en plats på ett särskilt boende kostar. Ett par kommuner erbjuder unga avgiftsfritt deltagande i kulturskolan, men de flesta tar ut avgifter, med stor variation. Vidare får äldre barn till föräldralediga vara på förskolan 30 timmar i veckan i en del kommuner, samtidigt som andra har lagt sig på 15 timmar, som är den lagstadgade miniminivån.

Ytterligare en olikhet, som många knappt tänker på, är skillnaden i kommunalskatt, där det skiljer över 6 procentenheter mellan Dorotea (35,15) som ligger högst och Österåker (29,08) som ligger lägst. Det betyder att den som tjänar 30 000 kronor i månaden betalar runt 20 000 mer i inkomstskatt per år i Dorotea än i Österåker.

Medan skillnaderna som beror på att lokalpolitiker fattar olika politiska beslut är både demokratiska och rättvisa gäller dock inte samma sak skillnaderna i kommunalskatt, som bottnar i att olika kommuner har olika förutsättningar. Därför bör den ersättas med en enhetlig statlig skatt, som fördelas så att alla får lika villkor, vilket inte är samma sak som att alla kommuner kommer – eller ens bör – göra likadana prioriteringar.

Tvärtom är det en viktig del av den lokala demokratin att kommuninvånarna är med och styr hur pengarna ska fördelas mellan verksamheterna. Det visar varför det vore fel att sjösätta förslaget om att staten ska slå fast enhetligare belopp till skolan, som framförs i reportaget av företrädare för en friskola. Det fungerar inte att frikoppla just utbildningsposten från den demokratiskt beslutade budgeten, eftersom man då samtidigt behöver svara på vilka andra utgiftsvariationer som staten ska förbjuda, samt peka ut områden där eventuella neddragningar får ske.

Det som däremot är viktigt är att det är enkelt att överblicka hur mycket varje kommun lägger på varje elev – hur skolpengen är uträknad och hur resurser på andra sätt skjuts till skolan – så att kommuninvånarna kan jämföra och rösta bort beslutsfattare om de inte är nöjda. Vidare bör som sagt kommunernas ekonomiska förutsättningar bli mer jämlika, men inom budgetramen är det inte orättvist att lokalpolitikerna gör olika prioriteringar mellan exempelvis skola, äldreomsorg och socialtjänst.

Inte minst eftersom alternativet inte bara är att staten spikar ett golv, utan även ett tak som hindrar kommuninvånarna från att rösta fram ett politiskt alternativ som vill mer.

DN 21/3 2021

21 Peter Wolodarski: Hur många timmar håller iPhone om krisen kommer?

Under lång tid rustade Sveriges nationella beredskap ned på en rad områden. Under pandemin har vi påmints om hur riskabelt det är.

Året är 2007. I Kalifornien hade geniet Steve Jobs lanserat Apples första iPhone, en telefon som skulle revolutionera vårt sätt att kommunicera.

iPhone var en symbol för den globaliserade och digitaliserade eran, en produkt som designats i USA men som byggde på produktion i Kina.

Här hemma i Sverige hette statsministern vid samma tid Fredrik Reinfeldt. Han hade med buller och bång

förlorat sin försvarsminister, moderaten Mikael Odenberg.

Fredrik Reinfeldt presenterade den nye ministern Sten Tolgfors, som strax före utnämningen befunnit sig i Bombay, med ett par tidstypiska formuleringar:

”Tolgfors har rest över vår värld för att ta in impulser om globalisering”, sade statsministern.

Mikael Odenberg hade protesterat mot att ytterligare skära på det nationella svenska försvaret och vår egna produktion av materiel. Det avfärdade Fredrik Reinfeldt med lätt hand:

”Nu är det en ny tid. Vi kan mer köpa över hylla till lägre pris”.

Man skulle kunna kalla det för Applefilosofin: idén att världen ligger för våra fötter, att vi kan få allt vi vill för pengar, när som helst och till lägsta pris.

Gå in i valfri app så kommer produkten till din bostad nästa dag!

Närbesläktad med tanken på det globala hyllköpet, var också tron att vi lämnat bakom oss en stor del av den gamla tidens kriser, konflikter och problem på 1900-talet.

Vad ska man med ett stort och kostsamt nationellt försvar när allt ändå globaliseras och liberaliseras? Med en iPhone kan vi bättre än någonsin hålla koll på omvärlden.

Sten Tolgfors var mannen för den nya tiden, den eviga fredens tid, även om det inte dröjde länge innan fler och fler såg sprickorna i muren. Den nye försvarsministern fick öknamnet ”tomhylsan”.

Men kanske var det orättvist att ge Sten Tolgfors skulden för tidens illusioner. Han var en produkt av ett kollektivt feltänkande, en stämning som var större än en tomhylsa. Han spelade en biroll i ett mycket större skifte i samhället.

Den förändringen har även blottat sig under det senaste årets pandemi.

Ett år efter att coronakrisen slog till, kan ingen i Sverige säga att vi stod väl rustade med nödvändig materiel, skyddsutrustning och sammanhållen katastrofplanering. Sverige hade som nationell strategi att skydda de äldre. Men som coronakommissionen konstaterat lämnades de anställda i äldreomsorgen ”i stor utsträckning ensamma att hantera krissituationen”. Det tog månader att komma ikapp, samtidigt som smittan angrep samhällets mest utsatta. Improvisation blev ledordet.

Det är som om Försvarsmakten hade lämnat soldaterna på slagfältet utan nödvändig utrustning och underrättelser för att vinna striden mot en anfallande fiende.

Resultatet? Månader av förlorad tid och kraft, med dödliga konsekvenser. En orimlig belastning på dem som stod i frontlinjen.

När det väl gällde gick det inte att få fram vad som krävdes från andra sidan jordklotet med ”just in time”-leverans. Beslutsfattarna på olika nivåer i samhället

överbaskades av kraften i utmaningen. Sverige var inte ensamt om denna problematik. Och ansvaret för att den uppstod bärs inte av en enda regering. Det här är problem som växt fram under lång tid.

Allt kokar ner till frågan: vad gör vi när krisen kommer? Men att för kunna ge ett bra svar måste man börja ställa just frågan, och inse att det värsta faktiskt kan hända.

På det ekonomiska området har Sverige i närtid dyrköpt erfarenhet av sådan turbulens. Därför har olika regeringar vidtagit mängder av försiktighetsåtgärder och etablerat rejäla skyddssystem. 1990-talskrisen satte djupa spår i vårt medvetande.

Statsskulden har betalats av, myndigheterna har ställt krav på buffertar i banksystemet, finansiella aktörer övervakas mer.

Men så har det fram till alldeles nyligen inte sett ut vad gäller vare sig försvaret, den civila beredskapen eller hälsofrågorna.

Den aktuella diskussionen om behovet av en inhemsk vaccinfabrik tangerar just detta: vilken produktionskapacitet ska Sverige ha för att hantera epidemier? Vad för slags nationella förråd bör byggas upp? Hur beroende ska vi vara av internationella flöden om det blir rejäl brist på något vitalt?

Det finns en risk här att måla upp en falsk motsättning mellan internationellt samarbete – som är kritiskt under de flesta kriser – och nationella lösningar.

Det ena utesluter inte det andra. Såväl Finland som Schweiz visar att det går utmärkt att ha bättre nationell beredskap än Sverige och samtidigt delta med full kraft i globaliseringen.

Idealism förutsätter realism. Det krävs ett starkt nationellt försvar, även om vi samarbetar nära med andra länder. Ett robust försvar kan till och med vara

en förutsättning för att andra ska vilja samverka med oss.

Så förhåller det sig även med hälsofrågorna: ju bättre vi är förberedda här hemma, desto större är förmodligen chansen att kunna bidra internationellt och samtidigt få hjälp utifrån.

Exakt hur denna beredskap bör se ut blir en viktig fråga att utreda och debattera politiskt de kommande åren. På samma sätt som 90-talskrisen skapade en bred politisk förståelse för behovet av ekonomiska reformer måste pandemin leda till gemensamma insikter om vikten av att stärka vår trygghet.

Men en sak är säker: det kommer inte att vara gratis.

Det kostar mer att inte förlita sig på köp från hyllan, på att varor ska levereras från alla delar av världen med kort varsel, på att organisationer ska vara slimmade till max.

Det är helt enkelt dyrare att ha reserver och lite luft i systemen.

Det är talande att Apple inte längre lutar sig mot att deras iPhone bara ska produceras i Kina, utan har byggt upp produktionskapacitet i en rad andra länder så där för säkerhets skull.

Globalisering och beredskap kan kombineras, även om det för med sig en viss kostnad.

Ett år in i pandemin är det nog en försäkring de flesta är beredda att betala för.

Peter Wolodarski

peter.wolodarski@dn.se

21 ”Kyrkor kan inte anses vara farligare än museer”

Rätten att få utöva sin religion är grundlagsskyddad. Ändå särbehandlas kyrkor, synagogor, tempel och moskéer när samhället långsamt öppnas igen. Det är märkligt att handel och kulturupplevelser prioriteras före människans andliga livsnödvändigheter, skriver biskop Fredrik Modéus.

DN. DEBATT 210321

Folkhälsomyndigheten har nyligen presenterat ett förslag som möjliggör för museer och konsthallar att öppna för publik igen. Enligt förslaget får dessa institutioner samma regler som gäller för affärer och handelsplatser, upp till 500 personer. Stora katedraler kommer, i bästa fall, få välkomna en tiondel av det antalet personer från den 11 april. Min fråga till

Folkhälsomyndigheten och till socialministern är enkel: Varför är kyrkor farligare än museer?

Vi har levt med pandemin i över ett år. Svenska kyrkans församlingar vidtog tidigt kraftfulla åtgärder för att minska risken för smittspridning. Med ett års erfarenhet kan vi konstatera att det har lyckats mycket väl. Folkhälsomyndigheten har i egna analyser konstaterat att religiösa sammankomster är en kategori av samlingar där risken för smittspridning är mycket låg. Ändå särbehandlas kyrkor, synagogor, tempel och moskéer när samhället långsamt öppnas igen.

I slutet av februari lämnade Folkhälsomyndigheten remissvar på regeringens promemoria ”Ändringar i begränsningsförfordningen”. För offentliga tillställningar och allmänna sammankomster inomhus föreslås i remissvaret fortsatt åtta personer att gälla som maxgräns, men om publiken är sittande kan 50 personer få delta. Vid ett förbättrat epidemiologiskt läge, som beskrivs som en platåfas med en låg nivå positiva covidfall och goda förutsättningar att klara

sjukvården, kan gränserna komma att höjas till 50 personer, eller 300 om publiken är sittande.

Folkhälsomyndighetens föreskrifter ska självklart följas vilket kan betyda ett lägre deltagarantal än maxgränsen.

Häromdagen kom Folkhälsomyndigheten med förslag till nya föreskrifter för bland annat museer och konsthallar. Dessa aktörer föreslås kunna välkomna besökare enligt samma regler som gäller för butiker, maximalt en person per 10 kvadratmeter av den tillgängliga ytan eller som mest 500 besökare. Dessa nya regler föreslås börja gälla redan den 25 mars. I sitt remissvar till regeringen den 26 februari beskriver Folkhälsomyndigheten sammankomster där deltagarna sitter ned som sammankomster med en mindre risk för smittspridning i jämförelse med sammankomster där deltagarna står upp eller är i rörelse. Ändå väljer myndigheten att föreslå större lättnader för museer, där människor rör sig runt i rummet, än för allmänna sammankomster där människor sitter på sin plats, till exempel i en stor

kyrka. Varför är det så? Varför är det farligare att fira gudstjänst än att besöka ett museum?

Att få uttrycka sina grundlagsskyddade fri- och rättigheter, som att utöva sin religion, är en rättighet som endast i yttersta undantagsfall får begränsas. Ur ett rättighetsperspektiv är det en smula märkligt att riksdag, regering och Folkhälsomyndighet inte ger lika möjligheter till religionsutövning som man ger till exempel handel i köpcenter eller kulturupplevelser på ett museum. Det kan därför ifrågasättas varför en sammankomst där deltagarna utövar sina grundläggande fri- och rättigheter ska regleras hårdare än ett besök på en kulturinstitution som ett museum.

Nyligen kom Rädda barnen med en rapport som beskriver en ökad ohälsa hos barn och ungdomar som en följd av pandemin. Att också vuxna och äldre har farit illa under det gångna året är uppenbart. Vi vet att människor är gemenskapsvarelser, de flesta av oss trivs tillsammans med andra, och när vi inte längre kan mötas riskerar folkhälsan att bli lidande. För folkhälsa är mer än bara fysisk hälsa. Livsåskådning är en

skyddsfaktor för såväl den psykiska som den existentiella hälsan. Att umgås med människor gynnar den sociala hälsan. Det är därför folkhälsomässigt rimligt att religiösa aktiviteter, som att fira gudstjänst, inte begränsas mer än nödvändigt. I barnkonventionen, svensk lag från 2020, regleras att barn har rätt till andlig utveckling. Den fokusering som nu sker på antalet deltagare vid till exempel gudstjänster riskerar att undergräva barnets rättigheter enligt barnkonventionen.

Under ett år med coronapandemin har Svenska kyrkans församlingar tagit stort ansvar. Vi har följt, och kommer att fortsätta följa, de regler som finns. Vi vill fortsätta arbeta för kloka lösningar som minskar risken för smittspridning. I Svenska kyrkan finns det kyrkorum av varierade storlekar. Det är därför inte rimligt att samma regler ska gälla i en stor katedral som i en liten medeltida kyrka. Samtidigt kan regelverket inte utgå från förutsättningarna i den lilla medeltida kyrkan. Det behövs flexibla regler och rekommendationer som utgår från kyrkorummets

storlek och som möjliggör ett religiöst liv utan ett onödigt risktagande. Det behövs regler och rekommendationer som värderar människans mentala, existentiella och andliga livsnödvändigheter lika högt som de fysiska.

Svenska kyrkans församlingar har erfarenheter och kunskap. Vi vill fortsätta att ta ansvar och vi är gärna med och hittar lösningar. Möjligheten att fira gudstjänst är viktig för den existentiella folkhälsan.

Fredrik Modéus, biskop i Växjö stift

22 Ingen politisk kraft värderar längre frihet högst – det är en stor förlust

Politiken brukade kretsa kring konflikten mellan frihet och jämlikhet. Nu förvandlas den till en fåfång jämförelse av egenskaper.

Det sägs att värderingar har blivit viktigare i politiken. Riksdagsvalet 2018 var till exempel ett ”värderingsval”, åtminstone enligt Centern och Liberalerna. Samma beskrivning återanvändes om Europaparlamentsvalet 2019. Och från ett mer vetenskapligt håll marknadsförs den ofta åberopade GAL/TAN-skalan som en värderingsdimension, ett sätt att förklara spänningen mellan å ena sidan progressiva och frihetliga värderingar och å andra sidan nationalistiska och auktoritära värderingar.

Men vad som egentligen håller på att ske är en glidning från politiken som en strid om värden till politiken som en fåfång jämförelse av egenskaper. Från frihet mot jämlikhet till frihetlig mot auktoritär.

Det är ingen lyckad utveckling.

Frihet mot jämlikhet är en konstruktiv konflikt. Två goda, intuitivt självklara värden, som ändå oundvikligen krockar och där frågan hur de ska balanseras kommit att definiera kampen mellan vänster och höger. Och där den ömsesidiga respekten möjliggör kompromisser. Längst ut på den demokratiska högerkanten finner vi sällan avsky mot jämlikheten, bara en benhård ovilja att offra individens frihet för kollektiva nyttigheter. Och till vänster det motsatta.

Kulturkriget har egentligen inte tillfört några nya konkurrerande ideal. Vi må kalla kulturkrigarna för populisterna, nationalisterna, fascisterna eller woke-vänstern men lyssnar vi på vad de faktiskt säger så ekar fortfarande de gamla slagorden. Det är eliternas

förmåga att leverera frihet och jämlikhet (och sammanhållning och trygghet och välfärd) som har sviktat, inte lockelsen i själva idealen.

Men eftersom populisterna, på goda grunder, anses representera en auktoritär samhällsmodell har begreppet frihetlig därmed kommit att bli synonymt med att vara antipopulistisk.

Vem som är frihetlig och vem som är auktoritär är dock inte alltid så enkelt att avgöra.

Moderaterna förenar exempelvis den mest frihetliga ekonomiska politiken med en ohälsosam aptit för övervakning och repressiv kriminalpolitik.

Vänsterpartiet är det enda riksdagsparti som inte utesluter medlemmar som flörtar med totalitära ideologier men är samtidigt minst auktoritärt av alla när det gäller vård av missbrukare. Miljöpartiet är sprunget ur närmast anarkistiska alternativrörelser men är inte sällan mest benägna av alla att söka samhällsproblemens lösningar i statliga detaljregleringar. Liberalerna erbjuder en meny

bestående av de bästa principiella argumenten för frihet men också förbud mot allt från kepsar till religiösa friskolor. Och så vidare.

Invändningarna mot det jag precis har skrivit är förstås uppenbara. Vem är jag att bestämma vad som är en frihetlig politik? Låga straff och fokus på förebyggande åtgärder har traditionellt betraktats som uttryck för en icke-auktoritär kriminalpolitik. Men om konsekvenserna av en så kallat progressiv brottsbekämpning är att makten hamnar hos de kriminella, med dramatiska frihetsinskränkningar för laglydiga invånare, går det då verkligen att hävda att det är en frihetlig politik?

Och om invandringsmotstånd egentligen handlar om rädsla för minskade frihetsgrader för kvinnor och sexuella minoriteter? Om den ”kulturella belastning” som Jimmie Åkesson talar om faktiskt handlar om att skydda en frihetlig kultur från skadliga normer?

Men relativiseringen leder oss ingen vart. Om frihetlig kan betyda vad som helst betyder det heller ingenting.

Fixeringen vid det auktoritära hotet skyler över de spänningar som både vänstern och högern rymmer, inte minst i synen på frihet.

Vänstern har i decennier bejakat kulturell och social frihet utan att komma till insikten att dessa är intimt sammankopplade med ekonomisk frihet. Pluralism förutsätter konkurrens – i alla delar. Visst har socialistiska stater kunnat stoltsera med progressiv lagstiftning men utan fritt flöde av kapital, utan frihet för entreprenörer och konsumenter, kan det aldrig bli mer än en papperskonstruktion. Endast fria marknader kan skapa och upprätthålla den infrastruktur, och de ekonomiska incitament som ett pluralistiskt och tolerant samhälle faktiskt förutsätter.

Även högern behöver påminnas om detta samband. Vi vet av erfarenhet att steget från principfast nyliberalism till inskränkt nationalism ibland är mycket kort. I både USA och Europa har den libertarianska rörelsen splittrats mellan de som ser högerpopulismen som det främsta hotet mot friheten och dem som tvärtom ser den som ett skydd mot en

auktoritär samhällsutveckling. För den ena sidan är det självklart att ekonomisk frihet måste följas av kulturell öppenhet, för den andra sidan kan företag och människor bara blomstra om nattväktarstaten håller migranter och oönskade kulturer på tryggt avstånd.

Kalla krigets konfliktlinjer kom att prägla den mentala kartan för generationer av svenska makthavare och opinionsbildare. Vänster stod mot höger och Väst stod mot Öst och Väst vann varenda gren i VM i frihet. Störst ekonomisk frihet, störst politisk frihet, störst kulturell frihet, störst religiös frihet. I dag finns ingen politisk kraft som lika entydigt prioriterar frihet som värde. Det är en stor förlust.

Andreas Johansson Heinö

22 Anna Ekström: Vi har problem med likvärdigheten och insynen i skolan

– Vi har problem med likvärdigheten och vi har problem med insynen i skolan, säger utbildningsminister Anna Ekström (S).

Hon vill se riktade statliga satsningar till skolor där behoven är som störst.

I skollagen står att alla elever har rätt till likvärdiga resurser oavsett skola. Men det är upp till varje kommun att bestämma hur mycket pengar som ska läggas på varje elev. DN kunde i lördagens tidning visa att det kan skilja tiotusentals kronor och att det är näst intill omöjligt att jämföra olika kommuners satsningar. De ekonomiska bidragen kan också variera stort mellan olika skolor i samma kommun.

Tycker du att det är problematiskt med ett system där det inte går att räkna ut och säkert säga hur mycket som satsas på varje elev?

– Framförallt är det problematiskt om skolan inte är likvärdig. Därför är det viktigt att skolpengen är gjord på ett sådant sätt att den stärker likvärdigheten i skolan. I den kommunala skolan kan man gå in och titta hur mycket kommunen satsar på eleverna, medan insynen i fristående skolor är mycket mindre på grund av att det inte finns någon offentlighetsprincip.

Är modellen rättssäker ur elevernas perspektiv?

– Från regeringens sida skulle vi gärna vilja se en offentlighetsprincip för de fristående skolorna, men där finns det i dag inte majoritet i riksdagen. Regeringen har tagit fram ett förslag på en mer likvärdigt utformad skolpeng som har varit ute på remiss och som vi hoppas att komma vidare med i riksdagen.

För att komma till rätta med de nuvarande problemen, vad behöver göras?

– Framförallt två saker. Det ena är att vi behöver se över hur skolpengen är konstruerad, där finns förslaget som har tagits fram och som jag hoppas kunna föra samtal med riksdagspartierna om. Det andra är att statliga satsningar på skolan fördelas mer utifrån socioekonomin. Det ska gå ut mer statliga pengar dit där behoven är som störst. Det är ett svar på att skolor inte alltid får resurser utifrån de behov som finns.

I december tillsatte regeringen och samarbetspartierna en utredning om hur ett förstatligande av skolan kan gå till. Kan ett förstatligande lösa problemen?

– Det beror alldeles på vad ett förstatligande innebär, ordet förstatligande kan betyda väldigt många olika saker. Jag ser verkligen fram emot att ta del av resultatet från den här utredningen men vill betona att det utredningen ska göra är att ta fram ett underlag för vad ett förstatligande skulle innebära. Det betyder inte

att regeringen och samarbetspartierna är överens om att det ska ske.

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

22 Tidigare Abba-stjärnan vill återge Hasselbacken dess forna glans

Det var länge sedan Hasselbacken var stället ”alla” samlades på. För att umgås, dricka punsch – och för all del även ”visa upp sig”.

Nu ska Hasselbacken återfå sin forna glans. I alla fall om nöjesprofilen Björn Ulvaeus får bestämma.

I morgon, tisdag, startar samrådet för projekt Hasselbacken ett projekt som innefattar en hel del nya byggnader för att återskapa glansen från förr.

Det handlar om en gubbylla, spa, musikscen, utställningslokaler, 80 nya hotellrum, en ny ljusportal och framför allt nya paviljonger som ska samla besökare precis som det var förr i tiden, innan de

gamla paviljongerna brann ner till grunden i oktober 1923.

Men trots att bränder är något många på Djurgården där det finns gott om byggnader i trä, fasar för berättar Björn Ulvaeus, som tillsammans med Conni Jonsson står bakom projektet, att de nya paviljongerna ska uppföras i trä. Något annat är inte att tänka på.

– Det är ju solklart att cementtillverkning är det bland de värsta koldioxidspridarna över huvud taget och eftersom vi strävar efter att bygga sustainable (hållbart) är det trä som gäller, säger Björn Ulvaeus och berömmar arkitekternas ömsinhet gentemot området.

– De har kartlagt vartenda träd och vart rötterna går. De har graderat vilka träd som är mest värda att bevara och vilka som är näst mest värda och så vidare, säger han och garanterar att man ska bygga runt träden eller som han uttrycker det ”där träden lämnar plats för oss att bygga”.

Hassel är inte det mest förekommande på Hasselbacken namnet till trots. Däremot ekar, almar och lindar.

Två träd kommer att offras för att projektet ska bli verklighet, men dessa kommer att ersättas med flera nya.

– Vi kommer att förstärka parkkänslan, säger Björn Ulvaeus som hoppas att det nya gångstråket ska göra området mer tillgängligt.

– Det är ett önskemål från stadsbyggnadskontoret att man ska utgå från de befintliga träden. Skulle man bygga som det en gång har varit skulle det bli mer fyrkantigt och då skulle man behöva ta bort fler träd, säger stadsbyggnadsborgarrådet Joakim Larsson (M) som är lyrisk över Hasselbackenprojektet.

– Det är en känslig miljö, men det är också bestämt att det här ska vara evenemangsparken i nationalstadsparken med ett område för kultur, nöjesliv och restauranger. Det har man eftersträvat

ända sedan världsutställningen 1897, säger borgarrådet.

Terrassen ska grävas ut för att ge plats åt en utställningslokal Terrassen ska få nytt liv med två nya paviljonger. Bland annat återuppstår den moriska paviljongen. Dessutom byggs en ny så kallad gubbylla på parkeringsplatsen nedanför Hasselbacken.

Även parkeringsplatsen nedanför Cirkus försvinner för att skapa ett torg som binder ihop Cirkus med Hasselbacken.

Hasselbackens tidigare gubbylla (byggd 1816) flyttades till Skansen 1964 med placering nedanför rulltrapporna.

Uttrycket gubbylla myntades i början av 1900-talet om platsen en trappa upp där ett sällskap bestående av ”mogna” män satt och inmundigade sin punch och njöt av musiken som spelades på terrassen nedanför.

Hur som helst kommer det alltså att finnas två gubbyllor mycket nära varandra längs Djurgårdsvägen.

Har ni inte funderat på ett annat namn? Varför inte gummhylla med tanke på att det i år är 100 år sedan kvinnorna i Sverige fick rösträtt?

– Är det verkligen bara 100 år sedan, det är fullständigt obegripligt, säger Ulvaeus.

Det första som kommer hända är att ljusportalen, som byggdes på 1930-talet, kommer att återuppstå i modern skepnad. Bygglovets är redan beviljat. Portalen, som man ska kunna se från färjeläget ska knyta ihop området nedanför Djurgårdsvägen och leda upp mot terrassen och Cirkus, precis som det var förr.

Och det finns mycket ”förr” när det gäller Hasselbacken. Det var hit man gick förr för att förlusta sig; lyssna på musik, äta söndagslunch och dricka punsch. Det var inte ovanligt att det serverades 1 000 så kallade punschhalvor på sommarsöndagarna. Och

inte bara söndagar. Det fanns faktiskt stammisar som hade sin post eftersänd till Hasselbacken, som också var den självklara platsen för att fira Bellmandagen den 26 juli med mera, med mera.

Samrådstiden inleds den 23 mars och pågår till 10 maj. Sedan blir det remissammanställning. Ärendet lär komma upp på politikernas bord efter sommaren.

Och när kan allt stå klart?

– Förhoppningsvis 2024. Vi har tagit tagit alla hänsyn man kan tänka sig, inklusive volymer, att de inte ska överskrida volymerna eller höjderna de hade förr, säger Björn Ulvaeus som tycker att förslaget kan försvaras ”på alla håll och kanter”, men;

– Sedan kan man inte göra något åt ifall remissinstanserna inte tycker att det är tillräckligt snyggt, säger han och betonar att det faktiskt är Stockholms stad som har rekommenderat bolaget (som driver både Hasselbacken, Cirkus och Abba-museet)

att återskapa Hasselbacken till det nav för nöje och kultur som det var för 100 år sedan.

Eva-Karin Gyllenberg

eva-karin.gyllenberg@dn.se

22 Amanda Lind: Vi måste göra mer för kulturskaparna

Coronapandemin har slagit hårt mot svensk kultur. Trots miljardbidrag har många kulturutövare det svårt.

– Vi måste göra mer för Sveriges konstnärer och regeringen planerar att se över formen för beräkningen av sjukpenningsgrundande inkomst, säger kulturminister Amanda Lind till DN.

Det var på torsdagen som regeringen tog beslutet om en skrivelse med titeln ”Politik för konstnärers villkor”, en sammanfattning av läget just nu men också framåtsyftande när det gäller hur regeringen vill arbeta för att stärka villkoren för Sveriges författare scenkonstnärer, musiker, klassiska bildkonstnärer, filmskapare med flera.

– Det var 20 år sedan som det togs ett helhetsgrepp när det gäller konstnärers villkor, säger Amanda Lind som beskriver dokumentet som en färdplan som visar på de ambitioner som regeringen har.

Just nu arbetar Konstnärsnämnden med att dela ut en tredje omgång av krisstipendier som riktas direkt till konstnärer. Något som Amanda Lind beskriver som ett komplement till omsättningsstödet och de förändringar som gjorts i a-kassan.

Hur bråttom är det att hjälpa de som har det väldigt tufft?

– Pandemin är inte över och det är många som har det väldigt tufft. Jag ser att vi kommer att behöva göra mer när det kommer till krisstöd. Men vi behöver också jobba långsiktigt. Att arbeta med konstnärers villkor har varit en hjärtefråga för mig som grön kulturminister, nu har pandemin satt de här frågorna i blyxtbelysning.

– Det har blivit smärtsamt tydligt under coronapandemin att konstnärer och kulturskapare redan före pandemin levde under väldigt tuffa villkor. Vi måste se till att de kan arbeta under rimliga och hållbara ekonomiska och sociala villkor, säger Amanda Lind.

Amanda Lind pekar på att regeringen lägger en som hon säger ”ambitiös grund” för att kulturskaparna ska få en tryggare tillvaro. I detta ingår en permanent ökning till kulturskapare på omkring 80 miljoner från och med årets budget, utöver de särskilda krisstöden.

– Vi höjer stipendierna, vi förstärker ersättningarna till kulturskapare, stödet till fria grupper, aktörer inom bild och form. Det är en permanent storsatsning. Vi jobbar också med konkreta återstartsförslag för tiden efter pandemin.

Många konstskapare känner en otrygghet när det gäller sin ekonomi också utan pandemi?

– Så är det. I dag har inte konstnärer och kulturskapare del av samhällets trygghetssystem som andra. En hög grad av konstnärer är egenföretagare. Dagens socialförsäkring och arbetslöshetsförsäkring är inte fullt anpassade för alla på arbetsmarknaden. Pandemin har blottat utmaningar som fanns redan innan. Nu pågår ett arbete med att se över detta och regeringen planerar också att se över formen för beräkningen av sjukpenningsgrundande inkomst.

Amanda Lind säger att det handlar om att anpassa systemen för hur det verkligen ser ut på arbetsmarknaden. Till exempel kan det handla om hur man hanterar konstnärsstipendier när man beräknar den sjukpenningsgrundande inkomsten.

– Många har fallit mellan stolarna generellt under pandemin.

En del av det ni skriver handlar om hur man ska kunna arbeta för att motverka hot, våld och trakasserier mot konstnärer. Det är lätt att tänka på Lars Vilks. Hur

tänker regeringen när det gäller dessa hot mot konstnärer?

– Vi har gett uppdrag åt olika aktörer att arbeta med konstnärers utsatthet, både rent förebyggande men också att du ska veta var du vänder dig om du blir utsatt. Det handlar i grunden om ett polisiärt arbete. Det är fundamentalt att på olika sätt värna den konstnärliga friheten.

Vilka typer av hot är det ni ser?

– Som alla typer av hot och hat mot demokratins röstbärare riskerar det att leda till självcensur. Att du inte skapar verk som du oroar dig för ska kunna provocera. Den typen av självcensur är farlig för vårt samhälle. Vi behöver konstnärer som känner sig fria att provocera. Det handlar om att öka kunskapen om hot och hat och att stärka det polisiära arbetet, säger Amanda Lind.

Skrivelsen ”Politik för konstnärers villkor” kommer att redovisas för riksdagen på tisdag.

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

23 Nytt kulturcenter tar form mitt i Stockholm

I den femte Hötorgsskrapan pågår bygget av Stockholms nya kulturcenter för fullt, med musik- och podcaststudios och en e-sport arena vill man locka nästa generation stockholmare in till city.

– Tidigare har Sergels torg och plattan varit en plats man mest passerar, om man har umgåtts här har det ofta varit av fel anledningar. Nu vill vi göra Sergels torg till en positiv plats.

I slutet av 2021 ska det stå klart, Stockholms nya kulturcenter Space. Med fokus på digital kultur såsom tv- och dataspel och musik vill man att Sergeltorg ska återfå statusen som en naturlig mötesplats för ungdomar i Stockholms innerstad.

– Allt eftersom att kulturlivet åter tar fart efter pandemin ökar vikten att tillmötesgå den nya generationen stockholmares behov. Deras intresse för kreativt skapande, musik och E-sport reflekteras inte fullt ut i Stockholms stadsmiljö. Det vill vi ändra på, säger Mats Hederos, vd på AMF Fastigheter som äger den femte Hötorgsskrapan där det nya kulturcentret kommer att husera.

Musik- och podcaststudios, dataspelslokaler och restauranger är några av de saker som stockholmarna kan räkna med i det nya kulturcentret, men också en underjordisk arena för e-sport och konserter.

– Det kommer att finnas en stor arena med en upphöjd scen, en enorm led-skärm och plats för omkring 500 personer. Det kommer även att bli Sveriges nationalarena för E-sport, säger Mats Hederos.

Inspiration till den nya satsningen på ungdomskultur har enligt Mats Hederos bland annat kommit från Austin, Texas och festivalen South by Southwest som

är en av de största i sitt slag och inriktad inte bara på musik utan också film och interaktiva medier.

– Austin har med sin musikkultur blivit en av de mest attraktiva städerna i USA, här i Stockholm finns också en gedigen musiktradition som vi här vill vara med att föra framåt, säger han.

I kulturcentret kommer även ett Avicii-museum att inrättas berättar Per Sundin, vd för Pop house, samt medgrundare till Space och tidigare vd för Universal Music i Sverige. Sundin jobbade nära Tim ”Avicii” Bergling fram till hans död 2018.

– Museet kommer att vara som en resa där besökarna får följa Tims liv. Från när han satt och spelade datorspel, och först hittade musiken till att han blev en världsartist, säger han och fortsätter:

– Många unga definierar sig själva som ”gamers”, och för dessa har Tim varit någon att se upp till.

För Space har de båda stora visioner, de vill att det nya kulturcentret tillsammans med det nyligen renoverade

Kulturhuset Stadsteatern ska inleda en ny era för Sergels torg.

– Tidigare har Sergels torg och plattan varit en plats man mest passerar, om man har umgåtts här har det ofta varit av fel anledningar. Nu vill vi göra Sergels torg till en positiv plats. Kulturhuset står för det analoga och vi för det digitala, säger Per Sundin.

Platsen där det nya kulturcentret tar form har även tidigare varit en viktig del av Stockholms kulturliv. Här låg tidigare skivaffären Mega Store, och innan dess källarklubben Underground där bland annat U2 gjorde sin första spelning i Stockholm 1981, flera år innan - bandet fick internationellt genomslag.

– Nu vill vi föra platsens musikhistoria vidare, förhoppningsvis kommer morgondagens stjärnor, både inom musik och e-sport att födas här.

I nuläget är det inte klart exakt hur mycket det kommer att kosta att besöka Space, men till Avicii-museet och e-sportslokalerna kommer det vara avgift.

– Det kommer att vara inträde till ”Avicii experience” och gaming-delen bokar man per timme. Restauranger och caféer kommer att vara öppna för allmänheten, säger Per Sundin.

Huvudägare till kulturcentret Space är Pop house som även driver Abba-museet, Hasselbacken och Cirkus i Stockholm.

En visionsbild visar hur arenan för e-sport är tänkt att se ut.

Hamilton Steiner

hamilton.steiner@dn.se

Fakta. Sergels torg 12

Här låg den 3.000 kvadratmeter stora skivaffären Mega Store, fram till nedläggningen 2009. Butiken var en av de sista i sitt slag i landet. Innan dess kultklubben Underground där flera kända artister spelade innan de slog igenom, bland annat Joakim Thåström, Stray Cats och U2.

Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknads- departementet och näringsdepartementet

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadsdepartementet ansvarar för frågor och ärenden som rör arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Departementet ansvarar också för arbetet för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och mänskliga rättigheter på nationell nivå. Dessutom ansvarar departementet för arbetet för integration, mot segregation, rasism och diskriminering samt för att stärka hbtq-personers och barns rättigheter.

[Områden](#)

Områden

- [Arbete mot segregation](#)
- [Arbetsmarknad](#)
- [Arbetsrätt och arbetsmiljö](#)
- [Barnets rättigheter](#)
- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Jämställdhet](#)

- [Nyanländas etablering](#)

[Om Arbetsmarknadsdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Arbetsmarknadsdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Eva Nordmark](#)

Arbetsmarknadsminister

Märta Stenevi

Jämställdhets- och bostadsminister med ansvar för stadsutveckling och arbetet mot segregation och diskriminering

Aktuellt från Arbetsmarknadsdepartementet

Genvägar

- [Reformering av Arbetsförmedlingen](#)
- [Ordning och reda på arbetsmarknaden](#)
- [En arbetsmiljöstrategi för det moderna arbetslivet 2016-2020](#)
- [Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck](#)
- [Hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter](#)
- [Samlat grepp mot rasism och hatbrott](#)
- [Följ Arbetsmarknadsdepartementet på Twitter](#)
- [Prenumerera på nyhetsbrev om regeringens arbetsmarknadspolitik](#)

Arbetsmarknadsdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/arbetsmarknadsdepartementet/>

Myndigheter

- **Myndigheten för arbetsmiljökunskap**
16 augusti 2018 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Arbetsmiljöverket**
07 mars 2016 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, SNAU**
15 oktober 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Arbetsdomstolen**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Svenska ILO-kommittén**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Svenska ESF-rådet, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Nämnden för styrelserepresentationsfrågor**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Arbetsförmedlingen**
02 februari 2015 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- **Medlingsinstitutet**
03 december 2014 från [Arbetsmarknadsdepartementet](#)

Eva Nordmark

Arbetsmarknadsminister

[Arbetsmarknadsdepartementet](#)

"Alla som kan arbeta ska arbeta. Det är grunden för vår gemensamma välfärd. När arbetslivet förändras gör vi en nystart i arbetsmarknadspolitiken. Regeringen fortsätter föra en politik för fler jobb och nya satsningar på kompetensutveckling. Vi bygger ett tryggare arbetsliv med goda utvecklingsmöjligheter. Så möter vi framtiden tillsammans."

Eva Nordmarks områden

- [Arbetsmarknad](#)
- [Arbetsrätt och arbetsmiljö](#)
- [Nyanländas etablering](#)

[SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.](#)

[SW . 7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.](#)

Märta Stenevi

Jämställdhets- och bostadsminister med ansvar för stadsutveckling och arbetet mot segregation och diskriminering

[Arbetsmarknadsdepartementet](#)

"Vi kan aldrig acceptera att människor inte har makten över sina egna liv. Regeringen jobbar för ökad jämställdhet på alla nivåer, att stärka barns rättigheter, att bekämpa våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi står tydligt upp för alla människors lika värde." (Företrädarens förklaring)

Märta Stenevis områden

- [Arbete mot segregation](#)

- [Barnets rättigheter](#)[Bostäder och samhällsplanering](#)[Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Jämställdhet](#)
- [Nyanländas etablering](#)
- [Presskontakter](#)
- [Pressbilder](#)
- [E-post till registrator](#)
- [Kontakt](#)

[SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.](#)

Med mera

Näringsdepartementet

Näringsdepartementet har ansvar för frågor som rör bolag med statligt ägande, näringsliv, innovation, landsbygd, livsmedel och regional utveckling.

[Områden](#)

Områden

- [Bolag med statligt ägande](#)
- [Innovation](#)
- [Landsbygd, livsmedel och areella näringar](#)
- [Näringspolitik](#)
- [Regional utveckling](#)

[Om Näringsdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Näringsdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Ibrahim Baylan](#)

Näringsminister

[Jennie Nilsson](#)

Landsbygdsminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Information in English from the Ministry of Enterprise and Innovation](#)
- [Regeringens strategiska samverkansprogram](#)
- [En livsmedelsstrategi för jobb och hållbar tillväxt i hela landet](#)
- [Ett nationellt skogsprogram för Sverige](#)

Aktuellt från Näringsdepartementet

Näringsdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/naringsdepartementet/>

Myndigheter

- **Teracom Group AB (Teracom)**
22 november 2017 från [Näringsdepartementet](#)
- **European company for the financing of railroad rolling stock (EUROFIMA)**
09 april 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Stiftelsen Norrlandsfonden (Norrlandsfonden)**
09 april 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Stiftelsen Industrifonden (Industrifonden)**
09 april 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Centrala djurförsöksetiska nämnden**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Skogsstyrelsen**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA)**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Livsmedelsverket (SLV)**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Statens jordbruksverk (SJV)**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)**
06 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Lernia AB (Lernia)**
05 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Orio AB (Orio)**
05 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Verket för innovationssystem (Vinnova)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Vattenfall AB (Vattenfall)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Vasallen AB (Vasallen)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **V.S. VisitSweden AB (VisitSweden)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Transportstyrelsen**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Trafikverket**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Trafikanalys**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)

- **Tillväxtverket**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **TeliaSonera Aktiebolag (TeliaSonera)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Svevia AB (publ) (Svevia)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Sveriges geologiska undersökning (SGU)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Svensk-Danska Broförbindelsen SVEDAB AB (Svedab)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Svenska skeppshypotekskassan (Svenska Skeppshypotek)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Svenska rymdaktiebolaget (SSC)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Swedfund International AB (Swedfund)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Swedesurvey Aktiebolag (Swedesurvey)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Swedavia AB (Swedavia)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Sveaskog AB (Sveaskog)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Statens Bostadsomvandling AB (Sbo)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Specialfastigheter Sverige Aktiebolag (Specialfastigheter)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **SOS Alarm Sverige AB (SOS Alarm)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Sjöfartsverket**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **SJ AB (SJ)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **SBAB Bank AB (publ) (SBAB)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **SAS AB (SAS)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Samhall Aktiebolag (Samhall)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)

- **RISE Research Institutes of Sweden AB (RISE)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **PostNord AB (PostNord)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Post- och telestyrelsen (PTS)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Patentombudsnämnden**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Patent- och registreringsverket (PRV)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar (Tillväxtanalys)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Metria AB (Metria)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Luftfartsverket (LFV)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Konkurrensverket (KKV)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Jernhusen AB (Jernhusen)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Inlandsinnovation AB (Inlandsinnovation)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Infranord AB (Infranord)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Green Cargo AB (Green Cargo)**
04 februari 2015 från
- **Fouriertransform Aktiebolag (Fouriertransform)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Bolagsverket**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Arlandabanan Infrastructure AB (Arlandabanan)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Apoteksgruppen i Sverige Holding AB (Apoteksgruppen)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Apoteket AB (Apoteket)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)

- **ALMI Företagspartner AB (ALMI)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
-
- **Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK)**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Aktiebolaget Svensk Bilprovning**
04 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Aktiebolaget Bostadsgaranti (AB Bostadsgaranti)**
03 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Akademiska Hus Aktiebolag (Akademiska Hus)**
03 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **AB Svenska Spel (Svenska spel)**
03 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **AB Göta kanalbolag (Götakanal)**
03 februari 2015 från [Näringsdepartementet](#)
- **Styrelsen för samefonden**
19 december 2014 från [Näringsdepartementet](#)
- **Lantmäteriet**
19 december 2014 från [Näringsdepartementet](#)
- **Boverket**
19 december 2014 från [Näringsdepartementet](#)

Ibrahim Baylan

Näringsminister

[Näringsdepartementet](#)

Ibrahim Baylans områden

- [Bolag med statligt ägande](#)
- [Innovation](#)
- [Näringspolitik](#)

[SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.](#)

[SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.](#)

[SW 66/68 Tillverkning av varor.](#)

[SW 66 Tillverkning av kemivaror od.](#)

[SW 67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d](#)

[SW 68 Tillverkning av komplexvaror.](#)

[SW 69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar.](#)

[SW . 644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.](#)

[SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.](#)

[SW 62 Ingenjörverksamheter \(konstruktion o d\)](#)

Jennie Nilsson

Landsbygdsminister
[Näringsdepartementet](#)

Jennie Nilssons områden

- [Landsbygd, livsmedel och areella näringar](#)
- [Regional tillväxtSW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.](#)

[SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.](#)

16 Regeringen flaggar för fler åtgärder på arbetsplatser

Smittspridningen på arbetsplatserna är oroväckande hög, säger arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S). Antalet anmälningar om arbetssjukdomar har ökat dramatiskt under coronapandemin, och mest utsatta är kvinnor.

Nu vill regeringen skärpa tillsynen av arbetsplatser och införa fler åtgärder för att minska smittan.

Regeringen har med Arbetsmiljöverket och Folkhälsomyndigheten gjort en lägesbild över smittspridningen på arbetsplatserna i Sverige. Enligt en preliminär rapport från Arbetsmiljöverket anmälades nästan 20 000 arbetssjukdomar till Försäkringskassan

förra året, en ökning med 86 procent vilket är den högsta siffran på 20 år.

Arbetssjukdomar som beror på kemiska och biologiska faktorer är den huvudsakliga orsaken till ökningen. Där ingår smitta. Andra orsaker till sjukskrivning på arbetsplatser har däremot minskat 20-25 procent.

Arbetsmarknadsministern anser att utvecklingen är oroande och kommer att bjuda in arbetsmarknadens parter för att diskutera ytterligare åtgärder för att minska smittspridningen på jobben.

Enligt ministern är smittspridningen störst på arbetsplatser jämte i hemmen, därför är det viktigt att man fortsätter att arbeta hemifrån.

– Samtidigt vet vi att det är många som inte kan göra det, som inom vården och kollektivtrafiken, alla de grupper som trots pandemin ser till att Sverige kan fortsätta fungera, säger Eva Nordmark.

Britta Björkholm, avdelningschef på Folkhälsomyndigheten, säger att hemarbetet har haft

effekt på smittan, men att det även är viktigt att de som är på jobbet håller avstånd och att arbetsgivaren underlättar så att åtgärder mot coronaviruset kan efterlevas.

Folkhälsomyndigheten vill även öka smittspårningen.

– Vi rekommenderar att alla som den smittade har träffat på arbetsplatsen 48 timmar innan insjuknandet ska testas, även om man inte uppvisar några symtom, säger Britta Björkholm.

Arbetsmiljöverket har nyligen påbörjat en granskning av arbetsplatser där man inte kan arbeta hemifrån, som skolor och byggen, för att kontrollera hur man arbetar med att minska smittspridningen. Det kommer även ske uppföljningar där man ser brister.

– Det finns en potential att fler kan arbeta hemifrån, säger Erna Zelmin-Ekenhem, generaldirektör för Arbetsmiljöverket.

Regeringen ska även titta på hur man kan underlätta för att personal ska kunna vaccineras på arbetstid. Eva

Nordmark underströk att vaccineringen är viktig för att kunna öppna landet igen och få igång arbetsmarknaden.

– Vi kommer att fortsätta se över hur vi kan underlätta vaccineringen. Det räddar liv och hälsa men även jobben, säger Eva Nordmark.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

FAKTA.

Enligt en preliminär rapport från Arbetsmiljöverket anmäldes nästan 20 000 arbetssjukdomar anmäldes till Försäkringskassan förra året. Det är en ökning med 86 procent

Mest utsatta är kvinnor, där ökningen var 119 procent. Motsvarande siffra för män var 28 procent.

De flesta fall som har anmält att de blivit smittade och sjuka i covid-19 finns bland kvinnor som jobbar inom vård och omsorg.

16 Han vill skrota den svenska räknemodellen för investeringar

När Trafikverket nyligen presenterade vad det kostar för samhället att investera i höghastighetsjärnvägar i Sverige förleddes många tro att det är så mycket det kostar.

– Men det har inget med en verklig budget att göra, utan bygger på en teoretisk modell utan vetenskaplig grund som borde skrotas, säger Björn Carlsson, en av Sveriges få experter på området utanför Trafikverket.

Björn Carlsson har arbetat med infrastrukturinvesteringar i olika former i 40 år. Han har varit finansiell rådgivare för eller förmedlat runt 300 miljarder kronor i infrastrukturinvesteringar, varit chef i Nordea för fusioner och förvärv samt

projektfinansiering och bedriver numera eget konsultbolag.

Med förundran har han studerat modellerna som ligger bakom hur samhällsnyttan beräknas för vissa statliga infrastrukturprojekt i Sverige.

Han har för Inlandsbanans räkning fördjupat sig i kalkylerna och förvånats över hur detaljrikedom i vissa beräkningar blandas med stor slumpmässighet i andra poster.

Han har tittat på olika länders modeller.

– Stort och smått blandas i Sverige hur som helst. Vissa saker räknas fram med fem decimaler, medan andra saker yxas till väldigt grovt, utan förankring i verkligheten, säger han.

Omständigheten han främst ifrågasätter kallas skattefaktorn och innebär att alla statliga investeringar inom trafikinfrastruktur multipliceras med 1,3 – en post som gör dem 30 procent dyrare – bara för att de

finansieras av staten. På nationalekonomisk prosa brukar faktorn kallas dödviktseffekt.

I Trafikverkets slutredovisning angående nya stambanor för höghastighetståg, som presenterades den 1 mars, förklaras på sidan 83 varför skattefaktorn tillämpas. ”För att beskriva en förlust som antas uppstå på grund av skatteuttag, så görs ett tillägg på 30 procent på offentligt finansierade utgifter”.

Man utgår från att allt finansieras med en inkomstskattehöjning omedelbart det är en anläggning byggs och det är effekterna av den höjningen som kallas skattefaktor, påpekar Björn Carlsson. Men Trafikverket bortser då, menar han, från att det finns helt andra finansieringsformer, både privata och för staten.

– Det är ingen som förespråkar den finansiering som Trafikverkets skattemodell bygger på, säger han.

– Att det finns en skattefaktor står klart, men i många andra länder säger de: det är för svårt, vi kan inte

räkna på det. Så de flesta länder gör det inte. Men i Sverige säger Trafikverket: vi kan räkna på den, beskriver Björn Carlsson.

EU överlåter åt varje land att bedöma sitt lands skattefaktor. Finns det inga nationella riktlinjer i frågan rekommenderas att ingen hänsyn tas till skattefaktorn.

Vad Trafikverket lutar sig emot är en undersökning, ESO Sörensen 2010, där effekter jämförs av en skatteändring för olika skatteformer.

– Modellen är nog fantastisk för det ändamålet den gjordes, men den behandlar över huvud taget inte effekten av investeringar, och har absolut ingenting att göra med vad den sedan har använts för, säger Björn Carlsson.

Han beskriver det som förfärande att upptäcka att den faktorn, som utgör det enskilt största beloppet för varje form av investering inom infrastruktur, tas på så lösa grunder.

Björn Carlsson understryker att han inte specifikt fördjupat sig i kalkylen för höghastighetsbanorna, men vänder sig emot att Trafikverket generellt å ena sidan smäller på 30 procent på statliga trafikinfrastrukturinvesteringar, även vägar, för att dessa förväntas höja skatten ”när de kanske inte alls leder till skattehöjningar”.

Å den andra sidan, menar han, räknar verket inte med de positiva effekter som stora projekt har under byggtiden, utan sätter dem till noll.

Vilka blir reaktionerna när du framför kritiken?

– På beslutsfattarnivå har man inte haft tid att sätta sig in i vad skattefaktorn innebär. Så reaktionen är oftast förvåning. Det här är ju inte det roligaste man kan hålla på med. Att jag började beror på att jag i arbetet med att räkna på Inlandsbanan (som ägs av staten och drivs av 19 kommuner) såg att kostnaden för upprustning – grus och räls – blev 30 procent högre med Trafikverkets modeller än om vi kunde ordna en

privat finansiering, och så annorlunda är inte förutsättningarna för samhället.

Men något måste man väl ha som underlag när man ska beräkna kostnaderna?

– Ja, och då måste väl den första frågan vara om det över huvud taget är relevant att blanda bedömningen av olika alternativa investeringar med en viss finansieringsform. Jag tror man ska arbeta bara med fakta som någorlunda går att kvantifiera och i övrigt göra bedömningar utan att sätta siffror på dem. Framför allt kan man inte okritiskt plocka in en studie i beräkningen som gjorts för något helt annat.

Torbjörn Petersson

torbjorn.petersson@dn.se

BAKGRUND.

När Trafikverket nyligen slutredovisade uppdraget om stambanor för höghastighetståg framgick att investeringskostnaden för det så kallade jämförelsealternativet, JA, uppgick till 295 miljarder

kronor. Den totala investeringskostnaden för samhället slutar, enligt verket, på 528 miljarder sedan bland annat skattefaktorn lagts till. Förlustaffären för samhället sätts till 309 miljarder kronor.

17 Ikea går vidare med nya butiker i Stockholm

Ikea går vidare med sina planer på att öppna ett antal nya butiker i Stockholmsområdet. Till och med 2025 ska fyra nya butiker öppna, i olika format, och totalt 500 personer rekryteras, enligt ett pressmeddelande.

Ikea har tidigare öppnat mindre butiker i storstäder som Paris, New York och Tokyo. I centrala Stockholm finns sedan tidigare en Ikeabutik specialiserad på kök.

TT

17 Nytt kvarter byggs vid Stockholm Waterfront

Stockholms stad ska däcka över en del av Klarastrandsleden – mitt i city – och sälja den nya tomten till högstbjudande.

– Det här skulle kunna läka lite av ett sår, där man har sprängt in trafikspagetti mitt i den här fantastiska vyn, säger stadsbyggnadsborgarrådet Joakim Larsson (M).

Platsen ligger vid Klarabergsviadukten, där den övergår i bron till Kungsholmen. Trafikbullret är påtagligt.

– Det kommer att bli en väsentligt stor skillnad i ljudnivå när det blir indäckt. Det här är en plats som ganska många har visat intresse för under årens lopp,

vi har redan ett 40-tal intressenter för det här projektet, säger Joakim Larsson.

Nu har tankarna om överdäckningen landat i en markanvisningstävling där det bolag som lämnar det högsta priset för byggrätten vinner.

– Sedan får tre parallella arkitektkontor rita på det så vi får en högkvalitativ bebyggelse som fungerar i den här miljön och blir ett tillskott.

Staden ska stå för själva indäckningen och flytta ramper med mera. Det blir dyrt, tror du att ni går med vinst på projektet?

– Det får vi se, det beror på vad vi får för pris. Vi har inte sålt någon mark inom tullarna på över tio år, men nog räknar vi med ett plus, säger Joakim Larsson.

Markanvisningen medför en möjlighet för den vinnande anbudsgivaren att uppföra kommersiella byggnader på tomten, som är centralt belägen i västra City med utsikt över Stadshuset, Gamla stan och Riddarfjärden och ligger i nära anslutning till bland

annat Stockholms centralstation och kongresscentret Stockholm Waterfront.

Ett känsligt läge med tanke på den kritik som riktades mot gestaltningen av Waterfront.

– Ja, men Stockholm Waterfront var ett av få projekt på den tiden som inte överklagades, vilket alla undrar över vad det berodde på, säger Joakim Larsson.

Det planeras även för att bygga en gångbana så att det skapas ett sammanhängande gångstråk från Vattugatan till Klarabergsviadukten samt för gång- och cykelkoppling mellan Klarabergsviadukten och Klara Mälarstrand.

– Strandpromenaden här är inte så attraktiv i dag med all trafik – men vi kan göra någonting med den efter överdäckningen.

Överdäckningen kommer att innebära att det skapas en tunnel – Klarastrandsleden – under den blivande bebyggelsen samt att vissa vägar och ramper tas bort för att ersättas av nya.

Av de cirka 15 000 kvadratmeter som ska byggas bedöms det huvudsakliga användningsområdet vara kontor med handel, restaurang eller service i gatuplan. Konceptet består av tre husvolymmer. I den kommande detaljplaneprocessen kan inslag av bostäder komma att prövas, vilket om det blir aktuellt bedöms röra sig om cirka 10 procent av den totala byggrätten.

Men det behövs mer ingående studier och analyser för att bedöma lämpligheten för bostäder med tanke på det trafiknära läget samt övriga riskfrågor.

Tänker ni er en skyskrapa på tomten?

– I volymskissen från exploateringskontoret nämns upp till 15 våningar, men var det landar är alldeles för tidigt att säga, säger Joakim Larsson.

Staden kommer att ställa krav på publika bottenvåningar både i gatuplan och på kajen med ett innehåll som bidrar till en levande stadsmiljö.

Enligt planen ska de nya husen stå klara i slutet av 2029.

Närområdet kommer också att genomgå en stor förändring framöver. Jernhusen, den dominerande fastighetsägaren i centralstationsområdet, har påbörjat ett omfattande stadsutvecklingsarbete. Det inkluderar bland annat nybyggnation ovanpå en planerad överdäckning av järnvägsspåren intill centralstationen, där området planeras att innehålla bland annat kontor, bostäder och handel.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

20 Villapriserna ökade i februari – men nu väntas en avmattning

Mellan februari i fjol och februari i år har villapriserna i genomsnitt stigit med nästan 17 procent, enligt företaget Valueguards så kallade HOX-index.

Det är tredje månaden i rad som prisökningen på årsbasis ligger på över 15 procent vilket inte har skett sedan Valueguard började mäta prisutvecklingen år 2005.

Valueguards index för alla privatägda bostäder i Sverige steg med 2,3 procent i februari.

Bostadsrättsindexet steg med 1,6 procent och villaindex steg med 2,8 procent, vilket är höga tal för en enskild månad.

Men dramatiken blir särskilt tydlig när prisutvecklingen för villor under de gångna tolv månaderna mäts. Snittpriset på en villa i riket har stigit med 16,9 procent. I Stockholm har prisökningen varit 18,4 procent, i Göteborg 14,2 och i Malmö 20,8.

Valueguard understryker i en kommentar att prisökningarna gäller från februari i fjol, månaden innan coronapandemin slog till. Just pandemin har varit en förklaring till de stigande villapriserna när köpare söker större bostäder i förväntan om att de kommer att arbeta mer hemifrån i framtiden. Tillsammans med det låga utbudet pressar det priserna till nya toppnivåer.

I en skriftlig kommentar säger Marcus Svanberg, vd på Länsförsäkringar Fastighetsförmedling att utvecklingen inte är hållbar på sikt.

– Under våren lägger fler ut sina hus till försäljning, vilket borde ge en bättre balans på marknaden även om efterfrågan just nu är rekordhög, säger han.

Även marknadskommentaren från Erik Olsson Fastighetsförmedling finns en försiktig varning.

”Att bostadspriserna har ökat mycket mer än lönerna en tid betyder att många vill låna mer och närmar sig gränsen för vad banken låter dem låna”, skriver mäklarfirman.

Prisökningen på bostadsrätter har varit betydligt mer måttfull. Snittökningen i Sverige på tolv månader var 5,8 procent, i Stockholm 4,9 procent, i Göteborg 3,9 procent och i Malmö 9,3 procent.

Jämförs prisutvecklingen i februari med januari, har bostadsrätter i snitt stigit med 1,6 procent. I Stockholms har priserna i snitt stigit med 1,4 procent, i Göteborg med 1,5 procent och i Malmö med 2,5 procent.

Villapriset i snitt steg i februari, jämfört med januari, med 2,8 procent. I Stockholm var prisökningen 4,4 procent, i Göteborg 0,5 procent och i Malmö 6,2 procent.

Dan Lucas dan.lucas@dn.se

20 Han fick till slut sätta upp svarta solpaneler på sitt röda tegeltak

**Yngve Zebühr och Karen Sörensen
stoppades från att sätta svarta solpaneler
på sitt röda tegeltak i Enskede. Först
efter flera vändor fick de till slut bygglov.
Förra året beviljades bara 66 bygglov för
solceller i Stockholms stad. – Problemet
är att man som husägare inte fattar vad
som gäller, säger Yngve Zebühr.**

För tre år sedan kom nya regler som skulle göra det enklare att sätta upp solpaneler utan bygglov.

Men i Stockholm där det finns många kulturskyddade bostadsområden som ändå kräver bygglov har husägare fortfarande svårt att få tillstånd. Förra året beviljades bara cirka hälften av ansökningarna om bygglov för solceller, 66 av 118, övriga avskrevs eller avvisades.

Yngve Zebühr nekades bygglov för svarta solpaneler på sitt röda hustak i Enskede gård i februari 2019. Stadsbyggnadskontoret ansåg då att solcellerna förvanskade den gulklassat kulturskyddade villan i det grönklassade bostadsområdet. Han rekommenderades att försöka hitta röda paneler som matchade tegeltaket bättre.

– Jag försökte tillfredsställa dem och letade efter röda solceller som såg ut som tegelpannor. Men de få jag hittade var både var mindre -

effektiva och mycket dyrare. Man kan ju ha det som pynt men meningen är ju att det ska ge el, säger Yngve Zebühr.

Förra våren gjorde Yngve Zebühr ett nytt försök, trots förhandsbesked från handläggaren om att det var kört även denna gång. Nu var han ännu mer påläst och laddad. Han hade nämligen hittat ett snarlikt hus i ett lika kulturskyddat område med svarta paneler på rött tak.

– Jag hänvisade till huset som nästan var en kopia av vårt och skickade med bilder och ritningar. Min granne gjorde likadant och då fick vi besked att ansökningarna avskrivits för att det inte behövs något bygglov längre, säger Yngve Zebühr.

Han är fortfarande inte helt klar över varför stadsbyggnadskontoret ändrade sig.

– Exakt hur de resonerade vet jag inte, men enligt handläggaren hade bara några få hus i

området särskild bevarandestatus, inte vårt hus, säger Yngve Zebühr.

Stadsbyggnadskontoret menar att att det förändrade beslutet beror på att man har gått igenom alla småhusområden för att definiera vilka som är kulturhistoriskt värdefulla och kräver bygglov.

– Det här huset ligger precis i utkanten av ett kulturhistoriskt värdefullt område, och när vi tittade närmare så kom vi fram till att det inte behövs bygglov. I och med att det inte krävs bygglov så har vi inget att bedöma egentligen och solpaneler som följer takets form får monteras. Om det hade krävts bygglov då hade vi vidhållit den bedömning vi gjort tidigare och sagt nej, säger Mikael Andersson Ståhl, biträdande bygglovschef på stadsbyggnadskontoret.

Det ska väl inte vara godtyckligt, vem som får bygglov?

– Nej, men det har ändrat sig på det sättet att gränsen för lovplikt har blivit tydligare för oss. Jag kan inte svara på bedömningen i det här fallet är korrekt eller inte, men jag vet att det är den diskussionen som förts, om det är lovpliktigt eller ej. Sedan ska varje objekt bedömas från fall till fall. Därför kan det i vissa fall vara så grannens hus på andra sidan gatan få bygglov men inte du.

Stockholms stad ska nu ge ut en handledning för att underlätta i snårskogen och erbjuder sedan tidigare seminarier för att hjälpa villaägare att skaffa solel.

Klimatborgarråd Katarina Luhr (MP) är kritisk till att så få ansökningar om solpaneler beviljas.

– Jag tycker att det är för mycket restriktioner för solel. Vi är nästan en miljon människor i Stockholm bara 66 bygglov för solel beviljades förra året. Många drar tillbaka sin ansökan av olika skäl och det är tråkigt, säger Katarina Luhr.

Hon anser att det är ett stort problem att bedömningarna skiljer sig åt.

– En bygglovshandläggare gör en bedömning, stadsbyggnadsnämnden en annan och länsstyrelsen en tredje, det är väldigt svårt för husägare att känna sig trygga med om de får lov eller inte.

Luhr menar att huvudregeln borde vara att miljö gå före kultur.

– Jag tycker att man är väldigt petiga med att hus inte får sticka ut i villakvarter. Man får bygga trädäck i hela trädgården, asfaltera uppfarter, bygga växthus och ha studs mattor. Men man är väldigt petiga med solpaneler.

Enligt Katarina Luhr kan det ändå finnas platser där solceller skulle förstöra intrycket.

– Det vore ju tråkigt om man klädde in Riddarholmskyrkans spetsiga spira med fyrkantiga solpaneler. Men jag tycker att det är

jättebra på slottet, kungen skulle kunna ha på fler solceller på sitt tak, säger hon.

Även Boverket tycker att systemet för bygglov för solceller är komplicerat. Även om solcellerna inte är bygglovspliktiga kan de ändå anses förvanska ett kulturskyddat område.

– Tyvärr har det blivit stökigt och bakvänt med undantagen för solceller och även altaner. I fall då det inte krävs bygglov finns en ganska stor risk att den enskilde inte uppfyller kraven i lagen, det är komplicerat och innebär osäkerhet, säger Adam Laurin, arkitekt på Boverket.

Reglerna kring solceller som ligger ovanpå taket kan anses förändra själva takets färg, annat än -visuellt, är också en knäckfråga som ännu inte prövats i domstol.

– Ändringen av färg på byggnader är lovpliktigt. Men frågan är om man ändrar färg på taket genom att sätta dit solceller, den ursprungliga färgen finns ju ofta kvar under solcellerna. Där

finns också en juridisk nöt som inte riktigt är löst.

I vår väntas en statlig utredning kring bygglov som Boverket hoppas klargör reglerna som perforerats av alla undantag.

– Det är ett invecklat system som är svårt att begripa och kan uppfattas märkligt av de som drabbas av det. Boverket hoppas på ett förslag till mer konsekvent och enklare system i regeringens utredning om bygglov som presenteras i vår, säger Adam Laurin.

Yngve Zebühr och Karin Sörensen är glada och stolta över sina solpaneler som producerar ungefär 8 megawattimmar per år, vilket motsvarar ungefär två tredjedelar av deras totala elförbrukning.

– För vår del blev det ett lyckligt slut, vi fick ju sätta upp panelerna och lade dessutom om taket. Problemet är att man som husägare inte fattar vad som gäller. Tyvärr frös

solcellsbidraget som vi beviljats inne, vilket gjorde att vi förlorade ungefär 18 000 kronor, säger Yngve Zebühr.

Han tycker att solpaneler borde vara standard på all nyproduktion, och visar i appen att cellerna ger energi även en molnig vinterdag, så länge taket är snöfritt.

– Nu under coronaperioden följer vi hur mycket el som produceras varje dag. Vi gör massor av klimatnytta och har redan producerat el som motsvarar 45 nyplanterade träd, det känns ju bra, säger Yngve Zebühr.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

FAKTA. STADSBYGGNADSKONTORETS OLIKA
BESKED TILL YNGVE ZEBÜHR

Stadsbyggnadskontorets utlåtande februari
2019:

”Att montera svarta solpaneler på tak på en byggnad som i övrigt har rött tegeltak samt stående träpanel i röd kulör strider både mot god helhetsverkan i stadsbilden, mot kraven på varsamhet och byggnadens och områdets karaktärsdrag, samt förbudet mot förvanskning av särskilt kulturhistoriskt värdefulla bebyggelseområden.”

Stadsbyggnadskontorets beslut maj 2020:

”De föreslagna solcellerna placeras på ett en/tvåbostadshus, monteras utanpåliggande på tak, följer byggnadens form och påverkar inte byggnadens konstruktion, fastigheten är inte grön- eller blåklassad av stadsmuseet och ligger inte inom kulturhistoriskt särskilt värdefullt område.”

Källa: Stadsbyggnadskontoret

FAKTA. BEVILJADE BYGGLOV I STOCKHOLM

För att få sätta upp solpaneler i stadsdelar som är kulturklassade krävs bygglov. Antalet

ansökningar som beviljats eller avvisats i Stockholms stad.

År Bifall Avskrivna Avvisade

2017: 66 57 9

2018: 93 57 32

2019: 96 62 34

2020: 118 66 52

FAKTA. BYGGLOV FÖR SOLCELLER

För att solceller ska vara bygglovsbefriade krävs att:

De monteras utanpå en byggnads fasad eller tak och följer byggnadens form.

De inte monteras på byggnader eller inom bebyggelseområden som är särskilt värdefulla.

De inte monteras vid områden av riksintresse för totalförsvaret.

De inte kräver bygglov enligt den detaljplan som gäller för området.

Källa: Boverket

21 Ekonomer: Troligt med fortsatt tillväxt trots försenad vaccinering

Den svenska ekonomin kommer inte att drabbas särskilt hårt av försenade vacciner, enligt ekonomer som DN talat med:

– Förseningen får mig inte att skruva ner prognosen för 2021, om det behövs kommer regeringen säkert att förlänga stödet för utsatta branscher, säger SEB:s chefsekonom Robert Bergqvist.

I början av mars passerade Sverige en milstolpe, då passerade antalet givna vaccindoser en miljon. Men den skulle egentligen ha kommit betydligt tidigare. Planen var att Sverige till och med februari skulle ha fått 3,75 miljoner doser, men vi fick bara en tredjedel så mycket.

Sedan kom signalerna om blodproppar efter att människor blivit vaccinerade med Astra Zenecas vaccin – land efter land stoppade vaccinationer med det svensk-brittiska vaccinet. Trots Europeiska läkemedelsmyndighetens, EMA, klartecken i veckan om att vaccinationen kan fortsätta kommer det att bli förseningar.

Det kommer nya vaccinfabrikat från andra tillverkare men det finns en risk att datumet när alla svenskar över 18 år är vaccinerade skjuts fram.

– Det är verkligen beklagligt eftersom det innebär att fler blir sjuka, men en försening på 1–2 månader kommer att ha klart hanterbara konsekvenser för Sveriges ekonomi. Jag skruvar kanske ner förhoppningarna för första halvåret, men å andra sidan tror jag att det går lite bättre mot slutet, säger Robert Bergqvist, chefsekonom på SEB.

När pandemin lamslog världen förra våren talade ekonomerna om bnp-fall på uppemot 8 procent, facit blev minus 2,8 för helåret 2020.

– Fallet blev inte alls så stort som vi trodde, vi har stödpaket i gång och företag och individer fortsätter att anpassa sig.

Robert Bergqvist fortsätter:

– Men det finns förstås företag som kan få det kämpigt ytterligare en tid. Magdalena Andersson kommer att förlänga krisstödet om det behövs. Det kan bli en statsfinansiell kostnad, men kommer inte att betyda så mycket för bnp.

Handelsbankens chefsekonom Christina Nyman gör liknande bedömningar. Banken spådde i januari att Sveriges bnp skulle växa med 2,8 procent under 2021.

– Sett på helåret kan vi nog hålla fast vid ungefär den siffran, om något kan vi nog få revidera upp den en aning. Många branscher har lärt sig att hantera problemen, världshandeln är på väg upp mot nivåer som rådde före pandemin, säger hon.

Handelsbanken räknade i sin januariprognos med att uttrullningen av vaccin inte skulle vara helt problemfri. Ändå är pandemins effekter helt annorlunda i år:

– Industrin går ju bra, liksom den del av tjänstesektorn som är knuten till industrin. Effekterna märks framför allt på redan drabbade branscher.

Hon förutsätter att krisstödet förlängs om det behövs, Sverige som land har inga problem att finansiera det.

– Kostnaderna för att inte göra det blir mycket högre. Men det vi väntar på är ju att restriktionerna ska kunna släppas – då kan investeringarna komma i gång och företag börja återanställa. Det finns goda förutsättningar för återhämtning under 2021, säger Christina Nyman.

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

23 Förnyelsen är större hos IMF

Vänsterpartiet tänker om i den ekonomiska politiken. Det meddelar partiledaren Nooshi Dadgostar tillsammans med två partikamrater på måndagens DN Debatt. Förut har V fokuserat på hur staten ska fördela resurser. Nu ska mer betoning läggas på hur staten ska skapa dem. Staten får, med andra ord, en lite större uppgift.

Någon omprövning handlar det knappast om. ”Skiftet” ligger helt i linje med de socialistiska visioner V fortfarande bekänner sig till.

Så är heller inte kontentan av Dadgostar och kompanis artikel att partiet har ändrat sig, utan att andra gjort det. Forskare vid Harvard och Princeton har dödförklarat nyliberalismen, påstås det. Självaste Internationella valutafonden, IMF, säger att det behövs mer stat, menar V-företrädarna.

Det är en sanning med modifikation. Visst oroas nationalekonomer allt oftare av växande ojämlikhet och betonar betydelsen av ”marknadsmisslyckanden” som kräver statliga ingrepp genom regleringar eller investeringar.

Men det analysen oftast landar i är att länder borde se mer ut som Sverige och våra skandinaviska grannar och mindre som USA. Inte att Sverige bör se mer ut som det gjorde 1980, då staten dominerade.

När IMF har gett Sverige råd de senaste åren har det förvisso funnits förslag om en ny fastighetsskatt och avtrappade ränteavdrag. Men det har också betonats att det krävs en friare hyressättning för att öka rörligheten på bostadsmarknaden. Och att arbetsrätten måste luckras upp så att unga och invandrare kan ta sig in på arbetsmarknaden.

Det skifte som har ägt rum de senaste åren bland nationalekonomer och viktiga internationella organisationer handlar om att de gått från att säga att

det behövs ”mer marknad” till att det krävs en ”bättre fungerande marknad”.

Det är en större omprövning än V mäktar med.

Martin Liby Troein

martin.liby-troein@dn.se

Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.

Kommentarer kan ingå i de andra områdena

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Finansdepartementet

Finansdepartementet ansvarar för frågor som rör statens ekonomi. Det handlar om samordning av statens budget, prognoser och analyser, skattefrågor samt styrning och förvaltning av statens verksamhet. Dessutom ansvarar departementet för frågor som rör finansmarknad, bostäder och samhällsplanering samt konsumentlagstiftning.

[Områden](#)

Områden

- [Bostäder och samhällsplanering](#)
- [Ekonomisk politik](#)
- [Finansmarknad](#)
- [Kommuner och regioner](#)
- [Konsumentpolitik](#)
- [Offentlig upphandling](#)
- [Skatt och tull](#)
- [Spelpolitik](#)
- [Statlig förvaltning](#)

[Om Finansdepartementet](#)

Relaterad navigering

- [Finansdepartementets delar i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Utredningar och kommittéer](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Organisation](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga statsråd](#)

Ansvariga statsråd

[Magdalena Andersson](#)

Finansminister

[Lena Micko](#)

Civilminister

[Åsa Lindhagen](#)

Finansmarknadsminister, biträdande finansminister

[Genvägar](#)

Genvägar

- [Statens budget](#)
- [Prognoser för den ekonomiska utvecklingen](#)
- [Ekonomiska åtgärder för 2020 till följd av virusutbrottet](#)
- [För företagare med anledning av covid-19](#)

Aktuellt från Finansdepartementet

Finansdepartementet

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/>

Myndigheter

- **Myndigheten för digital förvaltning**
07 september 2018 från [Finansdepartementet](#)
- **Upphandlingsmyndigheten**
25 november 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Trygghetsstiftelsen**
25 juni 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Miljömärkning Sverige AB (Miljömärkning Sverige)**
19 maj 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Statistiska centralbyrån**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens skaderegleringsnämnd**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens Personadressregisternämnd**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Resegarantinämnden**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Kammarkollegiet**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Fastighetsmäklarinspektionen**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Allmänna reklamationsnämnden (ARN)**
06 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Första AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Stipendiestiftelsen för studier av japanskt näringsliv**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Tredje AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Tullverket**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Sparbankernas säkeretskassa**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Skatteverket**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Skatterättsnämnden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)

- **Sjätte AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Sjunde AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Riksgälden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Prövningsnämnden för stöd till kreditinstitut**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Länsstyrelserna**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Lotteriinspektionen**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Krigsförsäkringsnämnden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Konsumentverket**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Kronofogdemyndigheten**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Konjunkturinstitutet**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Forskarskattenämnden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Fjärde AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Finanspolitiska rådet**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Finansinspektionen**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Ekonomistyrningsverket**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Bokföringsnämnden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Arbetsgivarverket**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Andra AP-fonden**
05 februari 2015 från [Finansdepartementet](#)
- **Statskontoret**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens överklagandenämnd**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)

- **Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens servicecenter**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens fastighetsverk (SFV)**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens ansvarsnämnd**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Fortifikationsverket**
19 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Statens tjänstepensionsverk (SPV)**
18 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor**
18 december 2014 från [Finansdepartementet](#)
- **Offentliga sektorns särskilda nämnd**
18 december 2014 från [Finansdepartementet](#)

Magdalena Andersson

Finansminister

[Finansdepartementet](#)

"Att tillväxten skapas på ett sätt som är socialt och ekologiskt hållbart och fördelas rättvist är en av vår tids ödesfrågor, men också en fråga där Sverige har goda möjligheter att ligga i framkant".

Magdalena Anderssons områden

- [Ekonomisk politik](#)
- [Skatt och tull](#)

[SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.](#)

[SW . 656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.](#) (Tull)

[SW . 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.](#)

Lena Micko

SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.
SW . 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.

Civilminister

Finansdepartementet

”Som civilminister är en av mina viktigaste uppgifter att se till att kommuner och regioner har de förutsättningar de behöver för att klara sina uppgifter, inte minst att kunna erbjuda medborgarna en god och tillgänglig välfärd. För ett Sverige som håller ihop är det också viktigt med en statlig närvaro över hela landet”

Lena Mickos områden

- Kommuner och regioner
- Konsumentpolitik
- Offentlig upphandling
- Statlig förvaltning

Åsa Lindhagen

[SW 71 Övergripande formgivning/planering av fysiska miljöer.](#)

[SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.](#)

Länsstyrelser hör till regeringen

Finansmarknads- och bostadsminister,
biträdande finansminister

[Finansdepartementet](#)

”Jag är en oroad optimist. Vår generations viktigaste uppdrag är att skapa ett samhälle som håller även för de som ska leva långt efter oss. Därför arbetar jag för finansiell stabilitet och ett stabilt bostadsbyggande. Ekonomin ska gynna den som fattar klimatsmarta val.”

Åsa Lindhagen områden

- [Bostäder och samhällsplanering](#)
- [Finansmarknad](#)

[SW .657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.](#)

[SW .643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.](#)

22 Skattebetalarna riskerar skadestånd på över en miljard

Region Stockholm har förlorat en tvist i skiljedomstol och skattebetalarna riskerar över en miljard kronor i ersättningskrav och skadestånd. Det finns dock en möjlighet att slippa skadeståndet – om regionen kan gå med på att ge den segrande motparten, företaget Hitachi Rail, rätten att slutföra upprustningen av tunnelbanans röda linje.

För drygt tre år sedan hävde region Stockholms trafikförvaltning ett avtal med italienska Ansaldo STS som var leverantör av ett nytt signalsystem till tunnelbanans röda linje. Signalsystemet var en central del av den upprustning av linjen som skulle ge stockholmarna tätare turer i trafiken.

Trafikförvaltningen var kristallklar: Ansaldo kunde inte leverera och därför fanns det fog för att häva avtalet. Projektet var försenat med flera år och förvaltningen lade all skuld på företaget – något som även trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) höll med om.

– Vi delar den slutsats som de har dragit. Det har ju varit viktigt att ha fakta på bordet. Det här baseras på gedigna analyser, sade Tamsons när beslutet om att häva avtalet fattades.

Ansaldo – som i dag ingår i Hitachi Rail – vände sig till skiljedomstolen vid Stockholms Handelskammare och i februari kom domen som gav företaget rätt.

Domen är inte offentlig och kan inte överklagas. Men källor med insyn i domen säger till DN att den slår fast att Trafikförvaltningen inte hade saklig grund för att häva avtalet.

Det är också den bild som DN fick under en granskning av historien för ett par år sedan. Källor påpekade då att

Ansaldo gjorde missar, men det stora problemet låg inte hos företaget utan hos trafikförvaltningen.

Som DN kunde avslöja varnade en intern visselblåsare för att det rådde kaos i projektet. Projektledare byttes ut och olika delar samordnade inte sina verksamheter, samtidigt som tilläggsbeställningar försenade och försvårade Ansaldos arbete. Bilden som gavs var av en rörig organisation där det också var oklart vilka befogenheter olika chefer och projektledare hade.

Denna bild har snarast förstärkts genom intervjuer med flera personer som har haft insyn i arbetet med röda linjens upprustning.

Domen är ett rejält underbetyg för trafikförvaltningen och dess politiska ledning under Tamsons. Men dessutom står skattebetalarna i Region Stockholm nu inför risken att få betala ersättning och skadestånd på över en miljard kronor.

I och med att Hitachi Rail tog över Ansaldo STS efter hävandet av avtalet är det också detta företag som nu kan ställa skadeståndsanspråk.

DN erfar att Hitachi kommer att lämna in sina anspråk på skadestånd efter påsk. Men samtidigt flaggar företaget för att det gärna vill fortsätta med projektet, enligt uppgift från olika källor till DN.

Det kan med andra ord bli så att i stället för att betala skadestånd får trafikförvaltningen ge tillbaka avtalet till Hitachi som då kan avsluta det starkt försenade projektet.

Vad som talar för det är att Hitachi Rail redan har ett avtal med trafikförvaltningen. Hitachi är en av leverantörerna till den pågående upprustningen av Roslagsbanan.

Hitachi har också levererat förarlösa tåg till Köpenhamns tunnelbana och enligt uppgift till DN är företaget intresserat av att göra det även till Stockholms tunnelbana.

Problemet är bristen på ömsesidigt förtroende, påpekar våra källor. Hitachi vågar inte ta i det här med mindre än att de är övertygade om att trafikförvaltningen har den kompetens som krävs av en beställare och med tydliga mandat för projektledarna.

– Det får inte bli ett till misslyckande, säger en källa.

Men det är inte enbart Hitachi som måste känna förtroende för beställaren. För tre år sedan försvann trafikförvaltningens förtroende för Ansaldo när avtalet hävdes. Frågan är om Hitachi kan återställa det. I annat fall riskerar skattebetalarna att förlora över en miljard kronor.

Att de kommande förhandlingarna blir känsliga märks på att varken Hitachi Rail eller Kristoffer Tamsons vill kommentera dem. Via sin pressekreterare hänvisar Tamsons alla frågor som rör skiljedomsförfarandet till trafikförvaltningens presstjänst.

– Politiken varken kan eller får uttala sig om den specifika juridiska processen, säger pressekreteraren Emil Johansson.

DN har sökt förvaltningen med frågor, men har ännu inte fått något svar.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Det finanspolitiska ramverket

Reglerna för hur beslut ska fattas om statsbudgeten togs fram under 1990-talet, för att göra finanserna mer robusta och mindre sårbara för ekonomiska kriser. En bärande del i regelverket är att budgetens ramar ska antas eller förkastas i sin helhet. Detta för att undvika att kostnaderna skenar genom att olika partier pressar in sina favoritförslag under processens gång.

Riksdagen fattar beslut om budgeten i två steg:

Först klubbas utgiftsramar för helheten och de enskilda utgiftsområdena, samt intäkter.

Där efter bestäms fördelningen inom de olika utgiftsområdena.

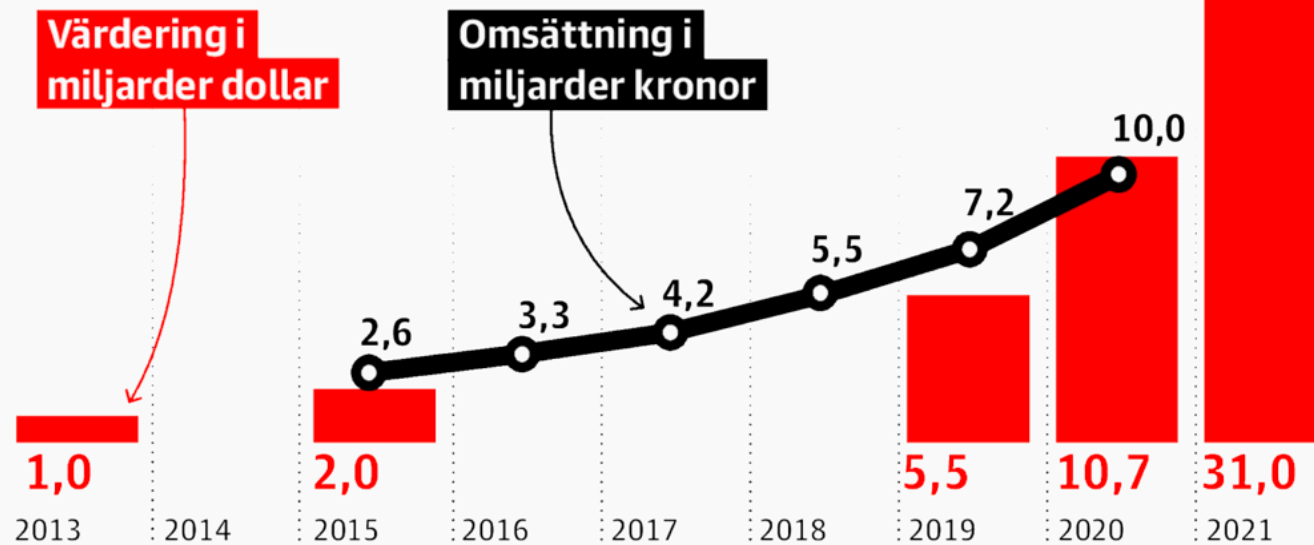
Det förslag som får störst stöd i riksdagen vinner.

Ramverket har utmanats av ett antal budgetstrider i riksdagen under senare år. Bland annat stoppade oppositionen en skattesänkning som alliansregeringen ville göra 2013.

Under pandemin har riksdagen fattat beslut om ett stort antal ändringsbudgetar, utöver det årliga budgetbeslutet, ibland efter förhandlingar i finansutskottet.

Uppåt för Klarna

För betaltjänstföretaget Klarna innebär 2020 en raketökning av både omsättning och bolagsvärdering.

23 Linus Larsson: För många techbolag var 2020 extremt lönsamt

Medan pandemin har raserat delar av ekonomin gav den digitaliseringen superkrafter. Flera svenska bolag red på vågen – och nu kan enorma börsnoteringar vara att vänta.

Det finns många branscher för vilka 2020 bara kan beskrivas som en katastrof.

Nöje. Resor. Kultur. Restauranger. Ett exempel: Hotellrestaurangers försäljning minskade med mer än 70 procent, under årets andra kvartal. ”En historiskt stor nedgång”, kallade Statistiska centralbyrån det.

Men medan delar av ekonomin har slitits sönder av pandemin och åtgärderna mot den så blev 2020 ett förbluffande lönsamt år för andra. När hela världen slöt sig, höll sig hemma, jobbade mer på distans och

ersatte allt som kunde ersättas med digitala motsvarigheter, då klirrade det i kassan för det som var rätt positionerade för omställningen: Videokonferensverktyg som Zoom rusade på börsen och handelsplatsen Amazon slog försäljningsrekord vilket fick grundaren Jeff Bezos att turas om med Elon Musk att vara världens rikaste person.

När det svenska ekonomiåret 2020 summeras är det glasklart att det har varit ett extremt lönsamt år även för ett antal svenska bolag. De har gemensamt att de är helt digitalt inriktade och har massor att vinna på att handel och ekonomi flyttar från gatorna till nätet.

Framför allt finns de inom segmentet som i branschen kallas fintech, finansiell teknik. Betalningssystem, transaktioner, värdepappershandel och så vidare. Rent affärsmässigt har de haft ett strålande år, medan världen genomgick en kris av historiska proportioner.

Klarna är både det kändaste och mest spektakulära exemplet, med smått osannolika siffror. Omsättningen steg från drygt 7 till 10 miljarder kronor mellan 2019

och 2020. Visserligen med en kraftig förlust, men sådant brukar ägare ha tålamod med när ett företag lägger krutet på att växa på en ny marknad, i Klarnas fall USA.

Men om det är något som verkligen sticker ut så är det värderingen av Klarna. Man ska komma ihåg att värderingen bara speglar var investerare för stunden tror att ett företag är värt, eller annorlunda uttryckt: Hur mycket de tror att de kan betala för aktier och ändå sälja dem med vinst i framtiden.

Men i fallet Klarna är det hur som helst svindlande siffror. När en investeringsrunda 2019 satte värdet till 5,5 miljarder dollar – Europas högst värderade onoterade fintechbolag – var det många som hickade till. Ett år senare: Över 10 miljarder dollar.

Och nu i mars, efter ett år av onlinehandel vars betalningar Klarna har hanterat en stor del av: Nya investeringar, nu till en värdering av 31 miljarder dollar.

Det motsvarar cirka 264 miljarder kronor.

Handelsbanken är värt under 200 miljarder kronor.

Som vanligt fortsätter det storma kring Klarna. I dagarna har Klarna ännu en gång tvingats backa efter kritik, nu från Konsumentverket, om att kunder styrs in mot avbetalningsalternativ i stället för att betala direkt. Men som många gånger tidigare när företaget har fått kritik så verkar det inte innebära några som helst ekonomiska problem.

Eller ta Trustly, ett annat stjärnskott bland de svenska fintechbolagen. Trustlys system gör det möjligt att betala pengar direkt från bankkontot, utan att ta omvägen via exempelvis kontokort. Det har visat sig vara ett extremt framgångsrikt recept. Omsättningen har stigit kraftigt år efter år för att 2020 – året då krisen var på allas läppar – öka med 42 procent till nästan två miljarder kronor. Och det med en oerhörd vinstmarginal, räknad som rörelsemarginal före ned- och avskrivningar, över 40 procent.

I somras släppte branschorganisationen Swedish Fintech Association en enkätundersökning bland sina medlemsföretag.

Den var märklig läsning för den som hade vant sig vid krisåtgärder och alarmerande siffror om ekonomin.

Nio av tio företag svarade att de hade påverkats av krisen, vilket knappast kan ha förvånat någon. Men när företagen fick utveckla så blev svaret kanske inte det - väntade. 63 procent av de svarande uppgav att de hade sett positiva effekter av krisen. Större efterfrågan på distansbetalningar och snabbare digitalisering nämns som exempel.

Undersökningen ska tas med en nypa salt, eftersom långt ifrån alla medlemsbolag svarade, men den visar ändå att det finns många företag som vittnar om de positiva effekterna.

Det är inte bara rena fintechbolag som har täljt guld under pandemin. Mjukvaruföretaget Cint, specialiserat på marknadsundersökningar, börsnoterades i februari

och värderas, trots att kursen har sjunkit något, till runt 10 miljarder kronor.

Enligt nyhetssajten Breakit talades det om en värdering på runt hälften av den summan bara ett år tidigare. 2020 blev, med andra ord, ett riktigt framgångsår även för Cint.

Det är bäddat för fler stora börsnoteringar. Trustly uppges vara nära. En börsintroduktion av Klarna har det talats om länge. När den väl blir av så kommer den bli enorm.

Listan är längre än så: Truecaller, vars app är ett slags global, digital telefonkatalog, ska enligt Reuters också planera för en notering under 2021, då till en värdering av runt en miljard dollar. En miljard dollar, det är bolagsvärdet som krävs för att man med Silicon valley-jargong kallas en *unicorn*, en enhörning.

Begreppet bygger på att så höga värderingar är lika sällsynta som det mytologiska djuret. Men metaforen börjar halta. Enhörningarna börjar bli så många att de

mer liknar vanliga hästar. Och det råder ingen tvekan om att flera av dem har vunnit massor på den våldsamt snabba digitalisering som pandemin har fört med sig.

Linus Larsson

linus.larsson@dn.se

23 Johan Croneman: Se dokumentären om Allra-affären – för det är mycket som skaver där

Åtalet mot direktörerna i Allra går denna vecka vidare i hovrätten. ”Allra-affären” på SVT är en pedagogisk film om vad som egentligen hände. Ändå undrar man vem som ska rostas.

Medierna, politikerna eller affärsmännen som spelar bort pensionspengar?

Allra-rättegången tar ett nytag i hovrätten (inleddes under måndagen) och SVT Play repriserar den ett år gamla dokumentären ”Allra-affären” i tre delar. Se den.

Det är mycket som skaver i den här härvan – och en del som också skaver i dokumentären, och i mediernas bevakning. Och i åklagarens arbete. Många av oss går omkring med den gemensamma känslan av att just den här typen av uppblåsta, omdiskuterade affärer, med rätt komplicerade juridiska turer, nästan alltid leder till friande domar.

Folk i gemen har uppfattningen att ”de alltid kommer undan”.

Huvudmannen Alexander Ernstberger och hans kompanjoner målades i pressen upp som värsta sortens profitörer. De hade fått vårt förtroende att ta hand våra pensionspengar, den del som kallas premiepensionen. Läste man bara rubriker, skrollade man bara igenom en enstaka text (och det gör ju många av oss i perioder) så var saken glasklar: Hundratal miljoner av våra gemensamma pengar var försvunna och hade i stället hamnat på Alexander Ernstbergers och han kompisars privata bankkonton.

De levde i sus och dus, det var 50-miljonersvillor på Lidingö och helikoptrar och lyxresor en masse. Historien hade alla ingredienser för ett riktigt

De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna.

Kommentarer kan ingå i de andra områdena

179 Inrikes DN-artiklar 13 - 23 mars 2021

- 180 Riksdagen och politiska partier
- 225 Statsrådsberedningen och statsministern
- 233 Utrikesförhållanden, försvar och klimat hanteras av utrikesdepartementet, försvarsdepartementet och miljödepartementet.
- 275 Inre ordning och säkerhet hanteras av justitiedepartementet
- 340 Infratrstruktur hanteras av infrastrukturdepartementet. Med digitalisering och energi
- 406 Hälso- och sjukvård och hushållens problem hanteras av socialdepartementet. Coronakrisen och hushållens problem
- 690 Utbildning och forskning hanteras av utbildningsdepartementet och kulturdepartementet. Med kulturella verksamheter och idrott.
- 816 Arbetsmarknad och företagare hanteras av arbetsmarknadsdepartementet och näringsdepartementet.
- 849 Penningverksamheter hanteras av finansdepartementet m fl.
- 867 De 21 länsstyrelserna, de 21 regionerna och 290 kommunerna. -887

Länsstyrelserna

Uppdaterad 05 februari 2015

Sverige är indelat i 21 län som alla har en länsstyrelse och en landshövding.

Länsstyrelsen är en statlig samordnande myndighet, en servicemyndighet, en överklagandeinstans och med tillsynsansvar. Länsstyrelsen står som garant för att de av regeringen beslutade nationella målen genomförs.

[Länsstyrelsernas webbplats](#)

- [Facebook](#) [Twitter](#)
- [LinkedIn](#) [E-post](#)

Sidan är uppmärkt med följande kategorier:

- [Finansdepartementet](#)
- [Statlig förvaltnin](#)
-

De 21 Regionerna De 290 Kommunerna

Regeringens ministrar styr inte kommuner och regioner men har något inflytande genom länsstyrelserna. Det inflytandet är oklart.

Regeringen har inflytande över kommuner och regioner genom statliga myndigheter men myndigheterna är självständiga och regeringen styr dem bara genom allmänna instruktioner.

Därför behövs ett område för länsstyrelser, kommuners och regioners verksamheter.

Från <http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq14-15.pdf>

Under regeringen lyder Landshövdingar med Länsstyrelser.

Här från Sven Winnell 1 maj 2019:

Människornas verksamheter och grunderna för planering av
framtiden för världen och Sverige.

<http://wimnell.com/omr40zp.pdf>

Länsstyrelserna

Sverige är indelat i 21 län som alla har en länsstyrelse och en landshövding. Länsstyrelsen är en statlig samordnande myndighet, en servicemyndighet, en överklagandeinstans och med tillsynsansvar. Länsstyrelsen står som garant för att de av regeringen beslutade nationella målen genomförs.

[Länsstyrelsernas webbplats](#)

Publicerad 17 december 2014 · Uppdaterad 05 februari 2015

Länsstyrelsen Blekinge län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa våra senaste nyheter](#) [Läsa mer om oss](#) [Besöka ett naturreservat](#) [Våra remisser](#) [Ring rätt telefonnummer vid kriser](#)

Dalarnas län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Kontakta oss](#) [Sök i Länsstyrelsens diarium](#) [Hitta publikationer](#)
[Hitta ett naturreservat](#) [Läs om landshövding och länsledning](#)

Gotlands län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Få utflyktstips](#) [Kontakta oss](#) [Anmäla bristande djurhållning](#)
[Ansöka om stöd i Landsbygdsprogrammet](#) [Jobba hos oss](#)

Gävleborgs län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Anmäla bristande djurhållning](#) [Söka solcellsstöd](#) [Titta i vårt diarium](#) [Veta mer om motortrafik i naturen](#) [Veta mer om hotade arter \(ÅGP\)](#) [Läsa våra nyheter](#)

Hallands län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa våra nyheter](#) [Söka jobb](#) [Söka stöd till solceller](#) [Läsa våra kungörelser](#) [Kontakta oss](#) [Ansöka om strandskyddsdispens](#)
[Anmäl för miljöprovning av vattenkraft](#)

Jämtlands län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Jobba hos oss](#) [Evenemang på gång](#) [Kungörelser](#) [Aktuella jaktbeslut och domar](#) [Komplettering eller yttrande i ärende](#)

Jönköpings län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Jobba hos oss](#) [Evenemang på gång](#) [Kungörelser](#) [Aktuella jaktbeslut och domar](#) [Komplettering eller yttrande i ärende](#)

Kalmar län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa nyheter](#) [Kontakta oss](#) [Anmäla att djur far illa](#) [Söka karta eller geotjänster](#) [Läsa fiskeregler](#) [Ansöka om medborgarskap](#) [Publikationer](#)

Kronobergs län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Anmäla vattenkraft till miljöprovning](#) [Ta del av kungörelser](#) [Anmälan om vattenverksamhet](#) [Söka stöd till solceller](#) [Kolla lediga jobb](#)

Norrbottens län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Jobba hos oss](#) [Veta mer om årets älgjakt](#) [Söka i diariet](#) [Läsa våra senaste nyheter](#) [Veta mer om landshövdingen](#)

Skåne län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Söka solcellsstöd](#) [Överklaga kommuns beslut](#) [Ansöka om tillstånd för djurverksamhet](#) [Söka stiftelser och stipendier](#) [Ansöka om medborgarskap](#)

Stockholms län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Registrera stiftelse](#) [Anmäla att djur far illa](#) [Kontakta Länsstyrelsen](#) [Jobba hos oss](#)

Södermanlands län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa våra senaste nyheter](#) [Jobba hos oss](#) [Veta mer om Länsstyrelsen](#) [Anmäla vattenverksamhet](#) [Ansöka om tillstånd för djurverksamhet](#) [Ansöka om förprovning av djurstallar](#)

Uppsala län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa nyheter](#) [Söka jobb](#) [Läsa kungörelser](#) [Skaffa en digital brevlåda](#) [Söka stöd för naturvård](#) [Överklaga kommunens beslut](#)
[Hyra boende i naturreservat](#)

Värmlands län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Se om vi har lediga tjänster](#) [Läsa om nya regler för vattenkraft 2019](#) [Hitta ett naturreservat](#) [Läsa nyheter](#) [Söka energistöd](#) [Delta i Regional samverkanskurs - RSK - 2019](#)

Västerbottens län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Anmäla bristande djurhållning](#) [Anmäla vattenkraft till nationell plan för miljöprövning](#) [Söka i Länsstyrelsens diarium](#) [Läsa våra nyheter](#) [Ladda ner en publikation](#)
[Jobba hos oss](#)

Västernorrlands län

[Privat Företag](#) [Förening](#) [Lantbruk och landsbygd](#) [Stat och kommun](#) [Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Besöka ett naturreservat](#) [Läsa våra publikationer](#) [Hitta en författning](#) [Söka i vårt diarium](#)

Västra Götalands län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa våra nyheter Kolla status på vattnet och musslor i Västerhavet Ansöka om medborgarskap Registrera stiftelse](#)
[Jobba hos oss Komplettera ditt ärende Söka i våra karttjänster och geodata](#)

Örebro län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Läsa nyheter Kontakta oss Söka jobb Ladda ner en publikation Använda karttjänster och geodata Hitta naturreservat eller kulturmiljö](#)

Östergötlands län

[Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck](#)

[Bygga och bo](#)
[Djur och natur](#)
[Jakt och fiske](#)
[Livshändelser](#)

[Ansöka om bidrag för vård av kulturhistoriska miljöer](#)
[Ansöka om bidrag till solceller Hitta en vigselförrättare](#)
[Söka stiftelser i vår stiftelsedatabas Samråd för ändring i naturmiljön](#)

Kommuner och landsting (regioner)

Kommunallag (2017:725)

Svensk författningssamling 2017:725

SFS nr: 2017:725

Departement/myndighet: Finansdepartementet K

Utfärdad: 2017-06-22

Ändringsregister: SFSR (Lagrummet)

Källa: Regeringskansliet / Lagrummet.se

SFS-nummer · 2017:725 · [Visa fulltext](#)

Innehåll:

- 1 kap. Grunderna för den kommunala verksamheten
- 2 kap. Kommunala angelägenheter
- 3 kap. Kommunernas och landstingens organisation och
- 4 kap. Förtroendevalda
- 5 kap. Fullmäktige
- 6 kap. Styrelsen och övriga nämnder
- 7 kap. Anställda
- 8 kap. Delaktighet och insyn
- 9 kap. Kommunal samverkan
- 10 kap. Överlämnande av kommunala angelägenheter
- 11 kap. Ekonomisk förvaltning
- 12 kap. Revision
- 13 kap. Laglighetsprövning
- Övergångsbestämmelser

Sven Winnell 9+16+26 maj 2016:

Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner.

Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp.

<http://winnell.com/omr36-39zzzq.pdf>

Innehåll:

Sida

3	Sveriges regioner.
10	Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp. Kompletteringar har skett den 14 och 16 maj 2016: För varje län har lagts till: * Skattesatser 2016 i kommuner, län riket. Uppgifter från SCB. * Sammanräknad förvärvsinkomst per kommun år 2014 för kvinnor och män. Uppgifter från SCB. * Samtliga förväntade påbörjade bostäder genom nybyggnad, Uppgifter från boverkets intervjuundersökningar presenterade i maj 2016. * Antal förvärvsarbetande (dagbefolkning) efter sektor och kommun År 2014. Uppgifter från SCB. * Svenskt Näringslivs hemsidor för länen. * Arbetsförmedlingarna i länen. * Handelsbanken
11	1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.
29	2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.
55	3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.
74	4) Gotlands och Stockholms län.
84	5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.

106	6) Blekinge och Skåne län.
119	Detaljer om kommunerna. Folkmängd per tätort och småort per kommun 2005 (enligt SCB)
121	1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.
144	2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.
177	3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.
200	4) Gotlands och Stockholms län.
212	5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.
246	6) Blekinge och Skåne län.
267	Pressinbjudan: Indelningskommittén presenterar diskussionsunderlag angående Sveriges framtida regionala indelning.
277	Några kommentarer den 14 maj 2016.
280	Innehållet i hemsidor hos boverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen samt arbetsuppgifter för den nya regeringen.
293	Människor påverkas hela livet av fysiska och sociala miljöer de vistas i.
294	Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
297	Utvecklingens krafter
298	Systemet för mänskliga verksamheter
301	Den fundamentala påverkanskedjan
303	Sven Winnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?
305	Något om välfärd och näringsliv. 26 maj 2016.
307	Näringslivet.
308	Svenskt Näringsliv
317	Arbetsförmedlingen
324	Handelsbanken

[Från SKR.se 28 dec 2019](#)

Sveriges kommuner och regioner

Meny

Arbetsgivare, kollektivavtal

Demokrati, ledning, styrning

Ekonomi, juridik, statistik

Hälsa, sjukvård

Integration, social omsorg

Näringsliv, arbete, digitalisering

Samhällsplanering, infrastruktur

Skola, kultur, fritid

Förskola, grund- och gymnasieskola

Kultur, fritid

Om SKR

- [Lediga jobb](#) [Remisser](#) [Styrelsehandlingar och beslut](#) [Styrelse och beredningar](#) [Kansliorganisation](#) [Om SKR](#)

Mer från SKR

- [Kurser och konferenser](#) [Rapporter och skrifter](#) [Cirkulär](#) [Webbsändningar](#) [Nyhetsbrev](#) [Press](#) [Lärande exempel](#) [Bloggar](#)

Kommuner, regioner

- [Kort om kommuner och regioner](#) [Kommuner, lista](#) [Fakta kommuner och regioner](#) [Regioner, lista](#)

Hjälp

[English pages](#)

[Lättlästa sidor](#)

[Webbkarta](#)

[A-Ö index](#)

Webbhandboken

I webbhandboken samlar vi alla riktlinjer, instruktioner och annat som krävs för att kunna göra ett bra jobb med sidorna på SKR:s webbplatser.

[Sök i webbhandboken](#)

[Om webbhandboken](#)

Om SKR

SKR är en arbetsgivar- och intresseorganisation. Vi är en medlemsorganisation för alla kommuner och regioner.

SKR:s uppgift är att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet. Vi fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning. I vår roll ingår att ge service och professionell rådgivning till tjänstepersoner och förtroendevalda i kommuner och regioner inom alla de frågor som kommuner och regioner är verksamma inom. Vi erbjuder även kurser och konferenser inom många ämnen.

[SKR:s medlemmar](#)

Sveriges största arbetsgivarorganisation

SKR är arbetsgivarorganisation för alla kommuner och regioner. De är tillsammans arbetsgivare för mer än en miljon människor. SKR har till uppgift att teckna centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor.

[Arbetsgivarfrågor](#)

Det går att göra skillnad

SKR:s ambition är att ligga steget före och belysa viktiga omvärldsförändringar. På så vis kan vi påverka utvecklingen i den riktning som ger störst nytta för våra medlemmar, och som i förlängningen bäst gynnar allmänheten. Genom intressebevakning arbetar vi för att påverka beslutsfattare såväl nationellt som internationellt.

[Internationellt](#)

[Lättläst information om Sveriges Kommuner och Regioner](#)

Fakta om kommuner och regioner

Antal kommuner och regioner

Det finns 290 kommuner och 21 regioner i Sverige. Gotlands kommun räknas in både under kommuner och regioner. Gotland är kommun med landstingsuppgifter och regionalt utvecklingsansvar och har också rätt att kalla sig region.

Så styrs regionerna

Regionerna styrs av politiker som valts direkt av länets invånare. Det betyder att medborgarna har stora möjligheter att påverka och kontrollera hur regionerna utför sina uppdrag.

[Så styrs regionerna](#)

Så styrs kommunerna

Kommunerna ansvarar för en stor del av den samhällsservice som finns där vi bor. Bland de viktigaste uppgifterna är förskola, skola, socialtjänst och äldreomsorg. Kommunerna styrs av politiker som valts direkt av medborgarna. Det betyder att medborgarna har stora möjligheter att påverka och kontrollera hur kommuner utför sina uppdrag.

[Så styrs kommunerna](#)

Kommungruppsindelning

Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning 2017. Här finns en beskrivning av den reviderade kommungruppsindelning som gäller från 1 januari 2017.

[Kommungruppsindelning](#)

Läns- och kommunregister

Här finner du en lista över alla län och vilka kommuner de innefattar samt en lista med landets alla kommunkoder och en karta över Sveriges kommuner.

[Länsregister](#)

[Kommunkoder](#)

[Kommunindelning, karta från SCB \(PDF, nytt fönster\)](#)

Kostnader och intäkter för kommuner och regioner

Vi har sammanställt statistik kring hur kommunernas och regionernas kostnader och intäkter är fördelade. Du finner bland annat tabeller med övergripande uppgifter om kommunernas och landstingens resultat, de siffror som diagrammen bygger på samt utvecklingen av statsbidragen.

[Fakta om kommunernas och regionernas kostnader och intäkter](#)

Antal anställda i kommuner och regioner

Sveriges kommuner och regioner är tillsammans arbetsgivare för mer än en miljon människor. Mer exakta och uppdaterade uppgifter hittar du på våra statistik-sidor.

[Personalstatistik](#)

Rena fakta om kommuner och regioner

Det finns många föreställningar och uppfattningar om kommuner och regioner och den verksamhet som de ansvarar för.

Många gånger är uppfattningarna korrekta och relevanta och bidrar till att förbättra våra välfärdstjänster. Andra gånger baseras de på bristfälliga fakta, onyanserade resonemang och oproportionerliga slutsatser. Orsaker och verkan, resultat och resursfördelning – det är inte alltid det låter sig förklaras i korta, slagkraftiga rubriker.

Vi har därför tagit fram en skrift där vi samlat fakta om kommuner och regioner i ett försök att ge hela bilden, eller den bild som sällan visas.

[Välfärden i siffror](#)

Läs vidare

[Därför är självstyrelse bra](#)

[Styra Sverige, så fungerar det](#)

[Lista på kommuner som återtagit benämningen stad](#)

[Stads- och kommunhistoriska institutet](#)

[Kartor, SCB:s webbplats](#)

Informationsansvarig

- **Björn Kullander Handläggare**

Sveriges Kommuner och Regioner SKR är en medlems- och arbetsgivarorganisation för landets alla kommuner och regioner. Vi är en politiskt styrd organisation och vår styrelse består av förtroendevalda från kommuner och regioner. Sveriges Kommuner och Regioner hette tidigare Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Kontakta SKR

[Adress och övrig kontaktinformation](#)

08-452 70 00

info@skr.se

- [Facebook](#)
- [Twitter](#)
- [YouTube](#)
- [RSS](#)
- [Prenumerera på webbinnehåll](#)
- [SKR:s webbhandbok](#)
- [Om webbplatsen](#)
- [Kakor](#)
- [Personuppgifter - GDPR](#)
- [Förbättra webbplatsen](#)

Kommungruppsindelning 2017

Här är en beskrivning av SKLs kommungruppsindelning 2017 som gäller från den 1 januari 2017. Det är en omarbetning av den tidigare kommungruppsindelningen från 2011.

Kommungruppsindelningen används för att underlätta jämförelser och analyser i olika statistiska sammanhang och är utarbetad på Statistiksektionen, SKL.

Indelningen består av totalt nio grupper fördelade på tre huvudgrupper, där kommunerna grupperats utifrån vissa kriterier som tätortsstorlek, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Dataunderlaget är hämtat från SCB:s olika databaser.

Förändringar jämfört med tidigare indelning

Huvudprincipen för den nya indelningen har varit storlek på tätorten, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Grupperna storstad och större städer bygger nu på antal invånare i den största tätorten i kommunen istället för som tidigare, invånarantalet i hela kommunen.

En ny grupp, mindre stad/tätort, har tillkommit och pendlingsmönstren i omkringliggande kommuner har fått ökad betydelse. Grupperna varuproducerande kommuner och kommuner i tätbefolkad respektive glesbefolkad region har utgått. Gruppen turism-och besöksnäring-kommuner finns kvar, men med förändrad definition.

Beskrivning av grupperna

För en mer utförlig och detaljerad beskrivning, se publikationen Kommungruppsindelning 2017.

A. Storstäder och storstadsnära kommuner

A1. Storstäder - kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten.

A2. Pendlingskommun nära storstad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun.

B. Större städer och kommuner nära större stad

B3. Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.

B4. Pendlingskommun nära större stad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

B5. Lågpendlingskommun nära större stad - kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

C6. Mindre stad/tätort - kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten.

C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort - kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun.

C8. Landsbygdskommun - kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent).

C9. Landsbygdskommun med besöksnäring - landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, dvs antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet.

Översiktstabell och lista på indelning 2017 (Excel, nytt fönster)
Classification of Swedish municipalities 2017 (engelsk översättning)
(PDF, nytt fönster)

Publikationer

Kommungruppsindelning 2017 (PDF, nytt fönster)

**[https://skr.se/tjanster/
omwebbplatsen/omkakor/
webbkarta.16.html](https://skr.se/tjanster/omwebbplatsen/omkakor/webbkarta.16.html)**

Webbkartan visar alla sidor som finns på webbplatsen.

I systemet för mänskliga verksamheter ligger verksamheterna för demokrati i område 3 :

3. Politikvetenskaper och politiska verksamheter. 15 områden

SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.

SW 31 Statistik och demografi.

SW 32 Statsvetenskap.

SW 33 Nationalekonomi, internationell ekonomi.

SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.

SW 35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.

SW .351 Sveriges riksdag (och motsvarande utomlands)

SW .352 Kommun- och landstingsfullmäktige (och mots.)

SW .353 Sveriges regering (och motsvarande utomlands)

SW .354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d).

SW 36/39 Politiska krav och politiska planeringar:

SW 36 ...om individernas kroppsliga förhållanden.

SW 37 ...om utbildning o d.

SW 38 ...om fysiska miljöer o ekonomiska verks.

SW 39 ...om sociala miljöer, nöjen, sport o d.

Områdena 31-34 innehåller politiska vetenskaper som inte för politik utan bara studerar politiker och politik.

Området 35 innehåller verksamheter som förtroendevalda i allmänna val ägnar sig åt: folkvalda församlingar på olika nivåer. FN EU, riksdagar, kommuner och folkvalda regioner

Områdena 36-39 innehåller verksamheter som försöker påverka de förtroendevalda, i första hand politiska partier, politiska organisationer och personer.

Den svenska regeringen och kommunerna och regionerna ska ägna sig åt att undersöka vad som har gjorts, görs, kan göras och bör göras och vilka beslut som bör fattas. Riksdagen beslutar om vad de tre kategorierna ska ägna sig åt.

Kommunerna har lag för sina verksamheter och ska sörja för kommuninånarnas välfärd. Regionerna har vissa av delar av välfärden under sitt beskydd, huvudsakligen sjukvård och kommunikationer. De kan komma i konflikt med kommunerna när gränserna är suddiga.

För regeringen gäller att den ska se till välfärden i hela landet och kommer i konflikt med kommuner och regioner, bland annat ifråga om problem med coronasjukan, men mycket ifråga om socialtjänst för barn, gamla och personer med problem. Hushållen ska ha goda förhållanden och ha god service ifråga om gemnesamma saker, som utredningar, försvar, vägar, tillgång till bostäder, skolor, socialtjänst. handel och kulturella verksamheter o s v..

FN och dess organisationer, EU m m har krav på svenska förhållanden som den svenska regeringen måste beakta. Regeringen har mycket att bestyra och ska anpassa sig till både problem under och över regeringens nivå.

Regeringen består av departement och ministrar enligt följande :

Systemet för mänskliga verksamheter utom område 3

1. Psykologiska och filosofiska verksamheter

20 områden:

Texten för områdena är länk till hemsidan.

[SW 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.](#)

[SW 10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar](#)

[SW .101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.](#)

[SW .102 Biblioteksverksamheter. Databaser. Internetsökning](#)

[SW .103 Allmänna encyklopedier. Övergripande värderingar.](#)

[SW .104 Övergripande filosofiska verksamheter om samband](#)

[SW .105 Övergripande om forskning](#)

[SW .106 Övergripande om ekonomiska verksamheter](#)

[SW .107 Övergripande filosofier om utbildning o d.](#)

[SW .108 Samhällskunskap.](#)

[SW .109 Ide- filosofi- och lärdomshistoria.](#)

[SW 11/19 Individernas inre verkligheter.](#)

[SW 11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter o d.](#)

[SW 12 Individens visioner, framtidsvisioner o d.](#)

[SW 13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.](#)

[SW 14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d.](#)

[SW 15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.](#)

[SW 16 Individens logik. Vetenskapsteori o d.](#)

[SW 17 Individens moral och uppfattningar om moral.](#)

[SW 18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.](#)

2. Religiösa verksamheter o d.

5 områden:

[SW 2 Religiösa verksamheter o d.](#)

[SW 20 Övergripande religiösa verksamheter o d.](#)

[SW 21 Allmän religionsvetenskap.](#)

[SW 22/28 Kristna religioner.](#)

[SW 29 Icke kristna religioner o d.](#)

4. Sambandsforskningsverksamheter. Infostruktur.

3 områden:

[SW 4 Sambandsforskningsverksamheter.](#)

[SW 40 Systemvetenskap.Infostruktur.](#)

[SW 41-49 Samband o samordning mellan olika verksamheter.](#)

5. Naturforsknings- och matematikverksamheter.

11 områden

[SW 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.](#)

[SW 50 Allmänt om naturforskning. Naturkunskap.](#)

[SW 51 Matematik.](#)

[SW 52 Astronomi, rymdforskning.](#)

[SW 53 Fysik o d.](#)

[SW 54 Kemi o d.](#)

[SW 55 Geologi, meteorologi, hydrologi o d.](#)

[SW 56 Paleontologi, arkeologi o d.](#)

[SW 57 Biologi, ekologi. Naturgeogr. Utv.lära, ärftlighet](#)

[SW 58 Botanik.](#)

[SW 59 Zoologi.](#)

6. Teknologiska / Ekonomiska verksamheter. 30 områden:

SW 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

SW 60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter.

SW 61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks.

SW 62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)

SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.

SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

SW .641 Matlagning. 642 Måltider, matservering.

SW .643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.

SW .644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.

SW .645 Användning av inventarier o d.

SW .646 Personlig hygien o d, klädvård (utom tvätt o d)

SW .647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster o utgifter mm.

SW .648 Städning-, rengörings- och tvättverksamheter o d.

SW .649 Personvård: barn, hemsjukvård.

SW 65 Adm, distribution, kommunikation, organisation o d.

SW .651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning.

SW .6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.

SW .6525-6529 Militära verksamheter.

SW .654 Telekommunikationsverksamheter.

SW .655 Förlagsverksamheter o d.

SW .656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.

SW .657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.

SW .658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.

SW .659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od.

SW 66/68 Tillverkning av varor.

SW 66 Tillverkning av kemivaror od.

SW 67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d

SW 68 Tillverkning av komplexvaror.

SW 69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar.

7. Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

21 områden:

SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

SW 70 Allmänt om konst o kultur.

SW 71 Övergripande formgivning/planering av fysiska miljöer.

SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.

SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning.

SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål. Inredning.

SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, teckenkonst. 77 Fotografi.

SW 78 Musik (konserter o d 792)

SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.

SW .7911-7913 Seder och bruk.

SW .7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.

SW .792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.

SW .793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.

SW .794 Spel. Skicklighets-och turspel. Lotteri. Lotto. Tips etc.

SW 795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.

SW .7951 Sociologi. Socialvård..

SW .7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.

SW .7957 Undervisning o d.

SW .7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.

SW .7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d.

SW 796/799 Sport, idrott o d.

8. Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

12 områden:

SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.

SW 80 Språkliga verksamheter. 802/809 motsvarar 82/89.

SW 81 Litteraturvetenskap. Litteraturhistoria.

SW 82/89 Skönlitteratur på olika språk.

SW 82 Engelsk skönlitteratur o d.

SW 83 Tysk, nederländsk, nordisk skönlitt.

SW 84 Fransk skönlitteratur o d.

SW 85 Italiensk skönlitteratur o d.

SW 86 Spansk och portugisisk skönlitteratur o d.

SW 87 Grekisk och latinsk skönlitteratur o d.

SW 88 Slavisk och baltisk skönlitteratur o d.

SW 89 Skönlitt på orientaliska och övriga språk o d .

9. Blandade saklitterära verksamheter. Tidningar. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.

12 områden:

SW 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.

SW 90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen.

SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.

SW 92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d.

SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.

SW 93 Allmänt om allm. historia. Världs- och forntidshistoria.

SW 94 Medeltidens o nya tidens hist. i allmänhet och i Europa.

SW 95 Medeltidens o nya tidens historia i Asien.

SW 96 Medeltidens o nya tidens historia i Afrika.

SW 97 Medeltidens o nya tidens hist i Nord- o Mellanamerika.

SW 98 Medeltidens o nya tidens historia i Sydamerika.

SW 99 Medeltiden o nya tiden: Australien. Oceanien. Poler. Rymden.

Ansvarsområden

Kulturministern, utbildningsministern och forskningsministern i regeringen svarar för verksamhetsområdena 1-5, 8-9 och en stor del av 7. Övriga ministrar svarar för område 6 och en liten del av 7.

I område 6 sköts område 61 hälso- och sjukvård huvudsakligen av regionerna och område 64 av kommunerna. I område 7 sköter kommunerna områdena 71 och 72 och kulturministern områdena 73- 794 och 796-799. Det blir inte mycket kvar till de övriga ministrarna huvudsakligen övergripande delar av 795.

Kulturministern, utbildningsministern och forskningsministern har inte hög hand om sina områden, beklagligt eftersom kunskaper och värderingar har stor betydelse för demokratin.

I Sven Winnell 7 januari 2021: Om stora regioner och regionstyrelser. Debattartiklar. Utrikes och inrikes artiklar till 1 januari 2021.

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzy6.pdf>

gjordes en genomgång av regionerna med följande slutsats

Slutsats

Det kan vara lämpligt att ha

290 kommuner,

6 stora självständiga regioner,

21 länsstyrelser samt

6 statliga regionstyrelser för planering av verksamheter som rör regionala förhållanden i de 6 stora områdena.

Regionstyrelserna kan ligga direkt under regeringen eller ha myndighetskaraktär.

Det viktiga är att staten får planeringar för de 6 stora regionerna som de nu inte tycks ha och som behövs.

Regeringen behöver ha en regionminister, oklart var, som kan hantera regionerna. Det kan kanske vara klimat- och miljöministern som omvandlas till klimat- och regionminister.

De 6 regionstyrelserna ska styras av klimat- och regionministern, som ska ha en rikspolitik som grund som ska innehålla statens krav på regionernas och kommunernas fysiska och sociala miljöer. Länsstyrelserna som har lång tradition blir kvar för kontinuiteten och får tillsyn över länen.

Man ska få kvar självständigheten i kommuner och regioner och samtidigt ha en statlig styrning med hjälp av de statliga regionstyrelserna.

Man kan skilja mellan planeringar och beslut. Planeringarna ska följa processerna hur det var och är, kan bli och bör bli.

Kommunerna och de självständiga regionerna måste förbättras enligt vad man lärt sig nu. Det som tillkommer är den statliga planeringen, som lider av stor brist nu.